LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH — Fondé en 1925 —
R. C. Seine 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Dimanche 1 Décembre 1946 Կիրակի 1 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année No 4868-Նոր շրջան թիւ 507 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՎԱՐՈՒԺԱՆ՝ ՄԷԿ ԱՓԷՆ ՄԻՒՍԸ

Այսպէս կոչուած լայն հասարակութիւնը ապահովաբար շատ քիչ բան գիտէ այն բեղուն եւ յարատեւ աշխատանքի մասին, որ կը կատարուի Արտասահմանի մէջ, յանուն Հայկ. Մշակոյթի :

Դպրոցական ցա՞նց,— հրաշք է որ մինչեւ այսօր կը դիմանան, մանաւանդ արեւելեան գաղութներու մէջ: Երեւանի պատուիրակները իրենք այցելեցին եւ զարմացան :

Գրականութի՞ւն,— նորագոյն սերունդ մը ադամօրէն կը ճախրէ այդ անդաստանին մէջ, իր արեւահամ հունձքը բարդելով 25 տարուան վաստակին վրայ: Եւ դարձեալ, մանաւանդ Սուրիա - Լիբանանի մէջ: Միայն պարբերականները թղթատել՝ իրական հաճոյք մըն է, առանց նկատի առնելու քաղաքական չերտաւորումները:

Տակաւին չենք խօսիր հայկական Փարիզի մասին, որ երեւութապէս յոգնած կ'երեւայ, վերջին պատերազմէն ի վեր, բայց եւ այնպէս կը աքէի:

(Արեւելեան գաղութներուն մէջ սերունդ կը հասնի դպրոցներով: Այս ափերուն վրայ՝ տակաւին մէկ հատ դրող չելաւ այն սերունդէն որ կը ծաղկի արդէն):

Այս տղաքը ոչ պետական թոշակ ունին, ոչ պատրաստ հրատարակչական՝ իրենց գործերուն տպագրութեան համար: Ոչ ալ հանգստեան տուն:

Կը ապրին՝ խշտեակի մը մէջ: Ապրուստ կը ճարեն ուսուցչութեամբ կամ խնամի արհեստով մը: Իրենց ամէնէն ամուր ապաւէնը՝ երիտասարդական խանդն է,— ծառայել մշակոյթին, ապա ուրեմն հայրենիքին: Ինչ որ կը նշանակէ ժառանգութիւնը փոխանցել սերունդէ սերունդ:

Հարց է այժմ,— Հայրենիքը ո՛րքան կ'օգտուի այս ժառանգութենէն: Օտար ափերու վրայ կատարուած այս վաստակէն:

Գիրքեր եւ թերթեր կան որ Հայաստան փոխադրուած են, իբրեւ նուէր կամ ծախու ապրանք: Ուրիշներ ալ պիտի ղրկուին, անշուշտ, քանի գիտնան եւ ընդարձակուին յարաբերութիւնները Երեւանի հետ:

Մեր հարցումը այդ մասին չէ:

Կ'ուզէինք իմանալ թէ՝ Հայկական Արտասահմանի այս գրականութիւնը, այս լեզուն, այս արուեստը, տարագիր բազմութեանց մշակոյթը որ եւ է հետք պիտի ձգե՞ն հայրենի հողին վրայ:

Աւելի մանրենք հարցումը.—

Երեւանցիները պիտի բարեհաճի՞ն պրպտել արեւմտահայ լեզուական եւ գրական կանձին հարստութիւնները, թէ պիտի շարունակեն պարտկուած մնալ իրենց պատեանին մէջ:

Պիտի սերտե՞ն զայն, թէ պիտի գոհանան իրենց գիտցածով ու սորվածով:

Պիտի փորձե՞ն զարգանալ, ընդլայնել իրենց հորիզոնը եւ ճոխացնել պաշարը, թէ պիտի յամառին աղքատացնել, «պրոլետար» բարբառի մը վերածել այն ինչ որ կը կոչուի հայերէն աշխարհաբար:

Անշուշտ իւրաքանչիւր միջավայր իր պահանջներն ու կլիման ունի եւ իր հետքերը կը ձգէ որեւէ արտադրութեան վրայ: Գիծեր, գոյներ, բոյրեր կան որ տեղական են:

Եւ սակայն, ունինք հասարակաց գիծ մը, շաղկապ մը,— լեզո՛ւն: Եւ պարտաւոր ենք յղացնել, ծաղկեցնել զայն: Փոխադարձաբար :

Մէկ ափէն միւսը մշակուած գրականութեան մէջ, Արտասահմանը դարձեր է աչք ու ականջ, Հայրենիքին յետին գիծը, հեւքը, հեծքը տեսնելու եւ լսելու համար:

Իսկ միւսնե՞րը: Անոնք ինչո՞ւ կծկուած պէտի մնան իրենք իրենց մէջ, փոխանակ լայնօրէն ներշնչուելու տարագիր բուրաստաններէն, ուր ոչ վարդը կը պակսի, ոչ ալ սոխակը:

Մեր յետին գրոց-բրոցը միշտ ալ ընդունակ է բան մը քաղելու, սորվելու հայրենի ծաղկաստաններէն: Ինչո՞ւ այդ պարտականութենէն ազատ պիտի մնան Երեւանցիները: Մանաւանդ որ, խակապէս շատ բան ունին սորվելիք:

Մշակոյթի կապը անամէջ խօսք մը պիտի դառնար, եթէ Հայրենիքի գրոց-բրոցները օրն իրիկուն ընէին իրենց գիտելիքներով:

Մեր պարտքն է միշտ յիշեցնել, թէ նախկին Պոլսոյ եւ ներկայ Հայկական Արտասահմանի վաստակը ոչ Ց. Զարոնեանով եւ Պետրոս Դուրեանով կը սկսի, ոչ ալ ապագրուած անուններով կը վերջանայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Քսանըվեց տարի է որ կը քաշենք հեռաւոր մեր երկրին կարօտը: Կ'ուզենք անձամբ, հպարտութեամբ ողջունել անոր վերելքը, որուն արձագանգները կը լսենք քիչ մը ամէն կարգի բերաններէ, մասնաւորաբար վերջերս :

Մեզի նման մինուճար ժողովուրդի մը համար, որ պայքարեր է, կռուեր, զոհուեր, իր կէսը վրայ տուեր է այդ կտոր մը հողին համար, յանուն ազատութեան, ի՞նչ աւելի խանդավառ, աւելի սրտաբուխ տօն քան իր հայրենիքին տարեդարձը:

Եթէ հոն, Երկրին մէջ պետութիւնը ամբողջ իր կարգուսարքով, տօն է հռչակեր Նոյ. 29ը, գաղթաշխարհը չէ որ պիտի ուրանայ զայն:

Եւ սակայն վերք մըն ալ բացին մեր անճարակ պոլիտիկոսները, ուրացան մեր հայրենիքին ծնունդը: Մատնեցին, դաւեցին, հայհոյեցին ուրիշ աբրբազան թուականի մը համար: Ուրացան, կուրացան կուսակցական կիրքով, փոխանակ ձուլելու մէկը միւսին մէջ եւ տալու Հայուն մէկ Օր:

Ու այն ատեն ո՞վ էր որ պիտի չերգէր «Ովսաննա», խունկ ու մոմով, առանց հրէի եւ հեթանոսի խտրութեան :

Ո՞վ շահ ունի վարկաբեկելու իր հայրենիքը, անոր ծնունդը եւ զարգացումը: Ո՞վ շահ ունի ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը « թշնամի » նկատելու :

Միայն ա՛ն որ չգիտցաւ հարթել ճամբաները, բոլորը համախմբելու համար հայրենիքի գաղափարին շուրջը:

Եւ սակայն անօգուտ են բոլոր իմաստակութիւնները:

Տարագիր Հայը, որ Հայաստանի բարձրաւանդակէն Մուշի եւ Կարինի, Վանի կամ Սեբաստիոյ քարէն, հողէն թրծուած շաղախով է շիներ իր ճակատագիրը քիչ մը ամէն տեղ, գիտէ իր հեռաւոր հայրենիքին պատմութիւնը: Ան իր երակներուն արիւնովը գրած է զայն; եւ գիտէ երգել ու տօնել հայրենիքին փառքը, որ փառքն է ամէն Հայու:

ՍՕՍԻ

ՍՈՒՐՃԻ Նոյեմբերի պաշարը, որ արգելքի տակ առնուած էր, պիտի բաժնուի շաբաթ կամ երկուշաբթի: Դեկտեմբեր 9էն սկսեալ 2.50—3 Ֆրանք պիտի աժաննայ խմորեղէնը (փաթ), 10 Ֆրանք՝ ձէթը, 3 Ֆրանք՝ մարկարինը: Միւս կողմէ վախկայ որ ճարպեղէնի բաժնեչափը ամսական 350 կրամի իջնէ :

ԻՐԱՆԻ մէջ լրջօրէն կը վախնան քաղաքացիական պատերազմէ, որ կրնայ ծանրակշիռ հետեւանքներ ունենալ, ոչ միայն ներքին, այլ եւ արտաքին տեսակէտով: Կը հաստատուի թէ Ատրպատականի նահանգապետը, Ճաֆիտ չեղեալ հռչակած է կեդր. կառավարութեան հետ կնքուած բոլոր համաձայնութիւնները: Վարչապետը մերժեց նահանգապետին ծանուցագիրը, կրկնելով թէ զինուոր պիտի ղրկէ, հսկելու համար երեսփ. ընտրութեանց վրայ: Այս առթիւ ազդարարեց թէ որ եւ է դիմադրութիւն պիտի ուշացնէ ընտրութիւնները եւ «անհաշուելի հետեւանքներ» պիտի ունենայ: Թէհրանի խորհրդային դեսպանը Եչ. օր այցելեց Շահին: Կ'ըսուի թէ դեսպանը գանգատ յայտնած է, վերջին անցուդարձը ոչ - բարեկամական համարելով Խ. Միութեան հանդէպ: Երկու ժամ վերջը դեսպանը նոյն բողոքը յայտնած է վարչապետին, որ մերժեր է խօսիլ ներքին գործերու մասին, եւ միեւնոյն ատեն դիտել տուեր է թէ կարելի չէ քարիւղի մենաշնորհներ տալ Ռուսիոյ, առանց խորհրդարանին հաւանութեան :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ վարչապետը յայտարարեց թէ նոր դաշնագրին տրամադրութեամբ, անգլ. զօրքը պիտի պարպուի 33 ամիսէն, ինչպէս պնդած էր Մեծն Բրիտանիա: Ի պատասխան կարգ մը քննադատութեանց, վարչապետը բացատրեց թէ անգլ. զօրքը չի կրնար վերադառնալ, առանց Եգիպտոսի հաւանութեան: Գահիրէի Ֆուատ համալսարանը փակուեցաւ ուրիշ երեք վարժարաններու հետ: Աղեքսանդրիոյ համալսարանին եւ երկրորդական վարժարանին ուսանողները դասադուլ յայտարարեցին: ՀԱՐԻՒՐ ՓՈՒԱՊԱՆՆԵՐ Մոն տը Մարսանի (Լանտի նահանգ) պարենաւորման կեդրոնը մտնելով, ոչընչացուցին հացի բոլոր տոմսերը, իբրեւ բողոք բաժնեչափի դրութեան դէմ :

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ազգ. Ժողովը Գչ. օրուան յետաձգեց զիւանին ընտրութիւնը եւ նոր դահլիճին կազմութեան խնդիրը: Կուսակցութիւնները տակաւին չեն համաձայնած վարչապետի թեկնածութեան մասին: Պիտոյի դահլիճը պիտի շարունակէ վարել ընթացիկ գործերը :

Բոլոր խմբակցութիւններն ալ մասնաւոր ժողովներ գումարեցին, ճշդելու համար իրենց դիրքը վարչապետութեան մասին:

Երբ համայնավարները կը պահանջէին անմիջապէս Մ. Թորէզի յանձնել նոր դահլիճին կազմութիւնը, ընկերվարականները եւ ձախակողմեան խմբակցութիւնը դիտել տուին թէ ամէնէն բազմանդամ կուսակցութիւնն ըլլալը իրաւունք չի տար իշխանութիւնը վարելու: Ժողովրդականներն ալ հարցուցին թէ համայնավարները ո՞ւր պիտի գտնեն 127 պակաս ձայները, մեծամասնութիւն չահելու համար: Ազատութեան կուսակցութեան կարծիքով, ժողովին մեծամասնութիւնը համայնավարութեան դէմ է:

Վերջին պահուն համայնավարները տեսակցութիւն մը առաջարկեցին ընկերվարականներուն, խորհրդակցելու համար կացութեան մասին: Ընկերվարականները հաւանեցան եւ մասնաւոր ժամադրավայր մը նշանակուեցաւ տեսակցութեան համար: Ինչպէս կ'երեւայ, համայնավարները կ'ուզեն վերահաստատել նախկին ժողովրդական ճակատը: Այս առթիւ պիտի փորձեն հասկնալ թէ ընկերվարականները քուէ պիտի տա՞ն Մորիս Թորէզի վարչապետութեան համար, եթէ իրենք ալ քուէ տան Վէնսան Օրիոլի, իբրեւ Նախագահ Ազգ. Ժողովին: Ընկերվարականները չեն ուզեր սակարկութեան մտնել :

Արմատականները եւ միւս հոսանքները վերապահ դիրք մը բռնած են առ այժմ: Համայնավար կուսակցութեան Բ. քարտուղարը արմատականներուն հաղորդեց իրենց կառավարական ծրագիրը, բայց ոչ ժողովրդականներուն :

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը անորոշ է տակաւին: Կը թուի թէ համայնավարները մինչեւ վերջը պիտի պնդեն Մորիս Թորէզի թեկնածութեան վրայ, որպէսզի միւս հոսանքներուն վրայ իյնայ մերժելու պատասխանատուութիւնը :

Անգլիասաքսոն թերթերը զարմանք կը յայտնեն որ Պ. Մարսէլ Քաշէն իր բացման ճառին մէջ աւելի շատ կուսակցական տեսակէտներ յայտնեց, քարկոծելով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն դէմ :

«Վերջ տուէք զինարշաւին եւ հիւլէ - ռումբին»

Միացեալ Ազգերու վերջին ժողովին մէջ, Պ. Մոլոթով հրաւիրեց բոլոր պետութիւնները վերջ տալ զինարշաւին «որ սկսած է արդէն» եւ անմիջապէս օրէնքէ դուրս հռչակել հիւլէ-ռումբը, միջազգային պայմանագրութեամբ: Այս առթիւ ցաւ յայտնեց որ Միացեալ Ազգերու հիւլէական ուժի յանձնախումբը չէ ընդունած Խ. Միութեան առաջարկները: «Սխալ է ձգձգել մեր որոշումը այս կարեւոր հարցի մասին»: Եւ առաջարկեց երկու յանձնախումբեր կազմել, քննելու համար սպառազինութեանց կրճատման խնդիրները:

Այս յանձնախումբերէն մէկը պիտի հսկէ սպառազինութեանց կրճատման որոշումներուն գործադրութեան, միւսը՝ հիւլէական ուժի արգելքին գործադրութեան վրայ: Թերթերը դիտել կուտան թէ առաջին անգամ է որ Խ. Միութիւնը կ'ընդունի միջազգային կազմակերպութիւն մը՝ հսկողութիւն կատարելու եւ պատիժներ սնօրինելու համար: Նախապէս կ'առաջարկէր որ հսկողութիւնը յանձնուի իւրաքանչիւր պետութեան, եւ Ապահովութեան Խորհուրդը միջամտէ միայն այն ատեն երբ խաղաղութիւնը կը վտանգուի: Իր նոր ծրագրով, Մոլոթով չեշտեց թէ սպառազինութեանց կրճատումը պէտք է ընդգրկէ բոլոր զէնքերը: Ցետոյ աւելցուց.— «Բանակները պէտք է կրճատուին: Նաւային եւ օդային զէնքերը պէտք է պեղչուին: Արգելքներ պէտք է գործադրուին կարգ մը պարագաներու մէջ»:

Ֆրանսական պատուիրակը, Պ. Փարոտի, առաջարկեց իրարմէ զատել դասական զէնքերու կրճատման եւ հիւլէական ուժի գործածութեան խնդիրները: Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին, առ այժմ հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. Էջ)

ՀՌՈՄԻ մէջ հազարաւոր բանուորներ եւ նախկին զինուորներ պաշարեցին գործարանները, գործ պահանջելով: Ոստիկանական շղթայ մը կազմուած էր, սակայն ցուցարարները յաջողեցան յարձակիլ եւ վնասներ պատճառել: Ամենամեծ խռովութիւնն էր այս Հոկտեմբեր 8էն ի վեր, երբ 20 հազար բանուորներ կառավարական պալատին վրայ յարձակեցան: Այս առթիւ մեռան չորս հոգի, վիրաւորուեցան 140 հոգի: Կառավարական վիճակագրութեան մը համաձայն, 1.769.765 անգործներ կան Իտալիոյ մէջ:

ՄՇՈՒՇԸ

Տարիներ առաջ, մշուշոտ առտու մը, մեր գրականութեան նահապետը, Հայկական Հարցի վերաբերեալ իր եւ հայասէր Եւրոպացիներու կողմէ գրուած քանի մը հազուագիւտ հատորներ առնելով փոշիներուն տակէն, դուրս եկաւ իր յարկաբաժինէն ուր կէս դարէ ի վեր կ'ապրի առանձին:

Հակառակ իր առողջութեան մասին ունեցած մեծ հոգածութեան, մեծ խանդավառութեամբ մըն էր որ սուզուեցաւ մշուշին մէջ, բաբելէ վերջ վայելչութեամբ ու քնքշութեամբ իր գոնայանուհին զոր պէտք է համարել աշխարհի մէջ Հայոց ցաւին ու ուրախութեան ամէնէն ծանօթ էակներէն մէկը որ անպայման իր տեղը պիտի ունենայ մեր պատմութեան մէջ:

Սահեցաւ մշուշին մէջ որուն գոյնը ունէին իր պեխն ու մօրուքը: Կ'երթար կատարելու ազգային առաքելութիւն մը մշուշին մէջէն որ ինկած էր քաղաքին վրայ հսկայական սարդոստայնի մը պէս: Կ'երթար իր ժողովուրդին ջերմ գնահատանքները տանելու Անթոնէն Թիւման անունով երիտասարդ գրագէտի մը, թէեւ ազգը իրմէ էր խնդրած այդ գոհողութիւնը: Ցիշեալին կը տանէր յաւագոյն նըւէրները զորս հայ մատուրական մը կրնայ. բնել նման պարագայի մը մէջ, գիրքեր, որոնցմով ան պիտի ապացուցանէր թէ հայ ժողովուրդը ունէր զարաւոր ու փառաւոր մշակոյթ մը: Այսօր սակայն այդ գիրքերը պիտի կատարէին աւելի մեծ բան մը, անոնք գարձի պիտի բերէին ազգէն հեռացած տաղանդաւոր զաւակ մը: Որովհետեւ Հայ էր Անթոնէն Թիւման, մեր նահապետը չէր տարակուսեր այս մասին: Տեսած էր խիկոյն անոր իրական անունը— Անտոն Տիւմանեանց... Չէր տարակուսեր, հակառակ տեղական օրաթերթերուն կարծիքին որ, գովելէ վերջ գրական մրցանակի արժանացող այս նոր տաղանդը, կը վերագրէին անոր ռուսական ծագում մը: Մեր նահապետը, որ երբեք տարակուսանք չէ ունեցած աշխարհի իրողութիւններուն վրայ, գիտէր թէ Ռուս մը չէր կրնար ըլլալ ան եւ հայ հանճարն էր միայն որ կրնար ծնունդ տալ նման արուեստագէտի մը: Կ'երթար ուրեմն խոնարհիլ մօղի մը պէս այս յայտնութեան առջեւ եւ զայն վերահաստատել իր բուն ազգութեանը մէջ:

Տարակոյս չունէր նաեւ իր զանելիք ընդունելութեան մասին, ամենաջերմ կերպով ընդունուած ըլլալով միշտ միջազգային հեղինակաւոր անձերու կողմէ որոնք գնահատած էին միշտ զինքը, իբրեւ հայ ժողովուրդին քաղաքական ու գրական ներկայացուցիչը: Մեր նահապետը կը գրէր ու կը խօսէր հրաշալի կերպով տեղական լեզուն ու իր գիրքերը կը փառէին առիկա: Խոնարհ, հեզ ու խիստ քաղաքավար՝ հայ մօտքի այս կատարը կ'երթար այն վստահութեամբ թէ հայազգի նորահաս տաղանդը խորապէս պիտի յուզուէր իր այդ յարգանքի ցոյցէն եւ իր ու իր ժողովուրդին վրայ պիտի գրէր խիկոյն գեղեցիկ յօդուած մը: Մեծապէս նպաստաւոր կրնար ըլլալ տարաբախտ ազգին համար մրցանակի արժանացած նման հեղինակի մը համակրական մէկ խօսքը: Ան կրնար աւելցնել հերբինկաւ երկրին ասպնջական զգացումները հանդէպ տարագիր բայց վեհ իր ցեղին որուն ցաւերը մեղմացնել կը մտածէր միշտ մեր նահապետը:

Այսպէս ազնիւ ու յուզիչ մտածումներով է որ թափառական Հայը զարկաւ Անթոնէն Թիւմանին դուռը, եւ խոնարհեցաւ դուռը բացուելէ առաջ իսկ, ըստ իր սովորութեան:

Այս առաքելութիւնը սակայն մնաց մշուշին մէջ: Եւ որովհետեւ ծառերն ու տուները անսահմանօրէն կ'երկարէին, կ'աղօտէին մշուշէն, հաւանաբար դժուար եղաւ ազգաբանական ծառը տեսնել յստակօրէն, ինչպէս եւ ազգային տունը: Եւ Անթոնէն Թիւման, կամ Տիւման, նախընտրեց որ այդպէս ըլլայ:

Ան սորկամտութիւն մը կը տեսնէր թերեւս խեղճ ժողովուրդի մը նահապետին մէջ եւ չէր ուզեր կախել իր վզէն դժբախտ ցեղի մը ճակատագիրը, կամ զուրկ էր Հայ ըլլալու քաջութեան առաքինութենէն եւ առաւելութիւններէն (Ֆրանց Վէրֆէլ գիտցաւ պզտիկ ժողովուրդի մը սրտին մեծութիւնը): Թերեւս իրաւունք ունէր: Ամէն պարագայի մէջ չգրեց իրմէ ապասուած այդ յօդուածը:

Մեր նահապետը չպզզուեցաւ սակայն այդ մշուշէն, ունենալով իր մէջ անսահման լաւատեսութիւն եւ բարութիւն: Ընդհակառակն: Անթոնէն Թիւման կրնար անտարբեր մնալ իր ցեղին հանդէպ: Բայց ի՞նչ փոյթ: Հայ ազգին մէկ արտադրութիւնն էր ան, այդ բացառիկ տաղանդը: Այսքանն իսկ բաւական էր որ փառաւորուի այս ժողովուրդը: Ու նահապետը գրեց էջեր այս մասին ու գովեց դարձեալ ապերախտը եւ պնդեց թէ ան Հայ էր: Թերեւս չէր սխալեր:

Կ'ուզեմ որ ընթերցողը յուզուի մեր ծեր մատուրականին այս ազնուութենէն, այնպէս ինչպէս ես կը յուզուիմ: Որովհետեւ անտարակոյս հաճակերլի է ան ու ազգին հարազատ արտայայտութիւնը: Նման լաւատեսութիւն մը կը հաստատէ Հայրենաէր հոգիի մեծութիւն մը եւ անսպառ խանդավառութիւն զոր անկարող է խեղդել տխրութեան որ եւ է մշուշ:

Մեր ժողովուրդը հիացումով փնտռած, զտած ու փառաւորած է միշտ օտար լեզուով գրող իր զաւակները: Ու առիկա գրաբարի օրերէն ի վեր, երբ մեր ուսանողները Բիւզանդիոն կամ Աղեքսանդրիա կամ Հռոմ կ'երթային: Ասիկա կը հաստատէ միջազգային ուժ մը դառնալու արդար ձգտում մը, մեծ ժողովուրդներու կարգին դասուելու գովելի տենչ մը, պարծանքի կարօտ մը: Արդար, ազնիւ ու օգտակար: Մեր զատը մեծապէս պիտի օգտուէր այս բոլորէն: Ցունաստան իր ազատագրութիւնը կը պարտի իր մշակոյթին:

Բայց այդ խոհեմութեան եւ գիտակցութեան մեծ բաժինը կ'երթայ Արեւմտահայութեան: Այս ճշմարտութիւնը ինքնին կը հաստատուի, երբ արտասահմանեան օրաթերթ մը դնենք Հայաստանէն եկող օրաթերթի մը քով: Առաջինը բացած է իր սրտին դռները բոլորին առջեւ, միւսը փակած, տարբեր ձեւով կ'ըմբռնէ միջազգայնականութիւնը: Առաջինը լայն տեղ մը կուտայ իր ծոցին մէջ նաեւ երկրորդին: Արտատպումները իրար կը հրեն: Երկրորդը անտարբեր էայս դեմնին վրայ: Բայց ըսել չէ թէ նուազ սորկամիտ է: Ան իր խունկը կը ծխէ տարբեր խորանի առջեւ: Բայց Արեւմտահայը այդ խորանն ալ կ'ընդունի: Անսահմանօրէն բաց է իր սիրտը, բոլորին, բոլորին... Մի խրտչիք այս դառն հաստատումէն: Քոմփլէքս տ'էնֆէրիօրիթէն յառաջդիմութեան մեծ ազդակ մըն է նոյնատեն, մղիչ ուժ մը, ու այս ցեղը ունի ինքզինքին վրայ մեծ հաւատք մը նոյնպէս որ կը մխիթարէ ու կը խանդավառէ զինք միշտ ու կը փրկէ...

Մեր ժողովուրդը ուրեմն հիացումով դիմած է միշտ օտար լեզուով գրող իր զաւակներուն, պաշտելով հանդերձ Մեսրոպեան տառերը: Միշտ հիացումով՝ նոյնիսկ տափակ գործերու առջեւ որոնք խիկոյն աւելի վեր կըզասուէին հայ լեզուով գրուած ամենագեղեցիկ էջերէն: Ու տեղի կ'ունենայ զարմանալի բան մը, երբ հայերէնի կը վերածուին այդ գրութիւնները: Կ'անհետանան գեղեցկութիւնները: Բայց այս չէ զարմանալի կէտը: Լեզուն կրնայ ուրանալ ինչ որ ժողովուրդը կը պաշտէ: Այլ այն է որ այդպէս փետրաթափ եղած գրութիւնները կը պահեն իրենց հմայքը: Պարապութիւնը կը զգուի խիկոյն երեւակայութեամբ մը: Հայ ընթերցողը կը սիրէ հմայքը:

Դարձնենք հայելին: Օտար լեզուով գրող Հայը: Ան կը պատկանի քանի մը դասակարգերու: Ան երբեմն իր ցեղէն փախչողն է: Զգենելով յարգն ու համբաւը, միւթականը նոյնպէս, նախանձելով օտար գրողներէն, կը դիմէ մեծ ժողովուրդի մը: Կ'իւրացնէ անոր լեզուն: Եթէ յաջողի, կ'ուրանայ խիկոյն իր ծագումն ալ, նախապէս փոխած ըլլալով արդէն իր անունը: Աւելին՝ կ'արհամարհէ ու կը հալածէ զայն: Սփիւռքի մէջ տեսանք այս երեւոյթը: Այս օտարացողներէն ոմանք սակայն դժբախտաբար, կամ բարեբախտաբար չգտան յաջողութիւն ու կամայ ակամայ վերադարձան գարձեալ Մեսրոպեան տառերուն: (Մեր քանի մը արժէքաւոր տաղանդները կը պարտինք այս ձախողութեան): Թող ապասեն որ մեր հայրենիքը ճանչցուի: Այն ատեն կը թարգմանուին ու միջազգային համբաւի կը հասնին իրենց գործերը անպայման: Որովհետեւ ուրիշ ժողովուրդներ ալ կը սիրեն հմայքը: Եւ մեր ժողովուրդը ալ աւելի պիտի սիրէ իրենց այդ թարգմանուած գործերը: Կը թարգմանուին արդէն քիչ քիչ, որովհետեւ մեր երկիրը իր գոյութիւնը կը զգացնէ քիչ քիչ օտար աշխարհին:

Օտար լեզուով գրող Հայը, երբեմն, կը գործածէ երկու գրիչ, ինչպէս է մեր նահապետը: Ասիկա կը պահէ իր անունն ու ազգութիւնը: Կը գրէ օտար լեզուով իր ազգին մշակոյթն ու շահերը պաշտպանելու համար: Պէտք է յարգել զինքը:

Ամերիկայի մէջ աւելի դիւրին է օտարի մը համար գրական ասպարէզը: Հոս անուն փոխելու պէտքը զգալի չէ, քանի որ երկրին ժողովուրդը կազմուած է զանազան ցեղերու խառնուրդով մը ուր ամէն ցեղ հպարտ է իր ծագումով: Այսպէս է որ վերջերս տեսանք քանի մը հայ գրողներ որ չուրացան իրենց ազգութիւնն ու անունը: Պէտք է յարգել նոյնպէս զանոնք, առանց այդ յարգանքը հասցնելու գրական գնահատանքի մը: Նման շատ գործեր մոռցուած են տարիներ վերջը:

Բայց աւելի նոր սերո՞ւնդը, այն որ ծնաւ արդէն իր պորտին կապը կորսնցուցած: Հոս մեր նահապետը պիտի ըմբռնէ անշուշտ թէ հիացումը անիմաստ է, անիմաստ նոյնպէս յամառիլ զանոնք Հայ նկատել: Պիտի զգայ նաեւ թէ հիացումէն աւելի մեծ բան մը կար ընելիք եւ չէ եղած, գիտակից սէր մը, մտահոգ հսկում մը, որպէսզի այդ եկողները մնան Հայ եւ մեր պարծանքը ըլլայ արդարացի:

Նահապետը թող ներէ ինծի: Իմ բերած այս դառն մշուշը, գիտեմ, վնասակար է իր առողջութեան: Բայց գիտեմ նոյնպէս որ խիզախ ու տոկուն է ան, հակառակ իր ծերութեան ու չազդուիր այս խոնաւութենէն:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Միսի շուկայ

(Պատմուածք)

— Չէ՛, կարելի չէ... աչքովս տեսնեմ, չեմ հաւատար... մենք ո՞ւր... ան ուր... բայց...:

Բայցը փակեղակի մը պէս իջաւ շրթներուն վրայ ու լռեցուց զինք: Այս անգամ, երազատիպ բանալի մը մտաւ իր մաքին մէջ, որուն դռները ծխնիին վրայ ճռնչելով, բացին իր առջեւ համապատկերը այդ գիշերուան, ուր անհաւանական կարելիութիւնները, հեռաւոր աստղի մը պէս կը շլացնէին իր աչքերը:

Հարսանիք, հարսնեւորներ պերճափայլ: Մեծահարուստ ժաքը, Ս. Ցակոբի մը նման հրապուրիչ եւ թեկնածուներ՝ իր շուրջը սիրահեմ: Անդին Սրբուհին՝ իր աղջիկը՝ սրբուհիի մը նման անկիւն մը քաշուած, որուն հետ ժաք աւելի շատ պարեց, աւելի խանդ ու խանդաղատանք դրաւ իր վերաբերումին մէջ: Ու դեռ անգամ մը իրեն ներկայանալով, յարեց ժպտադէմ:

— Մամա՛, աղջիկդ չափազանց համեստ է...:

Տիկին Գոհարիկ երկար ատեն դարձաւ անդին, անդին անկողինին մէջ ու այլեւս գիտակցութիւնը կորսնցուցած, թմրեցաւ քան թէ քնացաւ երազանքի մէջ... :

Լուսաշող սրահ մը՝ հարսնեւորներու շքախումբով մը լեցուած: Սրբուհին՝ թաւշապատ թիկնաթոռի մը վրայ, հարսանեկան քօղը երեսին: Նըւագ, երգ, պար, գերագա՛ս, գերայա՛յց: Շնորհաւորողներու, նուիրատուներու թափօր մը՝ թագուհիին պատուանդանին վրայ: Ցանկարծ, կէս երկվեցեակ մը կիներ, շպարուած, շատ քաքուած, կիսամերկ, բազմութիւնը ճեղքելով յառաջացան, ու թանկարժէք նուէրներով ծանրաբեռնեցին Սրբուհին: Ադամանդէ, զմրուխտէ, յակինթէ խոշոր քարերով մատանիներ, ոսկի մանեակ եւ ապարանջաններ. յետոյ, դիւային, չնական ժպիտ մը իրենց դէմքին՝ հեռացան շուտ մը: Բայց ո՞ւր էր փեսացուն... կար ու չկար...: Ցանկարծ նուագը լռեց, պարերը զադրեցան, լոյսերը մարեցան ու մառմանէ խաւար մը բացուեցաւ սրահին անկիւնը, ուր կախուած էին գիրուկ, ճարպոտ միսի շերտեր, որ աշխարհի միս էին ու չէին...: Ժաք դրամարկղի մը առջեւ, կը գանձէր ու կը գանձէր:

Տիկ. Գոհարիկ, շան մը հաչցէն, ընդոստ ցատկեց անկողինէն: Քէփը, մութին մէջ, սուսերներ կը հալածէր կատաղաձայն:

— Տէ՛ր Աստուած, հարսնիք եւ միս նեղութիւն են: Դո՛ւն բարին կատարես, մրմնջեց ու վերմակը քաշեց գլխին: Բայց աչքերը չփակուեցան երբեք: Չթողուց որ գիտակցութիւնը թմրէր ու երազը կրկնուէր:

Առաւօտ սպասուած զօվանոյշիմը պէտքերկեց ու անկողինէն դուրս տարաւ զինքը: Աչքերուն մէջ, գիշերը հրեղէն կայծեր ցաներ էր ու կոպերուն վրայ՝ մոխիր:

— Քէ՛փ, ի՞նչ էր անհանգստութիւնդ ու կատաղութիւնդ այս գիշեր: Դո՞ւն ալ ինծի պէս չար երազներու հետ կ'իյնայիր ու կ'ելլէիր... շոյեց շան գլուխը, որ աչքերը յառած, իր թաւամազ պոչովը, գետինը կ'աւլէր անընդհատ, ուր որպէս թէ չար ոգիներ գիշերած ըլլային:

Երբ վերադարձաւ սենեակը, Սրբուհին արդէն ոտքի էր: Սինկէրը կ'ազմկէր թաւալուն, որուն բերնէն դուրս կը թափէին երկարաթեւ տարատները աղնոռուած: Մայր ու աղջիկ կը կարէին, կը մաքրէին, կ'արդուկէին զանոնք: Սինկէրին պէս արա՛գ, արա՛գ, ժամական ճշտութեամբ, որպէս զի արտադրութեան քանակը համեմատէր իրենց ալ նորակ ապրուստին:

Բայց ի՞նչպէս եղաւ, որ ճակատագիրը, Ոսկի հոթ մը լծած իր անիւին, այցելեց իրենց աղքատիկ հիւղակը: Սինկէրը լռեց անմիջապէս, թելերը կտրտուած նուագի մը նման: Տարատները առին, քալեցին յետադարձ ու անվերադարձ: Երազը շըրջուեցաւ: Սուտը եղաւ իրաւ: Անկարելին՝ կարելի: Ժաքը՝ Ցակոր ու Ցակոբ՝ խօսեցեալը Սրբուհիին:

Աս ի՞նչպէս եղաւ, ա՛ս ի՞նչպէս եղաւ:

Հաւատացէք, որ մայր ու աղջիկ չհասկցան ամենեւին: Ամէն կողմէն բարձրացող գովերգ մը մագնիսացուց, հիբնոսացուց զիրենք, ոտքերը գետնէն կտրելով:

— Ի՞նչ էս, Գոհարիկ, ի՞նչ էս կեցեր, աս տեսակ բախտ մը ազաշողին չի հանդիպիր: Չե՞ս տեսներ եռեւէն առջեւէն դարպասողներու բազմութիւնը: Տղան՝ Լոյս Քաղաքէն, լոյսի պէս կը վառի, հարստութիւնը՝ անբաւ, անհատնում. ոսկի ծով մը... դուն ու աղջիկդ ըողացէք ու լողացէք...:

Այդպէս ալ եղաւ:

Սրբուհիին մատները լողացին ադամանդի, յակինթի, զմրուխտի քարերուն մէջ: Կարապի իր ճերմակ պարանոցէն վար՝ շողակնափայլ մանեակը, կուրծքինոսկի ապխակը, թեւերուն ապարանջանները կը կերպաւորէին զինք ոսկեթաթախ ծովանոյշի մը, ոսկի լինէ մը դուրս ելած: Նշանի մատանին իր աչքերուն խոշորութեամբ ադամանդեայ ջահաքարձ մը, իսկ Ցակոբին ձեռքերը լայն ու բաց, ուսկից դրամը կը վազէր ջուրի պէս առատ ու անհաշիւ: Լաւ էր, լաւ... Ամէնը երանի

կուսային նախանձայոյզ, միայն Քէփն էր որ կը հաջէր նորէկ փեսացուին եաեւէն ու առջեւէն։

×

Եօթնեակի կիրակին, հագուած ազուած, կանգնեցաւ նորեկ նշանածին առջեւ։ Գայծառ արեւ մը ամրան շրթները կ'երկարէր անցնելու մօտ, դունաթափ պարունին, իր անդրանիկ համբոյրը դրոշմելու համար։ Հեռո՛ւն, ծովը իր լաջուարթ արգանդէն փրփրագին թիթեռնիկներ կը թռցնէր դէպի ափունքը։

Այդ առաւօտ, փառաշուք, իշխանավայել ինքնաշարժի մը մէջ, երկու խօսեցեալները շրջեցան մինչեւ երեկոյ։ Լեռնէ լեռ, ծմակէ ծմակ, ծովափ, հանրային զբօսավայրեր։ Ցակոբին աչքերը Սրբուհիէն ու ձեռքերը ղրպանէն չէին հեռանար երբեք։

Վերադարձին, առաջնակարգ սրճարանի մը առջեւ, երբ Ցակոբ ճամբեց մեքենավարը, առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, ժամական հաշուով պահանջուած պատկառելի գումարը վճարելով լիառատ, Սրբուհիին այնպէս թուեցաւ թէ կեանքին մէջ կարած տարատներուն ամբողջ արժէքն էր որ մըսխուած էր այդ օր։ Ցանկարծ սեւ կատու մը անցաւ իր մէջէն. սիրտը ճանկեց ու մլաւեց։ Երեսին գոյնը նետեց. ձեռքերն սկսան դողալ։ Հազիւ կրցաւ ներկայացուած աթոռին վրայ նետուիլ ու օրօրուիլ մռայլ հարցականներով։

— Ցակո՛բ, ի՞նչ գործ կ'ընես...

— Ե՞ս... ես չեմ աշխատիր։ — Հապա՞...

— Ձեռքիս տակ 5-6 կիներ կան, որ կ'աշխատին ինծի համար։ — Ի՞նչ կ'ընեն...

Ցակոբ, որուն գլուխը տաքցած էր ալքօլին ազդեցութեան տակ, խորհրդաւոր քծինաղով մը պատասխանեց.

— Մասնաճառութիւն...։

Սեւ կատուն խենդեցաւ յանկարծ, աչքերը սկսան վառիլ փոփոխակայլ. մազերը փշաքաղիլ, վազել, վազվզել աջ ու ձախ, որպէս թէ սուր փուշ մը խրուած ըլլար իր մարմինին։ Կի՛ն... մասնաճառութի՛ւն... հեռուէն լսուած դարշելի արձագանգի մը նման հնչեց Սրբուհիին ականջին։ Միւսը, կաթը թափող կատուի մը նման յանցաւոր, ակեյցուց խորամանկօրէն, բայց ի զուր.

— Զկարծես որ կը կենակցիմ անոնց հետ. ի միս պաշտպանութիւն մըն է, որուն փոխարէն ինծի կը վճարեն իրենց շահած դրամի ամբողջութեամբ...։ Չէ՛, չէ՛, անուշիկս, այդ տեսակ բաներ չըներես միտքդ։

.. ..

Յաջորդ առաւօտուն, Արարատեան կշիռ մը կը կախուէր Տիկ. Գոհարիկի երդիքին տակ։ Նժարին մէկուն մէջ՝ բոլոր զարդեղէնները՝ աւելի քան կէս միլիոն արժողութեամբ, միւսին մէջ՝ ցեղին պատիւը եւ պատուախնդրութիւնը ազգային։ Առաջինը՝ փետուրի մը պէս թեթեւ, միւսը՝ կապարի մը ծանրութեամբ։ Ծանրը վար դրին մայր ու աղջիկ, իսկ թեթեւը, պիղծ ու հոտած աղբի մը նման վերադարձուցին, չպրտելով անոր երեսին, որ ականաւոր պաշտօնատարն էր միսի շուկային...

Հիմա Սինկէրը կը թաւալէր կրկին, զուարթաձայն, ջինջ ու յստակ։ Տարատները կը կարուէին, կը պարէին իրենց նախկին տէրերու ձեռքին մէջ։ Քէփը, մղձաւանջէ մը ազատած, կը մրափէր հանդարտօրէն, օրն ի բուն, իսկ Տիկ. Գոհարիկ, երեսը խաչակնքելով, կը կրկնէր շարունակ.

— Փա՛ռք քեզ Աստուած, ժամն ու շուտ ազատեցանք...։

ՏԻԳՐԱՆ ՓԻՐԱՆԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ՏԻՄԱՂ

Ափդ բա՛ց.

Ո՛վ է ըսեր թէ՝ «աշխարհ դրամի վրայ կը դառնայ։ Մարդիկ դրամապաշտ են»։ Ապուր են են կերեր...

Իրականութեան բոլորովին հակառակ է այդ վարկածը։ Նախանձի արդիւնք։ Աղքատներու եւ անճարակներու կողմէ յերիւրուած։ Փաստերը, բարձրաղաղակ կը հերքեն այդ տեսութիւնը։

Աշխարհի ամենապրական եւ դրամատէր ժողովուրդը՝ Ամերիկացիներն են, կ'ըսեն։ Ի՞նչ սխալ խօսք։

Անգլեւսաքսոն ազգերը անշահախնդիր եւ մարդասիրական գաղափարներով կ'առաջնորդուին այս օր։

Փա՞ստ։ Հակառակ Թուրքերու կողմէ իրենց կրած վնասներուն, թէ նախորդ եւ թէ ալ վերջին կամ նախավերջին պատերազմներու միջոցին, անոնք աղուօրէն կը վերաբերին Թուրք ժողովուրդին հետ։ Քրիստոնէաբար եւ աստուածային ներողամտութեամբ մը՝ որուն կրնան նախանձիլ երկնքի հրեշտակները եւ երկրի սուրբերը...

Քրիստոսը վշտացնելով՝ արքայութենէ զրկուելէն իսկ աչք առնելով՝ անոնք Մուհամմէտի ղուակներուն ձեռք կ'երկարեն։ Եթէ պէտք ըլլայ, իսլամ քարոզիչներ ալ կրնան հրաւիրել իրենց երկիրը՝ ի սէր հանի Միմիչ աղայի։

Իրենց շա՞հը։ Ոչ մէկ նիւթական շահ։ Պարզապէս «ազգերու ինքնորոշման» եւ Թուրքիոյ անկախութեան սկզբունքը յարգելու ու պաշտպանելու համար։

Ժամանակին, Ամերիկայէն միսիոնարներ կ'արտածէին Թուրքիա, պարզապէս քրիստոնեաները քրիստոնէացնելու բարձր նպատակով։ Հիմա երբ, մէկ միլիոն Հայեր, Թուրքերու եաթաղանի ճամբով գաղթեցին դէպի երկինք Ս. արքայութիւն, առ ի վարձատրութիւն այդ ծառայութեան, քսանեւհինգ միլիոն տոլար կը դրկեն Թուրքերուն, — ամէն մէկ ջարդած Հայուն համար քսանեւհինգ տոլարի՞ հաշուով։

Նախորդ պատերազմէն ետքը, երբ հարկ եղաւ մնացորդ Հայերը ազատել Թուրքերու ճիրաններէն, ամէն մէկ ողջ Հայուն համար հինգ ոսկի փրկագին վճարեցինք մենք։ Այսօր Թուրքերը, ջարդամահ ամէն մէկ Հայու համար քսանեւհինգ տոլար կը ստանան, ան ալ չեմ-չիմով, նազով։ Բայց յոյս կայ, որ քսանեւհինգը յիսունի կամ աւելիի բարձրանայ։

Վշտանա՞նք ասոր համար։ Երբե՛ք։ Նոյնիսկ կը մասնակցինք այդ վարձատրութեան՝ իբր տուրք վճարող ամերիկեան քաղաքացիներ։ Ուրեմն, այդ քսանեւհինգ միլիոն տոլար վարձատրութեան մէջ, հայկական դրամն ալ իր համեստ բաժինը ունի։

Գիտէ՞ն արդեօք այս կէտը մեր Ամերիկացի ծիմ Տէօմպէլիկեաններն ու Հարուբըրտ էյրիպաքեանները։

Բայց ժամանա՞կ ունին անոնք այդ փոքր բաներով զբաղելու, երբ անդին կան ներքին հրատապ եւ էական խնդիրներ, Ս. Ղեւոնդեան ձիհատ «փաշխաառա՛էր»ի եւ հակափաշխասի պայքար կամ եկեղեցիները իրարու մէջ բաժնելու նուիրական գործերը։

Քաղաքակիրթ ազգերը աղուոր սովորութիւն մը ունին, ամէն մէկ քաջագործութիւն կը վարձատրեն դրապէս։ Մեզի պէս անվարձատու չեն անոնք։ Մասնաւորապէս Ամերիկացիները շատ ըզգայուն են քաջագործութիւններու մասին։

Ժողովուրդներ ջարդելն ալ, կ'երեւայ թէ, քաջագործութեան ճիւղին կը պատկանի, մանաւանդ ստ «քաղաքակիրթ» դարուն մէջ՝ քրիստոնեայ պետութիւններու աչքին առջեւ։ Ուրեմն պէտք է գնահատել ու վարձատրել։

Ներկայիս, ամերիկեան կառավարութիւնը քսանեւհինգ միլիոն տոլար կը տրամադրէ Թուրքերուն պաշտօնապէս։ Ամերիկեան դրամատէրներն ալ առ այժմ, նոյնքան մը գումարով կ'երկարոդեն զայն՝ իբր պախշիշ, եթէ երրորդելու-չորրորդելու մրցակիցներ ալ դուրս չգան մօտ ատեններ...

Երջանի՛կ ժողովուրդ Թրքաց։ բա՛ց ափդ, գրպանէ փոխառութիւնները, դրէ կաղամբի տերեւին վրայ, կախէ պատէն ու քաշէ՛ նարկիլադ՝ ընկողմանած մինտէրին վրայ։ Աշխատիլը, պետճէի մասին մտածելը եւ քաղաքակրթուելու մտահոգութիւնը՝ ապուշներու առաքինութիւններ են...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

★ Քալիֆօրնիոյ համալսարանի դասախօսներէն՝ Տօքթ. Թուտաքի հիմնուելով գերմանացի գիտնական Քէլլինկի նախապէս կատարած փորձերուն վրայ, հնարած է «ֆէրիթօնիօսքօփ» անուանով գործիք մը, որուն միջոցաւ կարելի է մեր մարմինին ներքին գործարանները քննել եւ ճշդել ալեթափութեան, կուրաղիի, զանազան կեղերու, քաղցկեղի եւն. պարագաները, եւ ի հարկին ձեռնարկել վիրաբուժական գործողութեան։

Այս գիւտով միանգամ ընդ միշտ առաջքը պիտի առնուի բժիշկներու կողմէ եղած սխալ ախտաճանաչումներուն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ամսագիր, 24րդ տարի թիւ 5 (256) Սեպտ. Հոկտեմբեր, ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ։ Տարեկան բաժնեգին 3 տոլար։ Հասցէ. — 212 Stuart Street, Boston, 16, Mass. (U. S. A.)։

ԱՑՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

«1.— Երկու Հայկ. գիւղերու միջեւ գտնուող եւ զուտ Հայաբնակ գիւղեր։

«2.— Ոչ հայաբնակ շրջաններու մէջ գտնուող հայաբնակ գիւղեր։

«3.— Հայ եւ ոչ-հայ բնակչութիւն ունեցող գիւղեր։

«Կազմակերպական տեսակէտէ, այս երեք կարգի գիւղերուն մէջ տարբերութիւն չկայ։ Ամէն գիւղի մէջ պիտի ստեղծուին մարմիններ, որոնց ենթակայ պիտի ըլլան բոլոր ուժերը։ Իւրաքանչիւր մարմին երկու խմբակի բաժնուած պիտի ըլլայ,— Ա) մնայուն խմբակ եւ Բ) շրջուն խմբակ։ Երկու խմբակներն ալ իրենց պետ կը նշանակեն յաւագոյն զինավարժներ։ Այս պետը, միաժամանակ, վերին հրամայողն է ամբողջ գիւղին ու անհրաժեշտ է, որ ըլլայ թէ անգէն ամէն մարդ տառացի կերպով հպատակի իրեն։ Ան ներկայացուցիչն է նաեւ այդ շրջաններու հրամանատարին եւ սպայակոյտին։

«Միեւնոյն շրջանին մէջ գտնուող գիւղերու պետերը, իրենց միջեւ կ'ընտրեն երեք հոգիէ բաղկացեալ մարմին մը, որ կը վարէ այդ շրջանի կռիւները։ Այս մարմինը իրաւասութիւն ունի անվարժ մարդոց ձեռքէն զէնքերը առնելու եւ տրամադրելու անոնց, որոնք լաւագոյնս պիտի կարենան օգտագործել զանոնք։

«Ուէ գիւղ, որ յանկարծական յարձակումի կ'ենթարկուի, անմիջապէս մարդիկ կը ղրկէ մերձակայ գիւղերը։ Իսկ այն գիւղերը, ուր հայ բնակչութիւնը քիչ է, անմիջապէս կը միանայ հայաշատ գիւղերուն։

«Այն գիւղերը, ուր հայ բնակչութիւնը տկար է, յարձակման մը պարագային՝ կամ գիւղերէն կ'ընծայեն, որպէսզի թշնամի տարր մեկնի գիւղէն եւ կամ պատանդ կը դարձնեն զանոնք մինչեւ կռուի վախճանը։ Բախումներու ընթացքին, տան դուռները բաց պիտի մնան, ու բոլոր անոնք՝ որոնք թշնամի զօրքէն հետապնդուելով կը փախչին, ներս պիտի ընդունուին։ Պէտք է արգիլել տունէն դուրս ելլել բոլոր անոնց, որոնք զէնք չունին։ Թշնամիին ձեռք անցած զէնքերու դրամը կը հոգայ ամբողջ գիւղը։ Թշնամիէն առնուած զէնքերը կը մնան առնողին։

«Գիւղերու վրայ յարձակում գործելու համար, աչքի առջեւ պէտք է ունենալ հետեւեալ կէտերը.

«1) Անհրաժեշտ է գիտնալ թէ ուր կը գտնուին գիւղին ամրացեալ դիրքերը.

«2) Նաւանջի դիծը պէտք է ճշդել առաջուց, ու պահակներու միջոցաւ ապահովութեան մէջ պահել զայն։

«3) Ճշդել՝ թէ թշնամին ուրկէ կրնայ օժանդակ ուժ ստանալ, ու ջանալ արգելք հանդիսանալ այդ քայլին։

«4) Գիւղը պէտք է պաշարել երեք կողմերէն։ Որպէսզի պաշարուողները կարենան փախչիլ, պէտք է բաց թողուլ չորրորդ կողմը։ Չորս կողմէ պաշարուած գիւղի մը բնակչութիւնը, իր յուսահատութեան մէջ դիմադրութեան մղում կրնայ ստանալ բնազդօրէն, ու դիմել ինքնապաշտպանութեան։ Այս կերպով, թշնամին կրնայ նոյնիսկ վըտանգել ապահով յաջողութիւն մը։ Յարձակող ուժերու մէկ մասը, թշնամին կը ճնշէ մօտիկէն, իսկ մէկ մասն ալ կը պահուըտի փախուստի ճամբաներուն վրայ, առաւելագոյն կորուստ պատճառելու համար փախստականներուն։ Այս կերպով, յաղթանակ մը միշտ աւելի շուտ ու դիւրաւ՝ ապահովուի։

«5) Որպէսզի թշնամին չփոթութեան մատնուի, անհրաժեշտ է յարձակման ժամ ընտրել արշալոյսը։ Աւելի կանուխ սկսած յարձակումներ, պատճառ կը դառնան միշտ աւելորդ արիւնահեղութեան։

«6) Որպէսզի խուճապ ստեղծուի թշնամիներու միջեւ, պէտք է նախօրօք ճշդել շրջաններ կամ դիրքեր, որոնք հրդեհի պիտի տրուին յարձակման վայրկեանին։

«7) Եթէ յարձակման ուժերուն մէջ հեծելազօրք չկայ, պէտք է առաջուց քանի մը ձիաւոր ճարել։ Ասոնք՝ հիւանդներու, մեռեալներու եւ վիրաւորներու փոխադրութեան համար պիտի օգտագործուին։

Յարձակումէն քանի մը օր առաջ, Սպայակոյտի կողմէ ընտրուած քանի մը հոգի կը ղրկուին այն գիւղերը, որոնք յարձակման պիտի ենթարկուին։ Ասոնք կարելի եղածին չափ երկար կը մնան այդ գիւղերուն մէջ, առանց ուշադրութիւն գրաւելու։ Իրենց քննութիւնները աւարտելէ վերջ՝ տեղեկագիր մը կուտան Սպայակոյտին, որուն հիման վրայ կը պատրաստուի յարձակման ծրագիրը»։

1910ին, Քոփէնհակի մէջ գումարուող Ընկերվարական Համաժողովին տրուած յուշագրով մը, Դաշնակցութիւնը կը ճշդէր՝ թէ զէնք պիտի տրուի Հայերուն, ու գիշերանց զինավարժութեան փորձեր պիտի կատարուին։ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, աւելի դիւրաւ շահելու համար Եւրոպայի հանրակարծիքը, Ընկերվար անունը աւելցուցած էր իր պիտակին վրայ)։ 3 Դեկտեմբերի 1910ին, Պիթլիսի ռուս հիւպատոսը իր տեղեկագրին մէջ կը յայտնէր թէ՝ Դաշնակցութիւնը շատ մեծ համբանք ունէր, թէ անոր անդամներէն շատեր՝ որոնք կըռուած էին Թուրք ուժերու դէմ, նահանգային վարժարաններու մէջ ուսուցչութիւն կը կատարէին, միաժամանակ յեղափոխական շարժում մը պատրաստելով։ Տեղեկագիրը կը հաղորդէր նաեւ, թէ 20 կոմիտէներէ կը բաղկանար կազմակերպութիւնը ու կեդր. կոմիտէն կը գտնուէր Մուշ։

(3) (Շար.)

Թուրքիա եւ Արաբները

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ Նոյեմբեր 28ին Անդրյորդանան մեկնեցաւ Գ. Ճէմալ Էրքին, արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը: Վերադարձին կանգ պիտի առնէ Պէյրութ, կարգ մը համաձայնութիւններ կնքելով Լիբանանի կառավարութեան հետ:

Իրազեկներ դիտել կու տան թէ առաջին անգամ է որ Թրքական կառավարութեան մէկ մասնաւոր պատուիրակը կ'այցելէ արեւելեան երկիրները: Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս Անգարա այցելեցին Իրաքի խնամակալը, Սայիտ Նուրի փաշա եւ Լիբանանի հանրապետութեան նախագահը: Կը նշանակէ թէ Թուրքիա նոր ուղղութեան մը կը հետեւի Միջին Արեւելքի մէջ: Ճէմալ Էրքինի այցելութիւնը բնական հետեւանքը կը համարուի այն բարեկամական խօսքերուն որ վերջերս արտասանուեցան արտաքին նախարար Հասան Սաքայի կողմէ:

Հեռագրէ կը հաստատուի թէ Թուրքիա Պալքաններէն քշուած ըլլալով, ռուսական ազդեցութեամբ, նորէն աչքերն ուղղած է դէպի արեւելեան երկիրները, որոնք բաժնուեցան իր կայսրութենէն: Այս նոր քաղաքականութեան ետին կեցած է Մեծն Բրիտանիա: Այն երկիրները որոնց հետ ամէնէն աւելի իր կապերը կ'ամրապնդէ Թուրքիա, Իրաքն ու Անդրյորդանանն են, երկուքն ալ ամէնէն աւելի ենթակայ բրիտանական ազդեցութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բողոքական եկեղեցիները ստորագրութիւններ պիտի հաւաքեն այսօր, կիրակի, խնդրելու համար Դաշնակիցներէն որ անյապաղ արձակեն հինգ միլիոն գերիներ:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ 39 տարեկան Փրանսացի օդաչու մը, Անրի Տէրիքուր, որ շատ մը վտանգաւոր թռիչքներ կատարած էր Անգլիայէն Ֆրանսա, ի հաշիւ անգլ. գաղտնի սպասարկութեան, «հարիւրապետ Ժիլպէռ» անունով: Իր քաջագործութիւններէն մէկն եղած էր Լոնտոն փոխադրել նախորդ վարչապետին՝ Ֆէլիքս Կուէնի կինը, ինչպէս եւ բազմաթիւ Փրանսացի գործակալներ: Առեն մը ենթադրուած էր որ այդ գործակալներէն շատերը կը ձերբակալուէին: Պատերազմէն վերջը ոսկի ալ փախցնել սկսած էր: Արդ, ոստիկանութիւնը գերմանական գաղտնի գիւտաթուղթերուն մէջ իր անունը գտած ըլլալով, հաստատած է թէ Տէրիքուռ միեւնոյն ատեն կը ծառայէր Կէսթափոյին:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ Սելանիկէն 32 քիլոմեթր հեռու, ապստամբները օդը հանեցին կամուրջ մը, Կալլիքոս գետին վրայ, խզելով հաղորդակցութիւնները Սելանիկի, Քիլքիսի եւ Թրակիոյ միացեալ մասին հետ: Ամֆիսայի շրջանին մէջ, Պառնաս լերան արեւմտեան կողմը, Աթէնքէն 160 քիլոմեթր հեռու, ապստամբները մեծ գործունէութիւն կը ցուցնեն: Միւս կողմէ, անոնք յարձակում գործեցին Վոլոյի շրջանին մէջ: Ընդհանուր գործադուլ հռչակուեցաւ Սպարտայի մէջ (Պելոպոնէս):— Գ. Վենիզէլոս, ազատական կուսակցութեան վարիչը, յայտարարութիւն մը ուղղելով հիւսիսային Յունաստանի բնակչութեան, կ'ըսէ թէ Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ կացութիւնը կը ստիպէ զինքը դլուխ անցնիլ «համահելլենական խաչակրութեան մը, շարժման մէջ դնելու համար բոլոր ազգային ուժերը»:

ՌՈՒՐԻ (Գերմանիա) անգլիական ու գերմանական առողջապահական իշխանութիւնները, գրաւումէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով կը յայտարարեն թէ սովը սկսած է, բայց ցարդ անօթութենէ մահացողներուն թիւը մեծ չէ: Բոլորն ալ կը խոստովանին թէ հիմակ որ անունդի պակասի եւ անօթութեան պատճառով դէպքեր կը պատահին, հապա ի՛նչ պիտի ըլլայ ժողովուրդին վիճակը, եթէ պարենաչափը յանկարծ կրճատուի:

Ռուրի եւ Հռենոսի տասնըհինգ գլխաւոր քաղաքները, նաեւ Պոն եւ Քէօլն անգլիացի պաշտօնեաներու յայտարարութեանց համաձայն, ներկայ պարենաչափը մինչեւ Յունուար կրնան պահել, ոչ աւելի: Մեծ քաղաքներու մէջ օրական 1550 գր. պարենաչափին տեղ 300էն մինչեւ 700 գոլ պակաս կու տան ցորենի նուազութեան պատճառով: Իշխանութիւնները կը յուսան թէ կացութիւնը պիտի բարւոքի մինչեւ Դեկտեմբերի վերջ երբ Մ. Նահանգներէն յաւելուածական ցորեն հասնի: Եւրոպայի ածխահանքերու ամենահարուստ այս շրջանին Տիւսէլտորֆ քաղաքին մէկ դէպքը ցոյց կու տայ ուտեստի տագնապին ազդեցութիւնը: Թերթ մը իր առաջին էջին վրայ ծիւրած մարդու մը փոքր նկարը դրած էր, որուն համար խմբագիրը կ'ըսէր թէ անօթութենէ տառապողներէն մէկն էր: Այս նկարը ժողովուրդին մէջ ահագին խուճապ առեղծեց եւ չչուկներ սկսան շրջան ընել թէ «Գերման ժողովուրդին սնունդը մինչեւ Ապրիլ 1948 կեդրոնացման կայաններու սնունդին պիտի իջնէ»:

Համերգ Մարսէյլի մէջ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին Հովանաւորութեամբ Կաթող. լիազօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի:

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի:

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ:

Տանօք.— Համերգին օրը կիչէն տոմս չի ծախուիր: Կանուխէն ապահովել դիմելով Գ. Գ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02: Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean եւ երգչախումբի անդամներուն:

Երգահանդէս Լիոնի մէջ
ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(ԼԻՈՆԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ)

15 Դեկտեմբեր, կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Ռամօի (Salle Rameau) մեծ սրահին մէջ:

Տոմսերու գիները 50, 75 եւ 100 Ֆրանք:

Դիմել Յ. Տէյիրմէնճեան՝ 69 Cours Lafayette Արմենակ Աւետեան՝ 205 rue Duguesclin, Կէնճեան եղբարք՝ 45 rue de Bonnel, Գ. Ֆէլլահեան՝ 50 rue Dunoir, Ուզունեան՝ 34 rue Dunoir, Béal: 15 rue de la République, Տէսինի համար Ֆօթօ Կարօ:

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ թէյասեղանը Դեկտ. 8ին, կէսօրէ վերջ, Salle Voltaire, 21 rue Odéon:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Կոչնակի Օրացոյց»ը (1947)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ պլօքով: Դիմել՝ M.B.Dserikian, 13 rue dse Dominicaines, Marseille

Հրատ. Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Շուտ ապահովեցէք ձեր օրացոյցը: Գին 75 ֆր.:

Շրջաններուն համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊՕՄՈՆ — 340, Ch. de St. Julien, Գ. Արամ Ռէիսեան:

ԿԱՐՏԱՆ — Ընկեր Յակոբ Քինոսեան, Cité Rave Biver - Gardanne:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ — Ընկեր Ս. Սիսլեան, 17 rue Hebert:

ՎԻԷՆ՝ ընկեր Մ. Մուրատեան, 130 Rue Lafayette:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ ընկեր Մանուկեան, 49 rue Pointe Cadet:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ — ընկեր Ազոեան, 11 rue Marc Seguin, St. Martin en Coailleux (Loire):

Միւս շրջաններուն համար կ'իմացնենք յառաջիկային:

ՖՐԱՆՍ. Կ. ԽԱՉԻ Սէվրանի մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ ղպրոցին, կիրակի 8 Դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 12 Լիվրի Կառկանի քաղաքապետարանին սրահին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացուի Սուրէն Պարթեւեանի «Անմահ Բոցը» ազգային կեանքէ, 3 արար, ներկայացուած տեղական ուժերով, ղեկավարութեամբ Պ. Բ. Հայկէշեանի: Զաւեշտ, պարեր, կենդանի պատկեր քաղուած Պետրոս Դուրեանէ: Մուտք 50 Ֆրանք:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Eglise Pantinէն առնել 147 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Mairie de Livry - Gargan:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ Սեդրաք Գալեօճեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր տղան, Գէորգ Մելիտոնեանը, որ 1924ի առեններ Սիրայի որբանոցէն Ֆրանսա անցած կը կարծուի: Բնիկ Զարշանպայի Էրինճիւկ գիւղէն է: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հետեւեալ հասցէին գրել.— Ֆիքս Տուրդութի, D63, Աթէնք, Յունաստան:

ՎԵՆՍԷՆԷՆ Տէր եւ Տիկին Սողոմոնեան եւ զաւակը Սեդա, ինչպէս եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք հաճեցան անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնել իրենց մօր, ողբացեալ ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՐՄՈՆԷ ՀԱՃԻ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆի գաղն մահուան առթիւ:

ԹՐԻԷՍԹԷԻ վարչաձեւի մասին վերջնական համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով Չորս Մեծերուն միջեւ, յոյս կայ որ մօտերս վերահաստատուին առեւտրական պատութիւնները պալքանեան երկիրներու եւ Իտալիոյ հետ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ համար բացառիկ ժողով մը պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ: Հնդիկները մերժեցին մասնակցիլ: Ուրեմն ներկայ պիտի ըլլան միայն Իսլամները:

Օր. ՔՆԱՐԻԿ ՇԱԼՃԵԱՆ
Պ. ՀԱՅԿԱԶ ՊԷՉԱՉԵԱՆ
Նշանուած

17 Նոյ. 946, Մարսէյլ — Փարիզ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէներու խումբերը հետեւեալ կարգով:

Նիկոլ Դուման եւ Քեռի, 1 Դեկտեմբեր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին:

Հայաստան, 2 Դեկտեմբեր, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

Քրիստափոր, այս հինգշաբթի 5 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Վռամեան եւ Ընկեր Կարօ, այս ուրբաթ, 6 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ակնունի, Համազասպ եւ Թաթուլ, այս շաբաթ իրիկուն 7 Դեկտեմբեր, ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ ընկեր Գ. Իփէքեան:

ՍԻՆՖՈՆԻՔ ԵՐԱԺՇՏ. ՄԵԾ GALA

Կաթողիկոսական նուիրակ՝ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեանի նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբ մը ստանձնած է հովանաւորութիւնը հայկական սէնֆոնիք երաժշտութեան մեծ ցերեկոյթին որ տեղի պիտի ունենայ յունուար 26ի կիրակի օրը Salle Gaveauի մէջ Պ. ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ ղեկավարութեամբ: Կեդր. յանձնախումբի դիւանը կը կազմեն Պ. Պ. Պալքճեան, փոխ նախագահ Թօսունեան՝ գանձապահ եւ Օր. Սրապեան քարտուղար:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE
HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.
Mardi 3 Décembre 1946 Երեքշաբթի 3 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4869-Նոր շրջանի թիւ 508 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր.

Ի՞նչպէս պիտի կազմուի նոր կառավարութիւնը

Ընկերվարական եւ Համայնավար կուսակցութեանց պատուիրակները շաբաթ օր բացառիկ ժողով մը գումարեցին երեսփ. ժողովին մէջ, խորհրդակցելու համար նոր դահլիճին կազմութեան մասին: Ժողովը տեւեց առտուան ժամը 10էն 13: Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը հարցումներ ուղղեց այն մեծամասնութեան մասին որուն կ'ուզէ կռթնիլ համայնավար կուսակցութիւնը, ինչպէս եւ կազմուելիք կառավարութեան ծրագրի, անոր գործադրութեան եւ վերջապէս կառավարական մեթոտներու մասին: Համայնավար կուսակցութիւնը իր տեսակէտները յայտնելէ վերջ, քաղաքական կացութեան մասին, յիշեցուց թէ իրարու հետ կապ ունին դահլիճին նախագահութիւններ: (Ըսել կ'ուզէ որ եթէ ընկերվարականները քուէ տան Մորիս Թորէզի՝ վարչապետութեան համար, իրենք ալ պիտի քուէարկեն ընկերվարական թեկնածուն՝ իբրեւ նախագահ Ազգ. Ժողովի):

Կատարուած խորհրդակցութիւնները անմիջապէս հաղորդուեցան երկու կուսակցութեան վարիչ մարմիններուն, որոնք պիտի տան վերջնական որոշումը: Ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. խորհուրդը կը գումարուի այսօր, իր տեսակէտները յայտնելու համար կառավարական հարցի մասին:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, երկու պատուիրակութեանց ժողովը տեղի ունեցած է առանց յուզմունքի: Հրաւէրը համայնավարներէն ուղղուած էին, ուստի ընկերվարականները աւելի շատ ուզեցին տեղեկութիւններ եւ լուսաբանութիւններ քաղել: Այս առթիւ հասկցուցած են թէ չեն կրնար իրարու հետ կապել Ազգ. Ժողովի նախագահին ընտրութեան եւ վարչապետական թեկնածութեան խնդիրները: Ուրիշ խօսքով, տրամադիր չեն սակարկութիւններ կատարելու:

Համայնավարները միշտ կը պնդեն Մորիս Թորէզի թեկնածութեան վրայ. բայց կը խօսուի նաեւ ուրիշ թեկնածուներու մասին: Օրինակ՝ Ռոպէր Շուման, ելմտական նախարարը (Ժողովրդական): Կ'ըսուի թէ այդ պարագային Գ. Պիտօ պիտի գոհանայ արտաքին գործերու նախարարութեամբ:

Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ընկերվարականները Գ. Պիտոյի վերընտրութեան հակառակ ըլլալով հանդերձ, չեն ուզեր համայնավարներու դերակշիռ տիրապետութեան տակ իյնալ: Եթէ նոյն իսկ յանձն առնեն մասնակցիլ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան մը, երկուքը միասին չեն կրնար մեծամասնութիւն կազմել Ազգ. Ժողովին մէջ եւ պիտի հարկադրուին հրաւիրել նաեւ արմատականները: Այս վերջիններուն նախագահը, Էռիօ, առ այժմ կը գոհանայ հետեւելով դէպքերու ընթացքին:

Հաւանական է որ ժամանակաւոր վարչապետ մը նշանակուի մինչեւ յունուար, երբ կարելի պիտի ըլլայ կազմել բուն կառավարութիւնը, Հանրապետութեան նախագահին ընտրութեամբ: Ամէն պարագայի մէջ, յառաջիկայ երկուամիսները լի են անակնկալներով, մանաւանդ որ գլխաւոր կուսակցութիւններէն ոչ մէկը կ'ուզէ տեղի տալ: Վերջին տեղեկագրին համաձայն, առաջին երեք կուսակցութեանց երեսփոխաններուն թիւն է — Համայնավարներ՝ 169, անոնց ուղեկիցները՝ 13—182, ընկերվարականներ 101, Ժողովրդականներ՝ 163: Արմատականները ունին միայն 43 երեսփոխան:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ անգլիական բանակատեղին, որ Գահիրէ կը գտնուէր, հետզհետէ կը փոխադրուի Ֆայիտ, Սուէզի ջրանցքին շրջանը: Այս բանակատեղին կեդրոնն է բրիտանական ցամաքային ուժերուն, Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Անդրյորդանանի եւ Իրաքի համար: Գաղթումը պիտի վերջանայ 1947 մարտին:

ԱԹԷՆՔԷՆ հասած վերջին լուրերու համաձայն, ապստամբները կը շարունակեն յարձակում գործել ծանր զէնքերով: Կ'ըսուի թէ օտար գործակալներ պատեհով արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ, երիտասարդներ կը հաւաքեն եւ Պուլկարիա կը ղրկեն, մարզուելու համար: Յոյները կը գանգատին թէ իրենց զաւակներէն 325 հոգի մէջտեղ չկան:— Վարչապետ Ցալտարիս Նիւ Եորք մեկնեցաւ, Միացեալ Ազգերու Ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Յունաստանի տագնապալի կացութեան վրայ:

Խ. Հայաստանի տարեդարձը

Բոլոր քաղաքական նկատումներէ վեր, հայրենասիրական փարիզահայութիւնը շաբաթ գիշեր լեցուցած էր Փալէ տը Շայեօի սրահը (3000 աթոռ) եւ հարիւրաւորներ կը սպասէին դրան առջեւ, առանց տոմսի ներս մտնելու յոյսով:

Բեմին ճակատը՝ երկու վերտառութիւններ.— «Կեցցէ յաղթապանծ Ս. Ս. Ռ. Միութիւնը» եւ «Հայ ժողովուրդը իր պատմական հայրենիքը կը պահանջէ»: Բեմը զարդարուած էր սպարապետ Սթալինի, Մ. Գալեանի եւ Յարութիւնեանի մեծադիր նկարներով, եւ հայկ. զինանշանով ու դրօշներով: Հանդէսին բացումէն առաջ կարդացուեցան անունները այն «բարեկամ» Միութեանց, որոնք հրաւիրուած էին մասնակցելու այս տարեդարձին: Նախագահին հրաւէրով բեմ բարձրացան անոնց ներկայացուցիչները առաջնորդութեամբ Արտ. արք. Սիւրմէեանի: Նախագահը Փրանսերէն ճառով մը բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը, շնորհակալութիւն յայտնեց ներկայ օտար անձնաւորութեանց եւ երախտագիտական պարտքը հատոյց Ֆրանսայի սիրալիր ասպնջականութեան համար:

Նուագախումբը նուագեց Ֆրանսայի, Խ. Միութեան եւ Խ. Հայաստանի քայլերգները: Ամէն մէկը հնչած առեն երկու երիտասարդուհիներ, իւրաքանչիւրը իր ազգային տարազով հագուած կը պարզէին իրենց երկրին դրօշները:

Առաջին խօսքը տրուեցաւ Խ. Միութեան դեսպան Գ. Պոկոմոլովի որ (ռուսերէն) նախ շնորհաւորեց Հայաստանի խորհրդայնացման 26րդ տարեդարձը: Գովեց Սթալինեան ազգ. քաղաքականութեան շնորհիւ Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու վայելած ինքնորոշութեան բարիքները, որոնց կը պարտին իւրաքանչիւր իրենց երկրին վերելքը ամէն մարզի մէջ, մասնաւորաբար Հայաստան, իր մշակոյթով, որ թէեւ ձեւով ազգային, բայց խորքով ընկերվարական է: Արեւմուտքը կը զարմանայ Խ. Միութեան բաղկացուցիչ ազգերու այս ներդաշնակ զարգացման համար: Մեզի համար ոչինչ կայ աւելի պարզ, այդ Սթալինի ազգ. քաղաքականութեան շնորհն է եւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն առաջ երկու հրատարակութիւններով մէջտեղ դրուած էր դեռ այն օրերէն: (Այս ճառը հայերէնի թարգմանեց Գ. Հինայեկեան):

Հ. Ա. Ը. Միութեան քարտուղարին տրուած էր ներկայացնել Հայաստանի ներկայ վերելքը տնտեսական, ճարտարարուեստական, երկրագործական, մշակութային եւ գեղարուեստական ճիւղերուն մէջ, բաղդատական թիւերով, գնդասեղի հարուածներով, ամբոխավարական ելոյթներով, որոնք շատ հեռու էին իր ուզած տպաւորութիւնը գործելէ հանդիսականներուն վրայ: Ամէնէնապուշն ալ կրնայ իր մատներուն վրայ իսկ կազմել նոյնքան պերճախօս բաղդատական թիւեր 30 ամսուան պետական կորիզի մը եւ 312 ամսուան իշխանութեան մը ունեցած հնարաւորութեանց մասին, երբ մանաւանդ այդ նորաստեղծ եւ աղքատ երկիրը իր ծոցին մէջ պարտաւոր եղած է ընդունիլ արեւմտեան Հայաստանէն մազապուր փախած մերկ ու սովալլուկ հարիւր հազարաւոր գաղթականներ, որբեր, վիրաւորներ եւ հիւանդներ:

Փրոֆ. Մանուէլեան նոյնպէս Փրանսերէն ողջոյնի խօսքեր ուղղեց Խ. Հայաստանի, եւ երախտագիտութիւն ռուս մեծ ժողովուրդին: Նշմարեց հրաշալի վերելքը մեր հայրենիքին բոլոր մարզերու մէջ, որ հիացում կը պատճառէ ամէնուն:

Յաջորդ բանախօսն էր կաթող. պատրիարք Արտաւազդ արք.— «Համատարած այս ընդհանուր ուրախութեան մէջ Հայ. Եկեղեցին ալ իր բոլոր կերպարանքով կը ներկայանայ մեր սիրելի հայրենիքին՝ Սով. Հայաստանի տօնակատարութիւնը ողջունելու: Հայ. Եկեղեցին ճանչցուեցաւ ոչ միայն մեր ժողովուրդին կողմէ, այլեւ գնահատուեցաւ մասնաւորապէս 1945ի մարտին երբ մարէշալ Սթալին ընդունեց Հայ. Եկեղեցւոյ գերագոյն պետը, (այն առեն տեղապահ): Զէօրէօքճեան արք. վերադարձաւ գոտեպնդուած այնպիսի հոգեկան կորովով որ կրցաւ երկու տարուան մէջ գլուխ հանել Հայ. Եկեղեցիին բարձրացման գործը, բերելով այս օրուան վիճակին»: Յետոյ թուեց եկեղեցական իշխանութեանց գործնական մասնակցութիւնը հայրենական պատերազմին, ինչպէս «Սասունցի Դաւիթ» հրասայլներու հանգանակութիւնը, «Էջմիածին» ամսագրին հրատարակութիւնը, ճեմարանին վերաբացման ծրագիրը եւ վերջապէս 1945 Յունիսին կաթողիկոսական ընտրութիւնը բոլոր գաղութներու ներկայացուցիչներով: Ու վերջացուց այսպէս.— «Հայ. Եկեղեցին Հայաստանի մէջ, Հայ. Եկեղեցին արտասահմանի մէջ երախտապարտ են Հայաստանի կառավարութեան եւ մարէշալ Սթալինին: Կեցցէ՛ Հայ. Եկեղեցին, կեցցէ Ս. Ս. Հայաստանի կառավարութիւնը եւ կեցցէ մեծ առաջնորդ մարէշալ Սթալինը»:

Այս խօսք տրուեցաւ France - URSS բարեկամական Միութեան ընդհ. քարտուղար Գ. Փուլթոնի, որ ակնարկ մը նետեց Հոկտեմբերին յեղափոխութեան ծագման եւ զարգացման վրայ եւ երախտագիտութեամբ յիշեց Խ. Միութեան զոհողութիւնները պատերազմի ընթացքին, զոհողութիւններ որոնց մէջ բաժին ունեցաւ նաեւ Հայաստանը միւս բաղկացուցիչ ազգերու կարգին: «1917ի Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը բերաւ փոքրամասնութեանց ազատութեան իրաւունքին ճանաչումը, այս է իր ուժին աղբիւրը»:

Կարգը եկած էր Գ. Հինայեկեանի (լիազօր Ներգաղթի)— «Ողջ հայութիւնը տօնում է Ս. Հայաստանի 26րդ տարեդարձը: 26 տարի առաջ հայ ժողովուրդը վերցնելով կառավարութեան ղեկը իր ձեռքը, կրցաւ կարճ ժամանակի ընթացքում կառուցանել իր երկիրը: Հայրենական պատերազմը ջախջախեց Փաշիզմը, այդ պայքարի մէջ հայ ժողովուրդը իր տեղը գրաւեց եւ իր նախնիքներուն՝ Դաւիթ Բեկի ու Վարդանի նման քաջեր տուեցան Հերոսի տիտղոս (120 հոգի): Արտասահմանում ալ ձեռնպահ չմնացին, պայքարեցան Փաշիզմի դէմ: Երբեք չենք մոռանար որ հայ ժողովուրդը տուեց Մանուշեան, որ արժանացաւ «Ժողովրդական հերոս» կոչումին, եւ որու արձանը շուտով կ'ունենանք երկրում: Հայ ժողովուրդը 26 տարուան մէջ կրցաւ կանգնել իր տնտեսութիւնը եւ հրաւիրել ձեզ որ երթաք եւ միասին կառուցանէք ձեր երկիրը: Այս հանդէսը կ'ընդունինք որպէս երախտագիտական ցոյց մեր սովետական Հայաստանի կառավարութեան, եւ մարէշալ Սթալինի ուղղուած»: Այս առթիւ արտասանեց Յովհ. Շիրազի մէկ բանաստեղծութիւնը նուիրուած Սթալինի:

Նախագահի փակման եւ շնորհակալութեան խօսքերէն վերջ (Փրանսերէն) կարդացուեցաւ ողջոյնի հեռագիր մը որուն բնագիրը պիտի ղրկուի Հայաստանի կառավարութեան:

Քանի մը վայրկեան դադարէ վերջ նուագախումբը բացաւ գեղարուեստական բաժինը, ուր իրենց յատուկ տաղանդով փայլեցան Տիկին Ա. Սարգիսեան հայրենաշունչ արտասանութեամբ մը եւ Հայկանուշ Թորոսեան երկու երգերով, «Սիրուհիս» եւ «Կովկասեան քաջեր»:

Հանդէսին ամէնէն յատկանշական մասն էր շարժանկարի բաժինը «Հայրենի երկիր», որ կը ներկայացնէր պատմական Հայաստանը, հին շատ հին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը: Մեր պատմութեան փառքի եւ անկումի շրջանները, մեր վանքերը, պալատները, եկեղեցիները աւերուած, բնաշխարհի նկարներ, լեռներ հայրենի, գետեր ոռոգած մեր երգերու շունչով, Մասիսը սպիտակափառ, Սեւանը իր լուսնային շողերով փայլփլուն: Պատերազմ ու աւեր դարերով, կորսուած անկախութիւն մը Պարսիկին, Արաբին եւ Թուրքին ոտքերուն տակ, եւայլն, եւայլն: Դարերով տարկու-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ Ա. սիւնակ)

Խօսում է Երեւանը

Ուրբաթ, 29 Նոյեմբեր, գրական երեկոյ Խ. Հայաստանի 26րդ տարեդարձին առթիւ.— «Ռուս մեծ ժողովուրդը իր բարեկամական ձեռքը կարկառեց հայ ժողովուրդին, Դաշնակների անարգ լուծը խորտակելու համար: Այս առթիւ ընկեր Սթալին գրած է, թէ հայ ժողովուրդը ազատ է Դաշնակներու լուծէն, որոնք միշտ իրենց յոյսը օտարներու վրայ դրած էին եւ ազատութիւն կը սպասէին օտարներէն: Խորհրդայնացումէն առաջ դարեր շարունակ, Հայաստան եւ հայ ժողովուրդը արեան ծովու մէջ էին, սովետական կարգերի հաստատումով, այժմ նա 26 տարուայ այս կարճ ժամանակամիջոցին աճում է ու զարգանում, ամէն մարզերի մէջ:

Բանաստեղծ Աւ. Իսահակեան ահա թէ ինչ է երգում.— «Հէ՛յ ջան հայրենիք ինչքան սիրուն ես... մինակ բալէքդ են արեան ծովի մէջ»: (Մէկը այս բանաստեղծութենէն ամբողջ հինգ տուն կ'արտասանէ առնական ձայնով մը):

Կ'արտասանեն Սողոմոն Տարօնացիի «Հազար շեփոր թող հնչեն»ը եւ «Իմ անուշ Հայաստան»ը. նաեւ «Դարեր կուգան ու կ'անցնին, իսկ դուն կը մնաս», «Քո գլխով սեւ ամպեր եկել անցկացել» եւ ուրիշ երգեր: Յետոյ երգուեցան Սիրուհիս, Ալակէօզ աչերդ, Կոմիտասէն՝ Տուլ, տուլ, Երկինքն ամպել է, Քէլէ քէլէ, Ծիծեռնակ, Ես լանջի մի անուշ ձայն, Հով, հով լինի, Եար արի տուն արի, շուրջպար:

Ատրպէյճանի ռատիօ կայանի երգչախումբը երգեց թաթարերէն ու հայերէն քանի մը ժողովրդական երգեր. խօսնակը Ատրպատականի եղբայրական ողջոյնները հաղորդեց Խ. Հայաստանի տարեդարձին առթիւ եւ յայտարարեց որ հայ ժողովուրդը վերջապէս ազատեցաւ «Դաշնակների բռնակալ լուծէն»:

Ամփոփեց ԶԱՐԶԱՆԴ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ՏԱՆՋՈՒԱԾՆԵՐԸ»

Այս գիրքի հեղինակը, Կարօ Մխիթար, տառապած որբ մըն է «ճաշակած դառնութեան եւ զարհուրանքի կեանքը», ինչպէս կը գրէ իր «Երկու խօսք»ին մէջ: Տանջուածները իրական դրուագ մըն է Մեծ Եղեռնի մնացորդածէն: Անտարակոյս, հեղինակի պատմած — աւելի ճիշդ ապրած դրուագը — վիպական բնոյթ ունի, բայց արդի ըմբռնումով վէպ կոչուելէ եւ անոր բարդ պահանջները գոհացնելէ շատ հեռու է: Ի՛նչ փոյթ, սակայն, երբ հեղինակը, թէեւ դեղեւկոտ գրչով, բայց հարուստ զգացումներով, կանգնած է ձեր առջեւ: Հայոց աշխարհի, հայ ցեղի եւ իր բնաշխարհի պաշտամունքն ունի: Եւ հոս է երիտասարդ հեղինակի անդրանիկ մատպտուղին՝ «Տանջուածներ»ուն բուն արժէքը:

Ահա, թէ ինչպէս կը ներկայացնէ ինքզինքը հայ ընթերցող հանրութեան.— «Թուրքի մօտ ծառայ, մոռցած հայ բարբառը, շնորհիւ ամերիկեան որբանոցներուն եւ Եփրատ գոլէճին, վերստացայ պաշտելի լեզուս մայրենի, ինքնաշխատութեամբ ճաշակեցի եւ արբեցայ հայ գրականութեան գեղեցկութիւնով»: Որքան պարզ եւ որքան հոգեյոյզ: Հարցուցէք մեր որբերուն, քրքրեցէք անոնց հոգին եւ պիտի գտնէք այսպիսի խռովիչ դառնութիւններ եւ դրուագներ: Մեր այս տարաբախտ սերունդը անլուր խոշտանգումներու եւ դրկանքներու մէջէն անցաւ, վերապրելով փիւնիկի մը պէս: Այսօր, հասուն տարիքով կ'անդրադառնայ իր երէկուան մռայլ օրերուն:

Կարօ Մխիթար կը պատմէ այնպիսի՛ վարակիչ զգացումով, ուր հայ անդօր «կարաւանները կ'անցնին բարձած արցունքով...» ձեր աչքին առջեւէն, եւ աւերակները կը հեկեկան մենութեան սարսուռով:

Ի՞նչ է նիւթը «Տանջուածներ»ուն:

Հայ տիպար մայրիկ մը՝ Ձուհար քուրօն, համատարած ջարդերէն հրաշքով ազատած, կը վերադառնայ կրկին իր հայրենի գիւղը: Ուրուականի մը պէս կը թափառի հայկական աւերակներուն մէջ: Եկեղեցի, դպրոց, գերեզմանատուն, ծանօթ հայ տուներ, ամէն ինչ աւերակ: Թուրք գազաններու ձեռքով բոլորն ալ քանդուած, տեղահանուած ու խողխողուած են: Բուն տէրերը փոշիացած, Թուրքերն են նստած անոնց դարաւոր հողերուն վրայ: Ձուհար քուրօյի սիրտը կը մղկտայ: Ինքն ալ մեծահարուստ տան զաւակ, այսօր մեծ որբ մըն է իր հայրենի տան փլատակներուն վրայ:

Կ'որդեգրէ որբ մանուկ մը՝ Գուրգէն անունով, համագիւղացի, եւ անոր փափուկ ձեռքերէն բռնած գիւղի ցեխոտ փողոցներէն կ'անցնի դէպի իր աղքատ ու կիսաքանդ հիւղակը: Ձմեռ է: Ցուրտ: «Գուրգէնն ու պառաւը ձեռք-ձեռքի դուռնէ դուռ պտըտեցան եւ փայտ ճարեցին: Դուրսը ցուրտն ու խենթ քամին կը հալէին միջոցին. որբութեան մէջ իսկ զնդաղէժ մանուկը մերթ ընդ մերթ կուլար եւ կ'արտասուէր, երբեմն ալ սառած մատները բերնին կը մօտեցնէր» իր շունչով տաքցնելու մտօք: Այսպէս տարիներ կ'անցնին վախով ու դողով, միշտ ապրելով իրենց երէկուան ոճրագործներուն հետ: Շա՜տ բան էր փոխուած ջարդէն ու թալանէն վերջ: Գիւղը կորսնցուցած էր խինդն ու ծիծաղը: Դաշտերը՝ խոպան, Կամարաւոր աղբիւրը՝ լքուած, Հայոց տները՝ աւերակ: Ահա Նախիրը, որ փոշի ցանելով իր հետքին վրայ գիւղ կը մտնէ: «Կենդանիներ, որ Հայոց բակերը մտնել մոռցած չէին տարիներ վերջն իսկ... Ձուհար քուրօն ակնապիշ նայեցաւ գիւղ մտնող նախիրին. երկար նայեցաւ եւ տեսաւ իրենց Սեւօ եզը, որ եղբայր եղբօր տալու չէր կամենար: Ի տես այս ողբալի պատկերին պառաւին աչքերուն առջեւ սեւ վարագոյր մը քաշուեցաւ...»:

Մեծ Եղեռնի բովէն անցած ոեւէ վերապրող Հայ, ո՞ւր ալ ըլլայ եւ Թրքահայաստանի որ անկիւնն ալ գտնուի, նոյն ապրումն ու խռովքը պիտի ունենայ, ի տես իր կեղեքիչներուն: Կարօ Մխիթար, կարճ ու անսեթեւեթ բառերով, կը չափէ մեր ողբերգութեան խորութիւնը ջարդերէն վերջ: Տիկ. Գափասնեան, Պալաքեան եպ., Վ. Տատրեան, Վ. Մինախորեան, Խրայեան, Կ. Գարիկեան եւ ուրիշներ մեզ տուած էին Հայ Գողգոթայի բուն պատմութիւնը, իր զարհուրելի դրուագներով: Կարօ Մխիթար մեզ կուտայ դրուագ մը փոթորիկէն վերջ, երբ մեր տարաբախտ ցեղի մեծ ու փոքր որբերը, այլահարներու պէս կը դեգերին հայրենի աւերակներուն մէջ: Խորունկ է մեր վէրքը եւ տակաւին չէ սպիացած: Ձուհար քուրօն խիստ յատկանշական տիպար մըն է Հայոց մոխիրներուն փաթթուած: Թէեւ Հայ չկայ, բայց Հայու ոգին հո՛ն է, փարած իր դաշտերուն ու լեռներուն, իր կամարաւոր աղբիւրներուն ու ձորերուն

Կարօ Մխիթար, իր Տանջուածներուն մէջ կուտայ մէկ ուրիշ տիպար մը՝ Ձուհար քուրօյի որդեգիր՝ Գուրգէնը, որ կանանչ տունկի մը պէս կը բանայ իր դալար թեւերը: Ծառայ է Թուրքի մը մօտ, հօտաղ: Կենդանիները դաշտ կը տանի, սրինգ կը նուագէ, մելամաղձոտ կ'երգէ: Կրակ կայ իր հոգիին մէջ: Սիրահարած է իր տիրոջ աղջկան՝ Սայիտային: Գեղադէմ պատանի մըն է եղած: Կը սկսի հովուերգութիւն մը եւ հայ պատանին կը նետուի սիրոյ հոգեխռով հեշտանքներուն գիրկը: «Թուրք» աղջկան սիրաբորբ շրթները կը խենթեցնեն զինք: Ձուհար քուրօն իմացած է անցուդարձը: Ինչպէ՞ս, կարելի՞ բան է Թուրք աղջիկ մը Հայորդիի տալ... Հապա մեր ցեղակիցներուն թափած արիւնն ու արցո՞ւնքը...

Սակայն, օր մը, երբ Գուրգէն վառվռուն սրամտութեամբ տուն կը վերադառնայ, իր աչքերուն առջեւ կը պարզուի անակնկալ իրողութիւն մը:

— «Այդ օրը նոր շարժումներ, նոր ձեւեր կը տեսնէր աղջկան վրայ, Կը լսէր տխուր հառաչանքներ մենութեան մէջ տուայտող հէք աղջիկէն: Ա՜խ, Աստուած իմ, կ'ըսէր, ազատէ զիս այս հարէմնոցէն...:

— Սայիտա՛, Սայիտա՛, երազի աղջիկ, հա՞յ ես դուն...»:

Այս անակնկալը բաւական է, որ երկու դժբախտ որբերը աւելի հզօր սիրով կապուին իրարու: Ձուհար քուրօն ալ հոգեպէս կը մխիթարուի եւ կ'ըսէ՝ «Այլեւս կրնամ հանգիստ սրտով մեռնիլ»:

Երկու հայորդիները կ'որոշեն փախչիլ այդ Թուրքի տունէն եւ գալ Խարբերդի Ամերիկեան որբանոցը: Իրենց փախուստը կը դիւրացնէ Հայու հաց շատ կերած (եւ ո՞վ չէ կերած Հայուն հացը) Քիւրտ մը: Արկածալից փախուստը կը յաջողի եւ երկու սիրահար, դժբախտ որբերը կը տեղաւորուին Խարբերդի Ամերիկեան որբանոցը: Բայց, տարաբախտ Սայիտան - Սիրանոյշը կը կորսնցնէ իր առողջութիւնը եւ անբուժելի հիւանդութիւնը կը զգետնէ զինք: Գուրգէն կ'անիծէ իր չար բախտը եւ յուսահատ կը մրմնջէ հոգեյոյզ երգ մը.—

Ծառը ծաղիկ է բացեր,
Արգելին տակ է լացեր
Հոգիս դուրպան քն եարին
Տարբն օր է հիւրնդցեր...

«Տանջուածներ»ը կը կարդացուի մեծ հետաքրքրութեամբ: Ունի սահուն ու պարզ լեզու, նկարագրական հարազատ պատկերներ, բնաշխարհի տաք շունչ եւ հայրենաբաղձ սիրտ:

Թերութիւններ չունի՞: Անշուշտ: Ո՞ր նորեկը անթերի գործ է արտադրած: Հոգեբանօրէն անբնական է, որ Սայիտան, առաջին օրէն չըսէր թէ ինք Հայուհի մըն է, քանի որ գիտէր Գուրգէնին հայ ըլլալը: Անակնկալը պիտի չլուծէր, այլ ներքին ձայնը, որ թրքական գեհենին մէջ բախտակից մըն է գտած: Նման թերութիւնները Կարօ Մխիթարի գործէն ոչինչ կը պակսեցնեն, քանի որ երիտասարդ հեղինակը յամառ աշխատող եւ հայ գրականութիւնը ջերմօրէն սիրող մըն է: Ան, դեռ աւելի լաւ գործեր տալու շունչն ունի:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Սովետական թատերգութեան զարգացման խնդիրները

ԽՄԲ.— Ինչպէս կը յիշուի, Մոսկուայէն արձակուած հրամանին վրայ, Հայաստանի մէջ ալ ինքնաքննադատութիւններ եւ փոփոխումներ կը կատարուին, գրական-գեղարուեստական ճակատին վրայ եւ ուրիշ ասպարէզներու մէջ: Վերջերս արտատպեր էինք երկու յօդուածներ՝ կերպարուեստի եւ գրականութեան մասին: Ահաւասիկ տեսութիւն մը եւս «Սով. Հայաստան»ի 1946 Սեպտ. 21ի թիւէն, մեր հայերէնով, այս անգամ թատերական արուեստի թերութեանց մասին.—

Համամիութենական Կոմունիստական Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի «Դրամատիկական թատրոններու խաղացանկին եւ անոր բարելաւման միջոցներու մասին» 1946 Օգոստ. 26ի որոշումը, խորապէս և լայնօրէն կը բացատրէ սովետական թատերական արուեստի ներկայ վիճակը իր բոլոր թերութիւններով եւ արատներով եւ անոր զարգացման ճամբան կը գծէ: Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի թէ՛ այս որոշումը, թէ «Զվեզդա» ու «Լէնինկրատ» ամսագրերու եւ «Մեծ կեանք» շարժապատկերի մասին ընդունուած որոշումները, գաղափարական-ստեղծագործական աշխատանքի հոյակապ ծրագիր մը կը ներկայացնեն. այս ծրագրին շնորհիւ մեր արուեստն ու գրականութիւնը, մանաւանդ թատերական արուեստը գաղափարական մեծ եւ բարձր վարպետութեան մը պիտի հասնի:

Կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի Օգոստ. 26ի որոշումը սովետ. հայ. թատերգութեան ապրած դրութեան ալ կ'անդրադառնայ, ուստի ամբողջովին անոր կը վերաբերի:

Ի՞նչ մոռցած են մեր թատերագիրները: Անոնք մոռացութեան տուած են իրենց գործունէութեան պետական և ժողովրդական բնոյթն ու նշանակութիւնը: Պարփակուելով համքարային երրորդական, չորրորդական կարգի հարցերու շրջանակին մէջ, թատերագիրներուն զգալի մասը մոռացութեան տուած է իսկապէս մեծ գաղափարականութեամբ եւ բարձր վարպետութեամբ սովետական մարդը, մանաւանդ երիտասարդութեան կոմունիստական դաստիարակութեան գործին ծառայելու իրենց քաղաքացիական պարտքը մոռցած են կատարել: Թատերագիրներու շրջանակը լիապէս չէ գիտակցած սովետական թատերագիրներու առանձնայատկութեան,— որ սովետական թատերգութիւնը ժողովրդային է իր էութեամբ. ան պէտք է ունենայ «գիտակցական պատմական բովանդակութիւն, գաղափարային մեծ խորութիւն» (Էնկէլս). պէտք է միացնէ զանգուածներու զգացումը, միտքը եւ կամքը ու բարձրացնէ զանոնք» (Լէնին). իր բովանդակութեան հետ մշակէ եւ դրսեւորէ թատերական արուեստի բարդ ձեւը:

Թատերական արուեստի ծայրայեղ յետամնացութեան շնորհիւ սովետ մարդուն կողմէ ներկայացուած պահանջներուն բաւարարութիւն չէ տրուած. հարկ է ըսել նաեւ որ թատերագիրները կուսակցութեան եւ սովետ պետութեան կողմէ իրենց տրուած մեծ հնարաւորութիւնները չկրցան օգտագործել. չկրցան խորապէս կիրարկել ընկերվարական իրապաշտութեան մեթոտը եւ զայն ժողովուրդին ծանօթացնել. մոռցան այն ամէնօրեայ հեռանկարը, որ պետութեան կողմէն ստեղծուած թատերական ցանցի հարիւր-հազարաւոր հանդիսականներ, թատերագրի գործին կը սպասեն սրտատրոփ:

Ի հարկէ մեր թատերագիրները ուշադրութեան արժանի գործեր տուած են. բայց այդ մասին չէ որ պիտի խօսինք, այլ այն աղաղակող թերութիւններու մասին՝ որ տակաւին գոյութիւն ունին եւ չեն յաղթահարուած:

Ի՞նչպէս կը պատահի, որ մինչեւ այսօր ալ մեր թատերագիրներու յաջող երկերու թիւին կը դասուին՝ նախ եւ առաջ «Քաջ Նազար», «Երկիր Հայրենի» (Դ. Դեմիրճեանի), «Արա Գեղեցիկ» (Ն. Զարեանի), փօքլօր եւ հեռաւոր պատմութիւնը նիւթ ունեցող երկերը: Դ. Դեմիրճեան եւ Ն. Զարեան արդիական թեմա ունեցող թատերգութիւններ ալ գրած են: Բայց տրուած հարցը պատասխան կը պահանջէ.— հեռաւոր անցեալի թեմային յաջողելու պատճառը կը բացատրուի այն բանով որ, ո՛չ միայն յիշուած երկերուն հեղինակները գրական տաղանդ ունին, այլ նաեւ մեր թատերագիրներէն զգալի մէկ մասը շարունակ դէպի անցեալը հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ. կը հետեւի ուրեմն թէ պատմութիւնն ու փօքլօրը նիւթ ունեցող թատերգութեան մէջ խախտուած է անցեալն ըմբռնելու չափի զգացումը, զարգացման հեռանկարը, լուսաւորութեան փոխարինած է զգայնականութիւնը («վարազդատ»), իսկ դաւաճաններու առատութիւնը՝ այդ խաղերուն մէջ՝ պատմական զարգացման (պրոցես) մեկնաբանութիւնը միակողմանի կը դարձնէ: Հնագոյն հայրենասիրութեան եւ նորագոյն հայրենասիրութեան միջեւ զանոնք բաժնող ընկերվարական բովանդակութիւնը նկատի չէ առնուած:

Վերջապէս պատմական խաղերու ներկայացումներուն մէջ («Սամուէլ», «Վարազդատ», «Գէորգ Մարզպետունի», «Թուման») իրապաշտութիւնը տեղի տուած է անհող վիպապաշտութեան: Անցեալով տարուիլը նուազեցուց այն հետաքրքրութիւնը որ պէտք է ըլլար արդիականութեան նկատմամբ: Փութկոտութիւնը, կեանքը լաւ չճանչնալը, միացած յաճախակի արտայայտուող ձիրքի պակասութեան հետ, խաղերուն կեանքը խիստ կարճատեւ կը դարձնէին: Այս կարգի ակնառու թերութիւններով կը տառապէր, մանաւանդ 1942ին արուեստի վարչութեան կողմէ հրատարակութեան համար պատրաստուած եւ Հայպետհրատի կողմէ տպագրուած՝ հայրենական պատերազմին նուիրուած խաղերու ժողովածուն, որուն թեման ամբողջութեամբ արդիական էր:

Իրականութիւնը ընդգրկող շրջանակները լայնցնելու փոխարէն, մեր թատերական գրականութեան մէջ նիւթ կառուցանելու հնարքը «էփիզոտ»ը նկատուած է.— օրինակ, որ եւ է կամուրջ պայթեցնելը («Անտառի խորքում», Գ. Սարեանի),— Գերմանացիներուն մօտ գերի մնալն ու ազատիլը («Վրէժ», Ն. Զարեանի)— հանգամանք մը, որ դարձեալ խիստ կերպով կը սահմանափակէր իրականութեան ճանաչումը:

Թատերագրութիւնը յաճախ կանգ կ'առնէ մէկ եղակի, աննշան փաստի վրայ եւ անոր կը զոհաբերէ ճշմարտութիւնը: Ան չի նկատեր, որ այդպէս ընելով ուժ տուած կ'ըլլայ քաղքենի գաղափարաբանութեան, որուն ուժը այդ միակ փաստին մէջն է, բայց նաեւ իր ամբողջ ողորմելիութիւնը: Իրականութեան խոր ու բազմակողմանի ճանաչումով միայն կարելի է հասկնալ կեանքի իրական կացութիւնը եւ ատով իսկ յաղթահարել քաղքենի մտածողութեան, որ մեր կեանքէն կը վախնայ, կը խուսափի անկէ, զայն ճանչնալու հնարաւորութեան չհաւատար: Մեր թատերագրութեան ամենամեծ թերութիւններէն մէկն ալ իրականութեան թոյլ ու խեղճ ճանաչումն է. մինչդեռ թատերագիրը պէտք է խորամուխ ըլլայ երեւոյթներու կապակցութիւններուն, պատճառներուն ու հիմնաւորումներուն:

ՍՈՒՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Հինգ հազար տոլար Հայկական մշակոյթի համար

« Հայրենիքը»ի մէջ կը կարդանք .—

Հոկտեմբեր 16ին Armenian Quartelyի երկրորդ թիւի լոյս տեսնելու առթիւ, Ամերիկեան Հայկական Մշակութային Ընկերակցութիւնը կազմակերպած էր համակիր - բարեկամներու հաւաքոյթ մը, Նիւ Եորքի Մըք Ալփին պանդոկին մէջ : Ներկայ էին մօտ 30 հրաւիրեալներ : Հաւաքոյթին հետ էին նաեւ երիտասարդ գրագէտ Լեւոն Զ. Սիւրմէլեան եւ Նիւ Եորք Թայմզի գրաքննադատական չաբաթաթերթի շնորհալի աշխատակից Օր. Նոնա Պալաքեան :

Ըմպելիքներու սեղանէն հիւրասիրուելէ եւ մտերմական զրոյցներու մասէն յետոյ, Ընկերակցութեան Փինանսական յանձնախումբի կողմէ Եդուարդ Սահակեան բացատրեց հաւաքոյթի նպատակը եւ չեշտեց, մանաւորապէս, հայ մշակութային արժէքները օտար հասարակութեան ներկայացնելու անհրաժեշտութիւնը : Գործ մը, որուն նուիրուած է Ամերիկեան - Հայկական Մշակութային Ընկերակցութիւնը : Ապա խօսքը տուաւ Լ. Սիւրմէլեանին, որ ջերմ ծափերով ընդունուեցաւ ներկաներու կողմէ :

Սիւրմէլեան, դեղեցիկ հայերէնով մը, վեր հանեց հայ մշակոյթը, մեր արժէքները ամերիկացիներուն ծանօթացնելու օգտակարութիւնը. խօսեցաւ մեր երիտասարդութեան դերի մասին, անկեղծ յուզումով մը իր հիացումը յայտնեց հայ ժողովուրդի մասին, որ, թիւով փոքր, բայց մեծ մշակութային գանձեր տուած է մարդկութեան : Գնահատանքով արտայայտուեցաւ Ամեր. Հայկական Մշակութային Ընկերակցութեան նպատակներու մասին և խոստացաւ ամէն կերպով աջակցիլ անոր :

Սիւրմէլեան ոչ միայն տաղանդաւոր գրագէտ մըն է, այլեւ իր ճառով հաստատեց, որ նաեւ խորապէս կ'ապրի հայութիւնը եւ հիանալի կերպով կը տիրէ հայերէն լեզուին, ինչ որ հաւաքոյթի ատենապետն ալ արձանագրեց գոհունակութեամբ :

Ապա, յաջորդաբար, խօսք առին եւ Ընկերակցութեան դերի մասին արտայայտուեցան Տօքթ. Ա. Ալիխանեան, Տօքթ. Վ. Պօղոսեան, Մ. Ճ. Թաշճեան, Ս. Աւտոյեան, Վ. Կարապետեան, Ց. Խաչմանեան, Խ. Գանթարճեան եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ Քորթըրլիի խմբագիր Կոստան Զարեան :

Այնուհետեւ, Վարդան Կարապետեան, զուարթ մթնոլորտի մը մէջ, հրաւիրեց ներկաները անդամ արձանագրուելու Ամերիկայի Հայկական Մշակութային Ընկերակցութեան : Մէկ քանիներ արդէն անդամ էին, միւս ներկաներն ալ դրեթէ ամէնքը արձանագրուեցան եւ խոստացան աջակցիլ Ընկերակցութեան յաջողութեան : Նիւթական արդիւնքը եղաւ .—

Ե. Սահակեան միանուագ տրամադրեց 500 տոլար, իբրեւ մշտական անդամ : Իբրեւ մշտական անդամ, Հ. Նորեան տրամադրեց հազար տոլար հինգ տարուան ընթացքին վճարելի, 200 ամէն տարի, Վ. Կարապետեան՝ 500 տոլար, Մ. Թրփանճեան՝ 500 տոլարը Մ. Ճ. Թաշճեան, Ս. Աւտոյեան, Ց. Թօրիկեան 500ական տոլար, բոլորն ալ՝ նոյն պայմանով, Ա. Շիրակեան՝ 500 տոլար, 200 տոլար միանուագ : Խ. Գանթարճեան՝ 200 տոլար, Մալիքեան (Պէյրութէն)՝ 100 տոլար : 50ական տոլար՝ Ե. Խըյմէթեան, Օր. Մ. Սահակեան, Տ. Գասպարեան, Մ. Մինասեան, Ց. Խաչմանեան (5 բաժնեգին), 25ական տոլար՝ Վ. Տէրտէրեան, Տօքթ. Վ. Պօղոսեան, Տօքթ. Ա. Ալիխանեան, Ս. Վրացեան : Ընդամէնը՝ 5150 տոլար :

Ներկաներու առաջարկով, տեղն ու տեղը, կազմուեցաւ յանձնախումբ մը, որ պիտի ջանայ նիւթապէս ապահովել Ընկերակցութիւնը : Յանձնախումբի ատենապետ ընտրուեցաւ Հէրի Նորեան :

Հաւաքոյթը տեւեց մինչեւ ուշ գիշեր, մտերմական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾՐԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 25 Նոյեմբեր .— Կիրակի 24 Նոյեմբեր ժամը 1ին «Կոանժ լէ Վալանս»ի պողոտայէն, կարգով ճամբայ կ'ելնային, չորս ինքնաշարժներ որոնց մէջ տեղաւորուած էին, Վալանսի Ծրջ. Կոմիտէի ընկերները, Ռոմանի Կապոյտ Խաչի Մանուհինները» Հ. Յ. Դ. Վալանսի Նոր Սերունդի վարչութիւնը եւ ընկեր Միսաք Միրզէ, օրուան բանախօսը : Կառքերը կը սուրան ժամական 80ի վրայ, դէպի լեռնաքաղաքը, Փոն տ'Օպնա, առաջնորդութեամբ ընկեր Յակոբ Տէր Սարգիսեանի :

Ժամը 3ին մեր ինքնաշարժերը կը մտնեն Փոն տ'Օպնայի չուկան : Ինչպէս ամառը Մայիս 28ի առթիւ, այս անգամ ալ հակառակ աշնան եղանակին, ապետական Ֆրանսայի խրոխտ լեռնաշղթաջանը ապրող մեր հայրենակարօտ հայրենակիցները, խռնուած էին մայթերու երկայնքը, ու անհամբեր կը սպասէին, Վալանսի հիւրերուն : Հազիւ թէ կառքերէն դուրս եկած շրջապատուեցանք, ընկերներու եւ հայրենակիցներու եւ մեծով պըզտիկով, առաջնորդուեցանք սրահը :

Բեմին աջ եւ ձախ կողմը զետեղուած էին Ժան Ժօռէսի եւ Լէոն Պլումի նկարները, իսկ կեդրոնը՝ Քրիստափորը : Հանդէսին կը նախագահէր ընկեր Գեղամ Սարոյեան, որուն բացման խօսքէն վերջ, յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ Բանուորը» :

Հակառակ հապճեպ կարգադրութեան, գեղարուեստական բաժինն ալ լաւ էր : Երգեց Օր. Օհանեան, արտասանեց ընկեր. Վ. Գասեան, Վալանսի Նոր Սերունդէն : Նուագեց երիտասարդ Պ. Ժամկոչեան ջութակով, մեներգեց Տ. Չէքիմեան : Գեղեցիկ անակնկալներ բրին, քոյր եւ եղբայր Նազարեաններ, երգեցին ժամկոչեան եղբայրներ, ֆրանսերէն թէ հայերէն, մէկէ աւելի ֆանթէզիներ ներկայացուց Տիկ. Ն. Շէհիրլեան :

Ցեառյ սկսան սանուհիներու հայկական պարերը տանմիկ տարազներով : Շնորհաւորելի է ղեկավար Տիկին Շէհիրլեանը, որ հակառակ ճամբու յոգնութեան, չորս անգամ խումբը բեմ հանեց, մէկը միւսը գերազանցող պարերով, խմբական թէ մենապար : Ի վերջոյ խօսք տրուեցաւ ընկեր Մ. Միրզէին, որ փառաբանեց Դաշնակցութեան 56ամեակը, մօտաւորապէս կէս ժամ խանդավառելով ունկնդիրները, ջերմ ծափերու մէջ :

Նախագահին փակման խօսքէն վերջ, հանդէսը վերջացաւ «Յառաջ Նահատակ»ով : Ժողովուրդը դժուարաւ կը բաժնուէր սրահէն :— Քրիստափոր

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ստացած են հետեւեալ հայրենակիցները (պաշտօնաթերթ 17 նոյեմբեր 1946) .— Պարտիզպանեան Արայ, կօշկակար, ծնած 1916ին, Իզմիր, այժմ Պուա Քոլոմպ : Տանցիկեան Կարպիս, առեւտրական, ծնած 1920ին, Պրուսա, այժմ Լիոն : Տէյիրմէնճիան Թովմաս, հողագործ, ծնած 1909ին, Քիլիս, այժմ Գոտան : Համշիքեան Սարգիս, առեւտրական, ծնած 1904ին, Ալեքսանդրապոլ (Ռուսիա), այժմ Տիժօն : Խաչիկեան Արթին, գործաւոր, ծնած 1912ին, Խակի Շէհիր, այժմ Մոնսօ լէ Մին : Յովնանեան Լեւոն, բժշկական ուսանող, ծնած 1920ին, Ատանա, այժմ Անկիէն լէ Պէն : Նազարէթեան Տիրուհի, ծնած 1923ին, Պոլիս, այժմ Սէվրան : Սիրունեան Խաչատուր, առեւտրական, ծնած 1905ին, Իզմիր, այժմ Փարիզ : Դանիէլեան Կիւլպէնկ, մսագործ, ծնած 1912ին, Բումտիկին, (Թուրքիա), այժմ Մարսէյլ : Զոլաքեան Ռվաննա, տիկին Փէնօ, ծնած 1922ին, Պոլիս, այժմ Պոյէն : Եաղիկեան Համբարձում, կօշկակար, ծնած 1907ին, Կարին, այժմ Լօշ : Ամիրայեան Ակոբ, մեքենավար, ծնած 1903ին, Եոզղատ, եւ կինը Պուչաքճեան Արիդնայ, ծնած 1915ին, Գըր Շէհիր, այժմ Լասիոթա : Պէօտճէնեան Թադէոս, կօշկակար, ծնած 1901ին Փլովտիվ (Պուլկարիա) եւ իր կինը Թուֆայեան Կատարինէ, ծնած 1909ին Զոնկուլտաք, այժմ Դլէրմոն Ֆէրրան : Տէրտէրեան Օհաննէս, կօշկակար, ծնած 1907ին, Անգարա, կինը Գամաճեան Մարի, ծնած 1912ին, Անգարա, այժմ Էքս ան Փրովանս : Տիրատուրեան Պաղտասար, սափրիչ, ծնած 1898ին, Բաֆրա, կինը Երեմեան Սիրանուշ, ծնած 1914ին, Խարբերդ, այժմ Մարսէյլ : Քալէնտէրեան Հայկ, ազամանդի միջնորդ, ծնած 1893ին, Պոլիս եւ կինը Մելիք Արմինէ, ծնած 1898ին, Պոլիս, այժմ Փարիզ : Գալուստեան Յարութիւն - Արթիւր, դերձակ, ծնած 1907ին Պոլիս, զաւակները Գաբրիէլ, ծնած 1938ին, Լիոն, Հանրի, ծնած 1946ին, Լիոն, կինը Պոտաքեան Մարի, ծնած 1916ին, Եոզկատ, այժմ Լիոն : Քիւրտճեան Հայկ, հանքագործ, ծնած 1906ին, Աֆիոն Գարա Հիսար եւ կինը Գափուճեան Թէքէզա, ծնած 1911ին, Աֆիոն Գարա Հիսար, այժմ Թուլօն :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «Երիտասարդ Գվարդիականներ» հրատարակչականը որոշած է լոյս ընծայել ընդարձակ գործ մը՝ «Մեր Հայրենիքը», իբրեւ տեսակ մը հանրագիտակ : Մարիէտտա Շահինեան ստանձնած է գրել «Սովետական Հայաստան» հատորը :

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

19 Նոյեմբեր 1910 թուակիր տեղեկագիր մը կը յայտնէ թէ՝ Հայերու բնակութիւնը Թուրքերու հետ եւ անոնց կողքին, անկարելի է, եւ թէ բովանդակ հայութեան ձգտումը-պէտք է ըլլայ ինքնավարութիւնը : Անոնք, որ այս ուղղութեամբ չեն գործակցիր Դաշնակցութեան, պիտի սպաննուին ու սպանութիւններն ալ պիտի վերագրուին Թուրքերուն :

Հակառակ բոլոր այս կարգի թշնամական քայլերուն, «Իթթիհատ եւ Թէրաքքը» շարունակեց Հայերու հետ իր բանակցութիւնները, պարկեշտ ոգիով :

Նախնական չփումներ տեղի ունեցան Դաշնակցական կուսակցութեան հետ : Դաշնակցականներու նպատակն էր իրենց ծրագիրը նախ ենթարկել «Իթթիհատ եւ Թէրաքքը»ի հաւանութեան, ապա Երեսփոխանական ժողովին մէջ միասնաբար պաշտպանել զայն, հիմնական կազմակերպութեան օրէնքը ըստ այնմ բարեփոխելու համար :

Ժէօն Թուրքերը այդ ծրագրին բազմաթիւ կէտերը հակասական գտան իրենց սկզբունքներուն հետ : Երկար խորհրդակցութիւններ եւ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան : Թուրքերու դիտողութիւնները կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերուն շուրջ .

Օսմանեան Կայսրութիւնը բաղկացած է թուրք, արաբ, քիւրտ, հայ, յոյն, պուլկար եւ սերպ ցեղերէ եւ զանազան ազգութիւններէ : Եթէ հայկական ծրագիրը ընդունուէր ու ինքնավարութիւն տրուէր Հայերուն, միւս ազգերն ալ նոյն ձեւով քաղաքական ինքնավարութեան իրաւունքներ պիտի ունենային : Իսկ այս իմաստով ներքին խլրտում մը, պիտի առաջացնէր ընդհանուր դժգոհութիւններ, ու պատճառ պիտի դառնար կայսրութեան միութեան քայքայումին : Վեց հարիւր տարուան կեանք ունեցող Օսմ. Կայսրութիւնը կրնար դէպի ոչնչացում գահավիժիլ :

....Ժէօն Թուրքերը ի զուր ջանացին ապահովութիւն տալ՝ թէ Հայերը եւս համահաւասար իրաւունքներու տէր պիտի դառնային իրենց կողքին : Դաշնակցութիւնը չէր ուզեր համակերպիլ ու կը ձգտէր ամէն գնով պահել յեղափոխական իր կազմակերպութիւնները, միշտ պատրաստ գտնուելու համար հաւանական ոեւէ ճնշումի եւ զսպողական շարժումի դէմ : Տարակոյս չկար, թէ հայութեան իսկական ձգտումն էր՝ իր ազգային - յեղափոխական նկատումներու իրագործումը՝ յարմարագոյն պահէին :

Հակառակ անոր, որ երկու կողմերն ալ չէին զիջիր իրենց առաջադրութեանց ու պահանջներուն մէջ եւ անհամաձայնութիւնը կը մնար անլուծելի, կը շարունակէին սակայն լայն վստահութիւն սնուցանել մէկզմէկու հանդէպ : Միշտ ունէին այն յոյսը, թէ ի վերջոյ համաձայնութեան գետին կրնայ ստեղծուիլ, ու յառաջիկային գործակցութիւնը կրնայ կատարեալ ըլլալ :

Աւելի վերջ, Հայերը փորձեցին իրենց սեփական միջոցներով իրականացնել իրենց ձգտումները, բայց տեսան որ երկար ատեն պիտի չկարենան, դիմանալ իրենց կուսակցութիւնը : Հետեւաբար, նախընտրեցին «Իթթիհատ եւ Թէրաքքը»ի հետ վերահաստատել իրենց բարեկամական յարաբերութիւնները :

Մինչեւ Պալքանեան պատերազմ Հայերը ոեւէ ընդհանուր եւ իսկական ապստամբութեան փորձ չըրին : Իրենց գործունէութիւնը կը սահմանափակուէր կազմակերպչական աշխատանքներու մէջ : Կառավարութեան եւ կուսակցութեան հետ իրենց յարաբերութիւնները կը շարունակուէին՝ պարզապէս ապահովելու համար Ապտիւլ Համիտի շրջանին երկրէն փախչող Հայերու և իրենց կալուածներուն վերադարձը :

Կառավարութիւնը այս խնդրին մէջ եւս բարեացակամութիւն եւ ներողամտութեան ոգի ցոյց տուաւ : Այդ կարգի կալուածներու վերադարձումին համար պատրաստեց օրինագիծ մը : Կալուածային եւ հողային այս խնդիրը, այդ օրերուն տեղի տուաւ բողոքներու եւ արտունջներու՝ Քիւրտերու եւ կարգ մը Թուրք երեսփոխաններու միջեւ, որոնք կը գտնուէին այդ շրջաններուն մէջ : Հակառակ անոր որ Ժէօն Թուրքերու դէմ զօրաւոր հակահոսանք մը յառաջ եկաւ, կառավարութիւնը բռնութեամբ պարտադրեց օրէնքի կիրարկումը :

Հայերը, սակայն, անբաւարար կը նկատէին այդ օրէնքը : Գործը ձիւղաւորուեցաւ ու բանակցութիւնները երկարեցան : Կալուածային խնդիրներու այս ձեւով ձգձգումը, կարգ մը տեղական խառնակութիւններ ու կռիւներ, ստեղծեցին այն տպաւորութիւնը թէ՝ Հայերու կեանքը անապահովութեան մէջ է. ինչ որ մղեց Եւրոպան իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնել Հայերու վրայ :

Պալքանեան պատերազմէն վերջ, Թուրքիա տկարացած էր ոչ միայն ներքին կեանքի մէջ, այլեւ արտաքին ճակտի վրայ : «Իթթիհատ եւ Թէրաքքը» կուսակցութիւնը հարկադրուեցաւ պատրաստել ներքին քաղաքականութեան ծրագիր մը, որ միաժամանակ գոհացում պիտի տար թէ Հայերուն եւ թէ Արաբներուն :

Պէյրութի մէջ կազմուած Բարեկարգութեանց Յանձնաժողովը որոշեց պատերազմէն վերջ յանձնախումբ մը ղրկել Փարիզ, Ֆրանսայի միջամտութեամբ գործադրելու համար բարեկարգութեանց ծրագիրը :

(4) (Շար.)

թիւն, Համիտը իր կարմիր արհաւիրքով, գերութիւն ու մահ ։

Ահա եւ 1914—1915ը, իր աննախընթաց զարհուրանքով, կոտորած, բնաջնջում, սահմանէն ասդին, կամաւորներ ու պայքար սահմանէն անդին: Եւ վերջապէս Սեւրի Դաշնագիր, անկախութեան ճանաչում «Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Թուրքիայի կողմէ», Հայաստանը իր անխուսափելի «դաշնակ մաուզերիստներու» սարսափի տակ, մահացում, թշուառութիւն, որբե՜ր, որբե՜ր ու գաղթականներ:՝ Հայաստանը հոգեվարք «Փաշիստ Դաշնակներու» բուծի տակ? Յանկարծ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան յաջողութիւնները: Հայաստանի վերակենդանացումը եւ 26 տարուան մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնները երկրագործական, ճարտարարուեստական, մշակութային և գեղարուեստական բոլոր մարզերու մէջ: Երեւանի աննման խաղողն ու ծիրանը որ կը ղրկուին դէպի պահածոյի կամ գինիի գործարանները, եւն. եւն.:

Այս ներկայացման ընթացքին խորքէն կը լսուէին յաճախ հայերէն երգեր ու ծանօթ եղանակներ, իսկ խօսնակը իր շատ հաճելի ձայնով կը բացատրէր հայերէն իւրաքանչիւր տեսարանի նշանակութիւնը, իմաստը, եւ բնանկարներու անունները:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Զինաթափութիւն, ճիւլէ-ռումբ եւ ուրիշ խնդիրներ

Միացեալ Ազգերու քաղաքական յանձնաժողովին չորեքթ օրուան նիստին մէջ, շահեկան վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան զինաթափութեան մասին: Խ. Միութեան պատուիրակը առաջարկած էր օրէնքէ դուրս հռչակել հիւլէական ռումբը, իբրեւ առաջին քայլ սպառազինութեանց կրճատման: Բրիտանական պատուիրակը մերժեց այս առաջարկը, հետեւեալ պատճառաբանութեամբ.

— Խ. Միութիւնը կ՚ըսէ թէ մեր առաջին նպատակը պէտք է ըլլայ արգիլել հիւլէական ուժի արտադրութիւնը եւ գործածութիւնը զինուորական նպատակներու համար: Ես բոլորովին համաձայն եմ ատոր, իբրեւ մէկ մասը սպառազինութեանց կրճատման ընդհանուր ծրագրի մը: Բայց, չեմ հասկնար թէ ինչպէս Խ. Միութիւնը չի պահանջեր անմիջապէս ջնջել հրթիռներ, մանրէաբանական պատերազմը եւ զանգուածային բնաջնջումի ուրիշ գործիքներ, ինչպէս կ՚ընդունի մեծ բանակներու պահպանումը հեռաձիգ հրետանիներու ահագին քանակութեամբ, եւ կ՚առաջարկէ արգիլել հիւլէական ռումբը, ոչ միայն իբրեւ զէնք մը քաղաքացիներու դէմ, այլեւ հզօր բանակներու եւ հրետանիներու դէմ: Այս բոլոր խնդիրները պէտք է միասին քննուին»:

Ամերիկեան պատուիրակն ալ խօսք առնելով առաջարկեց որ համաձայնութիւն մը գոյանայ հիւլէական ուժի յանձնաժողովին մէջ, այդ մահացու զէնքը օրէնքէ դուրս հռչակելու մեթոտներու մասին: Ֆրանսական պատուիրակը, Պ. Փարոտի բացատրեց թէ սպառազինութեանց կրճատման համար ծրագրուած հսկողութիւնը անզօր պիտի ըլլայ, եթէ վեթոյի իրաւունքը չջնջուի: Ուրիշ խօսքով, եթէ ան որ հսկողութեան իրաւունք ունի՝ կրնայ խուսափիլ իր իսկ նախաձեռնութեամբ: Իր կարծիքով, նախ պէտք է «բարոյական զինաթափութիւն» հաստատել, խուսափիլ զինուորական ուժի կարգ մը ցուցադրութիւններէ եւն.: Այս առթիւ շեշտեց.— «Ընդհանուր մթնոլորտը տակաւին թունաւորուած է պատերազմէն: Ամէն բանէ առաջ պէտք ունինք փոխադարձ վստահութեան»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ գերման զօրավարներ Էպէրհարտ Ֆոն Մաքէնզէն եւ Քուրթ Մալցէր, որոնք ամբաստանուած էին թէ 1943ին ջարդել տուած են 335 Իտալացիներ, Հռոմի քարայրներուն մէջ, իբրեւ փոխ վրէժ 32 S. S.ներու սպանութեան (մէկի դէմ տասը): Հռոմի մէջ կազմուած անգլիական ատեան մըն էր որ կը դատէր ամբաստանեալները: Այս առթիւ վկայութեան կանչուած էր նաեւ մարէշալ Քէսէլրինկ, իբրեւ նախկին ընդհ. հրամանատար իտալական ճակատի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ընկերվարականներուն վարիչը, Տոքթ. Քուրթ Շումախըր Լոնտոն գնաց ընկերակցութեան մասնաւոր պատուիրակութեան մը, խորհրդակցելու համար բրիտանական կառավարութեան հետ: Գերմանիոյ պարտութենէն ի վեր առաջին անգամ է որ այսպիսի պաշտօնական այցելութիւն մըկը կատարուի: Դէպքը պաղ տպաւորութիւն գործեց Ֆրանսայի մէջ, ուր անգամ մը եւս ցաւով դիտել կուտան թէ Անգլեւսաքսոնները եւ իրենք տարբեր տեսակէտներ ունին գերմանական հարցի մասին: Տոքթ. Շումախըր յայտարարեց թէ իրենց կուսակցութիւնը արթուն կը հսկէ, պայքարելու համար Նացիներու հակայեղափոխութեան դէմ: Յետոյ յայտարարեց թէ կ՚ընդունին պատերազմական ճարտարուեստին քանդումը, բայց Դաշնակիցները պարտաւոր են հնարաւորութիւն տալ որ Գերմանիա խաղաղութեան ճարտարարուեստ մը հաստատէ: «Մենք կ՚ուզենք անբաժանելի խաղաղութիւն մը, եւ պիտի պայքարինք ամէն տեսակ ազգայնականութեան դէմ: Մենք կ՚ուզենք գործակցիլ բոլոր երկիրներու բանուորներուն հետ»: Խօսելով Գերմանիոյ արեւելեան սահմաններու մասին, գերման նախագահը յիշեց Պ. Պըրնզի այն յայտարարութիւնը թէ այդ սահմանագլուխը առժամեայ է եւ պէտք է վերջնապէս որոշուի հաշտութեան դաշնագրին ստորագրութեան ատեն:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 16 հանրապետութիւններէն 13ին Գերագոյն Խորհուրդներուն ընտրութիւնը պիտի կատարուի 1947 փետրուար 9—16: Տակաւին ճշդուած չեն Հայաստանի, Վրաստանի եւ Էսթոնիոյ ընտրութեանց թուականները:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ցուցահանդէս մը բացուեցաւ Musée Cernuschiի մէջ, հովանաւորութեամբ դեսպան Նուման Մէնէմէնճիօղլուի: Կը բաղկանայ երկու մասերէ, որոնց առաջինը կը ներկայացնէ երբեմնի Թուրքիոյ արուեստները,— յախճապակի, կերպասեղէն եւն.: Երկրորդ մասը որ գըլխաւորն է, կը ներկայացնէ հարիւրի մօտ նկարներ, փորագրութիւններ, գծագրութիւններ, արձաններ, բոլորն ալ գործ Թուրք արուեստագէտներու: Կազմակերպիչներն են Նուրուլլահ Պէրք եւ Ջէքի Իզէր, Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանի ուսուցիչներէն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հաղորդուած լուրերու համաձայն, Գերմանիոյ խորհրդային շրջանէն պիտի քաշուին շատ մը զօրաբաժիններ, համաձայն զօրացրուումի օրէնքին:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Նախարարներէն Էրցպէրկէրի սպանիչը՝ Թիլլէն, Ֆրիպուրկի գերման ատեանին առջեւ դատուելով, ազատ արձակուած էր, համաձայն 1933ի ընդհ. ներման օրէնքին որ հրատարակուեցաւ Հիթլէրական իշխանութեան կողմէ: Ֆրանսացիները ձերբակալեցին ամբաստանեալը, բանտէն դուրս ելած ատեն, իսկ դատարանին նախագահն ալ պաշտօնանկ ըրին, դիտել տալով թէ ազատ արձակումը կը նշանակէ համակրանք Հիթլէրական իշխանութեան:

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքեր գրաւեց ամբողջ Խամսէի նահանգը եւ արդէն հասած է Ատրպատականի սահմանագլուխը: Թաւրիզի անթելը բուռն յարձակումներ կը գործէ կեդրոնական կառավարութեան դէմ, եւ կը յայտարարէ թէ Ատրպատականի ժողովուրդը զէնքով պիտի պատասխանէ, եթէ կառավարական զօրքը ներս մտնէ: Իրանի ընդհ. սպայակոյտին պետը կը ծանուցանէ թէ 10.000 Շահսէվաններ զէն ի ձեռին պիտի կռուին Ատրպատականի Դեմոկրատներուն դէմ:

ՔՐՋԱՀԱՒԱՔՆԵՐԸ այլեւս պիտի չկրնան ուտելիք եւ ուրիշ նիւթեր հաւաքել փողոցի կամ տունի աղբամաններէն: Ասով պատմութեան կ՚անցնի արհեստակցութիւն մը (chiffonniers):

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ծանր պայթիւններ սարսեցին քաղաքին կեդրոնը շաբաթ օր եւ հրացանաձգութեան ձայներ լսուեցան: Ռումբեր նետուեցան պահականոցի մը վրայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ համաձայնութիւն մը կնքուեցաւ, միասին վարելու համար իշխանութիւնը: Միեւնոյն ատեն ոստիկանութիւնը կը ձերբակալէր խումբ մը ընկերվարականներ ...

53 ՀՈԳԻ ՍՊԱՆՆԵԼԷ ՎԵՐՋ, 1944 Ապրիլ 8ին Վիէննայի մէկ բանտին մէջ մեռեր է հրէշ մը, Գոթէնօ Լուտքէ, համաձայն գերման գաղտնի ոստիկանութեան արձանագրութեանց: Զոհերէն 49ը կիներ են: Հրէշը առաջին ոճիրը գործած է 16 տարեկանին, Պերլինի մէկ արուարձանին մէջ: Մասնագէտ մըն էր պղծումի եւ սպանութեան: Իր զէնքերն եղած են դաշոյններ, խոհանոցի դանակներ, խեղդկապ եւն.:

ԸՆԿԵՐ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ճերմակ «քաշքօլ» մը մոռցած ըլլալով վերջին ընկերական ժողովին մէջ (Սոսիէթէ Սավանթ), գտնողէն կը խնդրէ յանձնել «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ Սեդրաք Գալէօճեան կը փընտռէ իր մօրեղբօր տղան, Գէորգ Մելիտոնեանը, որ 1924ի առեններըը Սիրայի որբանոցէն Ֆրանսա անցած կը կարծուի: Բնիկ Զարշանպայի Էօրինճիւկ գիւղէն է: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հետեւեալ հասցէին գրել.— Ֆիքս Տուրդութի, D63, Աթէնք, Յունաստան:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

Օր. ՄԱՐԳՐԻՏ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ
Պ. ՆՇԱՆ ՄԻՒՃԷՐԻՏԵԱՆ
Ամուսնացած

Սէնթ Անթուան (Մարսէյլ) 30 Նոյ. 1946

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Sociétés Svantesի G սրահը: Դասախօս՝ Ա. Զօպանեան, նիւթը՝ Պատմ. Հայ Մատենագրութեան (շար.):

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Պանեօ Քաշանի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէներու խումբերը հետեւեալ կարգով:

Քրիստափոր, այս հինգշաբթի 5 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Վռամեան եւ Ընկեր Կարօ, այս ուրբաթ, 6 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ակնունի, Համազասպ եւ Թաթուլ, այս շաբաթ իրիկուն 7 Դեկտեմբեր, ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ ընկեր Գ. Իփէքեան:

ԳԻՆԵՍԵՂԱՆ.— Ի նպաստ Ներգաղթի Ֆոնտին կազմակերպուած՝ Հայ Կանանց Միութեան Լիլայի եւ շրջանի մասնաճիւղի կողմէ, կիրակի 15 Դեկտ. ժամը 3էն 11: 34 Ave. de la Porte des Lilas, métro Porte des Lilas: Ճոխացուած յայտագիր: Ճոխ սփիւռ:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, Փր. Արտաս. 10 Տոլ.

Mercredi 4 Décembre 1946 Չորեքշաբթի 4 Դեկտեմբեր.

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4870 Նոր շրջան թիւ 509 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 4 Փր.

Դէպի հայրենիք - Խ. Հայաստան

Մոսկուայի Իզվեստիայէն (20 Նոյ.).—

Հարիւր հազարաւոր Հայեր Ամերիկայէն, Քանատայէն, Ֆրանսայէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն, Սուրիայէն, Լիբանանէն, Իրանէն, Թուրքիայէն, Յունաստանէն եւայլ երկիրներէ դիմած են Խ. Իշխանութեան խնդրելով թոյլ տալ իրենց վերադառնալ հայրենիք, Խ. Հայաստան:

Խ. Իշխանութիւնը գոհացում տուած է այդ խնդրանքին եւ մեծ վարկեր տրամադրած է ներգաղթող Հայերու տեղաւորման համար:

Մօտ հինգ ամիս առաջ «Թրանսիլվանիա» նաւը խորհրդային ափերը հանեց արտասահմանեան Հայերու առաջին կարաւանը: Այժմ ներգաղթողներու թիւը կ'անցնի քանի մը տասնեակ հազարը:

— Խորհրդային նոր քաղաքացիները, կ'ըսէ արտասահմանեան Հայերու Ընդունման եւ Տեղաւորման Կոմիտէի նախագահ Բ. Աստուածատրեան, հայրենիքի մէջ գտան ջերմ, հոգեկան ընդունելութիւն: Զանոնք տեղաւորեցինք Հայաստանի քաղաքներուն, շրջանային կեդրոններուն եւ գիւղերու մէջ: Բաւական մեծ թիւ մը հաստատուեցաւ մայրաքաղաքը, Երեւան:

Ներգաղթողներու մօտաւորապէս կէսը գիւղացիներ են: Մեծ թիւ կը կազմեն նաեւ բանուորները — մետաղագործական, շինարարութիւն, դերձակ, կօշկակար: Շատ են նաեւ արհեստաւորները: Հայրենիք վերադարձած են նաեւ շատ մը մտաւորականներ:

Ներգաղթած հայ գիւղացիներն ընդունուած են կոլխոզներու հաւասարազօր անդամ: Անոնք այժմ կ'աշխատին կոլխոզային դաշտերու մէջ, անասնապահական կայաններու, պարտէզներու եւ այգիներու մէջ:

Ներգաղթողներու մէկ մասը հայրենիք է եկեր կազմակերպուած արտէլներով: Օրինակ Պուլկարիայէն եկած են մետաղագործներու, կօշկակարներու եւ դերձակներու արտէլներ: Անոնք այժմ կ'աշխատին Երեւանի, Լենինականի, Ստեփանաւանի եւ Բայազիտի մէջ:

Իրանէն հայրենիք է եկած փոխադրական բանուորներու արտէլը: Անոնք իրենց հետ բերած են բեռնատար ինքնաշարժեր, որոնք մեծ յաջողութեամբ կ'օգտագործուին շինարարութեան մէջ:

Վերադարձող մտաւորականները եռանդով կ'աշխատին Հանրապետութեան արդիւնաբերական եւ գիտական հաստատութիւններու մէջ: Յայտնի դիտնական բժիշկ Տէր Կարապետեանը պաշտօնի է կոչուած Խ. Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային մէջ: Ներգաղթողներու դպրոցական տարիքի բոլոր զաւակները առանց բացառութեան կ'ուսանին արդէն Խ. Հայաստանի դպրոցներուն մէջ: Անոնց թիւը այս տարի կը հասնի վեց հազարի: Վեց հարիւր պատանիներ եւաղջիկներ արդիւնաբերական եւ արհեստագիտական դպրոցներու մէջ կը ստանան մասնագիտական կրթութիւն: Մեծ թիւով երիտասարդներ ընդունուած են Հայաստանի համալսարանն ու բարձրագոյն դպրոցները:

Բոլոր ներգաղթած Հայերը տեղաւորուած են իրենց յատուկ բնակարաններուն մէջ: Արագ թափով կը շինուին սեփական տուներ: Ամէն մի ընտանիք կը ստանայ Հանրապետութեան կառավարութենէն 25—30 հազար րուբլի նպաստ, այդ նպատակի համար: Տուն շինել ուզողին կը տրուին շինարարական նիւթեր եւ փոխադրական միջոցներ:

Այս օրերուն Երեւանի ազատ հողերու վրայ կը շինուին երեք թաղեր՝ ամէն մէկը երկու հարիւր ընտանիքի համար: Ներգաղթողներու համար տուներ կը շինեն նաեւ արդիւնաբերական հիմնարկութիւնները, կառավարական հաստատութիւնները, կոլխոզներն ու սովխոզները:

★ Համախորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան Հոկտեմբեր 19ի հրամանագրով արտասահմանեան բոլոր այն Հայերը, որ հայրենիք կը վերադառնան կառավարութեան կազմակերպած կարաւաններով, խորհրդային երկիրը մտնելու վայրկեանէն կը համարուին Խորհրդային Ընկերվարական Հանրապետութիւններու Միութեան քաղաքացիներ:

ԹԻՖԼԻՋԻ մէջ տեղի ունեցած համախորհրդային ճատրակի 18 վարպետներու մրցումներուն Հայաստանի ախոյեան Գասպարեան ու Ուկրայնացի Արոնին հաւասարապէս երկրորդ տեղն են բռնած առօ Ուքիմցեւէն վերջը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Չեմ գիտեր ի՛նչ կ'ուզեն մեր երբեմնի հարեւանները, որ աջ - ձախ կը փչեն նորէն:

Հի՜ն հի՜ն օրերուն Յոյնն էր իրենց կուշտին վէրքը: Յետոյ Սերպը, Պուլկարը եւն.: Երբ ի վիճակի էր, չվարանեցաւ «մաքրել» զանոնք: Իսկ երբ խոշոր քար մը տեսաւ գլխուն վրայ, համբուրեց զայն եւ «ազատութիւն» պարգեւեց բոլորին:

Կային սակայն ուրիշներ,— Հայեր, Արաբներ, Քիւրտեր, Հրեաներ, նոյնիսկ Չէրքէզը, Լազը կամ Ալպանացին որոնք պարբերաբար կ'անհանգստացնէին «Հիւանդ մարդը»:

Վերջապէս տասնց հաշիւներն ալ իր տոմարներուն մէջ բաց կը մնային: Նախ «պզտիկներ»ը կարելի էր առանց ոտքի հարուածով մը նետել մէկդի: Ո՞վ պիտի նշմարէր, եթէ հազարաւոր մանուկներ սնտուկներու մէջ կոխուէին եւ դրկուէին սեւ ջուրերուն յատակը: Արջը վիրաւոր էր եւ քարը չէր կրնար երկարել, մարտանաւերը հեզասահ, շնորհալի... շա՜տ շա՜տ իրենց տողանցքով ծափեր պիտի խլէին: Կ'արժէր միանգամընդմիշտ փակել հաշիւը կեավուր Հայերուն:

Քիւրտը շատ դժուար չէր համոզել: Երբ սիրտը նեղանար, կը հրամայէր «քիչ մը հայ ջարդել», ինչ որ ժամանակ շահիլ կուտար:

Արաբին ալ հաշիւը կարելի եղաւ յանձնել ձէմալ փաշային որ բաւական «թեթեւցուց զայն»:

Իսկ Հրեան, Յոյնը եւ մնացեալը առանց արիւնի, մի միայն դրամատոմս ու կալուածներով կարգադրուելիք գործեր էին:

Այս հաշուեյարդարները սակայն երբեմն դըժուարամարսութեան կ'ենթարկեն մարդը: Յանկարծ դրացի Արաբները տուն տեղ կ'ըլլան եւ կողոպտուած ապրանքները ետ կ'ուզեն, ի՜նչ համարձակութիւն, երբ իրենք էին երէկ տէրը, տասը միլիոնով կ'իշխէին 25 միլիոնանոց երկրի մը մէջ, կը ջարդէին, կը զարնէին, կը կողոպտէին եւ հարցնող փնտռող չկար:

Այսօր ալ, տակաւին բանալիները իրենց ափին մէջ, տոլարները գրպանը, անգլեւսաքսոն մարտանաւերուն շուքին կոթնած, ոչ միայն Հայուն, Յոյնին, Արաբին քրտինքովը կ'ուտեն իրենց հանապազօրեայ հացը, այլեւ կը փորձեն «արջին թաթը» մէկդի հրել ձեռնածութեամբ:

Ո՞րքան ատեն,— եկէք հարցնենք «Զօրս Մեծաշուքներուն», նոր թնճուկ մըն ալ փաթթելով անոնց գլխուն:

ՍՕՍԻ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ չորս անգլիացի զինուորներ սպաննուեցան, իրենց կառքը ական մը զարնուած ըլլալով: Հրէական գաղտնի կոմիտէն քանի մը օր առաջ ազդարարած էր թէ վրէժ պիտի լուծեն, եթէ Հայֆա հասած 4000 հրեայ գաղթականները Կիպրոս աքսորուին:

.275.000 ԽԵԼԱԳԱՐՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՆ պատերազմի ընթացքին, Նացիներու կողմէ, ինչպէս կը հաղորդեն Պերլինի թերթերը, բժշկական համագումարի մը առթիւ: 1939ին Գերմանիոյ յիմարանոցներուն մէջ կը գտնուէին 300.000 խելագարներ, այժմ հազիւ 40.000 հոգի մնացած է:

ԱԻ ՆՈՒԱԶՆ 14 ԹԵՐԹԵՐ եւ հանդէսներ պիտի դադրին մինչեւ տարեգլուխ, նիւթական տագնապի հետեւանքով: Անցեալ ամսու ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջը, դադրեցաւ «Ֆոռմ Նասիոնալ» օրաթերթը, որ համայնավարական գաղափարները կը տարածէր մաքուր լեզուով մը: Ազատ բացառութեան բոլոր թերթերն ալ մեծապէս ազդուած են վերջին երկու ամիսներու ընթացքին, թուղթի եւ տպագրական ծախքերու յաւելման եւ սպառումի նուազման հետեւանքով: Ասոնց նուազն 500.000 ընթերցողներ պակսած են, ինչ որ կը նշանակէ թէ այլեւս 2—3 թերթ չեն գներ: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ ամէնէն աւելի վնասուած են համայնավար, ժողովրդական եւ ընկերվարական թերթերը, 50 առ հարիւր կորսնցնելով իրենց սպառումը: Թուղթի եւ տպագրական ծախքերու նոր յաւելում մը կը սպառնայ դադարման դատապարտել շատ մը թերթեր:

ՍՊԱՆԻՈՅ խնդիրը լուծելու համար, Մ. Նահանգները բանաձեւ մը պատրաստած են, որուն համաձայն Միացեալ Ազգերը պիտի հրաւիրեն զօր. Ֆրանքօն ձգել իշխանութիւնը: Եթէ մերժէ, կոչ մը պիտի ուղղուի Սպանիոյ կառավարութեան, որպէսզի Ֆրանքօն նետեն եւ առժամեայ կառավարութիւն մը կազմեն:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Ազգ. ժողովը գումարուեցաւ երէկ, ընտրելու համար նախագահը, վեց փոխ - նախագահները եւ վարչական պաշտօնատարները: Նախագահութեան առաջին թեկնածուն էր նախորդը, Պ. Վէնսան Օրիոլ, ընկերվարական: Կը թուի թէ համայնավարները համաձայնած էին անոր ընտրութեան, որպէսզի ընկերվարականներն ալ քուէ տան Պ. Մորիս Թորէզի, իբրեւ վարչապետ:

Այսօր, չորեքշաբթի, պիտի կատարուի նոր վարչապետին ընտրութիւնը: Երէկուան թերթերուն տեղեկութեանց համաձայն, ընկերվարականները համաձայն են Թորէզի թեկնածութեան, բայց չեն ուզեր մասնակցիլ կառավարութեան եւ պիտի գոհանան ուժ տալով: Ժողովրդականները դժգոհ են երկու ձախակողմեան կուսակցութեանց բռնած դիրքէն եւ տեսակ մը «նախագահական սակարկութիւն» կը նկատեն զայն: Իրենց վարիչ մարմինը զեկոյց մը հրատարակեց այս մասին, առանց սակայն բացորոշապէս պարզելու իրենց դիրքը: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ «ցաւով եւ մտահոգութեամբ կը դիտեն չփոթ եւ հակասական բանակցութիւնները» երկու կուսակցութեանց որոնք ստանձներ են իրենք իրենց գլխուն կառավարութիւն մը կազմելու պատասխանատուութիւնը:

Ընկերվարական ազգ. խորհուրդը ժողով գումարեց երէկ, վերջնապէս ճշդելու համար իրենց դիրքը: Միւս բոլոր կուսակցութիւնները առ այժմ հանդարտ են եւ կը սպասեն ընկերվարականներու որոշման: Ընդհանուր կացութիւնը կրնայ պարզուիլ Դեկտ. 9ին, Հանրապետութեան Խորհուրդի ընտրութեան առթիւ:

★ Փարիզեան շրջանի Արհեստակցական Միութեանց սէնտիքան, որ աւելի քան մէկ միլիոն անդամ ունի, հրապարակ իջնելով պաշտպանեց համայնավար կուսակցութեան ծրագիրը, իբրեւ համապատասխան բանուորներու տենչերուն: Ուրիշ Միութիւններ ալ կը պաշտպանեն Թորէզի թեկնածութիւնը վարչապետութեան համար: Այս շարժումին դէմ կը բողոքեն հակառակ Արհեստակցական Միութիւնները, դիտել տալով թէ իրաւունք չունին կազմակերպութիւնը օգտագործելու քաղաքական նպատակներով: Le Populaire, ընկերվարական պաշտօնաթերթը, նոյնպէս կը մեղադրէ «Արհեստակցական Միութիւններու բոլորովին անարդարանալի միջամտութիւնը քաղաքական խնդիրներու»:

★ Թերթերը նորէն կը խօսին առժամեայ կառավարութեան մը մասին, նախագահութեամբ ելմտական նախարար Պ. Ռոպէր Շումանի, ամէն բանէ առաջ ելմտացոյցը հաւասարակշռելու եւ ֆրանքը փրկելու համար: Իր ծրագրով, առնուազն 90 միլիառ ֆրանք պիտի կրճատուի ծախքերէն: Այս կառավարութիւնը պիտի հրաժարի յունուարին, երբ ընտրուած կ'ըլլան Հանրապետութեան Խորհուրդը եւ նախագահը, վերջնապէս հաստատելով Չորրորդ Հանրապետութիւնը:

Թուրքիա եւ իր դրացիները

Անգարայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Յունաստանի դէպքերուն, մանաւանդ որ ըմբոստներուն յարձակումները այժմ հասած են Մարիցա գետը, Թրքական սահմանին վրայ: Այս դէպքերը կենսական կարեւորութիւն ունին Թուրքիոյ համար, որովհետեւ Պոլիսը երկրի հիւսիսային - արեւմտեան շրջանին կապող երկաթուղին կ'անցնի յունական հողէն, 40 քիլոմեթր երկայնութեան վրայ (Պոլիս - Էտիրնէ գիծ): Թրքական կառավարութիւնը կարեւոր ուժեր ղրկած է սահմանագլուխ, վախնալով որ երկաթուղին կը կտրեն:

Վարչապետ Րէճէպ Փէքէր, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէր Թրակիոյ մէջ, վերադարձին յայտարարեց թէ իր այցելութիւնը դժբախտաբար զուգադիպեցաւ Յունաստանի դէպքերուն, բայց կապ չունէր անոնց հետ: Յետոյ խօսելով Տարտանէլի մասին, յայտարարեց թէ որ եւ է փոփոխութիւն չկայ կացութեան մէջ:

★ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Միջին Արեւելքի մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն Թուրքիոյ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղար Ճէմալ Էրքէնի Անդրյորդանան այցելութեան: Իրազեկ անձնաւորութիւն մը յայտարարեց թէ Մեծն Սուրիոյ ծրագիրը կրնայ քննուիլ այս այցելութեան առթիւ եւ թէ Ապտուլլահ թագաւորը տրամադիր է վերջնապէս ճանչնալու Աղեքսանտրէթի կցումը Թուրքիոյ: Ինչպէս յայտնի է, Սուրիա մինչեւ հիմա չընդունիրայս կցումը: Նոյն անձնաւորութեան կարծիքով, բրիտանական տորմիղը Աղեքսանդրիայէն հեռենալէ վերջ, նախ Հայֆան, յետոյ Աղեքսանտրէթը կրնան դառնալ իր ամէնէն կարեւոր խարիսխները արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

Թուրք պատուիրակը, որ Իսմէթ Ինէօնիւի մասնաւոր ներկայացուցիչն է, վերադարձին Պէյրութ հանդիպելով, պիտի զբաղի նաեւ գաղթականներու եւ Թուրքիոյ լիբանանեան կալուածներու հարցով: Միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ առեւտրական եւ տնտեսական յարաբերութիւններ հաստատել Լիբանանի հետ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԱԾ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Մեր նախորդ յօդուածին մէջ բացատրած էինք թէ՝ ինչպէս ամբողջ 19րդ դարուն տիրապետող տնտեսական ազատութիւնը տեղի տուած էր պետութեան միջամտողական քաղաքականութեան, անհատին տնտեսական գործունէութեան մէջ, 1914—1918ի պատերազմէն ի վեր: Այսպէս, անհատին անձնական նախաձեռնութիւնը կաշկանդուեցաւ հետզհետէ, եւ ազգային տնտեսութեան զսպանակներուն մէկ կարեւոր մասը անցաւ կառավարական պաշտօնատուներու ձեռքը:

Դիտել տուած էինք նաեւ որ այսպիսի քաղաքականութիւն մը արդարանալի էր պատերազմի միջոցին, իբրեւ առժամեայ կարգադրութիւն, եւ կրնար իր օգուտները ունենալ, վարելու համար պատերազմական տնտեսութիւնը՝ որուն գերագոյն նպատակը սպառազինութեանց շինութիւնը եւ բանակին պարենաւորումն են: Սակայն, այս ղեկավարուած» տնտեսութիւնը չէր կրնար տեւականօրէն գործադրուիլ այնպիսի պետութեան մը մէջ՝ որ ազատական է ճապէս, եւ ոչ թէ հաւաքապաշտ (համայնավար կամ ընկերվարական):

Հարկ էր ուրեմն որ, զինադադարէն ետք, վերջ տրուէր այս դրութեան, վերադառնալով նորէն խաղաղութեան տնտեսութեան՝ պատերազմի տնտեսութեան տեղ: Արդ՝ զինադադարէն ի վեր մէկուկէս տարիէն աւելի անցած է, եւ տակաւին կառավարութիւնները չկրցան փոխանցման այս գործողութիւնը կատարել ամբողջովին:

Ղեկավարուած տնտեսութիւնը կարելի է ընդունիլ իբրեւ փոքրագոյն չարիք նթէ լաւ ղեկավարուի: Դժբախտաբար, այս չէ պարագան շատ մը երկիրներու, եւ մասնաւորապէս Ֆրանսայի մէջ: Այս պահուս, ժողովուրդին ենթակայ եղած դժուարութեանց գլխաւոր պատճառը այս յոռի վարչութեան մէջ փնտռելու է: Տնտեսական ազատականութեան յաջորդած է տնտեսական անիշխանութիւն եւ անկապակցութիւն, եւ ոչ թէ կազմակերպուած վարչութիւն:

Զինադադարէն վերջ իրարու յաջորդող կառավարութիւններուն էական մտահոգութիւնը պէտք էր ըլլար, ըստ ղեկավարեալ տնտեսութեան, արտադրութիւնը վերակենդանացնել, փոխանակութիւնները բազմացնել եւ արագացնել, ջանալով միեւնոյն ատեն որ — որչափ կարելի է — ապրանքները չսղեն կամ գոնէ քիչ սղեն, եւ հետեւաբար, թղթադրամներու շրջաբերութիւնը չաւելնայ: Կասեցնել գիներու եւ օրավարձերու յաւելումը. ահա՛ հիմնական նշանակէտը:

Այս բոլորը մասամբ միայն իրագործուեցան: Ճիշդ է որ արտադրութիւնը աւելցած է քիչ մը. բայց այս յաւելումէն սպասուած օգուտը, շատ մը ճիւղերու մէջ, կարեւոր չափով կ'անհետանայ, որովհետեւ հրապարակին վրայ գտնուող վաճառքները իրենց տէրերուն կողմէ կը մթերուին գաղտնօրէն՝ փոխանակ ծախուելու շուկային մէջ: Եւ այս ինչո՞ւ: —Անոր համար որ էնֆլասիոնէ, եւ հետեւաբար Ֆրանքին անկումէն կը վախցուի: Ապրանք ունեցողները կը նախընտրեն պահել զանոնք, փոխանակ ծախելու արժեզրկուած եւ նոր արժեզրկումի վախ պատճառող թղթադրամներու փոխարէն:

Եւ էնֆլասիոնի վախ կայ, որովհետեւ կառավարութիւնը չկրցաւ գիներու եւ օրավարձերու սակերը պահել չափաւոր սահմաններու մէջ: Անկարող ազգային տնտեսութիւնը յանձնձել իր ծրագրած ղեկավարեալ տնտեսութեան համաձայն, մէկ կողմէ, տեղի տուաւ գործարանատէրերու՝ որոնք գիներու բարձրացում կը պահանջէին, եւ, միւս կողմէ, աշխատաւորական սէնտիքաներուն՝ (C. G. T.) որոնք օրավարձքի յաւելում կ'ուզէին: Ու անգամ մը որ կառավարութիւնը ոտքը դրաւ այս լպրծուն գետնին վրայ, պահանջումները յաջորդեցին իրարու:

Ղեկավարուած տնտեսութիւնը օգտակար կրնայ ըլլալ միայն այն երկիրներուն մէջ՝ որոնք ուժեղ, հեղինակաւոր եւ հաստատուն կառավարութիւններ ունին, ինչպէս Խ. Միութիւն եւ նախկին Գերմանիա եւ Իտալիա: Բայց, այնպիսի երկիրներու մէջ, ինչպէս Ֆրանսա, ուր կառավարութիւնները ստիպուած են հետեւելու հանրային կարծիքին, գործատիրական եւ աշխատաւորական ընկերակցութիւններուն ու թերթերուն, կարելի չէ գործադրել զայն: Կարելի չէ դրական արդիւնք սպասել հակասական պահանջներու, հակամարտ ուղղութիւններու մէջ տարուբերող կառավարութեան մը տնտեսական կարգադրութիւններէն:

Պետութիւնը ստիպուած է վճռական որոշում մը տալու, կամ դառնալ դէպի ազատ տնտեսութիւն, եւ կամ ղեկավարեալ տնտեսութեան հաստատուն եւ միատարր ծրագիր մը կազմել, եւ ըստ այնմ գործել: Վերջին ընտրական ճառերէն եւ կուսակցական թերթերու գրածներէն դատելով՝ բոլոր կուսակցութիւնները համաձայն են թէ հարկ է կարգ կանոն դնել պետութեան նիւթացոյցին մէջ, թղթադրամներու շրջաբերութեան յաւելումը կասեցնել եւ Ֆրանքը իր ներկայ արժէքին մէջ ամրացնել:

Տարակոյս չկայ թէ՝ անկեղծ են այս յայտարարութիւնները: Բայց, բաւական չէ այս անկեղծութիւնը, հարկ է որ այս դիտաւորութիւններ գործադրելու միջոցներուն մասին ալ համաձայն ըլլան իրարու հետ այն կուսակցութիւնները՝ որոնք վաղուան մեծամասնութիւնը պիտի կազմեն Նոր Երեսփ. Ժողովին մէջ: Կը յուսանք թէ անոնք այս անգամ ըմբռնած են երկրին տնտեսական քայքայման սպառնացող վտանգին ծանրակշիռ հանգամանքը:

ՀՐ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Սովետահայ թատերգութեան զարգացման խնդիրները

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մեր թատերական գրականութիւնը թերեւս ոչ մէկ դէպքի մէջ այնքան բեղնաւոր չէ եղած, որքան փաստիֆաշիստական կռիւները նկարագրելուն մէջ, եւ սակայն ոչ մէկ ատեն ատոնց նկարագրութեան մէջ ան այդքան անօգնական չէ գտնուած. «Հրաբխի վրայ» (Արաքսմանի) խաղին՝ թշնամիին թիկունքը գործող հերոսներու (Մելնիկ եւն.) նկարագրութեան մէջ, որովհետեւ հարեւանցի կատարուած է: Թէ պատերազմի եւ թէ թիկունքի պատկերացման գլխաւոր խնդիրը սովետական մարդու պատկերացման խնդիրն էր. այն մարդուն՝ որուն առաջին յատկանիշը գաղափարաբանութիւնն է, որուն գործունէութեան միակ ասպարէզը իրապաշտ իրականութիւնն է եւ ճիշդ ատոր համար ալ ան ամենամեծ իրապաշտն է՝ ցայտուն, կենսաբեր, աւելի խիզախ, աւելի հայրենասէր:

Մեր թատերագրութեան մէջ կարելի է գտնել եւ սովետական մարդու յատկանիշը կրող կերպարներ,— Վասիլի Մուշեղ (Ն. Զարեան), Կոլեա (Ա. Գուլակեան), Զոյա, (Եաղճեան), Լուսիկ (Վ. Վաղարշեան): Սակայն ասոնք եւս կամ միակողմանի են, կամ գործունէութեամբ սահմանափակ: Ասոնք ունին մասնաւորական կարողութիւններ: Բայց թատերագիր Ա. Բաբաեղեանի «Կռուածաղիկ», մասամբ նաեւ «Հայ կինը» խաղերուն մէջ երեւան բերուած մարդոց զգալի մէկ մասը՝ Կոփօ, Կոկոլ, եւն., շատ նախնական են, չափազանց յետամնաց: Դրական մարդը՝ Սիտուշ, խճողուած է նոյն յետամնաց կեանքի մէջ եւ այդ է պատճառը, որ Կոփօն խաղին սեռը կը փոխէ եւ ողբերգութենէն զաւեշտի կը վերածէ զայն, որ հիւթեղ էր ու տպաւորիչ, իսկ մեր մարդիկը՝ անգոյն ու անարիւն:

Մեր թատերգութեան զարգացման գլխաւոր խնդիրն է՝ ստեղծել սովետական մարդու լիարիւն պատկերը եւ անոր մտաւոր եւ բարոյական բարձր յատկանիշները ճարտարօրէն նկարագրել: Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն կը պահանջէ ստեղծել «գունեղ, գեղարուեստական տեսակէտով լիարժէք երկեր, սովետական հասարակութեան կեանքի մասին, սովետական մարդու մասին: Թատերագիրներն ու թատրոնները իրենց խաղերուն եւ ներկայացումներուն մէջ, պէտք է անդրադառնան սովետական հասարակութեան կեանքը, անոր անդադրում շարժման մէջ դէպի առաջ, ամէն կերպով նպաստեն սովետ մարդու նկարագրի լաւագոյն կողմերու յետագայ զարգացման, որ առանձին թափով յայտնուեցաւ հայրենական մեծ պատերազմի ժամանակ»:

Արդարեւ, պատմական այս խնդրի լուծման համար, թատերագիրները պէտք է տքնաջան ու լարուած աշխատանք թափեն իրենց նոր երկերուն վրայ, ըլլան վերջին ծայր բարեխիղճ, լեցուած պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ՝ ժողովուրդին, պետութեան եւ կուսակցութեան հանդէպ: Առանց այս նախապայմանին՝ թատերագիրը մարդկային հոգիի ճարտարապետի բարձր դերը կատարելու ի վիճակի չըլլար: Իսկ թերխաշ ու մայրենի լեզուն վիրաւորող երկեր շատ են եղած մեզ մօտ, որոնք՝ ճիշդ այդ պատճառով՝ չծնած մեռած են:

Մեր թատերգութեան մէկ ուրիշ արատը եւս պէտք է սրբագրել,— հնաձեւութիւնը «Արաքսի ափին» (Ա. Վարդանեանի, «Հայրենիքի համար» (Հ. Պէյլերեանի) եւ ուրիշ երկերու մէջ կը գտնեն թեմաներ եւ առաջադրութիւններ, բայց ոչ կեանքի շունչ ու գաղափարներ: Այս կերպ երկերուն մէջ թեման գաղափարական ընդհանրացման չենթարկուիր, իսկ թատերագիրները կը մոռնան որ՝ թեման ինքնին ոչինչ կը նշանակէ, եթէ անոր գաղափարական ու գեղարուեստական խոր լուծումը կը պակսի: Նիւթն ու գաղափարը ստորադասուած են:

Շատ քիչ բացառութեամբ, մեր թատերական արուեստին մէջ մարդուն ներքին զարգացումը չտեսնուիր: Խաղին մէջ գործող անձին դիրքը միայն կը փոխուի (գիւղատնտեսը կոլտնտեսութեան նախագահ կը դառնայ), տեղակալը՝ դնդապետեւն. բայց կերպարը միշտ նոյն տուեալներով կը մնայ: Թատրոնը մեր օրերու մարդը որպէս վառ անհատականութիւն չներկայացուց. չտեսաւ սովետ շարքային մարդու մտաւոր եւ հոգեւոր վիճակը, որ յատկանշական է մեր երկրին մէջ, պետական հսկայական մեքենային միլիոնաւոր մանիկները կազմող մարդուն համար:

Կուսակցութիւնը այժմ կը պահանջէ զարգացնել սովետ մարդուն նկարագիրը՝ անոր հերոսականութիւնը, հայրենիքին նուիրումը, իսկ մեր թատերագիրներուն թերութիւնն այն է եղեր որ կերպար ըմբռնումէն վտարեր են անոր նկարագիրն ու ինքնատպութիւնը:

Թատերական արուեստի կարգ մը կարեւոր հարցերու լուծման համար անհրաժեշտ է որ անոր մէջ նորութիւն մը ներմուծուի: Թէ՛ մեր տեսական միտքը եւ թէ թատերագիրները պարտաւոր են խորտակել այն մոլութիւնը՝ թէ մեր դարաշրջանի բովանդակութիւնը հին ձեւերուն մէջ կարելի է արտայայտել: Ասիկա չի նշանակեր թէ դասական ողբերգութեան վարդապետութիւնը մեզի համար այլեւս նշանակութիւն չունի: Ոչ. ան այսօր ալ կենդանի օրինակի նշանակութիւնը կը պահէ մեզ համար: Բայց պէտք է հասկնանք, որ հին հասարակութիւնները բնութագրող ընկերական եւ պատմական վէճերը մեր հասարակութեան մօտ տեղ չունին, մեր թատերական արուեստին մէջ պէտք է արտացոլայ մեր կեանքի օրէնքներէն բխող դրութիւնները: Այսպէս, օրինակ, անկախ իր առաւելութիւններէն, «Վանքաձոր» (Վ. Վաղարշեանի) ողբերգութեան մէջ ցորենի գողութեան հանգամանքը պէտք չէր որ նիւթը դրաւող հիմնական շարժառիթն ըլլար: Բոլոր այս հարցերուն լուծումը օրկանապէս կապուած է իրականութեան խոր եւ բազմակողմանի ճանաչումին հետ, որովհետեւ բովանդակութիւնը ամէն անգամ վրէժ չլուծեր, եթէ թատերագիրը չգիտակցիր, որ կատակերգութեան սուր ծայրը պէտք է ուղղել, մէկ կողմէն, արտաքին թշնամիներու դէմ եւ ծաղրել զանոնք ոչնչացնող ծաղրով, միւս կողմէն, զայն պէտք է ուղղել մարդկանց գիտակցութեան մէջ պահպանուած դրամատիրական մնացորդներուն դէմ, զանոնք խարազանելու եւ արմատախիլ ընելու:

Հինին դէմ կը կանգնի մեր թատերգութիւնը՝ որպէս ամենայառաջադէմ գաղափարականութիւն ունեցող թատերգութիւն: Անոր մէջ կեդրոնական դէմքը պէտք է հանդիսանայ, Սթալինեան նոր հնգամեակը կենսանորոգող, կոմունիզմը կառուցանող եւ հայրենիքի անձնուէր մարդիկը: Սովետական հայ թատրոնը չունի աւելի մեծ խնդիր, քան նոր մարդու, հայ ժողովուրդի սովետական վերածնունդի պատկերացման խնդիրը: Ան մէկ ճամբայ ունի,— զարգացումի ճամբան, մեծ գաղափարներով եւ բարձր վարդապետութեամբ յագեցած երկեր ստեղծելու ճամբան: Անոր օժանդակելու համար ոչ մէկ ջանք պէտք է խնայուի: Մինչդեռ ցարդ թէ մեր մամուլը, թէ մեր քննադատութիւնը եւ թէ Գրողներու Միութիւնը այդ կալուածին վրայ հարկ եղած ուշադրութիւնը չեն դարձուցած, մանաւանդ Գրողներու Միութիւնը, որուն համար թատերգութիւնը խորթ զաւակ եղած է:

ՄՈՒՐ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅ.— Սիրելի Ցառաջ, Հ.Յ.Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէին կազմակերպած հանդէս-խնջոյքը անցաւ շատ ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտի մէջ:

Օրուան նախագահը, ընկ. Ս. Յովհաննէսեան ժամը 4.30ին բացուած յայտարարեց հանդէսը որ տեւեց մինչեւ գիշերուան 11: Բացումը կատարուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով, որուն ընկերացան ներկաները յոտնկայս: Նախագահը մասնաւորաբար ծանրացաւ կուսակցութեան երեք գլխաւոր հիմնադիրներու պայծառատեսութեան, անխորտակելի հաւատքի, պողպատէ կամքին եւ մանաւանդ անփոխարինելի զոհաբերութեան վրայ: Անոնք այդ վսեմ ու խիզախ յատկութիւններով ու կարողութեամբ կրցան պատրաստել հազարաւոր մտաւորականներ եւ աշխատաւորներ որոնք, քաջաբար կռուեցան եւ զոհուեցան յանուն հայրենիքի փրկութեան: Այս առթիւ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարգել հին եւ նոր զոհերու խնկելի յիշատակը:

Այս տեղի ունեցաւ գեղարուեստական բաժին, Օր. Մ. Մարտիրոսեան (ջութակ), Տիկ. Ս. Խաչատուրեան (երգ), Օրիորդներ Մ. Մկրտիչեան, Լ. Յովհաննէսեան եւ Սիւզան (Պանեօյէն) արտասանութիւն, նաեւ Օր. Պուճիկեան երգ եւ Ս. Տիլանեան երգ: Բոլորն ալ իրենց հաճելի շնորհները ցոյց տուին արժանանալով ծափերու:

Առաջին բանախօսն էր ընկ. Յ. Եղիազարեան, որ իրեն յատուկ եւ հաճելի ոճով բացատրեց Հ.Յ. Դաշնակցութեան ծագման շարժառիթները եւ պատկերացուց անոր ստանձնած ծանրակշիռ պարտականութեան պատասխանատուութիւնը: Դաշնակցութիւնը 56 տարի անընդհատ գործեց հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ, եւ անոր ազատութեան համար զոհաբերեց իր ամէնէն ընտիր զաւակները, ռազմիկներ մտքի ու գրչի, սուրի եւ զէնքի»:

Երկրորդ ճառը խօսեցաւ ընկ. Խ. Մկրտիչեան, որ լայնօրէն նկարագրեց 56 տարուան ընթացքին

Դաշնակցութեան կատարած անփոխարինելի ծառայութիւնները: Ան ստրուկ Հայը փրկեց կեղեքումի եւ բռնութեան լուծէն, սորվեցուց անոր ապրիլ ու մեռնիլ որպէս մարդ: Դաշնակցութիւնն էր որ արտասահմանեան հանրային կարծիքն ու ուշադրութիւնը հրաւիրեց Հայոց ազատագրութեան պայքարին վրայ, իր կատարած աշխարհասասան, խիզախ եւ անվեհեր դաւադրական ձեռնարկներով, որոնք ի վերջոյ յանգեցան 1918 Մայիս 28ի, Հայաստանի Հանրապետութեան հաստատումին, եւ, ինչու չէ՞ մինչեւ Սեվրի հանդիսաւոր պատմական դաշնագրին: Մենք նոյնպէս հպարտութեամբ եւ ուրախութեամբ կ'ողջունենք այն մեծ փոփոխութիւնները որ կատարուեցան Խ. Հայաստանի մէջ: Այսօր ուրախ է նաեւ Դաշնակցութիւնը որ բացուեցան կղպուած դռները Հայրենիքին եւ ետ կը պահանջուին բռնագրաւեալ հողերը, ինչպէս անընդհատ կը յիշեցնէր 25 տարիէ ի վեր:

Քառորդ ժամ դադարի ընթացքին ժրաջան ընկերները գովելի եռանդով, իսկ Նոր Սերունդի մատղաշ օրիորդները իրենց հեղահկուն շարժումներով, նախապէս պատրաստած սեղանները պարարացուցին ճոխ եւ առատ ուտելիքներով եւ խմիչքներով: Սեղանապետութեան պաշտօնն ալ կրկին յանձնուեցաւ ընկ. Սահակին, որ շատ կանոնաւոր եւ պատշաճութեամբ վարեց այդ պարտականութիւնը, տաք եւ շէն տրամադրութիւն մը ստեղծելով շուրջը: Երգուեցան յեղափոխական, ռազմական եւ ժողովրդական երգեր, թէ անհատապէս եւ թէ հաւաքաբար: Եղան սրամիտ արտայայտութիւններ, վայելեցինք նորանոր գոհարներ երգի թէ արտասանութեան: Ընկ. Բ. Հայէչեանն ալ իրեն յատուկ արտայայտութիւններով աւելցուց խնճոյքին փայլը: Շատ հաճելի էր նաեւ աւագ ընկեր Մ. Մակարեանին երգած «Մայր Արաքսի ափերով»: Ներկաները խորապէս յուզուած, երգեցին «Յառաջ Նահատակ»ը: Ընկերը խօսք առնելով, քանի մը դրուագներ եւ տպաւորութիւններ յիշելէ վերջ, շեշտեց հետեւեալը, —«Ես մեծ զարմանքով եւ ուրախութեամբ դիտում եմ որ արտասահմանում, հազարաւոր փարսախներով հեռու երկրից, Դաշնակցութիւնը քաղաքական եւ մշակութային աշխատանքներից զատ, այսպիսի ուրախ եւ զըւարթ հաւաքոյթներ կազմակերպելու մի տեսակ դպրոց է բաց արել. սա փակապէս մի գեղեցիկ երեւոյթ է որ մարդու հրճուանք է պատճառում»:

Մեր ընկերվարական բարեկամը, քաղաքացի Մանդուրիէն, որ Շրջանային վարչութեան ընդհ. քարտուղարն է, ուշ ատեն ընտրութիւններէն դառնալով, եկած էր մասնակցելու, բերելով միանգամայն իր ընկերներու ողջոյնի եւ յարգանքի խօսքը: Քաջալերական խօսքեր ուղղելէ վերջ, շեշտեց թէ՝ երկու քոյր մեծ կազմակերպութիւններու մէջ սերտ գործակցելու համար, որոշած ենք յառաջիկայ գարնան կազմակերպել գեղարուեստական հանդէս-խնջոյք մը, հայ եւ Ֆրանսացի արուեստագէտներով»

Ընկեր Յովիկ Փրանսիրէն գեղեցիկ առոգանութեամբ պարզեց Դաշնակցութեան ծագումը եւ ընկերվարական հանգամանքը, անոր սերտ յարաբերութիւնը Ֆրանսացի վեթերան ընկերվարականներու հետ (թուելով անունները) որոնք պաշտպանեցին մեր դատը: Յետոյ 56 լուսավառ մոմերով շրջապատուած խորոված հաւ մը աճուրդի դրուելով, կարճ ժամանակի մէջ հասաւ շօշափելի գումարի մը՝ շնորհիւ Գ. Ն. Նիկողոսեանի սրամիտ եւ վարպետ խաղերուն, եւ մասնաւորապէս ընկ. Ալեքսան Փանոսեանին առատաձեռն մասնակցութեան: Աճուրդն ալ ինք շահեցաւ, վերջին անգամ միանուագ վճարելով 2500 ֆրանք եւս: Ընկերը ուզեց կրկին աճուրդի հանել, արդիւնքը նուիրելու համար հիւանդ հայ դերերի մը, որ կը խնամուի սանաթօրիոմի մէջ: Ընկեր Խաչիկ առաջարկեց մասնաւոր հանգանակութիւն կատարել եւ ոչ թէ հաւը աճուրդի դնել: Հինգ վայրկեանի մէջ 8655 ֆրանք հաւաքուեցաւ եւ յանձնուեցաւ Գ. Անդրանիկ Կարապետեանի եւ Գ. Սերովբէ Աւետիսեանի, ղրկելու համար տարաբախտ հիւանդին:

Մթնոլորտը այնքան տաքցած էր որ ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ: Խաղերն ու խրախճանքը վերսկսած էին: Հանդէսը փակելէ առաջ ընկեր Կարօ յանուն կազմակերպիչ մարմնի շնորհակալութիւն յայտնեց իրենց ցոյց տուած զոհաբերութեան համար՝ բարոյական թէ նիւթական: «Դուք ձեր ներկայութեամբ քառապատիկ աւելի էք մեր թիւէն: Դուք չեկաք հոս մեր սեւ աչքերը տեսնելու, այլ ձեր յարգանքը մատուցանելու այն բոլոր զոհերուն որոնք՝ այս գեղեցիկ օրուան խորհուրդը քանդակեցին մեր եւ ձեր հոգիներուն մէջ: Եւ միանգամայն ուրախ սեղանակիցներ ըլլալու մեզի հետ, Հ.Յ.Դաշնակցութեան մեծ ընտանիքին տաքուկ շունչին եւ շուքին տակ: Կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը, կեցցէ անոր հարազատ զաւակը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ժողովուրդը ակամայ բաժնուեցաւ սրահէն, ախորժակը պահելով յառաջիկային:

ԽԹԱՆ

ԿՈՉ ՏԱՐՕՆՑԻ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՆ

Պանդուխտ եւ հայրենակարօտ հայրենակիցնե՛ր, տարագրութեան երեսուն տարուան ցուպը մաշեցաւ այլեւս մեր ձեռքին մէջ: Մաշեցաւ եւ մեր ներէց սերունդը ժամանակի աւերիչ մանգաղով: Կը մաշի միջին սերունդն ալ, «ա՜խ, հայրենիք», գոչելով: Լուծուելու եւ անհետանալու վրայ է վերջապէս, մեր նորաբողբոջ սերունդը որ հասակ կը նետէ, Սէնի, Դանուբի, Ամազոնի, Միսիսիփիի եւ Նեղոսի ափերուն վրայ: Կեանքի հարթիչ գլանը անխնայ կը կոխկռտէ մեզ եւ մեր առջեւ անդունդն է կանգած իր վիշապի երախովը, թէեւ հմայիչ եւ հիպնոսացնող, բայց եւ այնպէս անդունդ անյատակ եւ անյագ:

Ի տես այս յուսահատական ու սրտմաշուք փրողութեան, Արեւելքէն Մայր Հայրենիքը հրեշտակի հզօր թեւերով օգնութեան կը փութայ, բանալով իր դռները:

«Իմ սիրելի զաւակունքս կը թափառին օտար աշխարհ, ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ, կը ծառայեն այլոց խոնարհ, եկայք որդեակք իմ ձեր մօրն այցելութեան»:

Այո՛, սիրելի ու թանկագին մնացորդաց, կը կանչէ մեզ այն Հայրենիքը ուր կը հանգչին մեր անհամար պապերու աճիւնները. այն Հայրենիքը որ 500 տարուան ստրկութեան քունէն վերջ, մեր մէկ ու կէս միլիոն սիրելիներու արեամբ ոռոգուած դարաւոր ծիրանիի կոճղին նոր ճիւղը ընծայեց. այն Հայրենիքը, որու պուրգուրանքին այնքան կարիք ունինք աճելու համար, այն Հայրենիքը առանց որու իսպառ կորսուած պիտի ըլլայինք: Ու վերջապէս այն Հայրենիքը որ առանց մեզի անդամահատ ու միականի մէկուն պիտի նմանէր:

Հնչած է ժամը գիտակցութեան ու զոհաբերութեան. պէտք է խուռներամ արձանագրուիլ եւ մեկնիլ Երկիր: Անոնք որ անմիջական արգելքներ ունին արձանագրուելու եւ երթալու, պէտք է լայն բանան իրենց քսակները, գացող եղբայրներուն օժանդակելու համար: Առաջին եւ գեղեցիկ օրինակը տուաւ Ամերիկայի մեր Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը, տրամադրելով 10.000 տոլարի գումար մը: Այդ գեղեցիկ օրինակը արձագանգ գտաւ եւ հոս, եւ անցեալ շաբթուան ժողովին մէջ սակաւաթիւ հայրենակիցներէ գոյացաւ 18.400 ֆրանքի գումար մը, իբրեւ սկիզբը Ներգաղթի հանգանակութեան, (տես ցանկը առանձին):

Կոչ կ'ընենք Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան մեր բոլոր Մասնաճիւղերուն, որ հետեւելով մեր օրինակին, ձեռնարկեն ընդհ. հանգանակութեան եւ գոյացնելով կարեւոր գումարներ ղրկեն մեր հասցէին, որպէսզի միանուագ յանձնենք Ներգաղթի Կեդրոն. Հանգանակիչ Մարմնոյն, որու արժանաւոր անդամներէն մէկն է մեր հայրենակիցը, փրոֆ. Առաքել Զաքրեան:

Կը խոստանանք մամուլի միջոցաւ յայտնել բոլոր նուիրատուներու անունները: Նուէրները կարելի է ղրկել հետեւեալ հասցէին՝ **Léon Doniguian 52,, Gustave Courbet, Bagneux** (Seine).

Վարչութիւն

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ հանգանակութիւնը ի նպաստ Ներգաղթի Ֆոնտին. Առաքել Թաթուլեան 5000 ֆրանք, (երկրորդ անգամ), Լեւոն Տօնիկեան, Վարդան Աւետիսեան, Ստեփան Ալէքսանեան, Աբրահամ Ասատուրեան, Կիրակոս Պետրոսեան, Տիգրան Մխիթարեան, Ֆիլիպ Ասատուրեան, Մխիթար Աւետիսեան, Պօղոս Վարդապետեան, Միքայէլ Խանամիրեան, Զօհրապ Մուրատեան 1000ական ֆրանք, Սարգիս Օհանեան, Սրապ Սողիկեան, Գէորգ Միրոյեան, Խորէն Փոսթոյեան 500ական ֆրանք, Արշակ Դանիէլեան 200, Շաւարշ Տ. Պարսամեան (ուսանող) 200 ֆրանք: Գումար 18.400 ֆրանք:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՓՐԿԱԳԻՆԸ (պէտէլ) հազիւ հաստատուած, ջնջուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, նկատելով որ նորագիր զինուորներուն մէջ փրկագին վճարողները մեծ թիւ մը կը կազմէին:

ՏԱՍԸ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ ՄԸ, Տանըլտ Մինասեան, իր երկրորդ «րէսիթալ»ը տուած է Նիւ Եորքի Սթայնուէյ Հոլի մէջ, ինքնավստահութեամբ նուագելով Պախէն, Պէթհովէնէն, Շոփէնէն եւ Շուպէրթէն: Նուագած է նաեւ իր յօրինած կտորները:

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Յանձնաժողովին մաս կազմող քանի մը իսլամ անդամները, այդ շրջանին Իսթանպուլ կը գտնուէին: Անոնց հետ շփումներու ձեռնարկուեցաւ: Բացատրուեցաւ իրենց թէ Ֆրանսայի մօտ կատարուած դիմում մը՝ կրնայ պատճառ դառնալ օտար միջամտութեան: Միւս կողմէ, ապահովութիւն տրուեցաւ, թէ կառավարութիւնը պիտի կատարէ անհրաժեշտ բարեկարգութիւնները: Այս հաւաստիքներուն վրայ, Յանձնախումբին մէկ մասը եկաւ Իսթանպուլ ու համաձայնութիւն գոյացաւ:

Հայերու հետ նպաստաւոր գետնի մը վրայ նոր բանակցութիւններու նախօրեակին, Հայերը փորձեցին այս անգամ ալ տարբեր ձեւով օգտուիլ Թուրքիոյ տկարութենէն:

Տեղեակ ըլլալով որ Ռուսիա ինքնավար Հայաստան մը պիտի հաստատէ Թուրքիոյ մէջ, հայ կուսակցութիւնները մէկ կողմ դրին իրենց բոլոր տարակարծութիւնները ու միացան Հայոց Պատրիարքարանին: Այս ձեւով, Դաշնակ, Հնչակ եւ Ռամկավար կուսակցութիւնները կը դառնային մէկ ճակատ: Միւս կողմէ Ս. Էջմիածնայ Կաթողիկոսին եւ Նուպար փաշայի նախագահութեամբ՝ կազմուեցաւ մարմին մը, որ Փարիզ պիտի երթար, հայկական ինքնավար պետութեան մը կազմութիւնը ապահովելու համար:

ՀԱՅԵՐ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԳՈՐԾԻՔ ԴԱՐՁԱՆ ՄԵՐ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐՈՒՆ

Այստեղ կ'արտագրեմ Դաշնակցութեան հետեւեալ կարեւոր շրջաբերականը, որ կը հաստատէ թէ Ռուսերը կը գրգռէին Հայերը՝ զանոնք իբրեւ պրոպագանտի միջոց ծառայեցնելու համար Եւրոպայի մէջ:

«ՇԱՏ ԳԱՂՏՆԻ Է

«Պալքանեան պատերազմի պայթումը, քաղաքական հորիզոնը մթագնեց դարձեալ: Շատեր, Հայկական Հարցին համար շատ նպաստաւոր կը նկատեն վայրկեանը: Եւ սակայն, ճիշդ չէ այս պարագան: Զանազան անձնաւորութիւններ ու մասնաւորաբար մեր կազմակերպութիւնը, զանազան ձեռնարկներու լծուած են՝ Հայկական Հարցը լաւագոյն արդիւնքով մը պսակելու համար: Այս առթիւ, մեր ստացած բազմաթիւ նամակներէ կարեւորագոյն կէտեր կը ներկայացնենք ստորեւ.

«1) Հայկական Հարցը օրակարգի նիւթ պիտի չկազմէ Լոնտոնի Դեսպանական Ժողովին մէջ, որ տեղի կ'ունենայ ներկայիս:

«2) Հաշտութեան գործը աւարտելէ վերջ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա՝ որոշած են զբաղիլ նաեւ մեր դատով:

«3) Այս երեք տէրութիւնները համաձայն են, որ Հայկական Նահանգներու մէջ մասնաւոր իշխանութիւն մը հաստատուի. տարբեր խօսքով՝ բարեկարգութեանց գործադրութիւնը ապահովուած կ'ըլլայ լոկ այս առանձին իշխանութեան հաստատումով:

«Փարիզի մէջ՝ Փուանքարէ, Լոնտոնի մէջ՝ Սըր Էտուըրտ Կրէյ, Փեթերպուրկի մէջ՝ Սազանով, եւ իրենց Պոլսոյ դեսպանները, կը յանձնարարեն քիչ մը եւս համբերել, յուսադրելով մեզ՝ որ կարելի պիտի ըլլայ իրենց բաղձանքը եւս իրագործել:

«Լոնտոնի Հայեւանգլիական կոմիտէն, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Պալքանեան Կոմիտէի ամէնէն ականաւոր մէկ անդամը, տենդագին գործունէութեան մէջ է: Այս կոմիտէն, վեց պետութեանց Մեծերուն եւ Ս. Նահանգներու Նախագահ Թաֆթի ուղղած է յուշագիրներ: Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ դեսպանները, հրահանգ ստացած են իրենց կառավարութիւններէն՝ զբաղելու Հայկական Հարցով: Պիտի դիմեն նաեւ այլ պետութեանց, որպէսզի եթէ նոյնիսկ չմասնակցին կամ միջամուխ չըլլան այս խնդրին, գէթ չբողոքեն կամ դէմ չըլլան անոր վճարանութեան: Ամէն պարագայի, Լոնտոնի դեսպանական ժողովին մէջ որոշուած է խորհրդակցութեան նիւթ դարձնել Հայկական խնդիրը:

«Անհրաժեշտ է, որ ժողովուրդը բնաւ իրարանցումի չմատնուի: Որովհետեւ Անատոլուի օսմանեան հարցը նկատի պիտի առնուի Եւրոպայի օսմանեան խնդիրներէն վերջ: Այս բոլոր խնդիրներուն մէջ՝ կենսական իրողութիւնն այն է, որ այս հարցին շուրջ ոեւէ տարակարծութիւն գոյութիւն չունի Ռուսիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ: Ֆրանս. կառավարութիւնը բոլոր սրտով ու հոգիով շահագրգռուած է այս հարցով: Հայերը դիմած են Փեթերպուրկ, Արտ. Նախարարութեան: Նախարարը խոստացած է գրել Պոլսոյ իր դեսպանին, ու թելադրած է որ Հայերը պրոպագանդ կատարեն նաեւ Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ: Այս պարագան ուշագրաւ է:

«Ինչպէս հաղորդած ենք նախապէս, Պատրիարքարանը ամբողջութեամբ եւ տառացի կերպով ընդունած է մեր բոլոր պահանջները: Հիմա կ'ուզեն մանրամասնօրէն տեղեկանալ մեր տեսակէտներուն: Ներկայիս զբաղած ենք այս խնդրով ու կը պատրաստենք մեր ծրագրին հիմնական գծերը պարունակող տեղեկագիր մը»:

«Փեթերսպուրկէն երկու Հայ պատուիրակներ եկեր, Հայ շրջանակներու հետ շփումներ ունենալէ վերջ, անհրաժեշտ տեղեկութիւններ հաւաքեր ու մեկներ էին:

(5) (Շար.)

Հիւլէական ռումբէն աղ անանր

ՀԱՊԱ ՄԱՆՐԷԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄԸ ...

Միացեալ Ազգերու Քաղաքական Յանձնաժողովին Բշ. օրուան նիստին մէջ, բրիտանական ներկայացուցիչը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ, ի պատասխան Պ. Վիշինսկիի որ «զէնքերու թագուհին» կոչած էր հիւլէական ռումբը.

— «Պատճառ չկայ պնդելու թէ հիւլէական ռումբը ամէնէն սարսափելի զէնքն է։ Քանդումի շատ աւելի ահաւոր զէնքեր կան, որոնք իրենց անուններով յիշուած չեն այս Յանձնաժողովին մէջ, բայց անոնց գոյութիւնը թանձաւոր չէ։ Ձեզ կըրնար մանրամասնութիւններ տալ, բայց այս միջոցին գիտնականները շոգեպինդ կ'աշխատին քան դումի այնպիսի միջոցներու վրայ որ կրնան երկրորդական գետնի վրայ նետել հիւլէական ռումբը։ Օրինակ, մանրէական զէնքերը որոնք ամբողջովին յայտնուած չեն տակաւին։ Բայց կան նաեւ ուրիշներ, եւ արդար է որ հանրային կարծիքը չափէն աւելի ծանրանայ հիւլէական ռումբին վրայ, զայն համարելով թիւ 1 որ եւ է ապագայ պատերազմի մէջ» ։

Վիճաբանութեանց ընթացքին Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, ծերակուտական Քոնըլի դիտել տուաւ թէ Խ. Միութեան զինաթափութեան ծրագրին գլխաւոր նպատակն է մէջտեղէն վերցնել հիւլէական ռումբը եւ յետոյ միւս բոլոր զէնքերու խնդիրը ներկայացնել Ապահովութեան Խորհուրդին, ուր պիտի ենթարկուին «վեթոյի հիւլէռումբին»։ Պատուիրակը մերժեց խորհրդային ծրագիրը, իբրեւ «չափազանց նեղ»։ Մերժեց նաեւ վեթոյի իրաւունքը գործադրել ապառազինութեանց կըրճատումը ստուգելու պարագաներուն մէջ։ Եւ նոյէն բացատրեց թէ ռուսական առաջարկը օրէնքէ դուրս հռչակելով հանդերձ հիւլէական ռումբը, չի յիշեր թունաւոր կազը եւ ուրիշ քանդիչ զէնքեր։ «Թունաւոր կազէ մեռած մարդ մը նոյնքան մեռած է որքան եթէ հիւլէական ռումբէ մը զարնուած ըլլար»։

Պ. Վիշինսկի պատասխանեց թէ Խ. Միութիւնը անհրաժեշտ կը գտնէ սպառազինութեանց ընդհ. կրճատումը եւ պատրաստ է անունններով յիշելու բոլոր զէնքերը, բայց ամէն բանէ առաջ պէտք է օրէնքէ դուրս հռչակել հիւլէական ռումբը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը, Պ. Ցալտարիս Փարիզ հասաւ, Նիւ Եորք մեկնելու համար օդանաւով։ Այս առթիւ յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ պիտի խնդրէ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովէն յանձնախումբ մը ղրկել, քննելու համար սահմանագլուխի դէպքերը։ «Այն ատեն պիտի կրնան հաստատել թէ ո՛վ ճշմարիտ կը խօսի, յունական կառավարութի՞ւնը, Եուկոսլաւնե՞րը, Ալպանացինե՞րը թէ Պուլկարները»։ Խօսելով Մակեդոնիոյ դէպքերուն վրայ, վարչապետը յայտարարեց թէ «խռովութիւններ պիտի չծագէին, եթէ մեր ելմտական կացութիւնը բարւոքէր։ Բնակչութեան հազիւ տասը առ հարիւրը ուժ կուտան համայնավարներուն որոնք անտանելի կացութիւն մը ստեղծած են։ Անոնք կը ջանան Մակեդոնիան անջատել եւ Եգէականի վրայ ելք մը տալ Սլաւներուն։ Անգլ. մարէշալ Մոնկոմըրի Աթէնք հասաւ կարեւոր պաշտօնով մը ։

ԹԷՀՐԱՆԻ անթելը հաղորդեց թէ կառավարական զօրքը Զէնճան մտած է եւ թէ օդանաւերը թռուցիկներ կը ձգեն, որոնցմով վարչապետը կը հրաւիրէ ժողովուրդը գործակցիլ բանակին եւ խիստ պատիժներ կը սպառնայ դիմադրողներուն։ Բանակը այժմ հրամանի կը սպասէ, Ատրպատական մտնելու համար։ Վարչապետը ուրիշ հեռագիր մը ուղղեց Ատրպատականի կուսակալին, ազդարարելով թէ իրաւունք չունի մերժելու կառավարական զօրքին մուտքը։ «Եթէ զինուորները պարտու պատշաճ ընդունելութիւն գտնեն, ընտրութիւնները պիտի կատարուին համախորհուրդ տեղական իշխանութեանց հետ։ Եթէ ոչ, Ատրպատական պիտի կրէ հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը»։ Ատրպատականի կառավարութիւնն ալ իր կարգին ազդարարեց թէ զօրքի առաքումը պատերազմի յայտարարութիւն կը նշանակէ ։

ՓԱՐԻԶԻ ԴՌՆԱՊԱՆՆԵՐՆ ԱԼ (քոնսիէրժ) գլուխ վերցուցած են։ Առջի օր 3000 պատուիրակներ ժողով գումարեցին ի դիմաց 100.000 դռնապան - դռնապանուհիներու, բողոքելու համար այն որոշման դէմ որ կը պարտադրէ դուռները փակել կիրակի կէս օրէն վերջը, գողութեանց առաջքը առնելու համար։ Մասնաւորապէս դռնապանուհիները չեն ուզեր զոհել իրենց կիրակնօրեայ հանգիստը։ «Դուռները բաց ըլլան թէ ոչ, գողերը կրնան ներս մտնել, քանի որ մենք պարզապէս դուռները կը բանանք, առանց գիտնալու թէ ո՛վ է ներս մտնողը »։

ՍՈՎԻ ԿԸ ՎԱԽՑՈՒԻ Ալպանիոյ մէջ, ուր արտերուն 60 առ հարիւրը փճացած են վերջին ողողումներէն։ Մէկ միլիոն սթերլին կը հաշուեն վնասը։ Փճացած է աշնանացանը եւ կարելի չէ նոր ցանք կատարել մինչեւ գարուն։

ԵՐԳԻ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՓԻԿ ԱՐՂ ...ԻԹԵԱՆԻ

Շաբաթ, 7 Դեկտ. կէսօրէ ետք ժամը 5ին
Salle Chopin (Pleyel)

Յայտագրին մէջ՝ Կոմիտաս Վարդապետ, Սայաթ-Նովա, Մելիքեան, Սարգիսեան, B. Marcello, F. Durante, G. F. Haendel, H. Duparc, G. Faùré, Ch. Bordes, Brahms, P. Tchaikovsky եւ S. Rachmaninoff:

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը Փարիզի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ, կաթող. լիազօր։

Կիրակի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 17ին, Salle Gaveauի մէջ, (45 rue La Boëtie):

« ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ »

Կազմակերպուած Փարիզի Հայկական-երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Յայտագրին մէջ պիտի գործադրուին վարդապետին մշակած գործերէն 40 կտորներ, խմբերգի, մեներգի եւ դաշնակի համար։ Նախօրօք ապահովել տոմսերը հետեւեալ հասցէներէն.— Հրանտ Սամուէլ, Սապօնճեան, 39 rue Trévise, Բամպուքճեան 9 rue Jouy Rouve, Հ. Սարգիսեան 261 Fbg. St. Martin, Պարթեւեան 14 rue Petit, Paris (19) : Համերգին օրը տոմս պիտի չի ծախուի սրահը .

Ժողովրդական երգի եւ պարի համերգ

Բարձր հովանաւորութեամբ Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ M. GUSTAVE ROUSSYի եւ նախագահութեամբ MADAME BRUNSCHWIGի, Inspectrice de l'Académie de Paris, ի նպաստ St. Hilaire du Touvetի ապաքինարանի ֆրանսացի եւ օտար ուսանողներու։ Այս կիրակի 8 Դեկտ. ժամը 2.30ին Սորպոնի Richelieu ամփիթատրոնին մէջ։ Հայկական բաժնին կը մասնակցին ՀԱՑԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ ՌԷժին Յովհաննէսեան։ Տոմսերու համար դիմել Սորպոնի դռնապաններուն։ Գիները 50, 75 եւ 100 Ֆրանք ։

Աղխատ խնամի պատ.ճաշկերյ

HOTEL CONTINENTALի շքեղսրահներուն մէջ, Դեկտ. 21, շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախկին haut commissaire et ambassdeur de France, Պ. HENRY PONSOT եւ նախագահութեամբ Պ. ՔԱՌԼՕ ՍԻՐԱՔԵԱՆԻ։ Ընտիր նուագախումբ Fernand Bouillon իր ամբողջ կազմով եւ Costia՝ հունգարական հռչակաւոր խումբը։ Այժմէն ապահովել սեղանները, դիմելով Պ. Նուպար Զարֆճեանի, 7, rue de Ponthieu , Ely. 23-66 : Տոմսերու համար՝ Պ. Պարկիրճեանի 52, rue Lafayette, Tai. 55-88 եւ Պ. Վահէ Չիլինկիրեանի 24 rue Feydeau Cent. 48-51 :

Ամերիկեան աճուրդ տեղի պիտի չունենայ։

Տօքթ. Պօղոս Քիւչիւկեան եւ չորս զաւակները, Պ. Նուրհան Քիւչիւկեան, Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիւչիւկեան եւ զաւակը, Պ. Րաֆֆի եւ Լիպարիտ Քիւչիւկեաններ, Տէր եւ Տիկին Գարիտոն Քիւչիւկեան, Տէր եւ Տիկին Բասդալ Էմինեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էմինեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Զարուհի Պապօնեան, Տէր եւ Տիկին Գալէնտէրեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հայկ Ալչըճեան եւ բոլոր պարագաները խորին ցաւով կը ծանուցանեն իրենց տիկնոջ, մօր, մեծ մօր, հարսին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՏՕՔԹ. ՊՕՂՈՍ ՔԻՒՉԻՒԿԵԱՆԻ
(Ծնեալ Աստղիկ Ճեվահիրճեան)

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յանկարծական մահուամբ Դեկտ. 1ին, 62տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9ին Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին (15 rue Jean Goujon), յետ պատարագի։

Մարմինը պիտի ամփոփուի Անիէռի գերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Ծանօթ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Արշաւիր Ուզունեան Զիլէցի, 35 տարեկան, սափրիչ որ Մարսէյլ չաքարի գործարանը կ'աշխատէր նախապէս։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի։

ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ քաջերէն 700 Ֆրանսացիներ բրիտանական բարձր շքանշաններ պիտի ստանան այսօր, Փարիզի անգլ. դեսպանին նախագահութեամբ։ Արժանաւորներէն մէկը դրագէտ մըն է, Անտրէ Մալրօ ։

ՄԱՐԴՈՒ ՄԻՍԷ ԵՐՇԻԿ չինելով սեւ շուկան կը ծախէին խումբ մը չարագործներ, Հոլանդարիոյ մէջ։ Ձերբակալուեցան 80 հոգի։ Մինչեւ հիմա մորթած են 12 հոգի, համաձայն Փէշթայէն հաղորդուած տեղեկութեանց ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահը, կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ «Բարկէն Սիւնի» խումբի ժողովը այսօր, չորեքշաբթի, ընկերվարականներու սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի G սրահը։ Դասախօս՝ Ա. Չօպանեան, նիւթը՝ Պատմ. Հայ Մատենագրութեան (շար.)։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէներու խումբերը հետեւեալ կարգով ։

Քրիստափոր, այս հինգշաբթի 5 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին։

Վռամեան եւ Ընկեր Կարօ, այս ուրբաթ, 6 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին ։

Ակնունի, Համազասպ եւ Թաթուլ, այս շաբաթ իրիկուն 7 Դեկտեմբեր, ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին ։

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ ընկեր Գ. Իփէքեան ։

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրադարանի սրահը, 137 rue Paul Bert։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ թէյասեղանը Դեկտ. 8ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Salle Voltaire, 21 rue Odéon :

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Լիոնէն Պ. Կէօվէրճինեան վեցամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Պալեանի (Անըմաս) եւ Պ. Քարապիլլիքեանի (Մարոք)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Սարգիս Տէր Թովմասեան, 1914ին ծնած, ինչպէս նաեւ Խանամիրեան Մկրտիչ, հօրը անունը Մեսրոպ, Նորեցի։ Տեղեկացնել Յառաջ»ի ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ Սեդրաք Գալեօճեան կը փնտռէ իր մօրեղբօր տղան, Գէորգ Մելիտոնեանը, որ 1924ի առեններր Սիւրայի որբանոցէն Ֆրանսա անցած կը կարծուի։ Բնիկ Զարշանպայի Էկինճիւկ գիւղէն է։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի հետեւեալ հասցէին գրել.— Ֆիքս Տուրղութի, D63, Աթէնք, Յունաստան։

ՇԱՎԻԼԷՆ Այրի Տիկին Սրբուհի Թումասեանի մահուան առթիւ, տեղւոյն Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբը կը նուիրէ 500 Ֆրանք, տեղւոյն Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին եւ 500 Ֆրանք տեղւոյն «Րաֆֆի» Երիտ. Միութեան։ Ընկեր Գէորգ Պօղոսեան նոյն առիթով եւս 200 Ֆրանք կը նուիրէ տեղւոյն Ֆր. Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Վալանսի Հ. Յ.Դ. Շրջ. կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին ընկեր Բիւզանդ Պօլեանի, իրենց զաւկին՝ փոքրիկն ՄԻՍԱՔի, դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սէն Լուի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հազար Ֆրանք Խաչիկ Տէրտէրեանէ (անդամ նախկին Պատանեկան Միութեան), Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ։

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6 ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Jeudi 5 Décembre 1946 Հինգշաբթի 5 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année № 4871 Նոր շրջան թիւ 510 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ԴԱՇՆԱԿՆԵՐԻ ԼՈՒԾԸ»

Այսպէս ուրեմն, Հայաստանի խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն 26 տարի վերջն ալ, նոյն ստայօղ, քինախնդիր եւ տմարդի եղանակը, — «Դաշնակների անարգ լուծը», «Դաշնակ մաւզերիստներ», «Փաշիստ Դաշնակներ»: Շարեցէք ինչ որ կ'ինայ ձեր միտքը, գրգռելու համար հանրային կարծիքը:

Անշուշտ կարդացիք ամէնքդ ալ, «Յառաջ»ի Գչ. օրուան թիւին մէջ, ինչ որ թռա՛ր էին Ռատիօ-Երեւանի խօսնակին բերնէն, 26րդ տարեդարձի տօնակատարութեան առթիւ: Ուրիշ կողմնակի եւ գարշելի ցնդաբանութիւններ ալ՝ Փարիզի հանդէսին մէջ, ուր այնքան բուրջ եւ վայելուչ դիրք մը բռնած էին պաշտօնական դէմքեր:

Եթէ մենք ալ ուզէինք Երեւանի խօսնակին լեզուով խօսիլ եւ գտ երթալ մինչեւ 26 տարի ...

Ա՞յդ է որ կը փնտռեն, օրն ի բուն «միու-թի՛ւն,- միասնականութի՛ւն» աղաղակելէ վերջ: Ծիշդ այն պահուն երբ դուռները բացեր են, եւ ճառեր կը խօսին Հայրենիքի ամբողջացմանմասին:

Լա՛ւ, մենք ալ քիչ մը պատմութիւն թղթատենք: Ոչ թէ պատասխան տալու, այլ պարզապէս քանի մը ճշմարտութիւններ յիշեցնելու համար: Մեզի համար երբեք հաճելի չէ հին վէրքերը քրքրել: Իրենք են որ տեղի կուտան, յամառօրէն շարունակելով 26 տարուան խուժանավարութիւնը: Տեսակ մը ջլամարտ, ալիքներու պատերազմ սարքելով Հայաստանէն Արտասահման:

Արդ, պատմութիւնը կ'ըսէ.—

Անճար, անտէր, ճղակտոր ժողովուրդ մը օրհասական պայքար, տառական իմաստով՝ գոյամարտ կը մղէր 1918ին, իբրեւ հետեւանք անօրինակ սարսափներու:

Այդ ժողովուրդը յաջողեցաւ բոյն մը հաստատել աւերակներու վրայ, ահաւոր քաոսի մը մէջ:

Անոր այսօրուան բարեկամը, Խորհրդային Ռուսաստան, «զէպի տուն» քաշուած, ամփոփուած էր Մոսկուայի մէջ:

«Անկամրջելի» անջրպետ մը բացուած էր այդ իշխանութեան եւ նորահաստատ Հայնոցին միջեւ, թշնամի ուժերով,— ներքին թէ արտաքին:

Ցետադիմական ուժերը կը տիրապետէին Կովկասի մէջ եւ լեռներէն անդին: Այն աստիճան որ, հայ բոլշեւիկները լեղապատառ կը փախչէին Վրաստանէն եւ Ադրբէջանէն, եւ ապաստան կը գտնէին Երեւան, «Դաշնակ մաւզերիստների» հովանաւորութեան տակ: Ոչ միայն ապաստան, այլեւ պաշտօն՝ զանազան նախարարութեանց մէջ, — կրթական, ելմտական եւն, ազնիւ խօսք տալով:

Ու եղաւ որ այդ մարդիկ ապստամբութիւն մը սարքեցին եւ պարտուեցան (1920 Մայիս): Եւ յետոյ պայթեցաւ դժբախտ պատերազմ մը (1920 Սեպտեմբեր):

«Մուսթաֆա Քէմալ եղբայրդ է գալիս»,— աւետեցին այս մարդիկը, թունաւորելով բանակը, կոտրելով անոր բարոյական կորովը:

Մնացեալը գիտէք: Հանրապետութիւնը, ուժասպառ, հարկադրուեցաւ ստորագրել խայտառակ դաշնագիր մը: Այն ուժը որ կրնար խափանել դաշնագրին ստորագրութիւնը, ինք ստորագրեց շատ աւելի խայտառակ թուղթ մը, 1921 Մարտ 16ին: (Բարեհաճեցէք նորէն կարդալ բոլշեւիկ Բորեանի պատմական գիրքը, տպուած՝ Մոսկուա):

Այդ իշխանութեան Հայաստանի առաջին ներկայացուցիչները իսկական դժոխքի մը վերածեցին Խ. Հայաստանը, զանգուածային աքսորներով, կողոպուտներով, գնդակահարութիւններով: Ժողովուրդին բողոքի ձայնը հասաւ մինչեւ Մոսկուա, եւ Լէնին հարկադրուեցաւ լիազօր մը ղրկել (Միասնիկեան), պատուիրելով որ Հայաստանը չշփոթեն Ռուսաստանի հետ:

Ողբացեալ Յովհ. Թումանեանը, որ Պոլիս եկած էր, Ե. Թաղիանոսեանի հետ, «Հօկ»կազմելու համար (մենք Հօմ ունէինք արդէն), կը պատմէր, — Օրժոնիկիձէ, խորապէս ազդուած հայ բոլշեւիկներու խելագարութիւններէն, յանդիմանած է զանոնք, դիտել տալով թէ մոռցած են որ իրենք Հայեր են եւ իրենց դիմացինները ալ Հայեր են:

Միշտ ահուսարսափի մատնուած՝ «Դաշնակների լծի» մղձաւանջէն, այդ իշխանութեան օրկանները սրտա՞նց եւ հրապարակաւ կ'ողջունէին Թուրք «ասկեար»ին՝ յաղթանակը Փոքր Ասիոյ մէջ, երբ յունական բանակը ուժասպառ կ'իյնար, խափանելով Սեւրի դաշնագրին գործադրութիւնը:

Թէեւ ցիրուցան, բայց չարտնակենք: Շ.

ՃՈՒՌՆ ՈՒ ՇԻՏԱԿԸ

Կատարեալ փորձանք՝ «որ»ն ու «զոր»ը: Նոյն իսկ անոնց համար որ ոչ միայն հրապարակաւ դաս առած, այլեւ մասնաւոր նամակներ ստացած են:

Վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, «Յառաջ»ն ալ փորձանքի հանդիպած էր:

Փորձերը կարդացուած ատեն, երեք անգամ «որ»ը գինովի պէս գլորած, դարձած է «զոր»:

Ահաւասիկ ամենավերջինը (ազդ մը Մարսէյլէն) — «... երեկոյթին զոր տեղի ունեցաւ» (30 Նոյեմբեր):

Պարզ է որ պիտի ըլլայ ՈՐ:

Չեմ գիտեր, աւելի շուտ կը սորվի՞ն, եթէ ըսեմ թէ «որ»ը ֆրանսերէն qui է, «զոր»ը՝ que:

Օրինակ.—

1. Յառաջը թերթ մըն է որ լոյս կը տեսնէ ամէն օր:

2. Յառաջը, զոր կը կարդամ ամէն օր, կը հրատարակուի Փարիզի մէջ:

3. Շատ յաջող անցաւ մեր հանդէսը, զոր կազմակերպած էր Սանուհիներու Միութիւնը:

4. Երէկ հանդէս մը՝ սարքած էր Նոր Սերունդի X մասնաճիւղը որ ունի 50 անդամ, եւն.:

★ Աններելի սխալներ որ կը վխտան ամէն օր, արձակ թէ ոտանաւոր.— անմեռ (անմահ). անմար (անշէջ):

Գործածեցէք ուրիշ ինչ բառ որ կ'ուզէք, բայց ոչ այդ երկուքը որոնք պարզապէս կը հայհոյեն քերականութեան դէմ:

×

Իսկ դուն, Երեւան, լսէ:

Ամէն օր կը կարդանք ձեր թերթերուն մէջ.—

«Մատչ ռեսպուբլիկայի շախմատային չեմպիոնի կոչման համար»:

Ինչպէս կը տեսնէք, վեց բառերէն երկուքը միայն հայերէն են:

Արդ, «մատչ»ը անգլերէն match է, որ կը կարդացուի «մէչ» ու կը նշանակէ մրցում:

«Շախմատ»ը նոյնպէս աւաղուած է անգլերէն chess, checkmate բառերուն եւ գերմաներէնի: Հայերէն կ'ըսենք՝ ճատրակ:

Չեմպիոն = champion, ախոյեան:

«Ռեսպուբլիգա»ն գիտէք արդէն, = հանրապետութիւն:

Ո՞ւր կ'ուզէք իջեցնել ռեսպուբլիգական հայերէնը, այս «ռէզորդային էրուդիցիայի չեմպիոնատ»ով:

ՎԱՀԷ

ՉՈՐՍ ՄԵԾԵՐԸ կը շարունակեն կարգի դնել, հինգ պարտուած պետութեանց դաշնագիրները: Առջի օրուան նիստին մէջ որոշեցին որ Իտալիա եւ Պուլկարիա (իւրաքանչիւրը) 150 միլիոն տոլար հատուցում վճարեն Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ: Յետոյ որոշեցին անփոփոխ պահել յունեւ-պուլկարակ. սահմանագլուխը, եւ որոշ ապազինում կատարել Պուլկարիոյ կողմէն: Թերթերը կը գրեն թէ Մոլոթով հետեւեալ խօսքն արտասաներ է ժըպտագին, երբ Պըրնզ եւ Պէվին կը խնդրէին տեղի տալ փոքր հարցի մը մասին.— «Մենք որոշած ենք տեղի տալ ամբողջ գծին վրայ. կրնանք գիջիլ նաեւ այս կէտին մէջ»:— Խորհրդային Բ. արտաքինակը, Վիշինսկի, յայտարարեց հրապարակային ժողովի մը մէջ թէ Խ. Միութիւնը պատրաստ է ոչ-յարձակման եւ զինաթափութեան դաշնագիրներ, ինչպէս եւ առեւտրական համաձայնութիւններ կնքել դրամատիրական ազգերու հետ:

ՃԱՂԱՏՆԵՐՈՒ ԱՋՔԸ ԼՈՅՍ.— Վիօլա անուն նով մէկը որ տասնըութ տարիէ ի վեր փորձեր կը կատարէր ճաղատ գլուխներու վրայ մազ բուսցնելու, յաջողած է վերջապէս իր փորձերը կատարելագործել, ինչպէս կը գրեն թերթերը: Զուիցերիացի եւ ամերիկացի երկու անձեր շնորհիւ այս դարմանումին, տասն օրուան ընթացքին հաճոյքով դիտած են, որ իրենց ճաղատ գլուխներուն վրայ, մէկուկէս մատնաչափ սեւ մազեր բուսած են: Պ. Վիօլա բազմաթիւ առաջարկներ կը ստանայ, բայց առայժմ կը մերժէ որ եւ է վճարում, մինչեւ որ աշխարհ համոզուի գիւտին վաւերականութեան:

150 ԿՐԱՄ ՍԱՌԱԾ ՄԻՍ պիտի բաժնուի մինչեւ Դեկտեմբեր 8, Դեկտեմբերի DA կտրօնով, 100 կրամ խոզեղէն՝ DE կտրօնով:— Խոզի միս ալ սակաւով պիտի ծախուի այսուհետեւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՓՌԱԿԱՆՆԵՐԸ որոշեցին գործադուլ հռչակել վաղը, ուրբաթ, նահանգապետը մերժած ըլլալով որ եւ է յաւելում հացի գիներուն վրայ:

ՎԻՆՍԱՆ ՕՐԻՈԼ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ

Երեքշաբթի օր Ազգ. ժողովին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Վէնսան Օրիոլ (ընկերվարական), ստանալով 559 քուէներու 284ը: Վերջին պահուն համայնավարները իբրեւ թեկնածու առաջարկած էին Պ. Մարսէլ Քաշէնը, որ շահեցաւ 170 քուէ, այսինքն միայն իրենց երեսփոխաններուն ձայնը: Արմատականներն ալ թեկնածու մը ունէին, Պ. Ալեքսանդր Վառէն, որ ստացաւ 98 քուէ:

Վէնսան Օրիոլի քուէ տուած էին ժողովրդականները եւ ուրիշ չափաւոր տարրեր: Այս արդիւնքը հարուած մը կը համարուէր Պ. Մորիս Թորէզի թեկնածութեան համար (իբրեւ վարչապետ): Ազգ. ժողովին նոր նախագահը պիտի կրնայ պաշտօնավարել միայն երկու ամիս, նոյնիսկ աւելի պակաս, մինչեւ որ երկրորդ ժողովը եւ հանրապետութեան նախագահը ընտրուին եւ նոր Սահմանադրութիւնը լիովին գործադրուի:

Վէնսան Օրիոլ մէկն էր այն 80 երեսփոխաններէն որոնք մերժեցին քուէարկել մարէշալ Փէթէնի լիազօրութեան համար 1940 յունիսին: Յետոյ անմիջապէս սկսաւ գործել Գերմաններուն դէմ, հարաւային Ֆրանսայի մէջ ուր գիրք մը գրեց դիմադրական պայքարի մասին, ուրիշ մըն ալ՝ Վիշիի կառավարութեան դէմ:

Իր ճառին մէջ, նորընտիր նախագահը յայտարարեց.— «Մենք հրաշք չէ որ կը սպասենք, այլ քաջութիւն, ազատակամ կարգապահութիւն եւ հեղինակութիւն. անշուշտ ոչ անձնական կամ բռնապետական հեղինակութիւն, այլ հեղինակութիւն մը որ կը ծնի ուշիմութենէն, քաջութենէն եւ ուղղամտութենէն եւ ի գործ կը դրուի ազգին հակակշիռին տակ, ազգին անունով եւ ազգին համար: Ազգը ծարաւ է ճշմարտութեան, ճշմարտութիւն անցեալի, ճշմարտութիւն ներկայի, ճշմարտութիւն փրկութեան պայմաններու մասին: Կը մաղթեմ որ կառավարութիւնը անկեղծօրէն պարզէ թէ ինչ եղած է եւ ինչ պիտի ըլլայ: Բարեբախտաբար վերջ գտած է փոխանցումի եւ վարանումներու շրջանը: Այժմ պէտք է վերականգնել Ֆրանսան, կարգի դնել զայն: Ահագին, բայց աքանչելի գործ զոր կրնայ գլուխ հանել այս ժողովը, եթէ յանդգնութիւն՝ իր առաջադրութեանց մէջ եւ մեթոտ՝ անոնց իրականացման համար: Եթէ երկիրը դիտնայ ճշմարտութիւնը, կը հաւանի անհրաժեշտ զոհողութեանց, պայմանաւ որ գիտնայ թէ ինչո՛ւ կ'ընէ զանոնք: Սուտը, տկարութիւնը, անկարգութիւնն են որ տարակոյս եւ գզուանք յառաջ կը բերեն»:

Բուռն վէճեր վարչապետութեան մասին

★ Երէկ, չորեքշաբթի, յուզումնալից տեսարան մը կը պարզէր Ազգ. ժողովը, նոր վարչապետին ընտրութեան առթիւ: Համայնավար Կեդր. Կոմիտէն վերջնապէս վճռած էր Մորիս Թորէզի թեկնածութիւնը: Ընկերվարականներու Ազգ. ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարեց երեքշաբթի գիշեր, վիճաբանելով մինչեւ լոյս: Թերթերու հրատարակութիւնները կը հաստատեն թէ վիճաբանութիւնները շատ բուռն եղած են: Այն պատուիրակները որ տեսակցեր էին համայնավարներուն հետ, մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեցին: Ընդհ. քարտուղարը, Կի Մոլլէ չծածկեց կացութեան ծանրակշիռ հանգամանքը:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, նախորդ նախարար՝ Անտրէ Ֆիլիփ ուժգնօրէն հակառակեցաւ Մորիս Թորէզի թեկնածութեան, շեշտելով թէ համայնավարի մը ձգել Ֆրանսայի վարչապետութիւնը՝ կը նշանակէ օտարի մը յանձնել գործերու ղեկավարութիւնը, իր կարծիքով, համայնավարը ներկայացուցիչն է Մոսկուայի «ուր կը բազմի ամէնէն յետադիմական կառավարութիւնը: Պէտք է այնպէս շարժինք որ բանուոր դասակարգը յուսախաբ չըլլայ»:

Հօթ - Վիէնի երեսփոխանն ալ բուռն ճառ մը խօսեցաւ համայնավարութեան դէմ: Նախկին վարչապետը, Պ. Կուէն, ընդհակառակն թեր խօսեցաւ, դիտել տալով թէ կարելի չէ աւելի երկարաձգել կառավարութեան կազմութիւնը: Յետոյ երկարօրէն բացատրեց թէ համայնավար կուսակցութիւնը հետզհետէ կը բարեշրջուի եւ այժմ «ազգային եւ ժողովրդավար» դարձած է:

Մորիս Թորէզի ընտրութեան դէմ խօսեցաւ նաեւ ներքին նախարարը, Պ. Տէփռէօ, բաղդատութիւն մը կատարելով հիթլէրական իշխանութեան հաստատման եւ այն մեթոտներուն միջեւ զոր ի գործ կը դնէ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը, իշխանութեան տիրանալու համար:

Պ. Անտրէ Ֆիլիփի կարծիքով, արտաքին նախարարութիւնն ալ պէտք չէ համայնավարի մը յանձնել: «Մենք չենք կրնար իշխանութիւնը յանձնել անոնց որոնց համար բոլոր միջոցները լաւ են: Ընդհակառակն, ընկերվարականները պէտք է փրկեն բարոյական արժէքները, ազատեն մարդը, ապահովեն արդարութեան տիրապետութիւնը: Հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Ցառաջի)

Տարագիր հայութիւնը, աշխարհի որ անկիւնը որ գտնուի, եւ ինչ կացութեան մէջ ալ եղած ըլլայ, բուռն տենչով մը կը հետաքրքրուի իր ամէն մէկ բեկորովը: Արդարեւ, ինքնաճանաչումը մեզի պէս հալածական ու կոտորակուած ազգի մը համար լաւագոյն ուժն ու առաքինութիւնն է մեր ազգային բուսատենչ եւ աւանդապաշտ ոգին անվթար ու աննկուն պահելու համար: Այս համոզումով, պիտի ջանամ ներկայացնել համառօտ պատկերը Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան, որ իր քանակի ու որակին տեսակէտներով ամէնէն կարեւորն է բովանդակ տարագիր հայութեան մէջ:

Ինչքան ալ ընդոծին ըլլան Հայուն աշխատասիրութեան եւ ստեղծագործելու անկշռելի կարողութիւնները, Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան մասին խօսած ատեն՝ առաջին բառը որ դուրս կ'ելլէ Սուրիոյ կամ Լիբանանի ամէն մէկ Հայու շրթունքէն, շնորհակալութեան եւ երախտապարտութեան զգացումն է հանդէպ Սուրիոյ եւ Լիբանանի տեղացի ժողովուրդներուն եւ կառավարութիւններուն, որոնք այնքան գրկաբաց հիւրընկալեցին մեզ եւ կարելի հնարաւորութիւններ շնորհեցին, ազատ ու հանգիստ ապրելու եւ զարգանալու:

Իմ այս յօդուածիս նիւթ պիտի չդառնան այս երկու զրացի, իրարմէ գրեթէ անբաժան քոյր երկիրներու կեանքն ու վիճակը:

Տարբերով ու կրօնքով այնքան այլազան, հնութիւններով ու աւանդութիւններով այնքան հարուստ, եւ իր աշխարհագրական դիրքով այնքան կարեւոր այս ցամաքամասը արժանի է որ նիւթ դառնայ աւելի հմուտ գրիչներու:

Ես կանգ պիտի առնեմ միմիայն հայկական կեանքի առջեւ, կարելի եղածին չափով պատկերացնելու զայն այնպէս, ինչպէս որ է:

Մեր ամենամեծ եւ ամէնէն յուսատու հայ գաղութն է Սուրիա - Լիբանանը: Կը հաշուէ 180 — 200 հազար հայութիւն:

Առաջին ընդհանուր պատերազմէն առաջ անոնց մէջ ունեցած ենք արդէն տեղացի Հայեր գլխաւորապէս կեդրոնացած Հալէպի եւ Պէյրութի մէջ, որոնց մեծ մասը արաբախօս էին:

Ատոնցմէ դուրս ունեցած ենք հայաբնակ գիւղեր՝ (Ճէպէլ - Մուսայի վեց գիւղերը՝ Պիթիաս, Հաճի Հապիպլի, Եօղուն - Օլուք, Խտըր - պէկ, Վագըֆ եւ Քէպուսիէ).

Քէսապի շրջանը իր գիւղերով Քէսապ, Քէօր Գիւնէ, Էօքիւզ Ուլուք, Գալատուրան, Սեւ աղբիւր, Տուղ աղաճ Պաչճագուղ եւն(*):

Արամօ եւ Ղըփմիէ, Եագուպիէ եւ Ղընէյիէ ու Արփայու:

Այս զուտ հայաբնակ գիւղերն ալ արժանի են մասնաւոր ուսումնասիրութեան մը, ունին 400տարիէ աւելի հնութիւն:

Ես հոս միմիայն կրնամ յիշել թէ Ճէպէլ - Մուսայի եւ Քեսապի շրջանի Հայերը, որոնք Զէյթունի եւ Հաճընի նման ունին իրենց տեղական բարբառները, մնացած են պարփին եւ մաքուր Հայեր, որոնք պահած ենհայ հողու բոլոր առաքինութիւնները մակարոյծ թերութիւններու մէջ:

Միւս բոլոր գիւղերն ալ որոնք նոյնպէս ունին իրենց բարբառները, սակայն, արաբախօս են, եւ անոնց առաջին հանդիպողը դանոնք պիտի չկրնար զանազանել Արաբներէն, ըլլայ տարազով, ըլլայ լեզուով:

Այս գիւղերուն մէջ դաւանական խնդիրը, անկասկած մեծ աւեր գործած է, եւ դեռ մինչեւ հիմա ալ կը շարունակուի, թէեւ մեծապէս մեղմացած:

«Ապրիլ 11-24» Եղեռնէն վերջ մեր ազատագրուած բեկորներուն մեծ մասը եկած ու հաստատուած է այս քոյր երկիրներուն մէջ: Հոն են Այնթապցիները եւ Ուրֆացիները, Կիլիկեցիները, Տարօնցիները, Տիգրանակերտցիները, Սեբաստացիները եւ Անատոլուի խորերէն եկողները, ու մինչեւ իսկ հեռաւոր Վանեցիներն ու Կարնեցիները եւն...

Ասոնց ամէն մէկը կը պահէ իր բնադաւառի գիծերը, սակայն, ամէնէն չեչոտուածները Այնթապցիներն են, որոնք Հալէպի մէջ կը պահեն մինչեւ իսկ իրենց ուրոյն եկեղեցին ու դպրոցը, եւ Կիլիկեցիները իրենց թրքախօսութիւնը:

Սակայն ամէնէն աչքի զարնողը Որբերու սերունդն է, որոնք հասակ նետած են, ամուսնացած, տուն տեղ եղած, բարձր դիրքերու հասած են ու կը կազմեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան ողնայարը:

Ով որ հրաշքի մասին գաղափար չունի, պէտք է Սուրիա ու Լիբանան երթայ, տեսնելու մեր որբերուն հրաշքը, տեսնելու համար մեր աչքի լոյս որբ բժիշկը, որբ դեղագործը, որբ փաստաբանը, որբ թաղականը, եւ մանաւանդ որբ արհեստաւորները, որոնց մատները փայտին ու երկաթին, ոսկիին ու արծաթին վրայ, ու կտաւին ու պաստառին վրայ շնորհք, լոյս ու մարգարիտ կը բանին, կը քանդակեն, գրաւելով ամէնուն հիացումը:

Իր քառորդ դարու կեանքին մէջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութիւնը տնտեսական ու կրթական գործերուն մէջ քայլ առ քայլ բարգաւաճած է, եւ դժուարին զառիվեր մը կտրած հիանալի բարձունքի մը հասած է.

Վիկթօռ Հիւկօն էր որ կ'աղաղակէր ամէն աւերակի առջեւ,—«Թուրքը անցած է ասկէ»:

Կրնամ ձեր հողին փառաւոր հպարտութեամբ մը լեցնել, երբ ձեզ կեցնեմ Սուրիոյ անապատներուն մէջ ամէն ծաղկազարդ ու ծաղկած գիւղին առջեւ ու բսեմ «ասիկա Հայու գիւղ է, կամ հոսկէ Հայ անցած է...»:

Քսան եւ հինգ տարիներու ընթացքին անապատներու աւազէն ու արեւէն խարկուած, մերկ ու պարտասած հայութեան մէջէն, մէկ հատիկ ձեռք չկարկառեցաւ օտարին, ի խնդիր պատառ հացի: Ճակատներէն հոսեցաւ քրտինքը բիւրեղի պէս, ու հայ պատիւը բարձրաճակատ անցաւ դաշտերէն, մայթերէն ու գործատուններէն:

Քանի՛-քանի՛ անգամ կեցած եմ, գործատուններ վազող հայ աղջիկներու եւ կիներու ետեւէն դիտած ու սաղմոսի մը պէս արտասանած Վարուժանի «Բանուորուհին»...

Այս կարճ ժամանակին մէջ — պատիւ այս հայութեան — դիտցաւ ու կրցաւ կազմակերպել իր Գաւառական ու Քաղաքական ժողովները, իր Թաղական Խորհուրդները, կրցաւ ծաղկեցնել իր եկեղեցիներն ու դպրոցները՝ մասնաւորապէս Հալէպի ու Պէյրութի մէջ: Ամէնէն մեկուսացած գիւղն անգամ ունեցաւ իր եկեղեցին ու դպրոցը:

Շինուեցան շատ եկեղեցիներ ու դպրոցներ, եւ իբրեւ անմրցելի փառք հայութեան Անթիլիասի կաթողիկոսարանը իր Նահատակաց յուշարձանովը, որուն ապակիներուն մէջ շարուած եւ Տէր-Զօրէն բերուած ոսկորներուն առջեւ՝ ամէն Հայ ելեկտրական հոսանքի մը վրայ կեցած կը զգայ ինքզինքը: Ու միւս փառքը Այունիէի բարձունքին վրայ՝ Հայկ. Բուժարանը, որ կանթեղի մը պէս, փարոսի մը պէս կը կանգնի Լիբանանի մէկ բարձունքին վրայ, եւ կեանք կուտայ իր շրջապատին:

Ու դեռ ինչպիսի՛ հպարտանքով մը ընթերցողնե՛ր, դուք պիտի անցնէիք Հալէպի Նոր-Գիւղ եւ Տատուլար, ու Պէյրութի Էշրէֆիէ, Հայկաշէն, Նոր-Սիս, Հաճըն եւ Մարաշ գիւղաքաղաքներէն, որոնք ամէնքն ալ շինուած են հայկական քրտինքով եւ ամէնքն ալ ունին իրենց վարժարաններն ու եկեղեցիները...

Կարելի չէ չյիշել այն բազմաթիւ ազգային Միութիւնները, որոնք կեանքի զարկերակներն են այդ գաղութներու հայութեան:

— Ինչպէս չյիշել Հ.Մ.Ը.Մ.ը որ մասնաճիւղերու ցանց մը ունի, եւ որ իր մրցումներովն ու տողանցքներովը ոչ միայն օտար ժողովուրդներուն հիացումը գրաւած է, այլեւ խորխտանքը եղած է հայութեան եւ տարածիչը հայ ոգիի կամքին, կեանքին ու շնորհներուն:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի կողքին ի՞նչպէս չյիշել միւս մարմնակրթական միութիւններն ու խումբերը՝ «Հ.Մ.Մ.»ը, «Վասպուրական»ը, «Անդրանիկ»ը եւ վերջերս նաեւ «Բաղրամեան»ը, որոնք ոչ նուազ արտայայտիչը եղած են ու տարածիչը հայ կենսունակութեան:

Դեռ ունինք Հայ Օգն. Խաչը իր Արծուիկներու փաղանգներով, Հ.Բ.Ը.Միութիւնը, Աղքատախնամները, Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնները, որոնք ամէնքն ալ լաւ կազմակերպուած՝ փառաւորապէս կատարած են իրենց դերերը կրթական եւ բարեգործական ու շինարարական մարզերուն մէջ:

Պէտք է յիշել դեռ Հ.Բ.Ե.Միութիւնը որ մեծ խանդավառութեամբ լծուած է մշակոյթի տարածման գործին:

Կրնա՞նք զանց ընել Հայ «Գուսան»ն ու իր բազմավաստակ Բ. Կանաչեանը՝ հայ ժողովրդական երգերու երկնուղած քուրմը, որ իր սքանչելի համերգներով — որոնց համար չխնայեց իր աչքերու լոյսին վերջին շողն անգամ — ցնցեց ամբողջ Սուրիան ու Լիբանանը, հայ երգին հմայքն ու քաղցրութիւնը բարձրացնելով ոգեպարար, աննման բարձունքի մը:

Ցիշատակութեան արժանի է նաեւ աշխատանքը Հ. Պէրպէրեանին, որ նոյնպէս իր սարքած համերգներով ոչ նուազ սատարած է հայ երգի տարածման:

Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան կենսունակ մէկ երակն ալ իր մամուլն է: Ունեցած ենք բազմաթիւ օրաթերթեր ու գրական պարբերաթերթեր, որոնց գլխաւորները եղած են՝ «Ազդակ», «Ազդարար», «Զարթօնք», «Ժողովուրդի Ձայն», «Արարատ», «Եփրատ» ու վերջերս Հալէպի «Արեւելք»ը, ամէնքն ալ օրաթերթեր, իսկ գրական պարբերաթերթերէն աչքի կը զարնեն «Ակօս», «Նայիրի», «Հայ Գիր», «Դէպի Երկիր», «Անի» եւ «Միածան», եւն. եւ կաթողիկոսարանի «Հասկ»ը:

ՎՐԷՆ

(*) Այս երկու շրջաններուն բնակչութեան մանրամասն ցանկը ունիմ պատրաստած, բայց, «Ցառաջ»ին ներկայ սիւնակներըչին կրնար տրամադրուիլ անոնց: (ԽՄԲ.— Ինչո՞ւ չէ):

Ո՞րո՞նք են խանգարողները

(Նամակ խմբագրութեան)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Զարմանքով կարդացի «Ցառաջ»ի Նոյ. 14ի թիւին մէջ, Հ. Աթթարեանի նամակը, ուր ի միջի այլոց կը գրէր. Թէ ցարդ Հ.Մ.Ը.Մ.ի աշխատանքները լաւ կ'ընթանային, բայց դժբախտաբար այս քանի մը տարիէ ի վեր կարգ մը անհատներու եւ կազմակերպութիւններու ձեռքը գործիք դարձած է անուղղակի:

Ինչո՞ւ քաջութիւնը ունեցած չէ ըսելու թէ ո՛րո՛նք ենայդ անհատները եւ կազմակերպութիւնները: Որո՞նք են որ կ'աշխատին նոր ուղեգիծ տալ Հ.Մ.Ը.Մ.ին: Ո՞ր կուսակցական վարիչներն են որ պատասխանատու գործեր ստանձնած են Հ.Մ.Ը.Մ.ի մէջ կամ կ'ուզեն ստանձնել:

Եթէ ուրիշ մը ըլլար, այդ նամակը գրողը, այնքան պիտի չմեղադրէի, նոյնիսկ պիտի չպատասխանէի: Քանի որ ինքը քաջութիւնը ունեցած չէ մատնանշելու (իր խօսքով) պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսացողները, առանց մանրամասնութեանց մէջ մտնելու անաչառօրէն պիտի պատկերացնենք Հ.Մ.Ը.Մ.ի շուրջ անցած դարձածները:

Միացում ուզող կազմակերպութիւններն են Հ.Ա.Ճ.ի հովանաւորած Նորքը եւ J.A.F.ը, որոնք Ֆրանսայի ազատագրումէն վերջ կարեւորութիւն չտուին Հ.Մ.Ը.Մ.ին, այլ ընդհակառակը պահանջեցին որ 28 տարուան միակ մարզական Միութիւնը լուծուի Նորքի մէջ: Բայց Հ.Մ.Ը.Մ.ը կրցաւ արժեցնել ինքզինքը, շնորհիւ նոյն օրուան վարիչներուն եւհակառակ եղած սպառնալիքներուն: Այս անյաջողութենէն վերջ, Հ.Ա.Ճ.ը իր բոլորտիք - եաններով աշխատեցաւ իր հովանաւորութեան տակ առնել Հ.Մ.Ը.Մ.ը (կարգ մը ժողովներէ վերջ): Միութեանս Մայիս 19ի ընդհ. ժողովը տուաւ արժանի պատասխանը, 2ի դէմ 75 ձայնով մերժեց Նորքի առաջարկը (Ազգ. Ճակատի հովանաւորութիւնը): Ասոր վրայ Նորքի վարիչները, նախագահ Ս. Ալթունեանի եւ քարտուղարին ստորագրութեամբ նամակ մը կ'ուղղեն Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ բաւական քարոզներ կարդալէ վերջ, Հ.Մ.Ը.Մ.ը կը նկատեն հակահայաստանեան կազմակերպութիւններու մէկ թեւը:

Եւ ո՛վ զարմանք, այս լուտանքներէն վերջ, Նորքի եւ J.A.F.ի կողմէ կ'առաջարկուի դարձեալ միացում, պայմանաւ որ մէկ-մէկ ներկայացուցիչներ ունենան Հ.Մ.Ը.Մ.ի վարչութեան մէջ:

Այս կացութեան մէջ, յանկարծ Փարիզէն Մարսէյլի քարափը իջան Պ. Պ. Գ. Շահինեան եւ ժպտունի, որոնք փոխանակ անաչառ քննութիւններ կատարելու անցուդարձի մասին, միանալով կարգ մը մարդոց հետ եւ միայն վարչութեան հետ տեսնուելով անոր երկու անդամները—քարտուղարը՝ Լ. Մնացականեան եւ գանձապահը՝ Վ. Շամլեան — կախակայեցին, իբրեւ անհնազանդներ, ու կրկին անգամ, անգոյ միացումը յայտարարեցին, Քաֆէ Նոայի մէջ, բոլորուած չամփանեայի շիշերուն շուրջ: Մնացածը հէքեաթ է:

Այս բոլորէն վերջ, իրենք զիրենք առժամեայ Վերին Մարմին յորջորջող այս պարոնները, Հ.Մ.Ը.Մ.ի անունով կնիքներ բաժնելու ելեր են: Ցիշենք միայն մէկը,— նախագահ Ալթունեան որ երկու շաբաթէ ի վեր Փարիզ կը գտնուէր, Նոյ. 17ի կիրակի առաւօտ իր արբանեակներով գումարուած ժողովին մէջ, կ'ըսէ.— Այսուհետեւ մենք ենք Հ.Մ.Ը.Մ.ը (այսինքն Նորքը եւ J.A.F.ը).

Ահաւասիկ, Պ. Աթթարեան, որոնք են Հ.Մ.Ը.Մ.ի աշխատանքները խանգարողները, եւ թէ ինչու չենք ճանչնար Առժամ. Վարչութիւնը: Դուք այս ամէնը շատ լաւ գիտէք իբրեւ նոյն շրջանի նախագահ: Դժբախտաբար դուք եւս մաս ու բաժին ունեցաք այս բոլոր անցուդարձին մէջ: Հ.Մ.Ը.Մ.ը ու անոր անդամները ձեզ սիրեցին իբրեւ մարզիչ, ընծայեցին պէտք եղած յարգանքը, ընտրեցին Միութեանս նախագահ, ձեր փափաքին համաձայն ձեզ հետ տուին վարվռուն եւ ժրաջան երիտասարդուժեր, բայց երկար չտեւեց: Բողոքեցիք թէ չեն աշխատիր. Միութիւնը դարձեալ ընդառաջ երթալով ձեր տրտունջին, այս անգամ ընտրեց ձեր ուզած փորձառու անձերը: Ափսո՛ս, փոխանակ Միութեան վերելքին աշխատելու, դուք ալ սկսաք ձուլումի յանկերգը երգել, մինչեւ որ Մասնաճիւղիս ընդհ. ժողովը եկաւ վերջ տալ ձեր գործունէութեան:

Սիրելի բարեկամ, մոռնանք այս բոլորը, յանուն Հ.Մ.Ը.Մ.ի շահերուն գիտնանք զոհել մեր եսերը, եւ զայն առաջնորդենք իր բուն ճամբով: Խրատ տալու չեմ ելեր: Դուք շատ լաւ գիտէք որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի դուռները բաց են հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերուն առջեւ, առանց խտրութեան: Ով որ կը փափաքի կրնայ մտնել, ըստ կանոնագրի: Բայց խմբական միացում զանազան միտումներով, կարելի չէ: Ինչ կը վերաբերի Կեդր. Վարչութեան, իսկապէս մաքուր առաջնորդները պէտք է անաչառօրէն գործադրեն կանոնագիր-ծրագիրը: Մեր պահանջը քոյր Մասնաճիւղերուն հետ պատգամ. ժողով գումարելն էր. ուրախ ենք որ այդ եղած է, բայց դիւրութիւն տալու համար բոլոր շրջաններուն, ամէն տեսակէտով, Վիէնի, Տէսինի, Մարսէյլի բաղձանքն է որ ժողովը գումարուի Կեդր. Ֆրան-

ՔԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 Նոյ. (Յառաջ) — Հ.Է. Օր.ուան առթիւ Պոմոնի Զաւարեան Ենթակոմիտէն կազմակերպած էր թէյասեղան մը ի պատիւ ընկ. Գ. Իփէկեանի Նոյ. 24ին, կիրակի երեկոյ: Սրահը լեցուած էր երկսեռ հասարակութեամբ: Օրուան նախագահ՝ ընկ. Յ. Նիկողոսեան երեկոյթը բացուած յայտարարեց «Մշակ բանուոր»ով, Սան-Սանուհիներու մասնակցութեամբ, ապա դրօշի ու-ղերձով մը պանծացուց Դաշնակցութեան Օրուան իմաստը, ոգեկոչելով պաշտելի հերոսներու յիշատակը եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանքի տուրքը մատուցանել բոլոր անոնց, որոնք զէնքը ի ձեռին պայքարելով նահատակուեցան յանուն հայրենիքի ազատութեան:

Գեղարուեստական բաժնի փայլը աւելցուցին իրենց մեներգներով Տիկ. Աղատուհի Տ. Վարդանեան եւ իր քոյրը, Օր. Սէրէնկիւլեան: Գ. Քրմոյեան կուռ առոգանութեամբ արտասանեց քանի մը գեղեցիկ կտորներ Զարենցէն եւ Տարպինեն, արժանանալով ծափերու. ընկերներ Կ. Մութաֆեան, Գր. Քէնտիրեան եւ Մ. Դաւիթեան արտասանեցին նոյնպէս աւուր պատշաճի ընտիր կտորներ նահատակ մտաւորականներէ: Շրջ. Կոմիտէի կողմէ խօսեցաւ ընկ. Տ. Թատոյեան, վերլուծելով Դաշնակցութեան արժէքը եւ տօնին իմաստը: Յանուն Կապոյտ Խաչի տեղական Մասնաճիւղին ընկերուհի Քիւրքճեան խօսեցաւ սրտաբուխ եւ ոգեւորիչ ճառ մը, փառաբանելով Հ.Յ.Դաշնակցութեան գաղափարներն ու յարատեւելու զայանիքը: Միջանկեալ խմբերգներէն վերջ, ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկ. Գ. Իփէկեանը որ շնորհակալութիւն յայտնելով եղած պատիւին, իրեն յատուկ ոճով մը վերլուծեց Դաշնակցութեան դէմ մղուած խաչակրութիւնը, անոր կենսունակութիւնը եւ յարատեւելու գաղտնիքը: Ապա խօսքն ուղղեց Նոր սերունդին, յորդորելով ըլլալ հայրենասէր, պարկեշտ եւ կարգապահ քաղաքացիներ: Մաղթեց որ անոնք ալ ապրին պայքարի կրկէսին մէջ, ըլլան տոկուն ու մանաւանդ չմոռնան ու սիրեն հայ լեզուն, որ կտակծուած է մեզի մեր Նախահայրերէն: Միջավայրը կլանող է եւ լպրծուն, մեր լեզուն ունինք միայն որպէս զրահ: Որքան լաւ սորվինք Հայոց պատմութիւնը, այնքան կապուած պիտի զգանք մեզ ազգին եւ հայրենիքին: Ուրախութիւն յայտնեց որ՝ Կապոյտ Խաչուհիները, խորապէս գիտակից իրենց կոչումին, կողք կողքի կը քալեն դաշնակցական մեծ ընտանիքին հետ: Շեշտեց թէ Կապոյտ Խաչուհին մեծագոյն զոհաբերողն է հայ կանանցի կազմակերպութեանց մէջ, թելադրեց ներկաներուն զօրավիգ ըլլալ մեր քոյրերուն, անոնց ծանր բեռը մասամբ թեթեւցնելու համար: Ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով եւ կարկանդակով: Գեղարուեստական բաժինը լրանալէ վերջ, խրախճանքը շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր: Յաճախ գաւաթներ առաջարկուեցան զանազան սեղաներէ Դաշնակցութեան, Նոր Սերունդի եւ Կապոյտ Խաչի կենացը: — Թղթակից

տայի մէջ: Ու այդ ժողովին մասնակցին միայն Հ.Մ.Ը.Մ.ականներ եւ ոչ թէ անոր անունով զանազան Միութիւններ: Ահաւասիկ մեր արդար եւ համեստ պահանջը:

Թող իմանայ հանրութիւնը թէ Հ.Մ.Ը.Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի ներկայ Վարչութեան եօթ անդամները դադութիս ծանօթ, համեստ, զոհ-ծուենայ եւ բոլորովին չեզոք անհատներ են, որոնք իրենց ճիգն ու ջանքը կը թափեն ամէն բանէ վեր բռնելու անոր նշանաբանը: Հասկցողին շատ բարեւ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ԱԿԱՆ ՄԸ

ԽՄԲ.— Ստացած ենք նաեւ երկար նամակ մը Պ. Լեւոն Մեղսպեանեանէ, որ կը խնդրէ «իրենց ոչ-անդամներու չեզոքացնել զայն»: Տեղի անձկութիւնը կը հարկադրէ մեզ երկու տողով տալ իմաստը:

Նամակը ուղղուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Առժամ. Կեդր. Վարչութեան նախագահ Պ. Գարլօ Շահինեանի եւ բողոքելով իր եւ Վ. Շամլեանի կախակայման դէմ, կը դատապարտէ,— 1. Անոր «անվայել ընթացքը հանդէպ մեր օրինաւոր կազմակերպութեան ներկայացուցիչներուն. — 2. Անոր քաղաքական գործեր հետապնդելը Հ.Մ.Ը.Մ.ի մէջ»:

ԿՈՉ ԲՈԼՈՐ ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիրելի հայրենակիցներ, Գերագոյն պարտականութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Ամերիկայէն Քղիի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը սկսած է գործնապէս Ներգաղթի համար աշխատանք կատարել, չմոռնալով նաեւ օգնութեան հասնիլ չքաւոր հայրենակիցներուն: Նոյ. 10 թուակիր թիւ 2 շրջաբերականով կ'իմանանք որ ցարդ Կեդր. Վարչութիւնը Ներգաղթի համար յատկացուցած է 7.500 տոլար.— 1000 տոլար Սուրիոյ 17 հայրենակիցներու ճանապարհածախսին, (արդէն մեկնած են Խ. Հայաստան), 500 տոլար Յունաստանի՝ իբրեւ կանխավճար, իսկ 6.000 տոլարն ալ Բարեգործականին Կեդր. Վարչութեան՝ 1947ի Հայրենիք մեկնող մեր հայրենակիցներու համար, իբրեւ ճանապարհածախս:

Մեր Կեդր. Վարչութիւնը մեզի կ'իմացնէ թէ Ֆրանսայի մէջ Ներգաղթի արձանագրուած մեր հայրենակիցները պէտք է դիմեն տեղւոյն Մասնաճիւղի Վարչութեանս, որուն միջոցաւ ներգաղթող մեր հայրենակիցներու պարագան ուշադրութեան պիտի յանձնուի Ներգաղթի Կեդր. Մարմնին:

Կեդրոնական Վարչութեան թելադրանքով անհատ Քղեցիները Ներգաղթի համար հանգանակութեան նուէրները պէտք է յատկացնեն մասնաճիւղերու միջոցաւ: Այս առթիւ Մարսէյլի Մասնաճիւղս ալ պիտի կատարէ իր հայրենասիրական պարտականութիւնը: Փափաքելի է որ Քղեցիները իրենց նուէրները Մասնաճիւղիս միջոցաւ կատարեն: Տօնական օրերը կը մօտենան: Ըստ թիւ 2 շրջաբերականին Դեկտ. 25ի օրը պիտի ըլլայ Քղեցիներու օր. այս առթիւ կազմակերպած ենք ընտանեկան խնճոյք մը Մարսէյլի մէջ: Փափաքելի է որ բոլոր հայրենակիցները ներկայ ըլլան:

Մարսէյլի Մասնաճիւղս ձեռնարկած է Ֆրանսա բնակող բոլոր Քղեցիներու մարդահամարը կատարել: Յաճախ ուրիշ գաղութներու Քղեցիները մեզմէ տեղեկութիւններ կ'ուզեն, դժբախտաբար մեր ձեռքը չունենալով բոլորին ցանկը, չենք կրցած պէտք եղած գոհացումը տալ: Փարիզի, Լիոնի, Սէնթ-Էթիէնի, Մոնփէլիէի, Վալանսի, Նիսի եւ Ֆրանսայի մէջ ուր որ կը գտնուին Քղեցիներ, թող բարեհաճին իրենց մարդահամարի ցանկերը ղրկել մեր հասցէին, չմոռնալով նաեւ յիշել թէ Ներգաղթի արձանագրուած են թէ ոչ:

Միութեանս հասցէն է.— K. Antikian, 29, rue Léon Bourgeois, Marseille, (B. du R.).

Վարչութիւն

ՓՈՔՐ ԳԱՂՈՒԹԻ ՄԸ ՀՈԳԵՐԸ

ԹՈՒԼՈՆ.— Մէկ տարուան ամուլ ձեռնարկներէ վերջ, ստիպուած ենք հրապարակ իջնել:

Վերջերս ժողովրդական հանրաքուէով հաստատեցինք թէ հայրենակիցներու ստուար թիւ մը կը փափաքի որ Թուլոնի հայ մատուռը բաց մնայ կիրակիները, քահանայ ըլլայ կամ ոչ: Եռապլուխ հոգաբարձութիւնը նախ ընդունած՝ յետոյ մերժած ըլլալով մեր առաջարկը դիմեցինք կրօնական իշխանութեանց, Փարիզ եւ Մարսէյլ: Ստացուած պատասխանները գոհացուցիչ չէին «բառառաջնոյն, կ'ըսեն, տեղւոյն հոգաբարձութեան կարգադրութեամբ ամիսը անգամ մը քահանայ կը տրամադրուի»: Իրականին մէջ երկու ամիսէ աւելի փակ կը մնայ մատուռը:

Կը հարցնենք հրապարակաւ— կրօնական ո՞ր օրէնքն է որ արգելք կ'ըլլայ մատուռի մը բացուելուն ամէն կիրակի (քահանայի մը պակասէն) երբ ժողովուրդը կը գոհանայ նոյնիսկ առանց ծխականարի երթալ հոն աղօթել կամ ի հարկին երգել մեր եկեղեցական երգերը:

Երկրորդ պարագայ: Հրապարակաւ բացատրութիւն կը պահանջենք Պ. Պ. Սայապալեանէն եւ իր երկու խորհրդականներէն (հոգաբարձու) որոնք անտարբեր են 70—80 ընտանիքէ բաղկացած գաղութի մը ազգային ձեռնարկներուն հանդէպ: Անոնք իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով ճաներժ սրահ մը բոլորովին պարապ եւ անջատ եկեղեցական սպասարկութենէ, զայն չտրամադրեցին երիտասարդութեան, հակառակ բազմաթիւ դիմումներուն, ծառայելու համար իբրեւ կեդրոնատեղի հաւաքավայր, լսարան եւ դպրոց: Ասով իսկ ամլութեան դատապարտեցին անոնց գործունէութիւնը:

Ժամանակը չէ՞ն դատեր նաեւ ազգասիրութիւն: Այս հայրենակիցները ինչո՞վ պիտի արդարացնեն իրենց այս անբացատրելի ընթացքը:

Ք. Գ.

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

« Մեզի հաղորդուած յուրերու համաձայն՝ Վանի պաշտպանողական մեր կազմակերպութիւնը կը զարգանայ օրէ օր: Այդ կազմակերպութիւնը, Քիւրտերու վրայ մեծ ազդեցութիւն կը բանեցնէ: Նոյնինքն կուսակալը, մեզի հանդէպ փոխած է իր վերաբերումը եւ կ'ուզէ մտերմութիւն հաստատել:

« Քաղաքական երեսէն անկախ, հարցը անհատական պաշտպանութեան երես մըն ալ ունի,— ինչ որ մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մեզի համար: Կարգ մը վայրերու մէջ կացութիւնը շատ դժուարացած է: Անհրաժեշտ է մեր աչքերը դարձնել դէպի այդ վայրերը, փրկելու համար այդ շրջաններու Հայութիւնը՝ իր դժնդակ վիճակէն:

« Մեր մասնաճիւղերէն կը խնդրենք կարեւորութեամբ նկատի ունենալ հետեւեալ կէտերը.—

«1.— 1913ի անդամներուն յատկացումները ղրկել:

«2.— Անհատական նախաձեռնութիւններու ուժ տալ, եւ մեծ ճիգ թափել այս ուղղութեամբ: — Դաշնակցութեան ենթակայ բոլոր թատրոններուն, նուագահանդէսներուն ու Կարմիր Խաչի կազմակերպութեանց հրահանգ տալ՝ ճշդելով իրենց գործունէութեան ուղղութիւնն ու տարազութիւնը:

«3.— Ժողովրդական բոլոր խաւերուն մէջ, ընտրանին մեզի հետ է: Այս համոզումով՝ ամէն կարգի պրոպագանտի ուժ տալ եւ հաւաքոյթներ կազմակերպել:

«4.— Մասնակցիլ « Հայրենիք » օրաթերթի կողմէ կազմակերպուած հանգանակութեան:

«5.— Բոլոր հաճոյքի եւ հանդիսութեանց վայրերուն մէջ, նուիրահաւաքութիւններ կատարել»:

Այս կարեւոր վաւերաթուղթի վերջաւորութեան կը ճշդուէր թէ՝ Ատրպէյճանէն, Անատոլու Ռուս օգնական ուժեր պիտի գային, եթէ երբեք Հայերու կացութիւնը կնճռոտէր:

Պապը Ալի (Բարձր. Դուռը), որ բարենորոգչական միջամտութիւնը լաւ պատճառաւ փոխած էր Ռումելիի իր հողերուն մեծ մասը, ու գիտակ էր՝ թէ Ռուսիա իր թշնամական ձգտումները միշտ կ'իրագործէր այս անունին տակ, ուզեց իր նախաձեռնութեամբ իսկ կատարել անհրաժեշտ բարենորոգումները Արեւել. Նահանգներու մէջ, Եւրոպացի մասնագէտներու օժանդակութեամբ:

Այս նպատակով ալ, Արտ. Նախարարութիւնը իր Լոնտոնի դեսպանին՝ Թէվֆիք փաշայի հրահանգ տուաւ անհրաժեշտ դիմումները կատարել Բրիտանական կառավարութեան մօտ, որպէսզի անհրաժեշտ թուով մասնագէտներ ղրկէ:

Պապը Ալի լրջօրէն ու անկեղծօրէն կողմնակից էր բարեկարգութիւններու: Եւ սակայն, տախաւ հասկնալի դարձաւ, թէ Ռուսիոյ նպատակը «բարեկարգութիւններ» տեսնել չէր, այլ ուղղակի ազդեցութեան ենթարկել Արեւել. Նահանգներ:

Այս շրջանին իշխանութեան գլուխ կը գտնուէր Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի դահլիճը: Ես մաս չէի կազմեր այդ դահլիճին: Կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարն էի: Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի հաւանութեամբ, կ'ուզէինք անգամ մը եւս դիմել Հայերուն: Նախկին Հանրօգուտ Շինութեանց նախարար Հալաճեան էֆ.ի տան մէջ՝ կարգ մը ղեկավար հայ դէմքերու հետ շփում ունեցանք: Բացատրեցի, թէ կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը փափաքի կատարել անհրաժեշտ բարեկարգութիւնները, թէ Ռուսիոյ միջամտութիւնը՝ այս խնդրին, ոչ միայն տեւէ չահ չապահովեր Հայերուն, այլեւ պատճառ կրնայ դառնալ, որ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ քաղաքական դաւեր ու խարէութիւններ արծարծուին:

Դիմեցի իրենց հայրենասիրական զգացումներուն եւ թելադրեցի հրաժարիլ Ռուսիոյ միջամտութենէն: Աստ փոխարէն՝ առաջարկեցի այդ գաւառներու մէջ եւ[illegible] բերել կազմակերպուած [illegible] [illegible] ամբ: Եւ սակայն, այս շատ [illegible] մտերմական առաջարկը մերժուեցաւ, այն ստարկութեամբ թէ՝ ժողովուրդն ու Պատրիարքարանը պիտի չհամոզուէին մեր անկեղծութեան:

Ինծի համար շատ յստակ էր, թէ Հայերը տարբեր արդիւնք կ'ակնկալէին ռուսական միջամտութենէն:— Անոնք կ'ուզէին տիրանալ ինքնավարութեան, ապա բացարձակօրէն անկախ պետութիւն մը հիմնելու համար:

Աւելի վերջ, 1913ի Սեպտեմբերին Հայերու Հնչակեան կազմակերպութեան կողմէ կայացած համագումարը յանգեցաւ որոշումներու, որոնք անվրախ կը դարձնէին Հայոց անկախութեան եւ ապստամբութեան ձգտումները:

Ստորեւ կը ներկայացնենք Հնչակեան կուսակցութեան 17, 9, 1913 թուակիր առեղծուածը.

«Հնչակեան կուսակցութեան Թուրքիոյ կացութիւնը.

« Յուլիս 10, 1908ին, երբ զինուորական ապստամբութենէ մը վերջ Սահմանադրութիւն հռչակուեցաւ Թուրքիոյ մէջ, երկրին մէջ ապրող զանազան տարրեր, իրենց ազգային գոյութիւնը պահպանելու նպատակով ուզեցին սահմանադրութիններ պատրաստել՝ իրենց համար: Հայերը եւս, իրենց կարգին, նոյն մտահոգութիւններէն առաջնորդուած էին:

(6) (Շար.)

մայնավար կուսակցութիւնը պէտք եղածին չափ հանրապետական չէ, երկիրը վարելու համար, բաւարար չափով միջազգայնական չէ՝ խաղաղութիւնը ապահովելու համար. հետեւաբար չի կրնար կառավարել Ֆրանսան »:

Գերմանիոյ անգլօ-ամերիկեան շրջաններուն ձուլումը

Դեկտեմբեր 3ին Պ. Պ. Պըրնզ եւ Պէվին պայմանագրութիւն մը ստորագրեցին, որով տնտեսապէս կը ձուլուին Գերմանիոյ անգլիական եւ ամերիկեան շրջանները: Այս համաձայնութիւնը առաջին քայլը կը համարուի, ամբողջ Գերմանիոյ տնտեսական միացման համար: Այժմ երկու շրջանները պիտի գործեն իբրեւ մէկ տնտեսական միութիւն: Երեք տարի երկու զինակիցները կէս առ կէս պիտի հոգան երկրին պարենաւորման եւ ճարտարարուեստական վերակազմութեան ծախքերը: Գրաւման առաջին տարին Անգլիա 80 միլիոն սթերլին ծախսած է, Ամերիկան՝ 200 միլիոն տոլար: Այս ծախքերը աստիճանաբար պիտի նուազին երեք տարուան ընթացքին: Մասնագէտի մը հաշիւներուն համաձայն, շրջաններուն առեւտրական կշիռին բացը 120 միլիոն սթերլին պիտի ըլլայ 1947ին, 75 միլիոն՝ 1948ին, 23 միլիոն՝ 1949ին, 10 միլիոն՝ 1950ին: Յետոյ, 1951էն սկսեալ, 10 միլիոն սթերլինի շահ մը պիտի մնայ:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը բացատրելով համաձայնութեան բարիքները, շեշտեց թէ ան ուղղուած չէ ուրիշ ոեւէ կառավարութեան դէմ (Ֆրանսա եւ Խորհրդային Միութիւն, որոնք առ այժմ հակառակ են ընդհանուր ձուլման): «Պարզ անհրաժեշտութիւն մըն էր այս միացումը: Ոչ Գերմանիան բաժնելու խնդիր կայ, ոչ ալ չարակամութիւն»:

Թերթերը կը գրեն թէ այս համաձայնութեան շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ պարենաւորումը 1550 գալէն բարձրացնել 1800ի, զարկ տալ Գերմանիոյ նոր ճարտարարուեստին զարգացման եւ ինքնապահ դարձնել երկրին գոնէ մէկ մասը: Անգլիա եւ Ամերիկա կ'ուզեն որ միւս երկու դաշնակիցներն ալ միանան: Երեք տարուան համար երկու պետութիւնները պիտի ծախսեն 250 միլիոն սթերլին, հաւասարապէս բաժնելով իրենց միջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

—Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԱԾՈՒԽԻ գործադուլին առթիւ, դատի քաշուած էր հանքագործներու Միութեան նախագահը, Ճօն Լիւիս: Դատարանը յանցաւոր հռչակեց նախագահը եւ իր 400.000 բանուորները, ամբաստանելով թէ խախտած են օրէնքը եւ նախատած՝ դատական իշխանութիւնը: Նախագահը ենթակայ է բանտարկութեան: Մինչ այս մինչ այն, գործադուլը կը շարունակուի, ջլատելով երկրին տնտեսական գործունէութիւնը:

ՊՈԼՍԷՆ կը հեռագրեն թէ՝ Թանին եւ Իսթանպուլ թերթերուն տեղեկութեանց համաձայն, Աթալին ծանր հիւանդ է եւ իր վիճակը երթալով կը վատթարանայ, հակառակ բժիշկներու խնամքին: (ԽՄԲ.— Կ'արձանագրենք վերապահութեամբ):

200.000 ԻՏԱԼԱՑԻ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ պիտի գան Ֆրանսա, 1947ին: Պայմանագիրը ստորագրուեցաւ առջի օր եւ կը տրամադրէ ամիսը 17.000 բանուոր փոխադրել:

ՌՈՒՍԵՐԸ ԿԸ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒԻՆ Քէօնիկսպերկի մէջ, համաձայն անգլեւսաքսոն թերթերու հրատարակութեանց: Ռուս զինուորներու թիւը կը հաշուեն 15.000, քաղաքացիները՝ 30.000: Քաղաքին բնակչութիւնը, որ 70.000էն իջած էր 50.000ի, այժմ բարձրացած է 100.000ի: (Մանրամասնութիւնները յաջորդով):

ԹԷՀՐԱՆԷՆ հասած վերջին լուրերը շատ ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը Ատրպատականի սահմանին վրայ: Կառավարական զօրքը կանգ առած է, դիմադրութեան հանդիպած ըլլալով: Կը վախցուի քաղաքացիական պատերազմէ: Ատրպատականի կառավարութիւնը վճռած է պահել իր ինքնավարութիւնը:

ԼԱՎԱԼԻ անձնապահ ջոկատէն 11 հոգի այս միջոցին կը դատուին Անժէի մէջ: Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ նախկին վարչապետը 11 թօն զէնք եւ ռազմանիւթ կը պահէր Շաթէլտոնի դղեակին մէջ:

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ֆրանքի հարիւրնոց կեղծ թղթադրամներ շրջաբերութեան հանուած են վերջերս: Կեղծարարներէն երեքը ձերբակալուեցան ուրիշ կեղծ թղթադրամներով եւ պարենատոմսերով:

ՍՈՒՐԻՈՅ համալսարանին ուսուցիչները եւ ուսանողները որոշեցին դասադուլ հռչակել, բողոքելու համար Մեծն Սուրիոյ ծրագրին դէմ:— Դպրոցական աշակերտներն ալ ցոյց մը կատարեցին կառավարութեան կրթական նոր օրէնքին դէմ: Այս առթիւ խռովութիւններ ծագեցան, աշակերտ մը սպաննուեցաւ, անցորդներ եւ ոստիկաններ վիրաւորուեցան: Ի վերջոյ կառավարութիւնը ետ առաւ օրէնքը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահը, կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի G սրահը: Դասախօս՝ Ա. Զօպանեան, նիւթը՝ Պատմ. հայ Մատենագրութեան (շար.):

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէներու խումբերը հետեւեալ կարգով:

Քրիստափոր, այս հինգշաբթի 5 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Վռամեան եւ Ընկեր Կարօ, այս ուրբաթ, 6 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ակնունի, Համազասպ եւ Թաքուլ, այս շաբաթ իրիկուն 7 Դեկտեմբեր, ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ ընկեր Գ. Իփէքեան:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրադարանի սրահը, 137 rue Paul Bert: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտօք ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը՝ յառաջիկայ երկուշաբթի 9 Դեկտ. ժամը 15ին ընկերուհի Վարսենիկ Չէքիճեանին բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Նոյն Միութեան Սանուհիներու ընդհ. ժողովը՝ յառաջիկայ երկուշաբթի 9 Դեկտեմբեր, ժամը 20ին հայ մատուռի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ թէյասեղանը Դեկտ. 8ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Salle Voltaire, 21 rue Odéon: Ի պատիւ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ ՌՈՒԲԻՆԱՅԻ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Սարգիս Տէր Թովմասեան, 1914ին ծնած, ինչպէս նաեւ Խանամիրեան Մկրտիչ, հօրը անունը Մեսրոպ, Նորքցի: Տեղեկացնել Յառաջ»ի:

ՍԱՐԳԻՍ ՅԱԿՈԲԵԱՆ կը փնտռէ Արամ Պետրոսեան (Իգմիրցի), կինը Ալիս, լուր տալ Mr. Tuhdarian, 76 rue d'Argemont, Epinay sur Siene, Seine:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Պ. Միհրան Նազաշեան Կաղանդի առթիւ վնգամսեայ «Յառաջ» կը նուիրէ իր եղբօրը, Գառնիկ Նազաշեանի, Ամերիկա:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ այս կիր. առաւօտ Փարիզի Հայոց եկեղեցին, նորող հանգուցեալ Պ. ԳՐԻԳՈՐ ՉԱՔՐԵԱՆի հոգւոյն (մեռած Նըվէռի մէջ, Նիէվռ):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Արշաւիր Ուզունեան Զիլէցի, 35 տարեկան, սափրիչ որ Մարսէյլ շաքարի գործարանը կ'աշխատէր նախապէս: Տեղեկացնել « Յառաջ »ի:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Բարունակ Չիլճեան ընկեր Լեւոն Ղարիպեանի (Գահիրէ) մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆրանք կը նուիրէ Պէյրութի Հայ Ճեմարանին, նոյնպէս 500 Ֆր. Տիկին Վ. Ծոճուեանի մահուան առթիւ: Ստանալ Յառաջէն:

ՎՐԻՊԱԿ.— 28 Նոյեմբերի՝ «Տիգրիս եւ Տիգրանակերտ» վերնագրով յօդուածիս մէջ կարդալ Միհրան Պասքաճեան ոչ թէ Պաթաճեան, Սանտրճի Յակոբ, ոչ թէ Սանթրճի, Հ. Յ. Դաշնակցութեան երկրորդական բարձրագոյն վարժարանը կը կոչուէր «Յառաջդիմական վարժարան»:

ՄԵԾ ՆՈՐ ԳԻՒՂԻ Հայր. Միութեան խնջոյքին առթիւ, Պիւէթրէն Պ. Լեւոն Յովհաննէսեան 4 հարիւր Ֆրանք կը նուիրէ Ժանթիյիի հայկական դպրոցին:

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔԻ ՆԵՐԳԱՂԹԻ արձանագրութիւնները սկսած են 67 rue Longues des Capucins, ամէն օր կէսօրէ առաջ ժամը 10էն 12, եւ երեկոները 5—7.30, իսկ կիրակի առաւօտները 9—12: Անպայման միասին բերել՝ երկու օրինակ ինքնակենսագրութիւն շատ մաքուր գրուած:

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կաթող. պատուիրակ Արտաւազդ արք. Հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ այս կիրակի Լիոնի Ս. Աստուածածին մատուռին մէջ, 69 rue Louis Blanc, հայրապետական օրհնութիւնները հաղորդելով:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, Փր., Արտաս. 10 Տոլ.

Vendredi 6 Décembre 1946 Ուրբաթ 6 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4872-Նոր շրջան թիւ 511 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ՝ 4 Փր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱՒԶԵՐԻՍՏՆԵՐ»

Գոց եղած խօսքերու խառնիճաղանճին մէջ, Երեւանը աւելի քան 25 տարիէ ի վեր անդադար կը հոլովէ տխուր բառ մը, «մաւզերիստ»: Եւ անոր ձուլեալ «փաշիստ»ը: Արտասահմանի թութակներն ալ դէմ կը բռնեն, առանց խտ - առաջ նայելու :

Թող իմանան, մէկ անգամուան համար.—

«Մաւզէր»ը սիրական զէնքն էր երէկուան ֆէտայիներուն: Օրհնեալ «տասը կրականոց»ը, որ ահուդողի կը մատնէր արիւնարբու թշնամին:

Ազատագրութեան պայքար էր եւ հազարաւորներ լեռ ու ձոր բարձրացած, անտառներ եւ անդունդներ ճեղքած են, փարելով անոր չանթահարիչ կրակին :

Այն երկիրը ուր մտաւ 1920ի ձմեռը, ձեր կռնակն ունենալով 11րդ. կարմիր բանակը, այդ ափ մը հողը կը պարտիք մաւզէրին եւ՝ մնացեալին: Ուրիշ խօսքով, այն քաջերուն որ գործածեցին զայն տարիներ ու տարիներ, հող հանելու համար:

Անշուշտ զայն չարաչար գործածողներ ալ եղան, ինչպէս կը պատահի ամէն ժողովուրդի մէջ: Եղան հասարակ բախտախնդիրներ եւ խաչագողներ, որոնք չարիքներ գործեցին, ապաւինած նոյն մաւզէրին:

Բայց, մասնաւոր պարագաներ ընդհանրացնել եւ «մաւզերիստ» կոչել ամբողջ մարտական սերունդ մը, անձնուէր ռազմիկներու արիւնանց գունդերը,— կը նշանակէ հոգեկան թշուառութիւն: Լրբութիւն: Բուն բառով՝ անպարոյականութիւն:

Երեւանի խօսնակը եւ միւսները պարզապէս ջուր կը հոսեցնեն Թուրքին ջաղացքը, այսպէս ամբողջովին վարկաբեկելով ժողովուրդին բովէն խմբուած կամաւորներու բանակը:

Ամէն պարագայի մէջ, յետին «մաւզերիստ»ը այնքան չարիք չէ գործած անձար բազմութեանց գլխուն, որքան «չեկիստ»ը:

«Դաշնակների լծին տակ» չէր որ իրարու ետեւէ հրապարակէն քշուեցան, աքսորուեցան, բանտարկուեցան, «մաքրուեցան» այնքան ականաւոր դէմքեր: Ամբողջ սերունդ մը պետական, մտաւոր եւ հանրային աշխատաւորներու:

«Դաշնակ մաւզերիստներ» չէին որ չարաչար սպաննեցին կամ բանտէ բանտ քշելով մեռցուցին Աղասի Խանջեանը, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, Եղիշէ Չարենցը եւ դեռ ուրիշներ որոնց անուններուն յիշատակութիւնն անգամ սարսուռ կը պատճառէ :

Ու մինչ «բարեկամներ» ձայն - ծպտուն չեն հաներ, «թշնամի» Դաշնակցականներն են որ կը հարցնեն, եւ միշտ ալ պիտի հարցնեն, առանց որ եւ է կապ ունենալու.—

Ո՞ւր են Զապէլ Եսայեանը, Վահան Թոթովենցը, Ակսել Բակունցը, Ալազանը, Գուրգէն Մահարին, Մկրտիչ Արմէնը, Սիմոն Ցակոբեանը, Գ. Վանանդեցին, Սուրխաթեանը, Տիգրան Չաւէնը, Գր. Վարդանեանը, Դրաստամատ Տէր Սիմոնեանը, եւայլն, եւայլն:

Ո՞ւր են Աշոտ Յովհաննիսեանը, Արամայիս Երզնկեանը, Պօղոս Մակինցեանը, Լուկաշինը, Սարգօ Համբարձումեանը (նախկին վարիչներ եւ վարչապետներ) եւ նոյն շարքին միւս դէմքերը:

Ո՞ւր են այն տղաքը, Տարօնէն, Վասպուրականէն կամ անապատէն փրկուած բեկորներ, որոնք ծաղկեցան խորհրդային արեւին տակ, խորհրդային դպրոց գացին եւ խորհրդային գրականութիւն մշակեցին, բայց յանկարծ լռութեան դատապարտուեցան:

Ո՞ղջ են բոլորն ալ: Այն ատեն, ո՞ր օրուան կը սպասեն, հայրենիք վերադարձնելու համար բանտէն կամ աքսորէն:

Ահա երկու տարի է որ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է կարմիր բանակը: Ի՞նչ աւելի փառաւոր առիթ, ընդհ. ներում շնորհելու համար,— ընդունելով թէ իսկապէս յանցաւոր էին...

Ո՞վ կ'ուզէք խաբել «մաւզերիստ» եւ «փաշիստ» հոլովելով կարճ ալիքներու վրայ, այնքան կարճ յիշողութեամբ, երբ գիտէք որ բոլորովին ուրի՞շ բան կ'ըսեն պատմութեան երկա՛յն, ծաւալուն եւ շատ աւելի հնչուն ալիքները:

«Մենք չենք մոռացել»ները չեն որ պիտի շրջեն պատմութեան ընթացքը, Երեւանէն արտասանուին թէ այս լքբծուն պողոտաներուն վրայ:

«Մենք էլ չենք մոռացել», բայց կը ջանանք մոռնալ, յանուն այս ժողովուրդի գերագոյն շահերուն : Շ.

Ներգաղթը եւ մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութիւնը

ԽՄԲ.— Նիւ Եորքէն ստացանք Բարեգործականի Կեդր. Վարչութեան վերջին զեկոյցը (18 Նոյ.), որմէ կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՄԱ ԳԱՑԱԾ ԵՆ 50—58.000 ՀՈԳԻ

Ներգաղթը ամէն օր հրաշալի երեւոյթներ կը պարզէ, դատելով այն անօրինակ խանդավառութենէն զոր ներգաղթողները առեղծած են Խ. Հայաստանի սահմաններուն մէջ, ուր կը գտնեն եղբայրական յոյժ սիրալիր ընդունելութիւն, պետական շրջանակներէն, ինչպէս եւ ժողովուրդի ամէն խաւերէն: Մինչեւ այսօր աւելի քան 50.000 հայրենակիցներ Տուն վերադարձած են, եւ բանաստեղծ Սիտալ, որ նոր. վերադարձաւ Հայաստանէն, անոնց թիւը 58.000ի բարձրացած ըլլալը կը զեկուցանէ: Մեծագոյն մասը ներգաղթած է Պարսկաստանէն եւ Սուրիայէն, շուրջ 15.000 ալ Պալքանեան երկիրներէն :

Սակայն եւ այնպէս շատ աւելի մեծ թիւ մը կը կազմեն անոնք որ մեկնումի ազդանշանին կը սպասեն տակաւին, մասնաւորապէս Յունաստանի եւ Սուրիոյ մէջ: Հարց է թէ կարելի պիտի ըլլա՞յ, գէթ անոնց մէկ փոքր մասը եւս փոխադրել, երբ ձմեռը արդէն զգալի կ'ընէ եղանակին անպատեհութիւնները :

Եթէ իր թափը չէ կորսնցուցած ներգաղթը, որ յառաջիկայ գարնան շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ պիտի շարունակուի, մէկ միլիոն տոլարի համազգային հանգանակութիւնը եւս իր թափը բնաւ չէ կորսնցուցած: Ընդհակառակն, կարելի է ըսել թէ սքանչելի ոգեւորութեամբ մը յառաջ կը տարուի ան ոչ միայն Միացեալ Նահանգներու ու գլխաւորաբար Գալիֆորնիոյ եւ Նիւ Ինկլընտի շրջանակին մէջ, ուր աւելի քան 200.000 տոլար ապահովուած է արդէն, այլեւ Հարաւ. Ամերիկայի մէջ, ուր Պուէնոս Այրէսէն հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ արդէն 90.000 տոլար հանգանակուած է, ինչպէս նաեւ Սուրիոյ, Յունաստանի, Կիպրոսի, Եգիպտոսի եւ Ֆրանսայի մէջ, ուր այդ ուղղութեամբ նախապատրաստական աշխատանքները լրացած ըլլալով, գործի ձեռնարկուած է գոտեպինդ :

Մինչեւ այսօր Ներգաղթի Հանգ. Կեդր. Յանձնախումբը ստացած է 239.908 տոլար, որուն 155.620 տոլարը անհատներէ եւ 84.288 տոլարը Հայրենակցականներէ: Եթէ այս գումարին վրայ աւելցնենք խոստումները 61415 տոլար (32.095ը հայրենակցականներէ) եւ զանազան վայրերէ, ինչպէս Նիւ Ինկլընտ, Հարաւ. Ամերիկա, Շիքակօ, Քանատա եւն., ծանուցուածները, 164.500 տոլար, համագումար կ'ըլլայ 465.823 տոլար :

Ամէն յոյս ունինք որ մէկ միլիոն տոլարը պիտի գոյանայ մինչեւ տարեգլուխ, եւ անհաւանական չէ որ ամենուստեք ցոյց տրուած եռանդին շնորհիւ նոյնիսկ գերակատարուի :

Օրուան սլոկանն (նշանախօսք) է «Արտագաղթին եւ բռնագաղթին տեղ ներգաղթը» եւ ամէն Հայ պէտք է գտնէ Հայ մը, եթէ ոչ ընտանիք մը, Հայաստան ղրկելու երջանկութիւնը վայելէ.

Ռուսերը կը տիրապետեն Քոնսթանցայի մէջ

Անգլ. թերթ մը կը գրէ.—

Սեւ Ծովու երբեմնի բարգաւաճ նաւահանգիստը, Քոսթանցա, այժմ բացարձակ ռուսական դիմագիծ է ստացած: Հազարաւոր ռուս ընտանիքներ՝ իրենց բարեկամներով, խանութներով, դըպրոցներով եւ մարզանքի սրահներով հոն հաստատուած են :

Արդարեւ դժուար թէ գտնուի ուրիշ քաղաք մը՝ Եւրոպայի գրաւեալ շրջաններուն մէջ, ուր բաղդատաբար այդքան մեծ թիւ մը կազմեն կիները, երախաներն ու արձակուած զինուորները: Այդ ընտանիքները տեղաւորուած են ոչ միայն քաղաքին մէջ, այլեւ Սեւ Ծովու հիւսիսային եւ հարաւային ափերուն երկայնքը:

Դժուար է ճշդել զինուորներուն թիւը, բայց քաղաքին զօրանոցները կրնան լայնօրէն 15.000 հոգի տեղաւորել: Ռուս քաղաքացիներու թիւը 30000 կը հաշուեն: Քաղաքային բնակչութիւնը այս կողմերը թափիլ սկսաւ անցեալ գարնան: Վերջերս Ռուսերը 2500 տուներ գրաւեցին: Քոնսթանցայի մէջ իւրաքանչիւր տուն ռուս ընտանիք մը ունի : Այժմ Խ. Միութեան պատկանող Պեսարապիայէն եւ Օտեսայէն ալ ընտանիքներ կը հասնին:

Պատերազմէն անմիջապէս վերջ 50.000 բնակչութիւն ունեցող այս քաղաքը, հիմակ մօտ 100000 կը հաշուէ, որոնց 50 առ հարիւրը ռուս քաղաքացիներ ու զինուորներ: Որ եւ է ժամանակ փողոցները լեցուն են Սովետ քաղաքացիներով, մինչ Ռումանացիները դուրս ելլելէ կը խուսափին եւ ծովեզերքը կը դեգերին :

Երկու տեսակ ենթադրութիւններ կ'ըլլան այս ներգաղթին առթիւ: Առաջինը այն է թէ Քոնսթանցայի մէջ ուտեստը աւելի առատ է ու դիւրին կը ճարուի, շնորհիւ ռուսական զինադադարի պայմաններուն համաձայն մթերուած ապրանքին, քան Օտեսայի մէջ: Երկրորդ պատճառը որ աւելի գերակշիռ է,— այն է թէ Սովետները իրենց յատուկ նրբանցք մը հաստատել կըմտադրեն Սեւ Ծովու ափերուն վրայ, Ռումանիան կտրելով ծովէն:

Քոնսթանցա Պոլսէն միայն 200 մղոն հեռաւորութիւն ունի, ծովու ճամբով եւ աւելի մօտ է Տարտանէլի:

Ասիկա հեռաւոր ծրագիր մը կրնայ նկատուիլ, եւ այսքան մեծ թիւով ընտանիքներու երեւումը ուժ կուտայ այս կարծիքին: Աւելին, Ռուսերը իրենք բացէն կը յայտարարեն թէ՝ Սովետներու հանրապետութեանց միութեան մը պիտի վերածեն Քոնսթանցան եւ հարեւան շրջանները, ինչպէս Մոլտավիոյ հանրապետութիւնը :

Քաղաքին ուտելիքը պայմանագրով մը կը ճարեն Ռումանացիները որոնք գիւղացիներէն կը գնեն լէյի 1938ի արժէքով, այժմու դրամէն հարիւր անգամ նուազ: Տարբերութիւնը պիտի վճարէ ռումէն կառավարութիւնը, համաձայն Սովետ. զինադադարի պայմաններուն: Ռուսերու յատուկ խանութները միշտ լեցուն են, ուր ամէն օր ուտելիք եւ շոքոլա կը բաժնուին :

Ռուս դպրոցականները կամ կապոյտ համազգեստներ կը հագնին կամ մուշտակէ գդակներ կը դնեն, վրան կարմիր աստղ մը: Ուսուցիչները մասնաւորաբար բերուած են Խ. Միութենէն:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թորէզ միայն 259 քուէ շահեցաւ

Երեսփ. Ժողովի Դշ. օրուան նիստին մէջ, առաջին փորձը կատարուեցաւ նոր վարչապետին ընտրութեան համար: Միակ թեկնածուն էր Պ. Մորիս Թորէզ, համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը եւ փոխ-վարչապետ: Ընտրութիւնը ձախողեցաւ, որովհետեւ թեկնածուն ստացած էր միայն 259 քուէ, մինչդեռ օրինական մեծամասնութիւնն է 310: Քուէարկուներուն թիւն էր 579: Սպիտակ քուէ տուած էին 318 երեսփոխաններ: Մ. Թորէզի համար քուէարկած էին միայն համայնավարները եւ ընկերվարականները: Այս վերջիններէն 22 հոգի քուէ չէին տուած, հակառակ իրենց ազգ. խորհուրդին որոշման:

Քուէարկութեան արդիւնքը զարմանք չպատճառեց ոչ Փարիզի, ոչ ալ արտասահմանի մէջ: Սկիզբէն իսկ յայտնի էր թէ համայնավար - ընկերվարական ճակատ մը չի կրնար մեծամասնութիւն շահիլ Ազգ. Ժողովին մէջ, առանց համաձայնելու միւս կուսակցութեանց հետ :

Քուէարկութենէն առաջ ճառ մը խօսեցաւ Պ. Վիօլէթ, յանուն ձախակողմեան խմբակցութեան (արմատականներ, չափաւոր ընկերվարականներ եւն.): Ըսաւ թէ համայնավարները չեն պաշտպաներ ո՛չ Ֆրանսան, ոչ ալ իր կայսրութիւնը: «Ահագին բեռ է կառավարութեան գործը: Ելմտական խնդիրը միայն ելմտացոյցի հարց չէ, այլեւ դրամական եւ ընկերային: Զայն լուծելու համար անհրաժեշտ է յանդուգն կառավարութիւն մը ուր բոլոր նախարարները տոգորուած պիտի ըլլան գործակցութեան նոյն ոգիով: Մինչեւ հիմա մենք իրական կառավարութիւն չունեցանք, որովհետեւ նախարարները միշտ կը մասնակցէին ընդդիմադիր ճակատին: Ամէն մէկը իր կուսակցութիւնը կը փառաբանէր, անխալ հռչակելով զայն»:

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Ժաք Տիւքլօ, համայնավար կուսակցութեան Բ. քարտուղարը, մէկ անգամէն յայտարարելով թէ հակառակ է մասնակցելու կառավարութեան մը, ինչպէս եւ Պիտոյի դահլիճին շարունակութեան: Թաքուն սպառնալիքներ ալ սահեցուց.— «Վտանգաւոր է քնացնել ժողովրդապետութիւնը, նոյնիսկ ցաւալի»: Ապա իր խօսքն ուղղելով ժողովրդականներուն (M. R. P.), բերնէն փախցուց.— «Մենք վերագտանք այն տեղը զոր դողցեր էիք մեզմէ»: Բողոքի ձայներ լսուեցան եւ Պ. Տիւքլօ անմիջապէս ճշդեց.— «... Այն տեղը զոր առեր էիք մեզմէ»: Շատպարզ էր ճառին միտքը,— իր կուսակցութիւնը շահած ըլլալով մեծամասնութիւնը, իրեն կ'իյնայ կազմել նոր կառավարութիւնը: Փառաբանելով իր կուսակցութեան շահած յաղթանակը եւ թերեւս նախատեսելով պարտութիւնը, աւելցուց.— «Այո, պէտք չէ գինովնալ յաղթանակով, ոչ ալ ընկճուիլ պարտութենէն»: Այս առթիւ պարզեց կուսակցութեան ծրագրին գլխաւոր գիծերը,— Պաշտպանել Ֆրանսը, աւելցնել արտադրութիւնը, վերակազմել ճար -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ես շատ համառօտակի թուեցի այս ամէնը, ոչ թէ իբրեւ ներբող մը, այլ ցոյց տալու համար այն աշխատանքը, որ կատարուած է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան մէջ, քսանեւհինգ տարուան ընթացքին: Եւ ասիկա խօսք չէ, այլ իրապէս ու յամառօրէն կատարուած աշխատանք, վեր ամէն գնահատանքէ:

Անշուշտ, հարց պիտի տրուի թէ այդ գաղութներուն մէջ կեանքը սահած է միայն զուլա՞լ ջուրի պէս, ու չէ՞ ունեցած երբեք պղտորութիւն, վէճ, կագ ու կռիւ, ու անհաճոյ երեւոյթներ...:

Ճիշդ է, եղած են նաեւ այդ ամէնը, ու երբեմնչափ բուռն ու շատ տգեղ: Եւ սակայն, անոնք ոչինչ կը պակսեցնեն կատարուած աշխատանքին արժէքէն:

Պայքարը կեանքի յառաջդիմութեան հիմնական երեւոյթներէն մէկն է: Ո՜ւր էր որ, այդ պայքարը մնար գաղափարական գետնի ու բարձունքի վրայ, լայնամտութեան, գիտակցութեան ու ներողամտութեան սահմաններուն մէջ, ու ծառայէր միայն ազգային կեանքի բարձրացման:

Ես համաձայն չեմ այն մտածումին՝ թէ այդպիսի տգեղ երեւոյթներ բոլոր ազգերն ալ ունին:

Մեր, հազար անգամ հազար չարչարուած ու տառապած ազգը պէտք է օգտուէր իր փորձառութենէն, եւ Ս. Մեսրոպի հրաշքով գտնուած տառերուն խորհուրդը, հարկ էր որ հրաշքին համազօր մաքրութեամբ մը տանէր մեզ մեր ազգային գիտակցութեան, եւ առաջնորդէր մեզ միահամուռ նուիրումի, ներողամտութեան լոյսին բալասանով լեցուած, քանի որ բոլոր անհատներէն ու անհատական շահերէն ու տենչերէն վեր կան ու կը մնան Ազգն ու Հայրենիքը՝ արեւու լոյսին պէս ամէնուն համար անխտիր:

Գիտեմ, որ ներկայ օրերուն ամէն Հայու սիրտն ու հոգին կլանուած են Ներգաղթի խնդրով, ու ամէն մարդ կը փափաքի գտնալ անոր ազդեցութիւնը քոյր գաղութներու մէջ:

Հայրենիքի դռներուն բացուիլն ու կանչը, իմ անձնական համոզումովս, ոչ մէկ երկրի մէջ այնպէս բուռն կերպով չցնցեց հայ սրտերը, որքան Սուրիոյ եւ Լիբանանին մէջ:

Ելեկտրական կոճակ մը սեղմելու պէս Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր հայութիւնը, առանց մէկ հատիկ բացառութեան, վառուած էր Հայրենիք դառնալու կարօտէն, ու բովանդակ հայութիւնը պատրաստ էր մեկնելու:

Ու դացին այս տարի միմիայն Սուրիայէն ու Լիբանանէն շուրջ քսան հազար հոգի: Պզտիկ թիւ մը չէր այս, քանի մը ամսուայ ընթացքին:

Հայրենի՛ք վերադառնա՛լ...: Համազգային գործ մըն էր այս եւ համազգային այնպիսի ապրում մը, այնպիսի հոգեկան աշխարհ մը, որուն համար եւ որուն առջեւ Երեւանէն մինչեւ ամենահեռաւոր անկիւնները աշխարհին բովանդակ հայութիւնը մաքրագործուած մէ՛կ մտածում միայն հարկ էր որ ունենար. այդ էր միակ ճամբան, միակ փրկութիւնը: Հայութեան համար օրերուն Օ՛րն էր որ ներկայացած էր, եւ որ դարերու ընթացքին կրնայ ներկայանալ մէկ անգամ միայն:

Օրը ներկայացաւ, եւ սակայն, հոգեպէս մենք դարձեալ պատրաստ չէինք:

Ուրկէ ո՛ւր ու չես գիտեր ինչպէս, յանկարծ չէյթանը նորէն գլուխը ցցեց, ու յառաջ եկաւ երկու հոսանք՝ Յառաջդիմականներ եւ «Յետադիմականներ»:

«Ուխտեալ»ներու եւ «ուրացող»ներու պատմութիւնն էր որ կը կրկնուէր նորէն:

Ու իբրեւ հետեւանք դպատահեցաւ անբաղձալին. հայրենիք դառնալու համար «յետադիմականները» պարտաւոր էին «զղջումով հրաժարիլ իրենց պատկանած «աղդաղաւ» Միութիւններէն ու կուսակցութենէն:

Ուրկէ՞ էր այս հրահանգը, ուրկէ՞ կուգար, Երեւանէ՞ն, անոր պատուիրակներէ՞ն թէ Ներգաղթի տեղական կոմիտէներէն, ոչ ոք գիտցաւ: Պատուիրակները կը յայտարարէին թէ իրենք բոլորովին կ՚անգիտանան այդ պարագան. տեղական կոմիտէները կ՚ըսէին թէ մեր կամքէն անկախ է այդ: Այսպէս ոչ ոք կար հակառակող, եւ սակայն, ոչ մէկ «յետադիմական» կրնար երթալ Հայաստան: Ու Երեւանէն մինչեւ Լիբանան չեղաւ հեղինակութիւն մը որ սաստէր ու մէջտեղէն վերցնէր այդ անիմաստ ու տգեղ քար գայթակղութեանը:

Ու Ներգաղթի նուիրական գործի այդ հրամայական պահուն, պայքար մը սկսաւ «յառաջդիմական» ու «յետադիմական» թերթերուն միջեւ, պայքար մը, որ հասաւ շատ տգեղ ու տխուր սահմաններու:

Լայնամտութիւնը, բարեացակամութիւնը, գիտակցութիւնը տեղի տուած էին կիրքին, որ կը տիրապետէր սանձարձակ, շնորհիւ «յառաջդիմականներուն»:

Բոլոր դիտողութիւններու միտք բանին մէկ բան էր միայն — Ներգաղթի նուիրական գործը խիստ ծանր է, հարկ է կազմակերպել զայն ազդուին, որ թէ՛ գացողները քիչ վնասով ու քիչ մը աւելի հանգիստ պայմաններու մէջ մեկնին եւ թէ մնացողները օտարներու աչքին փուշ դառնալով մեծամեծ վնասներու չենթարկուին:

Երկու կողմերը իրար չկրցան հասկնալ երբեք: Ու ժողովուրդին մէջ ստեղծուեցաւ քաոս, գործուեցան վարկաբեկիչ կռիւներ ու արարքներ:

Ի հարկէ վնասուողը եղաւ նախ՝ ինքը ժողովուրդը: Մեկնողները ենթարկուեցան նիւթական ծանր վնասներու եւ տառապանքներու, իսկ մնացողները, որոնք այս նեղ օրերուն չեն կրնար գործ գտնել — մանաւանդ որ առանց ատոր ալ գործազրկութիւնը հասած է ծայրայեղ վիճակի մը, եւ երրորդ՝ ինքը Հայրենիքը, որ մերկաւ իրմէ բաժնուած իր պանդուխտ ուաքսորական զաւակներուն կը սպասէր անհամբեր ու կարօտակէզ...

Խիստ ցաւալի եղաւ: Պէտք չէր ըլլար այս խտրականութիւնը: Հայրենիքը պէտք ունէր միակամ ու միասնական հայութեան մը, որ թեւ-թեւի, կռնակ-կռնակի տուած տքնէր Հայրենիքի շինարարական վերելքին:

Մէկ հատիկ ու մինչեւ իսկ ամէնէն «յետադիմական» մէկուն հայրենիք մուտքը փրկութիւն մըն էր եւ օրհնութիւն մը:

Հասած էր մեր պատմութեան գերագոյն ժամը: Հարկ էր մոխրացնել սրտերուն մէջ ամէն քէնախանձ, ամէն անհատական փոքր ու գձուձ հաշիւ ու շահ, եւ անոնց տեղ վառել եղբայրական սէրն ու Լուսաւորչի կանթեղին լոյսը, եւ սէրովն ու լոյսովը զօրացած երթալ դէպի՛ Երկիր, դէպի՛ վեհափառ ու մայրագորով Մասի՛սը...:

Իսկ եթէ դեռ պիտի շարունակեն քրթմնջել — «Անցաւ ձեր օրը, մեր օրն է այսօր, ձեր խերը պիտի անիծենք, մենք պիտի երթանք, դուք պիտի չերթաք», այն ատեն պիտի անցնի գերագոյն պահը, ու պիտի մզկտայ նորէն Մասիսը, ու պիտի մզկտան նորէն անոր զաւակները:

Հա՛րկ է, հարկ է գիտնալ, որ միասնականութեան մէջն է մեր փրկութիւնը, ու Հայրենիքը մինչեւ իսկ ձեռքերը կտրուած մարդու մը պէտքն ունի:

Այս գործունէութեան իբրեւ արդիւնք՝ ճիշդ է Սուրիայէն ու Լիբանանէն քսան հազար հոգի մեկնեցան Հայրենիք ու ասիկա օրհնութիւն մըն է, եւ սակայն, աւելի քան քսան հազար հոգի այսօր Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ մատնուած են աննկարագրելի թշուառութեան:

Դեռ Ներգաղթի սկիզբն ենք: Դեռ կարելի է շատ բան դարմանել ու փրկել. մեծ է գործը, դժուարութիւնները շատ:

Անցողակի երեւոյթ են այս անխուսափելի դժուարութիւնները, իցի՛ւ թէ միայն շուտ անցնէին: Իցի՛ւ թէ կարենայինք անյապաղ գնահատել մեր պատմութեան գերագոյն պահը:

Ահա՛ քանի մը համառօտ գծերով պատկերը Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութեան, որ իր բոլոր թերութիւններովը միասին, իր կեանքովը, իր շինարարական աշխատանքովը, իր վերելքովը, իր ազգային ոգիովը բոլոր գաղթաշխարհին մէջ առանձին տեղ մը ունի եւ առանձին արժէք մը, ու կը ներկայացնէ մէկ մանրանկարը նախկին Պոլսոյ հայութեան:

Հայ ընտանեկան յարկին, հայ դպրոցին, եւ հայկ. եկեղեցիի նուիրական քաղցրութիւնները հո՛ն կրնանք գտնել:

Ու հո՛ն է դարձեալ, որ մենք կրնանք շնչել հայրենի լեռներէն եկող խնկաբոյր հովը:

Ու կ՚առնենք ձա՛յնը «աւհեղասահ Եփրատ»ին ու Եփրատին պէս ահեղասահ մեր աւանդութիւններուն...:

ՎՐԷՆ

ԿԱՐԳ ՄԸ ՇԱՐԱԿԱՆՆԵՐ երգապնակներու վըրայ առած է Նիւ Եորքի Ս. Խաչ եկեղեցին: Եկեղեցւոյ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Նեյսէս Ներսէսեանի երգած է Եկմալեանի, Կոմիտաս վարդապետի եւ Լեւոն Չիլինկիրեանի բազմաձայն պատարագի երգեցողութիւններէն՝ Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի, Աստուածածին Անհարսնացեալ, Զանճառելի լուսոյ մայր, Մարմին Տէրունական, Սուրբ, Սուրբ, Ամէն եւ ընդհոգւոյդ քում, Ամէն Հայր Սուրբ, Տէր ողորմեա, Քրիստոս պատարագեալ, Ով զարմանալի, Այսօր ձայնն հայրական, Հայր մեր: Այս երգեցողութեանց իրենց մասնակցութիւնը բերած են՝ Մարի Արագեան, Շաքէ Պոյաճեան, Սոնա Թեփիկեան, Յակոբ Ասատուրեան, Էլուին Ալպէրեան, Եդուըրդ Աթթարեան, Երուանդ Խաքնազէրեան, Մարտիրոս Քէօշէեան: Երգապնակները պատրաստուած են RCA-Victor Divisionի կողմէ եւ մեքենական տեսակէտէն արձանագրութիւնները շատ յաջող եղած են: Կը ծախուին հատը տասը տոլարի: Թղթատարի ծախքով 50 սէնթ աւելի: Դիմել հետեւեալ հասցէին — Holy Cross Church of Armenia, 580 West 187th Str. New York 33, N. Y.:

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

Օրիորդ Արմխի Արապեան

Կ. Պոլսոյ եւ Փարիզի հայ իգական դասու շատ արժէքաւոր դէմքերէն մէկն ալ իր յաւիտենական հանգիստը գտաւ, յառաջացեալ տարիքի մէջ:

Ճիշդ է որ ազգային ոեւէ մարզի մէջ իրեն սապարէզ ընտրած գործիչ պէտք է ճանչնալ իր ապրած ժամանակին եւ իր գործունէութեան միջավայրին մէջ: Ողբացեալ Օրիորդ Արապեանի անձնուէր գործունէութիւնը իր բովանդակ արդիւնաւորութեան մէջ սկսաւ գրեթէ կէս դար առաջ, տեւեց մինչեւ իր հեռանալը Պոլսէն ու Փարիզ հաստատուիլ իրեններով, եւ Գատը-Գիւղը եղաւ իր ծառայութեան դաշտը, երկար տարիներ: Բարեկեցիկ ընտանիքի դուստր, Օր. Արապեան իր եղբօր եւ քոյրերուն հետ, շատ կանուխէն ժառանգեց ուսեալ, կրթանուէր, լուրջ ու ծառայասէր Հայուհիի բոլոր առաքինութիւնները եւ օժտուած ազգասիրական ընտիր ձիրքերով, իր գիւղին Արամեան վարժարանը ընտրեց իր անձնուէր ծառայութեանը յարմարագոյն գետինը եւ այս այնպիսի ժամանակ մը՝ երբ 1900 թուականէն առաջ իսկ Արամեան վարժարանը կը հանդիսանար Կ. Պոլսոյ ազգ. բոլոր վարժարաններուն առաջնակարգը:

1900ական թուականներուն Գատը - Գիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցիին թաղականութիւնը եւ թաղին Արամեան վարժարանի հոգաբարձութիւնը սահմանած էին գիւղին ամէնէն կարկառուն դէմքերը, որոնց նիւթական դիրքէն աւելի իրենց ազգասիրական ոգին գիրենք ընտրած էր այդ պատասխանատու պաշտօններուն ու բախտաւոր էր բազմահայ թաղը: Ողբացեալ Աբիկ Ունճեանի ուժին ու ազգասիրական բարձր հմայքին տակ կը գործէին թաղական ու հոգաբարձուներ ու պէտք է շուրջ կէս դար ետ երթալ, գիտնալու համար թէ թրքական ծանր բռնակալութեան այդ շրջանին ազգասիրական ո՛րպիսի բարձր զգացումներով առաջնորդուած էին թաղին ժողովականները: Թաղին եկեղեցին հասութաբեր մեծ կալուածներ չունէր, բայց բոլոր թաղեցիները վստահութեամբ կուտային կամ կը նուիրէին, վասն զի ուղիղ էր եկեղեցիին, դպրոցին ու աղքատներուն մատակարարութիւնը ու Արամեանը տարեկան 2000 օսմ. ոսկիէն աւելի պիւտճէ ունէր: Դպրոցի կրթական ու ուսումնական հոգաբարձութեան կազմին մէջ, ողբացեալ Նշան Թորոսեանի արդիւնաւոր տեսչութեան տարիներուն, հեղինակաւոր դէմք էր Արայ Արապեան, Օսմ. Հանրային Պարտքի Վարչութեան գլխաւոր քննիչներէն մէկը՝ որ միջազգային համբաւ կը վայելէր մայրաքաղաքին մէջ եւ մէկ ամիս առաջ ցաւալի արկած մը անցուցած ըլլալով չկրցաւ ներկայ ըլլալ իր սիրելի քրոջ թաղման: Գրեթէ ամէն դպրոց կ՚այցելէր, դասերուն ներկայ կ՚ըլլար ու փափաքն էր ուսեալ եւ դաստիարակուած հայ սերունդ մը պատրաստել:

Աղջկանց վարժարանն ալ ունէր իր Տիկնանց խնամակալութիւնը՝ որուն հոգին էր Օր. Արաքսի Արապեան: Աւելի քան քառասուն տարիներ վերջ՝ ինծի համար շատ դժուար է ներկայացնել ողբացեալը իր եռանդուն գործունէութեան մէջ: Ան իր ամբողջ սիրտն ու միտքը դրած էր աղջկանց բաժնին վրայ: Հո՛ն էր, այնքան անձնուէր իր գործակիցներով, դպրոցին մէջ՝ զոր իր տանը չափ կը սիրէր: Օր. Արապեան դպրոցին ոչ տեսչուհին էր, ոչ ալ վարժուհիներէն մէկը, բայց շա՛տ աւելին էր անոնցմէ, դպրոցին ուղղակի վարիչ ուժն էր, զսպանակը: Ան դասարաններուն մէջն էր, տեսչարանին մէջ, կարի ու ձեւագիտութեան սրահին մէջ ու վերջապէս ընդարձակ սեղանատան մէջ՝ ուր ամէն կէսօր աղքատիկ մանչերուն եւ աղջիկներուն տաք կերակուր կը բաժնուէր, առատ, մաքուր, երբեմն երեք տեսակ ու Օր. Արապեան շատ անգամ իր ձեռքով կը բաժնէր ճաշը: Ինք էր որ իր ճաշակովը կը հագուեցնէր աղքատիկ աղջիկները ու տարեկան բոլոր հանդէսներուն աշխատանքի մեծագոյն բաժինը կը ստանձնէր, առանց յոգնութեան: Եթէ հայ ազգը Ամերիկացիներու կամ Սքանտինաւեան ժողովուրդներու նման օտար միսիոնարութեան բաժին մը ունենար, անշահախնդիր, առաքինի, բարի եւ բարեսէր, ես կը կարծեմ որ նման հրաւէրի մը առաջին ներկայացողը հանգուցեալը պիտի ըլլար: Բայց առանց ատոր ալ ան լիովին կատարեց ազգապահպանման իր սրբազան պարտականութիւնը, ու լիովին, յօժարութեամբ, առանց հրաւէրի, իր պարզասէր, համեստ կենցաղովը, ապրելով հաւատացեալ կրօնաւորուհիի մը կեանքը, առանց վանքի, առանց քօղի, իր համայնքին մէջ:

Գատը-Գիւղի հին սերունդը երախտագիտութեամբ պիտի յիշէ միշտ ողբացեալը՝ որ իր պարտականութիւնը լիովին կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ կը բաժնուի ահա իր սիրելի եղբօրմէն ու սիրելի ազգէն:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

«Աղխատին պաշտպանները»

Այս խորագրով «Յառաջ»ի Նոյեմբեր 22ի թիւին մէջ մեծ դարձանքով կարդացի Պ. Լիլայի երգիծականը, որ՝ շատ հինցած ու մաշած յանկերգ մը ըլլալով, ուշադրութիւն իսկ պիտի չգրաւէր, եթէ զուգադիպած չըլլար՝ ընդհանուրին կողմէ գնահատուած բարեսիրական ձեռնարկի մը նախօրեակին։

Կասկածէ վեր է անշուշտ, որ Լիլայի ինչպէս նաեւ հինէն ի վեր բազմաթիւ լուրջ կամ երգիծական գրողներուն միակ մտահոգութիւնը եղած է Աղքատախնամի գանձանակը ազատել անյորդ պերճանքներու ծախքերէն։ Ճիշդ նոյն մտահոգութենէն մղուած է, որ ես ալ կը փութամ պատասխանել ժամանակավրէպ մտայնութեան մը, որու ծաւալումն ու ընդհանրացումը մեծ վնասներ կրնայ պատճառել բարենպատակ բոլոր ձեռնարկներուն։ Եթէ իսկապէս ատիկա Պ. Լիլայի անձնական տեսակէտն է եւ ինք սկզբունքով հակառակ է պարահանդէսով կամ այլ ժամանցիկ միջոցներով դրամ հաւաքելու դրութեան, ինչո՞ւ կը ծանրանայ միայն Աղքատախնամի մօտալուտ պարահանդէսին վրայ, երբ Փարիզի մէջ բարեսիրական ուրիշ ընկերութիւններ ալ կան, ինչպէս՝ Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչեր, Տիկնանց եւն.։ Անոնք ալ ամէն տարի, այս եղանակին, անվրէպ նոյն միջոցին կը դիմեն՝ հաւասարակշռելու համար իրենց պիւտճէն եւ լաւագոյն կերպով դիմագրաւելու՝ իրենց վստահուած նիւթական պարտաւորութիւնը։ Արդ, նկատի ունենալով միակողմանի այս ընթացքը, կը տարուիմ ենթադրել, թէ մի՛ գուցէ Պ. Լիլա թելադրուած ըլլայ՝ յարակից սենեակներէ կամ քովնտի դռներէ փախացող չարակամ լեզուներէ, որոնց ծածուկ ձգտումն է հանրութեան միտքը պղտորել. ինչ որ ինքնին խիստ դատապարտելի է։

Ձեմ փափաքիր նոյնպէս, որ մեր սիրելի Լիլան հեռուէն ցաւ զգայ կամ դուր տեղը տառապի, մտածելով, թէ աղքատին գանձանակէն՝ բաղում գումարներ յումպէտս պիտի ծախսուին պարահանդէսի մը առթիւ։ Ուստի, ի խաղաղութիւն մտաց, կը փութամ յայտնել, թէ՝ ըլլալիք ծախքը աղքատին համար հաւաքուած դրամէն պիտի չառնուի, այլ աղդասէր ու բարեսէր անձերէ, որոնք ինքնաբերաբար յանձն առած են ամէն զոհողութիւն կամ առատաձեռնութիւն։ Նոյնիսկ ուտելիք ու խմելիքներն ալ նուիրատուներու կողմէ հայթայթուածներ են։

Աղքատախնամը նոր կազմուած ընկերութիւն մը չէ, այլ քանի մը տասնեակ տարիներու գոյութիւն մը ունի։ Մենք դեռ Փարիզ ալ չէինք եկած, երբ անոր հիմնադիրները հաւատարմօրէն, ամէն տարի, նման պարահանդէս մը կը կազմակերպէին, այնպէս որ այլեւս աւանդութիւն մը դարձած է եւ ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէ անոր, ապա անոր գանձին բերելու համար ամենալայն նիւթական օժանդակութիւնը։

Վերջապէս, տեղին է յիշել ու կրկնել Պ. Լիլայի հանդիպած «փորձառու ազգային»ին ճշմարիտ համոզումը թէ՝ «Հարուստը դրօշակ եւ ճոխութիւն կ՚ուզէ... այլապէս ոչ կուգայ եւ ո՛չ ալ կը վճարէ»։

Իսկ ես անվարան պիտի ըսեմ, թէ՝ ոչ միայն հարուստը՝ այլ առհասարակ ամէն մարդ մէկի տեղ տասը կուտայ, տեսնելով իր եսին ու հաճոյքին գոհացումը, այդ վայրկեանէն իսկ կը ծնի խանդավառութեան եւ զոհողութեան ոգին։

ԱՂՔԱՏԱՍԷՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՏՈՒՆԵՐԸ ԾԱԽԵՑԻՆ Ո՞ՒՐ ՊԻՏԻ ԲՆԱԿԻՆ

Հալէպի «Արեւելք»ը շատ վրդովիչ լուր մը կը հաղորդէ Ներգաղթի համար արձանագրուած հայրենակիցներու մասին, որ անգամ մը եւս կը հաստատէ Ներգաղթի Յանձնախումբերուն տնավարի ու անխոհեմ գործունէութիւնը։

Նոր Գիւղի մէջ, բազմաթիւ Հայեր մինչեւ Նոր Տարի Հայաստան երթալու յոյսով, տեղացիներու ծախած են իրենց տուներն ու կալուածները, փոխանցումը կատարուած եւ դրամն ալ գանձուած է Ներգաղթի Յանձնախումբերուն կողմէ։

Արդ, Նոր Տարին ահա կը մօտենայ եւ այդ հայրենակիցները ստիպուած են դեռ ատեն մը մնալ իրենց տեղերը։ Անշուշտ իրենց տուները պարպելու հեռանկարը ծանր մտահոգութեան մը կը մատնէ զիրենք եւ շատ բնականօրէն իրար են անցած։

Այս ծանրակշիռ հարցին առթիւ, որ նոր յուսախաբութիւններու պատճառ պիտի դառնայ, «Արեւելք»ի խմբագրութիւնը դիմած է պաշտօնական շրջանակներու, կացութեան մասին ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալու համար։

Հալէպի կառավարիչին յայտարարութեան համաձայն, քանի մը շաբաթ առաջ քանէ աւելի Հայեր խնդրանքով մը դիմած են իրեն, որպէսզի իրենց ծախուած տուներու նոր տէրերու յանձնումը յետաձգուի մինչեւ 1947ի վերջը։ «Դժբախտաբար ի վիճակի չենք այդ ուղղութեամբ ձեզ բաւարարող պատասխան տալու», պատասխանած է կառավարիչը։

Խմբագիրը նոյն պատասխանը ստացած է նաեւ Ոստիկանութեան Տնօրէնէն, որ յայտնելէ վերջ իր բարեացակամ տրամադրութիւնները Հայերուն հանդէպ, յայտարարած է թէ՝ որքան ալ բարի ըլլայ նպատակը, պետութեան մը պաշտօնեան օրէնքին դէմ եւ օրէնքէն դուրս չի կրնար գործել։ «Այսուհանդերձ, շարունակած է, պարտականութիւնս տուի Ապահովութեան պաշտօնեաներէս մէկուն, որ հաւաքէ աղերսագիրը ստորագրող Հայերը եւ գնորդներուն հետ փորձէ համաձայնութեան մը բերել։ Օրէնքը շատ յստակ է եւ որոշ. տուները կը պատկանին գնողներուն։ Անոնց բարեացակամութիւնը կրնայ լուծել այս ցաւոտ խնդիրը»։

Այս առթիւ կալուածներու առուծախի (Թափու) տնօրէնն ալ հաստատելով իր պաշտօնակիցներուն յայտարարութիւնները, քննադատած է Ներգաղթի յանձնախումբերուն առած այս ապօրինի քայլը, ըստ որում անոնք պաշտօնական մարմիններ չեն եւ իրաւունք չունին տուներու առուծախով զբաղելու։

ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԵԹՈՎՊԻԱՅԷՆ

Եգիպտոսի Ներգաղթի Կեդր. Կոմիտէին թելադրութեամբ եւ Առաջնորդին ղեկավարութեամբ Ատիս Ապէպայի մէջ կազմուած է Ներգաղթի կոմիտէ մը, հետեւեալ անդամներով.— Պ. Պ. Գէորգ Քէհեաեան, Վահան Փօղարեան, Յակոբ Նալպանտեան, Արշակ Խաչատուրեան, Արսէն Աճէմեան։

—o—

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Գարեգին կաթողիկոսի յոբելեանը տօնուած է Կիպրոսի Ազգ. իշխանութեանց կողմէ, Հոկտեմբեր 27ին։ Այս առթիւ գոյացած է 1500 անգլ. ոսկի, որ պիտի յատկացուի Անթիլիասի մշակութային աշխատանքներուն։ Յոյս կայ որ այս գումարը հասնի 2500 սթերլինի։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱԼԱՀՈՎՏԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բալահովտի (Բալուի) Վերաշինական Միութեան Ֆրանսայի Շրջանի Ե. Պատգ. ժողովը տեղի ունեցաւ մեծ խանդավառութեամբ Նոյ. 10—11 Bar du Globeի սրահին մէջ։ Բացի Կարտանի Մասնաճիւղէն, իրենց լիազօր ներկայացուցիչներով եւ խորհրդականներով կը մասնակցէին բոլոր մասնաճիւղերու ներկայացուցիչները (Մարսէյլ, Գօմոն, Սէն Լու, Վալանս, Լիոն, Վիէն)։

Տեղական հարցերու կարգին, ժողովը մասնաւոր ուշադրութեամբ զբաղեցաւ հետեւեալ հիմնական չորս խնդիրներով,— 1. Ներգաղթ, 2. Վերաշինութիւն, 3. Կազմակերպչական եւ 4. Աղքատներու օգնութիւն։

Պատգ. ժողովը անհուն հրճուանքով ողջունելով Ներգաղթի արտօնութիւնը, որոշեց իր հնարաւոր բոլոր միջոցներով բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնները տրամադրել Խ. Հայաստան մեկնիլ փափաքող հայրենակիցներուն, առանց պաշտպանի եւ դաւանանքի խտրութեան։

Վերաշինութեան բանաձեւը անգամ մը եւս հաստատելով, որոշեց Ամերիկայի Համաբալուի համագործակցականի Կեդր. Գործադիր Մարմնի հետ յարաբերութեան մէջ մտնել, եւ աշխատիլ միասնաբար աւելի լայն թափով զայն իրագործելու։

Կազմակերպչական աշխատանքներու շուրջ, ապագայ Վարիչ Մարմնոյ վրայ պարտք դրաւ, կոչով եւ յարաբերական կանոնաւոր միջոցներով, կազմակերպել գաղթաշխարհի մէջ գտնուող Բալուցի հայրենակիցները եւ զանոնք լծել վերաշինական մեծ գործին։

Աղքատ հայրենակիցներու օգնութեան հարցը խղճի պարտք համարելով, որոշեց օգնել միայն անոնց որոնք պատեհ առիթ ներկայացուած պարագային պիտի ուզեն Հայրենիք մեկնիլ, այլապէս յետագային գուրգուրանքէ պիտի զրկուին։

Պատգ. ժողովը գոհունակութեամբ քննելով Վարիչ Մարմնոյ ութնամեայ հաշիւները (յետաձգուած պատերազմի հետեւանքով) եւ բարոյական աշխատանքները, հպարտութեամբ հաստատեց իր վստահութիւնը եւ զայն գնահատելով վերընտրեց հետեւեալ հայրենակիցները.— Գ. Արզումանեան, նախագահ, Յակոբ Քիւրքճեան, գանձապահ, Ս. Մահտեսեան, քարտուղար, Ս. Վարժապետեան, փոխ-քարտուղար, Յ. Դանիէլեան, խորհրդական։

Ժողովը վերջացաւ Նոյ. 11ին, ատենապետին լաւագոյն բաղձանքներով։ — Դիւան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆ, «Յառաջ».— Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան ֆութպոլի յանձնախումբը Դեկտեմբեր 1ին, հրաւիրած էր F. C. A. Ռոմանի հայկական խումբը կատարելու բարեկամական մրցում մը ընդդէմ F. C. A. Ռոմանի Ա. խումբին, իսկ պատանիները, Ռոմանի պատանիներուն դէմ։ Մրցումը տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սեփական մարզադաշտին վրայ։ Մարզասէր բազմութիւն մը եկած էր քաջալերելու հայ մարզիկները։ Բարեբախտաբար անձրեւոտ օդը պայծառացաւ։ Դատաւորին սուլիչին վրայ, երկու պատանի հայ խումբերը ուրախ զուարթ դաշտ ելան։ Խաղը շատ հետաքրքրական էր։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները տիրապետելով դաշտին, եռանդուն խաղարկութեամբ յաղթեցին Ռոմանի պատանիներուն 7—2։

Յետոյ դաշտ ելան Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր լաւագոյն կազմով խաղալու համար Ռոմանի Ա. խումբին դէմ։ Ֆութպոլի յանձնախումբի կողմէ Մ. Փափազեան ծաղկեփունջ մը նուիրեց Ռոմանի խումբին։ Խաղը սկսաւ Ռոմանի յարձակողականով, բայց մեր միջնապահներուն ճարպիկ խաղարկութեամբ գնդակները ետ կը մղուէին։ Առաջին կիսախաղին երկուստեք լաւ խաղարկութիւն ցոյց կուտային։ Առաջին կիսախաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 2—0։ Տասը վայրկեան դադարէն վերջ, սկսաւ երկրորդ կիսախաղը, Վիէնի Հ. Մ. Ը. Մ.ը գեղեցիկ «փաս»երով սկսաւ յառաջանալ, տիրապետելով դաշտին եւ յաջորդաբար շահեցաւ չորս նշանակէտ եւս։ Ռոմանը շատ ջանաց նշանակէտ մը շահիլ, բայց անօգուտ, խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 6—0։ Լաւ խաղարկութիւն ցոյց տուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներէն Ա. Նաճարեան, Ս. Զարդարեան եւ Պալեան եղբայրները, նաեւ մեր պատանի բերդապահը՝ Նովէծեան։ Դիտողութիւն մը.— մեր վերջապահները շատ տկար խաղարկութիւն ցոյց տուին։ Խաղէն վերջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը թաք գինով հիւրասիրեց Ռոմանի հայ մարզիկները։

Յ. Մաքոսեան

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

(Նամակ խմբագրութեան)

Յառաջիկայ ամառ, Օգոստոս ամսուան ընթացքին, Ֆրանսայի մէջ տեղի կ՚ունենայ աշխարհի բոլոր Սկաուտներու Միջազգային Ճամբարը (Ճէմպօրի)։

Հայ Արիներու Միութիւնը, ինչպէս անցեալին մէջ՝ հրաւիրուած է մասնակցելու ճամբարին պաշտօնապէս։ Մասնակցողներն են Միութեան Փարիզի եւ Մարսէյլի շրջանները Ֆրանսայէն, Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի շրջանները՝ Եգիպտոսէն, Պրիւքսէլի եւ Անվերսի շրջանները՝ Պելճիքայէն։

Հայ Արիներու Միութիւնը, իբրեւ զուտ սկաուտական կազմակերպութիւն, որ ճանչցուած է Սկաուտական Միջազգային Գրասենեակէն, լիազօրուած է ներկայացնելու հայ սկաուտութիւնը եւ կազմակերպելու հայկական պատուիրակութեան մասնակցութիւնը։

Այս առթիւ, կոչ կ՚ընենք բոլոր հայ պատանիներուն, սկաուտներուն եւ խումբերուն, որոնք Հայ Արիներու Միութենէն դուրս կը գտնուին, մտնել մեր շարքերուն մէջ, վայելելու համար Հայ Արիներու Միութեան տրուած առաւելութիւնները սկաուտական միջազգային ընտանիքին մէջ։

Ի դիմաց Հայ Արիներու Միութեան Գործադիր Խորհուրդի, Ընդհ. Քարտուղար՝ Ն. Պօյաճեան

ԻՏԱԼՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալացի կնոջ քաղաքական դիմագիծը ներկայացնող երկու կազմակերպութիւններ կան այսօր Իտալիոյ մէջ.— Իտալացի կիներու ընկերակցութիւնը (U. D. I.) եւ Իտալացի կիներու կեդրոնը (C. I. F.)։

Առաջինը ազգային կազմակերպութիւն մըն է, ձեւականօրէն հիմնուած բոլոր քաղաքական եւ ոչ քաղաքական հոսանքներու վրայ, բայց գլխաւոր դրդիչն ու հակակշռողը կը ներկայանան աշխատաւորական կուսակցութիւնները, մասնաւորաբար համայնավարները։ Երկրորդը հիմնովին Քրիստոնեայ Դեմոկրատ կազմակերպութիւն մըն է, առաջինին հակառակորդ։ Իր գլխաւոր նպատակն է շարքերուն մէջ առնել կաթոլիկ կիներ, օգնելու համար Քրիստոնեայ Դեմոկրատ Կուսակցութեան եւ աշխատիլ անոր ի նպաստ քարոզութիւններ կատարել։

Երկու կազմակերպութիւններն ալ պայքարի լծուած են քաղաքական եւ օրէնսդրական ընտրութիւններուն առթիւ եւ կիներուն ալ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքը կը պահանջեն։

Իտալացի կիներու ընկերակցութիւնը որ կազմուեցաւ երկու տարի առաջ, այսօր շատ ազդեցիկ է եւ ուժեղ, հազարաւոր անդամ ունի, գլխաւորաբար աշխատաւոր դասակարգէն։ Հաւաքական մասնակցութիւնը կը բերէ երկրին վերականգնումին եւ վերանորոգութեան գործին։ Գերմաններու եւ ֆաշականներու դէմ կատարուած կռիւներուն ընթացքին, անոր անդամները գործնապէս օգնեցին ըմբոստներուն եւ իբրեւ սուրհանդակ ծառայեցին շատ մը գաղտնի կազմակերպութիւններու։

Իտալիոյ ազատագրումէն վերջ՝ կազմակերպութեան գործելակերպը հիմնապէս փոխուեցաւ։ Երկու միութիւններն ալ հրաշալի գործ կատարեցին,— մանկատուններ ու դպրոցներ, սպառողական հաստատութիւններ ու արհեստանոցներ հաստատեցին։ Պատերազմի պատճառով երկար տարիներ անմնունդ մնացած աղքատ երախաներուն, ծովեզերեայ արձակուրդի կայաններ հիմնեցին։

Մինչեւ 1946 Սեպտ. U. D. I.ին անդամներուն թիւը 402.000ի էր հասած։ Զանազան ուրիշ գործերու կարգին, անոնք կովերու յատուկ գոմեր ճարեցին, անոնց կաթը յատկապէս բաշխելու համար հիւանդներուն եւ մանուկներուն։ Օճառի գործարաններ հիմնեցին, քաջալերեցին մետաքսահիւս զգեստներու գործը եւն.։

տարագործութիւնը եւ հողագործութիւնը: «Մենք բարեկամութիւն պիտի մշակենք բոլոր դրացի երկիրներուն հետ, բացարձակապէս պիտի յարգենք հանրապետական օրինականութիւնը: Մենք խրտուիլակ ճիւաղներ չենք (հեգնական ծիծաղներ աջակողմեան երեսփոխաններէ): Մի ըսէք թէ համայնավարական կառավարութիւն չի կրնար ըլլալ, որովհետեւ չէ եղած մինչեւ հիմա: Ամէն բանի սկզբնաւորութիւն մը պէտք է ըլլայ:

Ձայն մը.— Վախճանին սկիզբը:

Վերջացնելով, Գ. Տիւքլօ հրաւիրեց ժողովը հասկնալ ընկերային եւ քաղաքական իրականութիւնը: Մեր մասին, ինչ որ ալ ըլլայ քուէարկութեան արդիւնքը, մենք ճշգրտօրէն կ'ըմբռնենք դէպքերու ընթացքը, եւ գիտենք թէ ինչ որ այսօր չի յաջողիր, վաղը անպատճառ պիտի յաջողի»:

Յետոյ կատարուեցաւ քուէարկութիւնը, ջուրը ձգելով Մորիս Թորէզի ընտրութիւնը: (Երկու քուէ ալ ընկերվարական Լը Թրոքէրի տրուած էր, անշուշտ իբրեւ կատակ): Նախագահը յայտարարեց թէ առաջինը յաջողած չըլլալով, հարկ է երկրորդ քուէարկութիւն մը կատարել: Բայց որո՞ւ համար, քանի որ ուրիշ թեկնածու չկար: Ժողովրդական երեսփոխանի մը առաջարկին վրայ, որոշուեցաւ յաջորդ օրուան (երէկ, Եշ.) ձգել վարչապետին ընտրութիւնը: Համայնավարները ետ չեն առած Թորէզի թեկնածութիւնը: Կը խօսուի նաեւ նախորդ վարչապետ Կուէնի (ընկերվարական) եւ ելմտական Նախարար Ռոպէռ Շումանի մասին: Հաւանական է որ քառաթեւ դահլիճ մը կազմուի:

★ Թերթերը կը գրեն թէ՝ ընկերվարական երեսփոխաններէն կէս մը յուզումէն կուլար, երբ ակամայ քուէ կուտար Մորիս Թորէզի համար, համաձայն կուսակցութեան հրահանգին:

★ Ելմտական – տնտեսական կացութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ: Հազիւ քսան օր մնացած է, քուէարկելու համար 1947ի առաջին եռամսեակին ելմտացոյցը: Ելմտական Նախարարին կարծիքով, անհրաժեշտ է խիստ խնայողութիւններ կատարել եւ հաւասարակշռել ելմտացոյցը, այլապէս աղէտ մը պիտի ծագի:

Մոլոթով կ'ընդունի ամերիկեան ծրագիրը

Միացեալ Ազգերու քաղաքական յանձնաժողովին Դշ. օրուան նիստին մէջ, Գ. Մոլոթով անակնկալ յայտարարութիւն մը ըրաւ, ըսելով թէ պատրաստ է մէկդի դնելու զինաթափութեան խորհրդային ծրագիրը եւ ընդունելու Մ. Նահանգներու ծրագիրը, իբրեւ հիմ վիճաբանութեանց: Անշուշտ կրնայ փոփոխութիւններ առաջարկել: Մ. Նահանգներու եւ Քանատայի ներկայացուցիչները ուրախութեամբ ողջունեցին այս յայտարարութիւնը եւ վերջինը աւելցուց.— «Աշխարհը երախտապարտ պիտի ըլլայ Խ. Միութեան արտաքին նախարարին, այն մեծ յոյսին համար զոր իր ճառը կը պարգեւէ մարդկութեան առջեւ»:

Մոլոթով իր յայտարարութեամբ կ'ընդունի որ հիւլէական ռումբէն զատ, օրէնքէ դուրս հռչակուին նաեւ ուրիշ քանդիչ զէնքեր: Յետոյ, կը հաւանի որ վեթոյի իրաւունքը չգործադրուի զինաթափութեան միջազգային հսկողութեան առթիւ: «Հինգ մեծ պետութիւնները պէտք է միաձայն ըլլան զինաթափութեան հարցին մէջ, ապահովելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներուն արդիւնաւորութիւնը»:

Անգլիական պատուիրակն ալ գոհունակութիւն յայտնեց Խ. Միութեան զիջումներուն համար: Վիճաբանութիւնները կը շարունակուին փոխադարձ բարեացակամութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հանքագործներու գործադուլին առթիւ, սէնտիքային նախագահը՝ Ճոն Լիւս դատապարտուեցաւ 10.000 տոլար, Միութիւնը՝ 3.500.000 տոլար տուգանքի: Բանտարկութեան վճիռ չէ տրուած: Գործադուլին հետեւանքով կառավարութիւնը որոշեց դադրեցնել արտածման յատուկ ապրանքներու փոխադրութիւնը, կապոցներու (քոլի) առաքումը երկրէն դուրս, եւ 50 առ հարիւր կրճատել երկաթուղիներու երթեւեկը:

ԿԻՆԵՐԸ ԾԽԱՏՈՄՍ պիտի ստանան յունուարփետրուարի պարենատոմսերուն հետ, 1947ի համար. Հապա կ'ըսէին թէ ծխախոտի վաճառումը ազատ պիտի ըլլայ 1947 փետրուարէն սկսեալ...

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքը սահմանն անցնելով մտած է Ատրպատականի ինքնավար նահանգը: Կը վախցուի որ ծանր դէպքեր պատահին:

ՓԱՐԻԶԻ 40.000 ՔՐՁԱՀԱՒԱՔՆԵՐԸ իրաւունք ստացան՝ շարունակելու իրենց արհեստը, քանի որ թէ պիտանի նիւթեր կը հաւաքեն եւ թէ տուրք կը վճարեն: «Մենք ամէն օր 300 թոն հին թուղթեր, 200 թոն քուրջ, 150 թոն ոսկոր, 250 թոն երկաթի, 100 թոն ապակիի կտորներ կը ժողվենք, եւ միլիոնաւոր բանուորներ պէտք ունին այս նիւթերուն»:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահը, կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէներու խումբերը հետեւեալ կարգով:

Վռամեան եւ Ընկեր Կայծ, այս ուրբաթ, 6 Դեկտեմբեր, սովորական հաւաքատեղին:

Ակնունի, Համազասպ եւ Թաթուլ, այս շաբաթ իրիկուն 7 Դեկտեմբեր, ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ ընկեր Գ. Իփէքեան:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրադարանի սրահը, 137 rue Paul Bert: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտօք ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ ժամը 20ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը՝ յառաջիկայ երկուշաբթի 9 Դեկտ. ժամը 15ին ընկերուհի Վարսենիկ Չէքիճեանին բնակարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

Նոյն Միութեան Սանուհիներու ընդհ. ժողովը՝ յառաջիկայ երկուշաբթի 9 Դեկտեմբեր, ժամը 20ին հայ մատուռի սրահին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Ֆր. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին հայ երիտասարդաց սրահին մէջ, 18 Quai Anatole France: Կարեւոր օրակարգ: Վարչական ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կաթող. պատուիրակ Արտաւազդ արք. հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցանէ այս կիրակի Լիոնի Ս. Աստուածածին մատուռին մէջ, 69 rue Louis Blanc, հայրապետական օրհնութիւններ հաղորդելով:

Համերգ Մարսէյլի մէջ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին Հովանաւորութեամբ Կաթող. լիազօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ:

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ:

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ:

Տոմսը.— Համերգին օրը կիշէն տոմս չի ծախուիր: Կանուխէն ապահովել դիմելով Գ. Գ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02: Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean եւ երգչախումբի անդամներուն:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՏԱՊԱՂԵԱՆ այսու կը տեղեկացնէ իր բարեկամներուն, որ իր տիկնոջ Լիզայի մօր եւ հօրեղբօր ՍՕՆԻԱ ԵՒ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆՆԵՐՈՒ (վախճանած Երեւան) հոգեհանգստեան արարողութիւնը տեղի պիտի ունենայ Հայոց Ս. Յովհաննէս եկեղեցւոյ մէջ, (15 rue Jean Goujon), այս կիրակի, 8 Դեկտ. պատարագի արարողութենէն վերջ:

Ռ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԵՒ Զ. ՊՕՏՈՍԵԱՆ
Կը կազմակերպեն
ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՆ

Յունուար 18ին, Salle d'Iénaի մէջ: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՊԻՅԱՆՔՈՒՐԷՆ Այրի Տիկին Զարուհի Համբարձումեան եւ պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով եւ գիրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ::

ԴՌՆԱՊԱՆ – ԴՌՆԱՊԱՆՈՒՀԻՆԵՐԸ պարտաւոր չեն դուռները գոցելու եւ տունը մնալու: Ոստիկանութիւնը ետ առաւ նախորդ հրամանը:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ բուռն կռիւներ տեղի կ'ունենան Մակեդոնիայէն մինչեւ Պելոպոնէս, ըմբոստներուն եւ կառավարական զօրքին միջեւ: Յունաստան ուղղակի կ'ամբաստանէ իր դրացիները, Եուկոսլաւիան, Պուլկարիան եւ Ալպանիան, իբրեւ մեղսակից: 38 ըմբոստներ սպաննուած են առջի օր:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ թէյասեղանը Դեկտ. 8ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Salle Voltaire, 21 rue Odéon: Ի պատիւ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ ՌՈՒԲԻՆԱՅԻ:

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղին տարեկան պարահանդէսը՝ Յունուար 25ին, շաբաթ երեկոյ Քոլիզէի սրահին մէջ:

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը Փարիզի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ, կաթող. լիազօր:

Կիրակի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 17ին, Salle Gaveauի մէջ, (45 rue La Boëtie):

« ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ »

Կազմակերպուած Փարիզի Հայկական-Երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆի

Յայտագրին մէջ պիտի գործադրուին վարդապետին մշակած գործերէն 40 կտորներ, խմբերգի, մեներգի եւ դաշնակի համար: Նախօրօք ապահովել տոմսերը հետեւեալ հասցէներէն.— Հրանտ Սամուէլ, Սապօնճեան, 39 rue Trévise, Բամպուքճեան 9 rue Jouy Rouve, Հ. Սարգիսեան 261 Fbg. St. Martin, Պարթեւեան 14 rue Petit, Paris (19): Համերգին օրը տոմս պիտի չի ծախուի սրահը:

Ժողովրդական երգի եւ պարի հանդէս

Բարձր հովանաւորութեամբ Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ M. GUSTAVE ROUSSYի եւ նախագահութեամբ MADAME BRUNSCHWIGի, Inspectrice de l'Académie de Paris, ի նպաստ St. Hilaire du Touvetի ապաքինարանի Փրանսացի եւ օտար ուսանողներու: Այս կիրակի 8 Դեկտ. ժամը 2.30ին Սորպոնի Richelieu ամփիթատրոնին մէջ: Հայկական բաժնին կը մասնակցին ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Ռէժին Յովհաննէսեան: Տոմսերու համար դիմել Սորպոնի դռնապաններուն: Գիները 50, 75 եւ 100 Ֆրանք:

Տարեկան պարահանդէս

Փարիզի Հայկական երգչախումբի, Յունուար 26ին, ժամը 4էն 12, HOTEL CONTINENTALի սրահներուն մէջ:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ
Պ. ՎԱՀԱՆ ԽԱՐՃԱՆԵԱՆ
կը յայտարարէ որ ըստ առաջնոյն կ'ընդունի իր յարգելի յաճախորդները ամէն օր ժամը 9էն 10 եւ 6էն 7, իր Cabinetին մէջ, **21 rue Pierre Sémard Paris (9) (anciennement Rue Baudin, métro Cadet** կամ Poissonière) եւ կամ ժամադրութեամբ: Tél.Tru. 29-39 (Բացի շաբաթ կէսօրէ վերջ եւ կիրակի օրերէն):

TAM-TAM
BAR RESTAURANT
(Տնօրէն Պ. ԿՐԷԿՈՐԵԱՆ)
28, rue St. Séverin, Paris (V)
Métro: St. Michel **Tél. Odé. 34-83**
Հայկական, արեւելեան եւ եւրոպական ընտիր ճաշ: Աղանդերներու ճոխ զանազանութիւն: Արեւելեան առաջնակարգ նուագախումբ: Կ'երգէ Փարիզի ծանօթ արուեստագիտուհի եւ երգչուհի **Mme. SONIA KARAKACHE**: Նախընտրելի է նախապէս գրաւել սեղանը:

MEUBLES MODERNES
60, Bd. DE LA BLANCARDE, MARSEILLE
Բացուած է Վ. ՔԻՒՓԷԼԵԱՆի կահ-կարասիներու մեծ վաճառատունը: Խիստ մատչելի գիներով կը ծախուին, ննջասենեակի, ճաշարահի, խոհանոցի, հիւրանոցի արդիական ոճով բոլոր տեսակի կարասիներ: Կը ծախուին նաեւ աթոռներ, բազմոցներ, թիկնաթոռներ, կաշիէ եւ թաւիշէ:
Այս ծանուցումով ներկայացողին մասնաւոր զեղչ:

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն
Ունինք կաշիի վաճառատուն **Crepin** եւ **Tannerie:** Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, **223, r. Tolbiac, Paris (13)** Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8—12 եւ 14—18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը: Հաղորդակցութիւն՝ **métro : Tolbiac, Place d'Italie, Glacière:**

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, եռամս. 300, Փր., Արտաս. 10 Ֆր.

Samedi 7 Décembre 1946 Շաբաթ 7 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4873 Նոր շրջանի 512 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԲՈՒՆ «ՖԱՇԻՍՏ»ՆԵՐԸ

Քանի մը ճշմարտութիւններ եւս, փակելու համար անհաճոյ էջ մը որ բացուեցաւ հակառակ մեր կամքին: Իբրեւ հետեւանք պաշտօնական բերաններէ արձակուած լուտանքներու:

Ըսեր ենք առաջին օրէն,— երբեք միտք չունինք հին վէրքեր քրքրելու կամ նոր ճեղքեր բանալու:

Ատոր համար ալ, մէկ հիմնական ուղեգիծ,— ոչ մէկ պատասխան, զանազան պիտակներու տակ արձակուած տուտերու, քսութեանց եւ բանսարկութեանց:

Երեւանի խօսնակը ուրիշ բառ մըն ալ սահեցուցած էր Նոյեմբեր 29ի հռչակաւոր գրոյցին մէջ,— «Ֆաշիստ Դաշնակները»:

Նոյն բառը կը հնչէր Փարիզի տօնակատարութեան առթիւ սարքուած շարժանկարին մէջ:

Անդին, Ազրբէջանի մէջ, Ռատիօ - Բագուն կը կապկէր նոյն եղանակը: Անշուշտ եւ Ռատիօ - Թբիլիսին (Թիֆլիս): Ու ձայնը կ՚արձագանգէր ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, մինչեւ Մոսկուա:

— «Հայաստանը փրկուած ֆաշիստ Դաշնակների անարգ լծից»... Ծիշդ այնպէս ինչպէս եթէ աղատուած ըլլար ցարական, անգլիական կամ ամերիկեան աշխարհակալութեան լուծէն:

Երբեք այսքան ասիական մոլեգնութեան հասած չէր կուսակցական, հատուածականատելութեան կիրքը, առաջնորդութեամբ հսկայական ուժի մը որ կը տիրապետէ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին:

Ատելութիւն եւ ոխակալութիւն, որ ոչինչ ունի գաղափարական: Քառասուն - յիսուն տարի առաջ ալ եւ մասնաւորապէս 1905ի յեղափոխութեան ատեն, մարդիկ այսպէս կը պայքարէին:

Այն ատեն ոչ «Կոմպարտիա» կար (Կոմ. կուսակցութիւն), ոչ բոլշեւիկ - մենշեւիկ, այլ միայն Սոցիալ - Դեմոկրատ հոսանք: Չկար նաեւ «Ֆաշականութիւն» բառն իսկ:

Արդ, իրարու յաջորդող սերունդները այնքան լաւ սերտած են իրենց դասը, որ հազիւ թէ կը տարբերին իրարմէ:

Աշխարհ սարսեցաւ իր հիմերէն: Երկու պատերազմներ վեր ի վայր շրջեցին ամէն բան: Գահեր տապալեցան եւ ժողովուրդներ կործանեցան: Թմրած, կործանած ազգեր յարութիւն առին: Եւ սակայն, արեւելեան սոցիալ - դեմոկրատ աղանդամոլութիւնը մնաց անսասան: Մնաց տառին կառչած: Հակասելով իր իսկ սարքած յեղափոխութեան պահանջներուն:

Եւ թոյնը հոսեցաւ մինչեւ Ատլանտեանի եւ Խաղաղականի ափերուն վրայ: Ամէն ուր որ հայկական համրանք մը անձկութեամբ կը հեւայ, ի խնդիր հայրենիքի:

Ու տեսանք ներգաղթի պատուիրակներ, որոնք հազիւ իրենց պաշտօնատեղին հասած, սրբազան պարտականութիւն համարեցան «թշնամի» հռչակել Դաշնակցութիւնը:

Սուրիա - Լիբանանէն մինչեւ Ֆրանսա, այդ պատուիրակները Հայոց պատմութիւն հեղեցին, Վարդան Մամիկոնեան, Դաւիթ Բէկ եւ Իսրայէլ Օրի հոլովեցին, փառաբանելով անոնց ազատագրական պայքարը:

Իսկ երբ կարգը եկաւ այդ պայքարի յաջորդական շրջաններուն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, իրենց ամէնէն թեթեւ որակումն եղաւ «ֆաշիզմ»:

Ամէնէն համբակ հայախօսն ալ դարձաւ հոետոր, մոլորեցնելով ունկնդիր բազմութիւնները որոնք երբեք տրամադրութիւն չունէին գայլի առակը լսելու:

Այն ատենն որ, մարդիկ ներգաղթն անգամ տառապանքի վերածեցին, միջնադարեան հաւատաքննութեամբ:

Անոնք մասնաւոր հարցարաններ ու հարցաքննիչներ պատրաստեցին, երեւան հանելու համար հայրենակարօտ հայորդիներու քաղաքական անցեալն ու ներկան:

Անոնք մինչեւ գետին խոնարհեցուցին հայրենիքին տարագիր զաւակները: Տրորեցին, արիւնեցին անոնց սիրտը: Թունաւորեցին անոնց հոգին: Բոռմ ցանեցին հօր եւ զաւկի միջեւ:

«Ֆաշիստ»: Փնտռեցէք անոնց մէջ որ այս քարքերը սահղծեցին ու կը քաջալերեն, ծաղրանկարի վերածելով յեղափոխութեան տարրական գիտելիքները:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նուէրի մը առթիւ

Գարնան սկիզբն էր: Մէկ ծրար պարէն ղրկեր էին ինծի Ամերիկայէն, ատկէ քանի մը շաբաթ առաջ՝ Բարեգործականը նամակով մը կը տեղեկացնէր թէ ինծի տրամադրուած է գումար մը, իբրեւ նուէր: Խորհեցայ որ ծրարն ալ նոյն աղբիւրէն էր:

Եթէ չպատասխանեցի, պատճառն այն է որ ես ունիմ իմ սկզբունքներս, որոնց հետ կ՚ապրիմ՝ ընտանիք կազմած, հանրապետութիւն հիմնած: Արդ, իմ հանրապետութեանս մէջ՝ ամէն մարդ չի կրնար նուէր ղրկել ամէն մարդու,— օրէնք պատշաճութեան:

Ուզողը թող հպարտութիւն համարի, կամ ուրիշ բան,— կը բաւէ որ ես հաշտ կ՚ապրիմ իմ սկզբունք ազբարիկներուս հետ: Գիւղացիները շատ կը վախնան պարտական մնալէ, գիտնալով որ պարտքը կը բռնաբարէ կոյս հոգիները,— եւ ես գիւղացի եմ:

Ատոր համար՝ ջղայնութիւնս, ընկերներս զարմացնելու աստիճան, երբ ծրարը հասաւ,— ո՞վ է այն որ իրաւունք կուտայ ինքզինքին, նուէր ղրկելու իրեն անծանօթ անձի մը: Կ՚ընդունիմ որ գեղեցիկ է ժէսթը, բայց ո՛չ ինծի համար, որովհետեւ ընկերներէս եւ ծանօթներէս զատ՝ ո՛չ ոքի կուտամ այդ մտերմութիւնը, նոյնիսկ անօթութեանս օրերուն: Կ՚ընդունիմ որ սրտառուչ է ժէսթը եւ մարդկային, բայց դիտողութիւն մը ունիմ,— նման նուէրները կը ղրկուին յաճախ այն անձերուն, որոնք վեր բարձրացած են արդէն զուրչ զանգուածէն, դաղաթ կազմած եւ անուն շինած, (եւ այստեղ՝ հասկնալի է, այլեւս, նուիրատուութեան բուն շարժառիթը,— յիշեցէք Գէրնըրտ Շոյի մեկնումը նուէրի մրցանակին առթիւ ...) այդ նուէրները կը մերժուին այն խոնարհներէն, որոնք շուքի մէջ կը մնան:

Վայրի տունկ մը թէեւ, ես ալ կը սարսռամ անշուշտ գուրգուրանքէն եւ համակրանքէն, երբ հեռաւոր ընկեր մը կը յիշէ քեզ, ձեռքի խնձորը կը կիսէ ու կը ղրկէ քեզի, կ՚ուզէ որ անուշ ընես հետն իրեն, պատրանքը տալով որ բազմած էք կողք կողքի՝ նոյն սեղանին վրայ: Բայց այդ անուշ, այդ անմոռանալի, այդ հոգին սարսռացնող նուէրները կ՚ընկերանան նամակներու, որոնց տակը կը տեսնես ստորագրութիւնը սիրած անձիդ:

Այս օրերուս, օրինակ, նամակ մը հասաւ հեռաւոր Արճէնթինայէն,— մեր ընտանիքէն՝ ընկերներ են որ կը գրեն թէ խնամուած ծրար մըն են շիներ եւ ղրկեր Ցառաջի Շայերուն, տրպէսզի անուշ ընենք իրենց հետ: Ուշադրութի՛ւն, քաղքցինե՛ր, ուշադրութի՛ւն, նամակին մէջ չեն մոռցած աւելցնել կարեւոր տող մը,— կը խնդրեն որ չվիրաւորուինք, ուղեցինք, կ՚ըսեն, ձեզ տեսնել մեր սեղանին վրայ: Է՛հ, այս մէկ տողը նուէրներուն ամէնէն քաղցրն է արդէն: Ի՞նչպէս վիրաւորուինք, ընկերնե՛ր, մենք մեր աղ ու հացը բաժնող ընտանիքին մէջ ի՞նչպէս կրնանք վիրաւորուիլ իրարմէ: Շատ խոնարհ ընկերներ էին, որ պատերազմին մէջ՝ Վալանսէն ու Գորտոյէն յաճախ դեղձ ու ծիրան կը հասցնէին մեզի, եւ մենք կ՚ընդունէինք հրճուանքով իբրեւ արքայական պարգեւ, աստուածային ընծայ: Գլիտայէն (Ալճերիա) եւ Լաթաքիայէն (Սուրիա) կարօտի ապրշումով մը մեզ միացնող ընկերներ ամէն բան կ՚ընէին ու միջոց կը գտնէին բան մը հասցնելու համար մեզի, պատերազմի տաժանելի օրերուն, բայց մենք գիտէինք, որ մեր ընկերներն էին անոնք:

Գարէնի ծրարը, որ ինծի ղրկուած էր գարնան սկիզբը, նամակի չէր ընկերանար: Անծանօթ անուն մը կար միայն,— Ռուբէն Գէրպէրեան: Խորհեցայ թէ մարդ մըն է Բարեգործականէն: Ես չեմ կրնար պարտական մնալ Բարեգործականի, ըսի: (Բարեգործականի նման գործունէութեան մասին պիտի գրեմ առանձին):

Անցեալներս էր, որ Հայրենիքէն իմացանք թէ Ռուբէն Գէրպէրեան կը պատկանի մեր ընտանիքին: Եւ ինչպէս մէկը որ իր չճանչցած ու կորսուած արենակիցը կը գտնէ, այնպէս գուրգուրանքով ուզեցի ծանօթանալ ընկեր Ռուբէն Գէրպէրեանի կեանքին:

Ձեզի եւս կը ծանօթացնեմ իր կեանքը՝ յաջորդով:

ԱՐԱՁ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Դչ. օրուան պարտութենէն վերջ, համայնավար կուսակցութիւնը եւ առաւ Մորիս Թորէզի թեկնածութիւնը եւ որոշեց չմասնակցիլ ո եւ է կառավարութեան որ կը կազմուի Ժողովրդական Շարժումի (M. R. P.) ղեկավարութեամբ:

Երեկ. ժողովի հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, մթնոլորտը այնքան տաքցած էր որ, կարելի չէր եզրակացութեան մը յանգիլ: Թորէզի հրաժարումէն վերջ թեկնածու կը մնար միայն ներկայ վարչապետը, Ժորժ Պիտօ: Սակայն համայնավարները եւ ընկերվարականները որոշեցին քուէ չտալ անոր թեկնածութեան: Ժխտական դիրք բռնած էր նաեւ ձախակողմեան խմբակցութիւնը (արմատականներ եւն.): Այս խմբակցութիւնը կ՚ուզէ որ ազգային դահլիճ մը կազմուի զանազան հոսանքներու մասնակցութեամբ, որպէսզի կարենայ վստահութիւն ներշնչել երկրին, այս ծանր կացութեանմէջ:

Համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութեանց ձեռնպահութիւնը ծանր տպաւորութիւն գործեց ամբողջ երկրին մէջ: Բացորոշ է որ ոեւէ կառավարութիւն չի կրնար կազմուիլ առանց անոնց մասնակցութեան:

Համայնավար կուսակցութեան բանաձեւը շնորհաւորելով Մորիս Թորէզը՝ 259 քուէ շահելուն առթիւ, կը յայտարարէ թէ պիտի շարունակէ իր ջանքերը, համախմբելու համար բանուորական եւ ժողովրդավար ուժերը, իբրեւ գլխաւոր պայման Ֆրանսին փրկութեան եւ երկրին տնտեսական վերակազմութեան:

Ժողովը բացուած ատեն, Ժողովրդական Շարժումին ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կուսակցութիւնը կը դնէ Գ. Պիտոյի թեկնածութիւնը: «Գործը ազգային է: Պէտք է զոհողութիւններ ընել, արդար բաշխումով: Խոհեմ զգուշութիւն մը գիներու վրայ եւ տնտեսական նոր ազատութիւններ: Հակակշիռ կատարել միայն անհրաժեշտ պարագաներու մէջ: Այս գործերը եւ ուրիշներ կարելի է կատարել միայն հետեւեալ պայմաններուն մէջ,— կառավարական հեղինակութիւն, նախարարական համերաշխութիւն, կայութիւնը երկլուսաբանելով երկրին առջեւ: Ելմտական խնդիրը լուծելու համար չկայ ուրիշ հրաշք եթէ ոչ զոհաբերութիւն ամէնուն կողմէ: Ելմտացոյցը կրնայ հաւասարակշռուիլ միայն քաղաքային եւ զինուորական ծախքերու կրճատումով, նպաստներու ջնջումով, բացի հացէն, կաթէն եւ կարգ մը նեթածեալ ուտեստներէ, կարգ մը վարչութեանց եւ նոյնիսկ նախարարութեանց ջնջումով, հարկային բարենորոգումով: Տնտեսական տեսակէտով, նը ուր որ կարելի է»:

Պատմաբանները այ կը քննադատուին

Մոսկուայի անթեթը առջի օր յարձակեցաւ սովետ պատմագէտներուն վրայ, մեղադրելով թէ «կարեւորութիւն չեն տար» Մ. Նահանգներու, Արեւելեան եւ Արեւմտեան ազգերու արդի պատմութեան: Խօսնակը յիշելով սովետական պարբերաթերթի մը, «Մշակոյթ եւ Կեանք»ի մէկ յօդուածը, կը յայտարարէր.

— «Խորհրդային պատմագիրներուն պարտականութիւնն է լիովին երեւան հանել յետադիմական ցեղային վարդապետութիւնները»: Յօդուածագիրը կը պահանջէ որ ցարական եւ ներկայ Ռուսիոյ վարչաձեւի բաղդատութեան ատեն, անպատճառ չներկայացուի ներկայ կարգուսարքը:

«Կարգ մը պատմաբաններ կը փառաբանեն ու կը գեղեցկացնեն ցարական արտաքին քաղաքականութիւնը եւ երբեմն կը թերանան ցոյց տալ՝ Սովետական եւ յեղափոխութենէն առաջուան Ռուսիոյ տարբերութիւնը՝ խորհրդային եւ հին հայրենասիրութեան միջեւ: Նկատելի պարագա մըն է, որ ատենէ մը ի վեր, մեր կարգ մը պատմագէտները վնասակար տեսակէտներ կը պաշտպանեն, հակառակ լենինեան վարդապետութեան, գրականութեան եւ արուեստի նշանաւոր դէմքերը ներկայացուած ժամանակ կը զոհեն պատմական ճշմարտութիւնները,— մոռացութեան տալով այդ մարդոց վրիպումները եւ թերութիւնները, կարծես թէ խորհրդային պատմաբան մը պարտաւոր ըլլար մեծ մարդոց միայն դրական եւ յառաջդիմական գործունէութիւնները ներկայացնել: Ինչո՞ւ համար վնասաբեր է այս ոչ-Մարքսեան տեսակէտը: Որովհետեւ կը հակասէ պատմական ճշմարտութեան ու կը խեղաթիւրէ այլեւայլ կարկառուն դէմքերու զարգացման պատմութիւնը»:

Ազդարարելէ վերջ թէ պատմաբանները պարտին աւելի եռանդով պայքարիլ ֆաշական եւ ուրիշ բոլոր յետադիմական գաղափարներու դէմ, խօսնակը աւելցուց.— Խորհրդային պատմական գիտութիւնը պէտք է ընդարձակէ իր սահմանը, աւելի ուշադրութիւն ընծայելով ընդհանուր պատմութեան, Եւրոպայի ամենակարեւոր երկիրներու, Ամերիկայի եւ Արեւելքի պատմութեան»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՕՇԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Կը խօսինք Սփիւռքի մասին. կը ճշտենք անոր դէմքը, կանգ կ'առնենք բանաստեղծութեան վրայ, կը զբաղինք առանձին դէմքերով, բանաստեղծներով, գլխաւոր ներկայացուցիչներով:

Յետոյ, վէպով ու պատմուածքով, յետոյ քննադատութեամբ:

Կուտամ վերջին. գլուխը, անոր համար, որ կ'ընդգրկէ ան, գրեթէ, ամբողջ գրականութիւնը, մեր գրականութեան ոգին, տագնապը, վերելքը եւ նաեւ... վայրէջքը:

Օշական շատ ոգեւորուած չէ, ինչպէս այս առջերը գրողը: Քննադատութիւնը, որ բարձրագոյն առաքելութիւն մը ունի ամէն գրականութեան մէջ, հետզհետէ ընկըմելու վրայ է, տրուած ըլլալով քննադատ մտքին ատրճանական նուազումը մեր օրերուն. տրուած ըլլալով իշխանութիւններու աըխուր ջանքը՝ կոտրելու քննադատ մտքին թեւերը, լծելու զայն քաղաքական նպատակներու, առօրեայ շարժումներու, հաշիւներու, այսինքն՝ դերպաս-նութեան, դեր ըսելու, այսինքն՝ արձագանգ դառնալու տրուած հրահանգներուն...

Բայց, կը խորհիմ թէ ժամանակաւոր աղէտք մըն է աս, որ կը հարուածէ փշխանապետական երկիրներու ժողովուրդները եւ կը կաշկանդէ մտքի ազատ թռիչքը, գերագոյն նուաճումը՝ զոր ձեռք բերած ըլլայ մարդկութիւնը, դարերու իր պայքարով:

Հայ գրականութիւնը, ինչպէս հայ Միտքը, առհասարակ, հպարտ էին այս ազատութեամբ: Հայոց նորագոյն պատմութիւնը ազատութեան ու ազատագրութեան պատմութիւն մըն է: Հայ յեղափոխութիւնը չքեղ պոռթկումն եղաւ այս հրեղէն շարժումին, երբ արդէնք, նաեւ, մեր մտաւորական գործիչներու ազատաշունչ գրականութեան, սկսած Աբովեանէն, Րաֆֆիէն մինչեւ Ահարոնեան, Խրիմեանէն մինչեւ Սիամանթօ ու Վարուժան, մինչեւ Սփիւռքի մէջ ապրող ու ստեղծագործող մեր գրողներն ու բանաստեղծները, դէթ շատերը անոնցմէ:

Այս օրերուն, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է քննադատին դերը, չըսելու համար խարազանը, հայ գրականութեան մէջ, ուր նոր ու կորաքամակ ներու համար իրենց չուքին տակ: Երբ տխուր դեր կը կատարեն անտաղանդ գրողներ, ոտանաւորին հետ ամէն բան կը գրեն, «քննադատութի՛ւն» մանաւանդ, դիրք ու անուն շահելու. արժէքները կ'արժէքազրկեն, գրական սակարանին մէջ արժէք դառնալու համար:

Գրական քննադատութիւնը, այսօր, շատերու համար ամբոխավարութիւն դարձած ըլլալով, երկար կը խօսինք Օշականի հետ — գոհերէն մէկը յանուն գրականութեան ու հայրենասիրութեան բացուած այն խաչակրութեան, որ կ'արշաւէ դեռ հայ գրականութեան անդաստանին մէջ, այնքան տոկունութեամբ եւ ախտաւոր մտայնութեամբ, խափանելով հայ հոգիի ազատ ծաղկումը:

— Օշակա՛ն, կ'ըսեմ, ի վերջոյ, ամփոփելու համար մեր խօսակցութիւնը, ի՞նչ կը խորհիս մեր քննադատութեան մասին: Ի՞նչ դեր կը վերագրես անոր, մեր գրականութեան զարգացման մէջ:

Օշական.— Մեր քննադատութիւնը կը փորձուի գրական հանդէսներու եւ թերթերու մէջ:

Հանդէսներու մէջ եղած քննադատութիւնը, ընդհանրապէս, ներթակայ է հասանքներու, եւ ազդուժէ կ'արգիլէ զայն:

Միւս կողմէ, պակասը գիրքին ու գրական շարժման (որոնք քննադատութիւնը կը սնուցանեն) առօրեայ նկարագրով գրականութիւն մը, քննադատութիւն մը չեն տար: Ոմանք ծիծաղելի դարձուցած են անցեալով զբաղիլը (Շ. Շահնուր), ուրիշներ՝ մանտրա ունին միայն գովելու կամ պարսաւելու (Վահէ Վահեան), ուրիշներ՝ էափրի կ'ընեն (Ա. Ծառուկեան): Փարիզը ամէնէն տաքն է լուրջ քննադատութեան մը գաղափարով (բաղդատելով Սուրիոյ եւ Ամերիկայի): Ամերիկա հիմնովին կ'անգիտանայ, իր ճիգը յատկացուցած ըլլալով քաղաքա-պատմական գրականութեան: Սուրիան տար պէտքը չզգար, ան ստեղծումի թափին մէջ է, ուր չեն զբաղիր քննադատութեամբ:

Ամէնէն շատ քննադատը՝ Եգիպտոսը ունի, բայց Եգիպտոս իմացականութեան կեդրոն չէ եղած, եւ հիմա ալ չի կրնար գրական միտքը առաջնորդել, տրուած ըլլալով առօրեայէն յաղթահարուած ըլլալը:

— Կը սխալիս, Եգիպտոս այն չէ, ինչպէս որ էր երկու տասնամեակ առաջ, մինչեւ իսկ տասնամեակ մը առաջ: Հասած է երիտասարդութիւն մը, որ ունի լայն հետաքրքրութիւն եւ երեւութական անտարբերութեան մը տակ, ըստ էութեան կը գնահատէ հայ գրականութիւնն ու մշակոյթը: Կը կարդայ եւ կ'աջակցի մեր մտաւորական շարժումին: Նկատի առ որ Եգիպտոսը՝ բաղդատաբար այլ գաղութներու, աւելի շատ կը կարդայ եւ կը սպառէ Սփիւռքի հանդէսներն ու գիրքերը: Զափանիշ մըն ալ աս է: Ուրիշ գաղութներ կը գոհանան իրենք իրենցմով:

Օշական.— Այո՛, բայց Փարիզը իր միջավայրովը սքիմիլյան է: Եգիպտոս ունի քննադատներ (Գ. Մ.ը, Բ. Թ.ը), բայց հազար ճիւղերով ցրըուած են անոնք:

— Անոնք եւ ուրիշներ ալ, Եգիպտոսի մէջ, կ'ընեն իրենց կարելին. քիչ կը գրեն, բայց կը խորհիմ թէ կը պահեն իրենց անկախութիւնը եւ քննադատութիւնը կը տանին բուն իսկ իր իմաստին:

Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

МЕР ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Բասենի շրջան

Արաքսի վերին հովիտը կը բաժնուի երկու մասի. հարաւը Թէքման՝ որ Արածանիի գետակիցներէն Խնուս եւ Տուզլա գետակներու հովիտներու հետ, միասին կը կազմէ Մարդաղին: Հիւսիսը՝ Բասեն, ուր Արաքս կը ստանայ բազմաթիւ գետակիցներ, ընդ որս Մուրց, որուն մէկ ճիւղը՝ Գուանիճ գետ՝ կը ծնի Արծաթաղբերէն, միւս ճիւղը կը կոչուի Նապի գետ:

Բասեն Այրարատի արեւմտեան ծայրագաւառն է, շրջապատուած՝ հետեւեալ լեռներով.— Փալանտէօքէն, Տէվէպոյու, Գարկափազար, Քիբէճլի, Հինքեար Տիւզի, Աղ Մեղրէ (Մեծրաց լեռ), Քոշութ, Ագրակ, Սօղանլու, Զիարէթ, Ալատաղ, Ս. Խաչ, Բարթող, Զաքմաք, Գարաթաշ, Թօփ տաղ, Սաքալփութան: Անկէ դառ, Աղճապօնճուխ՝ Խոսրովերանի մօտ ծաղկաւէտ եւ ջրաբեր լեռ մը: Հըմնար՝ Զօպան Քէօփրիւի հիւսիսը, ունի սրբաբազան ծառեր, ուր ուխտի կ'երթան: Կիւնճիւռ՝ Անիէկէ երեք ժամ հեռու, ծնունդ կուտայ վտակի մը, որ վայրի պտուղներու անտառէ մը անցնելով կը թափի Երասխ: Ծիրանի լեռ Հասանգալէի հիւսիսը, Այգորդ, Արտոսդ եւ Տէլիպապայի մօտ Հաճի Կէտիկ եւ Սորիկ: Դուարաբուծութեան յարմար նայլաղներ են հիւսիսային լեռները եւ Ալէմ տաղ: Լեռնանցքներէն կարեւոր են Գարկափազարի կիրճը Կարմիքառւ գիւղի արեւմուտքը: Տէվէ պոյնու որ կ'առաջնորդէ Էրզրում: Գարա Տէրպէնդ՝ Բագրեւանդի դուռը, քառորդ մղոն երկար եւ 40 կանգուն լայն:

Բասեն ունի 4500 քռ. քլմ. տարածութիւն եւ 45.000 բնակիչ: 1914ին Ռուսերը փրկեցին Բասենի 22.000 Հայերը: Միւս բնակիչներն են Քիւրտեր, Թուրքեր, Չէրքէզներ եւն: Այս շրջանը հաղորդակցութեան օղակ մըն է, ուր իրար կը կտրեն հետեւեալ ճամբաները.—

Ա — Գայաչիտ — Հասան Գալէ — Էրզրում — Տրապիզոն քարաւանի ուղին, որ պատմական Արտաշատ — Սատաղ արքունի ճանապարհն է: Բ — Քէօբրիւքէոյի արեւելքէն երկու ճամբայ դէպի Կարս, մին Գարաուրղանէ եւ միւսը Գարագուրտէ անցնելով: Գ — Հասանգալէ—Խնուս—Մուշ ուղին:

Կարաւաններ Բասենի երկարութիւնը երեք, իսկ լայնքը մէկօրէն կը կտրեն: Այս գաւառը երկու մասի կը բաժնուի,—

Ա. Ծովային [illegible] Բասեն, 40 մղոն [illegible] եւ 25 մղոն լայն տափարակ դաշտ մը, հիւսիսը փոքրիկ անտառներ:

Բ. Ստորին Բասեն օժտուած լեռնահովիտներով, ձորերով, դաշտերով, դէպի հիւսիս մայրի եւ տեղ տեղ սօսիի անտառներով: Գառնաւորէ՝ արտադրէ. ցորեն, արմտիք, ընդեղէն: Ծաղիկներէն նըշանաւոր են հօրօտէն եւ աղբերանց արիւն: Հասանգալէի մօտ կայ հանքածուխ: Նոյն վայրին, Զօպան քէօփրիւի եւ Զուլինի մօտ կան ջերմուկներ:

Գլխաւոր աւաններն են,— Հասանգալէ, Վերին Բասենի կեդրոնը. մօտը Ծիրանի լերան վրայ Կարմիր կամ Ս. Աստուածածին վանքը, Գրիգոր Մագիստրոսի դերեզմանով: Գետին վրայ կամուրջ, բերդին մօտ քարայրի մը ձեղունը եղջիւրներով օժտուած: Ալիշան կը կարծէ որ հեթանոսական ուխտատեղի մըն է, իսկ Հասան Տէտէ ուխտատեղին ալ կը նոյնացնէ ատրուշանի մը հետ: Քաղաքին մօտ կան ճահիճներ:

Քէօփրիւքէոյ (Վաղարշաւան) շինուած Վաղարշ Թագաւորէ, մօտը Զօպան Քէօփրիւսի՝ շինուած հայ հովիւի մը հնարքով, իսկ կարաւանատունը Ալիշան իրաւամբ կը նոյնացնէ Բոլորապահակին հետ:

Հերթեւ՝ հարաւը Փօթօղլու լեռնահովիտը, երկու ժամ երկայնութեամբ, սարսափելի ցուրտ, ուր մինչեւ Մայիս կը ձիւնէ: Անիկ ունի բերդ, մօտը ջրամբար մը եւ վայրի վարդի թուփ մը, որուն բժշկութիւն կը յուսային հիւանդները: Տէլի Պապա՝ մօտը ուխտատեղի: Դու եւ Որդարու Գարկափազար լեռներու մօտ, Խոսրովերան՝ Բոցիկ սեւ պատուածուտ լերան վրայ: Սորպահան եւ Ոկոմի: Իսկ Ստորին Բասենի մէջ Խորասան, Զիւին (Ծումինա կամ Յուստինիանոպոլիս), Աղաբ գիւղ, Արտորդ եւ Սալքօրա՝ Խանի Զայի եւ Երասխի դետախառնուրդին վրայ:

Վանեան բեւեռագրեր գտնուած են Հասանգալէ եւ Ս. Խաչ լեռ: Նոյն լերան վրայ կան խոյակերպ դերեզմաններ:

Ոկոմի կը կրէ կելտական ճարտասանութեան աստուծոյ անունը (Ալիշան): Բասենի նորապսակները կրակ վառելով վրայէն կը ցատկեն, ծուխին այս կամ այն կողմը հակիլը, նշան է հարսին բեղընաւորութեան:

Գլխաւոր նախարարութիւններն էին Որդունիք, Բասենցիք, Արեղեանք, Գարեղեանք եւ Հաւնունիք, որոնք կուտային 2500ի մօտ զինուոր:

Պատմական դէպքերէն նշանաւոր են.— Քսենոփոնի անցքը, Դոմետիանոսի պարտութիւնը Արտաշէսէ, Պոմպէոսի եւ Կորբուղոնի արշաւանքները:

Արշակունեաց օրով Ոսխայի մօտ (ըստ Ալիշանի Իշխու գիւղ) Ներսէհ Պարսիկի պարտութիւնը Յոյներէ, Արշակի եւ Վաչէ Մամիկոնեանի յաղթանակները Պարսից վրայ, Որտունիներու կոտորածը Վաչէ Մամիկոնեանէ: Մարզպանական շրջանին Վահան Մամիկոնեանի յաղթանակը Միհրան Պարսիկի վրայ: Իսկ Բոլորապահակի մօտ Տամ Խոսրով եւ Դուի մօտ Աշոտ Էժտահար յաղթած են Յունաց:

Արաբական շրջանին Արդուահիմ արշաւած է Բասեն: Ապա նախ Սմբատ Բագրատունի եւ յետոյ Դաւիթ Կուրապաղատ նուաճեցին Բասենը: Սելճուքները Դուի մօտ յաղթեցին Յունաց, աւերեցին Բլուրը եւ Ոկոմին:

Վրաց Դաւիթ Թագաւորը ապստամբած եւ Զաքարէ ու Իվանէ զօրավարները նուաճած են Բասենը:

Ջալալատինի եւ Մոնկոլներուն յաջորդած են Գարագոյունլուները, որոնց ձեռքէն Թիմուրլէնկ առած է Անիէկը, որ յետոյ անցած է Գարագոյունլու Ասպահանի ձեռքը:

Շահ Իսմայիլի օրով Պարսիկները գրաւած են Բասենը: Օսմանցիները Եամուպի արշաւէն եւ Հիւլէին Պէյլէրպէյի կողմէ Զուլինի պարտութենէն վերջ, Սիւլէյման Քանունիի օրով, նուաճեցին Բասենը եւ Սխոյխոի մօտ (Աէօկլուոլու ըստ Ալիշանի) յաղթեցին Վրաց: Շահ Թահմազ, Շահ Աբբաս, Թահմազ Ղուլի խան աւերեցին Բասենը:

1829ին Փասքեւիչ, Գայինյանի եւ Մայլա Տիգիի յաղթանակներէն վերջ՝ գրաւեց Բասենը. Խրիմի պատերազմին (1854-55) Ռուսերը մտան Բասեն: 1877ին Լորիս-Մելիքով Զուլինի առջեւ չկըրնալով յաղթել Մուխթար փաշայի, իր նահանջը ծածկելու համար խիստ խիստ խարոյկներ վառելով գիշերանց նահանջեց. Այաճաաղի յաղթանակէն վերջ Ռուսերը Տէլի Պապայի եւ Հասանգալէի մօտ փոքրիկ ընդհարումներ ունեցան եւ մտան Բասեն: Եւ Տէվէպոյունի առջեւ յաղթեցին Թուրքերուն: Տէր-Ղուկասով կը հրամայէր աջ թեւին, Ուզուն Ահմէտի մօտ, մինչ ինք հաստատուած էր Թօփ Տաղ:

Հայդուկային կռիւներէն նշանաւոր են Սերոբի կռիւը Դալի Բաբայի եւ Իւզվէրանի միջեւ, եւ Խանի հերոսական մահը Արփաչայի ձորը:

1914 Նոյեմբերին Ռուսերը մտան Բասեն, բայց Քէօփրիւքէոյի առջեւ պարտուելով, քաշուեցան: Ապա յառաջացան մինչեւ Իտ—Արտոսդ—Խորասան—Տէլի Պապա գիծը: Դեկտեմբերին Սարըղամըշի թրքական յարձակողականին հակազդելու համար մինչեւ Քէօփրիւքէոյ յառաջացան, Թուրքերը սակայն յաջողեցան ետ մղել Բասենէն:

1916 Յունուարին Ռուսերը վերադարձան Իտ-Տէլի Պապա գծին վրայ: Ապա Տէլիչէգի, Քօշուտի, Գանտիլ Տաղի եւ Աղաբ Գեղի կռիւներէն վերջ, առին Հասանգալէն, Քէօփրիւքէոյը եւ բովանդակ Բասենը, ու հասան Տէվէպոյնու եւ Գարկափազարի առջեւ:

Հայ Կամաւորներու Դ. գունդը 1914ի Նոյեմբերին առաւ Իտը եւ Էքրէքը, Դեկտեմբերին հրահանգ ստացաւ նահանջել, սուինով ճեղքեց թրքական ուժերը, որոնք Իտ մտած էին եւ ապա Նարիման: Իսկ Գ. գունդը 1914 Նոյեմբերին ստանձնեց Գարա Տէրպէնտի պաշտպանութիւնը, Թուրքերուն յաղթեց Ալակէօզի, Բիրսահանի, Բարանակի եւ Խոսրովերանի մօտ: Սարըղամըշի յարձակողականին առեն, երեք օր մնաց Բասենի Բաշ գիւղը եւ յետաձգեց իր նահանջը, գաղթականները պաշտպանելու համար:

Ռուսական գրաւման շրջանին Բասենի Հայերը ունէին տեղական միլիս, եւ ազգային վարչութիւն որ համայնական աշխատանքով կը վարէր երկիրը: 1917ին Բասեն անցաւ Հայոց ձեռքը, 1918ին Էրզրումի հայկական ուժերը Բասենի վրայով անցան Սարըղամիշ:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՍՏՂԵՐՈՒՆ ՏԱԿ (քերթուածներ), 286 մեծադիր էջ: Տպ. Գահիրէ, 1942, գին 35 եգիպտ. դահեկան:

ԲԱՐՁՈՒՆՔՆ Ի ՎԵՐ (քերթուածներ), նոյն հեղինակէն, 180էջ: Տպ. Գահիրէ, 1946: Գին 50 եգիպտ. դահեկան: Հասցէ.— Journal Houssaper, B. P. 868, Le Caire (Egypte):

Ռոստովէն Թիֆլիս

Paris-Presseի թղթակիցը կը գրէ․— Կովկասի եւ Ռոստովի միջեւ կայ հողամաս մը որ 1942ին յարձակման ենթարկուեցաւ Գերմաններուն կողմէ, բայց այնքան շուտ հասաւ ազատագրումը որ աւերները անկարեւոր են։ Բուն Ռոստովը որ պատերազմին չորս անգամ տէր փոխեց, մասնաւորապէս մեծ վնասներ կրեց։ Թատրոնը, հանրային հաստատութիւնները եւ շատ մը շէնքեր հրդեհէն քանդուեցան, մանաւանդ երկրագործական մեքենաներու հսկայական գործարանը եւ շատ մը ուրիշ գործարաններ վնասուեցան։

Ռոստով կը գտնուի աջ կողմը Տօն գետին որ զայն կը բաժնէ Քուպանի հարուստ տափաստաններէն։ Բացի Կովկասեան լեռնագօտիէն, ռեւէ ուրիշ բնական պաշտպանութիւն չունի։ Անոր համար է որ սովետ պայակոյտը չկրցաւ կասեցնել գերման հեղեղը որ աճապարանքով կ'անցնէր գետը։

Ես տեսայ Ռոստովը, մարտիրոս քաղաքը, որ կը վերակենդանանար։ Ինքզինքդ հարաւային քաղաքի մը մէջ կը զգաս։ Շուկան անբաղդատելի բան մըն է։ Ամէն տեսակ պտուղ առատ, ծիրանը, տանձը, կեռասը, սալորը եւ այլն։

Րոսթսէլ Մաշան, երկրագործական մեքենաներու գործարանը, որ աւերակի վերածուած էր Գերմաններու կողմէ, այժմ անընդհատ կը վերաշինուի եւ պատերազմի առաջուան 30.000 գործաւորներէն շատերը նորէն կը բանին։

Ռուսիոյ մէջ շատ զգալի է գործիքներու եւ փոխադրութեան միջոցներու պակասը։ Այս բանը նկատեցի Ռոստովի կայարանին մէջ, որ Խ․ Միութեան երկաթուղիներու ցանցին ամէնէն կարեւորներէն է։ Ներկայիս այդ աւերակներուն մէջէն ճամբորդի քանի մը շոգեկառքեր միայն կ'երթեւեկեն։

Ռոստովի գլխաւոր երկրաչափը ինծի բացատրեց քաղաքին վերաշինութեան ծրագիրը, աշխատանք մը որ քսան տարիէն պիտի վերջանայ։ Այնպէս մը պիտի ըլլայ որ ճարտարարուեստական թաղը իր մազութի ընդունարաններով եւ բեռնաբարձ մեքենաներով Տօնի երկայնքին պիտի հաստատուի, իսկ բնակութեան թաղը նաւահանգիստէն հեռու պիտի ըլլայ եւ ընդարձակ պարտէզներ, թատրոններ եւ շարժանկարներ եւն․ պիտի շինուին։

Թէեւ ժողովուրդը 400.000էն աւելի չէ, այսինքն 2/3ը պատերազմէն առաջուան իր թիւին, սակայն բնակարանի խիստ մեծ տագնապ կը տիրէ Ռոստովի մէջ։

Հնգամեայ ծրագրին մէջ յօդուած մը կայ որ քաղաքներու զարգացման համար սահման մը կը նախատեսէ, այնպէս որ Ռոստովի բնակչութեան թիւը պիտի չանցնի 650.000ը։

Տօն գետին վրայ խիստ մեծ են փոխադրութեան միջոցները․ շոգիով կամ շարժիչ մեքենաներով նաւերը անդադար կը բանին։ Իսկ գետին միւս կողմը, մեր ակնարկները կը հանգչին ընդարձակ բանջարանոցներուն, որոնք բնակչութեան կը հայթայթեն ամբողջ պտուղը եւ բանջարեղէնը։

Կրնայի եւ Ռոստովէն Թիֆլիս երթալ այն չքեղ շոգեկառքով, որ ամէն օր Մոսկուայէն հին Թիֆլիսի միջեւ կ'երթեւեկէ եւ ուր ճամբորդները կը գտնեն ճաշ, սափրիչ, հագուստի արդուկիչ, ինչպէս բաղնիքի մրահ մը։ Բայց սովորական շոգեկառքով ճամբորդեցի մինչեւ Քիսլովոդաք։ Ուղեգիծը հրաշալի է։ Քուպանի դաշտերը կը թաւալին իրենց կանանչ տարածութեամբ։ Ամէն կայարան, ռուս երիտասարդուհիներ կը ծախեն պտուղ, կաթ, հաւկիթ եւ հաւեղէն։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

Զգրեմ ըսի, նորէն չեղաւ։ Անցեալ գիշեր գացեր էինք տեսնելու Գ․ Սէթեանի շարժանկարին քանի մը ժապաւէնները։ Մէկը կը ներկայացնէր Տէր Զօրի Հայաջինջ Սարսափները որ անգամ մըն ալ նորոգեց մեր վիշտերը։

Այս առթիւ տեղը չէ՞ յիշել կրկին իր ազգին նման անբախտ մեր տառապանքի երգիչին՝ Ա․ Ահարոնեանի աղաղակը, արձակուած ի խորոց սրտի․ —« Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք» ․․․

Գովելի է ժապաւէնին ներկայացումը ամէն ուր որ հայ գաղութ կայ։ Մանաւանդ մեր նորահաս սերունդը որ սիրահար է եւրոպական նորելուկ ժապաւէններուն, պարտաւոր է քիչ մըն ալ այդ սարսափի պատկերները սերտելու, իմանալու համար իր ազգին պատմութեան ամէնէն եղերական շրջանը։

Ներկայացնելու է նաեւ օտար մամուլի եւ ժողովուրդի առջեւ, ապացուցանելու համար թէ անոնք հէքեաթներ չեն այլ օր ցերեկով եւ 20րդ դարու քաղաքակրթութեան թոյլտուութեամբ սարքուած արիւնի խրախճանքներ անոնց կողմէ, որոնք այսօր ֆէսը գլխարկի փոխած, ուրբաթը կիրակիի վերածած են, առանց գլուխները փոխելու։

Ի զուր չէ որ ասկէ առաջ յանդգներ են գողնալ այդ ժապաւէնը ըստ Գ․ Սեթեանի յայտարարութեան, սակայն ինք յաջողեր է կրկին երեւան հանել եւ հանրութեան ներկայացնել։

Գալով միւս ժապաւէնին որ կը ներկայացնէր Զօրավար Անդրանիկի յուշարձանի բացման արարողութիւնը որ կատարուեցաւ անցեալ տարի, լաւ էր ու տպաւորիչ։ Բայց, կանգ առնենք պահ մը եւ հարցնենք թէ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ ճառախօսներու կարգէն դուրս ձգուած է «Յառաջ»ի խմբագիրն ու իր ճառին յիշատակումը ․․․

Արդեօք ժապաւէ՞նն ալ մուգական ազդեցութեամբ մը չէ քաշած այդ նկարը կամ այդ վայրկեանին արկածի մը հանդիպած է։

Գ․ Սեթեան անշուշտ գիտէ իր գործիքին գաղտնիքը եւ եթէ ուզէ կրնայ լուսաբանել մեզ։ Իսկ եթէ լռէ դժուար չէ եզրակացութեան գալ եւ լուծել հանելուկը յանուն ճշմարտութեան եւ ազատակող իրականութեան ․․․

ՄԷՆ-ՍԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՊՈՌՏՕ․— Մենք ալ տօնեցինք այս տարի Դաշնակցութեան օրը, Սընօնի Երիտասարդ ընկերվարականներու սրահին մէջ, շրջապատուած խանդավառ եւ տաքուկ մթնոլորտով մը։

Ընկեր Տօնէրեանի բացման խօսքէն վերջ, «Մշակ բանուոր»ը թնդաց սրահին մէջ։ Յետոյ մեր երիտասարդ - երիտասարդուհիները կարգով բեմ ելան արտասանութիւններով, խմբերգներով, մեներգներով։ Շնորհակալութիւն բոլորին ալ։

Գեղարուեստական բաժինէն վերջ՝ խօսք առաւ ընկեր Ա․ Քէնտիրեան, պանծացնելով Դաշնակցութեան Օրը։ Ընկերը շեշտելով ներգաղթին կարեւորութիւնը ըսաւ․— «Կը ցանկայինք որ Խ․ Հայաստանի կառավարութիւնը դառնար Ամենայն Հայոց կառավարութիւն եւ հայրենիք տանէր արտասահմանի ամբողջ հայութիւնը, այն ատեն միայն կատարուած կ'ըլլայ մեր հարիւր հազարաւոր նահատակներու ցանկութիւնը։ Մեր հայրենիքի իւրաքանչիւր վայրը ոռոգուած է անոնց արիւնով, եւ մենք չենք որ այս վճռական օրերուն պիտի խուսափինք մեր պարտականութեններ։ Ո՞ւր էին անոնք որ այսօր հայրենիքի անունով կը պարծենան աժան ամբոխավարութեամբ, իրենց սեփականութիւնը նկատելով զայն»։

Հանդէսը լրացած էր, բայց ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ սրահէն եւ իր տաքուկ մթնոլորտէն։ — Բերդակցի

Է․ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Տաղանդաւոր երգիչը, որ մեծ համբաւ հանած է Իտալիոյ մէջ, երգահանդէս մը պիտի տայ Սալ Կավոյի մէջ յունուար 15ին։

Փարիզահայ գաղութը չէ մոռցած անցեալ տարուան իր մեծ յաջողութիւնները Կէթէ Լիրիքի եւ Օտէօնի մէջ, ուր Փափազեան ներկայացուց, Սքալայի արուեստագէտներով կազմուած խումբի մը հետ Մոցարդի «Քոզի Ֆան Թութթէ»ն, արժանանալով տեղական դժուարահաճ թերթերուն ամենաջերմ գնահատանքին։

Երկու մեծ երգիչներ, Արման Թոզաթլեան Նիւ Եորքի Մեթրոփոլիտն օփերային մէջ եւ Էմմանուէլ Փափազեան Իտալիոյ մեծագոյն օփերային մէջ, կը մնան հայ ժողովուրդին երկու պարծանքները։

Կը խնդրուի հանդէս կազմակերպողներէն նկատի ունենալ այս թուականը, անհաճոյ խաչաձեւումներու առիթ չտալու համար։ Ն․

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

«62 տարիէ ի վեր յեղափոխական պայքարի եւ գործունէութեան մէջ յոգնած ու փճանալու դատապարտուած հայ ժողովուրդը, զօրանալու եւ հանգչելու համար, որոշ շրջան մը պէտք է զերծ մնար ամէն ամէն կարգի ճնշումէ, որպէսզի ազգային հիմերու վրայ յառաջդիմէր եւ զարգանար։

«Սահմանադրութեան կողմէ տրուած ազատութեան եւ անկախ զարգացման խոստումները, շատ սահմանափակ կը թուէին ըլլալ։ Հետեւաբար, Կուսակցութիւնս որոշած է հնարաւորութեանց սահմանին մէջ օգտուիլ ներկայ պայմաններէն ու իր սեփական միջոցը զարգացնել՝ յօգուտ հայ ժողովուրդին։ Ահա թէ ինչու, Պատգամաւորական վեցերորդ ողովին մէջ՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը չէ ուզած բաժնուիլ Օսմանեան Սահմանադրական կառավարութենէն, եւ որոշած է օրինական միջոցներով պահել իր գոյութիւնը՝ ազատ գործունէութեան լուծելու համար։

«Զորս - հինգ տարուան շրջանի մէջ որոշ դարձաւ թէ՝ Օսմանեան կառավարութիւնը Սահմանադրութեան խոստումներէն եւ ոչ մէկը իրագործելու նպատակ ունի։ Ընդհակառակն, պարզուեցաւ որ՝ պետութեան կողմէ հրատարակուած բոլոր օրէնքները կը ձգտին ճզմել քաղաքական բոլոր կուսակցութիւնները, մասնաւորապար ձախ եւ արմատական կազմակերպութիւնները։ Գլխաւոր առաջադրութիւնն է՝ ամէն գնով բնաջնջել երկրին մէջ ապրող եւ զանազան ազգութեանց պատկանող տարրերը, գործունէութեան ամէն դուռ փակել անոնց առջեւ։ Որոշ է այլեւս, թէ ժողովուրդը անկարող է կառավարութիւն մը հաստատել։ Իթթիհատ եւ Թէրաքքը կուսակցութիւնը, որ ներկայիս իր ձեռք կը պահէ երկրին իշխանութիւնը, ռեւէ վստահութիւն չի ներշնչեր բարեկարգութիւններ իրագործելու։ Այս կուսակցութիւնը կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ միշտ թուրք պիւրոքրասիին եւ արգելք հանդիսանալ բարեշրջուած կառավարութեան մը կազմութեան։ Միւս կողմէ, թէեւ երեւութապէս իր նպատակն էր զանազան տարրեր միացնել ու ներդաշնակել, խորքով սակայն՝ կը հետամտէր ճզմել զանոնք ու այդ ազգութիւնները պահել տեւական ճնշումի տակ։

Գալով կառավարութեան, իր ձեռք գտնուող զերակշիռ դասակարգին միջոցաւ կը ձգտի բնաջնջել հարստութիւնը եւ առ այդ կը հետապնդէ մասնաւոր քաղաքականութիւն մը, առանց ամենադոյզն ներողամտութեան։ Յստակ կը դառնայ օրէ օր, որ այս անխնայ հալածանքներուն պատճառաւ, Հայութիւնը կը մատնուի տակաւ փոքրանալու վըտանգին եւ ի վիճակի չըլլար իր սեփական սկզբունքներուն իսկ ծառայելու։ Հայերը այն հաստատ համոզումին յանգած են, թէ դամոկլեան սուրէն միանգամընդմիշտ փրկուելու եւ բոլոր վըտանգները հեռացնելու համար, անհրաժեշտ է վճռականութեամբ ու յանդգնութեամբ շարժիլ այլեւս »։

Հնչակեան կուսակցութիւնը պատգամաւորական եօթներորդ ժողովին մէջ, 1 ժխտական քուէով, միաձայնութեամբ որոշում տուած էհրաժարիլ այլեւս օրինական ճամբաներէ ու միջոցներէ, ու ազգային բաղձանքները իրականացնելու առաջադրութեամբ՝ ապագայի համար որդեգրել ապօրինի ճամբաներ, մինչ այդ կուսակցական բուռն պայքար տանելով։

— ◦ —

ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՃԱՄԲԷՆ ԱՊՕՐԻՆԻ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Հնչակեան կուսակցութեան եօթներորդ պատգամաւորական ժողովի որոշումները։

« Է․ Պատգամաւորական ժողովի կայացումէն առաջ, Թուրքիոյ մէջ եւ Թուրքիայէն դուրս գտնուող մեր բոլոր կազմակերպութիւնները կենսունակ եւ գործօն դարձնելու որոշում տրուած էր։

« Ներկայ կացութեան եւ պայմաններու տակ, Հնչակեան Կուսակցութեան Պատգամաւորական եօթներորդ ժողովը տուած է հետեւեալ որոշումները ․

«1.— Լուծարքի ենթարկել Հնչակեան կուսակցութեան Թուրքիոյ կազմակերպութեան Վերին Մարմինը, որ ոչ միայն ի վիճակի չէ վստահութիւն ներշնչելու Օսմանեան Կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուող Հնչակեան կոմիտէներուն, այլեւ պատրաստուած չէ թուէր գործելու՝ համաձայն կուսակցութեան ներկայ սկզբունքներուն ու ստեղծուած նորագոյն պայմաններուն։

«2.— Թուրքիոյ մէջ գործող «Կեդրոնական Վարչական Մարմինը» յետ այսու կոչել «Թուրքիոյ Վարչական Մարմին»։

«3.— Նկատելով որ Թուրքիոյ Վարչական Մարմինը բաղկացած պիտի ըլլայ Օսմանեան Կայսրութեան մէջ գտնուող զանազան կոմիտէներու կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներէ, կազմուած Մարմինը որոշ լիազօրութիւններ պիտի ունենայ, պայմանաւ սակայն որ՝ իր որոշումները պիտի ունենայ, պայմանաւ սակայն որ՝ իր որոշումները ենթարկուին միշտ Կեդրոնխմաւերացումին։

(7) (Շար․)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 10րդ տարեդարձին առթիւ (5 Դեկտ.) Մոսկուայի ամ-թերթը յայտարարեց՝ եւ տասն անգամ կրկնեց թէ այդ հիմնական օրէնքը երախտագիտութեան տաղ մըն է «ի փառս իմաստուն առաջնորդին եւ վարպետին՝ Ստալինի»: Եւ աւելցուց.— «Մեր իմաստուն առաջնորդին եւ վարպետին ղեկավարութեամբ, Խ. Միութեան ժողովուրդները պարտութեան մատնեցին թշնամին, յետոյ գլուխ հանեցին վերաշինութեան վիթխարի աշխատանք մը»:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ գործադուլը եթէ տասը օր ալ շարունակուի, անգործներուն թիւը երկու միլիոնը պիտի անցնի:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ ռումբ մը պայթեցաւ Թէլ Ավիվի ճամբուն վրայ, սպաննելով անգլիացի սպայ մը եւ երկու զինուորներ: Վիրաւորներ ալ կան:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ մասին բացառիկ ժողով մը սարքուած է Լոնտոնի մէջ: Հնդիկներու պատուիրակն է Նէհրու, որ 300 միլիոն Հնդիկներ կը ներկայացնէ, Իսլամներու պատուիրակը՝ Ճիննահ (հարիւր միլիոն):

ԱՆԴՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապտուլլահ թագաւորը Անգարա պիտի այցելէ մօտերս, խորհրդակցելու համար Թուրքիոյ վարիչներուն հետ:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ խորհրդարանը որոշում մը քուէարկեց, որուն համաձայն կառավարութիւնը պիտի ստիպուի արտաքին վարկեր պահանջել յառաջիկայ տարի, եթէ գրաւման չորս պետութիւնները պնդեն իրենց գրաւման ծախքերու քանակին վրայ: 1947ի գրաւման բանակի ծախքերը՝ ընդհանուր պիւտճէին տասնըհինգ առ հարիւրը կը կազմեն: Մինչեւ հիմա 30 առ հարիւր էր, որուն կարեւոր մասը Ռուսերը կ՚առնէին:

ԻՏԱԼԻՈՅ ելեւմտական շրջանակներուն մէջ մեծ խուճապ մը ստեղծուեցաւ անցի օր: Տոլարը որուն սեւ շուկայի գինը 770 լիր էր, յանկարծ տասը վայրկեանի մէջ 820ի բարձրացաւ: Իտալական ելեւմտական ամենակարեւոր թերթին՝ «Իլ Կլոպօ»ի համաձայն երկիրը դէպի սնանկութիւն կը դիմէ եւ իբրեւ դարման կ՚առաջարկէ որ հաշտութեան պայմանները թեթեւնան եւ Մ. Նահանգները աւելի մեծ փոխատուութիւն մը ընեն:

ՓՈՒԹՆԵՐՈՒ բանուորները ժողով մը գումարելով, որոշեցին մերժել գիշերային աշխատանքը:

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ Ազգ. Մեծ Ժողովին յղուած օրինագծի մը համաձայն, ցարդ հիմնուած բանուորական բոլոր սնտիկաներուն գործունէութեան վերջ պիտի տրուի: Վերջերս երկրին մէջ մեծ թափով սէնտիքաներ եւ աշխատաւորական միութիւններ հիմնուած էին: Առնցփոխարէն պիտի հիմնուին բանուոր եւ աշխատանք հայթայթող միութիւններ: Օտար պետութեանց հպատակները չեն կրնար այս միութեանց վարչ. խորհուրդին անդամակցիլ: Միւս կողմէ բանուոր եւ գործ հայթայթող միութիւնները քաղաքականութեամբ չեն կրնար զբաղիլ եւ քարոզութիւն չեն կրնար ընել:

140 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ 5000 սթերլին տարեթոշակ կը տրուէր լորտ Նէլսընի ընտանիքին, Թրաֆալկարի յաղթանակին առթիւ: Երեսփ. Ժողովը ջնջեց այս թոշակը, հակառակ ընդդիմադիրներու որոնք կը մեղադրէին թէ կառավարութիւնը գձուձ հաշիւներ կ՚ընէ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ Թղթադրամ գողցուեցաւ կառախումբի մը մէջ որ Թղթատարական պայուսակներ կը փոխադրէր: Երկու գողերը նամակ մը ձգեր էին, ուր կ՚ըսեն.— «Մենք համեստ քաղաքացիներ ենք: Պարկեշտ աշխատանքը փոր չի կշտացներ: Կրնանք ճորտեր ըլլալ, բայց ոչ կմախքներ: Թղթատարական պայուսակները պիտի վերադարձնենք, բայց դրամին պէտք ունինք, ուտելու համար, քանի որ միայն հարուստները կըրնան լաւ ուտել այս օրերուն»:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ 12 հոգի որոնք ոսկիի եւ օտար դրամներու առեւտուրով կը զբաղէին: Ոստիկանութիւնը գրաւեց 6.172.000 ֆրանքի ոսկի եւ դրամ:

ՕՓՆԷՐԱՅԻ մօտակայ հիւղաւանիներէն մէկուն մէջ ձերբակալուեցան քսան ցնծուհիներ, որոնք կը շարունակէին իրենց արհեստը, հակառակ հանրատուններու փակման: Ձերբակալուեցաւ նաեւ հաստատութեան վարիչը, որ 200 ֆրանք կը գանձէր իւրաքանչիւրէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Սարգիս Տէր Թովմասեան, 1914ին ծնած, ինչպէս նաեւ Խանամիրեան Մկրտիչ, հօրը անունը Մեսրոպ, Նորքցի: Տեղեկացնել Յառաջ»ի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ Արշաւիր Ուզունեան Զիլէցի, 35 տարեկան, սափրիչ որ Մարսէյլ շաքարի գործարանը կ՚աշխատէր նախապէս: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի:

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԵԳԻՊՏԱՑԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ընկերվարականներու սրահը, կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի ենթակոմիտէներու խումբերը հետեւեալ կարգով:

Ակնունի, Համազասպ եւ Թաթուլ, այս շաբաթ իրիկուն 7 Դեկտեմբեր, ժամը 7ին, սովորական հաւաքատեղին:

Այս բոլոր ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ ընկեր Գ. Իփէքեան:

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Գրադարանի սրահը, 137 rue Paul Bert: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Ֆր. Բանակի Հայ Ռազմիկներու Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին Հայ երիտասարդաց սրահին մէջ, 18 Quai Anatole France: Կարեւոր օրակարգ: Վարչական ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԵՐԳԻ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐՓԻԿ ԱՐԴԻՒԹԵԱՆԻ

Շաբաթ, 7 Դեկտ. կէսօրէ ետք ժամը 5ին
Salle Chopin (Pleyel)

Յայտագրին մէջ՝ Կոմիտաս Վարդապետ, Սայաթ-Նովա, Մելիքեան, Սարգիսեան, B. Marcello, F. Durante, G. F. Haendel, H. Duparc, G. Fauré, Ch. Bordes, Brahms, P. Tchaikovsky եւ S. Rachmaninoff:

Մանուկներու Օրը

Կը տօնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի շրջ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերուն հետ միասին, Յունուար 2ին, չարաթ օր ժամը 3.30—6, Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ:

Համերգ Մարսէյլի մէջ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին Հովանաւորութեամբ Կաթող. լիազօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի:

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի:

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ:

Ծանօթ.— Համերգին օրը կիչէն տոմս չի ծախուիր: Կանուխէն ապահովել դիմելով Գ. Գ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02: Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean եւ երգչախումբի անդամներուն:

ՀԱՅ ԱՐՒՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ, Կիրակի 9 մարտ, կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Salle de la Chimie: Նկատի առնել այս թուականը:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԼԵՒՈՆ ՃԻՐԱՀԵԱՆ ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը, իրենց զաւկին՝ ԺԻՐԱՅՐ - ՕՆՆԻԿԻ, 25 Նոյեմբեր 1946, Փարիզ, այս առթիւ նոյն ընտանիքը եւ այրի Տիկին Տիգրանուհի Թիւֆէնկճեան հազարական ֆրանք կը նուիրեն Ֆր. Կապոյտ Խաչի Փարիզի դարմանատան:

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» եւ Նոր Սեբաստիոյ «Անդրանիկ» խումբի ընկեր-ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն, ընկեր Թովմա Թումայեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր՝ այրի Տիկին ՍՐԲՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱՅԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Տիկին Մաննիկ Մանուկեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին անձամբ, գրով եւ ծաղկեպսակով եւ ի մասնաւորի Կ. Խաչին, իրեն ամուսնոյն եւ հօր ՍԱՍՈՒՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի (Գիթլիսի Թեղուտ գիւղացի) արկածալի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ թէյասեղանը Դեկտ. 8ին, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Salle Voltaire, 21 rue Odéon: Ի պատիւ ԸՆԿԵՐՈՒՀԻ ՌՈՒԲԻՆԱՅԻ:

Ժողովրդական երգի եւ պարի միջազգային համերգ

Բարձր հովանաւորութեամբ Փարիզի Համալսարանի վերատեսուչ M. GUSTAVE ROUSSYի եւ նախագահութեամբ MADAME BRUNSCHWIGի, Inspectrice de l'Académie de Paris, ի նպաստ St. Hilaire du Touvetի ապաքինարանի ֆրանսացի եւ օտար ուսանողներու: Այս կիրակի 8 Դեկտ. ժամը 2.30ին Սորպոնի Richelieu ամփիթատրոնին մէջ: Հայկական բաժնին կը մասնակցին ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ եւ Ռէժին Յովհաննէսեան: Տոմսերու համար դիմել Սորպոնի դռնապաններուն: Գիները 50, 75 եւ 100 ֆրանք:

Թատերահանդէս

ՖՐԱՆՍ. Կ. ԽԱՉԻ Սէվրանի մասնաճիւղին կողմէ ի նպաստ ղպրոցին, կիրակի 8 Դեկտ. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30էն մինչեւ 12 Լիվրի Կառկանի քաղաքապետարանին սրահին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Ֆրանսայի մէջ կը ներկայացուի Սուրէն Պարթեւեանի «ԱՆՄԱՀ ԲՈՑԸ» ազգային կեանքէ, 3 արար, ներկայացուած տեղական ուժերով, գեղ. կավարութեամբ Պ. Բ. Հայրէշեանի: Զաւեշտ, պարեր, կենդանի պատկեր քաղուած Պետրոս Դուրեանէ: Մուտք 50 ֆրանք:

Հաղորդակցութեան միջոց.— Eglise Pantinէն առնել 147 թիւ օթօպիւս եւ իջնել Mairie de Livry-Gargan:

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Dimanche 8 Décembre 1946 Կիրակի 8 Դեկտեմբեր

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4874-Նոր շրջան թիւ 513 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Կարելին կը փորձենք, վաւերական տեղեկութիւններ հաւաքելու համար Սովետահայ Գրողներու Բ. Համագումարի մասին, որ տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ:

Արտասահմանէն ալ հրաւիրուած էին խումբ հատընտիր գրագէտ-բանաստեղծներ եւ հասարակ լրագրողներ, որոնք իրենց տպաւորութիւնները կը հրատարակեն հետզհետէ:

Բոլոր չափազանցութիւններէն եւ գովասանական տաղերէն աւելի, մեզ կը հետաքրքրեն այն հում նիւթերը որ հրատարակուեցան Երեւանի թերթերուն մէջ, համագումարին փակումէն վերջը: Այդ նիւթերէն մէկն է այն զեկուցումը զոր կարդացեր է Եդ. Թոփչեան, ներկայացնելու համար «Արտասահմանի ժամանակակից գրականութիւնը»:

Ի՜նչ գոհարներ, ի՜նչ գոհարներ՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը, թէ իբրեւ պատկեր եւ թէ իբրեւ գրական տեսութիւն:

Զեկուցանողը՝ պարզելով Արտասահմանի հայ գրականութեան հեռանկարները, կը յանգի տարրական ճշմարտութեան մը,— այդ գրականութիւնը «կտրուած է հայրենի հողից եւ ժողովրդից»: Եւ ապա վճիռ մը.

— «Ժխտելով դեմոկրատական գրականութեան նուաճումները, պէտք է նշել, որ իր ընդհանուր տրակով նա դեռ եւս չի հասել Վարուժանի, Սիամանթոյի, Զօհրապի եւ Երուխանի ստեղծած արուեստի մակարդակին: Ռէալիզմի եւ ժողովրդայնութեան ? անկումը, ինչպէս եւ բուրժուական ռէակցիոն գրականութեան ազդեցութիւնը մեծապէս արգելափակել են արտասահմանի հայ գրականութեան զարգացումը»:

Այս ոչինչ: Շնորհակալ ըլլանք որ վերջապէս կցեր են բարձրագոյն դասընթացքի մը հասնիլ, սերտելով Սիամանթօն, Վարուժանը, Զօհրապը եւ Երուխանը: Եւ մանաւանդ գնահատել անոնց արուեստը: Մինչեւ անգամ իբրեւ տիպար ցուցնելով զանոնք:

Այլապէս «զգայացունց» վճիռ մը.

— «Վերոյիշեալ արատները արտայայտուել են նաեւ լեզուի մէջ. եթէ 1915 թուից առաջ Արեւմտահայութեան լեզուն միասնական բարձր կուլտուրայի լեզու էր, ապա գաղութահայ գրականութեան ժամանակակից լեզուն զգալի չափով իջել է նախկին աստիճանից, տարբեր լեզուների (ֆրանսերէն, անգլերէն) ուժեղ ազդեցութեան ներքոյ կորցրել է ազգային լեզուի կենտրոնականութիւնը եւ հմայքը, իսկ երբեմն նոյն իսկ անհասկնալի դարձել սովորական ընթերցողին»:

Ի՞նչ կը հետեւի այս վճիռներէն:

1. Զեկուցանողը բան չէ կարդացած Արտասահմանի 25 տարուան գրական արտադրութիւններէն :

2. Կարդացած է, բայց չէ հասկցած :

3. Կարդացած է միայն ոչինչ է պիտոյ գործեր, ամէն բանէ առաջ «դիրքաւորում» փնտռելով:

Դժուար է ուրիշ եզրակացութեան յանգիլ, այս որքան տգէտ նոյնքան ամբարտաւան յայտարարութեան առթիւ:

Աշտարակի յետին գիւղի վարժապետն անգամ, պիտի վարանէր ստորագրել այս տողերուն տակ:

Բոլոր գիրքերը ու թերթերը չունի՞ն ձեռքի տակ, բաղդատելու համար երէկուան Պոլսոյ եւ այսօրուան Արտասահմանի գրական վարուցանը: Զափելու համար կորուած ճամբուն լայնութիւնն ու խորութիւնը:

Հողէն կտրուած ըլլալով հանդերձ, արտասահմանի տարագիր երիտասարդութիւնը 25 տարուան ելեւէջներուն մէջ արուեստր եւ լեզուն բարձրացուց այնպիսի շքեղութեան մը, որ ամէնէն առաջ պիտի ծափահարուէր երէկուան նահատակներուն կողմէ:

Երբեք այսքան հասուն, ճկուն, հայաշունչ եւ նուրբ, ներդաշնակ բարձրութեան մը հասած չէր մեր այսօրուան աշխարհաբարը:

Հրապարակագրութեան մէջ անգամ, 1915էն ասդին լեզուն ոչ թէ «զգալի չափով իջել է նախկին աստիճանից», այլ կը գերազանցէ նախկինը, շատ մը տեսակէտներով:

Ի՞նչ պիտանի դասեր պիտի գտնէին, եթէ բարեհաճէին թղթատել մասնաւորապէս Դաշնակցական մամուլը:

Դժբախտաբար մարդիկ այստեղ ալ քաղաքանութիւն կը խաղան :

Անպէտ որ անօգուտ է վիճիլ: Շ.

Պաշտօնական յայտարարութիւն

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Երեւանի Ներգաղթի գլխաւոր Կոմիտէի եւ Ն. Ս. Օծութիւն Ամենայն Հայոց Հայրապետին յատուկ պաշտօնագիրներու հիման վրայ եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան նախաձեռնութեամբ կազմուած Ներգաղթի հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովս կուգայ հրապարակաւ զեկուցանել հետեւեալը.—

1) Բացուած է Ֆրանսայի մէջ Ներգաղթի համազգային հանգանակութիւնը :

2) Ամէն Հայ անխտիր բարոյապէս պարտաւոր է իր նիւթական կարողութեան առաւելագոյն չափովը մասնակցիլ այս հանգանակութեան :

3) Հանգանակութիւնը պիտի կատարուի ամենուրեք Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղական մասնաճիւղին գլխաւորութեամբ, իսկ եթէ այդ մասնաճիւղը գոյութիւն չունի, Ներգաղթի տեղական կոմիտէներու նախաձեռնութեամբ կազմուած հանգանակիչ յանձնախումբերու կողմէ:

4) Այս տեղական յանձնախումբերու անդամակցութեան պէտք է հրաւիրուին ազգային, հայրենակցական, արհեստակցական եւ այլ բարենպատակ մարմիններու ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ հեղինակաւոր անձնաւորութիւններ:

5) Այս յանձնախումբերը պիտի ենթարկուին կեդր. յանձնաժողովիս վաւերացման եւ համարատու պիտի ըլլան անոր: Ցարդ կազմուած եւ այսուհետեւ եւս կազմուելիք հանգանակիչ յանձնախումբերէն կը խնդրուի անմիջապէս հաղորդել մեզի իրենց կազմը՝ վաւերացուելու համար:

6) Ներգաղթի ի նպաստ ամէն ձեռնարկ (հանդէս, վիճակահանութիւն, աճուրդ եւն.) պիտի ենթարկուի տեղական հանգանակիչ մարմիններու հաւանութեան եւ հսկողութեան: Անոնք պիտի թոյլատրուին Ներգաղթի անհատական եւ հաւաքական հանգանակութեան լրանալէն ետքը:

7) Նուիրուած գումարները պիտի արձանագրուին Հ. Բ. Ը. Միութեան կնիքը կրող պաշտօնական ցուցակներու վրայ, ուր երեւցող նուիրատուներէն իւրաքանչիւրը պիտի ստանայ յատուկ ընկալագիր կեդր. յանձնաժողովին կողմէ:

8) Հանգանակուած գումարները պիտի ղրկուին Յանձնաժողովիս, մաս կազմելու համար մէկ միլիոն տոլարի հանգանակութեան որ բացուած է Հ. Բ. Ը. Միութեան Նիւ Եորքի Կեդր. վարչութեան կողմէ:

9) Նախընտրելի է որ հանգանակուած մեծ եւ հաւաքական գումարները ղրկուին Պանք Մորկանի, Banque Morgan, 14 Place Vendôme, Paris, Union Générale Arménienne de Bienfaisanceի հաշիւին, կամ Բարեգործականի վերոգրեալ անուան 11 Square Alboni, chèque barréով. իսկ փոքր գումարները թղթատարական մանդաքարտով մը ղրկել արկղակալ Գ. Խանճեանի անունին՝ Mr. G. Khandjian, 11 Square Alboni, Paris:

Ներգաղթի այս համազգային հանգանակութիւնը արտասահմանի կարգ մը գաղութներուն մէջ արդէն լրացած եւ այլուր լրանալու վրայ ըլլալով, ժամանակը եկած է որ Ֆրնսաբնակ իւրաքանչիւր Հայ, առանց խտրութեան եւ բացառութեան, կատարէ իր պարտքը հանդէպ իր հայրենաբաղձ եղբայրներուն, լիուլի արդարացնելով մեր սիրելի կառավարութեան, Վեհ. Հայրապետին, Հայաստանի եղբայրընկալ ժողովուրդին եւ համայն ազգին կողմէ իր վրայ դրուած ակնկալութիւնները:

Ի դիմաց Ներգաղթի Հանգանակութեան Կեդրոնական Յանձնաժողովի նախագահ՝ Արտաւազդ արք., ատենապետ՝ Ն. Պարկիրճեան, ատենադպիր՝ Ա. Չաքրեան, գանձապետ՝ Վ. Ֆրէնկեան:
Փարիզ, 29 Նոյեմբեր, 1946

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը 36 էջէ բաղկացած տեղեկագիր մը յանձնեց Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին, զանգատելով թէ խումբեր կը մարզուին եւ կր կազմակերպուին դրացի երկիրներուն մէջ եւ Յունաստան կը ղրկուին: Կառավարութիւնը խաղաղութեան համար վտանգ մը կը նկատէ այս պարագան:— Կռիւները կը շարունակուին Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ: Ըմբոստները օդը հանեցին կամուրջ մը՝ Քիլքիսի մօտ: 300 հոգինոց հրոսախումբ մը յարձակեցաւ Քալպաքիթայի վրայ, (Եպիրոս):— Կը հերքուին այն լուրերը թէ ամերիկեան զինուոր պիտի ղրկուի Յունաստան: Անգլ. զօրքն ալ պիտի չմիջամտէ:

Ո՞Վ ԳԻՏԻ ԿԱԶՄԷ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

Երեսփ. ժողովին Եշ. օրուան նիստին մէջ, Պիտոյի թեկնածութիւնն ալ ջուրն ինկաւ: Ժողովրդական Շարժման թեկնածուն, որ առժամապէս կը վարէ վարչապետութիւնը, հազիւ 240 քուէ շահած էր, այսինքն 70 ձայն պակաս օրինական մեծամասնութենէն (310): Մորիս Թորէզ, որ նոյնպէս պարտուեցաւ, շահած էր 259 քուէ:

Եշ. օր քուէարկողներու թիւն էր 601: Ժոռժ Պիտոյի թեկնածութեան դէմ սպիտակ քուէ տուած էին 337 երեսփոխաններ: Ուրիշ թեկնածու մը՝ Քլոտիուս Փըթի, ստացած էր 21 քուէ :

Զարմանալի չէ այս արդիւնքը, քանի որ համայնավարները, ընկերվարականները եւ ձախակողմեան խմբակցութիւնը որոշեր էին քուէ չտալ:

Այս կացութեան առջեւ, երեսփ. ժողովին նախագահը, Գ. Վէնսան Օրիօլ թախանձագին կոչ մը ուղղեց բոլոր հոսանքներուն, որպէսզի գլուխ գլխի տան եւ ելք մը գտնեն, օր առաջ կազմելու համար կառավարութիւնը: Եւ սկսաւ անմիջապէս խորհրդակցիլ բոլոր կուսակցութեանց եւ խմբակցութեանց նախագահներուն հետ: Իսկ նոր վարչապետին ընտրութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան: Իրազեկներու կարծիքով, այս անելը կրնայ լուծուիլ ընտրելով կա՛մ ընկերվարական եւ կամ արմատական վարչապետ մը, քանի որ ոչ համայնավարները տեղի տալ կ'ուզեն, ոչ ալ ժողովրդականները: Հաւանական թեկնածուներ կր համարուին, արմատականներէն՝ Էռիօ կամ Իվօն Տէլպօս, ընկերվարականներէն՝ Ֆէլիքս Կուէն (նախորդ վարչապետը): Էռիօ միեւնոյն ատեն թեկնածու կը համարուի հանրապետութեան նախագահութեան համար :

Հակառակ սուր հակամարտութեանց, բոլոր հոսանքներն ալ կ'ընդունին թէ անհրաժեշտ է օր առաջ կազմել կառավարութիւնը, փրկելու համար Ֆրանսը: Միեւնոյն ատեն, բոլորն ալ կ'ըմբռնեն թէ կարելի չէ համայնավարները դուրս ձգել կառավարութենէն, բայց կը խրտչին անոնց յանձնել կառավարութեան ղեկը: (Ընկերվարական Ազգ. Խորհուրդը 2145ի դէմ 2242 ձայնով որոշեց չմասնակցիլ որ եւ է կառավարութեան, առանց համայնավարներուն):

★ Նոր կառավարութիւնը կազմուած չըլլալով հանդերձ, երեսփոխանները ելմտական յանձնաժողով մը ընտրեցին, որպէսզի անմիջապէս գործի ձեռնարկէ եւ նախահաշիւ մը կազմէ 1947ի առաջին երեք ամիսներուն համար :

★ Նոր կառավարութիւնը պիտի պաշտօնավարէ մինչեւ յունուար, մինչեւ Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութիւնը: Եթէ նոր վարչապետը ընկերվարական ըլլայ, կարգ մը զիջումներ պիտի պահանջեն միւս հոսանքներէն, մանաւորապէս տնտեսական դետնի վրայ, համաձայն իրենց հընդամեայ ծրագրին:

«Ամա՜ն, Հալիլ պէյ, ո՞ւր են հայ պատուիրակները»

Շարունակելով իր ծանօթ յիշատակները «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ, նախկին օսմ. խորհրդարանի նախագահ եւ արտաքին նախարար Հալիլ Մենթէշ կը դրէ (27 Նոյ.).

— Պրէսթ Լիթովսքի դաշնագրով, Ռուսերը մեզի ձգած էին երեք նահանգները, բայց Վրացիներն ու Հայերը, որոնք գրաւած էին ռուսական բանակներու վերաբերեալ ռազմանիւթերը, ըսին մեզի.— «Այս տեղերը մերն են, չենք տար»: Բայց երբ մեր բանակը կրցաւ գրաւել այդ տեղերը, հաշտութիւն առաջարկեցին: Իբրեւ կառավարական պատուիրակ Պաթում գացի, զինուորական պատուիրակն ալ հրամանատար Վեհիպ փաշան էր: Ազրբէջանի Թուրքերուն հետ գործակցելով, յաջողեցանք իրարմէ բաժնել Վրացիներն ու Հայերը: Բանակցութիւնները բաւական տեւեցին, որովհետեւ Էնվէր Փաշա գնդ. Հալիտ պէյի հետ ղրկեր էր Ախալքալաքի Իսլամները, եւ կը կռուէին Վրացիներուն դէմ, մեզի միանալու նպատակով: Կ'ուզէին նաեւ ընդարձակել Կարսի սահմանը, Աղեքսանդրապոլի տիրապետելու համար:

Հաշտութեան բանակցութիւնները կը շարունակուէին: Երբ մեր բանակը կռիւի բռնուեցաւ Հայերուն հետ, սաստիկ պատերազմ մը սկսաւ, Հայերը կանոնաւոր զօրագունդեր ունէին, Անդրանիկ փաշային հրամանին տակ: Պատերազմի չորրորդ օրը, Վեհիպ Փաշա ըսաւ.— Ես Կարս կ'երթամ, Եագուպ Շէվքի Փաշա հեռաձայնեց, նեղը մնացեր է:

Հինգերորդ օրը վերադարձաւ, շատ ջղային էր, չփոթած.— «Ամա՜ն Հալիլ պէյ,— ըսաւ ինծի,— ո՞ւր են սա հայ պատուիրակները, վերջացնենք եւ հաշտութիւն կնքենք, «հէրիֆ»ները դէշ կը կռուին, ձեռքս 12.000 հոգի ունիմ միայն, ետիս բնաւ պահեստի ուժ չունիմ. Մէհմէտը երբ նահանջ մը ընէ, մեր շունչը Էրզրում կ'առնենք»: Զինքը հանգստացուցի եւ ըսի.— Փաշա՛ս, այս վիճակով եթէ Հայերուն դէմը ելլես, հաշտութիւն չըլլար: Գնա՛ լուացուէ եւ հանգչէ:

Կէսօրէն վերջ, ժամը չորսին խնդալով եկաւ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳԻՐՔ ՄԸ ԶՈՐ ՊԷՏՔ Է ԳՈՎԵԼ

Փրոֆ. Վահան Արծրունիի գիրքին քննադատութենէն անմիջապէս ետքը, իբրեւ շարունակութիւն այն պայքարին՝ զոր կը վարեմ յանուն արժէքներու վերագնահատութեան կամ մեր բանաւոր մեքենային վերանորոգութեան, մտադիր էի նոյն կէտուքին վրայ չափել նաեւ Փրոֆ. Աճառեանի երկու գործերը:

«Հարթենք»ի ո՛չ ցանկութիւն ունիմ, ո՛չ ալ սիրտ: Իմ նպատակս է թոյլ չտալ, որ ընթերցողը, երբ այս շարքին մէջ՝ վերագնահատութեան նոյն փորձերը կատարեմ գրական արժէքներու վրայ եւս, կարծէ թէ քմայք է որ կը ծախեմ,— տպաւորապաշտ քննադատութեան աժան - կարապետ ապրանքը: Գիտական գործերու այս քննադատութիւնը ապացոյց մըպիտի կազմէ թէ գրական գործերու քննադատութիւնը եւս պիտի ունենայ իր նոյնքան առարկայական մասշտաբը՝ Հայաստանի բառով, եւ նոյնքան պայծառ մեթոտը:

Եւ սակայն, ոմանք ինծի դիտել կուտան արդէն թէ նման քննադատութիւնները, արժէքներու քանդումով կամ փառք եւ անուն շինած դէմքերու տապալումով, պիտի ծառայեն հիասթափութիւն պատճառելու երիտասարդութեան մէջ, փոխանակ ստեղծելու խանդավառութիւն եւ ազգային հպարտութիւն: Անշուշտ, կ՚ըսեն, կարելի չէ յաւերժացնել սխալները, (տեսանք թէ ի՛նչ կոտոշաւոր սխալներ էին), ոչ ալ խելացութիւն է պարծենալ սուտ արժէքներով: Բայց վերաքննութեան աշխատանքները կարելի չէ՞ կատարել... ժողովուրդին ականջէն հեռու: Փոխանակ տպարը չարժելու օրաթերթի մը մէջ, աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար նոյն այդ անգութ աշխատանքը կատարել մտաւորականներուն ականջին տակ միայն,— պարբերաթերթերու մէջ, որոնք անմատչելի կը մնան ժողովուրդին առօրեայ ընթերցանութեան եւ հետաքրքրութեան:

Նախ պէտք է դիտել տալ թէ պարբերականը, մեր մէջ, քառածալ կամ ութածալ օրաթերթ մըն է միայն, որուն հետաքրքրութիւնը կը սահմանափակուի հրատարակելով երկու պատմուածք եւ եօթը ոտանաւոր: Մեզի կը պակսի ոչ միայն խակական պարբերականը, այլ եւ պարբերական կոչուած բանին իմրադրութեան հասկացողութիւնը: Այդ պակասին դէմ՝ ունինք օրաթերթեր, որոնք կ՚աշխատին, ժողովուրդին եւ մտաւորականին հետաքրքրութեանց իրարու հետ հաշտ ծիրէն մեկնելով, ճաշակ ստեղծել դիմացող ու տոկացող ծանօթութիւններով մտածման տուն մը կահաւորելու: Ատով՝ թերթը փրկելու համար վտանգէն, որ նպարավաճառներուն սպառնալիքը կը կազմէ, — պանիր փաթթել: Ատով՝ թերթը բարձրացնելու համար առօրեայ նիւթապաշտ մտահոգութիւններէն վեր, գաղափարապաշտ սլացքով մը, դէպի մտաւորական անկորնչելի ժառանգութեանց վերնատունը: Այդ տեսակէտով, մեր գրականութեան պատմութեան աշխատաւորը, ուզէ չուզէ, ստիպուած է, վաղը, ներկայացնելու համար Սփիւռքի գրական կազմութեան աղբիւրները, խորապէս ուսումնասիրել Յառաջը, որ գրական տնկարանի մը (pépinière) դեր կատարեց օրուան իր հեւասպառ աշխատանքներուն կողքին: Ատոր համար՝ այս եւ նման յօդուածները, այստեղ:

Յետոյ, գալով առարկութեանց միւս էջին, ինծի կը թուի թէ, այս օրերուս, հիւանդագին գիւրազգածութիւն մը ստեղծուեր է մեր մէջ,— չեմ ուզեր բացատրել պատճառը առ այժմ,— այնքան որ կը սիրենք թաւշային խուղեր քսել մեր ջիղերուն: Ժամանակին, Յովհ. Թումանեան խիստ եւ անգութ քննադատութեան մը ենթարկեց Աճառեանի մէկ գործը, բայց ոչ ոք պոռաց՝ շէրիա՛բ: Վանդի, Հայուն ջիղերը նուազ հիւանդ էին այն շրջանին:

Ուրիշ կէտ մը̄ եւս: Իրենց անունն ու մականունը անսխալ գրելու վարժութենէ՛ն իսկ զուրկ մարդիկ, դիւրին օրապահիկ մը ապահովելու յարմար օրուան արհեստով,— որ է Դաշնակցականը Հայաստանի թշնամի ցոյց տալ՝ որպէսզի, գործի վրայ երեւալու եւ առատ վճարուելու համար, սեւցնեն Դաշնակցական ունէ յօդուածագիր, — պայման է որ հաւա՛ր պոռան՝ երբ Երեւանի մէջ ապրող մտաւորականի մը աշխատութեան մասին քննադատութիւն մը երեւայ պատնէշին այս կողմը: Օրինակ, վա՛յ էր փրթեր՝ եթէ ես ստորագրած ըլլայի քննադատութիւնը զոր կատարեց վենետիկեան երիտասարդ վարդապետ մը Աճառեանի գործին մասին: Հայկական Պապը Ալիի դպրոցին այդ շրջանաւարտները, սակայն, ախտաւոր վայելքով մը կը հրճուին՝ երբ, Երեւանի մէջ, գրական մարգարանի մը անձնական դռնապանը ելլէ յայտարարէ թէ հայերէն լեզուն խաթարուած, զօսացած եւ անճոռնի բան մը դարձած է Սփիւռքի մէջ, թէ անարժէք եւ անտաղանդ արարածներ են արդի հայ գրագէտները արտասահմանի մէջ: Չեն խորհիր թէ նման յայտարարութեան մը հեղինակը Սփիւռքի տաղանդներուն հանդէպ կը կրկնէ այն լրբութիւնը, զոր ժամանակին կատարած են իր վարժապետները հանդէպ Վարուժանի՝ Հերաճոս Երգերը երկնողին փառքի օրերուն, զայն հասկցողի ձեւեր առնելով այսօր, այսինքն քառասո՛ւն տարի ետքը: Չեմ խօսիր դեռ արտասահմանեան հայերէն հրաշք լեզուին մասին, որուն ճարտարապետական նրբահիւս կառուցուածքին գաղտնիքները հասկնալու համար բաւական չէ կարդալ դիալեկտիկա կամ էկոնոմիկա:

Իմ ցաւս այն է որ, ներսինները հասկնան կամ ոչ, դուրսինները տակաւին չեն ըմբռներ թէ պեղեցի՛կ բան է քննադատութիւնը, բայց դիտո՛ւն քննադատութիւնը, որ կը կատարուի ցոյց տալու համար մեր արժէքները Հրազդանի թէ Սէնի, Որոնդէսի թէ Նեղոսի ափերուն վրայ: Վասնզի, դէթ մեզի համար, հայրենիքը Հայաստա՛ն է՝ սիրելի եւ նուիրական, բայց մեր բարձրագոյն հայրենիքը հայ մշակոյթն է միայն՝ սրբազան եւ անքննարարելի, — առանց ստեղծագործութեան, առանց հոգիի, առանց արուեստի՝ չկա՛յ հայրենիք: Հին տեսութեան դէմ, որ կը ներկայանայ «հող - հայրենիք» տարազով, մենք կը դնենք «միտք - հայրենիք» տարազը, ամէնէն յառաջապահ տարազը,— մատենադարա՛ն մտէք քիչ մը, որ վաղը պիտի եղբայրացնէ ժողովուրդները եւ բոլոր քաղաքակիրթ ազգերը, մարդ արարածին տալով dignité, ապրելու համար իմացականօրէն, եւ ոչ թէ անասնօրէն՝ միայն ուտելո՛ւ համար, միայն ցրկնելո՛ւ համար:

Ահա մեր քննադատութեանց նպատակը:

Գալով այն առարկութեան թէ քննադատութիւնը հիասթափութիւն կը պատճառէ, կ՚ուզէի դիտել տալ նախ թէ սխալ հասկցուած է, մեր մէջ, քննադատութիւնը, մտաւորական մեքենային այդ արդու ճախնչը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ակադեմական Յ. Մանանդեան

ԽՄԲ.— Երեւանի թերթերէն, մեր հայերէնով.

Յակոբ Մանանդեան՝ ծնած է Ախալցխա, 1873ին: Սկզբնական կրթութիւնը ստացած է Թիֆլիզի ճեմարանին մէջ, իսկ բարձրագոյն կրթութիւնը՝ նախ Ենայի (Գերմանիա) մէջ, ուր 1897ին աւարտելով համալսարանը, կը ստանայ փիլիսոփայութեան վարդապետի աստիճան, ապա Փեթերսպուրկի համալսարանի արեւելագիտական բաժնին եւ վերջապէս Դորպատի իրաւագիտական համալսարանին մէջ, զոր կ՚աւարտէ 1909ին:

1900—1905 տարիներուն, Գէորգեան Ճեմարանին մէջ դասախօս յոյն գրականութեան ու փիլիսոփայութեան, ինչպէս նաեւ գերմաներէն եւ հայերէն լեզուներու: Այնուհետեւ Մանանդեան աշխատած է Թիֆլիզի ճեմարանին մէջ՝ իբրեւ ուսուցիչ եւ Բագուի մէջ՝ իբրեւ երդուեալ հաւատարմատար:

Այս աշխատանքներուն զուգընթաց, ան երբեմն կը հրատարակէր իր լեզուաբանական հետազօտութիւնները:

1921ին Հայագիտութեան կեդրոն դարձաւ Երեւանի պետական համալսարանը, ուր հրաւիրուեցաւ Մանանդեան իբրեւ դասախօս եւ միաժամանակ եղաւ՝ առաջին տեսուչն ու պատմա-գրական համալսարանի օգնական դասախօսը: Այդ շրջանին սկսաւ անոր ստեղծագործական աշխատանքը: Լեզուաբանական նեղ հարցերէն անցաւ հին եւ միջնադարեան Հայաստանի ընկերային կարգի եւ տնտեսական կեանքի հարցերու հետազօտման: Իր առաջին պատմական աշխատութիւնը՝ համալսարանին մէջ 1921ին կարդացած դասախօսութիւններն են, որ հրատարակուեցան 1922ին, ձեռագրի իրաւունքով, — «Հայաստանի պատմութիւնը թուրք - թաթարական արշաւանքների ժամանակամիջոցում»:

Հայաստանի 11—13րդ դարերու պատմութեան վերաբերեալ այդ դասախօսութիւններուն մէջ, առաջին անգամ կ՚ընդհանրացուի Հայաստանի պատմութեան այդ շրջանին տակաւին չուսումնասիրուած պատմութիւնը: Ատկէց վերջ գրած է շարք մը աշխատութիւններ՝ նուիրուած նախարարական Հայաստանի տնտեսական կեանքին ու ընկերային կարգուսարքի հետազօտութեան:

Ներկայիս անվարան կարելի է ըսել, որ Հայաստանի նախարարական շրջանի պատմութեան ուսումնասիրութիւնը կապուած է Մանանդեանի անուան հետ: Իր հետազօտութիւնները Հայագիտութեան պատմութեան մէջ՝ դարագլուխ մը կը կազմեն: Յ. Մանանդեան առաջինն է, որ խնդրին մօտեցաւ ո՛չ միայն իրաւական տեսակէտէն, այլ եւ լայնկէտ ընդունեց այն տնտեսական ու ընկերական հիմը, որով կը պայմանաւորէր այդ իրաւական համալսարաններուն գոյութիւնը:

1925էն սկսեալ հրատարակած է ամբողջ շարք մը հետազօտութիւններ, որոնք Հայոց պատմագրութեան մէջ՝ առաջին անգամ հիմը դրին Հայաստանի պատմական անցեալի ուսումնասիրութեան, անոր տնտեսական զարգացման տեսակէտէն: Փայլուն հետազօտութիւններու այս շարքը սկսաւ «Ակնարկներ հին Հայաստանում շինական դրութեան մասին մարզպանութեան ժամանակաշրջանում» անուն աշխատութեամբ: Այդ եւ յետագայ աշխատութիւններուն մէջ, Յ. Մանանդեան երեւան եկաւ որպէս պատմաբան մը, որ արդէն կը գտնուի պատմական «մատերիալիզմ»ի գիրքերու վրայ: Հին եւ Միջնադարեան Հայաստանի տնտեսական կեանքի առանձին հարցերու ուսումնասիրութեան արդիւնքը հանդիսացաւ «Հայաստանի առեւտուրի եւ քաղաքների մասին, կապուած հին ժամանակների աշխարհային առեւտուրի հետ» անունով մենագրութիւնը: Այդ աշխատութիւնը լաւագոյն տեղեկատուն է բոլոր անոնց համար, որոնք կ՚ուսումնասիրեն Կովկասի եւ Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներուն տնտեսական կապերու պատմութիւնը: Ի վերջոյ, նախարարական Հայաստանի ընկերային կարգուսարքի հարցերու վերաբերեալ հետազօտութիւններու ընդհանրացումը հանդիսացաւ անոր գլխաւոր աշխատութիւնը՝ «Ֆէօդալիզմը հին Հայաստանում» (Արշակունիների եւ մարզպանների ժամանակաշրջանում), որ մեծ աւանդ է ոչ միայն հայագիտութեան, այլեւ սովետական պատմագրութեան մէջ:

Յ. Մանանդեանի յիշեալ երկասիրութիւնները, ինչպէս նաեւ «Կշիռքները եւ չափերը հին Հայաստանում», «Հին Հայաստանի գլխաւոր ճանապարհները» (կցուած Պիֆինտերեան նշանաւոր քարտէսի հետ), «Երեւանը որպէս Պոմպէոսի ճանապարհ դէպի Անդրկովկաս», «Հասարակական կարգը մինչ՝ Արշակունեան Հայաստանում» եւ կարգ մը ուրիշ աշխատութիւններ, համաշխարհային հռչակ ստեղծեցին անոր շուրջ:

Նայելով խօսակցին՝ Յ. Մանանդեան ժպտելով կ՚ըսէ.

— Իբրեւ պատմաբան, ես կը գտնուիմ չափազանց բարենպաստ պայմաններու մէջ: Հայկական հնագոյն եզակի ձեռագիրները, որոնք կեդրոնացած են Մատենադարանին մէջ, անսպառ նիւթ կը հայթայթեն ոչ միայն Հին ու Միջնադարեան Հայաստանի պատմութեան նոր լուսաբանութեան համար, այլեւ արեւելագիտութեան կարեւորագոյն աղբիւրներէն մէկը կը հանդիսանան: Պատերազմը, ուրկէ սովետական ժողովուրդը պատուով դուրս եկաւ, ինծի աւելի շունչ տուաւ: Ես որոշեցի, քանի դեռ կրնամ շարժել գրիչս, հիւսել Հայոց ամբողջ քննական պատմութիւնը, նպատակ ունենալով ցոյց տալ աշխարհին, թէ ինչպիսի հերոսութեան, անձնուիրութեան եւ քրտնաջան աշխատանքի ընդունակ են եղած մեր անմահ նախահայրերը՝ անվերջ մաքառելով իրենց երկրի տնտեսական բարգաւաճման, մշակոյթի, արուեստի ծաղկման համար, ընդդէմ բազմադէմ թշնամիներու»:

Յ. Մանանդեանի «Հայոց պատմութեան քննական տեսութիւնը» պիտի ընդգրկէ Հայոց ամբողջական պատմութիւնը ամենահին շրջանէն՝ հայ ցեղաբանութեան կազմաւորումէն՝ մինչեւ առեւտրական դրամագլխի հաստատումը Հայաստանի մէջ, (6րդ դարէն մինչեւ 16րդ դար), եւ պիտի ամփոփէ անոր աւելի քան յիսուն գրական հետազօտութիւններու կարեւորագոյն եզրակացութիւնները:

Առաջին հատորը որ կը բովանդակէ Հայոց պատմութիւնը՝ հայ ցեղաբանութեան կազմաւորումէն մինչեւ Արշակունեանց հարստութիւնը, արդէն լոյս է տեսած Հայպետհրատի հրատարակութեամբ: Երկրորդ հատորը կը բովանդակէ Արշակունեանց հարստութենէն մինչեւ Սելճուքներու տիրապետութեան շրջանը (առաջին դարու կէսէն մինչեւ 11րդ դարու առաջին կէսը):

«Այս շրջանին վերաբերեալ կան հարուստ նիւթեր՝ մեր պատմիչներուն թողած հարուստ ժառանգութիւնը, նիւթական մշակոյթի ահագին մնացորդներ, արձանագրութիւններ, ուսումնասիրութիւններ: Այդ շրջանին կը պատկանին նաեւ իմ աշխատութիւններուս գլխաւոր մասը»:

Այդպէսով երկրորդ հատորը բովանդակող նիւթերու շարադրութիւնը տրուած է իր իսկ՝ Մանանդեանի կողմէ, բազմաթիւ տարիներու ընթացքին: «Այդ պատճառով ալ, կը յարէ ակադեմականը, ես առ այժմ կը թողում երկրորդ հատորի աշխատանքները եւ կ՚անցնիմ երրորդ հատորին, որ պիտի ընդգրկէ Հայոց պատմութեան ամենահին, ոչ - ուսումնասիրուած սակայն ուշագրաւ շրջաններէն մէկը՝ Սելճուկներու տիրապետութենէն մինչեւ Պարսկաստանի եւ Տաճկաստանի տիրապետութիւններու շրջանը — Զաքարեաններու շրջանը (11րդ դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ 16րդ դար), շրջան մը ուրկէ այժմ Հայաստանի հողին վրայ կանգուն կը մնան հայ մշակոյթի բազմաթիւ կոթողներ:

«Մեծ է Հայոց պատմութիւնը,— կ՚ըսէ բազմավաստակ պատմաբանը,— զայն ամբողջութեամբ գրելը մէկ մարդու ուժերէն վեր է: Ես հանգիստ իմ այն յոյսով, որ իմ աշակերտներն ու փոխանորդները կ՚աւարտեն այդ գործը, նուիրական, անխոնջ եւ յարատեւ աշխատանքով, արժանի հայ հերոսական պատմութեան»:

Գիտնականին աչքերը կը փայլին տենդագին հրճուանքով, ան կարծես թէ կը տեսնէ իր ժողովուրդի աւելի փառաւոր ապագան եւ պատմութիւնը նոր ժամանակաշրջանին, որուն առաջին քաղաքացիներէն մէկն է ինքը:

ՅՈՎՀ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՊՈՒՏ'Մ ԾԻԾԱՂ

ՄԱԿԳՄԿ

Հանելո՞ւկ է խորագիրս: Կրնաք այնպէս նկատել: Սակայն լուծողին վարձատրութիւն չկայ:

Վերի վեց տառերով կազմուած անիմաստ բառին տակը, ամբողջ ազգերը ընդգրկող իմաստ մը կայ: Մարդկութեան երջանկութիւնը կերտող, աշխարհը դրախտի վերածելով՝ մարդկութիւնն այ հրեշտակներու փոխակերպող ձեռնարկ մըն է ան:

«ՄԱԿԳՄԿ» կը նշանակէ եղեր, Միացեալ Ազգերու Կրթա - Գիտա - Մշակութային Կազմակերպութիւն:

Ի՜նչ երկար խօսք, ի՜նչ անմտապահելի նախադասութիւն... Կեցցէ՛ կրճատագրութիւնը, որ նորոյթի կարգ անցած է հիմա եւ օր մը մեզ պիտի ազատէ էջերով գրութիւն տողելէ, ուղղագրութեան մղձաւանջէն եւ մամուլն ալ թուղթի սովահարութենէ: Պարզապէս մեր ըսելիք կամ գրելիք խօսքերուն սկզբնատառերը դնելով՝ ափիկ մը թուղթով պիտի վերջացնենք գործը: Մանաւանդ գլխագրով պիտի գրուին անոնք, որով պիտի ազատինք լուի աչքերու մեծութիւնով տառերէ, որոնք մեր աչքերուն լոյսը կը մարեն եւ գրուած աղօթքն իսկ հայհոյանքի կը փոխեն:

Արդ, այս նորոյթին համաձայն փոխանակ երկար - բարակ գրելու «գրածներդ վարձկանի օրհներգ են», «պիտի գրենք» «ԳՎՕԵ»:

Ամէն կարդացող, իր նկարագրին համաձայն պիտի մեկնաբանէ զայն: Ի՜նչ լաւ միջոց համոզումի ազատութեան կերտելու:

Բայց կարծեմ նիւթէն շեղեցանք: Մարգարէներու կայուածէն ներս մտանք:

Ըսելի՞քս: Հա՛, սա նորստեղծ ՄԱԿԳՄԿի մասին էր: Այս կազմակերպութիւնը կուգայ մարդկութեան ճակատագիրը արմատապէս փոխելու: Զարիքն ու պատերազմը, տգիտութիւնն ու անդրադիտութիւնը ջնջելու, վերցնելու նոյնիսկ բառգրքերուն մէջէն: Ամբողջ մարդկութիւնը գիտուն, կրթուած, մշակուած ու զրագէտ դարձնելու:

Տեսէ՛ք, ինչ գեղեցիկ նպատակներ ունի իր ծրագրին մէջ:

Այդ կազմակերպութիւնը «կ'ուխտէ իր բոլոր ճիգերը, հաւատքը, գիտութիւնը նուիրել խաղաղութեան դատին: Աշխարհի կրթական եւ մշակութային մակարդակի բարձրացումին: Անգրագիտութեան դէմ պայքարելու... Կարծես թէ չարիքը անկէ կուգայ:

Ուրեմն բոլոր դիւանագէտներն ու զինապաշտները անգրագէտնե՞ր են... Քա՛ւ լիցի:

Այսչա՞փ միայն: Շարունակենք երջանկութեան աւետարանին ընթերցումը:

Այդ կազմակերպութիւնը «տեղեակ պիտի պահէ ժողովուրդները՝ աշխարհի անցուդարձէն», իբրեւ թէ պէտք եղածէն աւելի տեղեակ չըլլային անոնք: Եւ ասոնք իրագործելու համար, պէտք է եղեր «ջնջել - թեթեւցնել երկիրներու սահմաններ» կոչուած նախապաշարումը: Անշուշտ, անհայրենիներուն համար չէ այս որոշումը: Ուրի՞շ: «Ջընջել գրաքննութիւնը»: Ի՜նչ աւելորդ յոգնութիւն սա անթելի դարուն մէջ: «Պատրաստել միակերպ դասագրքեր»: Խնդիրը վարժապետութեան սահմաններէն ներս մտաւ:

Կան ուրիշ բաւական հոգեզմայլ ծրագիրներ: «Թուաբանական տարրալուծարան հիմնել Մայր-Արեւելքի մէջ»! Աս ալ կ'երեւայ, իրենց դրամին հաշիւը չգիտցող յղփացածներու ուղեղը եւ մինչեւ այսօր Թուրքին տրուած փոխատուութիւններու գումարները տարրալուծելու համար է, որուն յարմարագոյն վայրը Անգարան է կարծեմ:

Ասոնք բոլորն ալ խօ՞սք են: Ո՛չ, բարեկամներ: Արդէն գործի սկսած են: ՄԱԿԳՄԿը Ցուիստանի դպրոցներուն «ղրկած է թուղթ, գրիչ, մատիտ, կաւիճ»: Ջնջելու համար սպունգ եւ գրաջինջ ռետին ալ ղրկա՞ծ է: Այդ մասին ոչ մէկ տեղեկութիւն ունինք մինչեւ գրիս մամուլին յանձնուելու վայրկեանը:

Օգտակար ձեռնարկներ են այս կազմակերպութիւնները: Գոնէ բաւական թիւով անձեր գործի վրայ կը գտնուին: Իրենց օրապահիկը կ'ապահովեն: Երկիրներ կը տեսնեն: Երկաթուղիները, հիւրանոցները եւ...երը կը հարստացնեն: Դիւանագէտներ կը հանեն՝ երկիրներու սահմանները ընդարձակելու համար: Ժողովուրդներն ալ կ'ուրախանան եւ հացի տեղ ձրի յուսադրութիւնով կ'ապրին:

Եթէ ուրիշներ կարեւորութիւն չտան իսկ այս կազմակերպութեան, մենք հայմաքլու Հայերս իրաւունք ունինք լրջօրէն նկատի առնելու զայն: Երկիրներու սահմանները վերցնելու ծրագիր մը ունի ան, որուն այնքա՛ն կարօտ ենք, մեր ծնողքազգական - բարեկամները կամ նշանածուները աջօք բացօք տեսնելու համար, փոխանակ լուսանկարով գոհանալու: Մանաւանդ որ Թուրքի պէս բարոյապաշտ, գթասիրտ, գործնական եւ խաղաղութիւնը արմատէն պոկող ազգի մը ներկայացուցիչն ալ մտած է այդ կազմակերպութեան մէջ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՕՇԱԿԱՆԻ ՀԵՏ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օշական.— Հայ քննադատութիւնը, ընդհանրական իմաստով, մենք ունեցած չենք երբեք: Քննադատութիւնը հիմա դարձած է ոմանց համար խմբակներու, փախխռններու ձեռքը գործիք, այս կամ այն հարուածելու: Կը պակսի լայն միտքը, որ վեր ըլլար խմբակներէն եւ ընդգրկէր բոլորը: Կայ նաեւ մեծ աղէտ մը, որ Խ. Հայաստանի փրոֆէսէօրներուն ճաշակովը պարտադրուած է մեզի: Այդ աղէտը Եւրոպայի մէջ ալ կայ: Դասախօսը համալսարանի փրոֆէսէօրը իրենց տոկմաթիզմը, քարացած վարդապետութիւնը ունին: Արեւելահայերուն մէջ, մասնաւորաբար, իր յատուկ նկարագիրը ունի, որուն դէմ պայքարեր եմ միշտ. ատիկա՝ գրուածքին նիւթը պատմելն է, հիմա աւելցած է ընկերաբանական հետազօտումին հեշտանքը: Այն հասարակութիւնը, որ Օշականի Համապատկերը եւ նման գործերը պիտի կարդայ, կ'անտեսէ զանոնք:

— Մեր քննադատութիւնը նման է մեր գրականութեան: Առանց բարձր, այսինքն՝ խորունկ գրականութեան, առանց հայ ժողովուրդին մտքին ու սրտին հասնող գրական գործերու, գեղարուեստական մեծ ստեղծագործութեան, կարելի չէ ճըշմարիտ քննադատութեան հասնիլ: Մեծ գրողներու հետ կը ծնգին մեծ քննադատները, քանի որ այս վերջիններու գրական գորունէութեան դաշտը՝ գրական արտադրութիւնն է: Բայց, կարելի է քննադատական միտքը արթնցնել եւ ազդակ դարձնել, զայն գեղարուեստական մեծ գործերու: Զմոռնանք, որ մեր գրականութիւնը կը տառապի առաւելապէս միջակ գործերէ: Քննադատութիւնը չի՞ կրնար բան մը ընել այս ուղղութեամբ:

Օշական.— Այո՛, կրնայ զարգանալ ան եւ զարգացման սատարել գրականութեան: Ասոր համար, նախ՝ բոլոր լուրջ հանդէսներուն մէջ մնայուն սիւնակ մը պէտք է յատկացնել իմացական շարժման, առաւելագոյն չափով մեր իմացական շարժումին: Բայց միշտ միջազգային բաժինով մը: Ծաւալին հարցը էական է հոս, գրական հանդէսի մը նուազագոյն 1)5րդը պիտի առնէ ան:

— Չէ՞ք խորհիր թէ կը յոգնեցնէ: Քանինե՞ր պիտի հետաքրքրուին քննադատութեամբ, որ որոշ զարգացում, մշակոյթ կը պահանջէ ընթերցող հասարակութենէն, լաւապէս ճաշակուելու համար:

Օշական.— Ո՛չ, մի գրաղիք դժգոհներով, մեծ մասով գրողներ, որոնք իրենց խեղճ գրուածքներուն տեղ կրնան ճարել: Հանդէսի մը ամենահետաքրքրական մասը այդ բաժինն է (քննադատական): Կայ նաեւ այդ բաժինը հետաքրքրական դարձնելու պարագան: Անգլիական թերթերը կէս սիւնակ, կամ մէկ սիւնակ դատում ունին: Իրաւ գիրքերուն վրայ կարելի է երկար գրել, իսկ սովորականներուն վրայ՝ կարճ:

Յետոյ, հանդէսներուն մէջ, պէտք է հին դէմք մը էտիւտի ենթարկուի. Այդ դէմքը կրնայ գրողի մը, գործիչի մը, եկեղեցականի մը կամ լրագրողի մը դէմքն ըլլալ: Էականը՝ այդ դէմքին վերարտադրութիւնն է, թարմացումն է՝ այս սերունդին զգայնութեան մէջ: Մէրքիւր տը Ֆրանսը ունէր այս բաժինը, ինչպէս Ռըվիւ տը տէօ Մոնտը, եւն.: Ասիկա ծաւալի ալ խնդիր է: Հանդէս մը առնուազն 100 էջ պէտք է ունենայ, որպէսզի լրագրականին տեղ ուսումնասիրականը տեղ գրաւէ:

Հարկ է նաեւ պատմական դէմքեր տալ. 18—19րդ դարերէն. (օրինակ. Ռ. Բերբերեանի Երկու դարերու շէմքին նման փորձ մըն է, թէեւ շատաբանութիւն ունի):

— Այդ ըսածներդ լայն ժամանակով պայմանաւոր են: Յետոյ, կայ բուն իսկ ուսումնասիրութիւններու խնդիրը: Ատոնք կը հետաքրքրեն թերեւս մտաւորական շրջանակները, բայց չարժում

ԱՑՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

«4.— Ներկայիս գոյութիւն ունեցող բոլոր մասնաճիւղերը պիտի պահեն իրենց գոյութիւնը, բայց նորեր եւս պիտի լծուին գործօն աշխատանքի՝ համաձայն Կեդրոնի հրահանգներուն: Պիտի սկսի գաղտնի գործունէութիւն: Ապօրէն միջոցներու գործադրութեամբ՝ Կեդրոնը պիտի ձգտի կազմել նոր կոմիտէներ ու լծել պայքարի:

«5.— Անհրաժեշտ է հնուց պատրաստուած ներքին կանոնագրութիւնները բարեփոխել՝ համաձայն ներկայ պայմաններուն: Ցարդ ի գործ դրուող քաղաքական եւ տնտեսական բոլոր սկզբունքները ի զօրու չեն այլեւս: Անոնց տեղ գործադրութեան պիտի դրուին Կոմիտէի կողմէ վերջերս բանաձեւուած սկզբունքներ եւ պիտի ընտրուին գործունեայ անդամներ, զանոնք իրագործելու, եւ տեւականօրէն այդ ուղղութեամբ աշխատանք տանելու համար:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Անկախ Հայաստան:— Հնչակեան կուսակցութիւնը իր բոլոր կարելիութիւնները ի սպաս պիտի դնէ բարեկարգական այն աշխատանքներուն, որոնց ձեռնարկելու պատրաստակամութիւն յայտնած է Օսմանեան Պետութիւնը, Արեւելեան Նահանգներու մէջ: Կուսակցութիւնս համոզուած է միւս կողմէ, որ առաջադրուած բարեկարգութիւնները՝ եթէ իրագործուին իսկ, կենսական է հաստատումը անկախ Հայաստանի մը, առանց որուն հայ ժողովուրդը տեւական կերպով պիտի ապրի ազգային անապահովութեան մէջ եւ որեւէ արտաքին վտանգի դէմ պիտի չկարենայ պաշտպանել իր գոյութիւնը:

«Այս նպատակով, կուսակցութիւնս որոշած է աշխատիլ Հայաստանի անկախութեան համար ու պաշտպանել իր տեսակէտը՝ ամէն տեղ»:

Հայերը պատմական ոչ մէկ հիմք ունէին իրենց այս տեսակէտը պաշտպանելու համար: Օսմանեան պետութիւնը՝ Հայերէն չգրաւեց Արեւելեան Նահանգները: Իսկ Հայերը, Օսմանեան Կայսրութեան հաստատումէն մինչեւ այսօր, ոեւէ ճիգ ի գործ չդրին՝ իրենց սահմաններու եւ անկախութեան ապահովութիւնը ձեռք բերելու համար:

Հայերը ապաստան գտան Օսմանեան կայսրութեան սահմաններուն մէջ ու ցարդ վայելեցին հայրենակցական հասարակաց օրէնքներու պաշտպանութիւնն ու օժանդակութիւնը: Տեղաւորուեցան երկրին բոլոր անկիւններուն մէջ: Բացի այն շըրջաններէն, ուր սահմանակից էին Քիւրտերու հետ, խաղաղ ու անողբր կեանք ապրեցան: Կառավարութիւնը այդ գօտիներուն մէջ չյաջողեցաւ երբեք կարգ-կանոն հաստատել ու ապահովել պետական օրէնքներու գործադրութիւնը:

Անատոլուի եւ բոլոր նահանգներուն մէջ, մինչեւ Պոլիս, հայ տարրը, բաղդատմամբ այլ ազգութեանց, միշտ աւելի բարօր ու ապահով կեանք ապրեցաւ: Հայութիւնը միշտ օգտուեցաւ հայրենիքի բարիքներէն ու մասնակից եղաւ անոր ուրախութիւններուն: Բայց, միշտ ալ զերծ մնաց անոր տառապանքներէն եւ հեռու՝ անոր վիշտերէն:

Երկրին ուրախութիւնները թէ ցաւերը առիթներ դարձան միշտ պատեհապաշտական ելոյթներու: Հայրենիքի փրկութեան կամ ապահովութեան համար մղուած կռիւներէն եւ ոչ մէկուն մասնակցեցան, ու չթափեցին նոյնիսկ կաթիլ մը արիւն: Շարունակեցին իրենց առեւտուրն ու շահաբեր բոլոր գործերը, խաղաղութեան թէ պատերազմի ժամանակ, ու ապրեցան չքեղաշուք ու փարթամ կեանք:

Իբրեւ շնորհակալութիւն կամ երախտիք այս անհուն բարիքներուն, հիմա ալ կ'ուզէին Թրք. նահանգներու ստուար մեծամասնութիւնը — թըրքութիւնը — վտարել Արեւելեան Նահանգներէն ու կորզել Օսմանեան Կայսրութեան հողերէն պատառ մը:

Պատմութիւնը որեւէ ատեն չէ արձանագրած այսքան մեծ ապերախտութիւն: Ռուսեւգերման պատերազմի սկզբնաւորութեան՝ այս էր տրամադրութիւնը Հայերուն: Ընդհանուր պատերազմը, սակայն, խախտեց անոնց յոյսերը՝ շուտով իրականացնելու հայկական ինքնավարութիւնը: Այս անգամ, իրենց յոյսը կապած էին պատերազմի վախճանին ու կ'ուզէին որ յաղթանակէր Ռուսիա: Այս ուղղութեամբ չէին խնայեր ոեւէ ճիգ ու աշխատանք: Ստորեւ տրուած փաստաթուղթերը, բացայայտ կերպով կը պարզեն Հայերու որոշումները՝ այս իմաստով:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ՈՒՂԱՐԿՈՒԱԾ ՆԱՄԱԿԸ

«Պոլիս... 1914(*)

«Օսմանեան կառավարութիւնը սեպտեմբեր 21, 1914ին զօրաշարժ հռչակեց: Նոյն օրը, Պոլսոյ Դաշնակցութեան կեդրոնին մէջ արտակարգ գործունէութիւն մը աչքի կը զարնէր: Ղեկավար դէմքեր, ժողով գումարելէ վերջ, ծածկագիր հրահանգներ ուղղեցին բոլոր մասնաճիւղերուն: Նոյն գործունէութիւնը կը տեսնուէր նաեւ Հնչակեան, Ռամկավար եւ Վերանասնեալ (Վերակազմեա՞լ ըսել կ'ուզէ, Ա. Ա.) կուսակցութեանց կեդրոններուն մէջ:

(8) (Շար.)

(*) Դաշնակցութիւնը 1914ին կազմակերպութիւն ունէ՞ր Դամասկոսի մէջ: Ա. Ա.

չէն ստեղծեր։ Իմ բաղձանքս՝ քննադատութեան մէջ, մեր անմիջական անցեալի դրական շարժումին ու զայն ղեկավարող դէմքերու վերարտադրումն է, անոնց կենդանի ոգեկոչումը։ Զիս կը հետաքրքրեն մասնաւորապէս այն գրողները, ինչպէս Զօհրապ, Զարդարեան, Վարուժան, Սիամանթօ եւն., որոնք կապուած են Սփիւռքին եւ անոր հոգեբանութեան եւ գաղափարական հոսանքներուն։

Օշական.— Ես ըրած եմ այդ գործը։ Քու պահանջդ այդ գետնին վրայ՝ եղած է. չեմ կարծեր որ ուրիշ մը աւելին ընէ։

— Մի փակէք դուռը։ Ձեր ըրածը շատ լաւ է եւ թանկագին, բայց դուք 50—60 էջերու մէջ տուած էք, գիրքի համար, ուսումնասիրութեան արժէքով։

Օշական.— Ձեմ փակեր, բայց աւելի ամփոփ գրուածքներ կրնան չգոհացնել. Մշակեցէք լայնին ու խորունկին ճաշակը։

— Համաձայն եմ, բայց լայնին ու խորունկին հետ հարկ է տալ ոգին, գրողներու շունչը, որովհետեւ կը խորհիմ թէ անոնք իրենց գործերու գեղարուեստական իրականացումներէն աւելի, իրենց ոգիով մեծ են եւ իրենց անձովը շահեկան՝ մեր օրերուն համար։

Գ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

— Վերջացաւ, հէրիֆները ցրուեցան, ըսաւ, Հայերը 5000 մեռեալ տուեր են։

Օր մըն ալ Իսթանպուլէն ստացայ հետեւեալ ծածկագիրը.— Գնա տես Վրաստանի վարչապետ Կէկէչկորին, մեր միջեւ բաժան բաժան ընենք Հայերը։ Կառավարութեան այս առաջարկը հաղորդեցի առ որ անկ է եւ սա պատասխանը առի.— Պէյ էֆէնտի, ռուսական եւ օսմանեան ահագին կայսրութիւնները չկրցան գլուխ ելլել այդ «հէրիֆներուն հետ, մեր փոքրիկ Վրաստա՞նն է որ պիտի ճակատի այդ փորձանքներուն դէմ։ Անոնք հարիւրին 60 մեծամասնութիւն են Թիֆլիզի մէջ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉՈՐՍՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ վերջին նիստին մէջ, քննուեցաւ Ֆրանսական ծրագիրը՝ հատուցումներու մասին, որ կը տրամադրէ հետեւեալ գումարները,— Պուլկարիա պիտի վճարէ Եուկոսլաւիոյ՝ 25 միլիոն տոլար, Յունաստանի՝ 45 միլիոն։ Իտալիա պիտի վճարէ Եուկոսլաւիոյ՝ 125 միլիոն, Յունաստանի՝ 105 միլիոն, Խ. Միութեան 100 միլիոն, Եթովպիոյ՝ 25 միլիոն տոլար։ Մոլոթով պնդեց որ Ալպանիան ալ 10 միլիոն տոլար հատուցում ստանայ Իտալիայէն։ Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարները մերժեցին այս առաջարկը, դիտել տալով թէ Փարիզի խորհրդաժողովը չէր ընդունած նոյնիսկ հինգ միլիոն տոլարի հատուցումը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ թիւը 40ուկէս միլիոն է, համաձայն մարտ 10ի մարդահամարին, մինչ 41.900.000 էր 1936ին։ Ուրեմն վերջին տասնամեակին մէջ կորսնցուցած է 1.400.000 հոգի, այսինքն իր բնակչութեան 3.3 առ հարիւրը։ Փարիզի բնակչութիւնը պակսած է 105.000 հոգի, բայց մեծմասով օտարականներէն որ հեռացած են։

ՅԿԵԱՆՍ ԹԻԱՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ դատապարտուեցաւ Պէրնառ Ֆէ, ազգ. մատենադարանին պետը, որ Վիշիի կառավարութենէն պաշտօն ստացած էր հետազօտութիւններ կատարելու գաղտնի ընկերութեանց մասին (մասոններ եւն.)։ Իր մեղսակիցներն ալ դատապարտուեցան։ Մահապատիժ կը նախատեսուէր, բայց դատարանը նկատի առաւ զանազան մեղմացուցիչ պարագաներ։ Պետութիւնը պիտի գրաւէ բոլորին ալ գոյքերը։

ՀԱԶԱՐ ԱՆԳԱՄ ԱՒԵԼԻ զօրաւոր հիւլէ-ռումբ մը շինած են Ամերիկացիները, համաձայն գիտնականի մը յայտարարութեան։ Այս նոր ռումբին քանդիչ ուժը հաւասար է երկու միլիոն թոն պայթուցիկի եւ կրնայ հազար անգամ աւելի կորուստ պատճառել քան այն որ արձակուեցաւ Հիրոշիմայի վրայ։

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ 310 անդամներէն 200ը պիտի ընտրուին այս կիրակի, 85 հազար պատուիրակներու կողմէ որոնք ընտրուեցան Նոյեմբեր 24ին։

ԱՀԱԲԵԿՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ՄԸ երեւան հանուած է Իտալիոյ մէջ, ինչպէս կը ծանուցանէ ներքին գործերու նախարարութիւնը։ Ջեկոյցին համաձայն կազմակերպութիւնը, որ կը կոչուէր «Տրոյքա», կը բաղկանար հազար անդամներէ եւ իր հրամանները կը ստանար խորհրդային իշխանութիւններէն։ Ջեկոյցը կ՚ըսէ նաեւ թէ ի հարկին պիտի միջամտէին 280.000 կուսակիցներ, զինուած՝ համայնավարներու կողմէ։ Հռոմի համայնավար թերթը հրատարակելով ոստիկանութեան շրջաբերականը, կը ծաղրէ զայն։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ կառավարութիւնը ազդարարեց Իրանի վարչապետին՝ Ղավամ Սալթանէի որ եթէ շարունակէ զօրք ղրկել, պատերազմի յայտարարութիւն պիտի համարուի։ Այս ազդարարութիւնը հեռագրուած է Թէհրան եւ հաղորդուած՝ Թաւրիզի եւ Մոսկուայի անթելներուն միջոցաւ։ Ջեկոյցը կ՚ըսէ թէ վայրագութիւններ գործուած են Զէնճանի շրջաման առեմն։ Հիւս. Իրանի զօրքին

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը ընդառաջ երթալով առժամեայ կեդր. վարչութեան ուղղած հրաւէրին, պատգամ. ժողովի մասին, կը յայտարարէ թէ 14 Դեկտ. շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 8ին տեղի պիտի ունենայ մասնաճիւղիս ընդհ. ժողովը՝ (ժողովատեղին պիտի հաղորդուի թռուցիկով) ընտրելու համար իր պատգամաւորները։ Նկատի ունենալով այս ընդհ. ժողովին բացառիկ կարեւորութիւնը, մասնաճիւղիս բոլոր անդամներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Անդամավճարին վերջին եռամսեան չվճարող անդամները պիտի զրկուին այս ընդհ. ժողովին մասնակցութեան իրաւունքէն։

Այս առթիւ, մասնաճիւղիս անդամակցիլ փափաքողներէն կը խնդրուի դիմել մինչեւ Դեկտ. 10ի իրիկունը 7 Bld. d'Athènes, Bar du Globeի սրահը՝ ամէն իրիկուն ժամը 7էն 9։ Մինչեւ Դեկտ. 10ի իրիկունը բոլոր անդամակցողները պիտի կրնան մասնակցիլ վերոյիշեալ ընդհ. ժողովին, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունքով։— (Դիւան)

հրամանատարն ալ իր կարգին յայտարարեց թէ գրաւման գործողութիւնները պիտի շարունակուին։ Ընդհ. զօրաշարժ յայտարարուեցաւ Ատրպատականի մէջ։ Այս առթիւ հրատարակուած յայտարարութիւն մը կ՚ըսէ թէ «պէտք է ոչնչացնել այն իրանցի զինուորները եւ ոստիկանները որ կը բռնաբարեն մեր հողը։ Եղբայրասպան պատերազմը սկսած է»։

ԿԻՆԵՐՈՒ ԱՐԳԵԼԱՐԱՆԻՆ, Ռավէնսպրուքի (Գերմանիա) ջարդին առթիւ, անգլ. ատեան մը սկսաւ դատել 12 Գերմաններ, 7Գերմանուհիներ եւ զուիցերիացի կին մը։ Բոլորն ալ անմեղ ձեւացան։ Անգլիացի դատախազը յայտարարեց թէ արգելարանին մէջ եղած մարդկային կորուստը հաւասար է Եորք քաղաքին ոչնչացման (քաղաքը ունի 90.000 բնակիչ)։ Իր հաշիւով, 100.00 կիներ անցած են «կիներու այս ամենամեծ բանտէն»։ Մահերու համեմատութիւնը այնպիսի աստիճանի մը հասած էր այդ ճահճային կղզեակին մէջ (Պերլինէն 50 մղոն հեռու), որ կալանաւորներուն հարիւրին հարիւր մեռնելու պիտի ըլլար մէկ տարուան մէջ, բայց շարունակ նորեկներ կը հասնէին։ Արգելարանը նախապէս սահմանուած էր 6—7000 կալանաւորներու համար, բայց երբեք 12.000էն պակաս չունեցաւ 1943ին, իսկ ատեն մը մինչեւ 40.000 դաշնակից կիներ կը պարունակէր։ Հիմլէր անգամ մը այցելելով գանգատեր է թէ կալանաւորները արագօրէն չեն սպաննուիր։ Միայն կազով սպաննուածներու թիւը 3000—7000 կը հաշուեն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչը, Շումախըր, որ Լոնտոն հրաւիրուած էր, ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ։ Այս առթիւ պարզեց իր տեսակէտները՝ Գերմանիոյ վերակազմութեան մասին։ Ֆրանսական կառավարութիւնը հրահանգեց իր դեսպանին բողոքել այս այցելութեան դէմ, քանի որ տակաւին չէ կարգադրուած գերմանական հարցը։ Փարիզի թերթերն ալ խստօրէն կը քննադատեն Անգլիոյ դիրքը, դիտել տալով թէ առով պիտի քաջալերուին Գերմանները, մերժելու համար Դաշնակիցներուն պահանջները։

ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ անդամ ընտրուեցաւ Պ. Լուիզո, նախկին վարչապետ։ Նոր «անմահ»ը 38րդ անդամն է, 74 տարեկան։ Նախկին ուսուցիչ, գրական համբաւի տիրացաւ Մատամ Ռէքամիէի նուիրուած գիրքով մը եւ շարք մը հրատարակութիւններով, որոնց մէկն է «Պէթհովէնի կեանքը»։ Այժմ Ակադեմիային մէջ բաց կը մնան միայն Փէթէնի եւ Շարլ Մոռասի աթոռները։

ՍՈՎ ԾԱԳԱԾ է Ռումանիոյ արեւելեան նահանգներուն մէջ, իբրեւ հետեւանք երկուտարուան երաշտին։ Գալքանեան ցուրտն ալ կը սաստկացնէ թշուառութիւնը։ Ամէնէն աւելի ազդուած է Մոլտավիան, ուր միջին հաշուով երեք շերտ հաց կը տրուի։ Միսին գինը անմատչելի է հասարակ ժողովուրդին համար։ Քլուժ եւ Կալաթի քաղաքներուն մէջ շաբաթը միայն մէկ անգամ հաց կը տրուէր նոյեմբերին։ Գիւղացիները սերմնցուն անգամ կ՚ուտեն եւ ալիւրի կը վերածեն խոզկաղինը։

674.000 ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ Ֆրանսայի, Պելժիոյ եւ Հոլանտայի յանձնուած են պատերազմէն վերջը։ Ամերիկեան կառավարութիւնը առաջարկած է զանոնք արձակել որքան կարելի է շուտ։ Պելժիա հաւանած են գերիները արձակել յառաջիկայ յուլիսին, իսկ Ֆրանսա չէ պատասխանած տակաւին։

ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ՈՒԺԻ յանձնաժողովին մէջ, Մ. Նահանգներու պատուիրակը բանաձեւ մը առաջարկեց, միջազգային հսկողութեան համար։ Այս առթիւ բացատրեց թէ կարելի չէ միակողմանի զինաթափութիւն կատարել, ատիպելով որ Մ. Նահանգները յայտնեն հիւլէական ռումբին գաղտնիքը։ «Մենք կ՚ողջունենք գործակցութիւնը, բայց կը պահենք մեր հիմնական սկզբունքները, եթէ նոյնիսկ մինակ մնանք։ Մենք հսկողութեան ազդու ծրագիր մը ունինք եւ ատկէ պակաս բան չենք ընդունիր»։ Խորհրդային պատուիրակը ժամանակ խնդրեց, բանաձեւը ուսումնասիրելու համար։

ԱՆԳԼԵՒՀՆԴԻԿ բանակցութիւնները, որ սկսած էին Լոնտոնի մէջ, ձախողած կը համարուին։ Մամուլը յոռետես կարծիքներ կը յայտնէ։

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը Փարիզի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ, կաթող. լիազօր։

Կիրակի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 17ին, Salle Gaveauի մէջ, (45 rue La Boëtie)։

« ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ »

Կազմակերպուած Փարիզի Հայկական-երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ԳԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Ցայտագրին մէջ պիտի գործադրուին վարդապետին մշակած գործերէն 40 կտորներ, խմբերգի, մեներգի եւ դաշնակի համար։ Նախօրօք ապահովել տոմսերը հետեւեալ հասցէներէն.— Հրանտ Սամուէլ, Սապօնճեան, 39 rue Trévise, Բամպուքճեան 9 rue Jouy Rouve, Հ. Սարգիսեան 261 Fbg. St. Martin, Գարթեւեան 14 rue Petit, Paris (19)։ Համերգին օրը տոմս պիտի չի ծախուի սրահը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի ընդհ. ժողովը՝ յառաջիկայ երկուշաբթի 9 Դեկտ. ժամը 15ին ընկերուհի Վարսենիկ Զէքիեանին բնակարանը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ.

Նոյն Միութեան Սանուհիներու ընդհ. ժողովը՝ յառաջիկայ երկուշաբթի 9 Դեկտեմբեր, ժամը 20ին հայ մատուռի սրահին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէի (Պանեէօ Քաշան) երեկոյթ պարահանդէսը 21 Դեկտ. շաբաթ երեկոյէն մինչեւ առաւօտ։ Bourg la Reineի Salle Municipaleի մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր ճազով։ եւայլն։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՏՕՔԹ. ՊՕՂՈՍ ՔԻՒՐՔՃԻԿԵԱՆ եւ զաւակները, ինչպէս եւ բոլոր ազգականները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ողբացեալ ՏԻԿԻՆ ՏՕՔԹ. ՊՕՂՈՍ ՔԻՒՐՔՃԻԿԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Mardi 10 Décembre 1946 Երեքշաբթի 10 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année № 4875_Նոր շրջան թիւ 514 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«... ԳԷՇ ԿԸ ԿՌՈՒԻՆ»

Ո՜րքան անգիր եւ պերճախօս մանրամասնութիւններ՝ Հալիլ պէյի յուշերուն մէջ։

Տակաւին աչքի առջեւ չունինք յուշերուն ամբողջութիւնը։ Բայց, ինչ որ կ'երեւայ հետզհետէ, պիտի ծառայէ լուսաբանելու զանազան դէպքեր։

Օսմ. խորհրդարանի նախկին նախագահը աւելի զգոյշ կ'երեւայ քան չանստակ Թալաթը, որ վեր ի վայր հրջած է ամէն բան, քնարերգ հէքեաթներով.

Իր պատմելու ձեւը քիչ մը Թրքավարի է, անհամապատասխան՝ պետական մարդու մը։ Բայց եւ այնպէս, որոշ ճշմարտութիւններ կը յայտնուին այդ շատախօսութեանց կարգին։

Այսպէս՝ այն հատուածը որ երեւցաւ կիրակի օրուան «Ցառաջ»ի մէջ։

Օսմ. կայսրութեան երբեմնի արտաքին նախարարը նախ կը հաստատէ երկու պատմական իրողութիւններ, որոնք անգամ մը եւս կը լուսաբանեն 1918ի եղերական դէպքերը։

— «Ադրբէջանի Թուրքերուն հետ գործակցելով, յաջողեցանք իրարմէ բաժնել Վրացիները ու Հայերը։ Բանակցութիւնները բաւական երկար տեւեցին, որովհետեւ ընվեր փաշա գնդ. Հալիտ պէյի հետ զինած էր Ախալքալաքի Իսլամները, մեզի միանալու նպատակով։ Կուզէին նաեւ ընդարձակել Կարսի սահմանը, Աղեքսանդրապոլի տիրապետելու համար»։

Արդարեւ, Ազէրիներն ու Վրացիները չարունակ դաւելով Հայերու կռնակէն, կարծես ալ Թուրքերուն յանձնած էին գաղտնապէս, երբ հայկական զօրքը զայն կը պաշտպանէր հերոսաբար, յանուն Կովկասեան իշխանութեանց։

Հալիլ Մէնթէշ յետոյ կը պատմէ թէ «սաստիկ պատերազմ մը» ակսաւ Հայերուն եւ Թուրքերուն միջեւ, մինչ հաշտութեան բանակցութիւնները կը շարունակուէին։

— « ... Պատերազմին չորրորդ օրը Վէհիպ փաշա ըսաւ.— Ես Կարս կ'երթամ, Եագուպ Շէվքի փաշա հեռաձայնեց. նեղը մնացեր է։ Հինգերորդ օրը վերադարձաւ, շատ ջղային էր, շփոթած։— «Ամա՛ն, Հալիլ պէյ, ըսաւ ինծի, ո՞ւր են սա հայ պատուիրակները. վերջացնենք եւ հաշտութիւն կնքենք։ «Հէրիֆ»ները գէշ կը կռուին, ձեռքս միայն 12.000 հոգի ունիմ, եւ ետեւս բնաւ պահեստի ուժ չունիմ։ Մէհմէտը երբ նահանջ մը կատարէ, մեր շունչը Էրզրում կ'առնենք»։ Զինքը հանգստացուցի եւ ըսի.— Փաշան, այս վիճակով եթէ Հայերուն դէմը ելլես, հաշտութիւն չըլլար։ Գնա լուացուէ եւ հանգչէ»։

Կէս օրէն վերջը, Վէհիպ կը վերադառնայ խնդումերես, աւետելով.— «Վերջացաւ. հէրիֆները ցրուեցան, Հայերը 5000 մեռեալ տուեր են»։

Ինչպէս կը տեսնէք, ոչ Թուական, ոչ ամիս եւ ամսաթիւ, ոչ ալ ուրիշ ճշգրիտ պարագաներ կան՝ այս Թրքաբանութեան մէջ։ Թուրք նախարարը ապահովաբար կ'ակնարկէ այն կռիւներուն որ մղուեցան Էրզրումէն Կարս, եւ մանաւանդ բերդաքաղաքին մէջ, յետոյ յանգելու համար Ղարաքիլիսէի եւ Սարտարապատի ճակատամարտներուն։

Ամէն պարագայի մէջ, Թանկագին վկայութիւն մը կը կազմէ Վէհիպի բացագանչութիւնը.

— *«Ամա՛ն, Հալիլ պէյ, ո՞ւր են սա հայ պատուիրակները, վերջացնենք եւ հաշտութիւն կնքենք. «Հէրիֆ»ները գէշ կը կռուին...»։*

Մենք պիտի չուզէինք նոյն լեզուով չափուիլ երբեմնի փաշային եւ պէյին հետ, «հէրիֆ»ներուն համապատասխան բառը նետելով իրենց երեսին։ Բաւական է, որ կը խոստովանին թէ իսկապէս քաջ թշնամի մը գտեր են իրենց դէմ։ Թշնամի մը որ «գէշ կը կռուէր», օրհասական պահու մը։ Եթէ Վրաստանի այն ատենուան վարիչները խաղ մը սարքած չըլլային, անկասկած Կարսը կանգուն պիտի մնար, իսկ Թրքական բանակը իր շունչը Էրզրում առած...

Խոստովանութիւն մը եւս.

— *Օր մը Իսթանպուլէն ստացայ հետեւեալ ծածկագիրը,—* Գնա տես Վրաստանի վարչապետ *Կէկէչկորին,* մեր միջեւ բաժան - բաժան ընենք Հայերը»։

Աւելորդ փաստ մը եւս թէ ինչ ոճրապարտ դաւեր կ'որոճար Թրքական դիւանագիտութիւնը, իրար ձգելու համար երկու հարեւան ժողովուրդները։ Դժբախտաբար մեծ մասով յաջողեցան այդ հրէշային դաւերը, ամէնէն առաջ հարուածելով մինուճար Հայաստանը։

Շ.

ՎԱՀԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Անցեալ շաբթու ընթերցող մը կը հաղորդէր թէ Վահան Ցարութիւնեան մեռած ' Քոմոթինիի մէջ (Կիւլմիւլճինա)։ Չհաւատացինք, սպասելով նոր տեղեկութեանց։

Դժբախտաբար ճիշդ է գոյժը, ինչպէս կը հաստատէ Աթէնքի «Ազատ Օրը», նոյեմբեր 14ի եւ 17ի թիւերով։

Ողբացեալը եղբայրն էր գրագէտ - բանաստեղծ Արտաշէս Ցարութիւնեանի (Մալկարացի Կարօ), որ չարաչար սպաննուեցաւ Հայաջինջ Սարսափներուն ատեն։ Ինքն ալ օժտուած՝ գրական տաղանդով, կ'աշխատակցէր զանազան թերթերու եւ տարեգիրքերու։ Ջափազանց զգայուն եւ բծախնդիր, չէր սիրեր շատ երեւալ։ Բայց, տարիներու ընթացքին հրատարակած գրութիւնները կընան մէկ - երկու հատոր կազմել։

Վարպետ մեղուաբոյծ էր, եւ վերջին արտագաղթին, երբ ինքն ալ Ցունաստան կը հաստատուէր, Թրակիոյ շրջանին քննիչ նշանակուեցաւ հողագործական նախարարութեան կողմէ։ Խորապէս ընկճուած էր վերջին տարիներուն, եւ անդամալոյծ՝ անկողին գամուած էր երկար ատենէ ի վեր։

Դեռ կը խօսինք իր մասին, ճաչակ մըն ալ տալով իր գրականութենէն։ Սերունդ մըն է որ կը սպառի հետզհետէ...

★ Հալէպէն կը գրեն մեզի Նոյ. 28 թուականով.— *Վերջին պահուն Դամասկոսէն հեռագիր մը կը գուժէ կաթող. փոխանորդ Եփրեմ արք. Տոհմունիի վախճանումը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։*

Ռուսերը պիտի գրաւէին Արեւելեան նահանգները

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Իթթիհատականներու առաջին նախարար Հալիլ Մէնթէշ, կը շարունակէ իր յուշերը հրատարակել Պոլսոյ «Ճումհուրիէթ»ին մէջ։ Ահաւասիկ հատուած մը եւս.—

«Ռուսիա բարենորոգումներու խնդիրը ձեռք առած էր երբեւ նախարան՝ Արեւելեան Նահանգներու գրաւման։ Այդ նպատակին կը ձգտէր նաեւ Ռուսիոյ պատրաստած Բարենորոգումներու Ծրագիրը։

Արդարեւ, եթէ գործադրուած ըլլար ռուսական Ծրագիրը, վեց նահանգներու իսլամ բնակչութիւնը — որ ընդհանուր բնակչութեան 75 առ հարիւրէն աւելի էր — ենթարկուած պիտի ըլլար հայ փոքրամասնութեան, ինչ որ ամէն բանէ առաջ ընդվզում պիտի պատճառէր իսլամ բնակչութեան։ Արդարեւ, նկատելով որ Իսլամներն ու Հայերը հաւասարութեան հիման վրայ պետական պաշտօնեաներ, ոստիկաններ, ոստիկան զինուորներ եւ դատաւորներ պիտի ունենային, կասկած չկայ թէ քրիստոնեայ ընդհ. կուսակալին եւ իրենց կրօն. ու քաղաք.զօրաւոր կազմակերպութիւններուն շնորհիւ առաւելութիւն ձեռքպիտիբերէին Հայերը։Այդպայմաններուն մէջ պետական մեքենան Ընդհ. կուսակալին ձեռքին մէջ պիտի աշխատէր ի նպաստ փոքրամասնութիւն կազմող Հայերու տիրապետութեան, ինչ որ ըմբոստութեան պիտի հարկադրէր իսլամ բնակչութիւնը։

Այդ պարագային, ըմբոստութիւնը զսպելու պատրուակով Ռուսիա իր բանակները պիտի մտցնէր Արեւելեան Նահանգները. «Հոս եմ, հոս կը մնամ», պիտի ըսէր, եւ անգամ մըն ալ պիտի չհեռանար, ու այդպէսով իրականացած պիտի ըլլար Օսմ. Կայսրութեան բաժանումը եւ վերջնական հաշուեյարդարը։

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Այս միջոցին Հայերը սխալ ճամբէն ետ դարձնելու նպատակով, Թալէաթ պէյի հետ բազմաթիւ բանակցութիւններ կատարեցինք Դաշնակցութեան ղեկավարներուն հետ։ Հալաճեան եւ Զօհրապ էֆէնտիներու տուներուն մէջ գումարեցինք բազմաթիւ ժողովներ, որոնց կը մասնակցէին Մալումեան (Ակնունի), Շահրիկեան, Վարդգէս, Վանայ երեսփոխան Վահան, եւ Փաստրմաճեան էֆէնտիները։

Հայերուն ըսինք.— «Այս ձեռնարկը ռուսական թակարդ մըն է։ Ո՛չ դուք եւ ոչ ալ մենք իյնանք անոր մէջ։ Ռուսիա որեւէ ատեն չուզեր որ Միջերկրականի ճամբուն վրայ ստեղծուի միջազգային օժանդակութեան կռթնած Հայաստան մը։

Եկէ՛ք հրաժարեցէք, եւ ձեռք ձեռքի տալով ձեռնարկենք բարենորոգումներուն»։

Կարելի չեղաւ սակայն համոզել այս երազապաշտները։

Ռուսահայ Մալումեան (Ակնունի) խիստ ուշիմ եւ զարգացած անձ մը ըլլալով հանդերձ, ինքզինքը չէր կրցած ազատել երազապաշտութենէ, որ յատկանիշը կը կազմէ իր ցեղին։ Այս անձը, օր մը հետեւեալ պատասխանը տուաւ ինծի.— «Հալիլ, անգամ մը որ միջազգային հակակշիռի տակ Հայաստան մը ստեղծեմ, այլեւս Ռուսիոյ ցարէն անգամ չեմ վախնար»։

Հանրապետութեան Խորհուրդին ընտրութիւնը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Նոր Սահմանադրութեամբ նախատեսուած Բ. ժողովին՝ Հանրապետութեան Խորհուրդին ընտրութիւնը։ Այս անգամ ալ ցանկին գլուխը կը գտնուին ժողովրդականները (M. R. P.) եւ համայնավարները։

Հանրապետութեան Խորհուրդը պիտի բաղկանայ 315 անդամներէ, ընտրուած՝ երեք տարբեր եղանակներով։ Կիրակի օր ընտրուած 214 անդամներէն 62ը ժողովրդական են, 61ը համայնավար, 37ը ընկերվարական, 25ը ձախակողմեան խմբակցութենէն, 22ը աջակողմեան եւ չափաւորներ։

Ձայներու համեմատութիւնը մօտաւորապէս նոյնն է ինչ որ Նոյ. 24ին։Այսպէս, ժողովրդականները շահած են 30.9 առ հարիւր, (Նոյ. 24ին՝ 26 առ հարիւր), Համայնավարները՝ 29.3 առ հարիւր (29.3), ընկերվարականները՝ 17.9 առ հարիւր (17.4 առ հարիւր), ձախակողմեան խմբակցութիւնը՝ 11.6 առ հարիւր (9.9) եւն.։ Զախջախիչ պարտութիւն մը կրած է աջ հոսանքը (Ազատութեան կուսակցութիւն), հազիւ 4.2 առ հարիւր շահելով, մինչ Նոյ. 24ին 11.4 առ հարիւր էր։

Սէնի նահանգին մէջ ընտրուած է միայն մէկ ընկերվարական, մեր բարեկամը՝ Henri Barré *որ ճառ մը խօսեցաւ Դաշնակցութեան Օրը։ Համայնավարները շահած են չորս աթոռ, ժողովրդականները՝ նոյնպէս։ Տակաւին կարգ մը մանրամասնութիւններ կը պակսին։ Ցիսուն անդամներ ալ պիտի ընտրուին Ազգ. Ժողովին կողմէ։*

Հանրապետութեան Խորհուրդը խորհրդատու հանգամանք ունենալով հանդերձ, պիտի կրնայ մեծ ազդեցութիւն գործել երկրին քաղաքականութեան վրայ։

★ *Ազգ. ժողովը այսօր պիտի փորձէ նոր վարչապետին ընտրութիւնը։ Խորհրդակցութիւնները կը շարունակուին կուսակցապետներու հետ։ Հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի Ցունուար 16ին, Վերսայլի մէջ, ուր պիտի գումարուին երկու ժողովները։*

Ելմտական նախարարը, Ռոպէռ Շումա՛ն, այսօր յատուկ յանձնաժողովին պիտի ներկայացնէ երկրին ելմտական կացութիւնը։ Իր տեղեկագիրը, որ կը բաղկանայ 9 գլուխներէ, մտամաւորապէս կը յանձնարարէ խիստ խնայողութիւններ եւ կրճատումներ։ «Ջափազանց շատ պաշտօնեաներ ունինք եւ արտադրութիւնը անբաւական է։։ Հրաշքի չենք կրնար սպասել։ Պետական պաշտօնեաներու ծախքը, որ 17 առ հարիւր էր 1938ին, այժմ հասած է 25 առ հարիւրի։ Զինուորական ծախքերը 38 առ հարիւր էին 1920ին, այժմ 46 առ հարիւր են.։

Զօրաւորը վերջացուցին հինգ դաշնագիրները

ՆՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Զօրսերու Խորհուրդը աւելի քան մէկ տարի քաշքշելէ վերջ, Դեկտեմբեր 6ին լրացուց Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Ֆինլանտայի դաշնագիրներուն քննութիւնը։ Այժմ ճամբան բացուած է ամենամեծ հարցին, Գերմանիոյ հաշտութեան դաշնագրին պատրաստութեան համար։ Դաշնագիրներու վերջին յօդուածները վաւերացուեցան 115րդ նիստին մէջ, հաշուելով անցեալ սեպտեմբերէն։ Վերջնական համաձայնութիւն գոյացաւ փոխադարձ զիջումներով, եւ երէկ, երկուշաբթի, սկսաւ գերմանական հարցին քննութիւնը։ Կ'ըսուի թէ բուն խորհրդաժողովը պիտի գումարուի Մոսկուայի մէջ, փետրուարին։

Եուկոսլաւիա կը սպառնար չստորագրել իտալական դաշնագիրը, բայց Զօրսերը յօդուած մը աւելցուցին, որուն համաձայն ոեւէ ազգ չի կրնար օգտուիլ դաշնագիրներու հողային կամ դրամական առաւելութիւններէն, եթէ չընդունիր դաշնագիրներու բոլոր տրամադրութիւնները։ Պ. Մոլոթով կ'առարկէր այս կէտին դէմ, բայց յետոյ տեղի տուաւ։ Հաւանեցաւ նաեւ որ պալքանեան դաշնագիրներուն մէջ արձանագրուի Դանուբի ազատ նաւարկութեան սկզբունքը, որուն համար պայքարած էին Անգլիա, Մ. Նահանգները եւ Ֆրանսա։ Այս զիջումներուն փոխարէն, Մոլոթով յաջողեցաւ ընդունիլ տալ հետեւեալ պահանջները.— աւելցնել Իտալիոյ կողմէ Եուկոսլաւիոյ վճարելի հատուցումը, կրճատել Պուլկարիոյ հատուցումներուն գումարը եւ 5.000.000 տոլար հատուցում ստանալ Ի -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՖՐԱՆՔԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿՐՆԱՅ ԲԱՐԻՈՔԻԼ

Ֆրանքին խնդիրը, ըսած էինք, անմիջապէս լուծուելիք խնդիրներէն մէկն է։ Պետական ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը, գիներու եւ թոշակներու սակը, արտաքին վաճառականութեան բարւոքումը, ամէնքն ալ Ֆրանսական դրամի արժէքին հետ կապուած են։

Ճիշդ է որ այս արժէքը Ցունուարի պաշտօնական սակին վրայ հաստատ կը մնայ. մէկ տոլարը տեսականօրէն միշտ մօտ 120 ֆրանք է. մէկ սթերլինն ալ՝ 480 ֆրանք։ Սակայն, իրականին մէջ, ելմտական վիճակին անորոշութեան, թղթադրամներու շրջաբերութեան յաւելման, եւ ասոնց հետեւանքով, գիներու եւ օրավարձերու բարձրացման պատճառով, ֆրանքը արժէքէ ինկած է ինքնաբերաբար։ Պաշտօնական շուկային հետ զուգահեռաբար, ստեղծուած է սեւ շուկայ մը՝ ուր օտար դրամները, երբեմն կ'իյնան, բայց, գրեթէ միշտ կը բարձրանան։

Այս ելեւէջները ա՛յնքան անկանոն են որ կարելի չէ այս պահուս անոնց գինները տալ, վստահ ըլլալով որ 10-15 օր միեւնոյն սակին վրայ պիտի մնան։ Գաղափար մը տալու համար պաշտօնական և անպաշտօն գիներուն վրայ, յիշենք քանի մը թիւեր։ Նախ թղթադրամները առնենք։ Նոյ. 28ին, տոլարը կ'արժէր 347 Ֆր., սթերլինը՝ 1015 Ֆր., զուիցերական ֆրանքը՝ 113 Ֆր.։ Գալով ոսկեդրամներուն, ասոնց գինները անհաւատալի ըսուելու չափ բարձր են։ Նոյն թուականին, Նափոլէոնը կ'արժէր 4825 Ֆր., տոլարը՝ 1100 Ֆր., սթերլինը՝ 5700 Ֆր., 20 ֆրանքնոց զուիցերական ոսկին՝ 4200 ֆրանք, ձոյլ ոսկիի մէկ կրամն ալ՝ 600 Ֆր., այսինքն՝ 600.000 Ֆր. մէկ քիլօն։

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, այս թիւերը ականջէ ականջ փսփսալով կը տրուէին։ Առնէ մը ի վեր, հետաքրքիրները յայտնապէս կը հաղորդեն զանոնք իրարու։ Նոյնիսկ, տեղական ելմտական եւ տնտեսական թերթերը կը հրատարակեն զանոնք։ Կառավարական այս անպաշտօն թոյլտուութեան պատճառը սա է թերեւս որ կ'ուզեն ժողովուրդին անուղղակի հասկցնել թէ՝ ո՜րքան ծանրակշիռ է կացութիւնը, եւ կամ ա՛յնքան բացորոշ է Ֆրանքին սպառնացող վտանգը որ պետութիւնը աւելորդ կը նկատէ ծածկել զայն։

Տեսակէտով մը գովելի է այս թոյլտուութիւնը։ Վէրքը ծածկելով չէ որ կը դարմանուի, այլ՝ նշդրակի վճռական հարուածով մը։ Ըստ ոմանց, դարմանը պաշտօնական նոր արժեզրկում մըն է, որուն շնորհիւ, մէկ կողմէ, Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի նիհար մթերքը կ'արժեւորի, արժեզրկման համար քնդունուելիք ոսկիին համեմատ աւելի կամ նուազ չափով, եւ միւս կողմէ, ապրանքի արտածումները կ'աւելնան, որովհետեւ օտար գնորդներուն կարելիութիւն կը տրուի որ աւելի աժան գնեն Ֆրանսական արտադրութիւնները. Այսպէսով, արտածումներու յաւելման շնորհիւ Ֆրանսա մտած օտար արժէքաւոր դրամներով Ֆրանսա իր ներածումները կրնայ ընել — գոնէ մասամբ — առանց դպչելու իր ոսկիի մթերքին։

Խնդիրը լուծելու դիւրին միջոցը այս է, բայց ո՛չ ամէնէն ազդուն եւ տեւականը։ Դրամին արժեզրկումը բացառապէս կրնայ տեղի ունենալ առանց անպատեհութեան. բայց, կ'ըլլայ տեսակ մը դրամանենգութիւն, երբ կը կրկնուի քանի մը անգամ, 20—30 տարուան մէջ։ Կառավարութիւնը ըրած կ'ըլլայ այն՝ ինչ որ կ'ընէին երբեմն հին վեհապետները, երբ ոսկեդրամին թանկագի՛ն մետաղի կշիռը կը պակսեցնէին, պահելով հանդերձ անոր անուանական արժէքը։ Ասոնց մէկը, Ֆրանսայի թագաւոր Ֆիլիփ Լը Պէլ, կոչուեցաւ նոյնիսկ «կեղծ դրամ հանող» (faux-monnayeur)։

Կը մնայ դասական կերպը,— պետական ելմտացոյցը հաւասարակշռել, եւ վստահութիւն ներշնչել հասարակութեան։

Ելմտացոյցը հաւասարակշռել՝ կը նշանակէ, մէկ կողմէ, պետական ծախքերը կրճատել, միւս կողմէ, հասոյթներու նոր աղբիւրներ գտնել։ Բնականոն ժամանակներու մէջ, ելմտացոյցին բացը գոցել դժուար չէր. պզտիկ խնայողութիւններ եւ ներքին կամ արտաքին փոխառութիւն մը կը բաւէին հաւասարակշռելու պիտաճէն։ Հիմայ դժուար է աս. արտաքին փոխառութեանց աղբիւրները շատ սահմանափակ են. իսկ ներքին փոխառութեան մասին կարելի չէ մտածել, այնպիսի առեն մը՝ երբ ժողովուրդը մեծ փոյթ ցոյց չի տար պետական Գանձատոմսեր գնելու։ Ուրիշ բան՝ եթէ կառավարութիւնը որոշէ բռնի (բառը թերեւս խիստ է. ըսենք պարտաւորիչ) փոխառութիւն ընել։ Բայց, աս ալ ուրիշ խնդիր է, նոյնքան ծանրակշիռ։

Գալով ծախքերու կրճատման ,ըն՛երային ներկայ վիճակին մէջ, քաղաքական խնդիր է։ Միլիոնաւոր քաղաքացիներ կան՝ որոնք պետական Գանձէն դրամ կը ստանան այլ եւ այլ չափերով եւ զանազան ձեւերով։ Ասոնք ընդհանրապէս աշխատաւորներ են կամ նիւթական համեստ միջոցներու

ԳԻՐՔ ՄԸ ՁՈՐ ՊԷՏՔ Է ԳՈՎԵԼ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քննադատութիւն կը նշանակէ շինարարութիւն։ Եթէ քննադատը կը տապալէ ծանօթ հեղինակ մը, շինարարութիւն է ատիկա։ Վասնզի այդ աշխատանքը ցոյց կուտայ թէ հայ միտքը հասեր է relève մը կատարելու կարողութեան, այն տեսակէտով որ ո՛չ մէկ ժողովուրդ կ'ապրի եւ ո՛չ մէկ մշակոյթ կը դիմանայ՝ առանց մտաւոր relèveի։ Պէտք է պահակ փոխել ժամանակ առ ժամանակ, և պահակներ ալ կան՝ զորս տո՛ւն պէտք է ղրկել ընդմիշտ։

Ոմանք ալ կը մեղադրեն քննադատութեան այն եղանակը՝ որ արջաօպ կը գործածէ, ցուցնող ու կիզիչ նկարագրին համար։ Մասնաւորաբար իմ քննադատութիւններուս ակնարկելով՝ յաճախ կ'ըսեն թէ բացառիկ ջղայնոտութիւն մը կ'արտայայտեմ, թէ զայրոյթ կայ իմ քննադատութիւններուս մէջ, յարձակողական շեշտ մը եւ անհանդուրժողութիւն։ Թէ հեզաբարոյ եմ առօրեայ յարաբերութիւններուս մէջ, բայց կատղած՝ դրչիս արշաւանքներուն մէջ։

Ո՞վ է սորվեցուցեր, չեմ գիտեր, որ գրագէտը ձեւերն առնէ անուշ հրամցնող սպասեակին, սալոններու մէջ։ Ո՞վ է թելադրեր, չեմ գիտեր, որ գրագէտը ձեւերն առնէ տունէ տուն օրհնութիւն կարդացող տէրտէրին, գիւղերու մէջ։ Վերջապէս, ո՞վ է մոլորութեան առաջնորդեր գրագէտը, որ իր դերը շփոթէ շատ յաճախորդ շահելու մտահոգութիւնն ունեցող ասպարէզի մարդուն վարժութեան հետ։ Ես կ'ըսեմ,— վա՜յ անոր որ «Ամենայն Հայոց գրագէտ» կը կոչուի, որովհետեւ կը նախընտրեմ գաղափարական հոսանքի գրագէտը, այն որ յեղափոխութիւն կը կերտէ, լուսայափոխները կը խարազանէ, Փարիսեցիները դուրս կը վանէ։ Վա՜յ կ'ըսեմ այն գրագէտին, որ ժողովրդականութիւն կը փնտռէ, եւ ատոր համար՝ կը վախնայ թշնամիներ ունենալէ, գլուխ կուտայ այրին, գլուխ կուտայ բենին, կը հաճի ամէնուն, — կը նախընտրեմ յեղափոխական գրագէտը, որ բարեկամ է այրին եւ թշնամի՝ բենին։Մե՛ծ է այն մտաւորականը միայն, որ թշնամիներ ունի, — պզտիկները թշնամի չունին, ո՛չ ալ նախանձորդ։

Ու կը զարմանամ, թէ ինչպէս ոմանք կը շփոթեն քուրձը, զոր գրագէտին կը հագցնեն առօրեայ յարաբերութիւնները, միսին հետ, զոր կը ստեղծեն հոգեբնախօսական բարդ պայմաններ։ Օ՜, ես ամէն օր իմ մէջս կը լսեմ հայհոյութիւնները, զորս իրարու կ'ուղղեն conformisteի քուրձ հագնող մարդը եւ արեան հրաբուխ անօթներուն մէջ լողացող հոգին.

— Ոսկի մը աւելի շահող մարդու ի՜նչ ուրախութիւն է այդ, այսօր բարեկամ մըն ալ ճանչցար, բարեկամ մը աւելի՜...

— Լռէ՛, ճղնաւոր...

— Ձեռք մը աւելի պիտի թօթուես վաղը, հրճուէ՛ եւ չփէ՛ ձեռքերդ...

— Կը նախանձի՛ս, յեռնցի...

— Ընդհակառակն, զզուանք կը զգամ քեզմէ, փողոցներէն փայլուն առարկաներ ժողվող մուրացիկներու նման, օրհնա՛ծ, չարունակէ՛ բարեւ ու ժպիտ հաւաքել, դո՛ւն, ամենայն Հայոց ...չաւմարան...

Ի՞նչ հարկ այս բիրտ տրամախօսութիւնը երկարելու, սակայն,— յառաջիկային առիթ պիտի ունենամ մարդկային երկուութեան այդ հարցին փիլիսոփայական վերլուծումով եւս զբաղելու, պատկերազարդեալ գրական ու պատմական վկայութիւններով։ Այսօր այսքանը միայն, թէ քննադատութիւնը գերազանցապէս նուիրական յատկութիւն մըն է, զոր կը մշակեմ իմ մէջս, ոչ միայն անոր վերագնահատութեան ենթարկելու համար օտար դէմքեր ու գործեր, գրչի ընկերներ եւ հին մշակներ, այլ եւ ինքզինքս։ Այնպէս որ երբ ինծի շատ կը թելադրեն հանդուրժողութիւն կամ ամեմ-չամեմը գովելու քաղաքականութիւն, Հրէին ու հեթանոսին հետ համերաշխութիւն կամ օրուան իշխանաւորներուն առջեւ կէս մէջքով խոնարհելու վարժութիւն, այն սկզբունքով թէ որքան բարեկամը շատ, չահը նոյնքան շատ, հետզհետէ կը համոզուիմ թէ առեւտրական ասպարէզը այնքան տիրական է դարձեր, որ կ'ուզէ իր աւանդութիւնները պարտադրել գրական ասպարէզին,— avilissement de l'esprit littéraire կ'անուանէին այս պարագան Ֆրանսացի գրողները վերջերս։

Ձէ՞ որ ունինք արդէն գրագէտներ, որոնք չկորսնցնելու համար իրենց շահերը կամ ժողովրդականութիւնը,—միշտ նոյն սկզբունքով,— սկսեր են ապագրական (alittéraire) գրականութիւն մը մշակել, — ապապրուած գրականութիւն, ծախու կամ վարձկան գրականութիւն, տուէք ինչ անուն որ կ'ուզէք։

Բայց լսեցէք,— տուէք ինծմէ ինչ որ կ'ուզէք։ Ձեզի՛ ժողովրդականութիւնը եւ իշխանութեանց sacreը, ո՜վ Ջրվրայ գրողներ։ Մէկ բան միայն պիտի պահեմ ինծի,— քննադատութեան վայելքը։ Քննադատել մարդը,— քակել Աստուծոյ շինած այդ մեքենան, նորոգել զայն եւ վերստին շինել։ Այդ մարդը թող ըլլայ Համայնավարը, Դաշնակցականը, Երեւանցին, Փարիզի Հայը,—միեւնո՛յնն է։ Կ'ուզեմ մնալ բարեկամ կամ թշնամի մէկուն կամ միւսին, արուեստի մէջ, ըստ արդարութեան եւ ճշմարտութեան թելադրանքին։ Ի՞նչ փոյթ շէքիաթը, ինծի բաւական է համակրանքը այն երիտասարդ զանգուածին, որու մէջ աշխատեր եմ սամնըհինգ տարի։

Եւ վերջապէս, ապացոյց որ ե՛ս ալ գիտեմ հրճուիլ ի տես յաջող գործի մը, հիացումէս թրթռալ ի տես կատարեալ աշխատութեան մը, այսինքն թէ գիտեմ զարնել եւ փայփայել, այրել եւ պանծացնել, յաջորդով պիտի ներկայացնեմ Գիրք մը զոր պէտք է գովել։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գիտական ասուլիս

Մարդկային գործարանները օժտուած են ինքնապաշտպանութեան միջոցներով։ Եթէ այդ միջոցները պակսէին, մարդը շուտով պիտի մահանար, շարք մը նախատիպ սերմերու, մանրէներու եւ ժահրերու խմբական յարձակումներէն, որոնք կը վխտան ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ։

Արտաքին թշնամիներուն դէմ գործարաններուն ինքնապաշտպանութեան գլխաւոր ազդակը կը կազմէ մորթը, որ անանցանելի պատուար մը կը հանդիսանայ մանրէներուն մեծամասնութեան։ Խոցելի կէտեր են աչքերը եւ քիթը։ Արդ, աչքերուն մակերեսին վրայ կամ քիթի խոռոչներուն արցունքին եւ խլինքին մէջ «Lysozyme» կոչուած տարր մը կայ ,որ օժտուած է հականեխական յատկութեան կարողութեամբ շարք մը միքրոպային սերմերու դէմ, որոնք կը գտնուին շրջապատող օդին մէջ։

Անգամ մը որ մանրէները այդ արտաքին պաշտպանութեան սահմանները անցնին, պայքարը կը շարունակուի բջիջներու կողմէ։ Երբ ախտածին սերմ մը յաջողի թափանցել գործարանային յօրինուածութեան մը մէջ, կարգ մը բջիջներ յարձակումի կը սկսին, կը շրջապատեն այդ ինքնակոչ թշնամին, կը ջանան զայն մարսել ու ոչնչացնել։

Այդ ախտազերծ աշխատութեան համար գոյութիւն ունին բազմաթիւ մասնայատուկ բջիջներ, որոնց ամէնէն յատկանշականներն են արեան ճերմակ գնդիկները։Ասոնք խիստ շարժուն են և զգայուն՝ ամէն մանրէներու ներկայութեան, եւ պատրաստ՝ ի հարկին յարձակելու անոնց վրայ, անշարժութեան մատնելու եւ ուտելու զանոնք, կամ մեռնելու կատաղի կռիւէ մը վերջ։

Տեղական բորբոքումներու հետեւանքով գոյացած թարախը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ ընդարձակ դաշտ մը, ուր խճողուած են հազար միլիոնաւոր ճերմակ գնդիկներ, որոնք կռուի ընթացքին պարտութեան մատնուած են, սակայն յաջողած՝ նեխումը սահմանափակել եւ արգելք ըլլալ անոր տարածումին։

Մանրէներուն դէմ մղուած այս անդուլ ու անդադար պայքարներուն շնորհիւ է որ մարդը կրնայ պահել իր առողջութիւնը։

Երբ գործարան մը չափէն աւելի աշխատի, կը յոգնի։ Երբ յոգնութիւնը շարունակուի, նեղութիւն ու ցաւ կը պատճառէ այդ գործարանին, միեւնոյն ատեն տեսակ մը փոփոխութիւն առաջ կը բերէ անոր յօրինուածութեան մէջ։ Զափազանց յոգնութեան հետեւանքով մարմինի մասնիկները կը վնասուին, եւ այդ մաշած նիւթերը վնասակար պիտի ըլլային, եթէ արիւնը զանոնք չփոխադրէր երիկամունքներուն կամ ուրիշ արտաթորական գործարաններուն մէջ։

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Երկար ատեն է ի վեր կը կարծուէր թէ կարգ մը քիմիական նիւթերու կազմութիւնը առաջ կը բերէ յոգնութեան երեւոյթը։ Իրաւ է որ ինչ ինչ թթուներ, մանաւորապէս կաթնային թթուն, կը կազմուին արեան եւ մկաններուն մէջ, առաւելա - պէս ֆիզիքական ճիգի հետեւանքով քան թէ հանգիստի մէջ։ Հաստատուած է նաեւ թէ մարզանքի վարժուած մկանները օժտուած են մեծ քանակու - թեամբ ալքալակերպ պահեստի նիւթերով, որոնք կը չէզոքացնեն թթուներուն ազդեցութիւնը։

Կարգ մը գործօն նիւթեր, ինչպէս հորմօնները, որոնց մասին խօսեցանք վերջերս, կրնան հակազդել յոգնութեան դէմ։ Ասկէ զատ, արեան շրջաբերութեան խանգարումները գլխաւոր ազդակները կը կազմեն յոգնութեան յայտնումին, ինչ - պէս նաեւ ենթակայի մը հիւանդագին վիճակին։

Յաջորդաբար երկու գիշեր չքնացող անձեր ղարկերակի թեթեւ արագացում կ'ունենան, ինչ - պէս նաեւ արեան եւ մկաններուն մէջ աճում կաթնային թթուի քանակութեան։ Յոգնած վիճակի մէջ մարմինը աւելի թթուածին կը պահանջէ քան թէ հանգիստի մէջ։ Յոգնութեան ատեն ուժի վատնումին կը մասնակցին բոլոր գործարանները, մանաւորապէս շնչառութեան եւ արեան շրջաբերութեան գործարանները։

Վերոյիշեալ հակազդեցութիւնները կը յայտ - նուին նաեւ հոգեկան կեանքի մէջ։ Չափազանց յոգնած անձեր երբեմն առանց պատճառի ամենաչնչին բաներէն կ'ազդուին, մինչդեռ հանգիստի վարժուած առողջ մարդիկ բնաւ կարեւորութիւն չեն տար անոնց։ Անոնք երբեմն կը մատնուին բարկութեան նոպայի, եւ երբ անգամ մը հանգարտին, իրենք ալ կ'անդրադառնան թէ եղածը առօրեայ կեանքի սովորական նեղութիւններ են։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Արուեստագէտ-գրագիտուհի Մաննիկ Պէրպէրեան, որ պատերազմի ամբողջ շրջանը Աղեքսանտրիա անցուցած է, եւ որ ներկայիս կը պատրաստուի Հայաստան մեկնելու, վերջերս, գրական բեղուն գործունէութիւն մը ունեցած է։

Սոսացանք իր պատմուածքներու նոր հատորը, «Հեթանոս Տղայ»։

Ասոնցմէ զատ, ֆրանսերէնի թարգմանած է արձակ բանաստեղծութիւններու իր երկրորդ հատորը, «Արեւոտ Ճամբան» որուն Եգիպտոսի մէջ հրատարակումէն վերջ, յոյն ամենայայտնի թարգմանիչը, Տոքթ. Փօլ Կնէֆթօս, զայն յունարէնի թարգմանած է։ Այս հատորը լոյս տեսաւ անցեալ Մայիսին, թարգմանիչին մէկ երկար յառաջաբանով, ուր կը խօսի նաեւ հայ մեծ բանաստեղծներուն վրայ, մէջբերումներ ընելով։ Գիրքը ջերմ ընդունելութիւն գտած է յոյն մտաւորական շրջանակներուն մէջ, եւ Աթէնքի գրական թերթերը գովեստով կը խօսին հայ հեղինակի մասին։ Մեզի կը հաղորդեն թէ փարիզեան հրատարակչական տուն մը կը խորհի տպել Մաննիկ Պէրպէրեանի բանաստեղծական եւ վիպական գործերուն ֆրանսերէն թարգմանութիւնը։

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՀԻ ՄԸ ՆՈՐ ԳԻՒՏԸ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ թաթար աղջիկ մը, Կաղեա Սաքիուլինա, գիտութեան վարդապետութեան թեկնածու, կարեւոր յաջողութիւն մը ձեռք ձգած է Փավլօվի ջղային դրութեան բուժման վարդապետութեան վրայ։

Օրիորդը Ռուսիոյ նշանաւոր բնախօս՝ հետախոյզ Իվան Փավլովի նախկին աշակերտ, փրոֆ. Էզրաս Հասրաթեանի տարրալուծարանի հետազօ - տութեանց ճիւղին վարիչն է։

Կադիա խոր եւ երկարատեւ քնարբերութեան համար իր փորձերը սկսաւ 1943ին։ Փավլովի փորձերը շարունակեց կատուներու եւ գորտերու վրայ, վստահանալու համար թէ քունը կրնա՞յ ադատել վերստանալու վնասուած շարժական եւ զգացական գործունէութիւնը։

Փրոֆ. Հասրաթեանի հսկողութեան տակ Օր. Սաքիուլինա և ուրիշ հետախուզիչ պաշտօնակիցիրենց փորձերը սկսան հիւանդանոցներու մէջ ալ կատարել։ Բժիշկներու սովորական հանդարտե - ցուցիչ դեղերը ի զուր անցած էին մեղմելու համար ջղային պատեանին վնասումէն յառաջ եկած անդամներու սարսափելի ցաւերը։ Հիւանդները շաբաթներով կանոնաւոր քուն քնացած չէին եւ ամենաթեթեւ ձայն մը կամ իրենց մարմնին հպում մը զիրենք կը տառապեցնէր։

Հասրաթեանի եւ իր օգնականներու ուսումնասիրութեան եւ ընտրուած քնաբերներու շնորհիւ հիւանդները խոր քունի մէջ մտան. այսպէսով ջղային կեդրոնական դրութեան վրայ իր առողջարար արդիւնքն ունեցաւ։ Հիւանդները որոնք երկու շաբաթէ ի վեր քնացած չէին՝ խոր քուն մտան ու երբ արթնցան իրենց ցաւերը անցած էին։

Մէկ ամսուան մէջ քառասունը ութ անձեր բուժուած են այսպէս։

«ԱՆՕԹԻ ԱԶԳԻ ՄԸ ԲԵՌԸ»

Գերման Ազատ Դեմոկրատ կուսակցութեան պաշտօնաթերթը՝ Տէռ Մօրկըն (Առաւօտ) կը դանդատի թէ արեւմտեան Գերմանիոյ կայաններուն մէջ գտնուող շատ մը տարագիրներ ապնջականութեան իրաւունքները կը բռնաբարեն եւ կը պահանջէ որպէսզի աշխատին ամէն կերպով նուազեցնել «անօթի ազգի մը բեռը»։

Թերթին համաձայն տարագիրներէն շատեր Գերմանիա բերուած են բռնատագեալ բանուորներու ծրագրին հիման վրայ։ Անոնք հիմա կը վախնան իրենց երկիրները վերադառնալ, հոն տիրող քաղաքական պայմաններուն հետեւանքով։ Բայց շատեր ալ կան, կ'ըսէ թերթը, որոնք կ'ուզեն գաղթական մնալ։ Եւ այս տարրն է պատասխանատուն արեւմտեան Գերմանիոյ շատ մը ոճիրներուն։

«Եթէ այս մարդիկը Նացիներու բռնի աշխատանքի աքսորին զոհերն իսկ ըլլան, որոնց շատերուն ճշմարտութեան չենք հաւատար, կը շարունակէ Ռուսերէն պաշտպանուած թերթը, իրենց ներկայ գոյութեան, մարդասպանութեան եւ սեւ շուկայի ոճիրները չեն արդարանար։ Այս կերպ ոճրապարտ դէպքերը — զանազան կայաններու մէջ տեղի ունեցած — ապաստանի իրաւունքին դէմ ակներեւ բռնաբարումներ են եւ անոնց հեղինակները իրենք իրենց պարտադրած տնազուրկ վիճակին եւ ոճրապարտ մոլութեանց համար գթութիւն եւ ներողամտութիւն պէտք չէ խնդրեն։ Անոնցմէ շատեր թերեւս իրական պատճառներ ունին մնալու իբրեւ հետեւանք քաղաքական դէպքերու, սոնք պէտք է զատուին այն միւսներէն որոնց Գերմանիա մնալու միակ նպատակը ոճրապարտ շահը կը կազմէ»։

ԻՐԱՔԻ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ Նուրի Սայիտ փաշա յայտարարեց թէ իր երկիրը կը կարօտի տնտեսական, ընկերային եւ կրթական լայն բարենորոգումներու։ «Միայն այս բարենորոգումներով կրնանք խափանել քանի մը համայնավար տարրերու աճումը»։ Ելեւմտական նախարարն ալ յայտարարեց թէ ոմանք կը չափազանցեն ձախերու գոյութիւնը եւ կ'ուզեն որ անոնք դուրս ձգուին երեսփ. ժողովէն։ «Ես ծայրագոյն կամ չափաւոր ձախերու երեսփ. ժողովին մէջ մտնելուն հակառակ չեմ, եթէ ընտրուին, որովհետեւ ժողովուրդին մէկ հատուածը պիտի ներկայացնեն։ Զենք կրնար արգիլել որ անոնք իրենց գաղափարներն ու տենչերը արտայայտեն։

ՎԻԷՆՆԱՅԷՆ կը հաղորդեն թէ ռուս զրաւման հրամանատարութիւնը որոշած է դադրեցնել իր շրջանի ուտեստեղէններուն առաքումը Աւստրիոյ միւս շրջանները, մանաւորաբար Վիէննա։ Այս յանկարծական որոշումը ուտելիքի մեծ տագնապ մը ստեղծած է։ Կը կարծուի թէ Աւստրիա բաւականաչափ ուտելիք ունի, պահելու համար 1550 գօլը մինչեւ յառաջիկայ գարուն, սակայն բաշխումը լաւ չի կատարուիր։ Ռուսական շրջանը երկրին ամենահարուստ հողագործական մասն է եւ ունի կարեւոր քանակութեամբ ցորենի պաշար, գետնախնձոր, կաթ եւ շաքար, մինչդեռ Վիէննայի եւ արեւմտեան շրջաններու պաշարը նուազ է։ Ռուսական այս որոշումը կը հակասէր Զօրսերու համաձայնութեան։ Վերջին պահուն ռուսական հրամանատարութիւնը համաձայնած է առ այժմ շարունակել կաթի եւ ուրիշ անհրաժեշտ ուտելիքներու առաքումը։ Այս որոշումին պատճառները դեռ յայտնի չեն, բայց աւստրիական շրջանակները այն կարծիքն ունին թէ Ռուսերը դժգոհ մնացած են վարչապետական յայտարարութիւններէն։ Վարչապետը պարէնին բաժնեչափին յաւելումը յայտարարած էր առանց նախապէս լուր տալու դաշնակից պետութիւններուն։ Նմանապէս Ռուսերը կ'ուզեն ցոյց տալ թէ իրենց շրջանը արեւմտեանէն աւելի լաւ վիճակի մէջ կը գտնուի։

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

« Արեւելեան Նահանգներու բարեկարգութեան համար գործակցող այս կուսակցութիւնները, հիմա ալ աւելի սերտ կապերով կ'աշխատէին, ազգային միութիւնը ամրապնդելու եւ զօրացնելու։

«Երբ Ռուսերն անցնին օսմանեան սահմանները, անհրաժեշտ է գոյութիւն ունեցող բոլոր միջոցներով՝ ապստամբութիւններ կազմակերպել երկրին բոլոր կողմերը։ Այս կերպով Օսմանեան բանակը պիտի մնայ երկու կրակի մէջտեղ»։

«Պաշտօնական բոլոր հաստատութիւնները օ - դը պիտի հանուին, կառավարութիւնը պիտի գրաւուի ներսէն ու յարձակում պիտի գործուի գերման հաղորդակցութեան գիծերուն եւ փոխադրութեանց վրայ։ Երբ Օսմ. բանակը յառաջանայ, հայ զին - ուորները պիտի լքեն իրենց վաշտերը ու զէնքերով միասին պիտի անցնին Ռուսերու կողմը։

ՌՈՒՇԱԳՐԱՅԻ ՑՕԴՈՒԱԾ ՄԸ.—

Պատերազմէն առաջ Բագուի մէջ հրատարակ - ուող «Արեւ», 11 Սեպտեմբեր 1914ի թիւին մէջ, կը հրատարակէր հետեւեալ յօդուածը.

«Կենսական վայրկեանները առջեւ.— Ինչ որ կ'անցնի մեր շուրջ ու մեր սահմաններուն մօտիկ, կ'արժէ որ գրաւէ մեր ուշադրութիւնը։ Ոչ միայն ռուսական պատմութեան, այլեւ Հայերու համար կենսական կարեւորութիւն կը ներկայացնեն ներկայ դէպքերն ու իրադարձութիւնները։ Դարերէ ի վեր գերութեան շղթաներու տակ ապրող ժողովուրդ մը, որուն նուիրական ձգտումներն ու խոէնները կ'ուզէին բնաջնջել, ոտքի կանգնած է այսօր ու կը պահանջէ՝ որ լուծում գտնէ Հայկ. Հարցը։

« Հայերը այդ գերագոյն նպատակին համար հրաշքներ գործեցին ու՝ մանաւորաբար այս դարու վերջին քառորդին, վճռականութեամբ եւ անխորտակելի կամքով պայքարեցան, հերոսական դրուագներ աւելցնելով պատմութեան վրայ։

«Անհրաժեշտ է այլեւս վերջ տալ Օսմանեան Կայսրութեան սահմաններուն մէջ ապրող Հայերու տառապանքներուն, եւ լուծել այս խնդիրը՝ առիթ տալու համար, որ առաքինի ժողովուրդ մը փրկուի դարերու եղեռնագործութիւններէն ու աշխատութեան լծուի իր կենսունակ տարրերուն շնորհիւ։

«Եւրոպայի մեծ տէրութիւնները մինչեւ այսօր ոչինչ ըրին մեզի համար, Պերլինի խորհրդաժողովէն վերջ։ Խաղաղութեան շրջանին, Օսմանեան կառավարութեան հանդէպ թոյլ ու անաղդու քաղաքականութիւն մը որդեգրեցինք։ Իսկ այսօր, փոթորիկ մը տակնուվրայ կը դարձնէ աշխարհը ու կը մղէ բոլոր ազգերը, որպէսզի գոյութեան ապահով խարիսխներ գտնեն իրենց համար։ Ցեղային հարցը պատմութեան մէջ բոլորովին տարբեր բնոյթ ու տարողութիւն ստացած է այսօր։ Երբ մեծ ու փոքր ազգերու ճակատագիրն է խնդրոյ առարկայ, պիտի քնանա՞նք մենք։ Հայերը քանի մը դարերու անցեալին կը սեւեռին։ Եւ սակայն, մեր պատմութեան որեւէ շրջանին, այսքան կենսական վայրկեաններու առջեւ չէինք գտնուած։ Մեր նախնիքները յաջողեցան ոչնչացումէ փրկել հայ ժողովուրդը ու պաշտպանել մինչեւ այսօր։ Ասիայէն փրթած փոթորիկներու թէ յարձակումներու դէմ պաշտպանեցին հայ քաղաքակրթութիւնը, որուն շնորհիւ, թէեւ «ածու փոքր», այլ ամէնէն քաղաքակիրթ երկիրներէն մէկն ենք այսօր։ Զգե՞նք պայքարի դաշտը ու մեկուսանա՞նք մեզի սպառնող անյոյս ճակատագրին հետ։ Մեր սերունդը հետեւեալ հարցումը կ'ուղղէ մեզի. «Պիտի չունենա՞նք մեր գաղափարական մեծութեան հետ համեմատական հայրենիք մը։

«Ազգերը կը վերականգնին, սահմաններու փոփոխութիւնը օրակարգի վրայ է, ամէն ազգ իր ճակատագիրը իր ձեռքերով կը գծէ։ Հայ ժողովուրդի ու մանաւանդ հայ երիտասարդութեան գերագոյն նպատակը պէտք է ըլլայ պաշտպանել մեր նախնիքներու աւանդը ու ապագայ սերունդներու համար պատրաստել աւելի փայլուն, անկաշկանդ կեանք։

«19րդ դարու հայութիւնը փորձեց յաղթահարել բոլոր դժուարութիւնները Վանէն - Պոլիս, Զէյթունէն - Սամսոն, Երեւանէն Շիրազ, եւ Լոռիէն Ղարաբաղ, եւ փորձեց ստեղծել Նոր Հայաստան մը։ Հիմա, այդ ժողովուրդն է որ կը գտնուի դէմ յանդիման կենսական խնդիրներու։ Ի վիճակի ենք հետեւելու 19րդ դարու ընթացքին ընդարձակուող ու մեծցող պետութիւններու օրինակին և յաջողելու։ Վաղը միւս օր, սահմաններու վրայ նոր դէպքեր կրնան պատահիլ, ու Համաշխարհային պատերազմի իրադարձումները կրնան արձագանգ մը ունենալ Հայաստանի հորիզոններուն վրայ։

« Ահա այդ հաւանականութեան առջեւ է որ պատրաստ պէտք է ըլլայ հայ ժողովուրդը եւ ոչ միայն ազգային միութեան խօսքերով, այլեւ փորձով ու գործունէութեամբ պէտք է դիմագրաւէ բոլոր դէպքերը։ Ցարդ հայ ժողովուրդի սահմանափակ մէկ կոտորակն էր որ իր վրայ առաւ այդ նուիրական պարտականութիւնը, ու զարնուեցաւ։ Ժամանակը չէ՞, որ հայ կոմիտէներու եւ կազմակերպութեանց գործը քննադատողներ հրապարակ իջնեն՝ իրենց ազգային պարտականութիւնը կատարելու համար,— երբ շատ ուշ չէ տակաւին։

(9) (Շար.)

տալիքայէն՝ Ալպանիոյ համար։ Գոյացած համաձայնութեամբ, Իտալիա Եուկոսլաւիոյ պիտի վճարէ 125 միլիոն տոլար, Յունաստանի՝ 105 միլիոն, Ալպանիոյ՝ 5 միլիոն։ Համագումար՝ 235 միլիոն տոլար, կամ 35 միլիոն աւելի քան ինչ որ սահմանուած էր Փարիզի մէջ, անցեալ հոկտեմբերին։ Պուլկարիա Յունաստանի պիտի վճարէ 45 միլիոն, Եուկոսլաւիոյ՝ 25 միլիոն, համագումար 70 միլիոն, կամ 50 միլիոն պակաս քան Փարիզի ժողովին որոշածը։

Արեւմտեան պետութիւնները տեղի տալով այս հարցին մէջ, յաջողեցան իրենց պահանջները արժեցնել ուրիշ գետնի մը վրայ։ Թշնամի երկիրներու մէջ Դաշնակիցներու նիւթական վնասներուն համար Փարիզի ժողովը որոշած էր 75 առ հարիւր հատուցում վճարել։ Մոլոթով կ՚առաջարկէր միայն 33 1)3, ժողովը որոշեց 66 2)3 առ հարիւր։ Յետոյ, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները փոխարինութիւն պիտի ստանան Ռումանիոյ քարիւղի եւ մեքենաներու իրենց սեփականութեանց համար որ Խ. Միութեան ծախուած են։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

127 ՀՈԳԻ ՈՂՋ ՈՂՋ ՎԱՌԵՑԱՆ, հեղձամահ եղան կամ վար ցատկելով ջախջախուեցան, իբրեւ հետեւանք Մ. Նահանգներու Աթլանթա քաղաքին Ուայնքօֆ հիւրանոցին մէջ ծագած մեծ հրդեհի մը։ Շքեղ հիւրանոցը կը բաղկանար 15 յարկէ, ունէր 285 վարձակալներ եւ կ՚արժէր 1.500.000 սթերլին։ Աննկարագրելի տեսարաններ պարզուեցան մասնաւորապէս երրորդ յարկէն վեր։ Միայն մէկ սենեակի մէջ 16 դիակներ գտնուեցան։ Բոլորն ալ խեղդուած էին մուխէն։ Պանդոկի ամենամեծ հրդեհն է այս ամերիկեան պատմութեան մէջ։ Շէնքը անկիզելի կը համարուէր։ Հրշէջները հերոսական ճիգեր թափեցին, աղէտեալները փրկելու համար։ Շատերը վախէն խելագարած կամ ծուխէն յուսահատած, փողոց նետուեցան ջարդուփշուր ըլլալով։ Մայր մը երկու զաւակները վար նետեց եօթներորդ յարկի պատուհանէն, յետոյ ինք նետուեցաւ, երեքն ալ մեռան։ Յիսուն հիւր աղջիկներ տեղաւորուած էին պանդոկին մէջ եւ քիչերը կրցան ազատիլ։ Վիրաւորներուն թիւը հարիւրը կ՚անցնի։

5000 ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ, մեծ մասով կին, Հունգարիոյ խորհրդարանին վրայ յարձակեցան շաբաթ օր, խորտակեցին գլխաւոր դուռները եւ ներս մտան իրար կոխոտելով, բողոքելու համար հակիթի, գետնախնձորի եւ ալիւրի տագնապին դէմ։ Եօթը հոգի վիրաւորուեցան, երբ ամբոխը ներս խուժեց, կրկնակ դուռները խորտակելէ վերջ։ Պահապանները չէին կրնար զսպել մասնաւորապէս կիները որոնք հագած էին ամէն տեսակ զգեստներ, ցնցոտիներէ մինչեւ մուշտակներ եւ անդադար կ՚աղաղակէին, որոշ նշանախօսքերով։ Նոյն օրը, 15—20.000 հանքագործներ գործադուլ հռչակած էին Փէչթայէն 30 մղոն հեռու, բողոքելու համար ապրուստի սղութեան դէմ։— Հունգարիոյ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ երկիրը 500.000 մարդկային կորուստ ունեցած է, վերջին պատերազմին մէջ, իսկ նիւթական կորուստը կ՚անցնի մէկ միլիառ սթերլինը։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՑ կառավարութիւնը խորհրդարանին ներկայացուց օրինագիծ մը որ կը տրամադրէ ազգայնացնել բոլոր ճարտարարուեստները։ Առաջին անգամ ըլլալով կը նախագահէր մարէշալ Թիթօ, որ առաջարկեց ստիպողաբար քուէարկել օրինագիծը։ Երեսփոխաններ անգամ անակնկալի եկան այս աճապարանքին առջեւ։ Քանի մը ժամ վերջը օրինագիծը քուէարկուեցաւ եւ բոլոր ճարտարարուեստական ձեռնարկները դարձան պետական սեփականութիւն։

120 ԿՐԱՄ ՊԱՀԱԾՈՅ ՄԻՍ պիտի բաժնուի Դեկտեմբեր 9էն 15, Դեկտ. DB կտրօնով, 100կրամ խոզեղէն՝ DF կտրօնով։

ԱԾՈՒԽԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ հետեւանքով, հաւանական է որ կարգ մը գործարաններ չբանին մինչեւ 15 օր, տարեվերջին տօներուն առթիւ։ Ամերիկեան գործադուլն ալ սաստկացուցած է տագնապը եւ դժուար կը ճարուի ատոնց անուխը։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԱՄԱՆՈՐԻ դպրոցական արձակուրդները պիտի սկսին Դեկտ. 23ին եւ պիտի տեւեն մինչեւ Յունուար 3։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ հանքագործներու գործադուլը, որ կը տեւէր 17 օրէ ի վեր, վերջացաւ սենտիքայի նախագահին հրամանով, եւ աշխատանքները վերսկսան երէկ։ Այս հրամանով, պայմանաժամ տրուած է մինչեւ մարտ 31, բանակցութիւնները շարունակելու համար։ Ածխորորդներու երթեւեկի եւ ապրանքներու փոխադրութեան մասին հաստատուած բոլոր կրճատումները ջնջուեցան։

ՕՓԵՐԱՅԻ նախկին երգչուհիներէն Ժէօմէն Լիւպէն, 56 տարեկան, ցկեանս իրաւազրկութեան դատապարտուեցաւ Օրլէանի դատական ատեանին կողմէ, ամբաստանուած ըլլալով թէ իր դղեակը լայն բացած էր գերման բարձրաստիճան սպաներու առջեւ, որոնք հաճոյքով կը հանգստանային։ Դատապարտեալը իր գոյքերն ու կալուածներն ալ պիտի կորսնցնէ եւ իրաւունք չունի Սէնի նահանգը բնակելու։

Համերգ Մարսէյլի մէջ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին Հովանաւորութեամբ Կարող. լիազօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի։

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի։

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ։

Ծանօթ.— Համերգին օրը կիչէն տոմս չի ծախուիր։ Կանուխէն ապահովել դիմելով Գ. Գ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02։ Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean, Հացագործեանի՝ 15 rue Longue des Capucins, Tél. C. 05-78 եւ երգչախումբի անդամներուն։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒ՝ ՄԸ (նախապէս գերմանական) կորսուեցաւ Թուլոնի առջեւ, 1200 մեթր խորութեամբ, 23 նաւաստիներով։ Բազմաթիւ փորձեր կատարուեցան հետքը գտնելու համար, բայց անօգուտ։

ՄԱՐՍԷՅԼԸ ԱՌԱՆՑ ՀԱՑԻ մնաց ուրբաթ առտու, իբրեւ հետեւանք 800 փռապաններու գործադուլին։ Նահանգապետը հրամայած էր բռնագրաւել փուռերը, անոնց ալիւրը եւ բանուորները, բայց գործադուլի կազմակերպիչները գիշերանց պատուիրած էին փակել խանութները, այնպէս որ առտուն տանտիրուհիները հաց չգտան շատ մը փուռերու մէջ։ Միեւնոյն ատեն փռապաններու նախագահը ձերբակալուեցաւ ժողովի մը պահուն, բայց ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, աշխատանքը վերսկսաւ իրիկունը։

ՍԹԱԼԻՆԻ առողջական վիճակի մասին վրդովիչ զրոյցներ շրջան կ՚ընեն ատենէ մը ի վեր։ Կ՚ըսուի թէ նորէն Սոչի գացած է։ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան մէկ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ մարշալը շատ առողջ է, թէ այդ լուրերը բխած են Անգարայէն եւն.։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Սթալին վերջնապէս պիտի քաշուի 1 ամիսէն։ Ամէնէն հաւանական յաջորդը կը համարուի Մոլոթով։ Կը խօսուի նաեւ հռչակաւոր Բերիայի եւ Մալէնքովի մասին։

ՓՈԽ ՏՐՈՒԱԾ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ արձակումը պահանջած է ամերիկեան կառավարութիւնը, գիր մը ուղղելով Ֆրանսայի։ Այժմ 750.000 գերման գերիներ կան Ֆրանսայի մէջ, 500.000ը՝ Մ. Նահանգներուն կողմէ յանձնուած։ Ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեր մէկ տարիէն առաջ յանձնել զանոնք, վախնալով որ կը խանգարուին երկրին վերաշինութեան աշխատանքները։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ դահլիճը հրաժարեցաւ, անհամաձայնութիւններ ծագած ըլլալով [illegible] կառավարութեան հետ։ Նախկին վարչապետ Նահաս փաշա կը ջանայ Խ. Միութեան միջակցութիւնը ապահովել, աւելի նպաստաւոր պայմաններ ստանալու համար։

ԻՐԱՆԻ բանակը Ատրպատական մտած է արդէն, համաձայն Մոսկուայի անթելին։ Կառավարութիւնը յետաձգեց երեսփ. ընտրութիւնները որոնք տեղի պիտի ունենային Դեկտ. 6ին, կանոնաւոր բանակի պաշտպանութեան տակ։ Նոր հեռագրի մը համաձայն, Ատրպատականի ազգ. ուժերը ետ մղած են կառավարական բանակը։ Մազանտարանի նահանգին մէջ 148 ընդդիմադիրներ դատուեցան զինուորական ատեանի մը առջեւ։ Դատապարտեալներուն մէջ մահապարտներ ալ կան։

ՍՊԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ նորէն քննելով, Միացեալ Ազգերու յատուկ յանձնախումբը որոշեց յանձնարարել բոլոր անդամներուն որ մերժեն ընդունիլ Սպանիայէն ղրկուած ուտեստները, մինչեւ որ հաստատուի թէ անոնք անհրաժեշտ չեն սպանիացի ժողովուրդին համար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ կացութեան մասին վարչապետին հետ վիճաբանած ատեն, Ուոշինկթընի հելլենական դեսպանը գետին իյնալով յանկարծամահ եղաւ, Նիւ Եորքի մէջ։— Կռիւները կը շարունակուին ըմբոստներուն եւ կառավարական զօրքին միջեւ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆ 4.000.000 ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ կը փնտռէ, իր տասնամեայ ծրագրին գործադրութեան համար։ Մասնաւորապէս պիտի ընտրեն Իտալացիներ եւ Սպանիացիներ։ Այս գործին համար մասնաւոր դեսպան նշանակուած է տէրտէր մը, Հ. Եոզէ Սիլվա, որ պիտի գործէ Հռոմի եւ Մատրիտի մէջ։ Կը յանձնարարենք մեր հայրենակիցներուն զգուշանալ։

ՇԱՔԱՐԻ ԲԱՇԽՈՒՄԸ կը սկսի այսօր, 10 Դեկտեմբեր հետեւեալ չափերով.— E I քիլօ 500, J1, J2 եւ J3 մէկ քիլօ, M եւ C 500 կրամ, V 750 կրամ, Դեկտեմբերի թիւ 9 եւ 10 կտրօններով։— Անուշեղէնի (confiture) քիլօն 60 Ֆրանքէն պիտի բարձրանայ 96 ֆրանքի։

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 200 ԳԵՐՄԱՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ կ՚աշխատին Մ. Նահանգներու օդանաւային բանակի հաստատութեանց մէջ։ Այս գիտնականներէն մէկն է Վէրնըր Պրաուն, V2ի գլխաւոր հեղինակը, որ ամերիկեան հպատակ եղաւ։

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Դաշնակցութեան Օրուան Մարսէյլի տօնակատարութեան կազմակերպիչները վերջին պահուն մեզմէ խնդրեր էին հրատարակուած ազդէն վերցնել ջութակահար Պ. Ֆիլիփ Աղազարեանի անունը։

Այս առթիւ Պ. Ֆ. Աղազարեան կը խնդրէ ճշդել թէ՝ ոչ խոստացած, ոչ ալ մերժած է նուագել այդ օրը, սա պարզ պատճառով որ ոչ ոք այդպիսի առաջարկ մը ըրած է իրեն։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանէէօ Քաշանի դասախօսական ժողովը այս չորեքշաբթի։ Սովորական հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէի (Պանէէօ Քաշան) երեկոյթ պարահանդէսը 21 Դեկտ. շաբաթ երեկոյէն մինչեւ առաւօտ։ Bourg la Reineի Salle Municipaleի մէջ։ Բանախօսութիւն, երգ, նուագ, արտասանութիւն, եւրոպական պարեր ճազով։ Եւայլն։ Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պօմոնի «Քրիստափոր» խումբին ընդհանուր ժողովը այս հինգշաբթի Դեկտ. 12, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի G սրահը։ Դասախօս՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ։ Նիւթ՝ Հայրենիքի գաղափարը։ Նոյն օրերը 8էն 9 հայերէնի դասեր նոյն սրահը։

Տիկին Վերժին Թէվէքէլեան, Օր. Յասմիկ Թէվէքէլեան, Տիկին Ծնունդ Պետրոսեան, Օր. Ժաքլին Պետրոսեան եւ բոլոր պարագաները խորին ցաւով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր

ԻՍՐԱՅԷԼ ԹԷՎԷՔԷԼԵԱՆԻ

(Բնիկ Շապին Գարահիսարցի)

որ տեղի ունեցաւ Դեկտ. 8ին, իր բնակարանին մէջ, յետ երկար հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, չորեքշաբ. 11 Դեկտ. ժամը 1.45ին եւ մարմինը պիտի ամփոփուի Պիսէթրի գերեզմանատունը։ (Հաւաքուիլ իր բնակարանը, 65 Bld. Kellermann, métro Porte d'Italie։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս համարել իբր այդ։

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տղ.

Mercredi 11 Décembre 1946 Չորեքշաբթի 11 Դեկտ.

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année № 4876-Նոր շրջան թիւ 515 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՇՏ ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ մեր աչքերուն առջեւ, այս երկրին մէջ եւ այլուր, ախտանշանն է հին կարգերու փլուզման ։

Տեղ մը հանդարտ յեղաշրջում կամ բարեշրջում, ուրիշ տեղեր՝ յեղափոխութիւն։ Երբեմն արիւն եւ աւեր, բայց ընդհանրապէս դիրքերու նուաճում՝ օրինական միջոցներով։ Արժեցնելով, պարտադրելով «ձայն բազմաց»ը։

Ահաւասիկ երկու տարի է որ ծանր ջղաձգութեան մը մատնուած է մեր բնակած երկիրն ալ։

Թշնամի լուծը հազիւ խորտակուած, բոլոր հոսանքները ասպարէզ նետուեցան, իրենց յատուկ ծրագիրներով եւ նշանախօսքերով։ Ամէնէն յետադիմական խմբակցութիւնն ալ հարկադրուեցաւ նոր բառեր, շողշողուն բանաձեւեր գործածել։ Իսկ անոնք որ արդէն ձախ էին բնութեամբ եւ գործունէութեամբ, դարձան աւելի աշխոյժ եւ ճկուն, աւելի մեծ բազմութիւններ հրապուրելով։

Խմորումները այնքան խորացան, որ Դիմադրական ճակատին զանազան թեւերը արդէն փըրփուր կը տեղան իրարու դէմ, անհատապէս կամ հաւաքաբար ։

Ֆրանսուա Մորիաք, ծանօթ գրագէտը — դիմադրական — հրապարակաւ «գայլեր» կ'անուանէ համայնավարները, առակներ ալ յիշելով։ Համայնավար կուսակցութեան պաշտօնաթերթը «գայլը հովիւ է դարձեր», կ'աղաղակէ։ Եւ այսպէս ամէն օր, հոսանքէ հոսանք եւ թերթէ թերթ։ Քաղաքէ քաղաք եւ բեմէ բեմ, ինչպէս տեսանք վերջին ընտրութեանց առթիւ։

Այս բանավէճերն ալ կը հաստատեն թէ իսկապէս խոր ճեղքեր բացուած են երկրին քաղաքական, ընկերային եւ տնտեսական ճակատներուն վրայ։ Ուրիշ խօսքով, այլեւս կարելի չէ շարունակել նոյն կարգուսարքը, թխածոյ գաղափարներով եւ քարացած մեթոտներով։ Մանաւանդ որ, Եւրոպայի կէսէն աւելին դարձած է յեղափոխական։ Ինչ որ ցնորք էր երէկ, այսօր դարձած է իրականութիւն, միջին Եւրոպայէն մինչեւ Պալքանները ։

Փոթորիկ մը պայթեցաւ բոլորի գլխուն, եւ շատ մը դիրքեր մեքենաբար ինկան նոր ուժերու ձեռքը, զէն ու զրահով։

Մինչ արեւմտեան Եւրոպան ճարտարարուեստութեանց, մեծ հարստութեանց ազգայնացումը կը կատարէ աստիճանաբար, զգուշանալով ցնցումներէ, յետամնաց Եուկոսլաւիան ընդհանուր ազգայնացում կը յայտարարէ մէկ նիստի մէջ ։

Ծայրայեղութիւնները մէկդի դնելով, կը տեսնենք որ հսկայական թռիչքներ կատարեց աշխատանքի եւ ընկերային արդարութեան գաղափարը, Աշխարհամարտէն անմիջապէս վերջը։ Արմատապէս ջնջուեցան բազմաթիւ առանձնաշնորհներ։ Հողերու համայնացումը դարձաւ ընդհանուր օրէնք։ Ճամբան լայն բացուեցաւ խոնարհ դասերուն առջեւ են.։

Անշուշտ այս նոր շարժումին թափը կը տարբերի երկիրէ երկիր։ Ատոր համար է որ Ֆրանսան ալ, ի բնէ յեղափոխական բայց աւելի կիրթ, նոյն ճամբան կը հարթէ յուշիկ - յուշիկ։ (Ինչպէս Անգլիան)։ Փորձելով օրինական բոլոր միջոցները, — քարոզութիւն, գաղափարական պայքար, քուէ ։

Ի՞նչ կը տեսնենք, երկու տարուան խմորումներէն եւ շարք մը ընտրութիւններէ վերջը։

Ինչ որ նախարարական տագնապ կը կոչենք, մէկ երեսն է՝ գաղափարներու ընդհարման։ Ուրիշ խօսքով, ձախ հոսանքներու ծաւալման։

Պատերազմէն առաջ, կարելի էր դահլիճներ կազմել առանց ընկերվարականներու եւ համայնավարներու։ Այսօր՝ ամէնէն պահպանողականն ալ գիտէ որ ցնորք է ուզել կառավարութենէ դուրս ձգել այդ երկու հոսանքները, այսինքն յարաճուն զանգուածները ։

Միշտ աջն ու ձախը, ինչպէս ամէն տեղ։ Ամէն ինչ կախում ունի անոնց փմաստութենէն եւ փոխադարձ զիջումներէն։

Այդ փորձն է որ կը կատարուի այժմ, նոր դահլիճին կազմութեան առթիւ։

Տագնապը կրնայ լուծուիլ այսօր կամ վաղը, խառն կառավարութեան մը կազմութեամբ։ Սակայն խմորումները պիտի շարունակուին անվերջ։ Մանաւանդ որ, երկու գլխաւոր հոսանքները, համայնավար եւ ժողովրդական, կը հաւասարակշռեն իրար, Ազգ. ժողովին մէջ ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ 75ԱՄԵԱԿԸ

Որքան կը յիշեմ, առաջին անգամն է որ քանի մը տեղ միեւնոյն ատեն հանդէսներ կը կազմակերպուին մեծ վարդապետին ծննդեան կամ մահուան տօնակատարութեան առթիւ։

Ճիշդ է որ ամէն տարի հոգեհանգիստներ կը կատարուին։ Ճիշդ է որ տօնուեցաւ հանդիսաւորապէս 60ամեակը. բայց համազգային ձեւ չէ տրուած այդ յարգանքի արտայայտութեանց։

Մէկը հոս կը տօնէ, մէկը հոն, մէկը այսօր, միւսը վաղը, քիչ մը պատահականութեանց մնացած եւ շատ մըն ալ դէպքերու դասաւորման, մեր կամքէն անկախ։

Պէտք է սակայն որ հետզհետէ ան ստանայ ազգային տօնակատարութեան մը ձեւը։ Օր մը յատկացուի անոր, «Երգի օր» եթէ կ'ուզէք, որուն փառատօնը անկասկած վարդապետին տօնն է ինքնին։ Չէ՞ որ ան է մեր «ժողովրդական երգին» հայրը, ան է գոյն, հարազատութիւն եւ համ դրած մեր երգի բանաստեղծութեան մէջ։

Այս ուղղութեամբ ահա առաջին քայլը։ Փարիզ եւ Մարսէյլ միասին կը տօնեն այս կիրակի 75ամեակը Կոմիտասի ։

Հանդէսին (Մարսէյլ) մէկուն ղեկավարը վարդան Սարգիսեանն է, վարդապետին տաղանդաւոր աշակերտը, որ իր բծախնդրութեամբ աշխատանքի յամառ կամքով, ղեկավարի կարգ մը խստութիւններով կը յիշեցնէ մեր վարպետը ։

Միւսինը (Փարիզ) Արա Պարթեւեան իր տուրքը կը բերէ ահա, մեր անմահ երգիչին, հետզհետէ թրծուելով անոր հայկական շունչով, անոր գեղջուկ երգերուն հմայքով եւ իր եւրոպական վարպետներէ-պահ մը մոռնալով։

Մարսէյլ թէ Փարիզ հայ ժողովուրդը չի մոռնար իր անմահ Կոմիտասը ։ Իրեն համար ան միշտ թարմ է իր «հօրովել»ներով իր «Սօնա եար»երով, անոր «Շիմալ ջան լաջին ջան»ը գինիք կը տանին հայրենի դաշտերը պեղելու, իսկ պարերու ոտքի թպրտոցը կ'ապրեցնէ բոլորը մեր շուրջպարերու կարօտով։

ՍՕՍԻ

50761 ՀՈԳԻ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ մինչեւ Նոյեմբեր 20 Հայաստան ներգաղթողներուն թիւն է 50.761։ Ներգաղթողներուն հարիւրին 40էն աւելին հաստատուած են քաղաքներու մէջ։ Երեւանի մէջ՝ աւելի քան տասը հազար հոգի։

ԻՐԱՆԻ օդանաւերը անխնայ կը ռմբակոծեն Ատրպատականի քրտական գիւղերը, ինչպէս կը հաղորդէ Թաւրիզի անթելը։ Բազմաթիւ տուներ քանդուած են, իսկ մարդկային կորուստները յայտնի չեն տակաւին։ Անթելը կ'աւելցնէ թէ կառավարական օդանաւերը ամէն օր թռիչքներ կը կատարեն Թաւրիզի եւ Ատրպատականի ուրիշ շրջաններուն վրայ։ Վարչապետը նոր յայտարարութեամբ մը կ'ազդարարէ թէ կառավարական զօրքը պիտի երեւայ բոլոր նահանգներուն մէջ, հսկելու համար երեսփ. ընտրութեանց վրայ։ «Կառավարութիւնը չուզեր արիւն թափել, բայց միւս կողմէ չի կրնար անտարբեր մնալ, երբ հանրային ապահովութիւնը եւ երկրին անկախութիւնը վտանգուած են։

275.000 ՀՈԳԻ ԲՆԱՋՆՋՈՒԱԾ ԵՆ Ջեխոսլովաքիոյ մէջ, իբրեւ «աւերորդ բերաններ», ինչպէս կ'ըսէ 23 գերման թժիշկներու դէմ բացուած դատին ամբաստանագիրը։ Դատը տեղի կ'ունենայ Նիւրընպէրկի մէջ։ Ընդհ. դատախազն է ամերիկացի մը որ մանրամասնօրէն նկարագրեց«աւերորդբերաններու» բնաջնջումը (անբուժելի հիւանդներ, ի ծնէ ապուշներ, անկարներ, այլասերածներ եւն.)։ Միայն Ջեխոսլովաքիոյ զոհերուն թիւը եղած է 275.000 հոգի, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրին ։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Նոքրասի փաշայի։ Սըտքի փաշա հրաժարեցաւ անոր համար որ Անգլիա չընդունիր Սուտանը Եգիպտոսի կցելու պահանջը։

ՆԻԳԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐԸ, առեւտրական պաշտօնեաները եւն. կը սպառնան գործադուլ հռչակել, եթէ իրենց պահանջները չընդունուին։

ՍՊԱՆԻՈՅ ՀԵՏ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզելու բանաձեւ մը առաջարկուած էր Միացեալ Ազգերու Քաղաքական Յանձնաժողովին։ Բանաձեւը մերժուեցաւ 20ի դէմ 20 ձայնով։

Վարչապետական եւ ելմտական տագնապը

Ազգ. ժողովը գումարուեցաւ երէկ, զբաղելու համար վարչապետին ընտրութեամբ։ Ինչպէս յայտնի է, Պ. Պ. Թորէզի եւ Պիտոյի պարտութենէն վերջ, Ազգ. ժողովին նախագահը, Պ. Վէնսան Օրիոլ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ բոլոր կուսակցապետներուն եւ ուրիշ ականաւոր անձերու հետ, ելք մը գտնելու համար։ Երէկ առտու նախագահը նիստի հրաւիրեց ազգ. ժողովի խմբակցութեանց նախագահները, եւ անոնց հաղորդելով իր խօսակցութիւնները, առաջարկեց որ իւրաքանչիւրն իր պատասխանատուութիւնը ստանձնէ նոր դահլիճին կազմութեան համար։ Նախընթաց օր ալ խորհրդակցած էր Պ. Պ. Լէոն Պլումի, Ֆրանսուա Տէփռէօյի (ներքին նախարար), Ալեքսանտր Վառէնի, Իվոն Տէլպոսի եւ Ռոպէռ Շումանի հետ։ Երկու միջոցներ կը նախատեսուին, տագնապը լուծելու համար, —1. Նոր կառավարութիւնը կազմել չորս գլխաւոր հոսանքներու մասնակցութեամբ.— 2. Ազգ. Միութեան դահլիճ մը կազմել։ Երկու ձեւերն ալ շատ մը դժուարութիւններ կը ներկայացնեն, բայց երկրին կացութիւնը այնքան փափուկ է որ կարելի չէ աւելի երկար քաշքշել։ Երէկ համաձայնութեան մը յանգած պիտի ըլլային, այլապէս այսօրուան պիտի մնար կառավարութեան կազմութիւնը ։

ԴԷՊԻ ԱՂՔԱՏՈՒԹԻՒՆ Կ'ԵՐԹԱՆՔ

Մինչ այս մինչ այն, երկրին տնտեսական եւ ելմտական վիճակը խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Ելմտական նախարարը իր տեղեկագրին մէջ շատ մռայլ գոյներով կը նկարագրէ ընդհանուր կացութիւնը։ Թերթերը կը գրեն թէ տեղեկագիրը այնպիսի թուանշաններ կը պարունակէ որ հրատարակուած չեն մինչեւ այսօր։ Նախարարը կ'առաջարկէ ամենախիստ խնայողութիւն եւ արմատական բարենորոգում, այլապէս կարելի չէ նախատեսել հետեւանքները։ Տեղեկագրին համաձայն, ընդհանուր եկամուտին կէսը կառավարութիւնը կը ծախսէ։ Պետական նպաստները շատ ծանր կը կշռեն ելմտացոյցին վրայ, առանց զարկ տալու արտադրութեան։ «Երկիրը իր եկամուտէն աւելի կը ծախսէ եւ եթէ մեր ոսկիի պահեստները եւ արտասահմանէն շնորհուած բացառիկ վարկերը սպառին մեր արտադրութեան կատարեալ կարողութիւնը վերագտնելէ առաջ, յանկարծ դէմ դիմաց պիտի գտնուինք վերջնական աղքատութեան»։

Նախարարը այս առթիւ իբրեւ օրինակ ցոյց կուտայ Անգլիան, որ կրցաւ տագնապը լուծել խիստ կրճատումներով եւ խնայողութիւններով։ Իր տեղեկագրին համաձայն, Ֆրանսայի ելմտացոյցը կը ներկայացնէ 600 միլիառ ֆրանքի գումար մը (ուրիշներ կը հաշուեն 655 միլիառ), գումար մը որ 7 անգամ աւելի է քանմախապատերազմեան վերջին տարուան նախահաշիւը։ Քաղաքապետութեանց ծախքերն ալ չափազանց աճած են։ Փարիզի քաղաքապետութեան ելմտացոյցը գրեթէ 2ուկէս անգամ աւելի է 1938ի նախահաշիւէն։ Պետութեան մուտքին եւ ելքին բացը 310 միլիառ ֆրանք է, մէջն ըլլալով հարիւր միլիառի գումար մը, իբրեւ նպաստ հողագործութեան եւ կարգ մը ճարտարարուեստութեան։ Պետական ծախքերուն մէջ թոշակները կը կազմեն 26.6 առ հարիւր, մինչ համեմատութիւնը 17.2 առ հարիւր էր 1938ին։ Ֆրանսայի հանրային եւ անհատական հարստութիւնը այսօր կէս առ կէս պակաս է, բաղդատելով 1939ի հետ։

Տեղեկագիրը կը քննադատէ նաեւ ազգայնացուած ճարտարարուեստութեանց մատակարարութեան եղանակը եւ դիտել կուտայ թէ ձգտում կայ զանոնք վարելու այնպէս իբրեւ թէ կառավարական գրասենեակներ ըլլային։ Անոնց մատակարարութեան եղանակով պետութիւնը գէշ օրինակ կը հանդիսանայ եւ կը նպաստէ գիներու բարձրացման։ «Զենք կրնար պահել մեր դրամին ներկայ գինը, մինչեւ որ չհաւասարակշռենք մեր ելմտացոյցը։ Մինչեւ որ այդպէս չընենք, պիտի ապրինք պարտքով կամ մեր դրամագլուխը սպառելով»։

Մոլոթով նորէն կը մերժէ

Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին Բշ. օրուան նիստին մէջ, վերսկսան վիճաբանութիւնները զինուորական ուժերու մասին։ Պ. Մոլոթով խօսք առնելով հաւանութիւն յայտնեց որ Միաց. Ազգերու անդամ պետութիւնները յայտնեն իրենց արտասահմանեան ուժերուն թիւը, բայց առաջարկեց որ առանձին քննուին այդ ուժերուն եւ երկրին մէջ եղած զօրքին խնդիրները։ Յետոյ բացատրեց թէ կարելի չէ կատարեալ գաղափար մը կազմել բուն կացութեան մասին, եթէ ուժերու ցուցակագրութեան հետ արձանագրուած չըլլան նաեւ զէնքերը։ Եզրակացնելով, մերժեց անգլեւամերիկեան բանաձեւը, որ կը տրամադրէ ցուցակագրել նաեւ իւրաքանչիւր մայր երկրի մէջ եղած ուժերը ։

Խ. Միութիւնը իր այս դիրքով անգամ մը եւս կը հասկցնէ թէ Անգլեւսաքսոնները պարտաւոր են յայտնել իրենց գաղտնի զէնքերը եւ մանաւանդ հիւլէական ռումբի գաղտնիքը, այլապէս կարելի չէ խօսիլ զինաթափութեան մասին։ Վիճաբանու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ո՞ՒՐ Կ'ԵՐԹԱՅ ԹՈՒՐՔԻԱ

Մ. Նահանգները՝ մինչեւ Չինաստան եւ Արեւելեան Միջերկրական տարածուելու ձգտումին դիմաց, Խ. Միութեան Նեղուցներու եւ արեւելեան նահանգներու մասին ներկայացուցած պահանջները կ'երեւին չատ չափաւոր եւ արդար։ Երբ Անգլիա չի կրնար հանդուրժել որ Սուէզի Ջրանցքին հետ. ուէն իսկ նայող մը ըլլայ, շատ բնական պիտի ըլլայ որ Խ. Միութիւնն ալ ջանայ՝ Պաթումէն հազիւ հինգ քիլօմէթր հեռու հաստատուած Թուրքերը հեռացնել։

Զարմանալի է ուրեմն որ այսքան տրամաբանական պահանջքներ, որոնց տասնապատիկը կ'իրագործեն Անգլեւսաքսոնները իրենց շահերուն ի պաշտպանութիւն, վիճաբանութեան նիւթ ըլլայ եւ չկամութիւններ ցոյց տրուին։ Որովհետեւ խնդիրը կուգայ կը յանգի տնտեսական հակամարտութեան եւ մրցակցութեան քան քաղաք. թշնամութեան։

Եթէ Անգլեւսաքսոնները, մասնաւորաբար Մ. Նահանգները — քանի որ այլեւս Անգլիոյ բաժին ինկած է փայլուն երկրորդի մը դերը միայն — կը փորձեն զօրավիգ կանգնիլ Թուրքիոյ, պատճառը Թուրքիոյ սէրը չէ։ Վաղը այս միեւնոյն Մ. Նահանգները, երբ տեսնեն որ Խ. Միութիւնը ուրիշ տեղէ առաւելութիւններ ձգած է իրենց, կրնան ուղղութիւն փոխել եւ համամիտ ըլլալ խորհրդային պահանջներուն։

Անգլեւսաքսոնները կը ջանան ապահովել եւ իրենց ազդեցութեանը տակ պահել Միջագետքի եւ հարաւային Իրանի քարիւղի դաշտերը։ Ասիկա՝ զիրենք պիտի բերէ խորհրդ. սահմաններու անմիջական մօտը։ Ի փոխարէն Խ. Միութիւնը կը պահանջէ հայկական բարձրաւանդակին գոնէ մէկ մասը, իբրեւ ապահովութեան գօտի իր իսկ քարիւղի դաշտերուն։

Խնդիրը իր խկութեանը մէջ, ուրեմն կը դառնայ աւելի տնտեսական սակարկութեան մը չուրջ։ Խ. Միութիւնը՝ տնտեսական գետնի՝ վրայ կը ներկայանայ որպէս չատ վտանգաւոր մրցորդ մը Մ. Նահանգներու համար, որոնց արտադրական կարելիութիւնները հասած են գրեթէ իրենց ծայրագոյն սահմանին, մինչդեռ Խ. Միութիւնը տակաւին ունի անսահման կարելիութիւններ։ Երկու հնգամեակ վերջ ան արդէն կ'անցնի — տնտեսական արտադրութեան մէջ — Մ. Նահանգները։

Հսկաներու այս մրցակցութեան մէջ Թուրքիան «pion» մըն է պարզապէս։ Մինչեւ Աթաթիւրքի մահը՝ Խ. Միութիւնն էր որ այդ «փիօն»ը յառաջ կը մղէր, այժմ Անգլեւսաքսոններն են որ կ'ուզեն գործածել։ Թուրքերը իրենց կատարած դերին կ'ուզեն տալ կարեւորութիւն մը չափէ դուրս։ Եւ կ'ուզեն հաւատացնել ուրիշներուն թէ Խ. Միութեան պահանջները կը վտանգեն իրենց անկախութիւնը։ Բայց իրենք իրենց, Թուրքերը չատ լաւ գիտեն թէ «փիօն»ի դեր է որ կը կատարեն եւ թէ քաղաքի մը կամ նահանգի մը անջատումը երբեք չի վտանգեր իրենց կարծեցեալ անկախութիւնը։ 1918էն ասդին Թուրքիա կորսնցուց իր կայսրութեան կէսը, բայց իր անկախութիւնը մնաց անվթար։

Բան մը կը վրիպի Թուրք վարիչներու ուշադրութենէն,— ժողովուրդի մը անկախութիւնը այսօր սերտօրէն կապուած է իր տնտեսական վիճակին անկախութեան։

Լոզանի հաշտութեան ժողովին էր, երբ լորտ Քըրզըն ստիպուած տեղի կուտար Թրքական պահանջներուն, եւ կ'ըսէր.

— Ձեր այս բոլոր շահերը ետ պիտի առնենք, երբ մեր դուռները ձեզ առնէք փոխառութեան համար։

Աթաթիւրք՝ որ հասկցած էր այս ճշմարտութիւնը, երբեք չուզեց արտաքին փոխառութիւն կնքել։ Արդարեւ, ի՞նչ փոյթ ունենալ ընդարձակ սահմաններով երկիր մը, երբ ան տնտեսապէս ուրիշէն կախում պիտի ունենայ եւ օտարին քմահաճոյքներէն պիտի անցնի նոր վարկեր ստանալու համար։ Յաճախ իր իսկ շահերուն հակառակ ծառայելով եւ գործիք դառնալով։

Այսօրուան Թուրքիոյ վարիչները չեն տեսներ այս ճշմարտութիւնը, իրենց նաւահանգիստները այցելութեան եկող Անգլեւսաքսոն մարտանաւերուն մուխերը կը խաւարեն անոնց տեսողութիւնը։ Երբ այդ մուխերը փարատին, անոնք պիտի գտնեն հակայ հաշուեցոյց մը վճարելի։

Ճիշդ է թէ Անգլեւսաքսոնները կուտան օդանաւեր, զրահապատ կառքեր, «տատարձներ», թնդանօթներ եւ ռազմամթերք, նոյն իսկ առատ հնչուն դրամ։ Բայց պիտի գայ օր մը, ուր պիտի ստիպուին վճարել այդ ապրանքներուն հաշիւը։

Թուրքիա կը պահէ այսօր մէկ միլիոն զինուոր որոնց ձեռքերը կը պակսին երկրին տնտեսական զարգացումին եւ վերելքին համար։ Այս զինուորները պատրաստէն կ'ուտեն՝ նոր փոխառութիւններու եւ պարտքերու դուռ բանալով։ Հարիւրաւոր միլիոններու հասնող այս պարտքերը Թուրքիա ո՞րկից եւ ինչպէ՞ս պիտի վճարէ։ Այսօր Թրքական թղթադրամը ինկած է 100 ղրուշը, 90 սանթիմի եւ երկիրը կը մխրճուի օրէ օր տնտեսական եւ նիւթական անհրեւակայելի քաօսի մը մէջ։ Ահա իրական վտանգը իր անկախութեան։

Եւ Թուրքիա ստիպուած է ապրիլ օրէ օր զարգացող եւ ա՛լ աւելի զօրացող Խ. Միութեան քովն ի վեր։ Ուշ կամ կանուխ, մէկ տարիէն, տասը տարիէն, օր մը պիտի գայ ուր Անգլեւսաքսոնները պիտի կտրեն հոսող տոլարներու եւ սթերլիններու ակերը եւ պիտի պահանջեն իրենց տուած դրամներուն վերադարձումը։ Ահա այն ատեն է որ Խ. Միութիւնն ալ իր հաշիւը պիտի ներկայացնէ։ Եւ միշտ ա՛լ սնանկանալու մօտ մէկուն առնելիքաւորները կը գտնեն իրարու հետ համաձայնելու եզր մը ի վնաս խեղճ «փիօն»ին։ Այժմէն՝ Անգլեւսաքսոնները կ'առնեն երաշխաւորութիւններ. Անգլիացիներ Տարտանէլի մէջ կը տեղաւորուին, Ամերիկացիները որ ատենէ մը ի վեր Իզմիրի չուրջ կը դառնան, կը պատրաստուին հոն, ոչինչ ...օդային խարիսխ մը հաստատել իրենց համար եւ արդէն դէպի Ատալիա չիւ չիւ կը նային։

Թուրքերը ինչ որ կը կարծեն ազատել մէկ ձեռքով, կուտան Անգլեւսաքսոններուն միւս ձեռքով։ Եւ արդէն Թուրքիա կորսնցուցած է իր քաղաքական չարժումներուն ազատութիւնը։ Անգլեւսաքսոն դեսպաններն են որ տուն կուտան Անգարայի։ Եթէ այսօր ան ուզէ նոյնիսկ հասկացողութեան գալ իր հսկայ դրացիին՝ Խ. Միութեան հետ, չի կրնար, որովհետեւ կը գտնուի Անգլեւսաքսոններու ազդեցութեան տակ եւ առանց արտօնութեան չի կրնար ինքնիշխան քայլ մը առնել։

Նախ քան Կարսի եւ Արտահանի նահանգներուն իրենց իրական տէրերուն վերադարձումը, Թուրքիա կորսնցնելու վրայ է իր անկախութիւնը։

Եւրոպացիները առած մը ունին,— «Համբերութիւն եւ ժամանակ աւելի գործ կը տեսնեն քան ուժը եւ զրգռութիւնը»։ Կարծէք այդ առածն է որ կը գործադրէ Խ. Միութիւնը։

Ուշ կամ կանուխ պիտի գայ օր մը, ուր Թուրքիա, այժմ ըրած անխորհուրդ եւ իր կարողութենէն վեր ճիգէն պարտասած, պիտի փռուի գետին, իբրեւ պատրաստ որս՝ նախ իր բարեկամներուն եւ ապա իր դրացիներուն։

ՊԵՐՃ

Հայերը կօշիկի հրապարակին վրայ

ԽՄԲ.— Կ'ամփոփենք Տիրակ պաքրերակեան վերջին թիւէն.—

1916ի ատեններն է որ առաջին անգամ երկու-երեք կօշիկի հայ գործատէրեր կը գտնենք Փարիզի մէջ։ 1922ին, երբ Հայ գաղթականները Փարիզ հասան, առաջին անգամ աշխատանք գտնող գործաւորները կօշկակարները եղան։ Անոնք կրցան շատ դիւրութեամբ գործ ճարել այդ ժամանակ մայրաքաղաքին մէջ հաստատուած քանի մը Հայ տուներուն մէջ, որոնց թիւը կարծեմ երեքը չէր անցներ։

Այդ օրերուն, Պէլվիլ Թաղին մէջ յոյն գործատէրերը քանի մը տարիէ ի վեր հաստատուած էին արդէն ամուր կերպով, կօշիկի հրապարակին վըրայ, գլխաւորաբար, շնորհիւ իրենց կիներուն՝ որոնք Ֆրանսացի ըլլալու առաւելութեան կը միացնէին նաեւ կօշիկի պատրաստութեան մէջ որոշ մասնագիտութիւններ։ Տեղական հրապարակի եւ աշխատանքի իրենց ունեցած ծանօթութիւններով, լայնօրէն կ'օգնէին իրենց ամուսիններուն։

Բոլոր Հայերը՝ որոնք այդ շրջանին կօշիկի մէջ աշխատիլ սկսան, — թէեւ արհեստով լաւ կօշկակար — բայց անծանօթ էին տեղական աշխատելու կերպերուն։ Շատ կարճ ժամանակի մէջ չարքով (սէռի) արտադրելու ձեւին տիրացան։ Կօշիկի մէջ գործածուած տեղական ձեռքի գործիքները քիչ ժամանակուան մէջ ճարտար կերպով կը գործածէին։ Հատով աշխատանքի դրութիւնը կը ստիպէր գործաւորները՝ օրէ օր աւելի արագ աշխատելու վարժուիլ։ 1923—24ին Փարիզի մէջ որակեալ աշխատաւոր մը հազիւ ժամը երեք Ֆրանք կրնար շահիլ գործարաններու մէջ, մինչդեռ կօշկակարութեան մէջ ճարպիկ աշխատաւոր մը յաճախ կը յաջողէր ժամը 10էն 15 Ֆրանք շահիլ։ Արտասովոր օրավարձի հրապոյրը հետզհետէ նոր հայ գործաւորներ կօշկակարութեան ասպարէզը կը մղէր։

1924—25ի դրամական աննախընթաց տագնապը յոյն գործատէրերու մեծամասնութիւնը քշեց հրապարակէն, եւ ատեն մը մեր կօշկակար գործաւորներն ալ փողոցը մնացին, Ֆրանսական կօշիկի գործարանները փակ գտնելով իրենց առջեւ։ Ֆրանսական եւ մասնաւորաբար յոյն գործարաններու մէջ, հայ գործաւորը, քիչ անգամ, հաւասար կը նկատուէր Ֆրանսացի կամ յոյն գործաւորներուն. դժուար եւ նուազ շահաւէտ գործերը միշտ հայ գործաւորին կը պարտադրուէին, գործի նուազութեան ժամանակ, առաջին անգամ հայ աշխատաւորն էր որ գործազուրկ կ'ըլլար, հակառակ իր լրջութեան եւ լաւ բանուորի համբաւին։

Կը կարծեմ սխալած չեմ ըլլար, երբ ըսեմ որ օտար գործատէրերուն հայ բանուորներու հանդէպ ցոյց տուած այս խտրական եւ անիրաւ վարմունքը մեծ դեր խաղաց հայ կօշկակար գործաւորներու արհեստակցական եւ տնտեսական ազատագրութիւնը փութացնելու մտահոգութեան մէջ։

1926ին, հազիւ տասնեակ մը գործատէր կը գտնենք Փարիզի մէջ. այս թուականէն սկսեալ մինչեւ 1935 տարեկան մօտաւորապէս կօշիկի տասը նոր հայ գործատէր «առեւտրական արձանագրութեան» թիւ կը ստանար (registre de commerce)։

1935էն վերջ, «Փուլէնի օրէնք»ով արգիլուեցաւ կօշիկի նոր խանութներու եւ նոր գործարաններու հաստատումը։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն այսօր կօշիկի գործատէրերը առ հասարակ Ֆրանսայի եւ մասնաւորաբար Փարիզի մէջ։

Փարիզի շրջանին մէջ, կօշիկի գործարան անունը կրելու արժանի մօտ 50 հաստատութիւն ունինք, որոնցմէ իւրաքանչիւրը 1939ին չաբաթական 200էն 2000 զոյգ կօշիկ կ'արտադրէր մօտաւորապէս։ Ունինք դեռ 40ի մօտ փոքր գործարաններ որոնցմէ իւրաքանչիւրին արտադրութիւնը չաբաթական 50էն 150 զոյգի կրնայ հասնիլ։

Փարիզի շրջանի 1938 եւ 1940 տարիներու միջին արտադրութիւնը 600.000 զոյգի կը հասնէր, 50 միլիոն Ֆրանքի արժէքով։ Ֆրանսայի ընդհանուր արտադրութեան մէջ առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ փարիզահայ կօշիկի արտադրութիւնը։ Իրենց ինքնատիպ յղացումներով, չատ անգամ, մեր հայրենակիցները յաջողած են արուեստագէտի մակարդակին բարձրանալ, նորանոր նախատիպերու (մօտէլ) ստեղծումով, կանանց նորոյթի կօշիկներու շինութեան մէջ։

Առեւտրական ուղղամտութիւնը ամէն անգամ եւ ամէն տեղ, Փարիզահայ կօշկակարներու գըլխաւոր առաքինութիւնը եղած է օտար մեծամասնութեան համար։ Կաշիի հրապարակին վրայ խաճ վերջացող անունները հայթայթիչներուն համար ուղղամտութեան հոմանիշ կը համարուին, եւ տեւէ ժամանակ, հայթայթիչները չեն մերժած հայ կօշկակարին բանալու չափաւոր վարկեր։ Դժբախտաբար միեւնոյնը կարելի չէ ըսել Ֆրանսայի հարաւային մասին մէջ հաստատուած կարգ մը հայրենակիցներու համար, որոնք Փարիզահայութեան չինած գեղեցիկ վարկը չարաչար գործածած են։ Սակայն եւ այնպէս, մօտ տասը տարիէ ի վեր, անոնք ալ հասկցած կ'երեւին թէ միայն ուղղամտութեամբ կարելի է ապրիլ եւ բարգաւաճիլ։

Աւելորդ չէ յիշել որ, քսանըհինգ տարուան մէջ, հազիւ հինգ սնանկութիւն պատահած է փարիզահայ կօշկակարներուն մէջ։ Քանի մը գործատուներ միայն պատուաւոր կերպով հաշուեյարդարութեան ենթարկուած են, առանց մէկուն տալ մը վնաս պատճառելու։

Կեդրոնական Ֆրանսան, Լիոնի շրջան, որուն մասին չատ մը մանրամասնութիւններ կը պակսին ինծի, գրեթէ Փարիզի շրջանին չափ կարեւոր արտադրութիւն ունի։ Հարաւային շրջանը, թէեւ որակով ցած, բայց քանակով Փարիզի արտադրութիւնը գլելու վրայ է։

Երեք շրջաններու արտադրութիւնը 1939ին մօտաւորապէս 2 միլիոն զոյգի կը հասնէր տարեկան, ինչ որ Ֆրանսայի ընդհանուր արտադրութեան գրեթէ հինգ առ հարիւրը կը ներկայացնէ։ Այս թիւին մէջ չենք հաշուեր հարիւրէ աւելի չափու վրայ կօշիկ չինողները (պոթիէ) Փարիզի շրջանին մէջ, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր հնակարկատները, որոնք երբեմն նոր կօշիկ ալ կը չինեն։

Արդար ըլլալու համար, պէտք է ընդունինք որ մեծ գովեստի արժանի են մեր բազմաթիւ հայ կօշկակար գործաւորները, որոնք իրենց գերազանց արագութեամբ եւ ճարպիկութեամբ մեծապէս նպաստած են հայ տուներու յաջողութեան։

Յաճախ, արժանապատուութեան զգացումէ մղուած, անոնք, հայ գործատիրոջ կողքին եւ անոր արտադրութեան մէջ, իրենց եռանդուն աշխատութեամբը, քանակի, որակի, ճաշակի եւ յղացումի իրենց բաժինը բերին։

ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՔՄԷՃԵԱՆ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ նոր եւմտացոյցին մէջ մասնաւորաբար չատ երախաներ ունեցող մայրերու նպաստներու քանակը պիտի աւելնայ։ Այս նոր ծրագրով կը կարծուի թէ Խ. Միութեան ընդհ. բնակչութեան թիւը քանի մը տարիէն երկու հարիւր միլիոնի պիտի բարձրանայ։

Յառաջիկայ տարիներուն համար մայրերու յատկացուելիք գումարը պիտի ըլլայ 400 միլիոն ռուբլի, վերջին անգամ տրուած նպաստին գումարն էր երկու միլիոն հարիւր հազար։

Մինչեւ երեք զաւակ ունեցողներուն յատկացուած նպաստն էր 400 ռուբլի իւրաքանչիւրին, տասնէն աւելի ունեցողներունը 5000 ռուբլի։

Բազմանդամ ընտանիքի մայրերուն տրուած դրամը ամսական 80էն հարիւր ռուբլի է։ Նկատողութեան առնելիք պարագան այն է որ Խորհրդային Միութիւնը իր խաղաղութեան ժամանակի մեքենական ծրագրի գործադրութեան համար մարդկային ձեռքերու պահանջն ունի։ Պատերազմը չատ տուգի նստաւ իրեն։

Շատ հաւանաբար Խ. Միութիւնը երեք զաւէն զատ, բանակէն աւելի մեծ թիւով զօրակարգեր արձակէ, որպէսզի կարենան մասնակցիլ հնգամեայ ծրագրին գործադրութեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԱՐԱԲԿԻՐԸ, որ այժմ ունի 20.000 բնակիչ, հիմնուած է 1925ին։ Իր արտէլը հիւսուածեղէնի եւ կարի բաժանմունքներէն զատ, ունի մեքենայի մասեր պատրաստող եւ նորոգող աշխատանոց։ Կ'արտադրէ ամսական մօտ 900 հազար րուբլի արժէքով բամպակեղէն։ Մօտ ատենէն պիտի արտադրէ նաեւ մետաքսի գործուածքներ։ Արտէլին մէջ կ'աշխատին 470 բանուորներ, որոնց 55ը նոր ներգաղթողներ։ Ունի առանձին ակումբ, գրադարան, մանկապարտէզ եւ մանկամսուր՝ մօտ 120 երախաներու համար։

Աւանին գլխաւոր պողոտան կ'եզերեն զուլալ ջուրով առուակներ։ Բոլոր տուները շրջապատուած են այգիներով ու պարտէզներով։

Ունի երկու միջնակարգ վարժարան, մէկ գիշերային միջնակարգ վարժարան՝ բանուորներու համար, երեք մանկապարտէզ, մէկ մանկամսուր, երկու գրադարան եւ երկու ակումբ, ուր տեղի կ'ունենան թատերական եւ շարժանկարի ներկայացումներ, Երեւանէն եկող խումբերու կողմէ։ 1945ի գրքերուն քանակն էր 5780, որոնց 4500ը դուրս տրուած է կարդալու համար։

Մանկապարտէզը ունի 70 երախայ, 3—6 տարեկան։ Հաստատուած է հասարակածային հիւանդութեանց բուժակայան մը, ընդհ. բուժարան մը՝ ատամնաբուժական եւ դեղարանի մասերով։ 1941ին հիմնուած է մայրանոց մը։ Այս բոլոր հիմնարկութիւնները կը սպասարկեն ամսական հարիւր հիւանդներու, եօթը բժիշկներ եւ քսան օգնականներ։ Ունի նաեւ բաղնիք մը։

Վերջին ամիսներուն այնտեղ տեղաւորուած են Սուրիա-Լիբանանէն, Պալքաններէն եւ Իրանէն ներգաղթող 180 ընտանիքներ։

Պատերազմի ընթացքին Նոր Արաբկիրն ալ տուած է բազմաթիւ զինուորներ, ինչպէս եւ պատսպարած 300 ընտանիքներ, որոնք եկած էին գրաւեալ շրջաններէն։ Այս տարուան վերջը Երեւանի հանրակառքը պիտի հասնի Արաբկիր։

Նոր աւանը հիմնուած ատեն, կառավարութիւնը կը շինէ 10 շէնքեր։ Ամերիկայի Արաբկիրցիներու Միութիւնն ալ կ'օգնէ բնակարաններու շինութեան, եւ ուղղակի հին Արաբկիրէն 70 ընտանիքներ տեղաւորուելով կը դառնան աւանին առաջին բնակիչները։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին հրամանատարութեան քաղաքական խորհրդականը, Րոպըրթ Մըրֆի ձայնասփիւռ ճառ մը ուղղելով գերման ժողովուրդին, «Ամերիկացիներուն հիացումը յայտնեց այն աքանչելի ճիգերուն համար զոր ի գործ կը դնեն ժողովրդապետութիւն հաստատելու համար»։— Անգլ. կառավարութիւնը մերժեց Ֆըրանսայի բողոքը, գերման ընկերվարական պետին՝ Շումախըրի այցելութեան մասին։ Հարցը փակուած կը համարուի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՑԱՌԱՋ»Ի

ԲԱՐԵՀԱՃԵՑԷՔ ՍՏՈՐԱԳՐԵԼ

Մարսէյլ, 5 Դեկտ.— Զարմանքով կարդացի «Ցառաջ»ի 5 Դեկտ. թիւին մէջ «Հ.Մ.Ը.Մ.ական մը» ստորագրութեամբ յօդուածը, որուն մէջ իմ անունս ալ խառնուած էր իրականութենէն բոլորովին հեռու մեկնութիւններով։

Պատրաստ եմ, սիրելի «Հ.Մ.Ը.Մ.ական» ձեր գրութեան ալ պատասխանելու, պայմանաւ որ քաջութիւնը ունենաք ձեր ստորագրութիւնը դնելու ինծի պէս։

Կ'ըսէք.— «Աւա՜ղ, փոխանակ Միութեան վեհ րելքին աշխատելու, դուք ալ սկսաք ձուլումի յանկերգ երգել, մինչեւ որ Մասնաճիւղիս ընդհ. ժողովը եկաւ վերջ տալ ձեր գործունէութեան»։

Ճիշտ այդ ընդհ. ժողովին փափաքին ընդառաջ երթալով, երգեցի ոչ թէ ձուլումը, այլ միութեան երգը։ Ինքզինքս յանցաւոր չեմ նկատեր, ուրախ եմ միութիւն երգելուս համար, ի շահ Հ.Մ.Ը.Մ.ի։

Կ'ուզէք հանրութեան ծանօթացնել ներկայ վարչութիւնը եւ իր եօթը անդամները, իբրեւ համեստ, գործունեայ եւ բոլորովին չեզոք։ Գիտեմ եւ, անոնք եղած են Հ.Մ.Ը.Մ.ական եղբայրներս, որոնցմէ շատերուն հետ երկար տարիներ աշխատելու հաճոյքը ունեցած եմ։ Հաւանաբար անոնց խիղճը լմբոստացած է ընդհ. ժողովին ինծի եւ իմ վարչութեանս հանդէպ բռնած ընթացքէն, (միութիւն ստորագրելնուս համար) եւ ՉՈՐՍ ԱՆԳԱՄ ՆԱՄԱԿ ԳՐԱԾ ԵՆ ԻՆԾԻ, որ իմ գործօն մասնակցութիւնս բերեմ թէ իրենց եւ թէ մեր սիրելի Միութեան։

Հեռու չեմ իրենցմէ, իմ Միութենէս, միշտ պատրաստ եմ, երբ վերջ գրուի Հ.Մ.Ը.Մ.ի անվայել վերջին նորաձեւութեան, բռի ըսածներուն։

ՀՐԱՆԴ ԱԹԹԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ կառավարութիւնը մէկ միլիոն լեվայի նպաստ յատկացուցած բլլալով հայկական դպրոցներուն, բաժնուած է հետեւեալ համեմատութեամբ.—

Փլովտիվ՝ 220.000 լեվա, Վառնա՝ 180.000, Սոֆիա՝ 170.000, Պուրկազ՝ 130.000, Ռուսէ՝ 60.000, Եամպոլ՝ 50.000, Խասքովո՝ 50.000, Սլիվէն՝ 30.000, Շումէն՝ 30.000, Տոպրիչ՝ 28.000, Սթ. Զակորա՝ 20.000, Փազարճըք 20.000, Տըրնովա՝ 12.000։

ՃԷԶԻՐԷԻ (Սուրիա) գաղութը որ կը հաշուէ 65 ընտանիք, դպրոցը վերաբացուած է։ Առ այժմ արձանագրուած են յիսունը չորս աշակերտներ, երեք ուսուցիչներով։

Այս փոքրիկ գաղութն ալ թշուառութեան մատնուած է. մանաւորաբար այն ընտանիքները՝ որոնք ներգաղթի ակնկալութեամբ ծախած են իրենց անշարժ ու շարժուն կալուածները։

ԱՐԱԲ - ՓՈՒՆԱՐԻ (Սուրիա) հայ կեանքն ալ փոթորկած է, շնորհիւ ներգաղթի յանձնախումբերու անավարի գործունէութեան։ Ժողովուրդը նիւթական ու բարոյական ահագին վնասներու է ենթարկուած եւ դարձած է քսանըհինգ տարի վերջ՝ կրկին գաղթական։

Մեծ արժէք ներկայացնող կալուածները ոչինչ գիներով ծախուած են տեղացիներուն։

Դպրոցը վերաբացուած է, ցարդ արձանագրուած են հարիւր աշակերտներ։ Դպրոցականներէն մէկ մասը հայ կաթոլիկ վարժարանը արձանագրուած է, մնացեալը կը մնայ փողոցը, որովհետեւ ծնողներ չեն ուզեր «յետադիմականներուն» դպրոցը ղրկել իրենց զաւակները ...

ԹԷԼ - ԱԳԻԱՏՆ ալ նոյն տխուր պատկերը կը ներկայացնէ։ Ներգաղթի աղմուկը պատճառ եղած է որ տուներ, խանութներ եւ պարտէզներ ծախուին ոչինչ գիներով։ Կարգի առատութեամբ նշանաւոր այս վայրին մէջ, հարիւր կրամ կաթ ճարելու համար տասնեակ դուռներ պէտք է բախել։

«Ցառաջդիմական»ներու գզուելի պայքարը մեծ աւեր կը գործէ աշակերտներու կրթական գործին մէջ։ Դպրոցը ունի 32 աշակերտ։ «Ցառաջդիմական»ներու զաւակները փողոցները կը թափառին, սպասելով որ Բարեգործականը պիւտճէ եւ ուսուցիչ տրամադրէ իրենց, անշուշտ «յառաջդիմական» մէկը... (Արեւելք)։

ԻՐԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԸ մեծ գովասանքով կը խօսին ճարտարապետ Վարդան Յովհաննէսեանի մասին, ուսած Փարիզ։ Անոր պատրաստած նախագծով շինուած են Տարբանտի արքունի պալատը։ Ան լրացուցած է «Սպաներու ակումբ»ը որուն շինութիւնը սկսած էր ճարտարապետ Կէվրէկեանի նախագիծով եւ կարգ մը ուրիշ շէնքեր։ Յովհաննէսեան ներկայիս արքունի գլխաւոր ճարտարապետն է։

ԹՐԱԿԻՈՅ կուսակալութեան ընդհ. քարտուղար եւ փոխ կառավարիչ Պ. Եորկիոս Քիսավոս այցելած է Աթէնքի «Ազատ Օր»ի խմբագրատունը, խօսելով մեր հայրենակիցները շահագրգռող խնդիրներու մասին։ Պ. Քիսավոս իր պաշտօնավարութեան կարճ շրջանին մեծապէս օգտակար եղած է Թրակիոյ մեր հայրենակիցներուն, մեղմացնելով իր շրջանին հակահայ տրամադրութիւնները։

ԱՆԳԼԻՈՅ Բ. ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ գրելու գործը յանձնուած է Քէմպրիճի Թրինիթի բարձր. վարժարանի դասախօս Մ. Պըթլըրի, գործ մը որ մինչեւ իր մահը կրնայ տեւել։ Մինչեւ գալ տարի Հոկտեմբերին մասնակի վճարում պիտի կատարուի, անկէ վերջ մէկ տարուան համար ամբողջական վճարում, յետոյ մինչեւ գործին լրանալը նոյէն մասնավճար։ Առաջին մեծ պատերազմին պատմութիւնը 1918ին յանձնուած էր զօր. Սըր Ճօն էտմընտսի։ Ցարդ լոյս տեսած է 25-30 հատոր եւ տակաւին կըշարունակէ։ Այսօր անիկա 85 տարեկան է եւ կը ստանայ 2000 անգլ. ոսկի տարեկան։ Պօէրներու պատերազմին պաշտօնական պատմութիւնը ութը տարիէն լրացաւ եւ արժեց 34.000 ոսկի։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ, (Ցուշեր եւ խոհեր). գրեց՝ Արտաւազդ արք. տպ. Պէյրութ, 1946։

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

« Հայե՛ր, մեր հերոս նախնիքներու հոգիները մեզի կը նային այսօր։ Պիտի կարենա՞նք ըմբռնել մեր դատին կենսական նշանակութիւնը։ Պիտի կարենա՞նք պայքարիլ շատ աւելի դժնդակ կեանքի պայմաններու դէմ։ Պիտի ուզե՞նք վանել ամէն տխուր հասանականութիւն»։

Նոյն թերթին մէջ, Սարայեվոյի մահափորձէն վերջ՝ Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ հրատարակուած յայտարարութիւնը.

— «Տաւրոսեաններու գագաթէն ու Հայաստանի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն՝ Հնչակեան կուսակցութիւնը հրապարակ կ'իջնէ վերստին օգտուելու քաղաքական պայմաններէն ու արեան մէջ խեղդելու համար Օսմանեան մենատիրութիւնը։ Ապստամբութեան եւ պայքարի զանգն է որ կը հնչեցնենք։ Սոցիալ Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակցութիւնը՝ վերջին քսանեւհինգ տարիներու ընթացքին, արիւնի-երկար ճամբայ մը կտրեց, փրկելու համար հայ ժողովուրդը, որ ցաւի, զրկանքի ու տեւական հալածանքներու տակ ապրեցաւ, կատարեալ եւ ամբողջական անիրաւութեանց զոհ ։

« Հնչակեան կուսակցութիւնը բարոյական եւ նիւթական իր բոլոր կարելիութիւնները զօրաշարժի պիտի ենթարկէ, յեղափոխութեան թուր ի ձեռին։ Ազգերու գոյութեան համար մղուող այս պայքարին մէջ, չենք կրնար ձեռնածալ նստիլ։ Իբրեւ զինակից ռուս բանակներուն, պիտի կռուինք Հայաստանի, Կիլիկիոյ, Կովկասի եւ Ատրպէյճանի մէջ։ Հայրենասիրական ու պատմական մեր բոլոր պարտականութիւններուն հաւատարիմ կը մնանք։

«Բոլոր այն հերոսները, որոնք պատրաստ են իրենց կեանքն ու բազուկը ի սպաս դնելու հայրենիքի փրկութեան, անհրաժեշտ է որ օժանդակեն այս պայքարին՝ բարոյական ու նիւթական իրենց բոլոր կարելիութիւններով։ Անհրաժեշտ են այս զոհողութիւններն ու ոգորումները, որպէսզի վաղը կարենանք հպարտութեամբ ներկայանալ Հաշտութեան Խորհրդաժողովին ու կարենանք պահանջել մեր կեանքի ու քաղաքականութեան բացարձակ ազատութիւնը։ Այս ճամբով միայն պիտի կարենանք ձեռք ձգել այն բացարձակ անկախութիւնը եւ պետական վարկը, որուն համար դետերով արիւն հոսեցաւ։ Թող ծագի պատերազմի արշալոյսը եւ այդ լոյսին տակ երեւան գան իրաւունքը, արդարութիւնը եւ ազատութիւնը։

«Ցառա՜ջ, ընկերնե՛ր։ Գործի գլուխ ։ Մեր մահով խեղդենք Հայաստանի սպառնացող մահուան վտանգը։ Որպէսզի ան ապրի յաւիտենապէս։

Սոցիալ - Դեմոկրատ Հնչակեան
Կեդր. Կոմիտէ

Փարիզ, 1914

Այդ փաստաթուղթերը կառավարութեան ձեռք անցան, երբ զօրաշարժ կը հռչակուէր։ Կառավարութիւնը որոշեց սպասել դէպքերու զարգացման եւ յեղափոխականներու նպատակները կամ գլխաւորութիւնները կանխելու ոեւէ փորձ չըրաւ։ Ո՛չ մէկ շարժում կամ ձեռնարկ։ Միայն որոշեց փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել՝ ծածուկ ։

Ես, սակայն, Դաշնակ կուսակցութեան ականաւոր դէմքերէն շատերու, ու մանաւորաբար Էրզրումի երեսփոխան բարեկամիս՝ Վարդգէսի տեղեկացուցի, թէ կառավարութիւնը ծանօթ է բոլոր անցուդարձերուն եւ թէ շատ բուռն հակամիջոցներու պիտի դիմէ, եթէ երբեք յեղափոխական ծրագիրներու գործադրութեան լծուին Հայերը։

Նպատակս էր այս կերպով պարզել Հայերուն, թէ կառավարութիւնը քուն չէ, տեղեակ է բոլոր մանրամասնութեանց եւ թէ Հայերու համար մեծ փորձութիւն է ձեռնարկել հակապետական ոեւէ քայլի, որ կրնայ խեղդուիլ իր սաղմնային վիճակին մէջ։

Երբ հռչակուեցաւ Զօրաշարժը, զէնքի տակ առնուող Հայերու մէկ մասը փախաւ արտասահման, ուրիշ մաս մը՝ զէնքերով անցաւ Անատոլուի խորերը։ Ու նոյնիսկ պատահեցան որոշ բախումներ՝ կարգ մը շրջաններու մէջ։

Ընդհ. հրամանատար՝ Էնվէր փաշա Հայոց Պատրիարքը հրաւիրեց իր մօտ եւ չեշտեց թէ՝ Հայերու ընթացքը ուղղակի թշնամական բնոյթ եւ նկարագիր ունի։ Այնպիսի օրերու մէջ, երբ պետութիւնը զէնք կուտայ Հայերուն, այս վերջինները կը փախչին Անատոլու եւ այդ զէնքերը կ'ուղղեն Թուրք բնակչութեան, մահուան, աւերներու եւ թալանի պատճառ հանդիսանալով։ Խնդրեց, ուրեմն, որպէսզի իբրեւ կրօնապետ, միջոցներ ձեռք առնէ՝ խրատելու համար օրինազանցները ։

Էնվէր փաշա ճշդեց միաժամանակ թէ՝ Թուրք հրամանատարութիւնը կտրուկ եւ խիստ միջոցներու պիտի դիմէ, երբ Հայերու յարձակումները ընդհանուր բնոյթ ստանան ։

Պատրիարքը Էնվէր փաշայի նկատողութեան յանձնեց այն պարագան, որ գործուող բոլոր ոճիրները յեղափոխական կազմակերպութիւններու գործն են. խոստացաւ, միաժամանակ, թելադրել իր հօտին, որպէսզի չհետեւի չարագործներու օրինակին եւ շարունակէ հաւատարիմ մնալ պետութեան ։

(10)

(Շար.)

թիւնները յետաձգուեցան եւ մթնոլորտը կը մնայ միշտ անորոշ :

Քաղաքական յանձնաժողովը նորէն քննեց զինաթափութեան խնդիրը : Այս առթիւ անգլ. պատուիրակը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է նախ հաւաքական ապահովութիւն հաստատել, եւ յետոյ խօսիլ զինաթափութեան մասին : «Ազգերը չեն կրնար գիտնալ թէ կրնա՞ն կրճատել իրենց զինեալ ուժերը, ցորչափ վստահ չեն ապահովութեան միջոցներ ստանալու, համաձայն Մ. Ա. Կ.ի դաշինքին 43րդ յօդուածին» : Այս յօդուածը կը տրամադրէ որ Միացեալ Ազգերու անդամները Ապահովութեան Խորհուրդին տրամադրութեան տակ դնեն իրենց զինեալ ուժերը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Պ. Տէֆանա-զով, արտաքին նախարարութեան օգնականը, կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ թրքական նոր դեսպանին հետ :

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ.— Պոլսոյ «Թասվիր» թերթը կը գրէ.— Արժանահաւատ լուրերու համաձայն, Լաթաքիոյ շրջանին մէջ տեղի ունեցած քախումներու մասնակցող Սուրիացի ժանտարմաներու գլուխը կը դտնուի Թուրքերու յայտնի թշնամի քօմիթաճի Հրանտ որ ինչպէս Թրքարնակ բոլոր շրջաններու մէջ, նոյնպէս ալ Պայըր Պուճաքի կարգ մը գիւղերուն մէջ Թուրքերու հանդէպ բռնութիւններ ի գործ կը դնէ : Հրանտին հրամանով գործող ժանտարմաները իրենց ձեռքէն եկած ամէն չարիք ի գործ կը դնեն Թուրքերու հանդէպ : Բարեկարգութեան քօղին տակ թաղնուած այս շարժումներու միջոցին, Լաթաքիոյ մէջ խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են եւ ոստիկանական ուժերը քառապատկուած : Կացութիւնը օրէ օր աւելի կը վատթարանայ :

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ (Ե. ժողով) Ծերակոյտի շէնքին մէջ պիտի տեղաւորուի Դեկտեմբեր 24ին : Այս շաբթու Ազգ. Խորհուրդը պիտի ընտրէ 50 անդամներ, համաձայն իւրաքանչիւր հոսանքի կարեւորութեան : Գաղթավայրերու անդամներով կը լրանայ ամբողջ կազմը, 315հոգի :

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ ըմբոստ հրոսախումբեր յարձակեցան Կրէվէնայի շրջանին գիւղերուն վրայ : Ըմբոստները սկսած են գործել նաեւ Մայրաքաղաքին մէջ : Առջի օր ձեռնառումբեր նետուեցան եւ կրակ բացուեցաւ զանազան թաղերու մէջ :

ՀԱԿԱՑ ՆԱՒ ՄԸ, «Լիպէրթէ», նախկին գերմանական «Եւրոպա»ն, սաստիկ [illegible] կիրակի օր : Պարունակութեան [illegible] «Փարի» շոգենաւը [illegible] խրեցաւ : Այս արկածը ծանր կորուստ մը կը կազմէ Ֆրանսայի առեւտրական նաւատորմին համար : Մասնագէտներ կը յուսան փրկել նաւը : Հանրօգուտ շինութեանց նախարարը յայտարարեց թէ նորոգութիւնները մօտ մէկ տարի պիտի տեւեն :

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ բուռն ցոյցեր տեղի ունեցան Միացեալ Ազգերուն եւ Ֆրանսայի դէմ : Թերթերը կ՚ըսեն թէ Զօր. Ֆրանքօ անձամբ միջամտեց, միեւնոյն ատեն հասկցնելով որ Միացեալ Ազգերը իրենց գործերով զբաղին :

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Թրքահայ Դատի պաշտպան յանձնախումբի մասնաճիւղը, ժողովի կը հրաւիրէ իր յանձնախումբի 21 անդամները այս չորեքշաբթի ժամը 20ին եկեղեցւոյ սրահը : Կարեւոր օրակարգ :

Աղիւս խնամի պարահանդէս

HOTEL CONTINENTALի շքեղսրահներուն մէջ, Դեկտ. 21, շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախկին haut commissaire et ambassdeur de France, Պ. HENRY PONSOT եւ նախագահութեամբ Պ. ՔԱՌԼՕ ՍԻՐԱՔԵԱՆի : Ընտիր նուագախումբ Fernand Bouillon իր ամբողջ կազմով եւCostia՝ հունգարական հռչակաւոր խումբը :Այժմէն ապահովել սեղանները, դիմելով Պ. Նուպար Զարֆճեանի, 7, rue de Ponthieu , Ely. 23-66 : Տոմսերու համար՝ Պ. Պարկիրճեանի 52, rue Lafayette, Tai. 55-88 եւ Պ. Վահէ Զիլինկիրեանի 24 rue Feydeau Cent. 48-51 :

Ամերիկեան աճուրդ տեղի պիտի չունենայ :

Երգահանդէս Լիոնի մէջ
ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(ԼԻՈՆԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ)

15 Դեկտեմբեր, կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Ռամօի (Salle Rameau) մեծ սրահին մէջ :

Տոմսերու գինները 50, 75 եւ 100 ֆրանք :

Դիմել Յ. Տէյիրմէնճեան՝ 69 Cours Lafayette Արմենակ Աւետեան՝ 205 rue Duguesclin, Կէնճեան եղբարք՝ 45 rue de Bonnel, Գ. Ֆէլլահեան՝ 50 rue Dunoir, Ոսկունեան՝ 34 rue Dunoir, Béal: 15 rue de la République, Տէսինի համար Ֆօթօ Կարօ :

Համերգ Մարսէյլի մէջ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին Հովանաւորութեամբ Կաթող. լիազօր պատրիարք ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի :

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի :

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ :

Ծանօթ.— Համերգին օրը կիշէն տոմս չի ծախուիր : Կանուխէն ապահովել դիմելով Պ. Պ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02 : Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Մ. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean, Հացագործեանի՝ 15 rue Longue des Capucins, Tél. C. 05-78 եւ երգչախումբի անդամներուն :

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը Փարիզի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ, կաթող. լիազօր :

Կիրակի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 17ին, Salle Gaveauի մէջ, (45 rue La Boëtie) :

« ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ »

Կազմակերպուած Փարիզի Հայկական-երգչախումբին կողմէ ,ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Յայտագրին մէջ պիտի գործադրուին վարդապետին մշակած գործերէն 40 կտորներ, խմբերգի, մեներգի եւ դաշնակի համար : Նախօրօք ապահովել տոմսերը հետեւեալ հասցէներէն.— Հրանտ Սամուէլ, Սապօնճեան, 39 rue Trévise, Բամպուքճեան 9 rue Jouy Rouve, Հ. Սարգիսեան 261 Fbg. St. Martin, Պարթեւեան 14 rue Petit, Paris (19) : Համերգին օրը տոմս պիտի չի ծախուի սրահը :

Մանուկներու Օրը

Կը տօնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի շրջ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերուն հետ միասին, Յունուար 2ին, հինգշաբթի օր ժամը 3.30-6, Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ :

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

[illegible], շաբաթ [illegible] 8էն մինչեւ լոյս, 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy. [illegible] նուագախումբ, ճոխ պիւֆէ : Սրահին ջեռուցումը ապահովուած է :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԿՈՅԹ Համազգեցիական Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ, 14 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն մինչեւ լոյս, Հ. Ա. Ը. Միութեան սրահին մէջ, 67 rue Longue des Capucins, հայկական եւ եւրոպական պարեր, երգեր եւ զանազան հաճելի անակնկալներ : Պիտի պարուին Քղեցիներու հանրածանօթ, «Օրօրու ջուր», «Աղատղայ» եւ «Տալտալայ» շուրջպարերը : Մուտքը ազատ է :

ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ Լենինականի գիւղերէն, Մկրտիչ Սիմոնով կը փնտռէ իր մեծ որդին Յովհաննէս Մկրտիչեան Սիմոնով, որմէ 4 տարիէ լուր չունի եղբայրը Վահէ Մկրտիչեան Սիմոնով, բոլորն ալ Հայաստանծնած եւ Լենինականի 11րդ գաւառամասի բնակիչ : Տեղեկացնել « Յառաջ »ի : Փնտռողը կը խոստանայ 100 տոլար նուէր ճշգրիտ տեղեկութիւն տուողին :

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ Կրթական Մարմնոյ դպրոցական հանդէսը Դեկտ. 15 կիրակի օր ժամը 2.30ին, Քաշանի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Ե. Տալեանի : Հաղորդակցութեան միջոց.— առնել Porte d'Orléansէն 187 թիւ օթօպիւսը, եւ իջնել Mairie de Cachan, կամ մէթրոով Arcueil – Cachanի կայարանը :

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ թէյասեղանը՝ կիրակի 22 Դեկտ. կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Salle Saulnierի մէջ, 7 rue Saulnier, métro Cadet : Բոլոր հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Քրիստափոր եւ Անահիտ Թէրզիպաշեան, խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, հեռագրով եւ նամակով խնդակցութիւն յայտնած են իրենց ամուսնութեան առթիւ :

ՁԵՐ ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ
ԿՐՆԱՔ ԱՆՑԸՆԵԼ
ՍԱՍՈՒՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

որ 24 եւ 31 Դեկտեմբեր գիշերներուն համար կազմակերպած է հաճելի Ռէվէյօններ ճոխ ուտելիքներով եւ խմիչքներով :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին : Խիստ կարեւոր օրակարգ : Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին :

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս ուրբաթ երեկոյ, կարեւոր օրակարգ :

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ Քաշանի դասախօսական ժողովը այս չորեքշաբթի : Սովորական հաւաքատեղին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պօմոնի «Քրիստափոր» խումբին ընդհանուր ժողովը այս հինգշաբթի Դեկտ. 12, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի G սրահը : Դասախօս՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ : Նիւթ՝ Հայրենիքի գաղափարը : Նոյն օրերը 8էն 9 հայերէնի դասեր նոյն սրահը :

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ընկերութեան բազմաթիւ անդամներու պահանջին վրայ, նոր վարչութիւնը հարկադրուած է ընդհ. ժողովը նիստի հրաւիրել, քննելու համար եղած մեղադրանքները : Ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ, 19a rue Caumartin :

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13[e]

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տ. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Jeudi 12 Décembre 1946 Հինգշաբթի 12 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N 4877-Նոր շրջան թիւ 16 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՄԷԿԸ ՄԻՒՍԻՆ ԴԺԲԱԽՏ

Նորէն կրակ եւ արիւն՝ արեւմուտքէն արեւելք: Հարեւան Յունաստանի եւ հեռաւոր Իրանի լեռներուն եւ քաղաքներուն մէջ:

Եղբայրասպան կռիւ, որ կրնայ հետզհետէ ծաւալիլ եւ յանգիլ քաղաքացիական պատերազմի Միեւնոյն ատեն սրելով զանազան ախորժակներ:

Արդէն արիւնլուայ եւ ուժասպառ՝ վերջին աշխարհամարտէն, Յունաստան կը կարօտէր երկար տարիներու խաղաղութեան եւ շինարար աշխատանքի, կապելու համար իր վէրքերը:

Զլանցաւ այդ բախտը, եւ նոր վէրքեր բացուեցան իր սրտին վրայ, ազատագրութենէն վերջը:

Շատեր կը կարծէին թէ պատահական դէպքեր են այն ընդհարումները որ ծագեցան աջին ու ձախին, ռոյալիստներուն եւ ըմբոստին, կառավարական զօրքին եւ ապստամբ հրոսախումբերուն միջեւ:

Բայց ահա երկրորդ տարին է որ արիւնը կը հոսի Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ լեռներէն մինչեւ Պելոպոնէսի քարաժայռերը: Յունական արիւն՝ Յոյներու ձեռքով ...

Միայն վարչական կարգուսարքի, հանրապետութեան եւ միապետութեան յաւիտենական վէճը չէ որ ճակատներ բացած է ժողովուրդի գլխուն: Կա՛ն նաեւ ընկերային եւ տնտեսական, դասակարգային շարժառիթներ, ինչպէս եւ արտաքին գրգռութիւններ:

Խնդիրը այն է որ այս կսկծալի պառակտումը եւ համատարած թշուառութիւնը կը քամեն երկրին երակները: Իսկ մեր յոյն բարեկամները փոխանակ միացեալ ճակատ կազմելու, իրար կը բզկտեն:

Միայն յայտնի կամ ծածուկ թշնամիներ կրնան օգտուիլ պատմական Ելլադայի այս եղերական վիճակէն, ո՛վ որ ալ ըլլայ պատասխանատուն, չատ [illegible] աւելի մութ հեռանկար մը կը պարզուի, երեւութական խաղաղութենէ մը վերջ:

Մինչ կը կարծուէր թէ Թաւրիզ եւ Թեհրան լեզու գտած են, տքնաջան բանակցութիւններէ վերջ, ահա բանակ մըն է որ կը քալէ «ըմբոստ» Ատրպատականի դէմ: Կեդրոնը կը փորձէ վերահաստատել իր կեդրոնաձիգ իշխանութիւնը նահանգի մը վրայ, որ շատոնց արթնցած եւ արմատական բարենորոգումներ կատարած է, կարճ ժամանակի մը մէջ:

Այս անակնկալ արշաւանքին շարժառիթներն ալ շատ բարդ են:

Կառավարական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ զինուոր պիտի ղրկուի ամէն կողմ, հսկելու համար ընտրութեանց վրայ:

Անոնք որ ծանօթ են արեւելեան երկիրներու կարգուսարքին, գիտեն թէ ի՛նչ կը նշանակէ այսպիսի կարգադրութիւն մը:

Միւս կողմէ, գաղտնիք չէ որ բոլորովին տարբեր պայմաններ կը տիրեն Իրանի հիւսիսային եւ հարաւային շրջաններուն մէջ: Օրինակ, Ատրպատականը կարելի չէ բաղդատել Խուժիստանի հետ: Նահանգներ կան որ պիտի ողողուին կառավարական զօրքը, ճակատելու համար ձախ հոսանքներու դէմ. իսկ ուրիշներ պիտի ըմբոստանան, վտանգ մը տեսնելով իրենց ինքնավարութեան դէմ:

Ատրպատականի պարագան մանաւորապէս կը շահագրգռէ մեզ անոր համար որ, ոչ միայն հայաշատ շրջան մըն է, այլեւ սահմանակից Հայաստանի:

Անշուշտ Խ. Միութիւնը պիտի չգոհանայ ամերիկեան դիտողի դիրք բռնելով: Իսկ Ատրպատականի բարենորոգիչները, որոնք մինչեւ հիմա խուսափած են անջատումէ, կրնան վերաքննել իրենց ուղեգիծը, եթէ միջին ճամբայ մը չգտնուի:

Ինչպէս Յունաստանը, Իրանն ալ կը կարօտի տեւական խաղաղութեան եւ արմատական բարենորոգումներու:

Ճիշդ է, Պարսիկներն ալ երկար ճամբայ կտրեցին վերջին քսան տարիներու ընթացքին: Բայց, ընկերային - տնտեսական կարգուսարքը շատ ալ փոխուած չէ: Նորէն խաները, ցեղախումբերու, հողատէր - կալուածատէրներու առանձնաշնորհեալ դասերն են որ կը տիրապետեն: Տակաւին օր ու արեւ չեն տեսած աշխատաւոր բազմութիւնները, մանաւանդ Ներքին գաւառներու գիւղացին:

Բարեկամ ու հարեւան, տարեկից եւ դարերով բախտակից՝ երկու ժողովուրդներուն ալ, պիտի մաղթէինք որ կարճ տեւէր իրենց տաժանելի երկունքը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ...

Կրկին պիտի հաւաքուինք հոս Փարիզի եւ հո՛ն Մարսէյլի շքեղ սրահներուն մէջ՝ յիշելու եւ վերակենդանացնելու հայ երգի Ս. Մեսրոպը՝ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ:

Եօթանասուն հինգ տարիներ անցած են այն օրէն, երբ կնանքի եկաւ Սողոմոնեանց Սողոմոնը՝ փոքրաթիւ համեստ հայ հեռաւոր գաղութի մը ծոցը՝ Քէօթահիոյ մէջ:

Ո՛չ հովիւներ եւ ո՛չ մոգեր եկան զայն շնորհաւորելու: Քաղքին համեստ մամիկները, դրացի հարսերը եւ իր ամենափրկելի կիւլնա հօրաքոյրը աչքալուսեցին անոր ծնունդը եւ շրջապատեցին անոր փայտեայ համեստ օրօրոցը:

Դիպուած մը եւ որբութեան հանգամանքը զինք նետեցին Էջմիածին՝ Քրիստոսի կրօնքը սերտելու, վարդապետանալով թեմի մը առաջնորդ ըլլալու, ժամին մէջ քարոզ խօսելու եւ տարին քանի մը անգամ հանդիսաւոր պատարագ մատուցանելու համար:

Այսպէս կ՚երեւակայէին, անշուշտ, իր ազգականներն ու հայրենակիցները: Մինչեւ վերջին ալ, Քէօթահիացին, լեզուէն բաց չթողուց «Սողմոն վարդապետը: Ան, Կուտինացին (Քէօթահիա) Սողմոնն էր: Թաւական մը չիրին անէքտ... ներ ձգած էր իր քաղքին մէջ՝ իր չարաճճի խաղերով:

Գնաց, Թիւրքին (թրքերէն երգ) շրթներուն եւ օր մը, երբ Կոմիտաս Վարդապետ, կարօտը սրտին, վերադարձաւ իրեններուն մօտ, հայ երգը գոռացնելու՝ թրքախօս քաղաքին՝ Քէօթահիոյ մէջ: [illegible] տեղական տարրերէն կազմած խումբով մը՝ իր մկրտուած Ս. Թորոս եկեղեցւոյ ընդարձակ բակը:

«Լօ՛, լօ՛, լօ՛. ւէդ Սիփանայ Սարին վրայ.—» Ի՛նչ զարմանահրաշ երեւոյթ: Սիփանն ո՛ւր: Քէօթահիան ուր: Կամուրջ մը կը նետէր հայրենի լեռնէն՝ մայրենի լեզուն քնքուշեան տակ կորսնցուցած հայութեան հոգիին միջեւ:

Եւ մենք, յետ այնորիկ, սկսանք հայ Էրգը հնչեցնել այդ թրքական եւ թրքախօս քաղաքին պաշտերուն, պարտէզներուն, հարսանեկան եւ ընտանեկան խնջոյքներու միջոցին...

Ա՛խ, ինչ սրտալի յուշեր ունիմ այդ օրերէն: Իրապէս Հայոց քրիստոնէութեան դարձի երեւոյթ մը: Քէօթահիոյ հայութեան՝ հայրենի երգի՝ ուրեմն եւ հայախօսութեան դարձն էր որ տեղի ունեցաւ այդ տարիներուն՝ իր լուսատրիչ - զաւկին Սողմոնիկին - Կոմիտասի միջոցաւ:

Այս կիրակի, աշխարհի գեղարուեստի ոստանին՝ Փարիզի մէջ, Արայ Պարթեւեանի եւ Մարսէյլ վարդան Սարգիսեանի ճղոտներուն տակ պիտի ղեկավարուին ու պիտի հնչեն Քէօթահիացի որբՍողմոնի՝ Կոմիտաս Վարդապետի երգերը, ցնցելով հայ հոգիները, հայացնելով նոր սերունդի հազարները եւ կամրջելով Հայաստանը սփիւռքի հետ: Հոգեկան հայրենիքով մը մթնոլորտելու տարագիր հայութիւնը:

Վա՛յ սրահէն դուրս մնացողներուն: Հայ հոգեկան հաղորդութենէ զրկուած մեղաւորներ պիտի ըլլան անոնք:

ԿԱՐՕ ՈՒՇԱԳԼԵԱՆ

ԿԻՆԵՐՈՒ ԴԺՈԽՔԻՆ՝ Ռավէնսպրուքի արգելարանի դահիճներուն դատավարութիւնը չարունակուի Նիւրընպէրկի մէջ: Ամբաստանեալներէն կին մը, Ֆոն Շքէնէ մարեցաւ Գշ. օր: Ամբաստանագիրը կ՚ըսէ թէ 16 կալանաւորները 3000 — 7000 կիներ մեռցուցած են կազարձակ խցիկներու մէջ, մէկ անգամէն մինչեւ 150 զոհեր թխելով: Հոլանտացի կին մը պատմեց թէ ամբաստանեալներէն Կիւսթավ Պինտէր ամէն օր կը ծեծէր կալանաւորները, թէ չէր խնդար եթէ արիւն չտեսնէր: «Յաճախ բոլորովին կը մերկացնէր կիները, հասկնալու համար թէ հագուստի կտորներ պահա՞ծ են իրենց ցնցոտիներուն մէջ»: Այս վկան ստորերկրեայ խցիկի մը մէջ բանտարկուած է վեց շաբաթ, առանց լոյսի, եւ պատառ մը հացով:— Նացի բժիշկներուն դատավարութիւնն ալ կը շարունակուի: Ամբաստանեալներէն SS մը երրորդ յարկէն վար նետուելով անձնասպան եղաւ.

ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ԸՆՏՐՈՒԻ՞ ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

Ազգ. ժողովին Գշ. օրուան նիստը հազիւ տասը վայրկեան տեւեց: Տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չըլլալով զանազան հոսանքներու միջեւ, նոր վարչապետին ընտրութիւնը յետաձգուեցաւ այսօրուան (Եշ.): Պ. Վէնսան Օրիոլ, Ազգ. ժողովին նախագահը, ամէն միջոց կը փորձէ, ելքի մը յանգելու համար, այլապէս պիտի հրաժարի: Ինք հանրապետութեան նախագահ չէ որպէսզի կարենայ թեկնածու մը ներկայացնել, վարչապետութեան համար: Ուրեմն միջնորդի դեր մըն է որ կը կատարէ: Տագնապին լուծումը դիւրացնելու համար, նուազագոյն ծրագիր մըն ալ առաջարկած է, որուն գլխաւոր կէտերն են.—

1.— Խիստ միջոցներ ձեռք առնել, սղաճացոյցը հաւասարակշռելու եւ Ֆրանքը փրկելու համար: 2.— Եօթն ամսուան զեղչել զինուորութեան շրջանը: 3.— Ջնջել պարէնաւորման եւ տեղեկատու նախարարութիւնները: 4.— Պետական պաշտօնեաներու 1)3ը կրճատել, սկսելով 1940էն 1944 ստեղծուած պաշտօններէն: 5.— Ջնջել պետական նպաստները որով պիտի խնայուի 100—125 միլիառ ֆրանք: 6.— Մասնաւոր յանձնաժողովներ հաստատել, սեւ շուկայի շահերը երեւան հանելու համար: 7.— Ստուգել ազգայնացուած գործարաններու մատակարարութիւնը: 8.— Արգիլել առեւտրական նոր գործերու բացումը (ֆոն տը քոմէրս): 9.— Վերաքննել արտածումները եւ ներածումները: Արտաքին ճակատի վրայ, ծրագիրը կը մերժէ պետութեանց խմբակցութեան տեսակէտը եւ կը թելադրէ գործակցութիւն ազատ ժողովուրդներու հետ, ամրապնդում ֆրանքօ-ռուս զինակցութեան եւ լրացուցիչ դաշինքներ կնքել Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն հետ, ուժ տալ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, կրճատել սպառազինութիւնները, պահպանել Գերմանիոյ զինուորական գրաւումը, միջազգայնացնել Ռուրի շրջանը եւն.:

Թերթերը կը գրեն թէ ընդհանրապէս բոլոր հոսանքներն ալ համաձայն են այս ծրագրին. բայց վիճելի կը մնան հետեւեալ կէտերը.— Սարի շրջանին համար մէկ մասը կ՚առաջարկէ Ֆրանսայի կցել քաղաքականապէս եւ տնտեսապէս, ուրիշներ կը գոհանան միայն տնտեսական միացումով: Հռենոսի շրջանին համար ալ երկու տարբեր տեսակէտներ կան.— 1. Պահել Գերմանիոյ գերիշխանութեան տակ, միջազգայնացնելով Ռուրը. [illegible] ծրագրին [illegible] վրայ. բայց կարելի չէ եղած համաձայնիլ: Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ այս անհամաձայնութեան գլխաւոր պատասխանատուն Ժողովրդական Շարժումն է, քիչ մըն ալ՝ ձախակողմեան խմբակցութիւնը (արմատականներ եւն.):

Երէկ նոր փորձ մը կատարուեցաւ, փոխանցման շրջանի կառավարութիւն մը հաստատելու համար, նուազագոյն ծրագրով մը: Բոլորն ալ քիչ շատ կը համաձայնին որ եւ է ծրագրի շուրջը, բայց ոչ վարչապետական թեկնածուի մասին: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը պիտի պարզուի այսօր:

Արիւնալի կռիւներ Ատրպատականի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն Գշ. օրուան թուականով.— Կայս. բանակին զօրամասերը այս գիշեր կռուելով յառաջ կը խաղան դէպի հիւսիս, Ատրպատականի Միանէ քաղաքը 60 մղոն դէպի ներս: Ատրպատականի զինուորները դիմադրելով հանդերձ, շարունակ ետ կը մղուին:

Ուրիշ աղբիւրներէ հասած տեղեկութեանց համաձայն, կռիւները սկսան Դեկտ. 10ին երբ կառավարական զօրքը հրաման ստացաւ սահմանը անցնելու: Կառավարական զօրքը, որուն հրամանատարն է զօր. Ռազմարա (Րամազան?) անակնկալ յարձակումներ կատարեց Զէնճանէն, Ղաֆլանուխի կիրճին շրջակայ բլուրներէն եւ գլխաւոր զօրամասերը սկսան միաժամանակ յառաջ խաղալ դէպի հովիտը: Առաջին դիմադրութիւնը տկար էր եւ Ատրպատականի պաշտպանները քաշուեցան դէպի աւելի զօրաւոր դիրքեր: Կառավարական զօրքին յառաջխաղացութիւնը առժամապէս դանդաղեցաւ, երբ Ատրպատականի պաշտպանները քանդեցին 120 ոտք բարձրութեամբ կամուրջ մը, յորդած գետի մը վրայ որ կը գտնուի կիրճին բերանը. բայց կողմնակի ջոկատները յառաջ խաղացին եւ բլուրներու դիմադրութեան բոյները նուաճելէ վերջ, այժմ դիրքեր գրաւած են Միանէի արեւելեան եւ արեւմտեան կողմերը, պաշարելով գլխաւոր բանակին: Կառավարական օդանաւերը թռուցիկներ կը ցրուեն եւ Թէհրան հասած լուրերու համաձայն Ատրպատականի զինուորներէն շատեր անձնատուր եղած են իրենց զէնքերով եւ ռազմամթերքով: Երբ օդանաւերը կը փորձէին թռուցիկները ձգել Թաւրիզի վրայ, ընդունուեցան հակօ -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՂԵՍՏԻՆԸ ՈՐՈ՞Ւ

(Քիչ մը պատմութիւն)

Այժմէութիւն մըն է պաղեստինեան հարցը: Անժմէութիւն մը սակայն, որ աւելի քան 30 դարերու պատկառելի հնութիւն մը ունի:

Հետաքրքրական է սակայն, բայց իրողութիւն:

Արդարեւ Դատաւորաց գիրքին մէջ կը կարդանք հետեւեալ իմաստով (Դատ. գլ. ԺԱ. 15-26) — Յեփթայէ Ամմոնացիներուն պատգամաւոր ղրկեց, ըսելով.

— Ինչո՞ւ դուք մեր ժողովուրդը (զԻսրայէլացիս) կը նեղէք:

Ամմոնի թագաւորն ալ պատասխանեց.

— Այս երկիրները, որոնք բռնի գրաւուած են Իսրայէլացիներու կողմէ, նախապէս Ամմոնացիներուն կը պատկանէին:

Յեփթայէ նորէն պատասխանեց.

— Իսրայէլ այս երկիրներուն մէջ 300 տարիէ ի վեր հաստատուեր է եւ դո՞ւն ես, որ Եհովայի ընտրած ժողովուրդին դէմ կը համարձակիս սուր բարձրացնել....:

Այսպէս՝ Ս. Գիրքը, մանաւորապէս Յեսուայ, Դատաւորաց, Թագաւորաց եւ Մնացորդաց գիրքերը ուշադիր կարդացող մը կը տեսնէ, որ շատ հին է վէճը — թէ ո՞վ է երկրին բուն տէրը — Քանանու երկրին բնիկներուն եւ եկուորներուն մէջ:

Թէեւ Յեսու հրամայեց արեւուն կենալ հորիզոնին վրայ, խոստացուած երկիրը նուաճելու համար, բայց, չյաջողեցաւ Աւետեաց երկրին ամբողջութիւնը գրաւել, չկրցաւ այդ մեղր ու կաթ բխող երկիրը Իսրայէլի 12 ցեղերուն բաժնել: Յեսուէ մեռնելէն 300 տարիներ վերջ, Դանի ցեղը դեռ չէր կրցած իր ժառանգութեան տիրանալ եւ հոն հաստատուիլ (Դատ. գլ. Ժ. 1), թող որ, միւս ցեղերէն մէկ քանին, ինչպէս Եփրեմ, Զաբուղոն, Ասեր եւ ուրիշներ իրենց բաժին հողամասերու տեղացիները չկրցան վռնտել եւ անոնց հետ խառն բնակեցան (Դատ. գլ. Ա. 29-31): Աւելի ճիշտ, Իսրայէլիսրայէլացիները լեռնային շրջանները կրցան գրաւել, բայց չյաջողեցան դաշտային շրջանները իջնել, ուր բնիկները, մանաւորապէս Փղշտացիք հարիւրաւոր երկաթէ կառքեր ունէին (Դատ. Գլ. Ա. 19): Պատերազմական կառքեր՝ որոնք կը համապատասխանէին այժմու զրահապատ մարտկոցներուն:

Իսրայէլի Թագաւորութիւն հռչակելէն վերջ, [illegible] բաւական ուժեղ պետականութիւն մը ստեղծուեցաւ, տեղացիները այլեւս չկրցան ըմբոստանալ եւ հարկատու դարձան, թէեւ միշտ ալ սպառնալիք մը կը կազմեցին: Ահա ասո՛ր համար էր, որ Դաւիթ Յեբուսը (այժմ Երուսաղէմ) ընտրեց իբր մայրաքաղաք, անոր լեռնային անառիկ դիրքին համար (ծովու մակերեսէն 2400 ոտք բարձր), թէեւ այդ դիրքը որոշ առաւելութիւն մը չունէր եւ կը կազմէր (ու ցարդ է) անջրդի առապար մը:

Երբ Սողոմոնի թագաւորութիւնը երկուքի բաժնուեցաւ, բնականաբար արքայական ուժն ու համբաւն ալ նսեմացաւ, որով երբեմնի հարկատու Քանանացիները յաճախ կ՚ըմբոստանային եւ պատճառ կը դառնային կրկնակ թագաւորութեանց տկարանալուն: Կը թուի, թէ անոնք ձեռք կը մեկնէին դրացի հզօրներու եւ կը թելադրէին յարձակիլ Իսրայէլի վրայ — կործանել Հրէաստանը՝ վերականգնելու համար Քանանը: Եւ հզօրը կուգար աւերի կուտար Երուսաղէմն ու իր տաճարը, առանց բան մը տալու Քանանացիներուն, որոնք բաժան-բաժան, միաւորեալ ուժեղ ամբողջութիւն մը չէին ձեւացներ:

Ու այսպէս, Պաղեստինը փոխն ի փոխ ինկաւ Ասորիներու եւ Պարսիկներուն, Եգիպտացիներուն ու Մակեդոնացիներուն եւ վերջապէս Հռոմի զարհուրելի կրունկին տակ:

Անցնելով երկրին ազգային բաղակցութեան— յայտնի է, որ այս յաճախակի դարձած յարձակումներն ու աւարառութիւնները զգալապէս փոխեցին Պաղեստինի բնակչութեան կազմը, վասնզի Իսրայէլացիները, ծայրայեղօրէն պահպանողական եւ ազգայնական, չուզեցին տեղացին լուծել իրենց մէջ եւ մինակ մնացին — հետեւանքը՝ իբրեւ երկրին տէրերը Իսրայէլացիներն էին, որ յարձակում կը կրէին, անոնք էին, որ կը պատերազմէին ու կը ջարդուէին:

Հրէաստանի արքայական տունը կործանողը բնականաբար պիտի գերեվարէր անոր համակիր տարրը — Հրեաները, որոնք ցրուեցան աշխարհի ամէն կողմը:

Այս ակամայ գերեվարումներուն եւ կամովին ցրուումներուն արդի՞ւնքը —գացին Հրեաները եւ մնացին Քանանացիները:

Ընդհանուր անունով Քանանացի կոչուած այս այլազգիները, որոնք ըստ Ս. Գիրքին 8—10 այլադան անուններով ազգեր կամ ցեղեր կը ներկայացուէին (ինչպէս Քետացի, Ամմոնացի, Անմօրնացի, Յեւացի, Փերեզացի, Ամաղեկացի, Յեբուսացի, եւ այլն), յետագային իսլամ կրօնի հզօր կապով մըն ալ միացած՝ այսօր կը ներկայանան իբրեւ արաբական մեծ ազգ մը, որ անառարկելի կերպով ինքզինքը կը դաւանի երկրին բուն տէրը 30—35 դարերէ ի վեր եւ այսօր 80—85 առ հարիւր բնակչութեան մեծամասնութիւն մը ունի: Մեծամասնութի՛ւն, ուր չա՛տ հինէն կրօնափոխ եղած եւ համաբարականութեան մէջ լուծուած կան նաեւ Իսրայէլի 12 ցեղերէն կարեւոր մաս մը:

Ուրեմն Պաղեստինի վէճը ի՞նչպէս լուծելու է:

— Իւրաքանչիւր անհատ, որ արեւուն տակ իր գոյութիւնը կը պտտցնէ, արեւը մարը մտնելէն վերջ, իրաւունք ունի իրեն համար բնակարան մը եւ անկողին մը ունենալու, իր յոգնատանջ մարմինին տանջուած անդամներուն կազդոյր տալու համար: Նոյնպէս — արեւուն տակ գոյութիւն ունեցող ամէն ազգ, որ լեզու, քաղաքակրթութիւն եւ մշակոյթ ունի, իրաւունք ունի նաեւ հայրենիքի մը, հոն խաղաղօրէն զարգանալու եւ յառաջդիմելու համար:

Առանց ուրիշ պետութեան մը գործիք դառնալու, առանց կանխակալ մտքերու եւ կեղծիքի, արդեօք արաբ ու հրեայ ազգերն ալ կրնայի՞ն հասարակաց գետին մը պատրաստել, իրար հասկնալ եւ ստեղծել հզօր, հարուստ եւ բարգաւաճ հայրենիք մը, միացնելով մէկուն դրամագլուխը միւսին աշխատանքին եւ մէկուն ձեռներէցութիւնը միւսին գործակցութեան հետ:

Ներգաղթող իւրաքանչիւր Հրեայ որոշ ծանրութեամբ ոսկի կը փոխադրէն Պաղեստին, ու տեղացի Արաբը, կը խորհիմ, կրնայ օգտուիլ այդ հարստութենէն, օգտուելով նմանապէս Հրեայի գործի մարդու արժէքներէն, պայմանաւ որ, Հրեան ալ լայն խորհի:

«Եհովայի ընտրեալ ժողովուրդի» յաւակնութիւնը միայն Յեսուին եւ Դատաւորներուն օրով արժէք ունէր:

Խ. Ն. ՀԱԼԱՃԵԱՆ

Դաշնակցութեան Օրը Պէյրութի մէջ

ՓԱՌԱՇՈՒՔ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱԲ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒ

Ա.

ԽՄԲ.— Պէյրութի «Ազդակ» շաբաթաթերթէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութեան մասին.—

Կիրակի, Նոյ. 17ին առաւօտեան ժամը 10ին, Ռոքսիի շքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 56րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը:

Ժամը 8էն սկսած, երկսեռ բազմութիւն մը խուռներամ սկսած էր հոսիլ դէպի հանդիսավայրը, քաղաքի բոլոր շրջաններէն: Կարճ ժամանակուան ընթացքին սրահի աթոռները եւ միջանցքները գրաւուած էին արդէն: Կարգադիր յանձնախումբը հարկադրուած էր դռները փակել՝ խուժումի առաջքը առնելու համար: Նոր հասնողները ստիպուած տեղ կը գրաւէին Ռոքսիի մայթերուն վրայ, հետզհետէ տարածուելով մինչեւ Պուրճի հրապարակը:

Աննկարագրելի էր ժողովուրդի խանդավառութիւնը, որ նոյն ատեն կարգապահութեան բարձր ոգի մը ի յայտ կը բերէր: Անոնք որ բախտը ունեցած էին տեղ մը ապահովելու սրահէն ներս, եւ անոնք որ դուրսը կը մնային, հաւասար երկիւղածութեամբ հետեւեցան յայտագրին, որ մասնաւոր բարձրախօսներով կը ձայնասփռուէր: Հանդէսը, մեծավայելուչ շուքով ու կանոնաւորութեամբ տեւեց մօտ երկու ժամ, որու ընթացքին իսկապէս ծովածաւալ բազմութիւն մը բերաւ իր յարգանքի տուրքը Դաշնակցութեան հերոսներու յիշատակին եւ փառապանծ գործունէութեան: Դժուար է սովորական բառերով արտայայտել այն ոգեւորութիւնը, որ վարակած էր ներկաները, պատանի թէ ծերունի, երիտասարդ թէ չափահաս: Այդ պահը անձնապէս ապրողները միայն անջնջելի եւ ներշնչող տպաւորութիւն մը կը տանին իրենց հետ, Դաշնակցութեան գաղափարով ու ոգիով տոգորուն:

Հանդէսին ներկայ եղան Լիբանանի Խորհրդարանի նախագահ, նախկին փոխ-վարչապետ երեսփոխան Ն. Վ. Հապիպ պէյ Ապի Շահլա: Վարչա- [illegible] նած ըլլալով իր կողմէ ղրկած էր վարչապետութեան դիւանապետ Նազըմ պէյ Աքարին, նախկին վարչապետներ Րիատ պէյ Սոլհ, Սամի պէյ Սոլհ, եւ Ապտուլլա պէյ Եաֆի, նախկին արտաքին նախարար երեսփոխան Հանրի պէյ Ֆարաօն, նախկին ներքին նախարար երեսփոխան Վէտի պէյ Նաիմ, նախկին արտաքին նախարար երեսփոխան Համիտ պէյ Ֆրանժիէ, երեսփոխաններՇէյխ Ֆէրիտ Խազէն, Խալիլ պէյ Ապիժօտի, Լիբանանի Մամուլի Դիւանի պետ Հալիմ պէյ Լահուտ, էմիր Նուհատ Արսլան, Նէճատիներու պետ Անիս պէյ Սաղիր եւ քարտուղարը, Ֆալանժներու ընդհ. քարտուղար Ժօզէֆ պէյ Շատըր, Հազպ էլ Քավմիի պետ Նամի պէյ Թապէթ, յայտնի լրագրող եւ «Տիւնեա» թերթի տնօրէն Թէֆիք պէյ Վէհպի եւ ուրիշ արաբ լրագրողներ:

Ազգային պաշտպանութեան նախարար էմիր Մճիտ Արսլան, որ քննական պտոյտի ելած ըլլալով քանի մը օրէ ի վեր Հասպայա կը գտնուէր, հեռագրով խնդրած էր Րիատ պէյ Սոլհէն որ իր կողմէ շնորհաւորէր Դաշնակցութիւնը: Նախկին նախագահ երեսփոխան Ալֆրէտ պէյ Նաքքաշ մասնաւոր գրութեամբ մը ցաւ կը յայտնէր որ անհանգստութեան պատճառաւ չպիտի կրնայ ներկայ գտնուիլ եւ կը ներկայացնէր իր ջերմ շնորհաւորութիւնները:

Աւելցնենք նաեւ որ ներքին նախարար երեսփոխան Սաեպ պէյ Սլամ, որ հինգ օրէ ի վեր Պաղտատին կը գտնուի, մեկնելէ առաջ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները ջերմ արտայայտութիւններով շնորհաւորեց եւ ցաւ յայտնելէ վերջ թէ չպիտի կրնայ ներկայ գտնուիլ քաղաքէն բացակայելուն պատճառաւ, ողջոյններ ղրկեց մեր ընկերներուն:

Բոլոր բարձրաստիճան հիւրերը ընդունուեցան սպասուական պատիւներով եւ նուագով: Պուրճ Համուտի Հ.Մ.Ը.Մ.ի սկաուտները, Էշրէֆիէի արենուշները եւ Հայաշէնի արծուիկները կ՚աւելցնէին հանդէսին փայլը: Բեմը զարդարուած էր Լիբանանեան դրօշներով եւ Դաշնակցութեան մեծադիր զինանշանով:

Ժամը 10ին, օրուան նախագահը՝ ընկեր Արշակ Յովհաննէսեան հանդէսը բացուած յայտարարեց: Գ. Հ. Ապէլի ղեկավարութեամբ նուագախումբը հնչեցուց Լիբանանի ազգային քայլերգը, երբ նոյն պահուն պաստառին վրայ կ՚երեւէր Լիբանանի դրօշը: Անմիջապէս նուագուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը ու այս անգամ պաստառին վրայ կը ցցուէր Հ.Յ.Դաշնակցութեան գունաւոր զինանշանը: Ժողովուրդը յոտնկայս խելայեղօրէն կը ծափահարէր:

Ընկեր Նախագահը խօսքը ուղղելով հանդիսականներուն, բացման հակիրճ ճառի մը մէջ, յայտարարեց,— «Հայ հնամեայ եւ մեծ ժողովուրդի ստեղծած կուսակցութիւնը 56 տարիէ ի վեր գոյութիւն ունի: Անոր աշխատանքները բազմազան են.— պետական, քաղաքական, դրական, կրթական, մշակութային: Եւ այս բոլոր աշխատանքներուն մէջ Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը եղած է հայ ժողովուրդին համար նուիրական կուսակցութիւն մը, որպէս հարազատ զաւակը անոր: Ներկայիս դժուար է անշուշտ անաչառօրէն պատկերացնել քաղաքական այսպիսի մեծ կազմակերպութեան մը [illegible] խոր համոզում ունինք, որ ապագայ պատմագիրը վերլուծումի ենթարկելով զայն, պիտի ըսէ իր խօսքը եւ պիտի դրոշմէ գրիչով: Ու այդ խօսքը անջնջելի պիտի մնայ: Անշուշտ, քաղաքական կուսակցութիւնները անցեալով չէ որ կ՚ապրին, այլ ապագայ գործունէութեանց հեռանկարով:

«Մեր կուսակցութեան գալիք գործունէութեան գլխաւոր նպատակն է Հայոց հողերու ամբողջացումը: Ժողովուրդ մը առանց հայրենիքի չի կրնար իր գոյութիւնը յարատեւ դարձնել:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ, Հայոց հողերու ամբողջացումը խոստացուեցաւ Վիլսընեան սահմաններով: Պէտք է այդ հողերը ամբողջացուին նաեւ աշխարհագրական եւ ազգագրական տուեալներու արդար սահմանագծումով: Բացի այդ, Դաշնակցութեան երկրորդ նպատակն է իրականացնել հայժողովուրդի ամփոփումը Հայոց հողերուն վրայ: Պատմութեան մէջ չտեսնուած երեւոյթ մըն է, որ միայն մէկ միլիոն հայութիւն կ՚ապրի Այրարատեան դաշտի կուրծքին վրայ, մինչ Խ. Միութեան անծայրածիր տարածութեանց մէջ ցրուած է 1,700,000 աւելի հայութիւն: Մէկ միլիոն ալ ունինք աշխարհի զանազան կողմերը: Որով երկուք ու կէս միլիոնէ աւելի հայութիւն իր Հայրենիքէն դուրս կ՚ապրի: Այս տարագիր հայութեան իր հողերուն վրայ համախմբումը պէտք է իրագործուի:

«Երրորդ կէտ մը եւս կ՚ուզեմ յանձնել ձեր ուշադրութեան: Ազգերու գոյութիւնը կ՚ապահովուի անոնց ազատ կամքը արտայայտող պետութիւններով: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հետապնդած է մեր ժողովուրդի ազատ կամքիարտայայտութիւնը: Կ՚ուզենք որ մեր ժողովուրդը իր հողին վրայ ապրի համախմբուած, ազատ եւ անկախ:

Քաղաքական կուսակցութիւն մը միշտ առաջ կը նայի: Մենք անցած ենք շատ ծանր ժամանակաշրջաններէ: Ունեցած ենք վերելքներ ու վայրէջքներ: Վերելքները Հայոց ժողովուրդի պարծանքը կը կազմեն: Վայրէջքները բնաւ յուսահատական չեն՝ Հայոց լեռներու նման կամք ունեցող ժողովուրդի մը համար: Մենք տուած ենք բազմաթիւ զոհեր ազատագրութեան ճամբուն վրայ: Այսօր յիշատակի տօնն է՝ բանտերու, աքսորի եւ պայքարի դաշտերուն մէջ ինկող մեր նահատակներուն: Յարգենք անոնց յիշատակը»:

Ընկեր Յովհաննէսեան հազիւ այս խօսքերը արտասանած, ժողովուրդը ինքնաբերաբար ոտքի ելաւ եւ լուռ ու ինքնամփոփ՝ յարգեց նահատակ հերոսներու յիշատակը:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Պատասխանին պատասխանը

«Յառաջ»ի 6 Դեկտ. թիւին մէջ կարդացի Պ. Աղքատասէրի պատասխանը իմ «Աղքատին պարահանդէս»ը վերնագիր առաջարկիս (22 Նոյ.):

Պ. Աղքատասէրը, «հինցած ու մաշած» կը գտնէ դիտողութիւնս, երբ կ'ըսէի թէ՝ աղքատին համար սարքուած պարահանդէսին ծախսուած գումարը պէտք է խնայել եւ կարելի եղածին չափ ընդհանուր հասոյթը տրամադրել նպատակին: Ահա այս էր գրութեանս նպատակը, եւ ասոր համար էր որ կը թելադրէի ամէն տարի հանգանակութիւն մը ընել աղքատին օգնելու բարեսիրական նպատակով:

Չեմ կարծեր եւ չեմ կրնար երեւակայել հայրենակից մը, որ յամառի ըսել, թէ «ես պէտք է զուարճանամ, ուտեմ խմեմ այդ հանդէսին, որպէսզի դրամ տամ, տոմսակ գնեմ եւ նպաստեմ...» Այդ տեսակ մտածողներուն համար դրօսանքի վայրեր պակաս չեն կարծեմ, հոս Փարիզ է, աշխարհի դրօսարանը:

Իսկ, յարգելի Աղքատասէրը երբ կը կարծէ թէ՝ ես յարակից սենեակներէ, քովընտի տուներէ փախացողներէ եւ անոնց չարակամ լեզուներէն կը տարուիմ, բոլորովին կը սխալի եւ կամ զիս մօտէն չի ճանչնար:

Աղքատին կռնակը տաքցնել, անոր արցունքը ցամքեցնելը ամէն Հայու պարտականութիւնն է: Չեմ կրնար երեւակայել սրտի եւ բարոյականի տէր Հայ մը, որ յանդգնի մերժել իր խղճին դիմող եւ աղքատին համար դրամ հաւաքող ազգայինի մը, ըսելով՝ «Ես չալղըսըզ, պիւֆէսիզ աղքատին դրամ չեմ տար...»:

Գովելի Աղքատասէրը իր գրութեան մէջ կը յիշէ թէ «բարեսէր անձնաւորութիւններ ապահովուած են ծախքերը եւ պիւֆէն...»: Այն ատեն այս տողերը գրողը իրաւունք ունի դիտել տալու թէ, այդ կարեւորագոյն պարագան պէտք էր յիշուած ըլլար պարահանդէսին ծանուցումին մէջ, որով Նոյ. 22ի այդ յօդուածը պիտի չհրատարակուէր:

Գալով Պ. Աղքատասէրին այն դիտողութեան թէ իմ այդ գրութիւնս, մանաւանդ հանդէսին մօտ օրերուն հրապարակ նետուած, կրնայ վնասել բարենպատակ հասոյթին, բոլորովին կը սխալի, քանի որ թէ իմ առաջարկ-գրութիւնս, թէ իր աղքատասիրաբար տուած պատասխանը, երկուքն ալ օրը օրին գրուած ու գրուած ռէքլամներ են, որոնք պատճառ պիտի ըլլան ժողովուրդին թեր ու դէմ վիճաբանութիւններուն եւ այդպէսով պիտի նպաստեն ձեռնարկին արդիւնաւորման, ինչպէս կը փափաքին Պ. Աղքատասէր եւ՝

ԼԻԼԱ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԲԵՐ, հոգեւոր ամսաթերթ Ֆրանսայի աւետ. եկեղեցւոյ: Թիւ 4—7 (բացառիկ) եւ 8—10: Հասցէ՝ 7, Rue Papère, Marseille.

Հալիլ Մէնթէշ կը պատմէ

Օսմ. խորհրդարանի երբեմնի նախագահը, Հալիլ Մէնթէշ (Խալիլ պէյ) շարունակելով իր յուշերը, կը պատմէ.

Գիշեր մը պուլկար դեսպանատան մէջ տըրուած ճաշկերոյթի մը ընթացքին, հանդիպեցայ ռուս դեսպան պարոն տը Կիրսի, որ ըսաւ.

— Հալիլ պէյ, ինչո՞ւ այդ տատիճան խիստ վերաբերում կ'ունենաք բարենորոգումներու խնդրին մէջ: Քաղաքականութեան մէջ այդ աստիճան խստութիւնը օգտակար չէ, քիչ մը ճկունութիւն պէտք է:

Պատասխանեցի.— «Կը մոռնաք թէ յեղափոխական կուսակցութիւն մըն ենք: Սուլթան Համիտէն խլեցինք մերաղատութիւնը: Կ'ուզենք ընջել նաեւ քափիթիւլասիօնները՝ վերստանալու համար մեր անկախութիւնը: Բնաւ չենք հանդուրժեր նոր քափիթիւլասիօնի: Ճիշդ է որ դուք շատ զօրաւոր էք, կրնաք մեր երկիրը արշաւել, բայց պիտի կռուինք մինչեւ վերջին փամփուշտը եւ բնաւ նոր քափիթիւլասիօն չպիտի ընդունինք»:

Տեսնելով որ շուէտացի եւ հոլանտացի ընդհ. քննիչներ կարգուած են եւ ջուրը ինկած է իրենց ծրագիրը, Ռուսերը այս անգամ ըմբոստութեան դրդեցին Պիթլիսի Քիւրտերը, որոնք 1914ին ըմբոստացան Հալիֆէ Մոլլա Սէլիմի ղեկավարութեամբ: Շուտով պարտուեցան սակայն ըմբոստները, որոնց 15 ղեկավարները Պիթլիսի ռուսական հիւպատոսարանը ապաստանեցան: Գալով Հայերուն, անոնք կը յարատեւէին նոյն սխալին մէջ եւ կը շարունակէին յենուլ օտար պետութիւններուն եւ Ռուսերուն, ինչ որ դէմ էր Հայերուն եւ անոնց շահերուն»:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ԹՈՎՄԱՍ ՊՕՅԱՃԵԱՆԻ յիսնամեակը տօնուած է Սելանիկի մէջ: Այս առթիւ ճառեր խօսած են Վ. Բագրեւանդեան, Ճլկունի քհնյ. որ կարդացած է նաեւ Աթէնքի առաջնորդին շնորհաւորական գիրը, Հայ կաթոլիկ համայնքութեան հովիւը Յ. վրդ. Գոյունեան: Գեղեցիկ ուղերձ մըն է կարդացած Ա. Մուրատեան, Կիւլպէնկեան վարժարանի շրջանաւարտներուն կողմէ: Բոլոր ճառախօսները գնահատած են յոբելեարին բազմամեայ գործունէութիւնը կրթական ասպարէզին մէջ:

Ամէնէն վերջը խօսած է յոբելեարը, եւ շնորհակալութիւն յայտնած՝ իր հանդէպ ցոյց տրուած այս մեծարանքի ցոյցին առթիւ:

Թովմաս Պօյաճեան ծնած է 1875, Իզմիրի մէջ: Երկրորդական ուսումը ստացած է Թուլուզի եւ Փարիզի զոյգ վարժապետանոցներուն մէջ, ուր ղրկուած էր ուսանելու ազգային իշխանութեանց նիւթական օժանդակութեամբ:

Իզմիրի Մեսրոպեան վարժարանին տեսչութենէն վերջ՝ բացած է իր սեփական վարժարանը (Նոր դպրոց, եւ յետոյ Պօյաճեան) զոր շարունակած է մինչեւ Իզմիրի 1922ի աղէտը: 1930ին կը հրաւիրուի Փարիզ իբրեւ տնօրէն Կիւլպապի Կիւլպէնկեան բարերարներու կողմէ հիմնուած հաստատութեան մէջ: Կը պաշտօնավարէ մինչեւ 1936:

Կոչումով տիպար դաստիարակ մը եղած է: Պօյաճեան ուսուցչական գործունէութեան զուգընթաց վարած է հանրային պատասխանատու պաշտօններ: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, անդամը կը կազմէ Սելանիկի ազգային իշխանութեանց:

ԻՐԱՒԱԲԱՆՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒԻՆ

Խ. Միութեան դատական նախարարը վերջերս քննադատեց Մոսկուայի փաստաբանները որպէս ոչ բաւականաչափ հմուտ միջազգային եւ ներքին օրէնսդրութեան: Հաստատութիւններու մէջ լրջօրէն չեն աշխատիր, դպրոցներուն մէջ օրէնսդիտական դաստիարակութիւնը կը պակսի, շատ աղօտ գաղափար մը ունին այդ մասին. իրենց միակ նպատակն է շատ այցեգին ստանալ:

Այս քննադատութեանց իբրեւ հետեւանք, համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէն իրաւագիտական լայն բարենորոգման մը ձեռնարկած է ամբողջ Խ. Միութեան մէջ: Ծրագիրը կը նախատեսէ.

1.— Իրաւագիտութեան ուսանողները աւելցնել, 1947ին հասցնելով 2500ի, 2.— 1947ին եւ 1949ին վեց նոր իրաւագիտական համալսարաններ հիմնել, 3.— 1947ի յունիսէն առաջ նոր ծրագիրներ պատրաստել այս համալսարաններուն համար, մանաւորաբար Խ. սահմանադրութիւնը եւ զանազան ուսումնասիրութիւնները դիւրացնող դասագրքեր հրատարակել: 4.— Ստեղծել լրացուցիչ դասընթացքներ իրաւագիտութեան դասախօսներու, դատաւորներու եւ իրաւագէտներու համար:

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԹԵՆՈՐ Է. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՄԻԼԱՆ.— Պոլոնիայի քաղաքային համբաւաւոր թատրոնին մէջ մեծ յաջողութեամբ երգելէ վերջ Մոցարդի «Քոզի Ֆան Թութթէ»ի թենորի մասը, յայտնի երգիչ Պ. Է. Փափազեան փայլուն յաջողութիւն մը եւս ապահովեց Միլանոյի Teatro della Basilicaի մէջ, երգելով Սգարլաթթիէն, Պոնոնչինիէն, Հասսէէն, Պախէն, Շուպէրթէն, Պրահմսէն եւ Չայքովսքիէն: Ընդառաջ գալով հայ եւ օտար բազմութեան խնդրանքին՝ Պ. Փափազեան երգեց նաեւ հայկական եւ պուլկարական գեղջկական երգեր: Իր նուագահանդէսը փակեց մեծ խանդավառութիւն յարուցանելով իր անձին շուրջ, երգելով Պիզէի «Pêcheurs de perles»ի նշանաւոր «Romanza»ն:

Պ. Է. Փափազեան 1947 Յունուարին պիտի այցելէ Փարիզ, Լիոն եւ Մարսիլիա, սարքելով քանի մը նուագահանդէսներ: Փետրուարին Պարսելոնայի «Լիչէոյ» թատրոնին մէջ անգամ մը եւս ի յայտ պիտի գայ «Քոզի Ֆան Թութթէ»ի մէջ: Տեղական թերթերու երաժշտական քննադատները համակրանքի տողեր նուիրեցին մեր արուեստագէտին: Նուագահանդէսը արժանավայել կերպով կազմակերպած էր տիկին Maria Castelloti - Mgrian.— Ա. Ս.

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Այդ թելադրութիւնները, սակայն, ոեւէ օգուտ չունեցան, որովհետեւ Հայ Յեղափոխական Կուսակցութիւնները, շատ կանուխէն տեղեկացուցած էին Պատրիարքարանին, թէ ինչ պիտի ըլլար իրենց դիրքը, երբ Թուրքիա պատերազմ յայտարարէր Ռուսիոյ դէմ:

Անմիջապէս որ ծագեցաւ պատերազմը, սկսան ապստամբութիւնները՝ Մուշի, Պիթլիսի եւ Վանի մէջ: Բոլորն ալ Հայերու կողմէ կազմակերպուած:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՔՍՈՐԸ

Այս անցուդարձերը հարկադրեցին Ընդհ. բանակատեղին՝ պատրաստելու «Հայկական Աքսոր»ի օրինագիծ մը, եւ յղելու Նախարարաց Խորհուրդին: Ես այդ օրէնքին բացարձակապէս դէմ էի: Ոստիկան զօրքերը՝ ամբողջովին, իսկ ոստիկանական ուժերը՝ մեծ մասով, բանակի ծառայութեան կոչուած էին, ու անոնց պարտականութիւնը յանձնուած էր քաղաքապահ ուժերու: Երբ այս պայմաններուն տակ աքսոր կը կազմակերպուէր, անխուսափելի պիտի ըլլային շատ ադեղ ու անպատեհ իրադարձութիւններ եւ դէպքեր:

Նկատի ունենալով ամէն կարգի անպատեհութիւններ եւ ապագայ դժուարութիւններ, բովանդակ ուժովս հակառակեցայ նման օրէնքի մը գործադրութեան ու յաջողեցայ շատ ուշ գործադրութեան դնել տալ զայն:

Քիչ ժամանակ վերջ, Վան գրաւուեցաւ Ռուսերու կամ աւելի ճիշդ՝ հայ կամաւորական գունդերու կողմէ: Աւելի վերջ տեղեկացանք, թէ հրոսակային այդ խումբերու հրամանատարութիւնը (ղեկավարութիւնը) ստանձնած են Օսմանեան Ազգ. Ժողովի երկու երեսփոխանները,— Փաստրմաճեան եւ Փափազեան: Վանի բնակչութենէն ցանցառ մարդիկ, որոնք կրցեր էին փրկել իրենց կեանքը, կը պատմէին թէ Հայերը կը սպաննէին բոլոր անոնք՝ որոնք չէին փախած այդ նահանգէն: Կիներու պատուին դէմ յարձակում կը գործէին. երիտասարդ Թուրք կիներ եւ աղջիկներ կը լեցնէին տուներու մէջ, իբրեւ հանրակին գործածելու համար: Վանէն փախչող հազարաւոր անզէն կիներու, այրերու եւ մանուկներու վրայ՝ Հայերը գնդացիրի կրակ բացած էին:

Վանի այս դէպքերուն զուգահեռ, ներքին ապստամբութիւնները կը զարգանային արագ թափով: Զինուորական կարգ մը գումարտակներ, որոնք ղրկուեր էին իրենց զօրաբանակներուն միանալու համար, սպաննուած էին նոյնպէս հայ ապստամբներու կողմէ: Հրամանատարութեանց կողմէ ընդհ. բանակատեղի ղրկուած տեղեկագիրներու համաձայն, իսլամներու դէմ ձեռնարկուած էր յարձակման եւ ջարդերու: Քաղաքներու, գիւղերու եւ յետին անկիւններու մէջ իսկ, անխնայ կը սպաննուէին այր, կին, ծեր ու մանուկ: Այս բարբարոսութիւնները շատ դէշ անդրադարձում ունեցած էին այդ շրջաններու Թուրք զին. ուժերուն եւ բնակչութեանց վրայ:

Բանակներու վերին հրամանատարութիւնը, այս պայմաններուն մէջ, կրկին պնդեց աքսորի համար պատրաստուած օրէնքը գործադրել: Ես դարձեալ ընդդիմացայ այս առաջարկին: Բազմաթիւ տխուր պարագաներու մէջ հաստատուած էր, թէ քրիստոնեաներու հալածանքն ու չարագործութիւնները՝ իսլամ բնակչութեան դէմ, մեծ ներողամտութեամբ կը դիմաւորուէին Եւրոպայի մէջ. մինչ Իսլամներու կողմէ փորձուած ոեւէ հակադարձութիւն, լայն անդրադարձումներ կ'ունենար Օսմ. Կառավարութեան դէմ: Կասկած չկար, թէ Ռուսերու կողքին կռուող Հայերու հանդէպ ոեւէ բուռն վերաբերում, պատճառ ու պատրուակ պիտի հանդիսանար մեզ դամբելու անարգանքի սիւնին:

Այս խնդրին շուրջ տեղի ունեցող բուռն վիճաբանութիւններու ընթացքին, իմ ընկերներէս շատեր զիս մեղադրեցին որպէս «անզգայ» եւ անհաւատարիմ: Արդարեւ, բանակը շատ վտանգաւոր կացութեան մատնուած էր: Բանակը ի վիճակի էր անհրաժեշտ միջոցներու դիմելու, առանց նոյնիսկ օրէնքի վաւերացման սպասելու, որովհետեւ հարկը կը լուծէր օրէնքը: Ուրեմն, աւելորդ էր աւելի երկար վիճաբանիլ ու ձգձգել:

ԱՔՍՈՐ.— Այս օրէնքը բանակի եւ զօրաբանակներու հրամանատարներուն լիազօրութիւն կու տար, որ ապստամբող ժողովուրդը անհատաբար կամ հաւաքաբար այլ շրջաններ տեղափոխեն: Պատերազմի պատճառաւ պաշարման վիճակ հաստատուած ըլլալով, քաղաքային իշխանութիւններն ալ անցած էին զինուորական իշխանութիւններու ձեռք:

Աքսորը նախ սկսաւ Էրզրումէն: Էրզրումի կուսակալ Թահսին պէյ, հաղորդեց ներքին նախարարութեան, թէ համախմբումի միջոցին, Հայերու եւ Քիւրտերու յարձակման ենթարկուած է: Հրամայեցի հեռագրով, որ անմիջապէս դիմէ բանակին ու խստիւ պատժել տայ յարձակում գործողները: Արդարեւ, բանակի հրամանատարութիւնը շուտով գործի լծուեցաւ, եւ անոնք որ ձեռք անցան՝ դընդակահարուեցան անմիջապէս:

Համախմբումի ատեն ըմբոստութիւններ ծայր տուած էին նաեւ Գարահիսարի եւ Ուրֆայի մէջ: Այս դէպքերու մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները տրուած էին.

(11) (Շար.)

գային ռմբակոծութեամբ: Մարդկային կորուստներու մասին լուր չկայ տակաւին, բայց կը կարծուի թէ բաղդատաբար թեթեւ են, քանի որ երկու կողմերն ալ ծանր զէնքեր գործածած չեն տակաւին: Կառավարական զօրքը շատ մը հրացաններ եւ գնդացիրներ գրաւած է: Կը կարծուի թէ աւելի մեծ աւար մը ձեռք պիտի ձգէ երբ յառաջանայ կիրճին մէջ, քանի որ պաշտպանները ամրացուցած են զայն ամէնէն նեղ կէտին վրայ եւ դաշտային թնդանօթներ հաստատած գլխաւոր ճամբուն վրայ:

Ճաֆար Փիշավէրի, Ատրպատականի դեմոկրատներուն վարիչը, ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղելով Ատրպատականի բնակչութեան, հրաւիրեց ճակատ երթալ եւ կռուիլ կեդր. կառավարութեան արշաւանքին դէմ: Այս առթիւ յայտնեց թէ կառավարական օդանաւերը կը ռմբակոծեն քրտական գիւղերը:

Ղաֆլանուխի կիրճը կը գտնուի Միանէէն հինգ մղոն դէպի հարաւ: Կառավարական զօրամասերը կը յառաջանան գլխաւոր խճուղիէն, հետեւելով երկաթուղիին:

Իրանի վարչապետը, Ղավամ Սալթանէ, գիր մը ուղղելով Ատրպատականի կուսակալ Տօքթ. Ճավիտի, կ'ըսէ թէ իր նպատակն է «պարզապէս փարատել թիւրիմացութիւնները: Հրամայած եմ ապահովութեան ուժերուն դէպի Միանէ յառաջանալ: Հրամայուած է խորտակել այն զինեալ հրոսախումբերը որ կը դիմադրեն: Զօրքը պէտք է Ատրպատական մտնէ առանց միջադէպի եւ պէտք չէ յետաձգել երեսփ. ընտրութիւնները»:

Հիմա որ կռիւները սկսած են, քաղաքական շրջանակներու մէջ կը հարցնեն թէ ի՛նչ դիրք պիտի բռնէ Խ. Միութիւնը: Թէհրանի կառավարական շրջանակներուն մէջ կը վախնան որ Մոսկուա անուղղակի օգնէ Ատրպատականի Դեմոկրատներուն: Լոնտոնի մէջ առ այժմ վերապահ են եւ ներքին խնդիր մը կը նկատեն այս նոր դէպքը: Բայց միեւնոյն ատեն լարուած հետաքրքրութեամբ կը հետեւին, իմանալու համար թէ Խ. Միութիւնը որքան խորասուզուած է Միջին Արեւելքի գործերուն մէջ:

Թաւրիզի անթելը նոր զեկոյցով մը յայտարարեց թէ վարչապետը «ծառան է ամերիկեան աշխարհակալութեան որ կ'ուզէ գաղթավայրի մը վերածել Իրանը: Ատրպատականի կառավարութիւնը աննախընթաց բարենորոգումներ հաստատեց ի վնաս Ղավամ Սալթանէի եւ իր ընկերակիցներուն պէս աւատականներէ որոնք անշուշտ ազգին ներկայացուցիչները չեն, այլապէս զօրք պիտի չղրկէին Ատրպատական, արիւնահեղութեան եւ եղբայրասպանութեան համար, ռմբակոծելով անմեղ գիւղացիներ»:

ԺԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ արիւնալի կռիւ մը տեղի ունեցաւ պուլկարական սահմանագլուխին վրայ, տեւելով ութ ժամ: Սեւանիկ – Տէտէ Աղաճ երկաթուղին յարձակում կրեց 150 ըմբոստներու կողմէ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ յարձակողներուն մէջ կը գտնուէին 20 կիներ որոնք սպաննեցին երկու պաշտօնեաներ եւ վեց ոստիկան զինուորներ, բայց չգիտցուած 20 կանոնաւոր զինուորներու: Զենամուռմբ մը պայթեցաւ Աթէնքի մէկ սրճարանին մէջ, մէկ հոգի մեռաւ, հինգ հոգի վիրաւորուեցան: Փիրկոսի մէջ (Պելոպոնէս) կրակի տրուեցաւ խամի մէկ թերթին խմբագրատունը եւ գրաշար մը սպաննուեցաւ: Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 600—1000 հոգինոց հրոսախումբ մը կը գործէ պուլկարական սահմանին վրայ, առատ զէնք եւ ուտելիք ստանալով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱՅԻ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ հիմնադիրը, Քրիսթիան Մէսաժ, որ մասնաւոր գրասենեակ մը բացած էր գրամամ ատեն եւ զանազան թերթեր կը հրատարակէր, մահուան դատապարտուեցաւ առջի օր, իբրեւ մատնիչ: Դատավարութեան ատեն ըսաւ թէ կ'ուզէր Փէթէնի տեղը անցնիլ, բայց մաքէշալը մերժեց:

200.000 ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐ պիտի արձակուին Խ. Միութեան կողմէ, Ծնունդի առթիւ: Անգլիոյ մէջ ալ գերիները պիտի հիւրընկալուին տուներու մէջ, նոյն տօնին առիթով:

ՖՐԱՆՔԵՒՌՈՒՍ դաշնագրին Բ. տարեդարձին առթիւ, վարչապետը շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Սթալինի:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Ալէփիններու պետերէն Սալմոն Մուրշիտ եւ իր երկու փոխանորդները, Սուրիոյ պատերազմական ատեանին կողմէ: Երեքն ալ ամբաստանուած են շատ մը ոճիրներով եւ դաւաճանութեամբ (իբրեւ լրտեսներ Ֆրանսայի): Ուրիշ երեք ամբաստանեալներու մահապատիժը վերածուեցաւ 15 տարուան թիապարտութեան, իսկ 18 հոգի դատապարտուեցան մէկէն մինչեւ հինգ տարի բանտարկութեան: Անպարտ արձակուեցան 31 ամբաստանեալներ:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 ֆրանք փոխան ծաղկեպսակի Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆի մահուան առթիւ:

Զորս Մեծերը Մոսկուայի մէջ

Զորսերու Խորհուրդը որոշեց գերմանական դաշնագրին առաջին քննութիւնը կատարել Մոսկուայի մէջ, Մարտ 10ին: Միեւնոյն ատեն պիտի քննուի Աւստրիոյ խնդիրը: Այս առթիւ Պ. Մոլոթով յայտնեց Պ. Պըրնզի թէ ամէն դիւրութիւն պիտի ընծայուի օտար թղթակիցներուն, ինչպէս Փարիզի եւ Նիւ Եորքի մէջ: Ժողովը Մոսկուայի մէջ գումարելու առաջարկը ներկայացուցած էր Պ. Մոլոթով: Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը չառարկեց, պայմանաւ որ ամէն դիւրութիւն ընծայուի թղթակիցներուն: Դիտել տուաւ թէ մէկ տարի առաջ, երբ Զորսերու Խորհուրդը գումարուեցաւ Մոսկուայի մէջ, օտար մամուլը բաւարար չափով ներկայացուած չէր, այնպէս որ կարելի չեղաւ լրիւ տեղեկութիւններ հաղորդել արտասահմանի ժողովուրդներուն: Պ. Մոլոթով անմիջապէս պատասխանեց թէ Խ. Միութիւնը ուրախութեամբ պիտի ողջունէ ամերիկեան, անգլիական եւ ֆրանսական մամուլի ներկայացուցիչները: Յետոյ աւելցուց թէ՝ հակառակ բնակարանի դժուարութեանց, կարելին պիտի փորձուի ամէն յարմարութիւն ընծայելու համար:

Այս հաւաստիքներուն վրայ, ոչ անգլիական, ոչ ալ ֆրանսական պատուիրակները որ եւ է առարկութիւն ըրին: Թերթերը կը գրեն թէ հարցում չեղաւ խորհրդային գրաքննութեան մասին:

Մինչեւ մարտ 10 զանազան խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին, եւ պիտի լսուին Գերմանիոյ սահմանակից պետութեանց կարծիքները: Ֆրանսա կ'ուզէ որ միանգամ ընդ միշտ լուծուի Սարի շրջանին խնդիրը:

ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին Հովանաւորութեամբ Կաթող. լիազօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի:

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի:

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ:

Ծանօթ.— Համերգին օրը կիչէն տոմս չի ծախուիր: Կանուխէն ապահովել դիմելով Պ. Պ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02: Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean, Հայապործեանի՝ 15 rue Longue des Capucins, Tél. C. 05-78 եւ երգչախումբի անդամներուն:

Աղխատախնամի պարահանդէսը

HOTEL CONTINENTALի չքեղ սրահներուն մէջ, Դեկտ. 21, շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախկին haut commissaire et ambassdeur de France, Պ. HENRY PONSOT եւ նախագահութեամբ Պ. ՔԱՌԼՕ ՍԻՐԱՔԵԱՆի: Ընտիր նուագախումբ Fernand Bouillon իր ամբողջ կազմով եւ Costia՝ հունգարական հռչակաւոր խումբը: Այժմէն ապահովել սեղանները, դիմելով Պ. Նուպար Զարֆճեանի, 7, rue de Ponthieu, Ely. 23-66: Տոմսերու համար՝ Պ. Պարկիրճեանի 52, rue Lafayette, Tai. 55-88 եւ Պ. Վահէ Ջիլինկիրեանի 24 rue Feydeau Cent. 48-51:

Ամերիկեան աճուրդ տեղի պիտի չունենայ:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԷՆ Լենինականի գիւղերէն, Մկրտիչ Սիմոնով կը փնտռէ իր մեծ որդին Յովհաննէս Մկրտիչեան Սիմոնով, որմէ 4 տարիէ լուր չունի եղբայրը Վահէ Մկրտիչեան Սիմոնով, բոլորն ալ Հայաստանծնած եւ Լենինականի 11րդ գաւառամասի բնակիչ: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի: Փնտռողը կը խոստանայ 100 տոլար նուէր ճշգրիտ տեղեկութիւն տուողին:

ԹՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 8.30ին, «Մուրատ» ակումբին մէջ:

Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Գոմէսի «Քրիստափոր» խումբին ընդհանուր ժողովը այս հինգշաբթի Դեկտ. 12, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի մասնաճիւղի դասախօսութիւնը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին, Sociétés Savantesի G սրահը: Դասախօս՝ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ: Նիւթ՝ Հայրենիքի գաղափարը: Նոյն օրերը 8էն 9 հայերէնի դասեր նոյն տահը:

ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ընկերութեան բազմաթիւ անդամներու պահանջին վրայ, նոր վարչութիւնը հարկադրուած է ընդհ. ժողովը նիստի հրաւիրել, քննելու համար եղած մեղադրանքները: Ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս շաբաթ օր, կէսօրէ վերջ ժամը 5ին, Սթիւտիօ Ալէմշահի մէջ, 19a rue Caumartin:

ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻ Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր հայրենակիցները այս կիրակի առտու ժամը 9ին, 221 rue Belleville (Chartonի սրճարանը), մէթրօ՝ Փլաս տէ Ֆէթ: Օրակարգ՝ 1.— Ընդհանուր հաշուետուութիւն: 2.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Vendredi 13 Décembre 1946 Ուրբաթ 13 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4878-Նոր շրջան թիւ 517 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ԵՐԳ ՀԻՒՍԵՑԷՔ, ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ...»

Խորհրդահայ բանաստեղծներէն Սարմէն կը նկարագրէ մահամերձ բանաստեղծի մը վերջին վայրկեանները, երկու տուն ոտանաւորի մէջ :

Երկրի տէրերը հաւաքուեր են ծերունի բանաստեղծին շուրջը։ Խոր լռութիւն։ Այնքան խոր, «որ լսւում էր թէ նորատունկ վարդը ի՛նչպէս էր շնչում »։

Երկրի տէրերը անհամբեր կը սպասեն բանաստեղծի կտակին։ «Բայց նա աչքերն անխօս փակեց»։

Ու կը տանին կը թաղեն։ Յետոյ, գերեզմանէն տուն վերադարձած ատեն, հանգուցեալի բարձին տակէն կը գտնեն «մի թուղթ, վրան այսպէս ձեռագրուած մի կտակ»․

— « Երգ սիրեցէք կեանքից, գինուց, ամէն բանից աւելի․— Երգն է միակ բաղասանը անդնդախոր ցաւերի.— Երգ հիւսեցէք, առանց երգի վիշտն աշխարհը կ'աւերի» :

Այսպէս նաեւ մեր կեանքը։ Մանաւանդ օտար ափերու վրայ, ուր խորթ, խժալուր աղմուկ մը կը սպառնայ խեղդել տկարին, անճարին ձայնը։

Ե՛րգ, մրմունջ եւ մեղեդի, սփոփելու համար ձեր վիշտերը :

Ե՛րգ, մարտագոռ կանչ, պոռթկալու համար ձեր տառապանքը, բողոքը կամ ընդվզումը աշխարհի անիրաւութեանց դէմ։ Կամ փառաբանելու համար կռիւն ու յաղթանակը։

Երգ ողբաձայն, ողալու համար ռազմիկը որ ինկաւ զէն ի ձեռին, ի խնդիր արդարութեան։

Ու վերջապէս երգեր աշխատանքի, հայրենիքի եւ ազատութեան, սիրոյ եւ գեղեցկութեան, պայքարի եւ ստեղծագործութեան։ Երգեր մայրենի, աշխարհի բոլոր եղանակներով,— խոյանք, մրմունջ, ցասում, ծիծաղ, փոթորիկ, ծափ կամ թախիծ :

Այս ժողովուրդը ունի բոլոր տեսակներն ալ եւ դեռ կ'ունենայ, հիմա որ ցիրուցան բազմութիւնները իրար կը գտնեն հայրենի հողին վրայ։

— « Երգ հիւսեցէք, առանց երգի ողջ աշխարհը կ'աւերի»։

Հիւսեցէք, դո՛ւք, բանաստեղծներ, որ ներշնչում կը փնտռէք օտար պղոտաներու վրայ։ Հիւսեցէք, եւ թող ձեր հոգին ալ ցնծայ, աշխուժանայ, «բացուի», փոխանակ վաղաժամ ցամքելու։

... Եւ ահաւասիկ երեք երգահանդէս մէկ օրուան մէջ,— այս կիրակի։ Առաջինը՝ Փարիզ, երկրորդը՝ Մարսէյլ, երրորդը՝ Լիոն։ Առաջին երկուքը՝ համերգ, երկու վարպետներու կազմած երգչախումբերով։ Երրորդը՝ մեներգ, նախաձեռնութեամբ արեւմտ ճապաղիքներէն փրկուած օրիորդի մը որ իրաւամբ կրնայ կոչուիլ Միջին Ֆրանսայի սոխակը։

Երկու համերգները սարքուած են Վարդապետին ծննդեան 75ամեակին առթիւ։ Ուրեմն, անգամ մը եւս պիտի պանծացնեն անոր թանկագին վաստակը, որ մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր թարմութիւնը, խորութիւնը, հմայքը։

Ո՞ւր իջած պիտի ըլլար մեր հոգին, մեր բարոյական կորովը օտարութեան մէջ, առանց այդ երգերուն,— այն բոլոր երգերուն որ կը պտտին մեզի հետ , աշխարհէ աշխարհ։

Անոնք մեր լուսաղբիւրներն են, տառապանքի թէ հրճուանքի պահերուն։

Անոնց մէկ շեշտը սարսուռ կը հոսեցնէ մեր երակներուն մէջ։ Անոնց իւրաքանչիւր խօսքէն դարաւոր ժողովուրդի մը իմաստութիւնն է որ կը ծորի, կաթիլ կաթիլ։

« Երգ սիրեցէք ամէն բանից աւելի»։ Բայց սիրեցէք հասուն գիտակցութեամբ։ Ձեր իսկ վարկին ու վայելքին համար։

Այդ վարկն ու վայելքը, ցիրուցան բազմութեանց հոգեկան առողջութեան եւ յարատեւութեան պահանջը մէկ պարտականութիւն կը դնեն բոլորին վրայ,—

Սրտանց քաջալերել ամէն ձեռնարկ որ կը կազմակերպուի, վառ պահելու, տարածելու, բազմապատկելու համար Հայկական Երգը։

Թոյլ չտանք որ մէկ լար իսկ փրթի հայրենի քնարէն, կամ ձայներ ծիւրին, մարին թուլութեամբ, անհոգութեամբ, անտարբերութեամբ։

Անոնք որ երգելով մեռան երէկ, այդ երգերը մեզի ձգեցին ապրելու համար։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌՈՒԲԷՆ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Սեպտեմբեր 16ին, կը գրէ *Հայրենիք*, Փրավիտէնսի մէջ մեռաւ ընկեր Ռուբէն Պէրպէրեան։ Այս այն Դաշնակցականն է, որուն կողմէ ծրարներ ղրկուած էին Փարիզի հայ գրողներուն ու մտաւորականներուն, պատերազմը հազիւ վերջացած։

Ծնած է Էտիրնէ 1866ին։ Նախնական կրթութիւնը քաղաքին ազգ. վարժարանին մէջ։ Յետոյ կը մտնէ Պոլսոյ Պէրպէրեան վարժարանը, զոր կ'աւարտէ, յետոյ կ'ամուսնանայ Օր. Զարուհի Պէյլիքճեանի հետ ու կ'անցնի Ֆիլիպէ։ 1896ին Ամերիկա հասած է արդէն, ուր կը հիմնէ կիտուածագործութեան տուն մը։

Առաջին օրէն Դաշնակցական, ընտանիքին ու զաւակներուն ապագան ապահովելէ ետքը՝ կ'աշխատի օգտակար հանդիսանալ իր գաղափարակից ընկերներուն։ Հայ եկեղեցի եւ հայ մշակոյթ,— ահա իր վարդապետութիւնը։ Ու Պէյրութի ճեմարանին կը նուիրէ կարեւոր գումարներ, վերջին անգամ մըն ալ մահուընէ առաջ՝ հազար տոլար, ինչպէս համեստ գումար մը Փրավիտէնսի Վարդանանց եկեղեցիին, Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին ու Ամերիկայի Կապոյտ Խաչին :

Յատկանշական պարագայ մը,— զգալով որ մահը իր դռները է հասած, (ութսուն տարեկան էր արդէն), ու շուտով պիտի բաժնուի իր սիրած կուսակցութեան ժողովներէն, Քրիստափոր կոմիտէին կը վճարէ յառաջիկայ տասը տարիներու կուսակցական անդամատուրքը, որպէսզի տակաւին տասը տարի «ներկայ» յայտարարուի ժողովներու մէջ, երբ իր անունը կանչուի :

Ընկեր Վրացեան կը գրէ թէ վերջերս իր տրամադրութեան տակ դրած էր 500 տոլար, որպէսզի պարէնի ծրարներ ղրկուին կարօտ մտաւորականներու,— ահա այդ ծրարներն են որ Փարիզ հասան անանիկնկայ ձեւով, անցեալ գարնան։

Ահաւասիկ պայծառ դէմքը այս ազնուահոգի ընկերոջ որ իր միջոցներով, առանց աղմուկի, օգնութեան կը հասնէր հայ մտաւորականներուն։

Իր այս արտառոց ժէսթը ինծի կը թելադրէ խօսիլ մտաւորականներու օգնութեան հարցին մասին, (յաջորդով), ինչպէս եւ ըսել․ — Ազնիւ ընկեր, հայ նկարագիրները պզտորած են հիմակ, մշուշին մէջէն ահա կը տեսնեմ մարդիկ որ կը շարժին յետին միտքերով եւ յետին հաշիւներով։ Ատիկա պատճառ մը չէ որ մենք կորսնցնենք մաքրութեան, խրբութեան եւ անբծութեան ամէն յոյս եւ յիշատակ։ Կայ հոսանք մը, որ մշուշին մէջէն կը պոռայ «ներկայ»։ Այդ՝ քու ձայնդ է, որուն մենք եւս կը պատասխանենք՝ «ներկա՛յ»։

Որպէսզի Ձայնը — Գաղափարին՝ զոր ա՛յնքան սիրեցիր — թրթռայ եւ արձագանգէ յաւիտենութեան մէջ։

ԱՐԱԶ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Փոն տը Շէրիւի.— Շաբաթ, 7 Դեկտեմբերին քաղաքս հասաւ կաթող. պատուիրակ Արտաւազդ արք., ընկերակցութեամբ Լիոնի Գիւտ քհնյ.ի եւ վարչութեան անդամներէն Պ. Պ. Սողոմոնեանի եւ Թադէոսեանի։ Պատուիրակը, երգեցողութեամբ դպրաց դասի եւ ամբողջ ժողովուրդով առաջնորդուեցան Ս. Լուսաւորիչ մատուռը։ Ժամերգութեանց ընթացքին Արտաւազդ արք. հաղորդեց կաթողիկոսին օրհնութիւնները եւ յորդորեց ըլլալ համերաշխ, թէ՛ իրարու եւ թէ Ֆրանսացիներու հանդէպ. սիրենք հայրենիքն ու եկեղեցին։ Բարի գալուստ մաղթելու եկած էր նաեւ տեղւոյս քաղաքապետը :

Նոյն օրը կէսօրէ վերջ պատուիրակը այցելեց դպրոցը եւ քաջալերեց տղոց ընթերցումներն ու արտասանութիւնները։ Երեկոյեան եկեղեցական արարողութենէն վերջ կրկին օրհնելով ժողովուրդը, փրգոհունակութիւնը յայտնեց գաղութին։ Յետոյ թելադրեց ուժ տալ ներգաղթի հանգանակութեան՝ լիառատ մասնակցութեամբ։— Յ. Պ.

ԿՈՄԻՏԱՍԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի «Արմենիա» երգչախումբը կը խնդրէ մեզմէ ճշդել թէ այս կիրակի օրուան համերգը իր ձեռնարկն է, սարքուած Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակին առթիւ, եւ ոչ թէ իբրեւ տօնը այդ տարեդարձին, որ պիտի կատարուի առանձին։

ՆՈՐ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. ժողովը երէկ նորէն զբաղեցաւ նոր վարչապետին ընտրութեամբ. խնդիր մը որ հրատապ հանգամանք ստացած է : «Ֆրանսը չսպասեր», կը գրեն թերթերը ամէն օր։ Պ. Վէնսան Օրիոլ երէկ առտու ալ շարունակեց իր խորհրդակցութիւնը, մեծամասնութիւն մը ապահովելու եւ թեկնածու մը գտնելու համար։ Այս առթիւ ամէնէն աւելի կը խօսուէր հետեւեալ թեկնածուներու մասին.— Վէնսան Օրիոլ, Ռամատիէ, Լէոն Պլում, Մութէ (ընկերվարական), Ռոպէր Շուման (ժողովրդական), Էրիօ կամ Իվօն Տէլպոս (արմատական)։

Համայնավարները առաջարկեցին ընկերվարականներուն այնպիսի թեկնածու մը նշանակել որ կարենայ ապահովել բանուորական եւ ժողովրդավար ուժերը։ Անոնք համաձայն են որ թեկնածուն ըլլայ ընկերվարական մը, քանի որ Մորիս Թորէզ մերժուեցաւ։ Ամէն պարագայի մէջ, համայնավար կեդր. Կոմիտէն կ'ուզէ ձախակողմեան մեծամասնութեան վրայ հիմնուած կառավարութիւն մը, եւ ոչ թէ մասնագէտներէ բաղկացած դահլիճ մը։ Իսկ Ժողովրդական Շարժումը (M.R.P.) իբրեւ թեկնածու կը ներկայացնէ ելմտական նախարարը, Ռոպէր Շուման, հաւատալով թէ ան պիտի կրնայ ըլլալ նոր Փուանքարէ մը, Ֆրանսը փրկելու համար։ Թերթերը կը գրեն թէ արմատականներն ալ տրամադիր են ընդունելու այս թեկնածութիւնը։

Ազգ. ժողովի զանազան հոսանքներուն նախագահները դարձեալ քննեցին նոր կառավարութեան գործունէութեան ծրագիրը, առանց վերջնական համաձայնութեան մը յանգելու :

Նոր վարչապետին գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ վստահելի մեծամասնութիւն մը ապահովել առժամեայ կամ տեւական ծրագրի մը մասին։

Հանրապետութեան նախագահի թեկնածութեան մասին ալ միաձայնութիւն չէ գոյացած : Ժողովրդականները հաւատարիմ կը մնան զօր. տը Կոլի, հակառակ զանազան թիւրիմացութեանց։ Էրիօ եւ Վէնսան Օրիոլ եւս թեկնածու կը համարուին :

ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԿՐՆԱ՞Ն ԲԱՆԻԼ

Հանքածուխի տագնապը այնքան սաստկացած է որ կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ստիպողական կոչ մը ուղղել Մ. Նահանգներուն, այլապէս շատ մը գործարաններ պիտի փակուին։ Ուրիշ խօսքով, հազարաւոր բանուորներ անգործութեան պիտի դատապարտուին։ Ազգ. տնտեսութեան նախարարին ներկայացուցիչը առջի օր շատ յոռետես տեղեկութիւններ հաղորդեց այս մասին։ Հակառակ հանքագործներու հերոսական ճիգերուն, ածուխի 1.350.000 թոն պակաս եղած է Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր ամիսներու եւ Դեկտեմբերի առաջին չաբաթուան համար։ Հանքագործները 210.000 թոն աւելի արտադրած են երեք ամսուան ընթացքին, բայց ներածումները պակսած են 1.560.000 թոն : Սովորական ատեն ալ Ֆրանսա մեծապէս կախում ունէր ներածումներէ, ո՞ւր կը մնայ այսօր, երբ երկիրը ահագին դժուարութեանց մատնուած է, իբրեւ հետեւանք պատերազմի աւերներու։ Մասնագէտներու կարծիքով, եթէ նոյնիսկ Մ. Նահանգները պատասխանելով Ֆրանսայի օգնութեան կոչին, 200.000 թոն ղրկեն Դեկտ. 15էն սկսեալ, շատ մը գործարաններ պիտի փակուին կամ պիտի դանդաղեցնեն իրենց արտադրութիւնը։ Առնուազն 2—3 ամիս պէտք է անցնի, մինչեւ որ կառավարութիւնը կարենայ վերակազմել ածուխի մթերքը։

Այս տագնապին առթիւ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը կոչ մը ուղղեց Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին, որպէսզի ճնշեն կառավարութեան վրայ, աւելի մեծ քանակութեամբ հանքածուխ յանձնելու համար Ռուրի արտադրութենէն, իբրեւ Ֆրանսայի բաժինը։

ՀԱՑԻ ԽՆԴԻՐՆ ԱԼ մտահոգութիւն կը պատճառէ։ Մ. Նահանգներու արմտիքի պաշտօնատունը 371.000 թոն ցորեն սահմանած է Գերմանիոյ ֆրանսական շրջանին, 191.000 թոն ալ՝ հիւս. Ափրիկէի համար, համագումար 562.000թոն, այսինքն ներածելի քանակութեան մէկ երրորդը կամ քիչ մը աւելի։ Արդ, Ֆրանսա պահանջած էր 1.500.000 թոն, 480.000ը մայր երկրին, 540.000ը հիւս. Ափրիկէի, 480.000 Գերմանիոյ Ֆրանսական շրջանին համար, մինչեւ նոր հունձք։ Արմտիքի պաշտօնատունը մերժած է որեւէ բաժին յատկացնել բուն Ֆրանսայի, որով 900.000 թոն ցորեն կը պակսի : Եթէ ուրիշ տեղէ ցորեն չճարուի, վախ կայ որ հացի բաժնեչափը կրճատուի։

ՓԵՏՐ. 10ԻՆ ՊԻՏԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԻՆ, Փարիզի մէջ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրները :

ՀԻԹԼԷՐ ԵՒ ՊՈՐՄԱՆ ՈՂՋ ԵՆ, եթէ հաւատանք շուէտական «Աֆթոնտիտնինկէն» թերթին, որ զարմանազան պատմութիւններ կը պատմէ — իբրեւ թէ Հիթլէրի օգնականը (Պորման) 1946 ապրիլ 13—14ին տեսակցութիւն մը ունեցեր է Շուէտի մէջ, քանի մը նացի վարիչներու հետ, յետոյ Հիթլէրի հետ՝ Պավարիոյ մէջ, եւ հիմա ինքն ալ Հարաւային Ամերիկա կը գտնուի։ «Հինգ տարիէն պիտի վերադառնանք եւ աշխարհ պիտի զարմանայ »...

ԱՆՀԵՏԱՑՈՂ ԴԷՄՔԵՐ

Տիգրան Մավիաազալեան

Պէյրութէն առջի օր ստացուած մահազդ մը կը գուժէր մահը Տիգրան Մավիսազալեանի: Հակառակ անսպասելի չըլլալուն, գոյժը խորապէս ընկճեց զիս, վասն զի մասնաւորապէս Պէյրութի ու ընդհանրապէս Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայութիւնը, յանձին ողբացեալին, կը կորսնցնէր իր ամէնէն սիրելի, պատկառելի ու մանաւանդ արժէքաւոր մէկ անդամը:

Հանգուցեալը աւելի քան մէկ տարիէ ի վեր անկողնի կը ծառայէր: Վէրք մը գոյացած էր մէկ թոքին վրայ, կ'ըսէին բժիշկները, բայց ես կը կարծեմ որ վէրքը թոքին վրայ չէր, վէրքը իր սիրտին վրայ էր ու գոյացած այն սեւ առտուն, շուրջ տասներհինգ տարի առաջ, Նոր Տարիի առտու մը, երբ իր դժբախտ պատանի որդին, լուսատիպ ու անմեղունակ Սարգիսը, զոհ գնաց եղեռնով վերջացած ու անուշադրութեան արդիւնք արկածի մը: Որդեկորոյս հայրը իրաւ է տոկաց իր խոր կսկիծին ու սուգին եւ ապրեցաւ մինչեւ երէկ, բայց սիրտին մէկ խորշին մէջ գնաց ամփոփուիլ իր անհնարին վիշտը, հետզհետէ աճող վէրք մը գոյացնելով հոն՝ որ տակաւ պիտի մեծնար լուռ համակերպութեան մէջ կուլ տրուած իր աղի արցունքներովը: Ու այսպէս մեռաւ, երեք տարի առաջ, Հալէպի Ֆրանսական հիւանդանոցի անմոռանալի բժշկապետ՝ Կապրիէլ Շըվալիէ, մեր ժողովուրդին թանկագին բարեկամը: Ֆրանսայի, իր պաշտելի հայրենիքին սիրտին վրայ բացուած կարմիր վէրքը, գնաց նոյնութեամբ կազմուեցաւ մեծանուն վիրաբոյժին սիրտին վրայ ու զինքը մեռցուց:

Տարիէ մը իվեր ես ամէն շաբաթ պիտի այցելէի իմ ազնիւ բարեկամիս՝ տեսնելու համար թէ ընտանիքի, սիրասուն հօր եւ քաղցրիկ զաւակներու հայր ու եղբայր ու քոյր ու բազմաթիւ սիրելի պարագաներով շրջապատուած այդ դատապարտեալ հիւանդը ի՞նչպէ՞ս հաշտուած էր իր սեւ ճակատագրին ու որպիսի համբերութեամբ կը պատրաստուէր դիմաւորելու անողոք վախճանը՝ որ, աւա՜ղ, չուշացաւ: Իր վէրքին տեղն ալ գիտէր, պատճառն ալ գիտէր ու կը ցաւէր միայն որ պիտի չկրնար այսուհետեւ ծառայել իր սիրելի ազգին, ինչպէս որ ծառայած էր շատ երիտասարդ տարիքէն, իր ծննդավայր Կիւրինէն՝ որուն ամէնէն արժանաւոր զաւակներէն մէկն էր, մինչեւ Նիւյոռք՝ ուր տարիներ ապրեցաւ իբրեւ երիտասարդ, պանդուխտ առեւտրական ու Պէյրութ՝ որ դարձաւ հանգուցեալին գլխաւոր ուընդարձակ հանդիսարանը և ուր ցոլացուց իր առաքինութիւնները՝ իբրեւ ընտանիքի հայր, իբրեւ ուղղամիտ առեւտրական եւ մանաւանդ իբրեւ ազգային ժողովական, երկար տարիներ վարած ըլլալով Լիբանանի Թեմի Զաւառ. եւ Քաղաք. Ժողովներու ատենապետութեան փափուկ ու պատասխանատու պաշտօնը, այնպիսի ժամանակի մը ու պարագաներու տակ՝ երբ կուսակցական հակամարտութեանց երեսէն չարաչար տուժած էր Պէյրութի ու իր կարեւոր Թեմին հայութիւնը, յաջորդական տխուր սպանութիւններով:

Հանգուցեալը սակայն իր ազգասիրական զգացումները արտայայտեց Թեմին ամէնէն տաղնապալի մէկ շրջանին՝ երբ պատերազմի արհաւիրքը երկու տարիէ ի վեր աւելի կը շեշտէր ազգային լրջամիտ քաղաքականութեան մը անհրաժեշտութիւնը ու նոյն արհաւրալից շրջանին երիտասարդ ու անփորձ վարդապետի մը յանձնուած էր Թեմին ամբողջ պատասխանատուութիւնը, վիճակ մը՝ որմէ խորապէս ազդուած, Պ. Տիգրան Մավիսազալեան, իրեն համախոհ տասնէ աւելի ժողովականներով հրաժարած էր Թեմի Ազգ. Զաւառ. Ժողովէն: Ես պատերազմի հարկադրութեամբ չէի կրցած մեկնիլ իմ այժմու պաշտօնատեղիս ու Հալէպէն հրաժարելէս վերջ, Պէյրութ կը բնակէի, եղբօրս մօտ: Քաղաքին հայ առեւտրական դասն ու բոլոր թաղերու հայութիւնը երկար հանրագրութիւններով եւ բերանացի անընդհատ դիմումներով փափաք յայտնեցին որ ստանձնեմ Լիբանանի առաջնորդական պաշտօնը ու գրեթէ տարի մը տեւող բանակցութեանց արդիւնքը այն եղաւ՝ որ Թեմին Ազգ. Զաւառ. Ժողովը մէկ անգամուան համար միայն նիստ գումարելով, ընտրեց իր վարչութիւնը՝ ատենապետութեամբ հանգուցեալին՝ որ քանի մը օր վերջ Կրօն. ու Քաղաք. Ժողովներու դիւաններով 1942 Մարտի վերջերը Առաջնորդարան հրաւիրեց մեզ, ստանձնելու համար Թեմին ընդհանուր վարչութիւնը: Տիգրան Մավիսազալեան քաղաքին հայ առեւտրական դասուն ամէնէն գործունեայ եւ ծառայելու յօժար անդամները զատած էր, իբրեւ գործակից, իբրեւ Քաղաքականի ու Տնտեսականի անդամ եւ Պէյրութի մեր առաջնորդութեան առաջին օրերէն իսկ արդէն Առաջնորդարանը կը վայելէր մեծ վստահութիւն թէ ժողովրդային լայն խաւերու եւ թէ լիբանանեան ու ֆրանսական կրկին պետութեանց առջեւ: Ս. Նշան եկեղեցւոյ կից փոքրիկ Առաջնորդարանը պէտք էր փոխարինել ընդարձակ եւ ներկայանալի շէնքով մը, բայց ատոր համար պատրաստ գումար չկար, կայաններու բազմահազար աղքատիկ ժողովուրդը խնամարկել ու հարիւրէ աւելի ուսուցիչներու վտիտ թօշակներուն վրայ զգալի յաւելումներ ընել պէտք էր, նիւթական միջոցներ կը պակսէին ու նորընտիր վարչութիւնը իսկոյն ձեռնարկեց ազգային հանգանակութեան՝ որ քանի մը ժամուան մէջ տուաւ 42 հազար լիբ. ոսկիի պատկառելի գումար մը: Ցանուցն աղքատաց պետական լայն նպաստն ալ եկաւ մեծապէս դիւրացնել Առաջնորդարանի բարուոք տնտեսութիւնը: Առաջնորդարանը փոխադրուեցաւ վարձու ընդարձակ ու լաւ կահաւորուած շէնքի մը մէջ, նորընտիր խնամատարութիւնը յանձնօրէն նպաստեց հազարաւոր կարօտեալներու ու նոյնիսկ օտար հայանպաստ բարեսիրական հաստատութեանց ու ազգ. վարժարաններու պիւտճէն բարելաւեցաւ: Ընդհանուր էր գոհունակութիւնն ու վստահութիւնը վարչութեան հանդէպ՝ որ կրցաւ առանց դոյզն դժուարութեան, հակառակ պատերազմի դժուարին տարիներուն, գործել մեզի հետ: Ազգային վարչապետ Մավիսազալեան իր ընտիր ընկերներով, իր լրջամիտ ու լայնամիտ վարմունքով, իրատես մարդու հոգեբանութեամբ բոլորովին նոր շրջան մը բացաւ Լիբանանի Թեմի տարեգրութեանց մէջ: Ազգային խնդիրներու մօտենալու ողջմիտ եղանակ մը ունէր, հակառակ իր վերին աստիճանի հեզ ու քաղաքավար բնաւորութեան պատկառանք կ'ազդէր իր շուրջը, ժողովներու մէջ, յայն հաւաքոյթներու մէջ, ողջ հանրութեան մէջ: Աւա՜ղ որ երկար չտեւեց իր օգտակար ծառայութիւնը ու ահա կը բաժնուի իր սիրելի ընտանիքէն, իր սիրելի գործակիցներէն ու մանաւանդ իր սիրելի ազգէն՝ երբ կրնար տակաւին երկար տարիներ օգտակարապէս ծառայել իր ազգին ու երբ վաթսուն տարիքը լրացուցած չէր դեռ:

Բայց պիտի մնայ բարի ու ազգասէր Հայու իր յիշատակը: Հանգիստ իր ազնիւ հոգիին, հանգիստ իր ցաւատանջ ոսկորներուն:

Լիոն

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ.

Դաշնակցութեան Օրը Պէյրութի մէջ

ՓԱՌԱՇՈՒՔ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱԲ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒ

Բ.

ԸՆԿԵՐ ԱՐԱՄ ՍԱՀԱԿԵԱՆ.— Առաջին բանախօսն էր կուսակցութեան ներկայացուցիչ՝ ընկ. Արամ Սահակեան: Ստորեւ կը ներկայացնենք իր ճառի գլխաւոր մասերը.—

«Մեծ հերոսութիւն անհրաժեշտ է եւ երկար ժամանակ՝ պատկերացնելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան 56 տարիներու գործունէութիւնը: Կարելի է զգալ միայն Դաշնակցութիւնը, սակայն ոչ պատկերացնել:

Գամառ Քաթիպա կ'ըսէր. «Հայը առոյգ է, առողջ, բայց մեռած է անոր հոգին. արդեօք ե՞րբ պիտի զարթնի նրա հոգին»: Բանաստեղծը եթէ ողջ ըլլար, պիտի տեսնէր որ քանի մը տարի յետոյ արթնցաւ այդ հոգին: Դաշնակցութիւնը այդ հերոսական ոգիին արտայայտութիւնը եղաւ ու արթնցուց հայ ժողովուրդին մէջ մեծութեան ըզգացումը, հոգեփոխելով զայն ու դարձնելով առնական: Ազգ մը կ'ապրի ու կը յաղթանակէ, երբ մէկ միլիոն ըլլալով՝ 400 միլիոնի հոգեբանութիւն ունի: Ազգ մը երբեք պէտք չէ մտածէ որ ինք տկար է եւ պէտք ունի ուրիշի հովանաւորութեան: Ան որ չունի մեծութեան եւ անկախութեան զգացումը, դատապարտուած է լուծուելու:

Դաշնակցութիւնը այս հիմնական գիտակցութեան բերելէ վերջ հայ ժողովուրդը, ապահով է այլեւս ապագայի մասին: Մնացեալը ժամանակի խնդիր է: Ազգերու ազատագրութեան պայքարին մէջ ժամանակը արժէք չունի: Հայ ժողովո՛ւրդ, կը բաւէ որ Դաշնակցութիւնը կանգուն է եւ կը քալէ կողք կողքի քեզի հետ:

Հակառակ 56 տարիներուն, Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը տակաւին երիտասարդ է: Այսօր մեր շարքերը 95%ով երիտասարդներէ կը բաղկանան: Երիտասարդութիւն կը նշանակէ ուժ, զոհողութիւն, ոգի, հաւատք, ապագայ: Ազգ մը երբ ունի այդ՝ ապահով կրնայ դիմագրաւել գալիքը:

Դաշնակցութիւնը երկրին մէջ կարմիր ջարդին դէմ պայքարելէ վերջ, Սփիւռքի մէջ պիտի պայքարէր նաեւ այլասերման ճերմակ ջարդին դէմ. նոյնքան դժուարին ու զոհողութիւն պահանջող գործ մը: Փակեցէ՛ք մեր թերթերը, փակեցէ՛ք մեր աջակցութիւնը վայելող հաստատութիւնները, ոչնչացուցէք մեր մտաւորականութիւնը եւ ըսէ՛ք թէ տեղը ի՛նչ կը մնայ: Ո՞վ պիտի պաշտպանէր Հայուն դիմագիծն ու գոյութիւնը օտար երկիրներու մէջ: Օրինակ, հոս Դաշնակցութիւնը օգտագործելով իր հին կապերը Արաբներուն հետ, պաշտպանեց մեր գաղութին գոյութիւնը: Արաբ եւ հայ ժողովուրդներ, որոնց բարեկամութիւնը կուգայ դարերէն, պիտի ապրին իրար հետ, իրենց բարձր մշակոյթով եւ եղբայրական զգացումով:

Այս հանդիսաւոր պահուն, Դաշնակցութիւնը կրկին կուգայ քեզի ու կ'ըսէ.— «Հայ ժողովուրդ, Դաշնակցութիւնը ուժեղ է աւելի քան երբեւիցէ: Այս սրբազան օրը, մենք չենք ուզեր զբաղիլ մեր հակառակորդներով: Ձեր այս խուռներամ ներկայութիւնը փաստն է Դաշնակցութեան վայելած վստահութեան ու հմայքին: Դաշնակցութիւնը կը խոստանայ շարունակել պայքարը՝ ի խնդիր Հայկ. Դատի իրագործման, կուրծք տալ հարուածներուն ու վահան ըլլալ քեզի, մինչեւ վերջնական յաղթանակ»:

ԸՆԿԵՐ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ.— Երկրորդ բանախօսն էր ընկ. Կարօ Սասունի, որ իրեն յատուկ զուարթամտութեամբ, հանդիսականները ոգեւորեց, ներշնչեց եւ ժողովրդական պատկերներով ներկայացուց Դաշնակցութեան կորովը եւ անոր ուժին խորհուրդը: Ահաւասիկ ամփոփումը.—

«Քանի մը վայրկեանէ ի վեր կ'ապրիմ հեռաւոր զգացում մը: Մեր հին գրագէտ-բանաստեղծներէն՝ Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանի մէկ խօսքին ընդմէջէն: Ան Վանայ լիճի շրջանին մէջ ճամբորդած ատեն գիւղացիներ կը տեսնէ, որոնք կը հաւաքուին իր շուրջ: Սրուանձտեանց կը դիտէ անոնց կեանքը, ու իր նկարագրականին մէջ կ'ըսէ. «Ժողովուրդը դարձաւ ծով, կեանքը դարձաւ ծով, արցունքներս դարձան ծով, սիրտս դարձաւ ծով, երեսս կը դարձնեմ ծով, կ'երթամ դէպի ծով...»:

Հիմա իմ սիրտս ալ դարձած է ծով եւ ալիք կուտայ: Եկած եմ այս վայրկեանիս՝ դիմացս փռուած ծովուն ըսելու քանի մը խօսք՝ Դաշնակցութեան 56 տարուան դղրդագին կեանքէն վերջ: Իմ դէմս քսան հատ գլուխ չկայ ճերմակ մազերով, որոնք հասկնան թէ ի՞նչ կը նշանակէ 56 տարուան դղրդագին կեանք մը՝ հիւսուած հերոսական մարտնչումներով, արիւնով, փառքով, թերթերով, բեմով եւ մշակոյթով: Հայկ. Դատը, Դաշնակցութեան շնորհիւ, կը յուզէր քաղաքական աշխարհը: Ամբողջ Մերձ. Արեւելքը, իր Սուլթաններով, Ցարերով ու Շահերով, զբաղեցան այս դղրդագին կեանքով: Ամէն տեղ կանգնած էր զաւակը այս ժողովուրդին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Ես ի՞նչ ըսեմ ձեզ, երիտասարդներու այս հսկայ բանակին, որ մեծցաւ օտար աշխարհի մէջ, գրքով ու երազանքով խանդավառուեցաւ, հաւատքը ամուր պահեց իր սրտին խորը եւ ճամբայ ելաւ իր նախորդներու գծած ուղիէն: Մեծերը գացած են եւ փոքրերը մնացած:

Ես՝ Անդրանիկը, Սեբոբը, Գէորգ Չաւո՞ւշը ունիմ հոս, որպէսզի կարենամ ներկայացնել՝ Հայոց լեռներէն բարկացած աստուածներու պէս անցնող որպէս հերոսներ: Ես Քրիստափորը եւ Զաւարեա՞նը ունիմ կողքիս, որ կարենամ ձեզի ըսել. — Ահաւասի՛կ առաքեալները:

Սակայն այս ժողովուրդը հաւաքուած է հոս 56 տարիներու մեր փոթորկալից պատմութեան ներշնչումով ու հաւատքով: Եւ երբ տարիներ վերջ, մենք ալ չըլլանք, այս ծովածաւալ բազմութիւնները դարձեալ պիտի գան, որովհետեւ ազգը, ազատութեան գաղափարը յաւիտենական են: Եթէ ազգի մը կէսը բոյս է, միւս կէսը անոր աղն է, գիտակցութիւն ու արժանապատուութիւն ունի, ոգի ունի, զգացում ունի, ամէն բանէ կը հրաժարի, բայց ո՛չ իր ազատութենէն: Այս է յաւիտենականը:

...Ի՞նչ կ'ուզեն մեզմէ, ինչո՞ւ չեն ձգեր մեր օձիքը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իրեն գերագոյն նպատակ ունենալով Հայրենիքի ստեղծումը, հայ հողերու ամբողջացումը և հայ ժողովուրդի համահաւաքումը, սրբազան գաղափարի մը դրօշին տակ գործած է 56 տարիներ, զոհած ու կռուած: Մենք կա՛նք եւ գոյութիւն ունինք: Մեր գոյութիւնը մեծ կ'երեւի ուրիշներու: Կ'ուզեն որ ինքնասպան ըլլանք: Ենթադրենք որ մենք հիներս մեռանք, հապա ասո՞նք, այս երիտասարդնե՞րը, ո՞ւրկէ եկան ասոնք: Այս երիտասարդութիւնը չի՛ կրնար մեռնիլ: Դաշնակցութիւնը չի կրնար չգործել, չի կրնար բեմին վրայ չըլլալ, քանի մեր արդար դատը չէ լուծուած:

Մեր ժողովուրդը իր դատին ու երազին շուրջ անմահ է:

Հրաժարիլ չկայ: Մենք կ'ըսենք՝ բազուկ պէտք ըլլայ, պատրաստ ենք բազուկ գործածելու, խելք պէտք ըլլայ՝ խելք գործածելու: Մենք անխորտակելի բազուկ ենք, երբ մեր դէմ թշնամի հզօր ուժեր կան: Մեր բազուկը թոյլ է ներքին կեանքի մէջ: Մենք անընդունակ ենք ձեռք վերցնելու հայ ժողովուրդի տկար տարրերուն վրայ: Սակայն մեր օձիքը բռնած են, երբ մենք կ'ըսենք. «հրաժարիմք ի սատանայէ»:

Հայ ժողովուրդի ամբողջ միտքն ու ուշքը պիտի դարձնենք հայ հողերու ազատագրութեան դատին: Հայոց Հարցը մեր պատիւն է ու նպատակը: Ով որ կրնայ ընթանալ այս ճամբէն՝ թող գայ մեզի հետ: Ով որ հայ ժողովուրդի դատը չի կրնար լուծել, տեղ չունի ասպարէզին մէջ:

Հայ ժողովուրդի ճրագը պէտք է վառ մնայ, ապագան պէտք է վերածնի ու պայծառանայ: Այս է երազը բոլորիս՝ Հայաստանէն դուրս թէ Հայրենիքին մէջ:

Կ'ուզեմ ձեզի յիշեցնել մեր ժողովրդական դիւցազնավէպի հերոսներէն Առիւծ Մհերի օրինակը: Ան զաւակ չէր ունենար եւ կը խնդրէր Աստուծմէ որ իրեն ժառանգ մը պարգեւէ: Աւետաբեր հրեշտակը երեւցաւ օր մը իրեն եւ ըսաւ. «Պիտի ունենաս մանչ մը, սակայն անոր ծնած օրն իսկ դուն եւ կինդ պիտի մահանաք»: Առիւծ Մհեր ու-

Սորպոնի Միջազգ. հանդէսը

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Սորպոնի Richelieu ամփիթատրոնին մէջ միջազգային երաժշտութեան եւ պարի հանդէս մը, կազմակերպուած ի նպաստ ուսանողական ապաքինարանին:

Հանդէսին նախագահուհին Madame Brunschwig իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ թէ, 1924էն ի վեր գոյութիւն ունի Կրընոպլի բարձունքին վրայ, St. Hilaire du Touvetի մէջ ուսանողական ապաքինարանը օժտուած արդիական առաւելութիւններով:

«Այսօրուան հանդէսը եւրոպական բարեկամութեան հանդէս մըն է, եւ ժողովրդական բանահիւսութիւնը կը կազմէ անոր ամէնէն ամուր կապը, երգը, երաժշտութիւնը, պարը իրենց հարստութեամբ, որոնք կը ներշնչուին, մարդկային կեանքի կշռոյթէն, տօներէ, արհեստներէ, ծնունդէ, սէրէ, ամուսնութիւնէ, մահէ ամէն ազգի մէջ իր ինքնայատուկ ըմբռնելու եւ արտայայտելու եղանակը ունի: Այսպէս ճամբորդութիւն մըն է որ պիտի կատարենք այսօր այլազան երկիրներու մէջ: Եւ շնորհակալութիւն յայտնեց որ Փարիզի զանազան գաղութները պատասխանեցին իր հրաւէրին: Այս առթիւ մասնաւոր խանդաղատանք յայտնելով Հայերուն:

Յայտագիրը ճոխ էր եւ այլազան: Իւրաքանչիւր ազգ մասնաւոր հոգածութեամբ ուզած էր ներկայանալ ազգային տարազով, նուագով եւ երգերով:

Յուկոսլաւիան իր ընտրած երգերը երեք շրջաններու բաժնած էր, նախապատերազմեան, որ կ'արտայայտէ ըմբոստութիւնը անարդարութեան դէմ: Երկրորդ, ազգային պատերազմի երգերը որոնք յաղթութիւնը կը փառաբանեն, երրորդ վերաշինութեան երգերը եւ մարաջախտ Թիթոյի հերոսապատումը:

Յունգարական ժողովրդական պարերը պարեց Փարիզի «Հունգարական Անկախութեան Շարժման Ֆոլքլորիք խումբը»:

Ռումանականը ռումանական նուագախումբը Sava Neaguի առաջնորդութեամբ: Վեց հոգինոց երգեցիկ խումբ մը դաշնակի ընկերակցութեամբ, կը ներկայացնէր Մեծն Բրիտանիան: Իսկ բազմանդամ, միայն այրերէ բաղկացած, խնամուած արուեստով երգեց Զուիցերիացիներու Harmonie Suisse երգչախումբը: Ֆրանսան որ կը ներկայացնէր Janine de Waleyneը, խիստ արտայայտիչ շարժուձեւերով երգեց Ալզասեան, Փարիզեան, Գուրկոյնի եւ Լիմուզէնի ժողովրդական երգերէն: Իսկ Bretagneը, Amzer da Zontի groupe folklorique, տիկի ընկերակցութեամբ իր կենդանի պարերով:

Սպանիացի հանրածանօթ պարուհին եւ պարական արուեստին մասնագէտ Nana de Herreraն պարեց սպանիական ժողովրդական պարեր: Քանատան ներկայացուեցաւ երգով եւ դաշնակով:

Երբ կարգը եկաւ Հայկականին, համակրելի նախագահուհին յայտարարեց «ահաւասիկ Հայաստանը», եւ բեմին վրայ եկաւ հայկական սիրուն տարազով մը Հայկանուշ Թորոսեան, բուռն ծափերու մէջ: Գ. Գարեգին նուագեց թառին վրայ, ու ահա իր աղջիկը, Ռէժին, այս տարուան Երաժշտանոցին առաջին մրցանակաւորը: Թեթեւոտն, եթերային շարժումներով՝ երիտասարդ պարուհին անգամ մը եւս հաստատեց թէ գիտէ թեւերու, մատներու, գլխու շարժումներով արտայայտել հոգեկան ապրումներու ելեւէջները: Սրահը կը թնդար ծափերու մէջ որոնց առեղի տալով կրկնեց Ռէժին: Մ.

րախութեամբ ընդունեց առաջարկը եւ Դաւիթի ծնած օրը իր կնոջ հետ աչքերը փակեց երջանկութեամբ, որովհետեւ իր տան ճրագը վառ պիտի մնար: Ճրագը վառ մնայ Հայոց ազգին ալ, թող մենք մեռնինք: Հայութեան ճրագը վառ պահելու գաղափարով, գիտցիր հայ ժողովուրդ, մենք պատրաստ ենք մեր կեանքը տալու: Միայն թէ իրականանայ հայութեան երազը, մեր հողերու ազատագրումով»:

Յետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց Գ. Ղուկաս Ամասեանը, որ աքանչելի առոգանութեամբ արաբերէն ուղերձ մը կարդաց, որուն հայերէն թարգմանութիւնը կը ներկայացնենք ամբողջութեամբ.

(Մնացեալը յաջորդով)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Կիրակի կէսօրէ վերջ Սալ Վօլթէրի մէջ ջերմ եւ սրտաբուխ ընդունելութիւն մը սարքուած էր ի պատիւ Տիկին Ռուբինա Օհանջանեանի: Ֆր. Կ. Խաչի ընկերուհիները եւ համակիր բազմութիւն մը շրջապատած էին սեղանները, որոնց կը նախագահէր ընկ. Գ. Բալայեան:

Փարիզի Մասնաճիւղի նախագահուհին, Տիկին Տ. Սերենկիւլեան բարի գալուստի քանի մը յարգալիր բառերով բացաւ հանդէսը, որուն նպատակն էր յեղափոխական հայ կնոջ մը ընծայել արժանաւոր պատիւը կիներու մեր մեծ կազմակերպութեան կողմէ:

Թառը եւ դափը սկսած էին մթնոլորտը խանդավառել: Նախագահէն վերջ, որ ներկայացուց Տիկին Ռուբինայի յեղափոխական եւ հանրային կեանքը հակիրճ կերպով: Նոր Սերունդի ներկայացուցիչները յափշտակութեամբ կ'ունկնդրէին զանազան դրուագներ յեղափոխական Հայուհիին արկածալի կեանքին, մահափորձէն, բանտէն ու աքսորէն հալածական, Պուլկարիայէն Պոլիս, անկէ Կովկաս ու Սիպիր:

Հետզհետէ խօսք տրուեցաւ ներկայ հիւրերուն, որոնց կարգին Տիկիններ Շ. Միսաքեանի (յանուն Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութեան), Է. Բիւզանդի, Զիթունիի, Մաթէոսեանի, Խոնդկարեանի, Գ. Գ. Շ. Միսաքեանի, Հայկ Սարգիսեանի, Ա. Խոնդկարեանի, Հ. Ջրուանդեանի, Մ. Մակարեանի, Խ. Մկրտիչեանի, Հ. Աղաբէկեանի, Տ. Ոսկերիչեանի (Երուսաղէմէն), Կ. Երամեանի, Ա. Փանոսեանի, Լ. Բաբանեանի, Գ. Մավեանի, Դաւիթեանի, Կայծակ Մարանճեանի, որոնք տաք խօսքերով իրենց յարգանքը յայտնեցին օրուան հիւրին, պատմելով իրենց երիտասարդ տարիներէն տպաւորութիւններ, մասնաւորաբար «Ելտըզի ռումբ»ային կապուած յիշատակներ:

Ամէնէն վերջ խօսք առաւ Տիկին Ռուբինա Օհանջանեան շնորհակալութիւն յայտնելով բոլորին իրեն եղած այս ջերմ ընդունելութեան համար եւ իր կարգին փառաբանեց ընդհանրապէս հայ կինը որ ոչ մէկ վտանգաւոր գործի մէջ անգամ ետ չէ մնացած անձնուէր ու զոհաբերողի ընկերոջմէն:

Ընկեր. Հ. Օհաջանեան եւս խօսքը ուղղեց մասնաւորաբար համազգութային մեծ կազմակերպութեան, ՀայՕգնութեան Միութեան, որուն զանազան ճիւղերը, ամէն տեղ ուր հայ համախմբում մը կայ կը գործէ եռանդով, անձնուրացութեամբ եւ կուռ շարքերով:

Գիշերուան մինչեւ ուշ տեւող այս թէյասեղանը որ ոչ մէկ ծրագրուած գեղարուեստական բաժին ունէր, դարձաւ ճշմարիտ վայելք մը բոլոր ներկաներուն համար, որոնք չզլացան բերել իրենց մասնակցութիւնը երգով, պարով, նուագով եւ հիւրասիրութեամբ: Օր. Նիզամեան սկսաւ իր դաշնակով, Տիկին Դաւթեան եւ Օրիորդներ Գավէզեան եւ Ջրուանդեան շարունակեցին իրենց երգերով, Տիկիններ Յակոբեան, Խոնդկարեան եւ Թորոսեան իրենց պարերով շէնցուցին հաւաքոյթը, որմէ ակամայ բաժնուեցաւ հասարակութիւնը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ԹՈՒԼՈՆ.— Քաղաքապետութիւնը Հոգաբարձութեանս յանձնած է երկու սրահ, մէկը մատուռ, միւսը պահարան, պայման դնելով որ այս երկու սրահները պիտի մնան «locaux religieux» եւ ոչ մէկ ատեն ուրիշ նպատակի պիտի չկրնան ծառայել:

Ակնարկուած «անջատ սրահը» իրականին մէջ մատրան պահարանն է, որ պէտք է եկեղեցիին, որ չի կրնար որեւէ միութեան կեդրոնատեղի ըլլալ քաղաքապետութեան վերոյիշեալ արգելքով եւ ոչ ալ, իբրեւ սուրբ տեղ, մանկամարդ պարոններու եւ օրիորդներու հաւաքատեղի:

2.— Մատուռը կը բացուի տարիներէ ի վեր եւ որքան կարելի է՝ ամէն ամիս: Ան բացուեցաւ նոյն իսկ ռմբակոծման օրերուն, երբ շատերը գիւղերը պահուած էին: Բացման օրերէն դուրս, Հոգաբարձութիւնս իսկոյն զոհացում կուտայ ժողովուրդին հոգեւոր պէտքերուն հեռաձայնելով Մարսէյլի առաջնորդարանին: Պատարագի օրերը հազիւ 30 հաւատացեալներ կուգան: Առանց քահանայի, 1-2 հոգի:

3.— Ձեզի գրող անձը (5 Դեկտ.) երբեք չէր հետաքրքրուած, 15 տարիէ ի վեր թէ, ո՞ւր կը գտնուի Թուլոնի մատուռը: Հիմա, փառասէնչութենէ բռնուած, եկեղեցասիրութիւն կը քարոզէ: Վստահ է որ արտօնութիւն չէ տրուած իրեն թէ Փարիզի կաթող. պատուիրակէն, թէ Մարսէյլի առաջնորդարանէն, թէ Թուլոնի Հոգաբարձութենէն որպէսզի, առանց քահանայի, մատուռը բանայ եւ, հակառակ երգեցողութիւն չգիտնալուն, «բաներ մը ընէ»:

4.— Վերջին կէտ մը: Ո՞վ կրնայ լրջօրէն պնդել թէ եկեղեցիին պահարանէն դուրս, ամէն ազգային գործունէութիւն խամրելու դատապարտուած է Թուլոնի մէջ երբ ուրիշ նպատակներու համար ոչ տուն կը պակսի, ոչ ալ սրահ:—Հոգաբարձութիւն

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

— Ապստամբական շարժումը նախ սկսաւ Զէյթունի մէջ: Զօրաշարժի հռչակումով, Հայերն ալ հաւաքաբար ապստամբութեան դրօշ պարզած էին, չէին ուզեր տուրք վճարել եւ ընդդիմացած էին զօրահաւաքումի բոլոր հրամաններուն:

Հայերը չէին բաւականացած սակայն այսքանով: Անոնք յարձակում կը գործէին նաեւ բոլոր այն Իսլամներուն վրայ, որոնք զինուորագրութեան համար կը դիմէին զին. մասնաճիւղերը, ու կը սպաննէին զանոնք: Զէյթունի հայ ժողովուրդը, սպաներու հրամանին տակ, կազմակերպած էր «Զէյթունի յեղափոխական շարժումը»:

Իրենց նպատակն էր զինեալ ուժերով պաշտպանել քաղաքները: Անշուշտ, այս կարելիութիւնը չգտան եւ մաուզէրներով ու մարթիններով (արբճանակ եւ հրացան) լեռներ ելան: Այդտեղ անոնք սկսան յարձակում գործել Թուրք գիւղերու վրայ եւ զինուորական փոխադրութեանց արգելք հանդիսանալու փորձեր ըրին՝ հաղորդակցութեան գլխաւոր ճամբաներու վրայ:

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ԴԷՊՔԵՐ (*)

Օգոստոս 14ին, 1914, զօրաշարժի հռչակումէն քանի մը օր վերջ, Էնտէրունի Իսլամները յարձակումի ենթարկուած էին: Հայերը չէին բաւականացած կողոպտելով զանոնք, այլապաննած էին անոնց մեծամասնութիւնը: Նոյն օրը, ապստամբները յարձակած էին ոստիկան զօրաց սպաներու վրայ (Ժամտարմըրի) եւ Մարաշի (Գերմանիկ) ճամբուն վրայ, Գեչանլը գիւղին մէջ, սպաննած էին բազմաթիւ Իսլամներ: Երկարատեւ հետապնդումներէ եւ փնտռտուքներէ վերջ, հրոսակներէն 65ը ձերբակալուեցան: Իրենց վրայէն գտնուեցան ռումբեր, ուժանակ, մարթին եւայլ զէնքեր:

Միջոց մը անդորրութիւն տիրեց: (Երբ կ'ըսէ «անդորրութիւն տիրեց», ըսել կ'ուզէ. մենք կը ջարդէինք, կը սպաննէինք, կը խոշտանգէինք ու կը թռնաբարէինք, իսկ Հայերը կը համբերէին, Ա. Ա.)

Յաջորդ տարուան (1915ի) Յունուարին, ապստամբական շարժումը կրկին թափ ստացաւ: Այս անգամ, յարձակումներու թիրախ կը հանդիսանային ուղղակի Օսմանեան պետական պաշտօնեաներու եւ ոստիկան զօրաց հրամանատարներու բնակարանները եւ պաշտօնատուները: Զէյթունի մէջ, Հնչակեան կուսակցութեան պետ Զագըրօղլու Փաթօսի? (Զագըրեան Պետրո՞ս, Ա. Ա.) նախագահութեան տակ ժողով մը գումարուած եւ որոշուած էր յարձակում գործել կառավարչատան վրայ, սպաննել բոլոր պաշտօնէութիւնը, քանդել հեռագրական բոլոր կազմածներն ու հեռագրաթելերը: Եւ սակայն, ահաբեկիչները առանձին ու հեռաւոր տուներու մէջ կը բնակէին, դժուար էր ճիշդ ժամանակին գործի լծուիլ: Ահա թէ ինչու, դաւադրութիւնը երեւան ելաւ գործադրուելէ առաջ:

1915ի ընթացքին Զէյթունի Հայերը իմացեր էին՝ թէ Մարաշէն ռազմանիւթ պիտի ղրկուէր Զէյթուն, ոստիկան զօրքի հրամանատարութեան: Դարան մտեր էին՝ արգելք հանդիսանալու համար այն առաքումին, ու դրաւելու համար ռազմամթերքը, բայց փոխադրութիւնը կատարուած էր տարբեր ճամբով, ու Հայերը ի զուր սպասած էին իրենց թակարդին մէջ: Ասոր փոխարէն, յարձակում գործած էին 17 հոգիէ բաղկացեալ ոստիկան զօրքերու խումբի մը վրայ: 6 հոգի մեռցուցեր եւ 2 հոգի վիրաւորեր էին: Միւս կողմէ, քանդելով Զէյթուն - Մարաշ հեռագրաթելերը, տիրական դիրք ստեղծած էին իրենց համար՝ այս ճամբուն վրայ:

Փետրուար 27, 1915ին, Մարաշի փոխ - կուսակալը անդորրութիւնը վերահաստատելու համար Զէյթուն կուգայ: Գիշերը, երբ պահակներու եւ շրջուն զին. միութիւններու հետ կը շրջագայէր քաղաքի փողոցներուն մէջ, կ'ենթարկուի Հայերու յարձակումին ու կը սպաննուի: Յաջորդ առաւօտ ալ, զինուորագրուելու համար զին. մասնաճիւղ դիմող իսլամ մը կը սպաննուի նոյն ձեւով, նոյն մարդոց կողմէ:

Հնչակեան կուսակցութեան հրահանգով, փախստական բազմաթիւ Հայեր կը միանան ապըստամբ ուժերուն: Դարձեալ կ'առաջադրեն ամէն գնով ձեռք անցընել ոստիկան զօրաց զօրանոցը եւ յարձակումով դրաւել զայն: Առաջին փորձ իբրեւ, նախ կը սպաննեն զինուոր մը եւ ոստիկան զինուոր մը, ու միւսներուն ալ կը սպառնան՝ շեշտելով թէ ոչ միայն զիրենք, այլեւ իրենց ընտանիքները պիտի մաքրագործեն, եթէ տեղի չտան: Սպառնալիքի առաջին պտուղը այն կ'ըլլայ, որ բանտարկուած բոլոր չարագործներն ու քաղաքական յանցապարտները, (Հայեր՝ բոլորն ալ) կը յաջողին ազատ արձակել տալ: 600—700 հոգի, որոնք փըրկուած էին այս կերպով, Զէյթունի բարձրագոյն դիրքին վրայ գտնուող Թէքքէի վանքին մէջ կը հաստատուին ու կը սպառազինեն բարձունքը:

(*) Հարկ կա՞յ նշելու թէ հետագայ մանրամասնութիւններու մէջ թրքաբարոյ վերագրումներ իրենց գլուխն առած կ'երթան: Խորագիրներէն մինչեւ վերջին կէտը, կը թարգմանենք հաւատարմօրէն բնագրէն: Ա. Ա.

(12)

(Շար.)

Ատրպատականն անձնատուր եղաւ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքը Թաւրիզ մտաւ չորեքշաբթի օր։ Զրոյցի մը համաձայն, Դեմոկրատներուն պետը, Փէշավարի, փախած եւ խորհրդային հողը ապաստանած է։

Նոյն հեռագրին համաձայն, կառավարական զօրքը մեծ դիմադրութեան չէ հանդիպած եւ անձնատրութիւնը տեղի ունեցած է Ատրպատականի կուսակալին կողմէ Շահին ուղղուած հեռագրով մը որ կ'ըսէ,— «Բարիգալուստ կը մաղթենք իրանեան բանակին»։ Կառավարական զօրքը ամէնէն աւելի դժուարութիւն կրած է կամուրջներու քանդումէն։ Սպայակոյտին տեղեկութեանց համաձայն, բոլոր կամուրջները քանդուած էին եւ երբ կառավարական զօրքը Միանէ հասաւ, կայարանը կը վառէր։ Թաւրիզի անձնատրութիւնը տեղի ունեցաւ սահմանը անցնելէ 48 ժամ վերջը։ Բացի Միանէի ճամբով կատարուած յառաջխաղացութենէն, ուրիշ զօրամաս մըն ալ յառաջանար Թիքաբէն։

Սպայակոյտին զեկոյցը նկարագրելով յառաջխաղացութեան մանրամասնութիւնները, կ'ըսէ թէ Ղաֆլանուխի բարձունքներուն բոլոր կէտերը գրաւուեցան եւ Միանէն բոլորովին պաշարուեցաւ, կտրուելով Թաւրիզէն։ Այս զեկոյցէն առաջ, Թաւրիզի անթելը կը հաղորդէր թէ Նահանգային Խորհուրդը հաւանած է որ «ապահովութեան ուժերը» Ատրպատական մտնեն, իսկ կառավարական բանակին հրամանատարը կոչ մը կ'ուղղէր Ատրպատականի ժողովուրդին, յորդորելով (չերմապէս ընդունիլ իրենց հայրենակից զինուորները որոնք պիտի ջանան փրկել զիրենք»։ Զրոյցի մը համաձայն, Ատրպատականի կառավարիչը հաղորդած է Շահին թէ ազգ. պահակազօրքը պատրաստ է իր զէնքերով անձնատուր ըլլալու կայս. բանակին։

Աջակողմեան թերթ մը, «Աթէշ», կը գրէ.— Թէհրանի խորհրդային դեսպանը դիտել տուած է Իրանի վարչապետին թէ Ատրպատականի դէմ կատարուած գործողութիւնը կը հակասէ ռուսեւիրանեան համաձայնութեան։ «Այս զինուորական շարժումը ոչ միայն սպառնալիք մըն է խորհրդային սահմաններուն համար, այլեւ մեծ աջակցութիւն մը յետադիմականներուն համար, ուստի Խ. Միութիւնը չի կրնար անտարբեր մնալ»։

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ պաշարման վիճակ յայտարարուած է ամբողջ հիւս. Իրանի մէջ։— Ուաշինկթընէն կը հերքեն այն լուրերը թէ Ամերիկա 40 օդանաւեր ճարած է Իրանի կառավարութեան։ Անգլիա եւ Մ. Նահանգները կը մնան միշտ վերապահ, ներքին խնդիր համարելով ամբողջ անցուդարձը։

★ Վերջին լուրի մը համաձայն, Իրանի պատերազմական նախարարը հեռագիր մը ստացած է Ատրպատականի նահանգապետէն եւ Փէշավարիէն, որոնք կը հաղորդեն թէհրաման տուած են Ատրպատականի բոլոր ուժերուն զէնքերը վար դնել եւ թոյլ տալ որ կառավարական զօրքը Թաւրիզ մտնէ։ Թաւրիզի անթելն ալ յայտարարեց թէ պատրաստ են համաձայնելու։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը յուղումնալից նիստ մը գումարեց դեկտ. 11ին, զինաթափութեան հարցին առթիւ։ Նորէն դէմ դիմաց եկան անգլեւսաքսոնները եւ խորհրդային պատուիրակները, բաւական սուր խօսքեր փոխանակելով։ Ի վերջոյ կարելի եղաւ ընդունիլ բանաձեւ մը որուն համաձայն անմիջական միջոցներ ձեռք պիտի առնուին սպառազինութիւնները կրճատելու, հիւլէական ռումբը օրէնքէ դուրս հռչակելու, արտասահմանի մէջ եղած զինուորները ետ քաշելու եւ միջազգային հսկողութիւն հաստատելու համար։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ կառավարութիւնը ճանչնալու համար կը խորհրդակցին Անգլիա եւ Մ. Նահանգները, որոնք մինչեւ հիմա բացասական դիրք մը բռնած էին։—Ռումանիոյ ազգ. գիւղացիական կուսակցութեան պետը, Մանիու, պահանջեց չեղեալ հռչակել վերջին ընտրութիւնները, իբրեւ խարդախ գործողութիւններ։

ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ դէմ բուռն ցոյցեր կատարուեցան Փատովայի մէջ։ Ամբոխը կրակի տուաւ 50 զինուորական կառքեր։ Անգլիացիները կրակ բացին եւ 20—25 հոգի վիրաւորուեցան ընդհարումներու հետեւանքով։

ԺԱՆՏԱԽՏԻ քանի մը դէպքեր պատահեցան Թորինոյի շրջականները։ Ուրիշ իտալական քաղաքի մը մէջ ալ կարմրախտ ծագած ըլլալով, դպրոցները փակուեցան։

ՊԱՆԵԽՕ ՔԱՇԱՆԻ Կրթական Մարմնոյ դպրոցական հանդէսը Դեկտ. 15 կիրակի օր ժամը 2.30ին, Քաշանի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Բ. Տալեանի։ Հաղորդակցութեան միջոց.— առնել Porte d'Or-léansէն 187 թիւ օթօպիւսը, եւ իջնել Mairie de Cachan, կամ մէթրոյով Arcueil - Cachanի կայարանը։

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան կիրակի օր պիտի քարոզէ Մարսէյլ-Փրատոյի մայր եկեղեցիին մէջ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար տարինէ ի վեր։

Կը խնդրենք մասնաւոր ճամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը Փարիզի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ, կաթող. լիազօր։

Կիրակի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 17ին, Salle Gaveauի մէջ, (45 rue La Boëtie)։

« ՑԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ »

Կազմակերպուած Փարիզի Հայկական-երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Ցայտագրին մէջ պիտի գործադրուին վարդապետին մշակած գործերէն 40 կտորներ, խմբերգի, մեներգի եւ դաշնակի համար։ Նախօրօք ապահովել տոմսերը հետեւեալ հասցէներէն.— Հրանտ Սամուէլ, Սապօնճեան, 39 rue Trévise, Բամպուքճեան 9 rue Jouy Rouve, Հ. Սարգիսեան 261 Fbg. St. Martin, Պարթեւեան 14 rue Petit, Paris (19)։ Համերգին օրը տոմս պիտի չի ծախուի սրահը։

ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին

Հովանաւորութեամբ Կաթող. լիազօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆի։

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ։

Ցայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ։

Ծանօթ.— Համերգին օրը կիչէն տոմս չի ծախուիր։ Կանուխէն ապահովել դիմելով Պ. Պ. Ց. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02։ Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean, Հացագործեանի՝ 15 rue Longue des Capucins, Tél. C. 05-78 եւ երգչախումբի անդամներուն։

Երգահանդէս Լիոնի մէջ

ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(ԼԻՈՆԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ)

15 Դեկտեմբեր, կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Ռամօի (Salle Rameau) մեծ սրահին մէջ։

Տոմսերու գինները 50, 75 եւ 100 ֆրանք։

Դիմել Ց. Տէյիրմէնճեան՝ 69 Cours Lafayette Արմենակ Աւետեան՝ 205 rue Duguesclin, Կէնճեան եղբարք՝ 45 rue de Bonnel, Գ. Ֆէլլահեան՝ 50 rue Dunoir, Ուզունեան՝ 34 rue Dunoir, Béal: 15 rue de la République, Տէսինի համար Ֆօթօ Կարօ։

« ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի, 1 Յունուար ժամը 3էն կէս գիշեր, Expositionի սրահին մէջ։ Ցիսուէէ աւելի մանուկներ բեմին վրայ, մեծ պատրաստութեամբ։ Կաղանդի ծառ եւ կաղանդ պապա։ Կը հրաւիրուին գաղութին բոլոր երախաները։ Եւրոպական պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՄԸ

Տարեգլխուն լոյս կը տեսնէ Վազգէն Անդրէասեանի Սկաուտին Առաջնորդը։ Սկաուտ Ազգ. պետ Գ. Յակոբեանի յառաջաբանով։ Այս գրքին Ա. հատորը (350 էջերէ աւելի), պատկերազարդ եւ Հայաստանի ամբողջական քարտէսովը, կը պարունակէ գիտելիքներ ամէն անհատի եւ մանաւանդ ամէն հայու անհրաժեշտ։

Ամէն հայ ընտանիք պէտք է ունենայ հատ մը անկէ իր հին թէ նոր սերունդներուն համար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի արտասահմանեան մարմինները, հայ դպրոցները, երիտ. միութիւնները, օրինակ մը նախ ստանալու համար պէտք է դիմեն՝

V. Andreassian, 5 rue des Sables, Viroflay (S.etO.) France։

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպուած Գուլ. Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի «Խատիսեան» խումբի։

Կը խօսի ընկեր Գ. ԻՓԷՔԵԱՆ

Այս կիրակի առաւօտ, (15 Դեկտ.) ժամը 9ին, Salle Internationaleի մէջ, 230 Chemin de la Madrague, Bld. Oddo, առնել թիւ 70 հանրակառքը։

Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. «Անի» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 8.30ին, «Մուրատ» ակումբին մէջ։

Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէին ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԿՐԸՆՈՊԼ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ ժամը 8.30ին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑԸ իր վերակազմութեան առթիւ կը սարքէ ընտանեկան խնջոյք մը, որուն սիրով կը հրաւիրուին փարիզեան շրջանի բոլոր Սէօլէօզցիները եւ բարեկամները։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ արեւելեան նուագ, այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, Ազատին սրահը, 4 rue de la Défense, Issy les Moulineaux

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, Ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Samedi 14 Décembre 1946 Շաբաթ 14 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 4879 Նոր շրջանի թիւ 518 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐԱՆՇԱՆ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Շռնդալից դէպքերու ժխորին մէջ, յաճախ կը մոռցուին շատ մը մանր լուրեր։ Այլապէս շահեկան երողութիւններ որոնք նոր հոգեբանութիւն մը կը մատնեն։

Թուենք քանի մը պարագաներ. —

Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին հրամանատարութիւնը անցեալ շաբթու մասնաւոր յայտարարութեամբ մը կը թելադրէր բանակին, որ ատելութեամբ չվարուին Գերմաններուն հետ, ինչպէս մինչեւ հիմա։ Նոյն իսկ եղբայրակցութեան յորդոր կը կարդար, իբրեւ լաւագոյն միջոցը զանոնք դէպի ժողովրդապետութիւն առաջնորդելու։

Գերմանիոյ ընկերվարական կուսակցութեան վարիչը, Շումախըր, Լոնտոն հրաւիրուելով, ջերմ ընդունելութիւն գտաւ։ Այս առթիւ կրցաւ իր տեսակէտները յայտնել հրապարակաւ, թերթերու միջոցաւ կամ ժողովներու մէջ։

Այս այցելութիւնը տհաճութիւն պատճառեց Փարիզի մէջ։ Թերթերը սկսան տրտնջալ թէ 1918ի սխալներն են որ կը կրկնուին։ Կառավարութիւնն ալ վարմունքով, յանձնարարեց Լոնտոնի դեսպանին բողոքագիր մը ներկայացնել։

Անգլ. կառավարութիւնը հանդարտացուց դանդատողները, սովորական դէպք մը համարելով եղածը եւ չեշտելով թէ երբեք թոյլ պիտի չտայ որ վերահաստատուի գերման զինապաշտութիւնը։

Խնդիրը փակուեցաւ դիւանագիտական գետնի վրայ. բայց կասկածամտութիւնը չփարատեցաւ։

Այս անցուդարձէն անմիջապէս վերջն էր որ, պատերազմական նախարարը կը յայտարարէր երեսփ. ժողովին բեմէն, թէ Անգլիացիները կըրնան, Ծնունդի առթիւ, հիւրասիրել գերման դերիները (անոնք որ բարի վարքուբարք ունեցած են)։

Դեռ աւելի բարեացակամ դիրք մը ամերիկեան շրջանին մէջ, ուր այնքան տաք ու պաղ օրեր տեսաւ գերման ժողովուրդը։

Շրջանին հրամանատարը, զօր. Մաք Նարնի, Դեկտեմբեր 11 թուակիր հրամանագրով մը կը յայտարարէ թէ ամերիկացի զինուորները, սպաները եւ պաշտօնեաները կրնան ամուսնանալ Գերմանուհիներու հետ։ Այս չի նշանակեր թէ հարսնցուները պիտի ըլլան իրենց զինուորութեան շրջանին, այլ երբ որ իրենց պաշտօնը վերջանայ։ Իրենց հարսները Ամերիկա պիտի ղրկուին կառավարութեան ծախքով։

Այս արտօնութիւնը զարմանք պատճառեց անոր համար որ, դեռ անցեալ մայիսին, զօրավարը վճռապէս կը յայտարարէր.

— « Թոյլ պիտի չտրուի որ դրաւման բանակի զինուորները ամուսնանան Գերմանուհիներու հետ, քանի ես զինուորական հրամանատար եմ կամ ցորչափ չէ ստորագրուած հաշտութեան դաշնագիրը»։

Ուրիշ զարմանալի կէտ մը եւս, — անցեալ ամառ քուէարկուած օրէնքի մը համաձայն, ամերիկացի զինուորի մը հետ նշանուած եւրոպացի աղջիկ մը Մ. Նահանգները կրնայ երթալ նշանածին ծախքով։ Մինչդեռ հիմա կառավարութիւնն է որ կը ստանձնէ այդ ծախքը, — 600էն 1000 տոլար։

Կարգ մը թերթեր կը կարծեն թէ այս փոփոխութիւնը հետեւանք է հոգեւոր հովիւներու թելադրութեանց։ Անոնք ուզած են քիչ-շատ զգաստացնել ամերիկացի զինուորները, որոնց մեծ մասին վարք ու բարքը տեղի տուած էր դառն դժգոհութեանց։

Աւելի խրազեկներ քաղաքական նկատումներ կը տեսնեն այս բարեացակամութեան մէջ։

Տարակոյս չկայ թէ Զօրս Մեծերէն իւրաքանչիւրը զանազան ձեւեր կը փորձէ, սիրաշահելու համար գերման ժողովուրդը։ Տեսակ մը մրցակցութիւն ալ այս։

Անգլեւսաքսոն «բարեացակամութեան» աստիճանը չափելու համար, կը բաւէ ըսել թէ տակաւին անցեալ սեպտեմբերին 65 տոլար տուգանքի կը դատապարտուէր ամերիկացի զինուորը, եթէ մտերմանար Գերմանուհիներու հետ։ Զօր. Այզընհաուըր ի վերջոյ արտօնեց սիրաբանութիւնը, բայց ոչ ամուսնութիւնը։ Թէեւ անպակաս էին գաղտնի պսակներ (կրօնական)։

Դեռ չյիշեցինք թէ Ամերիկացիները պահանջած են որ Ֆրանսա հեռղհետէ արձակէ իր «փոխ տուած» 500.00 գերման գերիներ, որոնք Ֆրանսան կը վերաշինեն ուրիշ 250.000 բախտակիցներու հետ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

Նուիրական օր մըն ալ այս։

Մանուկներու օրուան մայրն է Ֆր. Կապոյտ Խաչը, 1935էն ասդին։

— Այս ո՛րքան տօն ու հանդէս, պիտի ըսէր, մեր «չէզոք» Հայը։ Չէզոք ոչ միայն քաղաքական գետնի վրայ, այլեւ ամէն հայկական ձեռնարկի հանդէպ։

Ամբողջ աշխարհ կը դողայ իր մանուկներուն վրայ, իբրեւ ապագայ սերունդ, իսկ մենք տասն անգամ աւելի պէտք է գուրգուրանք այս օտար ափերուն վրայ, արթնցնելով մեր տղոց ազգային գիտակցութիւնը։

Այս վերջին մտահոգութեամբ է որ հայ կնոջ մեծագոյն կազմակերպութիւնը հիմը դրաւ Մանուկներու Տօնին, տարիներ առաջ, վստահ թէ այլասերման դէմ պայքարի լաւագոյն միջոցներէն մէկն ալ այս է։

Արդարեւ հայ մանուկը շատ աղօտ գաղափար ունի իր ցեղին հաւաքական ուժի կամ արժէքի մասին։ Ան շատ լաւ գիտէ թէ Ֆրանսան մեծ է, հարուստ է եւ ամէն բան ունի զինքը զուարճացնելու համար իր հաճելի միջոցներով, դպրոցէն մինչեւ «փաթթոնած», մարզադաշտէն մինչեւ շարժանկար։ Եւ կը կարծէ թէ իր պատկանած ժողովուրդը խեղճ գաղթական է, զուրկ ամէն արժէքէ։

Գոնէ տարին անգամ մը պէտք է անոր ցոյց տալ իր ցեղին հաւաքական հնարաւորութիւնները։

Ինչո՞ւ չներշնչել հայ մանուկին թէ ինքն ալ թանկագին բան մըն է անոր համար, գուրգուրանքի արժանի իր տունէն դուրս ալ։

Երբ երեք ժամ խնդալէ, զուարճանալէ, նախընթրելէ վերջ, նուէրները գրկած դուրս գայ սրահէն, արմունկի հարուածով մը քովի տղան պիտի փսփսայ իր ականջին, անշուշտ ֆրանսերէն.

— Տեսա՞ր, «մեր Հայերն» ալ գիտեն հանդէս տալ։ Ո՛րքան մարդ կար։ Ի՞նչ լաւ երգեցին, պարեցին, ի՜նչ աղուոր բաներ տուին մեզի։ Գիտե՞ս, առջի օր ես ուրիշ տեղ մըն ալ հանդէսի գացի, անանկ աղուոր չէր, ես ա՛լ հինգշաբթի օրերը փաթթոնածի պիտի չերթամ, Հայերուն դպրոցը պիտի երթամ, դուն ալ եկուր, հա՞։

ՍՕՍԻ

Ֆրանսուհի մը՝ Կոմիտաս վարդապետի մասին

Մեր արտակից բարեկամուհին, Տիկին Odette Միքայէլեան, «Յառաջ»էն տեղեկանալով որ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը պիտի տօնուի ամէն տեղ, պարտք սեպեր է յօդուած մը ձօնել, անոր Կրընոպլի Le Dauphiné Libéré թերթին մէջ (11 Դեկտեմբեր)։

Յօդուածը, որուն գլուխը կ'երեւայ վարդապետին երիտասարդութեան լուսանկարը, կարգ մը կենսագրական տեղեկութիւններէ վերջ, կը շարունակէ.

— « Իր ամբողջ գործին մէջ կը սարսռայ երգահանին ներքին խորունկ կեանքը։ Կոմիտաս միշտ կ'արտայայտէ, նոյնիսկ մտերմութեան եղանակին վրայ, իր հալածական եւ աքսորական ժողովուրդին տենչերը, ուրախութիւնները, յուսախաբութիւնները, տառապանքները։ Կարելի է ըսել հայ վարպետին երաժշտութեան մասին թէ յաւիտենապէս պիտի մնայ իր հայրենակիցներու սրտին մէջ։ Ան իր ետին ձգեց լուսազեղ հետք մը որ պիտի չմարի »։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ուսանողները վերսկսան ցոյցերը, այս անգամ Նոր վարչապետին՝ Նոքրաշի փաշայի դէմ, երեք մեծ քաղաքներու մէջ։ Նոր վարչապետը հարկադրուած է կա՛մ տեղի տալ անգլիական պահանջին, որ կը թելադրէ անջատում և անկախութիւն Սուտանի, եւ կամ տասը տարի եւս յետաձգել այդ խնդիրը։ Ցոյցերը տեղի ունեցան Ասիութի, Գահիրէի եւ Թանթայի մէջ։ Էլ Ազհարի համալսարանին ուսանողները դասադուլ հռչակելով, փորձեցին քաղաք իջնել։ Այս առթիւ քարկոծեցին ոստիկանները որոնք ստիպուեցան կրակ բանալ։ Ուրիշ վարժարանի մը ուսանողները կրակի տուին կառք-կարասիները, յետոյ յարձակեցան խանութներու վրայ։

ԼԷՕՆ ԲԼՈՒՄ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ

Վերջապէս կարելի եղաւ լուծել նախարարական տագնապը, որ մեծ մտահոգութեան մատնած էր երկիրը, թէ ներքին եւ թէ արտաքին տեսակէտով։

Հինգշաբթի առտու, Ազգ. Ժողովին զանազան խմբակցութեանց նախագահները բացառիկ ժողով գումարեցին երեսփ. ժողովին մէջ։ Ժողովէն վերջը, Պ. Վէնսան Օրիօլ, Ազգ. Ժողովին նախագահը, որ այնքան յոգնեցաւ տագնապը լուծելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն.

— Պ. Էտուար Էռիօ նախ բացատրեց թէ Պ. Ռոպէռ Շումանի թեկնածութիւնը առաջարկելով, ձախակողմեան խմբակցութիւնը նկատի ունի ելեւմտական քաղաքականութեան մը ղեկավարութիւնը։ Ժողովրդական Շարժումի պատուիրակները պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեցին թէ Ռոպէռ Շումանի թեկնածութիւնը կրնան առաջարկել այն պայմանով որ բոլոր խմբակցութիւնները համաձայն ըլլան։ Պ. Վէնսան Օրիօլ խորհրդակցելով զանազան պատուիրակներու հետ, հաստատեց թէ կարգ մը խմբակցութիւններ վճռապէս հակառակ են այդ թեկնածութեան, հետեւաբար մէկդի դրուեցաւ։ Պ. Անտրէ Թրոքէր (ընկերվարական), որ պահ մը բացակայ էր, վերադառնալով յայտարարեց թէ դիմում կատարուած է Պ. Լէոն Բլումի, հասկնալու համար թէ կը հաւանի՞ ստանձնել վարչապետութիւնը, գոնէ քանի մը շաբթուան համար։ Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը եւ համաձայնութեան մը յանգելու անկարելութիւնը, Պ. Լէոն Բլումի բարեկամները քանի մը օրէ ի վեր խնդրած էին ընդունիլ այս առաջարկը, բայց մինչեւ հիմա նախկին վարչապետը հաստատական պատասխան չէր տուած։ Որպէս յուզուած եւ իր վերջնական պատասխանը ստորադասելով իր առողջական վիճակին, Պ. Լէոն Բլում չմերժեց իր բարեկամներուն առաջարկը եւ յայտնեց թէ, ամէն պարագայի մէջ, կ'ուզէ բոլոր խմբակցութեանց հաւանութիւնը, միութեան տարր մը դառնալու համար։

Այս խորհրդակցութենէն վերջը, խմբակցութիւնները ժողովի նստան, իրենց դիրքը ճշդելու համար։ Ժամը 11.35էն մինչեւ 12.45 արդէն հաւանութիւն յայտնած էին ձախակողմեան խմբակցութիւնք (արմատականներ եւ ուղեկիցներ), չափաւորները, Ժողովրդական Շարժումը։ Ժամը 13ին համայնավար կուսակցութեան քաղաքական Բիւրօն ալ իր հաւանութիւնը կը յայտնէր մասնաւոր ծանուցումով մը։ Լէոն Բլումի քուէ տալ որոշած էր նոյնիսկ ամէնէն աջ թեւը, Ազատութեան կուսակցութիւնը։

Այս ընդհանուր հաւանութենէն վերջն էր որ գումարուեցաւ Ազգ. Ժողովը, իրիկուան դէմ, քուէարկելու համար Լէոն Բլումի թեկնածութիւնը։ Քուէարկութեան առեն, իւրաքանչիւր ներկայացուցիչ կը յայտնէր իր հոսանքին տեսակէտները, նոր դահլիճի գործունէութեան ծրագրի մասին։ Բոլորն ալ ամէն բանէ առաջ կը յիշեցնէին Ֆրանքին պաշտպանութիւնը։ Արմատականները կը պահանջէին վերահաստատել մամուլի ազատութիւնը (թերթ հրատարակել առանց արտօնութեան, եւն.)։ Առաջին անգամ խօսք առաւ Լը Թրոքէր, յանուն ընկերվարական կուսակցութեան։ Ժաք Տիւքլօ (համայնավար) բացատրեց թէ ինչո՛ւ հակառակ էին «ազգային միութեան բանաձեւին», որ շատ հեռու է ճշմարիտ ժողովրդապետութենէն»։

Վիճաբանութիւններէն վերջ, Լէոն Բլում վարչապետ ընտրուեցաւ 575 ձայնով։ Ներկայ էին 590 երեսփոխաններ։

ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ նորէն անհամաձայնութիւն ծագեցաւ Միացեալ Ազգերու ժողովին մէջ։ Խորհրդային պատուիրակը մերժեց պելժիական բանաձեւ մը որ կը ձգտէր հաշտեցնել անգլեւսաքսոն եւ խորհրդային տեսակէտները։ Եթէ վերջին պահուն ելք մը չգտնուի, սպառազինութեանց կրճատման ծրագիրը պիտի յետաձգուի։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ դեմոկրատ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն յայտարարութիւն մը հրատարակեց, կառավարական զօրքին Թաւրիզ ժամանումէն վերջը, յայտնելով թէ կ'ուզեն որ երեսփ. ընտրութիւնները կատարուին կարելի եղածին չափ շուտ, որպէսզի Ատրպատականի ճակատագիրը վճռուի խորհրդարանին մէջ։ Այս առթիւ կ'ըսեն թէ իրենք միշտ պահանջած են որ Ատրպատականը մնայ Իրանի ամբողջական մասը։ — 1945 Դեկտեմբեր 12ին էր որ դեմոկրատները գրաւեցին Թաւրիզը։ Ուրեմն իրենց իշխանութիւնը տեւած եղաւ ճիշդ մէկ տարի։

ԱԾՈՒԽԻ ՏԱԳՆԱՊԻՆ հետեւանքով, նախարարական խորհուրդը որոշեց կազի գործածութիւնը կրճատել դեկտեմբեր 15էն սկսեալ, կառախումբերու երթեւեկը զեղչել 1947 Յունուար 6էն Մարտ 27, վերջապէս կրճատել հանրային եւ առեւտրական լուսավառութիւնը։ Միեւնոյն առեն երեքէն մինչեւ տասը օր պիտի փակուին գործարանները։ Ածուխի բացն է 1.600.000 թոն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ ՃԱՇԵՑԱՆՔ

ԽՄԲ.— Ցուսաբեր հետեւեալ խորհրդածու-թիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, ակնարկ մը նետելէ վերջ Հայկ. Դատի ներկայ վիճակին վրայ (16 Նոյ.)։

... *Տարօրինակ, կրնանք ըսել աննախընթաց միութիւն մը գոյացած էր Հայկ. Դատին շուրջ, Հայրենիքէն մինչեւ Սփիւռք։ Ոչ միայն Դատին, այլեւ զայն իրականացնելու միջոցներուն շուրջ։ Հայաստանը՝ բոլոր Հայերուն, բռնագրաւուած հողերու միացում Հայաստանին — ա՛յս է նշանախօսքը եւ կը մնայ նոյնը, անփոփոխ։*

Հայոց պատմութեան մէջ նորութիւն էր այս միութիւնը. այսինքն՝ միասնականութեան այս երեւոյթը, գործնական գետնին վրայ։

Անցեալին մէջ ճանչցած էինք նման միութիւն մը, ճիշդ է, բայց զուտ գաղափարական,— հայրենիքի ու հայութեան գաղափարին շուրջ։

Պատի՛ւ Դաշնակցութեան, որ դրօշակիրն եղած էր այս միութեան. մէկ հայրենիքի եւ մէկ ժողովուրդի գաղափարականին։ Որ գիտցած էր ջնջել սահմանները, տեղական հայրենասիրութիւնները, հայրենիքը դարձնելով համազգային։

Ջնջած էր դաւանանքները, հայութի՛ւնը դասելով ամէն բանէ վեր։ Ջնջած էր «ռուսահայ» ու «թրքահայ» հասկացողութիւնները, հայութեա՛ն գաղափարը պանծացնելով։

Գաղափարական այս միութիւնն էր, որ այս անգամ նոր պայմաններու մէջ, կ'անդրադառնար հայ կեանքին եւ Հայկ. Դատին, բովանդակ հայութիւնը համախմբելով մեր գերագոյն նուիրականութեան, Հայրենիքին ու Դատին շուրջ, վեր՝ վարդապետական, կուսակցական, շրջանային, դասակարգային հասկացողութիւններէ։

Բոլորը մէկ էին եւ միացեալ, ինչպէս մեր Հայրենիքն ու մեր Դատը։

Այս մթնոլորտին մէջ է որ, յանկարծ, կրնանք ըսել անակնկալօրէն բացուեցան Հայրենիքի դռները, կէս մը։ Պահանջներէն մէկը հայութեան, աւելի քան քառորդ դարէ ի վեր։ Առաջին պահանջներէն նաեւ Դաշնակցութեան, մինչեւ իսկ պայքարի օրերուն։

Գոհունակութիւն բոլորին կողմէ. ժողովուրդին, կուսակցութիւններուն, ազատական կամ պահպանողական բոլոր դասակարգերուն կողմէ։

Կա՞ր աւելի կենսական եւ նաեւ քաղցր հրաւէր, քան հայրենի հրաւէրը։ Քաղաքական ապդակ, ազգային զօրութեան ու Հայկ. Դատի լուծման համար անհրաժեշտ միջոց. ապահաւաք։

Հայրենիքը իր զաւակները կը կանչէր, առանց խտրութեան։ Նոր առիթ մը, հզօր ազդակ մը՝ ազգային միութեան, համագործակցութեան, համերաշխութեան։

Կարելի՞ էր ուրիշ կերպով մտածել։ Կարելի՞ էր ենթադրել որ մայր մը կրնար իր զաւակներէն մէկ մասը ներս առնել եւ ուրիշներու առջեւ փակել դռները։

Զուրէինք այս փորձառութիւնը, բայց ունեցա՛նք։

Աւելի՛ն։

Հայրենադարձը ոչ միայն չեղաւ բոլորին համար, այլ եւ յատկապէս առիթ մը դարձաւ դառնի, խտրութեան, տեսի ու ճնշմակի։ Ոչ միայն միութեան կոչ մը չեղաւ, այլեւ եղաւ,— ի՜նչ ողբերգութիւն — անմիութեան, պառակտումի ազդակ մը։

Պահանջուեցաւ ուրացում, հրաժարում, համակերպում...

Հայրենիքէ՞ն էր պահանջը, չուզեցինք հաւատալ։

Բայց անկէց էր վերադարձի հրաւէրը։

Ու յանկարծ մարդիկ հրապարակ իջան, ներդաշթի անունով։ Արդիւնքը՝ հազարաւոր անձերու արձանագրութիւն. ի՜նչ ուրախութիւն։ Բայց նաեւ քայքայում ազգային միութեան. դժբախտու-թի՛ւն։

Ու այսօր անմիութիւն է, խտրականութիւն ամէն տունէ ներս, ամէն շրջանէ ու համայնքէ ներս։

Հայը՝ իր հայրենիքին մէջ, անշո՛ւշտ։ Բայց, ըլլանք զգաստ ու իմաստուն։ Ոչ բոլոր Հայերը կրնան եւ ոչ ալ մէկ անգամէն կրնան տեղափոխուիլ։ Անոնք, որ պիտի կրնան հայրենիք դառնալ, ուժ մը պիտի կազմեն, բայց անոնք որ պիտի չկրնան երթալ, պէ՞տք է որ լուծուին ու քայքայուին. նախ հոգեպէս, ապա իբր համայնքի մը անդամ։

Ամէն Հայ արժէք մըն է, թանկ ու թանկագին։ Հայրենիքը պէտք ունի բոլորին, ինչպէս ունեցաւ այս տարիներուն։ Ինչո՞ւ աւերակ տեսնել ուզել մեր կռնակը, բարոյապէս ու իբր հաւաքական կեանք։ Անոնք որ պիտի մնան, հարկադրաբար, շահ մը պիտի դառնան հայրենիքին համար, իրենց ազգային կերպարանքով եւ իրենց գրաւած դիրքովը։

Հայ Դատը, որ չէ լուծուած դեռ, շահ մը չի կրնար ունենալ քայքայուած համայնքներէ եւ պառակտուն րազմութիւններէն։

Զգօյշ ժողովուրդ է Հայը եւ հայրենասէր։ Զընե՞նք զգաստութեան հրաւէր՝ չշփոթելու համար հայրենասիրութիւնը ամբոխային տրամադրութիւններու հետ։

Հայրենիքին հետ եւ հայրենիքին համար, բայց ոգիով մէկ ու աշխատանքով ու զոհաբերութեամբ միացեալ։

Հայրենիքը պէտք ունի իր բոլոր զաւակներուն, ներսը ըլլան անոնք թէ դուրսը։

Հայրենադարձը զօրութեան ազդակ դարձնենք, ո՛չ թէ պառակտումի, այսինքն՝ ազգային տկարութեան։

Մտածենք հայրենիքի մասին, զօրացնենք։ Բայց չմոռնանք հայութիւնը, հզօր պահենք զայն, ո՛ւր ալ ըլլայ։

Դաշնակցութեան Օրը Պէյրութի մէջ

ՓԱՌԱՇՈՒՔ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱԲ ԵՐԵՒԵԼԻՆԵՐՈՒ

(Գ. եւ վերջին մաս)

ԱՐԱԲԵՐԷՆ ՈՒՂԵՐՁԸ.— *Այսօր կը տօնուի հիմնադրութեան 56րդ տարեդարձը Դաշնակցութեան, որ ինչպէս գիտէք, ժողովրդավար կուսակցութիւն մըն է ու կը հաւատայ ազգերու հաւասարութեան սկզբունքին։ Անոր ծրագիրը կազմուած է խղճի, կրօնքի, խօսքի ազատութեան մեծ ու մարդկային նշանաբաններուն վրայ։ Խաղաղ ու երջանիկ աշխարհ մը կարելի կ'ըլլայ ստեղծել, երբ բոլոր ազգերը ըլլան ազատ, անկախ ու մարդկութիւնը առաջնորդուի ազատութեան իտէալով։ Անոր նպատակը եղած է ձեռք բերել Հայաստանի անկախութիւնը, հիմնուած այն սկզբունքին վրայ, թէ բոլոր փոքր ու ճնշուած ազգերը պիտի տիրանան իրենց ազատութեան եւ անկախութեան։ Իր 56 տարուան կեանքը եղած է շղթայ մը ծանր ու դժնդակ պայքարներու։ Ցանուեն այդ նուիրական սկզբունքին։*

Դաշնակցութիւնը իր 56 տարուան գործունէութեան ընթացքին, տուած է հազարաւոր զոհեր, կախաղաններու վրայ, բանտերու մէջ ու կռուի դաշտը։ Այսօր մենք հաւաքուած ենք մեր յարգանքի տուրքը տալու մեր այդ բոլոր նահատակներու յիշատակին, որոնք ինկած են իրենց ժողովուրդին համար, որոնք ինկած են արդարութեան համար, տառապած եւ ճնշուած ազգերու ազատագրութեան համար։

Իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, մեր կուսակցութիւնը չէ ունեցած ուրիշ զինակից, բացի դրացի ճնշուած ու անիրաւուած ժողովուրդներէն, որոնց եղբայրական ձեռք երկարած է միշտ, միասնաբար եւ փոխադարձ օգնութեամբ հետապնդելու համար իրաւունքն ու արդարութիւնը, ազատութիւնն ու անկախութիւնը։

Մեր ղեկավարներէն շատեր, որոնք նահատակուած են, ու ոմանք որ դեռ կ'ապրին, իր ժամանակին, ըլլայ Պոլսոյ, ըլլայ եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ, միշտ խորհրդակից ունեցած են արաբական երկիրներու ազատասէր վարիչները ու անոնց հետ եղբայրացած, ծրագրած են երկու ժողովուրդներու ազատութիւնը։

Կոմիտէս այսօր ինքզինքը երջանիկ ու հպարտ կը զգայ այն իրողութեամբ, որ իր կուսակցութեան տարեդարձը կը տօնէ իր անկախութեան տիրացած, ազատ Լիբանանի մայրաքաղաքի մէջ, բարձր ներկայութեամբը երկրի մեծ ու արժանաւոր զաւակներուն, որոնց կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնը իրենց ներկայութեան համար։

Ինքզինքը երջանիկ ու հպարտ կը զգայ, որ այսօր, իր անցեալին նուիրուած այս տօնակատարութեան, առիթը կ'ունենայ անգամ մը եւս հրապարակաւ շեշտելու, թէ պատրաստ է իր բոլոր կարելիութիւններու սահմանին մէջ ծառայելու մեր այս նոր հայրենիքին, գեղեցիկ Լիբանանի կատարեալ անկախութեան ու բարգաւաճումին։

Վստահ եղէք, որ Լիբանանի հայ ժողովուրդը պիտի գիտնայ արժանի ըլլալ այն ջերմ գուրգուրանքին ու հոգածութեան, որուն առարկայ կ'ընեն զինքը Լիբանանի ազնիւ ժողովուրդն ու իմաստուն վարիչները։

Կեցցէ՛ Լիբանանի ազնուասիրտ ժողովուրդը։ Կեցցէ՛ մեր մեծ ու իմաստուն նախագահը Շէյխ Պէշարա Խուրին։

ԸՆԿ. Մ. ՏԷՐ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ.— *Երրորդ բանախօսն էր Լիբանանի երեսփ. ժողովի անդամ ընկեր Մովսէս Տէր Գալուստեան։ Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.—*

Ի զուր չէ որ Դաշնակցութեան կազմութիւնը նմանցուած է Վահագնի ծնունդին։

Ի՞նչ էր հայ իրականութիւնը՝ Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն առաջ։ Հայոց աշխարհը դարձած էր ահաւոր տանջարան, ողողուած արիւնով եւ արցունքով։ Հայ ժողովուրդը ամէնէն անգութ եւ վայրագ բռնակալութիւններու ճանկերուն մէջ կը չարչարուէր, կը բզկտուէր ու կը ջարդուէր՝ ոչխարային համակերպութեամբ։ Օտարներու մօտ հայ անունը դարձած էր հոմանիշ վախկոտի եւ ստրուկի։ Մնացած էր դարերէ ի վեր հայուն ուժի ու քաջութեան առասուած Վահագնը։

Ան յարութիւն առաւ 56 տարի առաջ, այս անգամ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն անունով։ Ճիշդ է, Դաշնակցութենէն առաջ կը լսուէին ազատատենչ կանչեր, բայց այդ բոլորը մասնակի երեւոյթներ էին, երկունքի ցնցումներ, նախանշանները մեծ գալիքին։ Հայ ազատագրական շարժման մարմնացումը, ազատութեան իսկական մեսիան եղաւ ինքը՝ Դաշնակցութիւնը։ Անոր հրաշագործ շունչին տակ, Հայու երակներուն մէջ կրկին սկսաւ բոցավառիլ մեր նախնիքներու արիւնը։ Անոր ցանած կայծերէն ընդվզումի եւ ազատագրութեան խարոյկներ վառեցան, լուսաւորելով մեր խաւար երկնակամարը։ Ներշնչուեցան ուխտեալներու բանակներ, որոնք իրենց անհուն զոհաբերութիւններով ջնջեցին հայ ժողովուրդի ճակտէն ստրկութեան արատը, փոխեցին համաշխարհային կարծիքը եւ յարգանք ու հիացում պարտադրեցին մեր բարեկամներուն ու թշնամիներուն։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կերտեց նոր հայութիւնը, արի, կորովի եւ ինքնագիտակից, արժանի պատմութեան եւ իր բարձր կոչումին։

Այսօրուան հանդէսը յարգանքի տուրք մըն է՝ յանուն Հայաստանի ազատագրութեան ինկած հերոսներու յիշատակին։ Ով որ Հայու անարատ արիւն կը կրէ իր երակներուն մէջ, չի կրնար այսօր մեզի հետ չխոնարհիլ անոնց լուսեղէն յիշատակին առջեւ։ Այսօրուան հանդէսը միանգամայն հաւատքի եւ վստահութեան արտայայտութիւն մըն է Դաշնակցութեան ապագայ գործունէութեան եւ առաքելութեան մասին։

Դաշնակցութիւնն է Հայկական Դատին միակ անշահախնդիր պաշտպանը եւ հայ իտէալին միակ անկաշառ եւ անդաւաճան ջահակիրը։ Բոլոր վտանգներու ընթացքին, բոլոր հայ աչքերն ու յոյսերը իրեն կ'ուղղուին, իրեն կ'ապաւինէն, իրեն կը կառչին։ Ի զուր կր փորձեն Դաշնակցութեան մուտքը արգիլել իր ազատագրած Հայաստանէն ներս։ Կարելի է արգիլել Դաշնակցութեան ֆիզիքական մուտքը, բայց ոչ մէկ ուժ կրնայ արգիլել անոր ոգիին մուտքը հայ ժողովուրդի հոգիէն ներս։ Ոչ մէկ ուժ, ոչ մէկ միջոց կրնայ սարսել Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ անոր գոյութիւնը կը սնանի հայ ժողովուրդի առողջ բնազդով եւ պայծառ գիտակցութեամբ։

Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ ամուր եւ անսասան բոլոր փոթորիկներուն առջեւ՝ իրագործելու համար հայութեան արդար դատին ամբողջական լուծումը։ Ան կանգնած պիտի մնայ պատնէշին վրայ՝ հպարտ ու անվեհեր, մինչեւ որ Սեւրի դաշնագրով Հայաստանի սահմաններէն ոչ մէկ թիզ հող չմնայ օտար տիրապետութեան տակ, մինչեւ որ իրականանայ հայ ազգի անտեղիտալի իտէալը։

Նեղուցներու խնդիրը եւ Թուրքիա

Մոսկուայի վերջին ծանուցագրին առթիւ, տեղական թերթ մը կը գրէ,—

Նեղուցներուն վրայ Թուրք վեհապետութիւնը կը սկսի եւ կը տեւէ 1356էն ի վեր անխափան։ Սկիզբները Սուլթանները բաւական զօրաւոր էին ապահովելու համար այս գերիշխանութիւնը իրենց անձնական միջոցներով. յետոյ սակայն քանի օսմանեան զօրութիւնը տկարացաւ, Պոլսոյ ղեկավարները՝ պահպանելու համար իրենց գերակշռութիւնը այս շրջանին մէջ, սկսան օգտագործել Ռուսերուն եւ արեւմտեան ազգերուն հակոտնեայ շահերը։ Հաւասարակշռելու այս քաղաքականութիւնը շարունակեց Քէմալ Աթաթիւրք, կատարեալ յաջողութեամբ, բայց իր մահէն վերջ, անոր յաջորդները, քիչ մը անփոյթ գտնուեցան ռուսական գործօնին հանդէպ, հակառակորդ ուժերու խաղը փոխադրելով Գերմանիոյ եւ Ֆրանքօ-բրիտանական խմբակցութեան միջեւ։ Գերմանիոյ խորտակումով, անոնք ներկայիս իրենց յոյսը դրած են անգլօ-սաքսոն պաշտպանութեան վրայ, դիմադրաւելու համար ռուսական պահանջներուն։ Ուստի երբ խորհրդային կառավարութեան ծանուցագիրները արծարծեցին այս խնդիրը, Անգարայի մէջ բացէ ի բաց ակնարկեցին 1939ի անգլօ-ֆրանքօ-թրքական երրեակ համաձայնութեան, որով իւրաքանչիւր ստորագրող կառավարութիւն պարտաւոր էր օգնել միւս կողմերուն, Միջերկրականի մէջ վէճ մը ծագելու պարագային։

Թէեւ անհաւանական պարագայ մըն է, բայց առաջին ակնարկով մարդ կը տարուի մտածելու թէ Խ. Միութիւնը իր նպատակին հասնելու համար ուրիշ միջոց չունի, բայց եթէ բռնի ուժը, որովհետեւ Թուրքիա տեղի պիտի չտայ որքան ատեն որ ինքզինքը ապահով զգայ Արեւմուտքէն։ Միւս կողմէ Թուրքիոյ մէջ գոյութիւն չունի կազմակերպուած կուսակցութիւն մը, ճնշելու համար կառավարութեան վրայ, որպէսզի ան բարեփոխէ իր տեսակէտը։ Նոյնիսկ փոքրամասնութիւնները չեն կրնար անոր վրայ ազդել։ Այդ մասին Թուրքիա թերեւս աշխարհի միակ երկիրն է, ուր Խ. Միութիւնը հինգերորդ թեւ մը չունի։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՏԱՂԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ մեծ զարկ պիտի առնայ մեր երկրին մէջ։

Փայտէ կարկահներու (տէզկեահ) տեղ պիտի շինուին մետաղէ կարկահներ, տարեկան հինգ հարիւր հատ։ Պիտի արտադրուին նաեւ գիւղատնտեսական գործիքներ, ջուրով դարձող փոթորակներ (թիւրպին), *ճնշիչներ, ինքնաշարժ մեքենաներ եւ հեծանիւներու անջատ կտորներ, ժեղանի եւ պատի ժամացոյցներ, բարձր ճշգրտութեամբ աշխատող փոքր մեքենաներ եւն։*

ՀԱՑԿԱԿԱՆ գործերու յատկանիշերէն մէկն է վիշապը, որուն կարելի է հանդիպիլ Հայաստանի հին գորգերուն մէջ՝ կարմիր, կանանչ եւ բաց կապոյտ գոյներով։ Այժմ մեր գորգագործները կ'աշխատին հին գորգերու ազգային զարդարանքները վերարտադրել, առանց կորուերու արդիականութենէն։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԱՏՐՈՆԻ պատմութեան Համախութենական համագումարին առթիւ, որ բացուեցաւ Մոսկուայի մէջ, Նոյ. 22ին, խորհրդային ժողովուրդներու թատերական արուեստի պատմութեան մասին զեկուցում մը կարդաց Գ. Գոյեան։ Հայ թատրոնի պատմութենէն դրուագներ կարդացուեցան եւ քննութեան ենթարկուեցան Վ. Թերզիպաշեանի կողմէ։ Գիտական զեկուցում մը կարդաց Գոյեան—«Հայ թատրոնի 2000 ամեակը»։

ԵՐԵՒԱՆ, 22 Նոյ. (Իզվեստիա)*.— Մայրաքաղաքի մատենադարանութեան ուշադրութիւնն այս օր գրաւուած է «Մեասնիկեան» պետական գրադարանի 25 ամեակով։ 1921ին գրադարանն ունէր 40 հազար գիրք, այսօր՝ երկու միլիոն։ Գրադարանին մէջ կան բացառիկ գիրքեր, ինչպէս 1512ին Վենետիկի մէջ տպուած «Պարզատումարը», առաջին հայերէն քարտէսը եւ այլն։ Մինչեւ այսօր հրատարակուած հայերէն գիրքերու 60 %ը կայ այնտեղ։*

Գիրքերու հաւաքումը կը շարունակուի փոխանակութեամբ արտասահմանի հետ։ Ներգաղթող Հայերը բազմաթիւ թանկագին գրքեր են նուիրած Պետական Գրադարանին։

ԼԵԹՈՒԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ խումբ մը, Երեւան հասած է վերջերս, գլխաւորութեամբ Լեթուան գրողներու միութեան նախագահին, մօտէն ծանօթանալու համար Հայաստանի արգիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան եւ գրականութեան։ Պատգամաւորները այցելած են թանգարանները, կրթական հաստատութիւնները, թատրոնները։ Ներկայ եղած են «Անուշ»ի եւ «Օթէլլօ»ի ներկայացումներուն։ Այցելած են նաեւ պետական ձեռագրատունը։ Պատգամաւորները մէկ շաբաթ մնալէ վերջ, մեկնած են Վրաստան եւ Ատրբէջան։

ԿՐԹԱԿԱՆ նախարարութիւնն ու կուսակցութեան կազմակերպութիւնները ժողովուրդին կըրթական մակարդակը բարձրացնելու նպատակով կազմակերպած են երկրին բոլոր մասերուն մէջ զանազան նիւթերու վրայ դասախօսութիւններ։ Ութ ամսուան ընթացքին կատարուած են 1500էն աւելի դասախօսութիւններ, երկու հարիւր ուսուցիչ, գիւղատնտես, բժիշկ դասախօսներու կողմէ, յիսուն երեք նիւթերու շուրջ։ Դասախօսութիւններուն ներկայ եղած են տասնեակ հազարաւոր աշխատաւորներ։ Դասախօսներու մէջ կը գտնուին ակադեմականներ՝ Վ. Համբարձումեան, Եղիազարեան, Ղափանցեան, փրոֆէսէօրներ՝ Ս. Ղարիպեան, Ի. Միրիմանեան, Գ. Սեւակ, Բաաիկեան եւ ուրիշներ։

Հակառակ այս բոլորին սակայն, «գիտա - լուսաւորական դրուածքը տակաւին չի ապահովեր Համ. Կեր. Կոմիտէի որոշումներու լրիւ իրագործումը եւ գաղափարական աշխատանքի արդի պահանջներու, հնգամեակի քաղաքական ու տնտեսական խնդիրներու կատարումը», ինչպէս գիտել կու տայ «Ս. Հայաստան»։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

ՃՇՏՈՒՄՆԵՐ

ԼՈՆՏՈՆ, 9 Դեկտ.— *Երկու օր առաջ միայն ձեռքս հասաւ, ընդ այլս, օրաթերթիդ 29 Նոյ.ի թիւը, ուր Պ. Յովհ. Զալըգեան կոնդակէդ թղթակցութիւն մը ունէր փ մասին Լոնտոնի մէջ, Նոյ. 22ին սարքուած հանդէսին։ Զանց ընելով կարգ մը աննշան վրիպակներ* (Օր. Պ. Խաչատուրեանի անունը «Յարութիւն» չէ, այլ՝ Արտաշէս. Տիկ. Ա. «Նորի» չէ, այլ Նորրիս, եւն. եւն.) *հարկ կը զգամ ընել հետեւեալ ճշտումները.—*

1 — *Մեր ճառին նիւթը «Էջմիածինի Կաթողիկոսութիւնը փառաբանել» չէր, (որչափ ալ ինքնին գնահատելի նիւթ մը ըլլայ) այլ՝ Աթոռի փոփոխութեան պատմականը ընել, եւ այդ առթիւ վեր հանել Էջմիածինի կատարած կենսական դերը մեր ազգային կեանքին մէջ։*

2 — *Ստոյգ է որ մեր մտքէն անցաւ հրաւիրել ծանօթ երգչուհի Հայկանուշ Թորոսեանը, բայց ժամանակի կարճութեան պատճառով միայն կարելի չեղաւ մեր մտադրութիւնը իրականացնել։ Հետեւաբար հիմնովին սխալ է զայն վերագրել «քանի մը ջոջերու», որոնք որպէս թէ «արգելք եղած են, առարկելով թէ 150 ոսկի ծախք պիտի ըլլայ»։*

3 — *«Դիտողութեան» մէջ բոլորովին սխալ հասկցած է անգլիացի եկեղեցականին* (*որ «եպիսկոպոս մը» չէ*) *մէկ ակնարկը։ Ան երբեք չըսաւ թէ «իւրաքանչիւր եկեղեցի միջին հաշուով չաբաթական 5000 րուբլի եկամուտ ունի հաւատացեալներէն», այլ թէ՝ ինք, կիրակի մը, ներկայ եղած է Ռուսիոյ մէջ (ոչ ի Հայաստան) եկեղեցական արարողութեան մը, ուր օրուան նուիրահաւաքութիւնը՝ ներկայ հաւատացեալներէն՝ յանգած է 5000 րուբլիի։*

4 — *Սխալհասկցուած է նաեւ հանդէսի վերջաւորութեան յայտարարութիւնս։ Երբեք չեմ ըսած թէ «Էջմիածինը եւ Կաթողիկոսը (եկեղեցական մը վերջին բառը առանց յարգական տիտղոսի մը չի գործածեր) ամբողջ յոյսը դրած են արտասահմանի վրայ, առանց արտասահմանի հայութեան օգնութեան Ս. Էջմիածինը չի կրնար ապրիլ, Պ. Քիւրքճեանը քանի մը օրէն նամակով ձեզի պիտի դիմէ»։ Յայտարարութեանս այդ մասը եղած էր հետեւեալ ձեւով.— «Ս. Էջմիածին պէտք ունի արտասահմանի հայութեան օժանդակութեան, իր տնտեսութիւնը աւելի ամուր հիմքերու վրայ դնելու, եւ մասնաւորապէս՝ Գէորգեան Ճեմարանի մէջ սաներ պահելու համար։ ...Որպէսզի Լոնտոնի Հայերս եւս կատարենք մեր պարտականութիւնը հանդէպ Ս. Էջմիածնի, կազմուած է հանգանակիչ Յանձնախումբ մը, մեր գլխաւորութեամբ եւ անդամակցութեամբ՝ դաղութէս Ս. Էջմիածինգացած երկու պատգամաւորներու, Տոքթ. Իւթիւճեանի եւ Պ. Ս. Քիւրքճեանի։ Յարմար առենին դիմում պիտի ըլլայ ձեզի այս մասին։*

ՇՆՈՐՀՔ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Սակայն գործելու այն միջոցը, որուն կը վստահի Ի. Աիուեթիւնը, խոնարհեցնելու համար իր հակառակորդը՝ այն լարուած վիճակն է ուր կ'ապրի այսօրուան Թուրքիան.— մէկ միլիոն զինուոր զէնքի տակ, ճարտարարուեստ մը շարժման մէջ դրուած ազգային պաշտպանութեան համար, զինուորական ելեւմուտք մը որ կը ներկայացնէ ամբողջ եկամուտին մէկ երրորդը, հաղորդակցութեան ճամբաներ՝ կրճատուած երթեւեկով, ջրային ճամբաները ականուած. ահա այս դժուարութիւններն են, որ, Սովետներու կարծիքով, ի վերջոյ պիտի խորտակեն Թրքական անհաշտութիւնը։ Աւոնցմէ վեր կայ նաեւ ամենօրեայ ջլամաշ մը, որուն մասին հետեւեալ օրինակը բաւական ճիշդ գաղափար մը կու տայ։ Մոնթրէօյի պայմանագրին համաձայն, Ի. Միութիւնը մինչեւ 1946 Օգոստ. 8ի գիշերը պայմանաժամ ունէր, Նեղուցներու վարչաձեւին վերաքննութիւնը պահանջելու համար, այլապէս պայմանագիրը մեքենաբար պիտի շարունակուէր։ Մոսկուա լռեց մինչեւ վերջին վայրկեանը եւ Թուրքերը կը խայտային արդէն, հինգ տարուան հանգիստի մը հեռանկարին առջեւ, որու ընթացքին տիրող գոյավիճակը պիտի պահուէր, երբ ռումբի մը պէս պայթեցաւ այն լուրը թէ խորհրդային ներկայացուցիչը պաշտօնապէս խնդրած էր պայմանագրին վերաքննութիւնը։

Պաղ ջուրի լոգանքի այս վիճակին ենթարկուած որեւէ ժողովուրդ, բացի Թուրքէն, խորտակուած պիտի ըլլար։ Բայց նախկին հիւանդ մարդը առողջ է եւ գիտէ թէ Անգլեւսաքսոններու շահը կը պահանջէ ուժգնօրէն զօրավիգ հանդիսանալ իրեն։։

Մինչ այս մինչ այն, պարագաները կը հարկադրեն Մեծն Բրիտանիան հետեւիլ երկու տարբեր քաղաքականութիւններու, Եգիպտոսի և Թուրքիոյ իր յարաբերութեանց մէջ։ Մինչ ուժ կու տայ Թուրքիոյ մերժել Նեղուցներու պաշտպանութիւնը բաժնելու Հիւսիսի իր դրացիներուն հետ, միւս կողմէ ընդհակառակն ճնշում կը բանեցնէ Եգիպտոսի վրայ, որպէսզի այս վերջինը իրեն յանձնէ Սուէզի ջրանցքին պաշտպանութիւնը։

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Թուրք զինուորական ուժերէ 20 հոգի եւ ոստիկան զօրաց հազարապետ Սիւլէյման էֆէնտի, կը սպաննուին փախստականներուն կողմէ, հետապնդումի ընթացքին։ Ապստամբներու մէկ մասը կը ձերբակալուի թէեւ, բայց շատերը կը յաջողին խուսափիլ, օգտուելով գիշերուան մութէն։ Փըրկուած էին, այս կերպով, մասնաւորաբար բոլոր այն հայ հրոսակները, որոնք ոստիկան զօրքերու եւ խլամ բնակչութեան վրայ կը յարձակէին, ոճիր եւ մահը սփռէին ամենուրեք։

Հրոսակներէն մէկը հինգ իսլամ սպաննած էր, իսկ ուրիշ մը, դաշան մտնելով հայկական գիւղի մը՝ Օտիճաքի մէջ, ոստիկան զինուոր մը եւ 14 իսլամ սպաննած էր։

Զէյթունի մէջ, ապստամբութեան ղեկավար դէմքերէն Մելքոն անունով հայ մը, ձերբակալութենէն վերջ երբ հարցաքննուեցաւ, յայտնեց թէ՝ լուր կըստարածէր ամենուրեք, որ Անգլիացիները Իսքէնտէրուն ցամաք ելած են։ Այս կերպով, ամէն դժուարութիւն կը յարուցանէր Օսմանեան կառավարութեան դէմ, միաժամանակ հրահանգ տալով ըմբոստներուն, որպէսզի շարունակեն ապստամբութիւնը։

Դարձեալ Մելքոնի խոստովանութեանց համաձայն՝ ապստամբութեան ղեկավար դէմքերէն շատեր, Օսմանեանկառավարութեան բարիքները վայելած մարդիկ էին։ Կառավարութիւնը, այս կերպով, ձեռք կ'անցընէր ապստամբներուն պատկանող պաշտ. կնիքներ, փաստաթուղթեր, զէնք եւ բազմաթիւ այլ ապացոյցներ, որոնք կը հաստատէին հազարաւոր Հայերու մեղսակցութիւնը։

Հնչակեան եւ այլ հայ կուսակցութիւններ, ըմբոստութեան կեդրոններ հաստատած էին Պիթլիսի, Էրզրումի, Մամուրէթիւլազիզի, Տիարպէքիրի, Սվազի, Տրապիզոնի, Անգարայի եւՎանի մէջ։

Տակաւին պատերազմը չսկսած, այդ կեդրոնները կազմակերպուած էին արդէն ամէն կերպով, ու պատրաստուած էին, ըստ հրահանգի, լծուելու գործօն աշխատանքի։

ՎԱՆԱՅ ՄԷՋ

Երբ պատերազմը հռչակուեցաւ, ռուս բանակները՝ հայ կամաւորներու օժանդակութեամբ,յարձակման անցան։ Վանայ հայ բնակչութեան կացութիւնը փոխուեցաւ յանկարծ։ Բազմաթիւ Հայեր, կազմակերպութիւններ եւ յարձակման միութիւններ ստեղծեցին. թէեւ բաւական ժամանակ կը կարօտէր այս գործը։

Վերին հայ կազմակերպութիւններէն եկած հրահանգներու համաձայն, անհրաժեշտ էր համբերել մեծ խոհեմութեամբ, մինչեւ որ ռուս զօրքը մտած գործէր Վան, ու կարելիութիւններ ստեղծուէին միասնաբար գործելու։ Կանխահաս որեւէ զին. գործողութիւն, առիթ կրնար ստեղծել ընդունայն արիւն հոսեցնելու,— հետեւաբար շուտով տկարանալու։ Պէտք էր նկատի ունենալ նաեւ, որ ձիւնածածկ ճամբաները արգելք պիտի հանդիսանային ռուս բանակի արագ առաջխաղացումին։ Համաձայն ռուս սպաներու հետ գոյացած համաձայնութեան, Հայերը պիտի միանային ռուս ուժերուն այն բոպէին, երբ այդ վերջինները մտած ըլլային գործնապէս՝ Վան։

Բոլոր այս մանրամասնութեանց անտեղեակ կարգ մը գիւղացի Հայեր, Գասը Իսմայիլը (դատաւոր) եւ քանի մը ոստիկան զինուորներ սպաննած եւ հեռագրաթելերը կտրած էին։

ԱՐԻՒՆՈՏ ԿՌԻՒՆԵՐ ԵՒ ԶԱՐԴ

1915ին, Թիմար գիւղին մէջ, մինչ ոստիկան զինուորներու խումբ մը զբաղած էր գիւղին ոչխարները համրելով, հազարի մօտ զինեալ Հայեր յարձակում կը գործեն։ Եւ ոստիկան զինուորները, եւ իրենց հրամանատարը, Սիւլէյման էֆէնտի, կը սպաննուին։

Ինքնապաշտպանութեան նպատակով, երկու իսլամ գիւղերու մէջ գտնուող Հայեր, հայաբնակ գիւղեր կը փոխադրուին ու կը սկսին յեղափոխութեան պատրաստուիլ։ Մինչ երիտասարդ Հայեր կը դրուէին կենսական կէտեր, ուրիշներ կը հրաւիրուին զէնքի տակ։ Պիթլիսի, Վանի եւ Շատախի միջեւ, հեռագրական հաղորդակցութեան ոեւէ միջոց չէր մնացած, որովհետեւ ըմբոստները կտրած էին հեռագրաթելերը։ Կառավարչատուները յարձակման ենթարկուած էին եւ երկու հոգի սպաննուած։ Գիւղերու մէջ իսլամ բնակչութիւնը հաւաքաբար կը սպաննուէր, իր կարգին։

Լուր առնելով որ Շատախի, Հաւասուրի, Թիմուրի եւ Քատէշի ապստամբական շարժումը խեղդելու համար Նահանգային կեդրոնէն օգնական ուժեր կուգան, Վանի հայութիւնը կրակի տուած էր Համիտ Աղայի զօրանոցը եւ ոստիկանական պահականոցները։ Միւս կողմէ, ձեռնարկած էր անմարդկային կոտորածի մը։

Միայն Վանի մէջ ապստամբութեան դրօշ պարզող Հայերու թիւը՝ հինգ հազարէ աւելի էր, ու բոլորն ալ զինուած էին ամէնէն արդիական զէնքերով։ Մինչեւ մահ, անոնք կը պաշտպանէին իրենց դիրքերը։ Կառավարչատունը, զին. հաստատութիւնները, Հանրային Պարտուց չէնքը, Օսմանեան Դրամատունը եւ այլ պաշտօնական շէնքեր՝ քանդուած էին։ Իսկ իսլամ թաղեր, կրակի տրուած։

(13) (Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ծնունդները այս տարի աւելցած են 55 առ հարիւր։

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ԹՈՒՂԹԻ տագնապը այնքան սաստկացած է Իտալիոյ մէջ որ, կեդրոնական եւ հարաւային շրջաններու թերթերը կրնան դադրիլ քանի մը շաբաթէն ։

UNRRAՆ իր գործունէութիւնը պիտի դադրեցնէ Դեկտեմբեր 31ին, համաձայն Անգլեւսաքսոններու որոշման։ Դեկտեմբեր 11ին, կազմակերպութեան 6րդ եւ վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, (Ուոշինկթըն), խորհրդային եւ լեհական պատուիրակները առաջարկեցին նոր ժողով մը գումարել 1947 ապրիլին, բայց Անգլիա եւ Մ. Նահանգները մերժեցին, դիտել տալով թէ այդ պիտի նշանակէր շարունակել գործունէութիւնը։ Խորհրդային պատուիրակը դիտել տուաւ թէ կազմակերպութեան գործը վերջացած չէ, թէ տակաւին 750 միլիոն տոլարի պաշար պիտի փոխադրուի կարօտ երկիրներու եւն.։ Անգլեւսաքսոնները անդրդուելի մնացին։ Մ. Նահանգները իրենց օգնութիւնը պիտի շարունակեն նոր կազմակերպութեան մը միջոցաւ որ կը կոչուի «Ուտեստ Ազատութեան համար» եւ որ պաշար պիտի ճարէ մասնաւորապէս Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Յունաստանի։ Կը նշանակէ թէ Լեհաստանի ժողովուրդին առ նուազն մէկ մասը անօթութեան պիտի դատապարտուի։ Լեհաստան կորսնցուցած է իր արջառին աւելի քան կէսը։ Աւելի քան մէկ միլիոն ագարակներ ոչ ձի ունին, ոչ կով, ոչ ալ մեքենաշարժ արօր։ UNRRAն 120 միլիոն սթերլինի մթերք ղրկած է մինչեւ հիմա, բայց երկիրը միշտ կարօտ է արտաքին օգնութեան։

ՄԻԼԻՈՆԱՏԷՐ Րաքֆէլըր յանձն առած է 2.125.000 սթերլին տրամադրել եւ հող մը գնել Նիւ Եորքի կեդրոնին մէջ, իբրեւ պաշտօնատեղի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ։

ԳԵՐՄԱՆ ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ՆՈՒԱԳԱՎԱՐԸ Տոքթ. Վիլհելմ Ֆուրթվանկլըր կը դատուի մասնաւոր ատեանի մը առջեւ, Պերլինի մէջ, ամբաստանուած ըլլալով իբրեւ «դեսպան նացիական մշակոյթի»։ Դատաւորներն են հինգ Գերմաններ եւ երկու Գերմանուհիներ։ Ամբաստանեալը, որ 60 տարեկան է, ուժգնօրէն պաշտպանեց ինքզինքը, ըսելով թէ ինք արուեստագէտ է, թէ արուեստը քաղաքականութենէն վեր կը մնայ, թէ բուռն վէճեր ունեցած է քարոզութեանց Նախարարին՝ Կէօպէլսի հետ եւն.։ Քսան արուեստագէտներ եկած էին բարի վկայութիւն տալու։ Երբ դուրս ելաւ, տուն առաջնորդուեցաւ ոստիկան կառքով մը։

ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան մէջ։ Քառասուն հոգիներէ նոր խումբ մը մասնաւորապէս կը բողոքէ արտաքին Նախարար՝ Պէվինի վարած քաղաքականութեան դէմ ։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ հրասայլեր Սոկրատ Քոնտուլիս, որուն ձերբակալութեան համար 24 միլիոն տրախմի խոստացած էր կառավարութիւնը, սպաննուեցաւ ընդհարումի մը պահուն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ բանուորներու միութիւնը որոշեց վար դնել 400 թոն սուրճ, մինչեւ որ ժողովուրդը ստանայ նոյեմբերի բաժինը։

ՆՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ծագեցան անգլիացի զինուորներու եւ Իտալացիներու միջեւ, Փատովայի մէջ ։ Հռոմէն կը հեռագրեն թէ 150 անգլիացի զինուորներ փողոցներէն անցան «Աստուած պահէ թագաւորը» երգելով, յետոյ յարձակեցան անցորդներուն եւ խանութներու վրայ։ Զօրս հոգի սպաննուեցան, 15 հոգի վիրաւորուեցան։ Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ քաղաքին մէջ։ Իտալացիները կը պահանջեն հեռացնել անգլ. զօրքը, իսկ Դաշնակիցները կը մտածեն վերստին գրաւել քաղաքը ։

10 ՄԻԼԻԱՌ 702 ՄԻԼԻՈՆԻ նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանուած է վերջին շաբթուան ընթացքին։— Նորէն կը հերքուին այն լուրերը թէ ֆրանքը պիտի արժեզրկուի ։

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ եւ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ համաձայնութիւն մը կնքեցին Մարսէյլի մէջ, քաղաքապետական ընտրութեանց առթիւ։ Պիտի ընտրուին 17 ընկերվարականներ, 42 համայնավարներ եւ 4 արմատականներ ։

ՑՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շավիլի Մ. ճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ իր անդամուհիներէն Տիկիններ Ս. Տէր Գալուստեան, Թ. Սաղաթէլեանի, Արմենուհի Թումաեանի եւ իրենց պարագաներուն իրենց մօր եւ ազգականին ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ԹՈՒՄԱԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ — Միքայէլեան, Խաչատուրեան, Տէյիրմէնճեան, Մանուկեան, Սարգիսեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Կապոյտ Խաչի, Սանուհիներու Միութեան եւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով հեռագրով եւ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին այրի տիկին ՇԱՀԶԱՏԷ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆԻ (ծնեալ Սամուէլեան, Մաղնիսացի) դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար ատենէ ի վեր։

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակը Փարիզի մէջ

Պատուոյ նախագահութեամբ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ, կաթող. փաստօր։

Կիրակի, 15 Դեկտեմբեր ժամը 17ին, Salle Gaveauի մէջ, (45 rue La Boëtie):

« ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՀԱՄԵՐԳ »

Կազմակերպուած Փարիզի Հայկական-երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Յայտագրին մէջ պիտի գործադրուին վարդապետին մշակած գործերէն 40 կտորներ, խմբերգի, մեներգի եւ դաշնակի համար։ Նախօրօք ապահովել տոմսերը հետեւեալ հասցէներէն.— Հրանտ Սամուէլ, Սապօնճեան, 39 rue Trévise, Բամպուքճեան 9 rue Jouy Rouve, Հ. Սարգիսեան 261 Fbg. St. Martin, Պարթեւեան 14 rue Petit, Paris (19)։ Համերգին օրը տոմս պիտի չի ծախուի սրահը ։

ՀԱՄԵՐԳ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Théâtre de la Rue d'Alger

15 Դեկտ. Կիրակի գիշեր, ժամը 21ին

Հովանաւորութեամբ կաթող. փաստօր պատուիրակ ԱՐՏԱՒԱԶԴ Արք. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆԻ։

«Արմենիա» երկսեռ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ։

Յայտագիրը ամբողջովին կազմուած է ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏի եկեղեցական թէ աշխարհիկ գործերէն, իր ծննդեան 75ամեակին առթիւ։

Ծանօթ.— Համերգին օրը կիչէն տոմս չի ծախուիր։ Կանուխէն ապահովել դիմելով Պ. Պ. Յ. Մալաքեանի՝ 3, Bld. Th. Thurner, Tél. L. 09.02։ Ե. Արմէնի՝ 39, rue St. Savournin, Tél. G. 76.83, Ս. Ալթունեանի՝ 2 rue des Petits St. Jean, Հացադործեանի՝ 15 rue Longue des Capucins, Tél. C. 05-78 եւ երգչախումբի անդամներուն։

Երգահանդէս Լիոնի մէջ
ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(ԼԻՈՆԻ ՕՓԵՐԱՅԷՆ)

15 Դեկտեմբեր, կիրակի ժամը 2.30ին, Սալ Ռամօի (Salle Rameau) մեծ սրահին մէջ։

Տոմսերու գիները 50, 75 եւ 100 Ֆրանք ։

Դիմել Յ. Տէյիրմէնճեան՝ 69 Cours Lafayette Արմենակ Աւետեան՝ 205 rue Duguesclin, Կէնճեան եղբարք՝ 45 rue de Bonnel, Գ. Ֆէլլահեան՝ 50 rue Dunoir, Ուզունեան՝ 34 rue Dunoir, Béal: 15 rue de la République, Տէսինի համար Յօթօ Կարօ։

ՕՐ. ՍԻՐՈՒՀԻ ԻՆՃԷԵԱՆԻ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 1000 Ֆրանք կը նուիրէ Տիկ. Գարդուհի Սէրճանեան, Ֆր. Կ. Խաչի շրջ. վարչութեան։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ երեկոյթ - պարահանդէսը, 11 Յունուար շաբաթ երեկոյ, 7 rue Saulnier։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. — Պ. Պ. Պօղոս Պօղոսեանէ, Վազգէն Սոմոնեանէ, եւ Հրանտ Փաստրմաճեանէ 1000ական Ֆրանք, իսկ Պ. Թովմաս Թովմասեանէ 1500 Ֆրանք ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պօմոնի մանկապարտէզի հաղաբարձութիւնը իր երկրորդ եւ վերջին կոչը կ'ուղղէ բոլոր անոնց որ կ'ուզեն իրենց թեկնածութիւնը դնել՝ վարիչ - մանկապարտիզպանուհութեան պաշտօնին համար։ Պայմանաժամ.— մինչեւ 21 Դեկտ.։ Հասցէ.— 8 Allée du Puits, Beaumont։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպուած Պուլ. Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Նոր Սերունդի «Խատիսեան» խումբի։

Կը խօսի ընկեր Գ. ԻՓԷՔԵԱՆ

Այս կիրակի առաւօտ, (15 Դեկտ.) ժամը 9ին, Salle Internationaleի մէջ, 230 Chemin de la Madrague, Bld. Oddo, առնել թիւ 70 հանրակառքը։

Մուտքը ազատ է։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Նոր Սերունդ», Սէնթ Աննի «Քեռի» խումբին Զ. դասախօսութիւնը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին։ Պիտի դասախօսէ ընկեր ԱՐԱՄ ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ ։

ՍԷՕԼԷՕԶԻ ՎԵՐԱՇԻՆԱՑԸ իր վերակազմութեան առթիւ կը սարքէ ընտանեկան խնջոյք մը, որուն սիրով կը հրաւիրուին փարիզեան շրջանի բոլոր Սէօլէօզցիները եւ բարեկամները։ Գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ արեւելեան նուագ, այս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին, Ազատին սրահը, 4 rue de la Défense, Issy les Moulineaux

---

COMMERÇANTS

Pour constituer les statuts de votre société-rediger vos actes d'achat, vos contrats de gérance-toutes formalités.—

PH. A. RIQUEAU

gradué en droit - Conseil Juridique,

41 Rue du Muy, Marseille

Tél. D. 43-54

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵ՛Ր.— Ձեր կազմած ընկերութեան կանոնագիրը յօրինելու, ձեր կալուածական գնումներու եւ ժերանսի պայմանագիրներու եւ ամէն կարգի թուղթերու խմբագրութեան համար դիմեցէք վերի հասցէին ։

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏՕՔԹ. ՔԼԷՓԷՐ

Փարիզի Բժիշկ. համալսարանէն վկայուած Ռոչիլտ ակնաբուժարանի նախկին ներքին բժիշկ եւ օգնական բժիշկ Լայէնէք հիւանդանոցին, անդամ ֆրանսական Ակնաբանական ընկերութեան

61, Rue Chardon - Lagache, PARIS (16)

Métro Michel - Ange Molitor, Tél. Jasmin 82–68

Ընդունելութեան ժամեր ամէն օր ժամը **3-5**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

«ԹԷՐԵԳԻՐ»

5, Rue Bergère, Paris (9)

Métro: Bonne Nouvelle — Tél. PRO. 20 - 65

Պօղոս Գույումճեան (քանոնիստ) որուն անցեալ Յունուարին կազմակերպած արեւելեան ցերեկոյթը այնքան մեծ յաջողութիւն գտաւ, այս անգամ կը հրաւիրէ իր բարեկամ եւ համակիրները ԻՐ ՃԱՇԱՐԱՆԸ, ուր պիտի գտնեն կէսօր թէ իրիկուն ամէն տեսակ համադամ ուտելիքներ, ընտիր օղի եւ ազանդերներով, ինչպէս նաեւ հրաշալի արեւելեան եւ հայկական նուագ, մասնակցութեամբ Պ. Հայկի եւ երգչուհի եւ պարուհիներու։ Բաց է ամէն օր ։

ANTONIN

COIFFEUR – PARFUMEUR

24, Bld. des Capucines, Paris (9) Tél. Opé. 66-10

Արանց եւ կանանց մասնաւոր բաժիններ, Տէր եւ Տնօրէն Բ. Աճէմեան (Jacques), Էնտէֆրիզապլ, Ներկ, օնտիւլասիոն, միզ-ան-փլի, մասաժ, մանիւքիւռ, փէտիքիւռ եւ ամէն տեսակ խնամք մորթի եւ մազերու համար ։

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն ։

Ուշադրութի՛ւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն **Crepin** եւ **Tannerie:** Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, **223, r. Tolbiac, Paris (13)** Tél. Gob. 64-54: Բաց է ամէն օր ժամը 8—12 եւ 14—18, գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը։ Հաղորդակցութիւն՝ métro : **Tolbiac, Place d'Italie, Glacière:**

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Dimanche 15 Décembre 1946 Կիրակի 15 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année № 4880-Նոր շրջան թիւ 519 · Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔԻՉ ՄԸ ԱՒԵԼԻ ՀԱՄԵՍՏ

Ամէն անգամ որ գրել կը չարժենք, խօսելու համար Խ. Հայաստանի գրական-գեղարուեստական կեանքի մասին, կը փորձենք գրական կողմերը դիտել, անտեսելով շատ մը վրիպումներ: «Լաւ ըսենք որ լաւ ըլլայ»:

Եւ սակայն, ամէն օր իրար կը հրմշտկեն մէկը միւսէն վրդովիչ այլանդակութիւններ:

Ձայն չհանել՝ պիտի նշանակէր մեղսակից հանդիսանալ: Ուրիշ խօսքով՝ նուիրագործել արտառոց գաղափարներ, նախապաշարումներ, բառեր ու խօսքեր, որոնք հետեւանք են անհոգութեան, ծուլութեան, տգիտութեան:

Մենք անհուն խանդաղատանքով կ'արձանագրենք ինչ որ կը կատարուի այնտեղ: Ու միշտ պատրաստ ենք նորութիւն, բան, մինչեւ անգամ բա՛ռ սորվելու:

Մենք սակարկութեան չենք դներ այս հայրենասիրական պարտականութիւնը:

Բայց, տարրական տրամաբանութիւնը կը պահանջէ որ իրենք ալ քիչ մը լայն բանան իրենց աչքերը, քիչ մը յոգնութիւն կրեն, լրջօրէն հետեւելու համար Հայկական Արտասահմանի ստեղծագործական ճիգերուն:

Թէեւ արմատախիլ եւ ցիրուցան, հարիւրաւոր տարիներու վաստակ ունինք մենք:

Միայն վերջին հարիւր յիսուն տարիներու, եւ ամենավերջին՝ տարագրութեան 25 տարիներու պատկառելի նուաճումները պիտի կրնային բաւել կեցնել ամէնէն ինքնահաւան ակադեմականը:

Թող ●ուին ոչ իրենք՝, ոչ ալ իրենց ինքնակոչ ուղեկիցներն ու բարեկամները, երբ այնքան վրդովումով կը խօսինք այս մասին:

Ոչ կուսակցական խնդիր ունինք այստեղ, ոչ հատուածական, ոչ ալ քաղաքական: Մեր ամբողջ մտահոգութիւնը,— փոխադարձ ճանաչում, լրացնելու, զարգացնելու, ճոխացնելու համար Հայկական Մշակոյթը:

Եթէ մենք զրկուած ենք Արարատի շուքէն, կամ Արաքսի եւ Հրազդանի լուսապայծառ, հայրենաշունչ ափերէն, այդ չի նշանակեր թէ անապատէն եկեր ենք եւ Սառուցեալ ովկիանոս կ'երթանք:

Ձի բաւեր քանի մը գիրք թղթատել, ափ մը «քաբէյօյսօհաւատափոխ» ուսումնականներ գտնել, հիւրասիրել, եւ ապա յիմար-իմաստուն վճիռներ արձակել:

Այդ բոլորը ի վերջոյ կը ծառայեն պարզապէս կեղծիքը եւ միջակավարութիւնը զարգացնելու, միջակէն ալ վար իջեցնելով գիր, լեզու եւ գրականութիւն:

Մեր մէջ, կուսակցութեան մը կեդր. կոմիտէները չեն որ ուղեգիծ կը պարտադրեն գրականութեան եւ արուեստի համար: Եւ երբ կը խօսինք, օրինակ, լեզուի խաթարումներու մասին, Դաշնակցականներու մեղքերն ալ չենք ժխտեր:

Ինչո՞ւ այս դառն խորհրդածութիւնները:

Անցեալ կիրակի, ակնարկ մը նետելով Հայաստանի Գրողներու համագումարին վրայ, որ տեւեց Սեպտ. 25էն Հոկտ. 1, յիշեր էինք Եղ. Թոփչեանի զեկուցումը՝ «Արտասահմանեան ժամանակակից հայ գրականութեան մասին»: Եւ յայտներ էինք վճիռներ, որոնք իսկապէս տխուր գաղափար մը կազմել կուտային զեկուցանողին հմտութեան, դատողութեան եւ ճաշակին վրայ:

Ահաւասիկ ապացոյց մը եւս, նոյնքան պատկերաւոր.

— «Անհրաժեշտ է նշել որ յատկապէս պատմական թեմայով գրուած գեղարուեստական երկերում շատ աւելի ցայտուն կերպով է արտայայտուել նացիոնալիստական գաղափարախօսութիւնը եւ բուրժուական ռէակցիոն պատմագրութեան ախտաւոր սկզբունքները: Ազգայնական գրողները (Շանթ, Ահարոնեան, Օշական, Համաստեղ) իդէալականացնում են պատմական անցեալը, այն դարձնում մարդկային գոյութեան բացարձակ չափանիշ՝ ժխտելով ապագայի որեւէ հեռանկար»:

Հարցուցէք թէ կարդացե՞ր են:

Ամենագէտ գրագատին համար խեղկատակութիւն է Կ. Զարեանի վերջին վէպն ալ, «Նաւը լեռան վրայ»:

Հարկ եղաւ 25 տարի սպասել, մինչեւ որ բարեհաճեցան կարդալ ու փառաբանել Րաֆֆին, Սիամանթօն, Վարուժանը, Սեւակը, Զօհրապը եւն:

Պայմա՞ն է որ երկրորդ 25ամեակ մը սպասենք, որպէսզի բարեհաճին մնացեալն ալ ճանչնալ ու գնահատել...

Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Երգ կռունկի մասին

Կռո՛ւնկ Հայոց, մոխիր կար քո թեւերին՝
Երբ չուեցիր,
Թրջուած էր քո աչքը Հայոց արցունքներից,
Երբ չուեցիր,
Ասիր «Ձե՛մ գայ էլ Հայաստան, մա՛հ է այնտեղ,
Ահ՛ր, աւա՛ղ»
Մեր երկրի պէս աւեր բոյնդ կարի թողիր
Ու չուեցիր:

Ու չուեցիր, ուր գնացիր Հայոց վշտից,
Դու դուրս չեկար,
Ամէն ջրում, ամէն հողում մի տարագիր
Հայի տեսար,
Ականջ դրիր մէկի հարցին, մէկին թողիր
Անպատասխան,
Եւ աշխարհում նրանց նման՝ քո բնի պէս
Բոյն չտեսար:

Եկար տեսար Հայաստանում ժայռի վրայ
Վարդ է բացուել,
Եկար տեսար զարնան հովից՝ անգամ չոր ծառն
է կանաչել.
Եւ նախանձից Մասիսն այնքան թեքուել է, որ
Արազն անցնէ,
Ծուխ է ելնում ամէն տնից ու ամէն հաւք
Բոյն է դարձել:

Եկար մեզ մօտ, քո թեւերին՝ պանդուխտների
Վի՜շտը բերիր,
Նրանց կարօ՛տն հայրենիքի ու դարերի
Ի՛ղձը բերիր,
Եկար նորոգ բոյնդ, գտար ու չտե՞ս իս
Բախտից հարբած,
Որ ժա՛մ առաջ փրկես մահից, բերե՛ս հեռուից
Քո ձագերին:

Գնա՛, կռո՛ւնկ, Հայոց դաշտից ծի՛լ տար կտցիդ՝
Պանդուխտներին,
Արարատի ձի՛ւն տար թեւիդ, ջո՛ւր Արաքսից,
Պանդուխտներին,
Ականջիդ մէջ՝ մեր ե՛րգն ուրախ, աչքերիդ մէջ՝
Մեր լո՛յսը նոր,
Մի բուռ հո՛ղ տար՝ ոտքիդ կպած՝ մեր տարագիր
Պանդուխտներին:

Գնա՛, շրջի՛ր երկրէ – երկիր ու ե՛տ դարձիր՝
Բարո՛վ դառնաս,
Երամիդ հե՛տ՝ եղբայրների՛ մեր տարագիր՝
Բարո՛վ դառնաս,
Դարձիր այնպէ՛ս, որ ո՛չ մի տեղ, ո՛չ մի պանդուխտ
Քեզ չսպասի՛,
Ես քեզ զարի՛ր կռունկ չասի ու չլացի՛,
Բարով դառնաս: ԳԷՈՐԳ ԷՄԻՆ

Ներգաղթի նանգանակութիւնը

Հ. Բ. Ը. Միութեան դիւանէն մեզ կը հաղորդեն թէ Իսի լէ Մուլինոյի Ներգաղթի հանգանակիչ յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած եւ անմիջապէս Banque Morgan յանձնած է կէս միլիոն ֆրանք, ի նպաստ ներգաղթին: Հանգանակութիւնը կը շարունակուի օրինակելի թափով:

Լիոնի մէջ այդ առթիւ տրուած թէյասեղանի մը, որուն նախագահած է Արտաւազդ արք., 730 հազար ֆրանքի արձանագրութիւն մը կատարուած է ի նպաստ ներգաղթին:

Կ'իմանանք թէ Ֆրանսահայ գաղութին հանգանակութիւնը արդէն հասած է 4ուկէս միլիոն ֆրանքի:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԵՒ ՏԵՂԱԿԱՆ
ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲ.— Ներգաղթի Կեդր. Կոմիտէն կը հաղորդէ.—

1. Կարգ մը շրջաններէ մեզ կը հասնին Ներգաղթողներու ձեւակերպուած գործերը որոնց շատերուն մէջ ենթականերու ծննդեան օրն ու ամիսը ճշդուած չեն: Այդպիսի գործերը լրիւ չեն կրնար նկատուիլ եւ ետ կը վերադարձուին:

Իւրաքանչիւրը Ներգաղթողի հարցարանին

րուն վրայ պէտք է անպայման գրուած ըլլայ անոր ծննդեան տարին, ամիսը եւ օրը, եթէ նոյնիսկ իր ինքնութեան թուղթերուն մէջ կը պակսին այդ ճշդումները, հարկաւոր է որ որոշուած ըլլան ներգաղթի արձանագրութեանց թուղթերուն վրայ:

Կը խնդրենք մեր կոմիտէներէն նկատի ունենալ ուրեմն այս պարագան, առաւզման ենթարկել բոլոր թղթածրարները եւ լրացումը կատարելէ վերջ միայն ուղարկել կեդրոնիս...

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԸ ԶՄ ՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ազգ. Ժողովը 575 ձայնով Նոր վարչապետ ընտրեց Պ. Լէոն Պլումը, որ այդ ծանր պաշտօնը յանձն առաւ մեծ դժուարութեամբ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը իր թեկնածութիւնը դրաւ վերջին պահուն, անակնկալ մը սարքելով:

Նոր վարչապետը 74 տարեկան է: Երբ Պ. Վէնսան Օրիոլ պաշտօնապէս յանձնեց վարչապետական իրաւասութիւնները, յանուն Ազգ. Ժողովի, Պ. Լէոն Պլում Ֆրանսայի կացութիւնը ներկայացուց «դժուարին, թերեւս վտանգաւոր»: Խօսած ատեն յայտնապէս կ'երեւար յոգնութիւնը:

Ազգ. Ժողովի Եշ. օրուան նիստին քուէարկութեան մասնակցեցան 590 երեսփոխաններ: Եօթը հոգի սպիտակ քուէ տուած էին: Լէոն Պլում շահեցաւ 575 ձայն 583 քուէներու վրայ: Սահմանադրական մեծամասնութիւնն է 310 քուէ:

Նոր վարչապետը քուէարկութենէն 15 վայրկեան վերջը սկսաւ խորհրդակցիլ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներուն հետ, սկսելով համայնավարներէն: Այս վերջինները վճռած են բացարձակապէս ընդդիմանալ «ազգային միաձայնութիւն» կոչուած երկդիմութեան. ուրիշ խօսքով, չեն ուզեր որ աջ - ձախ իրար խառնուին, ազգ. միութիւն կազմելու համար: Իրենց ուզածն է՝ քաղաքականութիւն մը որ համախմբէ եւ միացնէ բանուորական եւ ժողովրդավար ուժերը: Մորիս Թորէզ եւ Ժաք Տիւքլօ յատկապէս ծանրացան այս կէտին վրայ, նոր վարչապետին ունկնդրութեան ատեն:

Պ. Լէոն Պլում յետոյ լսեց արմատական կուսակցութեան (Էռիօ), ինչպէս եւ ժողովրդական եւ պահպանողական հոսանքներու ներկայացուցիչները: Իրազեկներ կը կարծեն թէ նոր դահլիճը կազմուած պիտի ըլլայ մինչեւ երեքշաբթի, եթէ ոչ աւելի կանուխ: Նոր վարչապետին ծրագիրն է քառաթեւ կառավարութիւն մը կազմել մասնակցութեամբ ընկերվարականներու, համայնավարներու, ժողովրդականներու եւ արմատականներու. թերեւս ներկայացուցիչներ առնէ նաեւ չափաւոր հոսանքներէն: Բոլոր հոսանքներն ալ քուէ տուին Լէոն Պլումի, վարչապետութեան համար, բայց անոր կազմած կառավարութեան ալ պիտի տա՞ն,— այս խնդիրը կախում ունի գործունէութեան ծրագրէն:

Ազգ. Ժողովի Եշ. օրուան նիստին մէջ, երբ կուսակցապետները իրենց տեսակէտները կը յայտնէին, Պ. Էռիօ մասնաւորապէս շեշտեց.— 1. Ֆրանսայի կացութիւնը անհրաժեշտ կը դարձնէ ազգ. միութեան դահլիճի մը կազմութիւնը այնպիսի աշխարհի մը մէջ որ տակաւին խաղաղած չէ: Ելմտական կացութիւնը այնպիսի դժուարութիւններ կը ներկայացնէ որոնք չեն կրնար անտեսուիլ: 2.— Օրուան այս ժամուն երբ Գերմանիոյ ճակատագիրը պիտի վճռուի, Ֆրանսան պէտք է ներկայանայ միացեալ ճակատով: Ժողովը ծափահարեց նախկին վարչապետը, երբ դիտել կուտար թէ պետութիւններ կան (Անգլիա եւ Մ. Նահանգներ) «որոնք աւելի տրամադիր են ներելու նախայարձակին քան օգնելու զոհին»: Ցետոյ ուշադրութեան յանձնեց Ֆրանսական գաղթավայրերու ծանր կացութիւնը:

Լիոնի քաղաքապետը քրքրեց նաեւ մամուլի ազատութեան խնդիրը, պահանջելով վերահաստատել նախկին իրաւունքները,— ամէն Ֆրանսացի կրնայ գրել եւ հրատարակել ինչ որ կ'ուզէ, առանց նախապէս արտօնութիւն խնդրելու կառավարութենէն:

Կը կարծուի թէ նոր վարչապետը արտաքին նախարար պիտի պահէ Պ. Պիտօն, դատական նախարարութիւնը պիտի յանձնէ ընկերվարականի մը, փոխանակ ժողովրդականի, գաղթային նախարար պիտի նշանակէ արմատական մը, փոխանակ Պ. Մութէի (ընկերվարական) եւն.:

★ Լէոն Պլում ծնած է Փարիզ, 1872ին: Ասպարէզ նետուելէ վերջ, 1904ին Ժոռէսի հետ կը հիմնէր «Իւմանիթէ»ն: 1919ին երեսփոխան ընտրուեցաւ, 1920ին դարձաւ տնօրէն «Լը Փոփիւլէռ»ի, 1936ին վարչապետ Ժողովրդ. Ճակատի կառավարութեան, որ ընկերային լայն բարենորոգումներ հաստատեց (վճարովի արձակուրդ եւն.): 1940ին արգելափակուելով դատի քաշուեցաւ Վիշիի կառավարութեան կողմէ: 1945ին ազատեցաւ Դաշնակիցներուն միջոցաւ: Այս տարուան սկիզբը Ուաշինկթըն ղրկուեցաւ իբրեւ արտակարգ դեսպան եւ յաջողեցաւ մեծ վարկեր ապահովել:

★ Երէկ գրած էինք թէ զանազան կրճատումներ պիտի կատարուին, իբրեւ հետեւանք ածուխի տագնապին: Թերթերը կը գրեն թէ ջուրն ալ բաժնեչափի պիտի վերածուի Փարիզի մէջ, նկատելով որ կարելի չէ նորոգել մաշած խողովակները:

Փարիզի Հայագիտական Ուսումնասիրութեանց Կեդրոն

Առաջին Համաշխարհային պատերազմէն վերջ, Փարիզի մէջ կազմուած էր Հայագիտական Ընկերութիւն մը, Société des Etudes Arméniennes անունով: Նպատակն էր հայկական մշակոյթը ծանօթացնել Եւրոպացիներուն:

Ընկերութիւնը հիմնեց պարբերաթերթ մը, Revue des Etudes Arméniennes, որուն մէջ Հայոց պատմութեան, գրականութեան եւ գեղարուեստին մասին լուրջ ուսումնասիրութիւններ եւ մասնագիտական յօդուածներ հրատարակուեցան: Ընկերութեան նախագահն էր յայտնի բիւզանդագէտ Շառլ Տիլ, վարչութեան անդամներէն յիշենք միջազգային համբաւի արժանացած լեզուագէտ Անթուան Մէյէն, հայագէտ Ֆրէտէրիք Մաքլէրը, Ֆէրտինան Հէրոլտը եւ Գաբրիէլ Մէյէն: Ասոնց կողքին պարբերաթերթին աշխատակցեցան նաեւ ուրիշ պատմագէտներ ու գիտնականներ, ինչպէս Ժօզէֆ Լօրան, Հիւէ, Հ. Փուատըպար, զօր. Պրէմոն, Քլէման Հիւար, Մաթորէզ, Էպէրսոլթ, Տիւփոն-Ֆէյրիէ, Պէնվէնիսթ, Հ. Միւլլտէրմանս եւն: Հայերէն Արմենակ Սագըզեան, Դաւիթ Բէկ, Տոքթ. Թորգոմեան, Բասմաջեան, Հ. Պէրպէրեան եւն.:

Հայագիտական Ընկերութիւնը 1920էն մինչեւ 1933 շարունակեց իր գոյութիւնը առաւել կամ նուազ կանոնաւորութեամբ: Revue des Etudes Arméniennesի հաւաքածոն՝ բաղկացած 22 պրակներէ՝ ներկայիս գիտական աշխարհին կողմէ փնտռուած եւ գնահատուած հրատարակութեանց շարքին կը պատկանի:

Ընկերութեան հիմնադիրներէն ու վարչութեան անդամներէն շատեր մեռան վերջին 15 տարիներու ընթացքին: Revueի վերջին թիւը խմբագրեց երիտասարդ հայագէտ Միշէլ Ժոնվալ, որ մինչեւ Հայաստան ճամբորդութիւն մըն ալ կատարեց եւ որ կը խոստանար արժանաւոր յաջորդն ըլլալ Ֆրէտէրիք Մաքլէրի: Կարճատեւ հիւանդութենէ մը վերջ, այս խոստմնալից գիտնականն ալ անդարձ բաժնուեցաւ մեզմէ: Անոր մահով Հայագիտական Ընկերութիւնն ալ իր մահկանացուն կնքեց:

Այնուհետեւ այլեւս ոչ ոք խօսեցաւ ու խորհեցաւ այդ Ընկերութեան մասին: Եւ սակայն հայ ժողովուրդի քաղաքակրթութիւնն ու գրականութիւնը օտարին ճանչցնելու համար անգնահատելի ծառայութիւններ կրնար մատուցանել անիկա տակաւին եւ արժանի չէր այդպիսի անփառունակ վախճանի մը:

Հիմա որ համաշխարհային Բ. պատերազմը վերջացաւ եւ հայ ժողովուրդը աւելի քան երբեք պէտք ունի իր անցեալի բարձր մշակոյթը ճանչցնելու Եւրոպացիին ու Ամերիկացիին, ուրախալի է գիտել որ վերջին մէկ տարուան ընթացքին երկու ընկերակցութիւններ կազմուեցան՝ նախկին Հայագիտական Ընկերութեան հետապնդած նպատակները իրագործելու համար: Առաջինը Նիւ Եորքի մէջ կազմուեցաւ American Armenian Cultural Association (Ամերիկեւհայկական Մշակութային Ընկերակցութիւն) անունով: Անդամներուն մէջ կան ամերիկացի յայտնի գիտնականներ: Ընկերակցութիւնը ձեռնարկած է իր պարբերաթերթի հրատարակութեան՝ Armenian Quarterly անունով. վարիչն է ծանօթ գրագէտ Կոստան Զարեան: Երկու թիւեր լոյս տեսան արդէն, լուրջ բովանդակութեամբ: Աշխատակիցներուն մէջ են Պրիւսէլի ազատ համալսարանի տնօրէն փրոֆ. Հանրի Կրէկուար, Օր. Սիրարփի Տէր-Նէրսէսեան:

Փարիզի մէջ եւս այս տարուան յունիսէն սկսեալ նախապատրաստական ժողովներ տեղի ունեցան՝ վերակենդանացնելու համար հանգուցեալ Հայագիտական Ընկերութիւնը: Այս վերջինոյն վարիչներ մեռած ըլլալով, չի գիտցուիր թէ ի՛նչ եղած են իր դիւանաթուղթերը: Կարելի չէ եղած որեւէ հետք գտնել:

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, յարմար նկատուեցաւ նորակազմ ընկերակցութիւնը չկապել Société de Etudes Arméniennesի հետ, քանի որ ոչ մէկ տեղեկութիւն կարելի եղած է ճարել անոր հաշիւներուն մասին: Ասկէ զատ Հայագիտական Ընկերութեան ծրագիրը շատ սահմանափակ էր. գլխաւոր գործն էր հրատարակութիւնը իր պարբերաթերթին, որ նեղ շրջանակի մը մէջ միայն սպառում ունէր: Երբեմն ալ դասախօսութիւններ կը սարքէր՝ բոլորովին պատահական ձեւով:

Հանգուցեալ Ֆրէտէրիք Մաքլէրի աշակերտներէն Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտին է որ նախաձեռնութիւնը ստանձնեց կազմելու նոր ընկերութիւնը, գործադրելով իր ուսուցչին կտակը: Միշէլ Ժոնվալի մահէն վերջ, Մաքլէր յանձնարարած էր Ֆէյտիի՝ վերակենդանացնել Հայագիտական Ընկերութիւնը:

Նոր ընկերակցութեան անունն է Centre d'Etudes Arméniennes de Paris (Փարիզի Հայագիտական Ուսումնասիրութեանց Կեդրոն), կազմուած 1 Յուլիս 1901ի օրէնքին համաձայն: Մրցանակի-Կանոնագիրը եւ վարչութեան անդամներու անունները հաղորդուած են ոստիկանական տեսչութեան եւ օրինական ձեւակերպութիւնները վերջացած ըլլալով, Ընկերակցութիւնը շուտով պիտի լծուի գործնական աշխատանքներու:

Վարչութիւնը կազմուած է հետեւեալ ձեւով. — նախագահ՝ Աբբայ Լուի Մարիէս, հայագէտ, Institut Catholiqueի հայերէնի ուսուցիչ, փոխ-նախագահներ — ակադեմական Ռընէ Կրուսէ, փրոֆ. Ա. Զաքըրեան եւ Հրանտ Սամուէլ: Փոխ-նախագահներ են նաեւ Հ. Սահակ վրդ. Տէր-Մովսէսեան՝ որ կապ պիտի պահէ Վենետիկի Հայկական կաճառին հետ, եւ Օր. Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան, որ կապ պիտի պահէ Ամերիկեւհայկական Մշակութային Ընկերակցութեան հետ: Անդամներ — Զօրավար Էտ. Պրէմոն, կրօնաւորներ Հ. Հ. Կրաֆէն, Կրիմէլ Մէրսիէ եւ Նաւարեան: Ընկերակցութեան ընդհանուր քարտուղարն ու վարիչն է ծանօթ հայագէտ Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի: Պատուոյ նախագահներն են՝ Փօլ Պուայէէ, նախկին տնօրէն Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու վարժարանին, Արտաւազդ արք. Սիւրմէեան եւ Պ. Ա. Չօպանեան:

Համաձայն Ընկերակցութեան ծրագրին, որ վաւերացուած է, հայագիտական ուսումնասիրութեանց զարկ տալու համար գլխաւորաբար Ֆրանսացի արեւելագէտներու եւ հայ գիտնականներու միջեւ գիտական հաղորդակցութիւններ պիտի կատարուին: Դասախօսութիւններ պիտի կազմակերպուին Հայաստանի պատմութեան, աշխարհագրութեան, գրականութեան եւ գեղարուեստին վերաբերող զանազան նիւթերու շուրջ:

Հայերէն աշխարհաբար լեզուի իրիկնային դասընթաց մը պիտի հաստատուի, երկու դասարանի ծրագրով եւ շաբաթական երկուական ժամ դասաւանդութիւն պիտի ըլլայ իւրաքանչիւր դասարանի համար: Նախատեսուած է նաեւ գրաբարի դասընթացք մըն ալ հաստատել, շաբաթը մէկ ժամ դասաւանդութեամբ: Հայերէնի դասընթացքները բաց են ամէնուն առջեւ եւ բոլորովին ձրի:

Ընկերակցութիւնը պիտի հրատարակէ պարբերաթերթ մը, որուն անունը պիտի ըլլայ «Nouvelle Revue d'Etudes Arméniennes»: Այս թերթին մէջ պիտի հրատարակուին միայն գիտական, գրական կամ պատմական իրական արժէք ներկայացնող յօդուածներ: Խմբագրութիւնը իրաւունք ունի մերժելու ոեւէ յօդուած, որ բաւականաչափ գիտական կամ գրական արժանիք մը չի ներկայացներ, որ զուրկ է անկողմնակալութենէ եւ ճշտութենէ եւ կամ քաղաքական ձգտում մը կ'արտայայտէ: Թերթը գրեթէ ամբողջութեամբ Ֆրանսերէն լեզուով պիտի խմբագրուի:

Արգիլուած է որեւէ դասախօսութիւն կամ յօդուած, որ քաղաքական կամ դաւանական վէճ = ճաբանութեանց դուռ կրնայ բանալ:

Ընկերակցութեան անդամակցելու կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը անխտիր, քաջալերելու համար այս մեծապէս ազգօգուտ ձեռնարկը եւ սատարելու անոր ծախքերուն, որոնք կարեւոր գումարի մը կը յանգին ներկայ պայմաններուն մէջ: Պարբերաթերթի իւրաքանչիւր պրակի տպագրութիւնը պիտի արժէ շուրջ 120.000 Ֆրանք:

Պարզ անդամները կը վճարեն տարեկան 250 Ֆրանք, նուիրատու անդամները՝ 1000 եւ բարերար անդամները 5000 Ֆրանք:

Ընկերակցութեան առաջին ձեռնարկը պիտի ըլլայ իր Նախագահին՝ Աբբայ Լուի Մարիէսի կողմէ դասախօսութիւն մը Հայ Մշակոյթի մասին, Սալ տը Ժէօկրաֆիի մէջ, 21 Դեկտ. երկուշաբթի օր ժամը 3ին: Այս առաջին դասախօսութեան ընթացքին Ընկերակցութեան վարիչ Պ. Ֆէյտի մանրամասնութիւններ պիտի տայ իրենց ծրագրին ու առաջադրութեանց մասին:

Պարբերաբար ուրիշ դասախօսութիւններ տեղի պիտի ունենան հայ մշակոյթի եւ պատմութեան մասին՝ մասնագէտ անձնաւորութեանց կողմէ:

Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին՝ պարբերաթերթի առաջին թիւը լոյս ընծայելու համար 1947ի առաջին ամիսներու ընթացքին:

Իւրաքանչիւր Հայու վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ օժանդակել այս նորակազմ Ընկերակցութեան, անդամ արձանագրուելով անոր եւ տարածել անոր հրատարակութիւնները Ֆրանսական շրջանակներու մէջ, լաւագոյնս ճանչցնելու համար հայ ազգը մեզ հիւրընկալող երկրի ժողովուրդին:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԵՌՆ ՇԱՆԹԻ ԵՐԿԻՐԸ, երկրորդ հատոր, գեղարուեստական գրութիւններ 1896—1904, (Սերժիկ, Դարձ, Դերասանուհին, Եսի Մարդը, Ուրիշի համար, Ցամբռնի վրայ): Պէյրութ, տպ. Հայ Ճեմարանի, 1946, մեծադիր հատոր մը 381 էջ, չքեղ տպագրութեամբ: Գինը՝ եօթը ամեր. ոսկի:

ԱՒԵՏԵԱՑ ԵՐԿԻՐ, (վէպ), գրեց՝ Վ. Վախդէան, Պէյրութ, 1946, 345 էջ, գին 10 ա. ոսկի:

ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, եռամսեայ պարբերաթերթ, Բ. տարի թիւ 1, Հոկտ. 1946: Հասցէ A. R. S. Quarterly, 212 Stuart St. Boston, Mass, (U. S. A.):

ԳԻՐՔ ՄԸ ԶՈՐ ՊԷՏՔ Է ԳՈՎԵԼ

Համեստ գիրք մըն է այդ, բուսաճանաչութեան փոքրիկ փորձ մը:

Բուսաբանութիւնը մէկն է այն գիտութիւններէն, որոնք... գլուխ քերել կուտան ազգային լեզուի վարդապետներուն:

Վասնզի ամէնէն հարուստ լեզուն անգամ յաճախ կ'անճրկի, երբ հարկ կ'ըլլայ ստեղծել գիտական տարազներ: Լեզուն պէտք է օժտուած ըլլայ կամ ճոխ բառամթերքով, կամ նոր բառեր կերտելու համար՝ քերականական մասնաւոր ճկունութեամբ մը:

Հարուստ բուսաշխարհ մը ունինք (flore), ճոխ բուսամթերք եւ քերականական սքանչելի ճկունութիւն մը: Այսուհանդերձ դժուար է պատրաստել հայերէն բուսաբանական աշխատութիւն մը, որովհետեւ դաւառէ գաւառ կը տարբերին բուսական անուանակոչութիւնները, այնքան որ շուարումի եւ շփոթութեան մատնուած են բուսաճանաչութեան փորձերու հեղինակները, (տես Ալիշանի նամակը Տոքթ. Յ. Արթինեանի ուղղեալ, Թէոդիկ, 1914, եւ Նորայր Բիւզանդացիի խոստովանութիւնը՝ Ալիշանի գործին նուիրած իր քննական աշխատանքին յառաջաբանին մէջ, Վիէննա, 1925):

Այս շփոթութենէն դուրս ելլելու համար, փորձուած են երեք միջոցներ, — առաջինը՝ ստուգաբանական, որ մեծ յաջողութիւն չգտաւ, (կարելի չէ ուրանալ, սակայն, Նորայր Բիւզանդացիի կարգ մը նուաճումները): Երկրորդ՝ բաղդատական, որուն յաջողութիւնը կախում ունի բուսական նկարագրութեանց գրական եւ ժողովրդական նպաստներուն կատարելութենէն, — արդ, ո՛չ գրական վկայութիւնները կատարեալ են, ո՛չ ալ ժողովրդականնկարագրութիւնները՝ գիտական: Այս երկու մեթոտները շատ փորձուած են եւրոպական լեզուներու մէջ, մասնաւորաբար ճշդելու համար հին մատենագիրներու կողմէ յիշատակուած բոյսերու ինքնութիւնը: Բայց մասնագէտները, ինչպէս Տոքթ. Իմպէր-Կուրպէր՝ յունական հին բուսանուններու նուիրած իր կարգ մը աշխատութեանց մէջ, կը խոստովանին որ նման փորձերը անյաջողութեան պիտի մատնուին անպայման՝ պարզ այն պատճառով որ բոյսերը անուն կը փոխեն դարերու ընթացքին: Եւ դեռ չենք յիշեր գրական քմայքներ, որոնց հեղինակները հէքեաթային բոյսերու անուններ են հնած՝ հէքեաթային յատկութիւններ վերագրելով անոնց: Մեր մէջ, նման հէքեաթային բոյսի մը՝ դիկտամին նուիրած իր աշխատութեամբ, Տոքթ. Վահրամ Թորգոմեան զոհ գացած է ծիծաղելի mystificationի մը:

Բուսաճանաչութեան երրորդ եղանակն է բոյսի մը հայերէն ժողովրդական անունը ճշդելէ ետքը՝ բոյսը ցոյց տալ բուսագէտ հեղինակութեան մը, ճշդելու համար նաեւ լատինական անունը: Այս եղանակը եւս չի լուծեր շփոթութիւնը, — օրինակ մը, Արմաշի մէջ լոլիկ կ'անուանենք կարմրահատ պտուղ մը, որ կը հասնի փուշերու վրայ, ադկէ ձիւթ կը հանէինք: Երբ լոլիկը ցոյց տամ բուսագէտին, ինծի պիտի քսէ անշուշտ լատինական անուն մը, բայց ես չեմ կրնար պնդել թէ լատինական այդ անունը կը համապատասխանէ իսկական լոլիկին, որ ուրիշ եւ գրեթէ ամէն տեղ տոմաթէսն է:

Այսուհանդերձ շփոթութենէն դուրս ելլելու ուրիշ միջոց չկայ այլեւս, — եւ այդ ձեւն է որ կը փորձեն, ներկայիս, Հայաստանի մէջ:

×

Հայաստանի գիտնականները վերջերս լծուած են հիմնական աշխատանքի մը, — երեւան հանել եւ նկարագրել հայ բուսաշխարհը (flore), գիտական ձեւով ճշդել բոյսերուն անունները: Այդ նպատակով՝ պատերազմին սկիզբը պատրաստեցին Հայաստանի բուսական քարտէսը, 1941ին՝ Արարատեան եւ Քոչարեան հրատարակեցին Բուսական բառարան մը, Փրոֆ. Թումանեան լոյս ընծայեց Աբագածի մշակելի բոյսերը, Ա. Թախթաջեան՝ Երեւանի Ֆլորան (մօտ 640 էջ), Փրոֆ. Բադէլեան՝ Բոյսերի ֆիզիոլոգիան, եւ վերջապէս հրապարակ հանուեցան քանի մը գրքոյկներ դեղաբոյսերու մասին: «Խորհ. Հայաստան», պատերազմէն առաջ, բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակեց բոյսերու մասին (թելատու, եթերատու բոյսերու մասին, նոյնիսկ ձգախէժ տուող բոյսերու մասին զորս նոր գտած էին), — այդ բոլորը քաղեց հրատարակեց նաեւ «Յառաջ»: Երեւանի մէջ հիմնուած է Բուսաբանական Ինստիտուտ մը, ուր կ'աշխատի բուսագէտ Սեփեթճեան, (որ կարծեմ Պոլիսէն գացած է Երեւան, հանրապետութեան առաջին օրերուն): Այս Ինստիտուտը պատրաստած է Հայաստանի բուսարանը (herbarium) եւ շարունակ գիտական արշաւախումբեր կը ղրկէ գաւառները՝ ուսումնասիրելու համար հայ բուսաշխարհը:

Նման աշխատութեան մը պտուղն է Աղեքսանդր Արարատեանի եւ Ռուզան Կարապետեանի մէկ համեստ գործը, — Հայաստանի ջրային եւ առափնյա բոյսերը: Ահաւասիկ այդ գիրքն է որ պիտի ներկայացնեմ, տալով մէջ ցոյց տալով աշխատանքի մեթոտ մը՝ գովեստի արժանի:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՊՈՒՏ'Մ ՇԻՇԱՂ

Պոլսոյ հայիվարը..

Գարապ տեղ իրար անցած են Թուրքերը: Ի՞նչ պէտք ունին հայ հալածելու՝ իրենց պատիւն ալ վրայ տալով: Հայութիւնը ինքզինքհալածելու մէջ մասնագէտ է:

Պոլսահայ լրագրութիւնը իր պաշ - փափագի հետ միասին, ջուր կը կրէնԹուրք ջաղացքին:

Վերջերս երգիծաթերթ մը սկսած են կոխել Իստամպուլի մէջ: Հայերէն տառերով:

« Երգիծական» բառը հոմանիշ է մեր մէջ տղայական կամ տուտուլականի: Հասարակ բարեւագիր մը տողելու անճրկողը, «երգիծական» յօդուածներ կը շարադրէ հրապարակաւ: Մեր մէջ, գրականութեան ամենադիւրին ճիւղն է այն: Հինգ տող գրութեան մէջ, երեք տող Թուրքերէն եւ տող մըն ալ աղաւաղուած Ֆրանսերէն որ խառնես, Թերթիդ անունը կամ ստորագրութիւնդ որ կավռոշացնես կ'ըլլայ «երգիծական... Պարոնեանն ու Օտեանը ծունկի կուգան, մատ խածնելով:

Այնքա՛ն աղքատ է հայ լեզուն՝ երգիծանք գրելու համար: Ո՞ղջ մնայ Թրքերէնը, որ եղբայրական օգնութեան կը հասնին մեր անճար լեզուին:

Աւելորդ բան է մաշեցնել Մեսրոպեան լուսաշող տառերը: Օգտագործելու է, լատինատեւ քէմալագիւտ Թուրք գիրերը: Աժան եւ դիւանագիտական է միեւնոյն ատեն:

« Փա՛սս կ'ուզենք» պիտիպոռաք անշուշտ: Ահա ձեզի միսով ոսկորով փաստ: Մօտեցէք, միասին կարդանք.—

«Կնիկ բռուածը, էրքէկին գլխուն պէլա է տրուած,
վիճտան մերհամէթ չունի, կ'ըլլայ Թէփէթ:
Գիշերը պիլէ հիչ չունիս րահաթ,
Հայտէ՞ պաքալըմ, չէ՞ք Գէյօղլունա.
Անլաթամազըն լաֆ էլ օլլունա:
Տահա չէ անցած խաղըխին եարան
Խելքդ կը դառնայ պիտ'իյնաս եամրան:
Նասըլտա չըգտըմ սէնինլէ եօլա:
Պիրիմնի չըլլա՛ր, լիւգս, քօլթուկ, լօճա
Պայըլ պաքալըմ, զավալլը գօնա:
Զապէ՛լա, եօգիս, պիտ'առնեմ պալքօն:
...Ուզածը կ'ընէ կնիկ խըսմըսին...

Ատափազարի Թուրքը, աւկէ լաւ հայերէն գիտէ: Սակայն այս սրամիտ գրութեան մէջէն հայերէնի հոտ ալ կուգայ:

Ըսէ'ք տեսնեմ, այս գրութեան մէջ ո'ր լեզուն է տիրապետողը: Հայերէնի մէջ Թուրքերէ՞ն են խառներ թէ Թուրքերէնի մէջ հայերէն...

Ասկէ աւելի ինչ կ'ուզեն մեր Տաճիկ վաթանտաշները: Թլփատութիւնն ու Նամա՞զըկը պակսին: Ժամանակի խնդիր:

Վերի գրութեան տակ, խմբագրութիւնն ալ քանի մը տող գնահատանքով կը կլայեկէ այս հրաշագան հիւսուածքին ստորագրիչը:

Ինդալէն ստամոքսդ դուրս կուգայ այս սրամիտ տողերը կարդալով:

Գաղթաշխարհի մէջ, կան տակաւին Ըսկուկ կամ Պիստոս տուտուներ, միւսիւ Կարպիս կամ Ինդոս աղաներ որ խուրպան կ'ըլլան այս լեզուին:

— Էֆէնտիմ, դազէթա բսածդ սանկ կ'ըլլայ: Մարդ կարդայ նէ սանկ սիրտդ կը փէրահնայ: Ստամպոլի հոտ գալու է: Հոսի դազէթաներէն գրաբար կը հոտի: Պան չես հասկնար: Զէթին ճէվիզ բաներ են: Հէ՛յ կիտի Կավռօշ, ո՛ւր ես, մեռած ես նէ լուս իջնէ մէզարիդ վրայ: Չէշմէի ջուրին պէս զուլալ էին գրածներդ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Հայաստան

Քանի՞ տարի, ես տակաւին, օտար աստղեր պիտի դիտեմ:
Ո՞րքան ատեն, դեռ ես այսպէս խորթ արեւի պիտի նայիմ:
Ու դեռ երկա՞ր ախփաշեմ ես՝ երբ լուսնակին աչերս յառեմ,
Պանդըխտութեան, տար աշխարհի ափերուն վրայ ո'վ Հայաստան:

Արեւիդ տա'ք, լուսնիդ անո'յշ, մո'յլ աստղերուդ - կարօ'տն ունիմ:
Դալարագեղ երկինքիդ պարզ՝ ինչպէս ովկէան - կարօ՛տն ունիմ:
Լեռներուն քու, արքեճի, վէս, դաղձի բոյրով - կարօ՛տն ունիմ:
Իմ կարօտը՞ս,— ո'չ, կարօտ չէ, «կարօտախտ» է ջե'րմ Հայաստան:

Կարօտն ունիմ, քու դաշտերու երկար հասկով ցորեաններուն:
Կարօ'տն ունիմ, քու բերքառատ, արեւառո'յր այգիներուն:
Կարօ՛տն ունիմ, նաշխուն կուրծքով ու կազկըր - ծուն կաքուըններուն,
Որոնց ձայնը սըրտիս մէջ միշտ կ'արձագանգի... ի'մ Հայաստան:

Աղբիւրներդ, վըտակներդ - սըրտիս մէջէն միշտ կը խօսին:
Գետերըդ զօռ, բազում - բազում - հոգւոյս մէջէն միշտ կը վազեն:
Քու միրագեղ ծովակներդ ալիք - ալիք ծա'փ կը զարնեն...:
Մասիսն հըպարտ, մէջն աչերուս... ինձ կը սպասէ կեա'նք Հայաստան:

Ա'լ հերիք է, Կարօտենի՛ս, դո'ւն կանչէ զիս, տո՛ւն կանչէ զիս:
Աչերուս մէջ՝ Կարօտենիս դուն ես ծաղկած... տո՛ւն կաչէ զիս:
Քուրայ կուրծքիս հուրը շուտով պիտի հանգի... տո՛ւն կանչէ զիս:
Դալար ձայնովդ տո'ւն կանչէ զիս, դո'ւն կանչէ զիս մա'յր Հայաստան:

Ն. ՇԻՆԱԿԱՆ

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

Երկրաբան Սիրանոյշ Տիգրանեան

Թեհրանի «Նովօստի Դնեա» թերթը կը գրէ.—

Դուրսէն Երեւան եկող մէկը կը զարմացնեն բազմայարկ տուները, որոնք կառուցուած են բազմերանգ, տաւելապէս վարդագոյն տուֆէ: Ակամայ փափաք մըկը ծագի, իմանալու համար թէ ո՞ւրկէց է ձեռք բերուած այս քարը եւ որո՞նք են գտեր այս ուրախ, մայիսեան առաւօտուան նման քարը:

Երկրաբանական Թանգարանին մեծ սրահին մէջ, խնամքով դասաւորուած են այս հնադարեան երկրի քարերուն եւ հանքերուն թանկարժէք ժողովածուները:

Փոքր աշխատանոցինմէջ, սեղանին մօտ՝ գիտական հերթական աշխատանքի վրայ հակած է թանգարանին վարիչը՝ երկրաբանական գիտութիւններու թեկնածու՝ Սիրանոյշ Տիգրանեան:

Քսանեւհինգ տարի առաջ, Հայաստանի մէջ խորհրդային իրաւակարգը հաստատուելէն վերջ, ան, երիտասարդ աղջիկ մը, Ալեքսանդրապոլէն (արդի Լենինական), ճամբայ ելաւ դէպի Մոսկուա եւ մտաւ համալսարանին երկրաբանական ճիւղը: 1925ին համալսարանն աւարտելով, Սիրանոյշ վերադարձաւ հայրենիք եւ սկսաւ աշխատիլ Շիրակի ջրանցքի կառուցման վրայ: Բուռն թափով կ'աճէին երիտասարդ Հայաստանի քաղաքներն ու գիւղերը: Կառուցումներուն համար անհրաժեշտ էր դիմացկուն եւ աժան շինանիւթ:

Հայաստանի շինարարական քարի բնապահեստներն անսպառ են: Հրաշալի շինանիւթ է տուֆը. թեթեւ, բազմերանգ, դիմացկուն, ամէն տեսակ մշակման յարմար:

Սիրանոյշ Տիգրանեանին կը պատկանի Լենինականի եւ Գետառչայի տուֆի նոր բնապահեստներու յայտնագործումը: Ջերմէն, տենդէն ու տօթէն տառապելով, գիշերելով բաց դաշտերուն մէջ, անձրեւի տակ մնալով, անիկա կը յայտնաբերէ շարք մը աղբիւրներ, եւ ջուր կը հայթայթէ Արագածի լեռնային այն գիւղերուն, որոնք անցեալին մէջ կը բաւականանային հալող սառոյցներու առուակներու ջուրերով: Ջուրի սակաւութենէն տառապող Ղամարլուի շրջանին, Սիրանոյշ Տիգրանեան ջուր կուտայ արթէզեան ջրհորներով:

Մոսկուայի Փապուղիի (մեթրօ) կայարանը — Սվերդլովեան հրապարակը — շինուած է Աղամզալու գիւղի եղընգնաքարակերպ (օնիքս) եւ յակնթագոյն եւ Դաւալուի սեւ մարմարէ, որոնց յայտնաբերման վրայ շատ է աշխատած Ս. Տիգրանեան:

Երեւանի համալսարանին երկրաբանական ճիւղը այցելող պատանիներուեւ աղջիկներուաչքերուն առջեւ, ան կը բանայ հէքեաթային աշխարհ մը քարերու, որոնք կը հանգչին իրենց հանրապետութեան հողաշերտերուն մէջ:

Մօտ քսան տարի է, մանկավարժական աշխատանք կը կատարէ անիկա, ըլլալով նաեւ ուսուցչապետութեան թեկնածու: Երկրաբանական Թան-

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Եօթը հարիւրի մօտ ապստամբներ, Վանի ամրացեալ դիրքերը քարուքանդ դարձուցած էին ձեռնառումբերով: Մինչեւ ապրիլ տեւեց այս ապստամբական շարժումը: Իսկ ապրիլի կէսին, 400ական հոգիէ բաղկացեալ հայկական վաշտեր սկսան Թուրք հողերու մէջ առաջնալ ռուսական ուժերու կողքին:

Բախումներու ընթացքին գտնուեցան դրօշակներ, որոնց վրայ գրուած էին հետեւեալ տողերը. «Անկախ Հայաստան», «Վրէժ», եւայլն:

ԻԶՄԻԹ ԵՒ ԱՏԱՓԱԶԱՐ

Մինչ Ռուսերը կը ռմբակոծէին Հէրակլիան, Հայերը լծուած էին լրտեսական եւ թշնամական այլ գործունէութիւններու, ի նպաստ Ռուսերուն:

Երկրին մէջ ամէն կարգի գրգռութիւն կը կատարէին, խռովութիւններ ստեղծելու համար: Կառավարութիւնը, որ մինչ այդ չէր յուսար այս կարգի ատելավառ ընթացք մը, հարկադրուեցաւ քննութեան ձեռնարկելու: Այս քննութեանց ընթացքին՝ Ատափազարի մէջ երեւան եկան հազարաւոր ձեռնառումբեր, մաուզէր ատրճանակներ, հրացաններ, ռուսիկան զօրաց համազգեստներ, եւ ռումբի ու այլ զէնքերու պատրաստութեան գործիքներ: Փնտռտուքները տարածուեցան մինչեւ Իզմիթ, ու այստեղ եւս՝ հարիւրաւոր ձեռնառումբ եւ զէնքեր փնտռուեցան: Ըմբոստութեան ձերբակալուած պետերը խոստովանեցան թէ այս զէնքերով շարժման պիտի անցնէին այն վայրկեանին, երբ ռուս զօրքը հասնէր Սաքարիա: Առաջին քայլով, զինեալ հայ բնակչութիւնը խռովութիւններ պիտի ստեղծէր՝ օսմանեան բանակի բարոյական կորովն ու դիմադրական ուժը խորտակելու համար: Այս ծրագիրը նախատեսուած էր Սահմանադրութեան յաջորդող օրերուն: Պուրսայի նման, Իզմիթ եւ շրջակայքը եւ մասնաւորաբար Պարտիզակ (Պահչէճիք) ապստամբական շարժումի կեդրոն պիտի հանդիսանային:

Ապստամբական շարժումի ղեկավարները, երբ իմացան թէ պետութիւնն ու զին. իշխանութիւնները տեղեկութիւն ունին բոլոր այս ծրագիրներէն, հրոսակային խումբեր կազմեցին ու ղրկեցին զանոնք Եալովայի շրջանները: Աւելի վերջ, Իզմիթի ուժերը եւս միանալով այս հրոսակներուն, ձեռնարկած էին իսլամներու հաւաքական սպանութեան:

ՊՈՒՐՍԱՅԻ ՄԷՋ

Իզմիթի շարժումներէն քիչ վերջ, ծայր տուին Պուրսայի ապստամբական շարժումները: Այս պատճառով ալ, օսմանեան բանակի զինեալ ուժերուն մեծ մասը՝ հարկադրաբար պահուեցան այդ շրջանին մէջ: Ցետ խուզարկութիւններու, հազարաւոր զէնք, հրացան, ձեռնառումբ եւ սնտուկներով ուժանակ գտնուեցան: Ձեռք անցան փաստաթուղթեր, որոնք կը հաստատէին, թէ ապստամբական շարժումը գործն էր կազմակերպուած ուժերու: Կը հաստատուէր, միաժամանակ, թէ հայ մտաւորականութիւնն եւ եկեղեցականներ եւս մաս կը կազմէին յեղափոխական կազմակերպութեանց:

ԱՏԱՆԱՅԻ ՄԷՋ

Ատանայի մէջ ամէն ինչ կազմակերպուած էր մանրամասն հաշիւներով: Երբ ծագեցաւ պատերազմը, միաժամանակ սկսաւ ներքին ապստամբութիւնը: Ատանա եւ շրջակայքը կը գտնուէին Սուրիոյ եւ Իրաքի գծին վրայ. ու այսպատճառաւ իսկ դարձան լրտեսական գործունէութեան կեդրոններ՝ Հայերու համար: Համաձայնականներու նաւատորմին ի նպաստ գործունէութեան սկսան, ապա միացան թշնամի ուժերուն:

Իրենցմէ շատերը ձերբակալուեցան ու յանձնուեցան պատերազմական ատեաններու: Ցետ խուզարկութեան եւ փնտռտուքներու, գտնուեցան մեծաքանակ ռազմանիւթ, զէնք, ուժանակ, դրօշակներ եւ այլ առարկաներ:

ՍԱՄՍՈՆԻ ԵՒ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ.—

Իզմիրի խուզարկութեանց ընթացքին շատ մեծ քանակութեամբ պայթուցիկ գտնուեցաւ: Սամսոնի ապստամբութեան ղեկավարութիւնը ստանձնած էր նոյնինքն տեղւոյն կոմիտէն եւ Իզմիրի ներկայացուցիչը: Հայ եկեղեցիին մէջ գտնուեցան անհաշուելի քանակութեամբ զէնք, ռազմանիւթ, տակառներով ուժանակ եւ այլ առարկաներ:

ՈՒՐՖԱՅԻ ՄԷՋ.—

Ինչպէս պետութեան զանազան մասերուն, նոյնպէս եւ Ուրֆայի մէջ, ապստամբութիւններ սկսան այն շրջանին, երբ կը ծագէր պատերազմը: Հայերու պարտականութիւն էր հոս եւս արգելք հանդիսանալ Թրքական բանակներու զինուորական գործողութեանց, եւ փակել անոնց նահանջի ճամբան, երբ ռուս բանակները սկսէին հետապնդել Թուրք ուժերը: Օսմանեան իշխանութիւններու դէմ այս ապստամբութիւնը, լուրջ դժուարութիւններու պիտի մատնէր պետութիւնը: Ցեղափոխական գործիչներըլեցուեր էին Ուրֆա եւ Հայերը կը պատրաստէին ծրագրուած ապստամբութեան: Շրջան կ'ընէին զրոյցներ, որոնց համաձայն Վանը գրաւուած էր ռուսական ուժերու կողմէ, եւ Ռուսերը շուտով կը հասնէին Հայերու օգնութեան՝ բոլոր այն նահանգներուն մէջ, ուր ապստամբութիւն ծայր տուած էր:

(14) (Շար.)

դարանի կազմակերպիչներէն մէկը հանդիսանալով, կ'աշխատի գիտութիւնը ժողովրդականացնել լայն զանգուածներուն մէջ։

Արուեստագէտ քարտաշները հին վարպետներու արուեստը կը վերակենդանացնեն, քարը վերածելով խաղողի ողկոյզի, որպէս երգ հնչող հայկական քանդակի։Եւ զարդարելով պալատները, թատրոնները, աշխատանոցները, գործարանները եւ բնակարանները, քարերը կ'երգեն ազատագրուած եւ ոգեւորուած աշխատանքի մասին։

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ հրատարակուած է վրացի բանաստեղծ Ն. Բարաթաշվիլիի բանաստեղծութեանց հայերէն թարգմանութիւնը, զոր կատարած է բանաստեղծ Սուրէն Աւչեան։ Գիրքը խմբագրած է ուսուցչապետ Լ. Մելիքսէթ-Բէկ։

Գերմանական դաշնագիրը եւ ուրիշ խնդիրներ

Գերմանական հարցին առթիւ, որ պիտի քննուի Մարտ 10ին, Մոսկուայի մէջ, Միացեալ Ազգերու Փրանսական պատուիրակը նշանակալից ճառ մը խօսեցաւ Նիւ Եորքի մէջ։ Ազդարարեց թէ կեդրոնացեալ Գերմանիա մը կամ 80—90 տարին ի վեր եղած պայմանները եթէ վերահաստատուին, հետեւանքը պիտի ըլլայ նոր պատերազմ մը։ Ուստի յայտարարեց թէ երբ գերմանական դաշնագիրը խմբագրուի, Փրանսա վստահ պիտի ըլլայ որ Դաշնակիցները զօրեղապէս կազմակերպուած կեդրոնական կարգուսարք մը հաստատեն Գերմանիոյ մէջ։ Ցետոյ առաջարկեց որ Գերմանիոյ սահմանակից փոքր ազգերն ալ մասնակցին բանակցութեանց ։

★ Մոսկուայի խորհրդաժողովէն առաջ, Զօրս Մեծերու փոխանորդները նիստ պիտի գումարեն Լոնտոնի մէջ, Յունուար 14ին, օրակարգի խնդիրները ուսումնասիրելու համար։ Չորսերու Խորհուրդը գերմանական հարցին քննութիւնը պիտի կատարէ համաձայն կանխորոշ ծրագրի մը, եւ պիտի մշակէ հաշտութեան դաշնագիրը։ Այս առթիւ պիտի քննէ նաեւ ամերիկեան ծրագիրը, որ կը տրամադրէ Գերմանիոյ զինաթափութիւնը շարունակել 25—40 տարի։ Վիճաբանութեանց առեն, Պ. Մոլոթով ընդդիմացաւ Զինաստանի մասնակցութեան, դիտել տալով թէ ան չէ ստորագրած Գերմանիոյ զինադադարը ։

★ Միացեալ Ազգերու յատուկ յանձնախումբը վաւերացուց ապառազինութեանց կրճատման ծրագիրը, երկու բարեփոխումներով։ Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ վերջնական համաձայնութեան մը յանգիլ ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԷՆ (Իրան) հասած վերջին լուրերու համաձայն, կառավարական զօրքը խստօրէն կը հետապնդէ ընդդիմադիրները։ Զօր. Հաչէմի ձերբակալեց երեք Ռուսեր, երկուքը այր, մէկը կին, որոնք ամբաստանուած են թէ գաղտնի անթել մը կը բանեցնէին։ Մեծ քանակութեամբ հրացաններ, ռազմանիւթ, գնդացիրներ, ձեռնառումբեր եւ քարիւղ բռնուած են Թաւրիզի մէջ։ Թեհրանի ամերիկեան դեսպանը յայտարարեց թէ Իրանի գերիշխանութեան հաստատումը երկրին բոլոր մասերուն մէջ յաղթանակ մըն է Միացեալ Ազգերուն համար։— «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ Ատրպատականի գրաւումէն վերջ բազմաթիւ բանուորներ ձերբակալուած եւ գատի յանձնուած են, բոլոր ձախակողմեան թերթերը խափանուած, իսկ հայրենասէրները լեռները բարձրանալով, կը շարունակեն կռիւը։ Գաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ Թաւրիզի մէջ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ, Պուլկարիոյ արտաքին նախարարը հերքեց այն լուրերը թէ հրոսախումբեր մարզուելով հարեւան երկիրը կը ղրկուին, խռովութիւններ յարուցանելու համար։ Այս առթիւ ըսաւ թէ 1945ին, Յունաստանի քաղաքացիական կռիւներուն առեն 10.000 փախստականներ Պուլկարիա ապաստանեցան։ Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Բ. զօրաբանակը յաջողեցաւ եօ առնել երեք աւաններ Լարիսայի շրջանին մէջ։ Կռիւները կը շարունակուին Ողիմպոս լերան շրջակաները եւ Սելանիկի արեւմտեան կողմը։

ՊՈԼՍՈՅ թրքական, յունական եւ պուլկարական շրջանակները կը հերքեն այն զրոյցները թէ 1500 Պուլկարներ եւ Սերպեր աքսորուած են Թուրքիայէն ։

ՍՈՒՐԻՈՅ թերթերը կը մերժեն որ եւէ գործակցութիւն հաստատել Թուրքիոյ հետ, Միջին Արեւելքի մէջ։ «Մենք կ'ուզենք պահել մեր կատարեալ անկախութիւնը», կ'ըսէ կարեւոր թերթ մը։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԾԱՆՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ուշադրութեան յանձնելով երեսփ. ժողովին մէջ, Չըրչիլ ազդարարեց թէ հետեւանքը պիտի ըլլայ քաղաքացիական պատերազմ, քանի որ Հնդիկները եւ Իսլամները իրար չեն հասկնար։— Միացեալ Ազգերու Հնդիկ պատուիրակը ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ յաջորդ պատերազմը պիտի պայթի Արեւելքի մէջ, եթէ ցեղային խտրութիւն հաստատուի կամ գաղթային պետութիւնները յամառին ամուր պահել իրենց ստացուածքները։

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Փարիզի առաջին գերման կառավարիչը, զօր. Շթուլփնակըլ, Գերմանիոյ Փրանսական իշխանութեան կողմէ։ Զօրավարը կը փնտռուէր երկար ատենէ ի վեր, իբրեւ պատերազմի ոճրագործ, քանի որ իր հրամանով կատարուեցան պատանդներու առաջին գնդակահարութիւնները։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ընդհ. ժողովը 6ի դէմ 34 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն ետ պիտի կանչուին Մատրիտի դեսպանները։ Սպանիոյ խորհրդարանն ալ բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պախարակէ օտար միջամտութիւնը ներքին գործերու մէջ եւ կը վերահաստատէ իր հաւատարմութիւնը զօր. Ֆրանքոյի։

ԳԵՐՄԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ դատավարութիւնը կը շարունակուի Նիւրընպէրկի մէջ։ Լեհ քահանայ մը, Միխալովսկի, որ բանտարկուած էր Տախաուի մէջ, 1700 կալանաւորներու հետ, վկայեց թէ 900 քահանաներ մեռան անօթութենէ եւ խոշտանգումներէ։ 1942 հոկտ. 5ին SSները Միխալովսկին կը նետեն երկու մեթր խորութեամբ աւազանի մը մէջ, ուր սառոյցի կտորներ լեցուած էին։ Քահանան կը նուաղի մէկ ժամ վերջը։ «Երբ դուրս հանեցին սառուցեալ ջուրէն, սրունքներս եւ թեւերս երկաթի կը նմանէին եւ երկու շաբաթ մնացի հիւանդանոցը»։ Երեք-չորս հարիւր հոգի մեռած են այս «գիտական» փորձերուն հետեւանքով։ Հոլանտուհի մըն ալ վկայեց թէ սպիտակ փոշի մը կը ներարկէին զոհերուն որոնք ամբողջ գիշերը քնանալէ վերջ, կը մեռնէին յաջորդ կէսօրին։

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆ կը բանակցին, Փրանքին փոխարէն ուրիշ դրամ մը հիմ բռնելու համար, նկատելով որ ներկայ դրութեամբ չի կրնար բարւոքիլ իրենց առեւտուրը Թուրքիոյ հետ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար ատենէ ի վեր։

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի «Վարդգէս» խումբի ընկերական ժողովը, 17 Դեկտեմբեր երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, սովորական վայրը ։

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Կը խնդրուի օր առաջ ղրկել ժողովներու ազդերը։ «Յառաջ»ի թաղամասին մէջ ելեկտրական հոսանքը չի բանիր ուրբաթ եւ շաբաթ, այնպէս որ Եչ. եւ ուրբաթ հասած ազդերը նպատակի չեն ծառայեր։ Նոյնպէս թղթակցութիւնները ։

ՓՈՔՐԻԿՆ Բ. ԲԱՆԻԿԵԱՆԻ դառնաղէտ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 200 Ֆրանք կը նուիրէ Պ. Լեւոն Գույումճեան Ֆ. Կ. Խաչի Իսիի դարմանատան։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Daguerre - 14e

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Mardi 17 Décembre 1946 Երեքշաբթի 17 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — Année N° 4881 – Նոր շրջան թիւ 520 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

«Յառաջ»ի այսօրուան թիւը

Տողաշար մեքենայի անակնկալ խանգարման հետեւանքով, «Յառաջ»ի ներկայ թիւը լոյս կը տեսնէ սովորականէն շատ ուշ :

Գերմանիոյ արշաւը Անգլիոյ վրայ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին մէջ վարչապետ Էթլի առաջին անգամն ըլլալով պարզեց Անգլիոյ վրայ յարձակելու ծրագիրը: Պ. Չըրչիլ քանիցս մերժած էր այդ մասին խօսիլ, երկրին ապահովութիւնը չխանգարելու նկատումով :

Վարչապետը յայտնեց թէ 1940 Սեպտ. 21ին Գերմանները 25 զօրաբաժին պատրաստած էին հարաւային Անգլիոյ դէմ, բայց բնաւ չէին փորձած ցամաք ելլել :

1940 Օգոստոսին գերման զինուորներով յեցուն նաւակներ Ֆրանսական նաւահանգիստները կը հասնէին, բայց որ եւ է փաստ չկայ որ հաստատէ թէ այդ նաւակները արշաւանքի յատկացուած էին:

Այդ նաւահանգիստները չարունակ կը ռմբակոծուէին Անգլիոյ օդային տորմիղներուն կողմէ, իսկ ծով իջած նաւակները ընկղմեցան:

Յաջորդ վեց շաբաթներու միջոցին Գօրնուօլի եւ Նարմութի միջեւ ամբողջ ծովեզերքի երկայնքը՝ զանազան կէտերու վրայ, գերման զինուորներու դիակներ կը հանուէին: Մէկ ամսուան ընթացքին 36 դիակներ հանուեցան :

Վարչապետին յայտնութիւնները հիմնուած են գերման գերիներէն գրաւուած վաւերաթուղթերու եւ գերիներու հացաքննութիւններուն վրայ: Իր յայտնութիւնները կ'ընդգրկեն 1940 Յուլիս 2էն (այն թուականը երբ Հիթլէր Անգլիոյ վրայ յարձակման ծրագրին պատրաստութիւնը հրամայեց) մինչեւ 1941ի ամառը:

1941ին Հիթլէր Անգլիա արշաւելու իր ծրագիրը վերջնապէս 1942ի գարնան յետաձգեց, այն յոյսով թէ մինչեւ այդ ատեն Ռուսիոյ կռիւը վերջացած կ'ըլլայ:

Վարչապետը կը կարծէ, որ առկէց վերջ այս ծրագիրը լուրջ նկատողութեան չէ առնուած:

Բուն պատմութիւնը կը սկսի 1940 Յուլիսին, երբ Հիթլէր Ֆրանսայի անկումով ստեղծուածզինուորական վիճակէն քաջալերուած, կարծեց թէ Անգլիա միջին հաշտութիւն մը ընդունելու պատրաստ պիտի ըլլար :

Յուլիս 16ին Հիթլէր կը հրահանգէր.— «Քանի որ հակառակ զինուորական յուսահատ վիճակին, Անգլիա պարտուելու նշաններ ցոյց չի տար, որոշեցի ցամաքումի գործողութիւն մը պատրաստել եւ ի հարկին գործադրել զայն ... պատրաստութիւնները մինչեւ Օգոստոսի կէսը պէտք է լրանան»:

Պարզ է թէ, շարունակեց վարչապետը, գերման սպայակոյտը կ'ըմբռնէր այս գործողութեան դժուարութիւնը: Այստեսակ ձեռնարկի մը համար դեռ որեւէ ծրագիր չէր պատրաստուած :

Գերման օդային ուժին մէկ մասը ուրիշ տեղեր ցրուած էր, իսկ արշաւանքի համար անհրաժեշտ տորմիղը Գերմանիայէն, Հոլանտայէն կամ Պելժիայէն բերուած նաւակներէ եւ գետանաւերէ կը բաղկանար: Զինուորները ջրային յարձակման մը համար պէտք եղած մարզանքը չէին տեսած, ոչ ալ սպայակոյտը այսպիսի անսովոր մասնագիտութեան մը փորձառութիւնն ունէր:

Գերմանիոյ ծովային վերջին վերին հրամանատար Տէօնիցի համաձայն, գերման ղեկավարները ընդհանուր կերպով ընդունած էին թէ իրենց նաւատորմը պիտի չկրնայ Անգլիոյ դէմ մըրցիլ: Իրենք կը կարծէին թէ յարձակման մը պարագային արքայական նաւատորմը ամենավերջին նաւէն մինչեւ ամենավերջին նաւաստը պիտի կռուէր եւ պիտի զոհուէր :

Կէօրինկ իր օդային ուժի յաջողութեան վրայ վստահ էր: Ռոտլ ուֆայթէլ ալ հաւանեցան իր տեսակէտին եւ յարձակումըփորձելու պատրաստէին:

Սակայն նաւային վերին հրամանատարութիւնը, կ'երեւի դիտել տուած է օդատորմիղին զէնքերուն անբաւարար եւ անոր ռումբերու շատ փոքր ըլլալու պարագան, որով պիտի չկրնար արգիլել անգլիական մարտանաւերու կողմէ յարձակման բանակին պաշարումը :

Գործողութեան նախապատրաստական ձեւը պիտի սկսէր Օգոստ. 13ին՝ օդային յարձակումով մը, որուն նպատակը պիտի ըլլար փճացնել անգլ. օդային ուժը՝ օդին մէջ թէ ցամաքին վրայ, քանդել նաւահանգիստները, հաղորդակցութիւնները, օդանաւային գործարաններն ու Լոնտոնի պարէնի մթերանոցները :

Ընդհանուր ծրագրին համաձայն երկու բանակներ ընդամէնը քանըհինգ զօրաբաժիններէ բաղկացած, ցամաք պիտի ելլէին Ֆօքսթօնի կողմերէն :

Առաջին չորս օրուան ընթացքին տասը զօրաբաժիններ ցամաք պիտի ելլէին, կազմելու համար կամրջագլուխը: Ութ օրվերջ յառաջխաղացում մը տեղի պիտի ունենար դէպի առաջին նշանակէտը, — գիծ մը որ Թէյմսի գետաբերանէն եւ Լոնտոնի հիւսիսային բլուրներէն մինչեւ Փորթմութ կ'երկարի :

Պիտի աշխատէին Լոնտոնը արեւմուտքէն կտրել, կարելի եղածին չափ շուտ: Օդընկէց զինուորները (փառաշիւթիստ) միայն Տովըրի գրաւման համար պիտի գործածուէին: Ի հարկին երրորդ բանակ մը պիտի գրաւէր Լիմ Րիճիս ծովախորշը:

Ցետագային հաղորդուած հրամաններէն կը հասկցուի, որ Հիթլէր կը խուսափէր վճռական որոշումէ մը: Օգոստոս 16ի հրամանագրով մը որոշումին յապաղումը հաղորդուելով հանդերձ, կը հրահանգէր պատրաստութիւնները սկսիլ մինչեւ Սեպտ. 15: Նոյն ամսու 27ին կը հրամայէր սկսիլ Ռօթէրտամի, Անվէրսի եւ Լը Հավրի ցամաքահանումի պատրաստութիւնները: Սեպտեմբեր 3ին ցամաքահանումի թուականը Սեպտ. 21ն էր որոշուած, բայց բոլոր գործողութիւնները կէս գիշերէն 24 ժամ առաջ կրնային չեղեալ համարուիլ: Սեպտեմբեր 17ին Հիթլէր դարձեալ յետաձգեց արշաւանքը եւ Սեպտ. 19ին, Անգլիոյ օդային յարձակումներուն պատճառով, նաւերու կեդրոնացումները ցրուելու հրամանը տուաւ: Հոկտ. 12ին, գործողութիւնը գարնան յետաձգուեցաւ :

Անգլիոյ ճակատամարտին արդիւնքը այն եղաւ, որ գերմանական օդային ուժը իր առաջին փորձին մէջ ձախողեցաւ,— չկրցաւ փճացնել Անգլիոյ օդային ուժը:

Ցետոյ վարչապետը անդրադառնալով ներքին անցուդարձերուն.—Ընդհանրապէս այն հաւատքը կը տիրէր թէ գերմանական արշաւանքը մօտալուտ էր: Այդ հաւատքը մասամբ հիմնուած էր հարաւային ծովեզերքներէն հանուած գերման զինուորներու դիակներուն վրայ եւ մասամբ ալ 1940 Սեպտեմբեր 7ին ընդհ. բանակատեղիէն ներքին ուժերուն ղրկուած «յարձակումը անմիջական» ազդանշանին վրայ :

Այս ազդանշանը հիմնուած էր հետեւեալ տուեալներուն վրայ.—

1.— Օսթանտի եւ Հավրի նաւահանգիստներուն միջեւ գետանաւերուն եւ փոքր նաւերուն շարժումները մօտալուտ յարձակման մը հաւանականութիւնը կը ներկայացնէին:

2.— Ամսթէրտամէն մինչեւ Պրէսթի կարեւոր օդային ուժերը աւելցած էին Նորվեկիայէն այն տեղերը փոխադրուած 160 հատ երկար հեռաւորութեամբ ռմբաձիգ օդատորմիղներով: Փա տը Քալէի շրջաններուն մէջ սուզող ռմբաձիգներ զետեղուած էին, հաւանաբար Անգլիոյ դէմ գործածուելու համար :

3.— Հիւսիսային արեւելեան եզերքը նաւակով մըցամաք ելլելու միջոցին ձերբակալուած չորս Գերմանացիներ խոստովանած էին իրենց լրտես ըլլալը եւ ըսած էին թէ հրահանգ ունէին որ եւ է ժամանակ Օքսֆորտ - Իփսուիչ — Լոնտոն — Րիտինկ շրջաններուն մէջ անգլիական զինուորական շարժումները տեղեկագրել :

4.— Սեպտեմբեր 8—10 Հիւսիս - արեւելեան ծովեզերքներու լուսնի եւ մակընթացութեան պայմանները շատ նպաստաւոր էին ծովային յարձակման համար:

Կարգ մը փքր մանրամասնութիւններէ վերջ վարչապետը եզրակացուց, թէ մօտալուտ յարձակման մասին հրջած բոլոր զրոյցները անհիմն էին:
ման մասին հրջած բոլոր զրոյցները անհիմն էին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԵՐԳԸ, որ տեղի ունեցաւ շաբաթ օր, ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի ղեկավարութեամբ, ձայնասփիւռով պիտի հաղորդուի այսօր երեքշաբթի, ժամը 21.30ին:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ բնակչութեան թիւն է 64.786.106, համաձայն 1946 հոկ. 29ի մարդահամարին (36.300.000 կին եւ 28.600.000 այր): Բուն Գերմանիա տարուած օտարականներուն թիւը կը հաշուեն 1.125.000:

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. Լէոն Պլում շաբաթ, կիրակի եւ երկուշաբթի անընդհատ խորհրդակցութիւններ կատարեց, նոր դահլիճին կազմութեան համար: Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը կը ներկայացնէին համայնավարեւ ժողովրդական կուսակցութեանց տեսակէտները: Առաջինները հակառակ են պահպանողականներու մասնակցութեան, եւ կ'ուզեն նախապէս գիտնալ վարչապետին ծրագիրը: Միւսներն ալ կ'առաջարկեն ազգային միութեան դահլիճ մը կազմել բոլոր հոսանքներու մասնակցութեամբ ::

Ամէն պարագայի մէջ, Պ. Լէոն Պլում այսօր, երեքշաբթի ազգ. ժողովին պիտի ներկայացնէ իր կառավարութիւնը, որուն անդամներէն շատերը կը պահեն իրենց նախկին պաշտօնը: Այսպէս, փոխ-վարչապետ կը մնան Պ. Պ. Թորէզ եւ Կէ, արտաքին նախարար՝ Պ. Պիտօ, ներքին նախարար՝ ընկերվարական մը (հաւանաբար նորէն Պ. Տէփռէօ): Քանի մը նախարարութիւններ պիտի ջնջուին:

54 ԱԶԳԵՐ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՆ կրճատել սպառազինութիւնները

Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը Դեկտեմբեր 14ի նիստին մէջ միաձայնութեամբ բանաձեւ մը քուէարկեց ընդհանուր զինաթափութեան եւ այն զէնքերու մասին որ սահմանուած են զանգուածային քանդումներու: Բանաձեւը քուէարկուեցաւ 54 ազգերու մասնակցութեամբ: Եթէ ծրագիրը նոյնութեամբ գործադրուի, բանակներ եւ մարտանաւեր կրնան կրճատուիլ, հիւլէական ռումբերը ջնջուիլ: Բանաձեւին քուէարկութիւնը ապահովուած էր նախապէս, քանի որ Խ. Միութեան, Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ պատուիրակները հաւանութիւն յայտնած էին գիշերային նիստի մը մէջ: Պ. Փօլ Սփաք, ընդհ. ժողովին պելժիացի նախագահը, Քանատայի եւ Ֆրանսայի պատուիրակներուն ճառերէն վերջ վիճաբանութիւնները փակելով, հարցուց թէ պատուիրակութիւնները որ եւ է առարկութիւն ունի՞ն բանաձեւին դէմ: Պատասխանը եղաւ կատարեալ լռութիւն: Այն ատեն նախագահը յայտարարեց.— Սպառազինութեանց կըրճատման բանաձեւը միաձայնութեամբ ընդունուած է: Ժողովը ծափերով ընդունեցաւ այս յայտարարութիւնը :

Այս քուէարկութենէն առաջ բաւական տաք խորհրդակցութիւն մը կատարեցին Երեք Մեծերը: Պ. Գըրնզ յայտարարեց թէ Մ. Նահանգները պատրաստ են միջազգային քննութեան ենթարկելու իրենց բոլոր զէնքերը, մէջն ըլլալով հիւլէական ռումբը: Պ. Պէվին ըսաւ թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է զինաթափ ըլլալու համաձայն հաւաքական ապահովութեան ծրագրի մը, բայց զգուշութեամբ կը շարժի, որովհետեւ պատերազմէն առաջ վստահած էր այդպիսի ծրագրի մը, բայց յուսախաբ եղաւ: Պ. Մոլոթով ալ Խ. Միութեան հաւանութիւնը յայտնեց զինաթափութեան ծրագրի մը մասին, բայց պնդեց թէ կ'ուզէ իմանալ օտար զինուորներու թիւը իրենց երկիրներէն դուրս: Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները անմիջապէս պատասխանեցին այս հարցին: Պ. Պըրնզ յայտնեց թէ Մ. Նահանգները 550.000 զինուորներ ունին արտասահմանի մէջ: Պ. Պէվին ըսաւ թէ չի գիտեր ճիշդ համրանքը, բայց թէ Մեծն Բրիտանիա վեց միլիոն զինուոր ունէր պատերազմի ատեն, իսկ հիմա մէկ միլիոնէն պակաս ունի:

Կէս օրուան դադարէն վերջը, մթնոլորտը աւելի յուսալից կ'երեւար քան որ եւ է ատեն Հոկտ. 23էն ի վեր, երբ տեղի ունեցաւ ժողովին բացումը: Այս ոգին տեւեց հակառակ զանազան կէտու խօսքերու: Ամէնէն դառն խօսքերն արտասանեց Պ. Մոլոթով, ակնարկելով հիւլէական ռումբին.— «Կ'իմանանք թէ հիւլէական ռումբերը սահմանուած են երկրի մը պաշտպանութեան, մինչդեռ գիտենք որ այդ պաշտպանութիւնը յառաջ կը տարուի ուրիշ միջոցներով: Հիւլէական ռումբերը սահմանուած են օտար երկիրներու »:

★ Պ. Պըրնզ հետեւեալ թիւերը հաղորդեց բարեկամ երկիրներու մէջ եղած ամերիկեան զինուորներու մասին.— 96.000Փիլիպպեան կղզիներ, 15000 Չինաստան, 1500 Փանամա, 600 Իսլանտա, 300 Ասորեան կղզիներ :

Ընդհ. ժողովը սպառազինութեանց կրճատման բանաձեւը քուէարկելէ վերջ, յանձնեց Ապահովութեան Խորհուրդին, որ մանրամասն ծրագիր մը պիտի մշակէ: Այս ծրագիրը յետոյ պիտի քննուի նոր ժողովի մը մէջ եւ պիտի յանձնուի իւրաքանչիւր ազգի որպէս զի վաւերացնէ :

Ժողովը յետոյ վեցի դէմ 36 ձայնով որոշեց Ապահովութեան Խորհուրդին յանձնել արտասահմանի մէջ եղած օտար զինուորներու ցուցակագրութեան խնդիրը, մինչդեռ խորհրդային պատուիրակութիւնը կը պահանջէր անմիջապէս կատարել մարդահամարը:

★ Միացեալ Ազգերու ժողովը փակուեցաւ երէկ, 16 Դեկտեմբեր :

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ վարչապետը, Պ. Տիմ' լրագրական ասուլիսի մը առթիւ յայտարա արեւմտեան Թրակիան կենսական կարեւ ունի Պուլկարիոյ համար եւ թէ սեղան! տի պահուի մինչեւ որ դրական լուծ..

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Ա.

ԽՄԲ.— Ծանօթ բանաստեղծ Արսէն Երկաթ, որ նոյնպէս Հայաստան հրաւիրուած էր, գրողներու համագումարին առթիւ, իր տպաւորութիւնները կարդացած է Գաւիթէի Նաւասարդ Ակումբին մէջ: Կ'ամփոփենք էական մասերը:

... Ժողովուրդին մէջ ընդհանրապէս չտեսայ բան մը որ խորթ թուէր ինծի: Ամէնքին վերաբերումը սիրալիր էր եւ եղբայրական: Մանաւանդ բնիկ Հայերուն վերաբերումը ներգաղթողներուն հանդէպ ինծի մտածել կուտայ թէ մեր ցեղը գիտակցութիւնը ունի իր անձնուիրութեան, իր կատարելիք հսկայ աշխատանքին: Ես հանդիպեցայ այնպիսի անձերու, ներգաղթողներու ընդունման Գաթումի դրասենեակը, որոնք իմ հոգւոյս մէջ թողուցին անմոռանալի յիշատակներ: Չեմ ուզեր մանրամասնութիւններ տալ ձեզի՝ ապացուցանելու համար թէ սրտագին ինչ խորունկ արժէքներ կը ներկայացնեն Յովհաննէսեան մը, գնդապետ Յարութիւնեան մը, Ստեփանեան մը, որոնց հետ ծանօթանալուս համար հպարտ կը զգամ ինքզինքս, որովհետեւ իրապէս անոնք ազնիւ զաւակներն են հայ ժողովուրդին:

Տասը օր մնացի Երեւանի մէջ. պտոյտներ կատարեցի անոր մէկ փողոցէն միւսը եւ ոչ մէկ տեղ երեւոյթ մը պարզուեցաւ նայուածքիս. ոչ մէկ կռիւ, ոչ մէկ իրարանցում: Ժողովուրդը իր աշխատանքին լծուած՝ գիտէ թէ իր վրայ հսկող եղբայրական պետութիւն մըկայ: Կը տեսնենք մարդոց եւ կիներու բազմութիւններ «Հայստան»ի խանութներուն առջեւ: Ամէն մէկը կը սպասէր խաղաղօրէն իր կարգին՝ հաց առնելու համար: Ժողովուրդը վստահ է որ պետութիւնը կ'ընէ իր բացարձակ կարելին՝ զինքը գոհացնելու համար: Հայր մը չի կրնար իր զաւակները զրկել: Այս գիտակցութիւնը կը բաւէ, որ ժողովուրդը սիրէ իր պետերը, իր ճշմարիտ եւ ուղիղ տէրերը:

Սարսափելի եւ երկար պատերազմէ մը դուրս նոր ելած՝ Հայոց աշխարհն ալ, խորհրդային միւս երկիրներուն պէս, դեռ բուժելիք վէրքեր ունի. եւ մօտ ժամանակէն պիտի բուժուին անոնք: Ո՞ր երկրին մէջ չկայ բնակարանի տագնապ: Սովետական Հայաստանը կանչած է Սփիւռքի իր զաւակները եւ անոնց համար հրաշքներ կը գործէ իրապէս: Այս տարի 50.000էն աւելի ներգաղթողներ եղան. ամէնքն ալ պատսպարուած են. դուրսը մնացած մէկը չկայ: Տեսայ Նոր Մալաթիոյ մէջ կառավարութեան կողմէ բարձրանալու մօտ երկյարկանի շէնքեր, ինչպէս նաեւ Էջմիածին տանող ճամբուն եզերքը չորս կամ երկու սենեակնոց բնակարաններ, կարմիր տուֆէ կառուցուած: Տեսայ այս ամէնը իմ աչքերովս եւ կ'ըսեմ ձեզի, որ հայ պետութիւնը, հակառակ ամէն դժուարութեանց, պիտի ընդունի եւ պատսպարէ իր հայրենադարձ զաւակները, պիտի ընծայէ անոնց ամէն դիւրութիւն, որպէսզի բնակարանային հարցը գտնէ իր վերջնական լուծումը:

Հետեւեցէք ձեր ներքին ձայնին: Հայրենասէր մէկուն անհրաժեշտ չեն տնտեսական կամ քաղաքական տեղեկութիւններ: Հայրենիքը ճանչնալով է որ մենք զայն ճշմարտօրէն կը սիրենք: Եւ հայրենիքը սիրելու միակ հարազատ կերպը կըկայանայ զայն սիրելուն մէջ իբրեւ մայր մը: Աշխարհի փոթորկոտ ծովուն վրայ Սովետական Հայաստանը ձեզի լաստ մը կը ղրկէ. փրկութեան լաստ մը, որպէսզի դուք հասնիք այն լուսաւոր ափերուն, որոնց վրայ կը տիրապետէ հայոց աշխարհի նոր թագաւորը՝ եղբայրութիւնը:

Այս ճշդումներէն վերջ որոնք անհրաժեշտ էին իմ իսկ ներքին անդորրութեանս համար, եւ որոնց պատճառ եղած տարաձայնութիւնները ոչ մէկ չափով իրենց աղբիւրն ունին իմ խօսքերուս մէջ, կ'ուզեմ տպաւորութիւններս հաղորդել ձեզի: Անոնք չեն անշուշտ այն տպաւորութիւնները, որոնց թերեւս դուք կը սպասէք: Ինչպէս ըսի՝ ամէն մարդ իր ներքին աշխարհն ունի եւ այդ աշխարհին լոյսովն է որ կը տեսնէ, անոր լոյսովն է որ կ'առաջնորդուի: Ես իբրեւ բանաստեղծ՝ թերեւս տեսայ առաւելապէս իմ հգիխս ցոլքերուն համապատասխան պատկերներ, որոնք պիտի խուսափէին տարբեր մէկու մը նայուածքէն: Տեսայ՝ ինչ որ կը յուսայի տեսնել, ինչ որ կը ստեղծուէր իմ մէջս իբրեւ կարօտ, իբրեւ կրակը այն յուշերուն, զորս չեմ երբեք դադրած արծարծելէ օտարութեան այս անապատին մէջ: Ուստի իմ ձեզի հաղորդելիք տպաւորութիւններս աւելի առանձնայատուկ են քան թէ ընդհանրական, անոնք աւելի պիտի խօսին ձեզի այն երեւոյթներէն՝ որոնք ոգեկան գեղեցկութեամբ ի յայտ կուգան եւ որոնց անդրադարձումը մեր մտքին մէջ տեղի կ'ունենայ որոշ եւ երկարատեւ հաղորդութեան մը շնորհիւ:

Բայց մի փնտռէք իմ խօսքերուս մէջ ծրագիր մը կամ ծրագրի մը ուղղութեամբ ձեզի ներկայացուած համապատկեր մը:

Կ'ուզէք որ սկսիմ պատմել ձեզի այն առաւօտը, երբ հասայ Երեւան: Գրեթէ տրտում եւ անձ-

Մեր գեղին վարժապետը

Գիւղացիք, մեծ ու պզտիկ, Թօփալ Ասատուր կը կանչէին պատուական հայ մարդը, գեղին ուսուցիչը: Բարեկիրթ, յեղափոխական եւ պաշտօնին գիտակից հայորդի մըն էր՝ շատ սիրուած բոլորէն: Գեղին դպրոցը եկեղեցւոյ գաւիթն էր ուր գրի ու գրականութեան կարօտ հայ գեղջուկը զաւակը կը ղրկէր «բան» սորվելու:

Կարծես վերազարթումի բերկրալի ձայնը սկըսած էր ուժեղ կերպով հնչել հայ գիւղացիին մէջ, ասոր համար ալ, բոլորն ալ միասին իրար հասկընալէ վերջ, «Թօփալ» Ասատուրը մեր գեղին ուսուցչութեան կանչեցին: Նոր օր եւ նոր կեանքի մը դուռն էր որ կը բացուէր գեղջկական երբեմն տաղտկալի դոյավիճակին մէջ: Մեծ ու պզտիկ գոհ էին որ գետին ափը նստած գիւղն ալ կը բախտաւորուէր ուսուցիչով մը:

Ի՞նչ կը սորվեցնէր մեզի այդ դաւառացի Ասատուրը, որպէս ուսուցիչ մեր ծաղկոցին: Այժմ կը վերյիշեմ եւ օգտուելով յուշերուս թարմութենէն, թուղթին կը յանձնեմ երախտագէտի խօսքս:

Այդ անձնուէր վարժապետը, հակառակ Թուրք ագայի բազմադոյն արգելքներուն՝ հայերէն լեզուի դասընթացքէն զատ, կը սորվեցնէր ազգային յեղափոխական երգեր, զոր, աշակերտները եկեղեցւոյ բակին մէջ կարգով շարուած, կը թնդացնէին փրենց զիլ ձայնով: Ու մենք կ'երգէինք լիաթոք՝ «Ազատն Աստուած»ը, «Զէյթունցիներ» եւ Հայոց մեծատաղանդ ողբերգուին «Մեւ խաւարը»:

Այս կարգի երգեր փոթորկեցին արօրով եւ դաշտով պարապող գեղջուկի ներաշխարհը: Շատ չանցած ամէն երդիքի տակ, մեր յեղափոխական «ի խորոց սրտի» ձայները անկաշկանդ կ'երգէին ապագայ յոյսի եւ երազի ճամբայ բանալով:

Գիւղի աշակերտը պարտ էր սորվիլ նաեւ եկեղեցական փոխասացութիւնը, շարական եւ այլն, եւտօնական օրերուն, մասնաւորապէս Զատկին կարդալ «Ընթերցուածս ի Դանիէլի Մարգարէ»ի զոր գիւղացի հարուստներ իրենց զաւակներուն կարդացնել կուտային, դեղին ոսկի մը կանխիկ վճարելով:

Այս բարեպատեհ կեանք ստեղծող Թօփալ Ասատուրը, միշտ գիտակից իր համեստ պաշտօնին, հայ տղուն աւելի «բան» մը սորվեցնելու մտահոգութեամբ կը տառապէր:

Ան դպրապետ էր եւ ունէր քաղցրահունչ ձայն. այնպէս որ յաճախ կիրակի առաւօտները եկեղեցին կը լեցուէր շրջակայ գիւղացիներով: Անոնք կուգային «նոր վարժապետ»ին ձայնը լսելու, ծնրադիր աղօթելու եւ ինչո՞ւ չէ, ոգեւորուելու:

Թօփալ Ասատուրը իր բնակած գիւղէն մեր գիւղը կուգար իշու վրայ նստած, ուխտաւորի մը նման: Երբ Թուրքերու դռնէն տեսնուէր, աշակերտները կը պատրաստուէին զայն ընդունելու շատ սիրով եւ յարգանքով: Իսկ դեղացիք, ըստ իրենց բարի սովորութեան չէին թողուր որ վար-

ժապետին վրայ «թոզ» իջնէ, կը յարգէին ու կը հիւրասիրէին յաճախ գեղջկական ճոխ սեղանով:

Գեղին Մուխթարը, Կիրօն, նախապէս գեղացիներուն փափաքն էր որ վարժապետին լաւ նային, որովհետեւ ան էր միայն որ «դր իպ»ներուն նամակ կը գրէր, «սաղ»ութեան խաբ իկները բերել կուտար. ան էր որ Թուրք կառավարութեան ներկայացուելիք ադերսագիրը կը ի բաղրէր: Գեղացիները այնքան գոհ էին որ, շաբաթը մէկ տուն զայն կը հիւրասիրէր եւ ձուագեղով կը պահէր այս երիտասարդ ուսուցիչը:

Երջանիկ օրերը կծկեցին բախտի ժապաւէնը, Թուրքը չհանդուրժեց այս վարժապետի ըրածներուն, իր շատ մը ազգակիցներուն նման, ան եւս ենթարկուեցաւ խոշտանգումի եւ օր մըն ալ գիւղացի տղաք զայն գտան սպաննուած գիւղին ճամբուն վրայ վայրագօրէն յօշոտուած:

Սիրելի ուսուցի՛չ, յիշատակդ կը մնայ, վերապրող աշակերտիդ հոգւոյն մէջ: Այսօր այս մենութեանս մէջ, անշիրիմ հողակոյտիդ հեռո՛ւ, յիշատակդ թարմացնելու ճիգիս՝ կը խառնեմ ափ մը խունկ եւ երկու կուլթ աղօթք, ապրելու համար հին օրերը գեղջկական, ուր յեղափոխական երգելովդ տէր էիր գեղին հայկական:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

(Քաղուած խորհ. թերթերէն)

Երաժշտագէտներու միութեան ընդհ. ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ Հոկտեմբերի վերջերը, զեկուցում տուած է Արուեստի գործերու վարչութեան պետ Զ. Վարդանեան, երաժշտագէտներու գործերու մասին, թուած է մանրամասնօրէն դեռ գոյութիւն ունեցող թերութիւնները, այդ կալուածին մէջ:

Ըստ զեկուցաբերին, վերջին տարիներս մեր կարգ մը երաժշտագէտները տուած են գեղարուեստի տեսակէտով ցած, գաղափարազուրկ ստեղծագործութիւններ: Ատոնց կարգին կը պատկանին Այվազեանի «Զա՛ն Երեւանը», «Զիտիլշիկ»ը եւ ուրիշներ: Նաեւ երաժշտագէտներ Ա. Տէր-Ղեւոնդեանի, Տ. Մարտիրոսեանի, Յ. Ստեփանեանի գործերուն մէջ եղած թերութիւնները: Անոնք քննադատուած են այն բանով նաեւ որ, չափազանց տարուած են պատմական թեմայով եւ նկատի չեն առած ժամանակակից սովետական կեանքը:

Զեկուցաբերը խօսած է նաեւ երաժշտագիտութեան եւ քննադատութեան մէջ եղած թերութիւններու եւ սխալներու մասին:

Միտքերու փոխանակութիւն է տեղի ունեցած այս առթիւ, որուն մէջէն խօսք առած են փրոֆ. Ք. Քուշնարեան, որ կանգ առած է Համ. Կենտկոմի պատմական որոշումներու նշանակութեան վրայ, իբրեւ կարեւորագոյն փաստաթուղթ եւ փայլուն ուղեցոյց՝ սովետական երաժշտագէտներու աշխատանքին համար:

Երաժշտագէտ Մ. Աղայեան խօսած է երաժշտական քննադատութիւնը աւելի ուժեղացնելու եւ երաժշտագէտներու քաղաքական-տեսական պատրաստականութիւնը բարձրացնելու հարցերու մասին: Փրոֆ. Կ. Սարաջեւ ընդգծած է մեր երաժշտագէտներէն շատերուն, մասնաւորաբար երիտասարդներուն՝ երաժշտական գիտելիքներու տկարութեան ու տեսական յետամնացութեան պարագան, որ մեծ անդրադարձում կ'ունենայ անոնց ստեղծագործական աշխատանքի որակին վրայ:

Ա. Այվազեան ինքնաքննադատութեան ոգիով, բացատրած է իր ղեկավարած պետական ճազ նըւագախումբին յետադէմ ընելիքները: Երգահան Մ. Մազմանեան հրապարակ է դրած՝ մանկական լաւագոյն օփէրաներու ստեղծման անհրաժեշտութիւնը եւ ինքնաքննադատութեան ենթարկած՝ իր կարգ մը գործերուն համար:

Խօսք առած եւ քննադատած են նաեւ երաժշտագէտներ Գ. Եղիազարեան, Գասպարեան, Տ. Տէր Մարտիրոսեան, Զաքարեան, Գ. Վարժապետեան եւ ուրիշներ: Ժողովը տուած է համապատասխան բանաձեւ, ստեղծելու համար սթալինեան դարաշրջանին արժանավայել երաժշտական լաւագոյն գործեր:

ԱԶԳ. ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ Նախարարութիւնը 6.050.000 ռուբլիի գումար մը տրամադրած է ներգաղթող Հայերու նոր տուներու շինութեան համար:

ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍՏԸ մեծ զարկ պիտի ստանայ: Ջգախէժի (քաուչու) արտադրութիւնը պիտի քառապատկուի: Սոտայինը՝ պիտի կրկնապատկուի: Լենինականի հիւսուածեղէնի գործարանները պիտի ընդարձակուին, ինչպէս եւ պահածոյի, ուտելիքի եւ խմիչքի գործարանները: Շաքարի գործարանը գրեթէ ամբողջացած է. իսկ ալիւմինիումի գործարանին շինութեան սկսուած է:

ԱՆԳՐԱԳԻՏՆԵՐՈՒ Թիւը 1939ին բնակչութեան 74%ը կը կազմէր: Յոյս կայ որ 1950ին անգրագիտութիւնը բոլորովին վերնայ. Նոյն շրջա-

նին գոյութիւն պիտի ունենան 1178 դպրոցներ, 295.000 աշակերտներով:

ԵՐԵՒԱՆ—ՍԵՒԱՆ—ԱՂՍՏԱՖԱ երկաթուղին որ գերման գերիներու միջոցով հասած էր մինչեւ Սեւան, բաւական յառաջ տարուած է:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ Կեդր. Կոմիտէի Գ. քարտուղար եւ Կեդր. Բիւրոյի անդամ ընտրուած է Ա. Քոչինեան, իսկ Շ. Առուշանեան՝ Կեդր. Կոմիտէի պաշտօնէութեանց քարտուղար:

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ համար մասնաւոր զրոյցներ ու դասախօսութիւններ կը կատարուին Կիրովականի շրջանին մէջ, հարիւր տասնըհինգ դասախօսներու կողմէ, այլ եւ այլ նիւթերու շուրջ,— Հայաստանի արդիւնաբերութեան, գիւղատնտեսութեան, մշակոյթի, տնտեսութեան, սովետ քաղաքացիի իրաւունքներն ու պարտականութիւնները եւն: Ցաճախ տեղի կ'ունենան ներկայացումներ եւ շարժապատկերներ:

«Ս. ՀԱՅԱՍՏԱՆ» կը քննադատէ զանազան նախարարութիւններու, մասնաւորաբար արդիւնաբերութեան նախարարութեան պաշտօնեաներու թերացումները: Դիտել կուտայ թէ ղեկավարներու մէկ մասը անտեղեակ է արտադրական ձեռնարկներուն եւ գործը կը կատարուի գրասենեակային միջոցներով եւ չի գիտեր թէ ինչ կը կատարուի գործարաններուն մէջ. իրեն ուղղուած գրութիւններուն ընթացք չէ տրուած ժամանակին: Այդ պատճառով կարի, կօշիկի եւ նման գործարաններու արտադրութիւնները հնգամեայ ծրագրին նախատեսածին համեմատ չեն արտադրեր:

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐԸ

Նոր օրէնքի համաձայն որ Յունուար 1էն սկսեալ ի զօրու պիտի ըլլայ, բնակարանի վարձքերը պիտի աւելնան եւ Ազգային Շինութեան Հիմնադրամ մը պիտի ստեղծուի:

Այս օրէնքով, 1914էն առաջ շինուած տուներուն տարեկան վարձքը պիտի ըլլայ 2000 Ֆր. իւրաքանչիւր սենեակի համար: 1914էն վերջը շինուածներուն համար աւելի բարձր դին մը, հաւանաբար 2500 Ֆր. տարեկան, եթէ այդքան չի վճարուիր արդէն:

Այս փոփոխութիւնները գոհ պիտի չձգէ սեփականատէրերը, որոնցմէ շատեր կը գանգատին թէ 1914էն առաջ շինուած տուներուն վարձքերը աշխարհի ամենանպաստաւոր գինը կարելի է նկատել: Թէ ապրուստի յարաճուն սղութեան եւ ուրիշ էական ապրանքներու հետ բաղդատելով, վարձքերը շատ քիչ են:

Փարիզը առանձին իր բնակչութեան արդիական բնակարան ապահովելու համար 400.000 սենեակի պէտքն ունի. այս սենեակները շինելու պարագային տարեկան 30.000 ուրիշ սենեակներու պէտքը պիտի զգացուի, անբնակելի դարձած շէնքերը փոխարինելու համար:

Բնակարանի դրամագլուխը կեցած է, որովհետեւ գործառնութիւնները չեն վճարուիր: Սեփականատէրերը կ'ըսեն թէ 1914էն առաջ շինուած տուներու վարձակալներըկատարուածայս առժամեայ դիջումները իբրեւ իրենց իրաւունքները կը համարեն: Միւս կողմէ վարձակալները կը պատասխանեն որ բնակարանի եկամուտները միւս կարգ մը «անգործ դրամատէրչ»ներու գործառնութիւններէն պակաս չեն:

Ֆրանսայի մէջ վարձակալութեան հակակշիռը 1914ին սկսաւ եւ անկէց ի վեր կը շարունակուի: 1925ին աշխատանք թափուեցաւ Ֆրանքի արժեզրկումէն պաշտպանել սեփականատէրերը: Ցետագային կառավարութիւնը տարեկան յաւելումի աստիճանաչափ մը հաստատեց, որ երկար չտեւեց:

Տանտէրերուն պիտի թելադրուի որ վեց սենեակնոց յարկաբաժինները երկու յարկի վերածուին իւրաքանչիւրին մէջ երեք սենեակ, գործողութիւն մը որ մասնագէտներու կարծիքով, աւելի աժան պիտի կատարուի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԵՆԵՏԻԿԷՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ վարդապետներէն Հ. Կարապետ Ամատունի եւ Հ. Հմայեակ Կէտիկեան Լիբանան եւ Սուրիա գացած են, նոր հիմերու վրայ դնելու համար իրենց վարժարանները: Եգիպտոսէն անցած ատեն, «Յուսաբեր»ի խմբագրատունը այցելելով, յայտներ են թէ կը խորհին յառաջիկայ տարի վերաբանալ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը: Ծրագրած են նաեւ Աղեքսանդրիոյ եւ Հալէպի իրենց նախակրթարաններուն լաւագոյն աշակերտները ղրկել Վենետիկ կամ Փարիզ, բարձրագոյն դասընթացքի հետեւելու համար:

ՆԵՐԳԱՂԹ.— Սուտանի մէջ ալ կազմուած է ներգաղթի յանձնախումբ մը, ենթակայ Եգիպտոսի Կեդր. յանձնախումբին:

«ոժուռնալ տ'Էժիփթ» թերթը կը գրէ թէ՝ Աղեքսանդրիոյ կուսակալութիւնը մինչեւ Նոյեմբեր 27, 20 հազարի չափ խնդրագիր ստացած է Հայերու կողմէ, որոնք կ'ուզեն վերջնապէս Հայաստան հաստատուիլ: Ներքին նախարարութիւնը հաղորդած է թէ Եգիպտ. հպատակութիւն ունեցող Հայերը եթէ Հայաստան մեկնին, կը կորսնցնեն իրենց հպատակութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ, թարգմանեց եւ ամփոփեց Աւետիս Սարգիսեան, գլխաւոր բառերու հայացումով եւ պատկերներով: Տպ. Երուսաղէմ, 1946: Գին՝ 10 պաղեստ. դահեկան կամ մէկ տուր. ոսկի: Հասցէ.— Levon Keshishian, P. O. Box 246, Jerusalem (Palestine):

ԱԿՕՍ, գրական - գիտական պարբերագիրք, Թիւ Ժե., հրատ. Հայ Ճեմարանի Շրջ. Միութեան: Պէյրութ, 1946: Հասցէ.— Collège Arménien, 127 Wadi Abou Djémil, Beyrouth (Liban):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ստացած են հետեւեալ Հայերը (Պաշտօնաթերթ 8 Դեկտ. 1946).—

Արմաղանեան Պետրոս, պաշտօնեայ, ծնած Սվազ 1910ին, այժմ Լա Թռօնշ: Արփիարեան Նուպար-Մովսէս, ուսողութեան ուսուցիչ, ծնած Պոլիս 1913ին, այժմ Նէօյի սիւռ Սէն: Արսլանեան Արա-Արշակ, ուսանող դեղագործութեան, ծնած 1922-ին Պոլիս, այժմ Նէօյի սիւռ Սէն: Աթանասեան Գրիգոր, հողագործ բանուոր, ծնած 1910ին Խարբերդ, այժմ Մարսէյլ: Պօտուչեան Կարօ, բանուոր, ծնած 1923ին Ֆիլիպէ (Պուլկարիա), այժմ Փավիյօն Սու Պուա: Տալաքիւփէեան Սարգիս, շարժավար, ծնած 1919ին Անգարա, այժմ Մարսէյլ: Մումճեան Հրանտ, բանուոր, ծնած 1909ին Խարբերդ, այժմ Մարսէյլ: Մուրատեան Շահնազար, շարժավար, ծնած 1914ին Խարբերդ, այժմ Մաթիկ: Ներսէսեան Անդրանիկ, կօշկակար, ծնած 1916ին Սիվրիհիսար, այժմ Մարսէյլ: Օհանեան Օհան, կօշկակար, ծնած 1915ին Պերկամա, այժմ Մարսէյլ: Փոպալեան Ժան, դերձակ, ծնած 1911-ին Անգարա, այժմ Օպրնա: Սաաթճեան Արման, ժամագործ, ծնած 1902ին Տիարպէքիր, այժմ Փարիզ: Սաւտալեան Անդրանիկ, շրջուն վաճառորդ, ծնած 1909ին, Սեվենէկ, այժմ Կռավանշ: Զողանճեան Համբարձում, բանուոր, ծնած 1920ին Սըվազ, այժմ Մարսէյլ: Թէքէեան Փասգալ, դերձակ, ծնած 1909ին Անգարա, այժմ Արժանթէօյ: Թերզեան Հայկ, առեւտրական, ծնած 1914ին Պրուսա, այժմ Մարսէյլ: Աճէմեան Յովհաննէս, սափրիչ, ծնած 1905ին Քանկըրի, կինը՝ Այվազ Հերանոյշ, ծնած 1908ին Զէֆիլիքասապասը, այժմ Մարսէյլ: Արդարեան Կարապետ, բանուոր, ծնած 1907ին Կեմերէկ, կինը՝ Տէմիրճեան Սիրան, ծնած 1910ին Կեմերէկ, այժմ Վիէն: Էնֆիէճեան Պատրիկ, կօշկակար, ծնած Եոզղատ 1910ին, կինը՝ Գալուստեան Մարի, ծնած Եոզղատ 1916ին, այժմ Լիոն: Ղազարեան Մկրտիչ, կօշկակար, ծնած 1908-ին Սիվրիհիսար, կինը՝ Ժամկոչեան Էֆթիկ, ծընած 1913ին Պալըքէսիր, այժմ Մարսէյլ: Կենտէլէքեան Կրէկուար, բանուոր, ծնած 1906ին Ատանա, կինը՝ Գէորգեան Աղաւնի, ծնած 1913ին Մէզրէ-Խարբերդ, այժմ Կլինիօն: Գապաոայեան Հայկազուն, բանուոր, ծնած 1909ին Օրտու, կինը՝ Սամուէլեան Պերճուհի, ծնած Իզմիթ 1909ին, այժմ Կառէն-Գօլօմպ: Գաբրիէլեան Խաչիկ, բանուոր, ծնած 1907ին Սվազ, կինը՝ Մարտոյեան Մարիամ, ծնած 1909ին Սվազ, այժմ Փօնթի: Խաչատուր Ժօզէֆ, բանուոր, ծնած 1904ին Էքպէզ, կինը՝ Նաճար Էլիզա, ծնած 1907ին Էքպէս, այժմ Մարսէյլ: Քիղիրեան Ցարութիւն, բանուոր, ծնած 1909ին Եոզղատ, զաւակները՝ Փասքալ-Մանուկ, ծնած 1934ին, Սէնթ Մոռ եւ Ժան-Ժոզէֆ, ծնած 1940ին, Սէնթ-Մոռ, կինը՝ Մառանկօզեան Մարի, ծնած 1910ին Պրուսա, այժմ Սէնթ Մոռ: Գոչունեան Սիմոն, առեւտրական, ծնած 1899ին Աղէքսանտրիա (Եգիպտոս), կինը՝ Աւատեսեան Մանուշակ, ծնած 1914ին Պրուսա, այժմ Փարիզ:

(Շար.)

ԱՅՆՊԻՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Իբրեւ թէ հեռագրական տեղեկատուութիւններ հասած էին ճակտէն եւ ոեւէ կասկածի չէր կրնար առարկայ դառնալ Թուրքերու մօտալուտ պարտութիւնը:

Ուրֆայի Հայ բնակչութիւնը մօտաւորապէս 500 ընտանիք կը հաշուուէր: Բոլոր տուները քարաշէն էին, ունէին հորեր եւ գետնափոր սենեակներ: Յեղափոխական կոմիտէն որոշած էր իւրաքանչիւր հայու բաժինն ու պարտականութիւնը՝ կազմակերպուած գործին մէջ: Ըմբոստները նկատի առած էին նաեւ կռուի շրջանի համար անհրաժեշտ սննդեղէններու եւ պարէնի պէտքերը:

Մինչդ այս օրերուն, կառավարութիւնը զէնքի տակ առած էր 1894ի ծնունդները: Նոյն ժամանակ ծագած էր Քիրմուշի ապստամբութիւնը եւ 6—19 Օգոստ. տարածուած էր Ուրֆայի նահանգին մէջ:

Երբ Քիրմուշի ապստամբութիւնը սկսաւ, կառավարութիւնը զինուորական եւ ոստիկան զօրաց ուժեր ղրկեց՝ զսպելու համար ապստամբները: Բայց անօրէնները սպաննեցին այդ զինուորներուն մեծ մասը: Կառավարութիւնը նոր ուժեր ղրկեց, նկատելով որ բաւականաչափ ուժ չկար Ուրֆայի մէջ: Մինչեւ որ այդ օգնական զինուորները հասան, Հայերը իսլամ բնակչութիւնը ենթարկեցին անլուր չարչարանքներու եւ սպաննեցին շատերը: Փողոցներու մէջ պատնէշներ հաստատուած էին: Երբ օգնական գունդերը հասան, հրամանատարը հրաւիրեց կառավարութեան հաւատարիմ Հայերը՝ լքելու քաղաքը: Եւ սակայն, ոչ մէկ Հայ լքեց ու հեռացաւ քաղաքէն: Այս իրողութեան առջեւ, Թուրք հրամանատարը հարկադրուեցաւ «կրակէ» հրաման տալ, ու այս կերպով՝ քանդուեցան բոլոր պատնէշները, որոնք Հայերու կողմէ պատրաստուած էին, կռուի համար:

Եթէ Ուրֆայի ապստամբութիւնը խորապէս ուսումնասիրէք, կը տեսնէք որ այստեղ կազմակերպուած յեղափոխական շարժումը՝ լաւագոյն ձեւով կազմակերպուած ապստամբական երոյթներէն մէկն էր: Պէտք է ճշդել նաեւ, որ այս կեդրոնին մէջ՝ Ռուսերու, Ֆրանսացիներու եւ Անգլիացիներու օժանդակութիւնը շատ մեծ դեր կատարած է: Գետնափոր նկուղներու եւ սենեակներու մէջ անհամար թիւով զէնք ու ռազմանիւթ լեցուած էր, 9—10 շաբաթի համար բաւարար չափով պարէն ամբարուած էր, ու Հայերը օտար դեսպանատուներու եւ հիւպատոսարաններու անվերապահ օժանդակութիւնը կը վայելէին:

Ամերիկացի միսիոնարներ, ինչպէս օրինակ միսիոնար Լեզլի, զգեստեղէններ եւ դրօշակներ կը նուիրէր Հայերուն եւ ոեւէ օգնութիւն չէր զլանար:

Ապահով, թէ պիտի յաջողին անպայման, Հայերը վայրկեան մը իսկ չէին տատամսած՝ գործողութեանց ձեռնարկելու եւ ապստամբութեան դրօշ պարզելու: Միսիոնար Լեզլի, որ թոյն խմեց ու անձնասպան եղաւ հետագային, Հայերու ապստամբութեան պատճառը նկատէ լոկ իր դրդումներն ու քաջալերութիւնները, ու դիտել կուտայ, թէ անոնք իրենց կամքով պիտի չձեռնարկէին նման ոեւէ շարժումի:

ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՄԷՋ.—

Տրապիզոնի եւ Էրզրումի նահանգներուն սահմանակից Գարահիսար, Սվազի Հայկական կոմիտէներուն համար կը հանդիսանար գործունէութեան գլխաւոր կեդրոն մը: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իբրեւ ուսուցիչ եւ կրօնական, իր անդամներէն շատեր կ'ուղարկէր այս շրջանակները՝ ապստամբութեան (երբ կը գրէ ապստամբութիւն, ըսել կ'ուզէ յեղափոխութիւն, Ա.Ա.) գաղափարը տարածելու եւ հայ բնակչութիւնը զինելու համար: Զօրակոչի յայտարարութիւններէն վերջ, Հայերը չեշտեցին իրենց գործունէութիւնը այստեղ. Սիփոնիյ (? Ա. Ա.) անուն կղերական մը սկսաւ նահանգի բոլոր անկիւնները շրջիլ եւ ապստամբութեան մղել Հայերը:

Յունիս 2—15, 1915, երբ ձեռնարկուեցաւ հայ թաղերու խուզարկութեան, փնտռտուք կատարող ոստիկաններու մեծ մասը սպաննուեցաւ: Միաժամանակ, հեռագրական բոլոր թելերը կտրելով, խզուեցաւ կապը Գարահիսարի եւ այլ նահանգներու միջեւ: Իսլամ բնակչութիւնը, քանի մը օր, գիշեր ցերեկ, ենթարկուեցաւ զէնքերու եւ ռումբերու կրակին: Ի վերջոյ, Հայերը հարկադրուեցան Գարահիսարի բերդը ապաստանիլ՝ իրենց ղեկավար դէմքերով: Հոն պաշտպանողական կռուի պատրաստութիւններու լծուեցան անմիջապէս: Մեծաքանակ զէնք ու պարէն ամբարուած էր բերդին մէջ:

Իրենց անառիկ այս դիրքէն, Հայերը կրակի տուին քաղաքին մեծ մասը: Հազիւ հարիւր տուն փրկել կարելի եղաւ: Ի վերջոյ, Թուրք օժանդակ ուժերը հասան եւ բերդը պաշարեցին: Հայերը քսանեւհինգ օր պաշտպանողական կռիւ մղեցին: Բերդին մէջ կռուող ուժերու մէկ մասը, մօտ 300 հոգի, յաջողեցաւ ճեղքել Թուրք պաշարման օղակը ու փախչիլ, եւ սակայն՝ միւսները իրենց կիներուն ու զաւակներուն հետ, յանձնուեցան:

Այս ապստամբութեան ընթացքին, 2 սպայ եւ 82 զինուոր սպաննուեցան (Թուրք), իսկ քաղաքացի բնակչութենէն երեսուն հոգի մեռան եւ քսան հոգի վիրաւորուեցան:

(15) (Շար.)

Նոր դէպքեր Ատրպատականի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն Դեկտ. 14թուականով.— Զօր. Քեապիրի, Ատրպատականի Դեմոկրատ հրամանատարը, որ պատասխանատու կը համարուի Ռըզայիէի անցեալ տարուան ջարդին, ձերբակալուեցաւ Թաւրիզի մէջ: Քեապիրի ծանօթ էիրրեւ «ջարդարար», որովհետեւ կ՚ըսեն թէ ան կազմակերպած էր անմեղ հակառակորդներու կոտորածը եւ ջարդը:

Երբ կառավարական զօրքը Թաւրիզ մտաւ, մօտ երկու հազար հոգի խորտակեցին ձախակողմեան եւ ռուսասէր Թիւտէհ կուսակցութեան կեդրոնատեղին: Ցեռոյ ցոյցեր կատարեցին «կեցցէ Ատրպատական եւ մեր Շահը» աղաղակներով: Դեմոկրատ կուսակցութեան գրասենեակները հսկողութեան տակ են: Զինեալ քաղաքացիներ կը յարձակին պահուըտած Դեմոկրատներու վրայ: Երբ կառավարական բանակը Թաւրիզէն 40 մղոն հեռու էր, ժողովուրդին հրամայուեցաւ դադրեցնել կրակը եւ վերահաստատել բարեկարգութիւնը: Հազարաւորներ փողոց թափեցան, սպասելով կառավարական զօրքին: Ոչխարներ եւ արջառներ մորթուեցան ճամբուն վրայ, իբրեւ մատաղ: Քանի մը օրուան անհանդարտութենէ վերջ, որու միջոցին տասը հոգի սպաննուած ըլլալու են, բարեկարգութիւնը վերահաստատուեցաւ:

★ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ կառավարական զօրքը դժուարաւ կը յառաջանայ եւ թէ ժողովրդավար ուժերը կը դիմադրեն տակաւին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, դիմադրողները ամրացած են չատ մը տուներու մէջ եւ կը շարունակեն կռիւը: Իրանի բանակին հրամանատարը կը սպառնայ ռմբակոծել Թնդանօթներով եւ հրասայլերով: Թաւրիզի մէջ բանտարկուած է Մոհամմէտ Բերիա, դեմոկրատ վարիչին օգնականը, ինչպէս եւ Ղաւիբի, նախկին առեւտրական նախարարը: «Թուտէհ» կուսակցութեան եւ արհեստակցական միութեան բոլոր գրասենեակները փակուած են կառավարութեան հրամանով: Այդ երկու կազմակերպութեանց գործունէութիւնը արգիլուած է ամբողջ Իրանի մէջ: Ցաջորդ խորհրդարանը ձախակողմեան երեսփոխաններ պիտի չունենայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ խոր յուզում պատճառեց Միացեալ Ազգերու այն որոշումը որուն համաձայն ետ պիտի կանչուին Մատրիտի դեսպանները, իբրեւ բողոք զօր. Ֆրանքոյի կառավարութեան դէմ: Դահլիճը Ցուկէս ժամ նիստ գումարեց չաբաթ օր եւ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որ կ՚ըսէ թէ բանաձեւը «ահաւոր նախընթաց մը կը կազմէ ազգերու ապագայ յարաբերութեանց համար»: Այս առթիւ յիշելով սպանիացի ժողովուրդին ցոյցերը դեկտեմբեր 9ին եւ 10ին, կը յայտարարէ թէ անոնք այլեւս աւելորդ կը դարձնեն որ եւ է բացատրութիւն կառավարութեան կողմէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳԵՐՄԱՆ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ կացութեան մասին ծանրակշիռ տեղեկագիր մը յանձնուած է ամերիկեան հրամանատարութեան, Միջազգային Կարմիր Խաչի վարչութեան կողմէ: Այդ 750.000 գերիներուն աւելի քան 600.000ը Ամերիկացիներուն կողմէ բռնուած եւ Ֆրանսայի փոխադրուած ըլլալով, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը ինքզինքը պատասխանատու կը նկատէ անոնց կացութեան համար: Տեղեկագրին համաձայն գերիներէն շատերը պիտի չկրնան աշխատիլ այս ձմեռ, ֆիզիքապէս տկարացած ըլլալով: Արտաքին նախարարութիւնը անմիջապէս զեկոյց մը հրատարակեց որով կ՚ըսէ թէ կարգ մը թերթեր խեղաթիւրած են տեղեկագիրը, թէ 1946ին 624.550 կերպասէ տաբատներ եւ 450.000 աշխատանքի տաբատներ տրամադրուած են գերիներուն, թէ 600.000 զոյգ կօշիկ պիտի յանձնուի 1947ի սկիզբը, թէ ուտելիքի դոլը բարձրացած է 2000ի, ձմրան առթիւ, թէ ամիսը 600 հիւանդներ իրենց երկիրը կը ղրկուին եւ թէ մինչեւ 1946 Գերմանիա վերադարձուած են 210.000 գերիներ:

ՁՈՐՍ ՄԵԾԵՐԸ իրենց աշխատանքները վերջացուցած ըլլալով, Անգլիոյ, Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները մեկնեցան Նիւ Եորքէն, լաւատես տրամադրութեամբ:— Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը վաւերացուց կազմակերպութեան վարչական նախահաշիւը,— 19390000 տոլար (2.326.800.000 Ֆրանք) 1946ի, եւ 27.740.000 տոլար 1947ի համար:

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի, 1 Յունուար ժամը 3էն կէս գիշեր, Expositionի սրահին մէջ: Ցիսունէ աւելի մանուկներ բեմին վրայ, մեծ պատրաստութեամբ: Կաղանդի ծառ եւ կաղանդ պապա: Կը հրաւիրուին գաղութին բոլոր երախաները: Եւրոպական պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8էն, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou:

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար ատենէ ի վեր:

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին Sociétés Savantes, կը խօսի ընկեր ՊԵՏՐՈՍ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ: Հայերէնի դասերը 8էն 9 նոյն օրը:

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այս չորեքշաբթի, սովորական հաւաքատեղին:

Ցաւով կ՚իմանանք թէ Պ. Աշոտ Ֆրէնկեան դըժբախտութիւնն ունեցած է կորսնցնելու իր կրտսեր որդին, Շահան, որ զոհ գացած է արկածի մը (կազի թունաւորում) եղերական պարագաներու մէջ:

Պ. Աշոտ Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Ժիրայր Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Յարութիւն Ֆրէնկեան, Տիկին Մկրտիչ Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Պենոն Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մինասեան, Մսրեան, Փափազեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն արկածալի մահը

ՇԱՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

իրենց զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, եղբօրորդւոյն, զարմիկին եւ ազգականին, որ տեղի ունեցաւ, 14 Դեկտեմբեր, չաբաթ, իր բնակարանին մէջ, (28 rue Leconte de Lisle) 21 տարեկան հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի չորեքշաբթի 18 Դեկտ. ժամը 2.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Մարմինը պիտի ամփոփուի Փէր լա Շէզի գերեզմանատունը, իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել:

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:

Անմոռանալի պարահանդէսը

HOTEL CONTINENTALի չքեղ սրահներուն մէջ, Դեկտ. 21, չաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախկին haut commissaire et ambassdeur de France, Պ. HENRY PONSOT եւ նախագահութեամբ Պ. ՔԱՒԼՕ ՍԻՐԱՔԵԱՆԻ: Ընտիր նուագախումբ Fernand Bouillon իր ամբողջ կազմով եւCostia՝ հունգարական հռչակաւոր խումբը:Այժմէն ապահովել սեղանները, դիմելով Պ. Նուպար Զարֆճեանի, 7, rue de Ponthieu, Ely. 23-66: Տոմսերու համար՝ Պ. Պարկիրճեանի 52, rue Lafayette, Tai. 55-88 եւ Պ. Վահէ Զիլինկիրեանի 24 rue Feydeau Cent. 48-51:

Ամերիկեան աճուրդ տեղի պիտի ունենայ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Գոյամարտ Օրացոյց»ը (1947)

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ պլօքով: Դիմել՝ M.B.Dserikian, 13 rue dse Dominicaines, Marseille

Հրատ. Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Շուտ ապահովեցէք ձեր օրացոյցը: Գին 75 ֆր.:

Շրջաններուն համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

ՊՕՄՈՆ.— 340, Ch. de St. Julien, Պ. Արամ Ոսկէխեան:

ԿԱՐՏԱՆ.— Ընկեր Յակոբ Քինօսեան, Cité Rave Biver - Gardanne:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ընկեր Ս. Սիսլեան, 17 rue Hebert:

ՎԻԷՆ՝ ընկեր Մ. Մուրատեան, 130 Rue Lafayette:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ՝ ընկեր Մանուկեան, 49 rue Pointe Cadet:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ.— ընկեր Աղօեան, 11 rue Marc Seguin, St. Martin en Coailleux (Loire):

Միւս շրջաններուն համար կ՚իմացնենք յառաջիկային:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ:

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme -- 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, Ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Mercredi 18 Décembre 1946 Չորեքշաբթի 18 Դեկտ.

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4882-Նոր շրջան թիւ 521 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 Ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԶԷՆՔԵՐԸ ՎԱՐ՝ ԾԱՓԵՐՈՎ...

Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը իր նստաշրջանը փակեց շաբաթ օր, 14 Դեկտեմբեր, 54 օր տեւելէ վերջ։ Յաջորդ նստաշրջանը պիտի բացուի 1947 Սեպտեմբերին։

Այդ ժողովէն քիչ առաջ, իր աշխատանքները վերջացուցած էր Չորսերու Խորհուրդը։

Երկու ժողովներուն մէջ անգամ մը եւս լսուեցան աւետաբեր, լաւատես յայտարարութիւններ։ Պ. Սփաք, ընդհ. ժողովին նախագահը, իր փակման ճառին մէջ շեշտեց թէ ամէնէն կարեւոր աշխատանքն եղաւ սպառազինութեանց կրճատման որոշումը։ Այս առթիւ ողջունեց «աշխարհի առաջին խորհրդարանը» եւ խօսքը ժողովականներուն ուղղելով, յայտարարեց.

— «Եթէ զինաթափութիւնը իրականանայ, դուք նոր դարաշրջան մը բացած պիտի ըլլաք աշխարհի պատմութեան մէջ»։

«Եթէ իրականանայ»,— ահա բուն հարցը։

Արդարեւ, 54 ազգերու ներկայացուցիչները վերջին պահուն քուէարկեցին զինաթափութեան բանաձեւը, միաձայնութեամբ եւ ջերմ ծափերով։ Սիամն ալ ընդունուած ըլլալով իբրեւ 55րդ անդամ, ձայն մը եւս բարձրացաւ։ Եւ պատգամաւորները իրարմէ բաժնուեցան փոխադարձ բարեմաղթութիւններով։

Տօնական օրեր են, եւ անշուշտ այս Ծնունդին «Փառք ի բարձունս»ը շատ աւելի բարձր պիտի հնչէ Նիւ Եորքի երկնասլաց շէնքերու կամարներէն։ Մանաւանդ որ, Մ. Նահանգները փառք մը եւս շահեցան,— Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կեդրոնը պիտի հաստատուի ամերիկեան հողի վրայ, Նիւ Եորք։

Զինաթափութեան, բուն բառով՝ սպառազինութեանց կրճատման այս նոր բանաձեւը աւելի բախտաւոր պիտի ըլլա՞յ քան այն որ լման 15 տարի զբաղեցուց լուսահոգի Ազգաժողովը։

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ յեռնակուսակ ծրագիրներ եւ շողշողուն առաջարկութիւններ պահուած կը մնան Ժընեւի պալատին դիւանատան մէջ։

Մարդկային միտքը երբեք այնքան տքնած չէր, բանաձեւ մշակելու համար։ Խորհրդային պատուիրակութիւնը ամէնէն արմատական, յեղափոխական միջոցը կ'առաջարկէր,— լուծել, ոչնչացնել բոլոր զինեալ ուժերը, բանակ, նաւատորմ, օդատորմիղ եւ մնացեալը։ Միւս հզօրները, աւելի գործնական, կ'առաջարկէին սահմանափակում, կրճատում, չափաւորելով զանակներու թիւը, մարտանաւերու տարողութիւնը, թնդանօթներու տրամագիծը եւն.։

Մինչ շողշողուն առաջարկութիւններ գրի կ'առնուէին թուղթի վրայ, իւրաքանչիւրին ախորժակը ոչ տարողութիւն եւ սահման կը ճանչնար, ոչ ալ տրամագիծ։

Այն ատեն ալ, մեծերէն իւրաքանչիւրը իր գաղտնիքն ունէր, ինչպէս այսօր։ Եւ ո՛վ որ աւելի կանուխ արթնցաւ զէն ի ձեռին, մինչեւ ակռաները զինուած, գլուխն առաւ գնաց։

Ճամբան շատոնց հարթուած էր երկրորդ Աշխարհամարտին համար, յանուն «կենսական տարածութեան», «սրբազան եսասիրութեան» կամ «հաղորդակցութեանց ապահովութեան»։ Մնացեալը երէկուան պատմութիւն է։

Այսօր աւելի՞ բարենշան է հեռանկարը։

Այս հարցումին պատասխանը ոչ իսկ Երեք Մեծերը կրնան տալ։ Անոնց, եւ ուրիշ երկու հսկայական ուժերու ձեռքն է աշխարհի ճակատագիրը։ Եւ սակայն, ո՞րքան բաց վէրքեր կան այս արիւնլուայ, աւերեալ աշխարհին մէջ։ Խոցեր քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ աշխարհագրական։ Գալարներ որ կրնան պայթիլ մէկ օրէն միւսը, եթէ դարման չտարուի կամ արթնութիւնը պակսի։

Չափազանցութիւն պիտի ըլլար ամէն բան սեւ տեսնել։ Որոշ բարեփոխումներ հաւանական են։

Բայց, կարելի՞ է հաւատալ թէ Մեծերէն մէկն ու մէկը պիտի բարեհաճի հիւլէի չափ գաղտնիք վստահիլ իր երէկուան զինակցին, իր պահած կամ ծրագրած նոր զէնքերու մասին...

Բարեբախտաբար ժողովուրդները արթնցած են, եւ այսօր այնքան ալ դիւրին չէ զօրանոց կամ սպանդանոց առաջնորդել անհամար երիտասարդ բազմութիւններ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ՈՐՔԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ...

Երբ դպրոցական էինք, մեզի համար շատ դժուար կ'երեւար «ոտանաւոր» գրելը։

«Շարադրութեան դասը» կը հակնայինք արձակին համար։ Սիպիլը միայն ախորժակ կը գրգռէր երբեմն, երբ իր դասերուն կը կարդար շատ յաջող թարգմանութիւններ Ֆրանսացի բանաստեղծներէ։ Դուրեանէն, Մեծարենցէն զոց կ'ընէինք էջերով ու յափշտակութեամբ կ'արտասանէինք զանոնք մեր «հրապարակային ընթերցումներու» ատեն, անհասանելի բարձունքներու վրայ թառելով։

Ի՛նչ անցած դարձած է անկէ ի վեր, չեմ հասկցած. առտուն կանուխ ելլողը չափածոյ գրականութեան վրայ կը յարձակի, աժան հացերու վրայ վազող անօթիին նման։

Օր նոր, գիրք նոր։ Ի՜նչ խորագիրներ, ի՜նչ նկարուն էջեր։ Երբեմն՝ չորս տող ճերմակ էջի մը վրայ...

Խոհե՛ր, աչքե՛ր, տենչե՛ր անսահման եւ անբովանդակ։

Ճիշդ է որ բոլորն ալ այսպէս սկսած են։ Սկսիլ, այո՛, բայց ի՜նչ մազը մօրուքը ճերմկածներ գիտեմ որ տարին առնուազն երեք գիրք կը նուիրեն հայ գրականութեան, չորս տուն յաջող ոտանաւորի համար միայն։

Ո՞վ կը կարդայ, կը հարցնես երբեմն։ Նուէր ղրկուածներն իսկ չեն թղթատուիր, վստահ եմ, բայց շարանը կանգ չառներ, աշխարհի ամէն կողմը, ուր վտակ մը կայ կարկաչուն, արեւմուտք մը բոցավառ, ծով ու երկինք կապուտակ։

Ուժի, ժամանակի եւ նիւթական միջոցներու մսխում չէ՞ անոնց մեծ մասը։

Ի՜նչ լաւ կ'ըլլար որ այդ տղաքը կարդային, զարգանային, ոտանաւորը փորձէին իրենց համար եւ արձակ աղուոր էջեր տային մեզի։

Հարիւր բանաստեղծէն, աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել ոտանաւոր գրողէն ութսունը կը թափի, բայց հարիւր արձակագիրէն առ նուազն ութսունը մնայուն արժէք կը դառնայ ի վերջոյ։

Վարուժանը Վարուժան ընողը իր ոտանաւորներուն ոսկի չափերը եւ յանգերուն կշռոյթը չէին։ Անոր մտքի հորիզոնը այնքան լայն էր, իր տեսիլքը այնքան համամարդկային էր որ, եթէ արձակագիր ըլլար, նոյնքան արուեստ եւ գեղեցկութիւն պիտի ծորէր անոր ամէն մէկ տողէն։

ՍՕՍԻ

ԳԵՐՄԱՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան նախագահը, Տոքթ. Շումախըր, որ վերջերս Լոնտոն հրաւիրուած էր, վերադարձին մեծ խանդավառութեամբ խօսեցաւ իր այցելութեան մասին, շեշտելով թէ շատ լայն համաձայնութեան մը յանգեցան Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան հետ։ Իր կարծիքով, դէպքերու ընթացքը դէպի ընկերվարութիւն պիտի առաջնորդէ Գերմանիան։ — Պերլինի աւետարանական եպիսկոպոսն ալ Լոնտոն հրաւիրուեցաւ։

150.000 ՀՈԳԻ ՍՈՎԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ դատապարտուած են Ռումանիոյ մէջ, համաձայն ամերիկեան եւ ռումանական տեղեկագիրներու։ Վերջին հինգ շաբաթներու ընթացքին մարդ գլուխ շաբաթական հազիւ կէս հաց բաժնուած է Պրայլայի, Կալացի, Եաշի մէջ։ Առ նուազն տասը հազար թոն ցորեն պէտք է, սովահարները կերակրելու համար մինչեւ նոր հունձք։

ՊԱՀԵՆԱՒՈՐՄԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ պիտի աւելնան 1947ին, համաձայն Նախարար Ֆարժի նախատեսութեանց։ Հացի ներկայ բաժնեչափը հազիւ պիտի պահուի, ճարպանիւթերը 50 առ հարիւր պակաս պիտի գան, կաթի եւ միսի տագնապը պիտի շարունակուի։

ՆՈՐ ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐՈՒ որոշումին առթիւ, կազի ընկերութիւնը գիտել կուտայ թէ կրճատումը արդէն կը գործադրուի երեք շաբաթէ ի վեր։ Գալով երկաթուղիներուն, երթեւեկի կրճատումը պիտի ըլլայ 10 եւ ոչ թէ 20 առ հարիւր, յունուար 6էն մինչեւ մարտ 27։

30.000 ԱՔՍՈՐԱԿԱՆՆԵՐԷ 5000ը մեռած են, Ֆրանսա իրենց վերադարձէն ի վեր, ինչպէս կը հաղորդէ ընկերակցութեան տեղեկագիրը։

«ԱԼԵՎԻՆԵՐՈՒ ԱՍՏՈՒԱԾԸ», Սիւլէյման Մուրշիտ, դեկտեմբեր 16ին կախուեցաւ Դամասկոսի մէջ, իր երկու մեղսակիցներուն հետ, իբրեւ գործակալ Ֆրանսայի։

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ

Ուրիշ ճար չկար տագնապը լուծելու համար

Պ. Լէոն Պլում չորս օրուան տքնաջան աշխատանքներէ վերջ, տեսնելով որ կարելի չէ հաշտեցնել զանազան հոսանքներ, որոշեց ամբողջովին ընկերվարական դահլիճ մը կազմել, իր կուսակցութեան հաւանութեամբ։ Արդարեւ, նոր կառավարութիւնը կազմուեցաւ երկուշաբթի օր ժամը 19.5ին, եւ իր առաջին նիստը գումարեց ժամը 19.30ին։ Իսկ երէկ ներկայացաւ Ազգ. Ժողովին։

Ահաւասիկ նոր կառավարութեան կազմը. — վարչապետ առժամեայ կառավարութեան եւ արտաքին նախարար՝ Լէոն Պլում, անպաշտօն նախարարներ՝ Կի Մոլէ (կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը) եւ Օգիւսթէն Լոռան, դատական նախարար՝ Ռամատիէ, ներքին՝ Էտ. Տէփռէօ, ազգ. պաշտպանութեան՝ Լը Թրոքէր, ծրագրի նախարար՝ Ֆէլիքս Կուէն, ազգ. տնտեսութեան եւ ելմտական՝ Անտրէ Ֆիլիփ, հողագործական՝ Թանկի Փրիժան, արտադրութեանց՝ Լաքոսթ, կրթական՝ Նակէլէն, հանրօգուտ շինութեանց, փոխադրութեանց եւ վերաշինութեան՝ Ժիւլ Մօք, անդրծովեան՝ (գաղթային) Մութէ, աշխատանքի եւ ընկերային ապահովութեան՝ Տ. Մայէր, թղթատարական՝ Թոմա, առողջապահութեան եւ բնակչութեան՝ Սէժէլ, նախկին ռազմիկներու եւ պատերազմի զոհերու՝ Մաքս Լըժէօն, վարչապետութեան ընդհ. քարտուղար՝ Կազիէ։ Նշանակուած են նաեւ ութ-տասը փոխ-նախարարներ, որոնց մէկը՝ Տիկին Անտրէ Վիէնօ։

Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը եւ խորհրդարանական խմբակցութիւնը միաձայնութեամբ հաւանութիւն յայտնած էին որ Լէոն Պլում կազմէ միատարր, ընկերվարական դահլիճ մը, «երկիրը փրկելու համար այն կորստաբեր վիճակէն ուր կը գտնուի»։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը յոյս կը յայտնէ թէ բուն իսկ ժողովրդապետութեան բարիքին համար, ճշմարիտ հանրապետականները պիտի համախմբուին նոր կառավարութեան շուրջը։

ԼԷՈՆ ՊԼՈՒՄԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դահլիճին կազմութենէն անմիջապէս վերջը, Պ. Լէոն Պլում ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ, պարզելով կացութիւնը։ Ահաւասիկ այդ ճառին հիմնական մասերը.

«Փորձեցի գլուխ հանել ինծի յանձնուած պաշտօնը եւ կազմել կառավարութիւն մը համախմբելով հանրապետական եւ ժողովրդավար ուժերը, ազգային ներդաշնակութեան կլիմայի մը մէջ։ Ձախողեցաւ այս ձեռնարկս։ Թերեւս այդ ձախողանքին պատճառը ես եմ։ Թերեւս քաղաքական ներկայ կացութեան մէջ անիրագործելի էր իմ փորձս։ Ինչ որ ալ ըլլայ, ձախողեցայ։ Այն ատեն խղճի ծանր խնդիր մը ունեցայ։ Ի՞նչ պէտք էր ընէի։ Երկու միջոց կը մնար,— կա՛մ հրաժարիլ ինծի յանձնուած պաշտօնէն, եւ կամ վաղը Ազգ. Ժողովին ներկայանալ այն միակ կառավարութիւնով որուն կազմութեան համար ոչ խոչընդոտ կը տեսնէի, ոչ ալ յապաղում, այսինքն իմ ընկերվարական ընկերներէս կազմուած կառավարութիւնով մը։ Ես ընտրեցի այս երկրորդ միջոցը։ Անշուշտ նորանշան բան մըն է որ կառավարութիւն մը ներկայանայ Ազգ. Ժողովին յանուն հոսանքի մը որ Ազգ. Ժողովին մէկ վեցերորդը կը կազմէ, իսկ ես ընտրուած եմ 575 քուէներով։ Բայց, եթէ միւս միջոցն ընտրէի, եթէ հրաժարէի, ի՞նչ պիտի ըլլար վաղը կացութիւնը։ Կը հարցնեմ բոլորիդ, դուք ալ հարցուցէք ձեզի։ Ի՞նչ որոշում կրնար տալ Ազգ. Ժողովը։ Մինչ այս մինչ այն, օրերը կ'անցնին, ժամերը կը ճնշեն։ Պէտք է ամէն գնով վերջ տալ կառավարական տագնապի մը որ, հակառակ հանրային կարծիքի մեղկութեան, կրնար վտանգաւոր դառնալ։ Մնաց որ, այդ մեղկութիւնը աւելի շատ մտահոգութիւն կը պատճառէ ինծի քան ապահովութիւն։ Հարկ է քանի մը օրէն քուէարկել անհրաժեշտ օրէնքները։ Պէտք է կարգի դնել սահմանադրական հաստատութիւնները։ Պէտք է այն տպաւորութիւնը տալ երկրին թէ խորհրդարանական կարգուսարքը կը քալէ գրեթէ բնականոն պայմաններու մէջ։ Հարկ է ամէն գնով արծարծել վստահութեան զգացում մը. վստահութիւն Ֆրանսացի ժողովուրդին՝ ինք իր վրայ, վստահութիւն իր օրէնքներուն, իր դրամին, իր ապագային վրայ։ Հետեւաբար վճռեցի եւ կուսակցութիւնս հաւանութիւն յայտնեց։ Կառավարութիւնը կազմուած է արդէն։ Վստահ եմ թէ մեր երկրին մէջ պիտի չգտնուի մէկ այր, մէկ հատ կին որ այս որոշումին վերագրէ շահախնդրական, անձնական կամ կուսակցական նկատումներ։ Մօտ է մեր իշխանութեան սահմանադրական պայմանաժամը, որ հազիւ հինգ շաբաթ կրնայ տեւել։ Ոչ ոք պիտի կասկածի թէ այդ ժամանակաշրջանին Ֆրանսայի շահերը եւ ազատութիւնները կը գտնուին ապահով ձեռքերու մէջ։ Երկիրը պիտի հասկնայ, վստահ եմ, այն զգացումները որով տոգորուած էի երբ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՊԱՐԷԶ

Ելմտական կացութիւնը Ֆրանսայի մէջ

Ելմտական Նախարարութիւնը հրատարակեց վերջերս ամբողջական հաշուեկշիռը պետութեան ընդհ. հասոյթներուն եւ ծախքերուն: Մեծածաւալ հատոր մը՝ լի ընդարձակ գլուխներով եւ բազմաթիւ վիճակագրական տախտակներով եւ տրամագծեալ պատկերներով:

Այս կարեւոր աշխատութիւնը՝ որ կատարուած է անկախաբար քաղաքական նկատումներէ — գոնէ այսպէս կը հաւաստեն անոր հեղինակները — գրեթէ կատարեալ լոյս կը սփռէ Ֆրանսայի ելմտական կացութեան վրայ: Այս երկրին դրամական եւ տնտեսական վիճակը քանիցս «Յառաջ»ին մէջ քննած ատեն, դիտել տուած էինք յաճախ կարգ մը տեղեկութեանց անբաւարարութիւնը: Հիմա այս խաւարը — եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ մեծ մասամբ — փարատած է, այնպէս որ կարելի է այլեւս որոշ գաղափար կազմել կացութեան մասին, որ — հարկ է ըսել — շատ հեռու է փայլուն ըլլալէ:

Բաղդատութիւն մը ընելով առաջին եւ երկրորդ ընդհանուր պատերազմներու նախօրեակի վիճակին հետ, կը տեսնենք որ պետութեան ծախքերը 1913*ի համեմատութեամբ* 130 *անգամ, եւ* 1938*ի համեմատութեամբ՝ ութ անգամ աւելցած են* (5 *միլիառ Ֆր.* 1913*ին,* 82 *միլիառ* 1938*ին, եւ մօտ* 650 *միլիառ* 1946*ին): Երբ ազգային ընդհ. հարստութիւնը* 36 *միլիառ Ֆր. հաշուենք* 1913*ին,* 2000 *միլիառ՝* 1946*ին, կը տեսնենք որ պետական ծախքերը այս հարստութեան* 30 *առ հարիւրը կը կլանեն* 1946*ին, մինչդեռ այս համեմատութիւնը* 14 *առ հարիւր միայն եղած է* 1913*ին:*

Ծանրակշիռ է այս վիճակը, անոր համար մանաւանդ որ յաւելման պատճառը հանրային պարտքերը չեն, որոնց ընդհ. գումարը այսօր ծախքերուն 6,3 *առ հարիւրը կը կազմէ միայն, մինչդեռ համեմատութիւնը շատ աւելի մեծ եղած է* 1938*ին* (17,5%) *եւ* 1913*ին* (21%*էն աւելի):*

Ծախքերու արտակարգ յաւելման պատճառները ուրիշ տեղ փնտռելու է ուրեմն: Նախ, ֆրանքին արժեզրկումը ըլլալը: Հաշիւ եղած է որ ֆրանսական դրամին գնումի կարողութիւնը, նկատի առնելով փոքրաքանակ առուտուրի գիները, 1913*ի բաղդատմամբ,* 1,8 *առ հարիւրի իջած է: Ասիկա իրական աղքատութեան մը յայտարար նշանն է: Յետոյ կուգան զինուորական եւ պատերազմական ծախքերը, որոնք, պատերազմը վերջացած ըլլալով հանդերձ, այսօր* 173 *միլիարի կը հասնին:* 1913*ին, ազգ. ընդհ. եկամուտին* 4,2%*ը միայն յատկացուած էր այս ծախքերուն,* 1920*ին* 6½%*ը,* 1938*ին* 9,8%*ը,* 1945*ին* 13,3%*ը եւ* 1946*ին՝* 7,7o/o*ը: Զինուորական ծախքերու բեռը այսօր աւելի ծանր է ուրեմն՝ քան ինչ որ էր* 1920*ին, եւ գրեթէ այնքան ծանր՝ որքան* 1938*ին, այսինքն, այնպիսի ատեն մը՝ երբ պետութիւնը մեծ պատերազմի մը կը պատրաստուէր:*

Ծախքերու յաւելման գլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ նպաստներ (subvention) *բաշխելու դրութիւնն է: Տնտեսական կոչուած նպաստները՝ որոնց նպատակը գիները չափաւոր մակարդակի վրայ պահել է,* 74 *միլիառ ֆրանքի հասած էին* 1945*ին. այս տարի* 80 *միլիարի պիտի հասնին, ապահովաբար: Բայց, ասոնցմէ զատ կան նաեւ զանազան հաստատութեանց ելմտացոյցերուն բացը գոցելու համար տրուած նպաստները: Այսպէս՝ պետութիւնը* 1944*ին Երկաթուղիներու Ընկերութեան յատկացուցած է* 31 *միլիառէն աւելի, եւ մօտ* 38 *միլիառ* 1945*ին: Հակառակ նոր կարգադրութիւններու,* 1946*ին ալ պիտի յատկացուի նորէն* 10 *միլիառ ֆրանք: Այս գումարին վրայ պէտք է աւելնել Փարիզի Օթոպիւսներու եւ Մէթրոյի ընկերութեան յատկացուած մէկմիլիառը: Իսկ թէ ո՛րքան տրուած է ազգայնացուած մեծ ձեռնարկներուն (ածխահանքեր, դրմատուններ, եւն.) անոնց բացերը գոցելու համար, այս մասին ճշգրիտ տեղեկութիւններ չկան, որովհետեւ այս ձեռնարկները վերջնական հաշիւ ներկայացուցած չեն դեռ:*

Գաւառական (նահանգ եւ համայնք) ելմտացոյցները, պետական ելմտացոյցին բաղդատմամբ, քիչ աւելցած են: Բայց, անոնց բացը գոցելու համար կառավարութեան տուած նպաստները շատցած են հետզհետէ (1½ *միլիառ* 1939*ին,* 6 *միլիառ* 1945*ին եւ* 22 *միլիառ* 1946*ին), այնպէս որ հարկ պիտի ըլլայ հիմնական բարեկարգութեան մը ձեռնարկել:*

Սակայն, ամէնէն մեծ բեռը ընկերային կոչուած ծախքերն են, այսինքն, անոնք՝ որ կը տրուին ժողովուրդի գրեթէ բոլոր դասակարգերուն, ամէն կարգի վտանգներու դէմ ապահովելու համար զանոնք (արկած, հիւանդութիւն, անգործութիւն, ծերութիւն, եւն.): Այս ծախքերուն գումարը՝ որ 48 *միլիոն էր միայն* 1913*ին,* 33 *միլիառի հասած է* 1946*ին: Նկատի առնելով փոքրաքանակ առուտուրի գիները, անոնք* 15½ *անգամ աւելցած են: Ասիկա ամէնէն մեծ յաւելումն է ելմտացոյցի բոլոր գլուխներուն մէջ:*

Մեր դարուն յատկանիշն է պետութեան պաշտօններուն շարունակական ընդարձակումը, ինչ որ պաշտօնեաներու թիւը կ'աւելցնէ հետզհետէ. 1914*ին* 621.000 *էր անոնց թիւը,* 1936*ին՝* 905.000, *եւ* 1946*ին՝* 1.350.000*: Ամսականներու գումարն էր մէկ միլիառ* 67 *միլիոն* 1913*ին,* 14 *միլիառ* 138 *միլիոն* 1938*ին, եւ մօտ* 150 *միլիառ՝* 1946*ին: Պետութեան ընդհ. ծախքերուն հետ այս գումարներուն ունեցած համեմատութիւնը մեծ չէ* (25½%, *փոխանակ* 24,2%*ի). բայց, իրական բեռը եռապատիկ է այսօր քան ինչ որ էր առաջ, հակառակ անոր որ պաշտօնեաներու ամսականները ապրուստի սղութեան համեմատութեամբ աւելցած չեն տակաւին:*

Ամէնը այս չէ: Պետութեան ելմտական բեռը հետզհետէ աւելի ծանրացած է օֆիս *ըսուած անկախ հաստատութիւններու պատճառով, որոնց դրամապէս կ'օգնէ կառավարութիւնը եւ անոնց ելմտացոյցերուն բացը կը գոցէ պետական Գանձէն:* 1933*էն* 1936, *փորձ եղաւ ասոնց թիւը պակսեցնելու. բայց չյաջողեցաւ: Ընդհակառակն, անոնք բազմացան.* 1944*էն* 1946, *եօթը վարչական նոր Օֆիսներ հիմնուեցան եւ* 63 *հատ ալ ճարտարարուեստական եւ առեւտրական հաստատութիւններ, առանց հաշուելու դեռ ստեղծուած խառն տնտեսութեան ընկերութիւնները՝ որոնց ամէնքն ալ բեռ են պետութեան, եւ որոնց մասին ալ — ինչպէս ազգայնացուած ձեռնարկներու մասին — Ելմտական Նախարարութեան հաշուեկշիռը որոշ տեղեկութիւններ չի տար:*

Երկրորդ յօդուածով մը, պիտի քննենք հասոյթներու գլուխները, եւ պիտի տանք եզրակացութիւնը ելմտական ընդհ. վիճակին եւ կատարուելիք բարենորոգումներուն մասին:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Մեր նախորդ յօդուածին մէջ (Բ. էջ, Ա. սիւնակ, տող 53) *ոսկիին՝* պէտք է ըլլայ՝ *սակին:*

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Բ.

Երեւան հասած առաջին օրս ժամանակէն եւ միջոցէն դուրս իրականացած եղելութիւն մը եղաւ ինծի: Երբ իրիկունը կ'իջնէր, կը հարցնէի ես ինծի թէ իրա՞ւ արդեօք ապրած էի միայն օրուան մը տեւողութիւնը: Ինծի կը թուէր թէ երկար ժամանակէ ի վեր եկած էի հոն եւ թէ այս կախարդական տպաւորութիւնը սկսած էր վաղուց դրոշմուիլ իմ մէջս: Ոչ մէկ ատեն, ոչ մէկ ուղեւորութեան ընթացքին ունեցած եմ այս զգացումը: Հրաշագեղ Վենետիկն իսկ՝ ուր հասած էի առաւօտ մը, արշալոյսին, չէր զիս տպաւորած այս կերպով:

Մէկ օրը բաւեց որ ես այլեւս հաղորդուած ըլլայի հայրենի երկրին: Բաւական եղաւ կարճատեւ պտոյտ մը Աբովեան փողոցին մէկ ծայրէն միւսը, ծառերուն տակ, որ ամբողջապէս շղթայուած զգայի հոգիս այն ամէն բաներուն, որոնք հայրենիքը կը ստեղծեն: Արդեօք, կ'ըսէի, մանկութիւնս անցուցած եմ այստե՞ղ, սա տուներէն մէկուն մէջ չե՞մ ծնած, եւ ինչ որ իբրեւ նորութիւն կը յուսայի ողջունել, կ'արբեցնէր զիս անցելանոյշ քաղցրութեամբ մը:

Եւ յաջորդող օրերն ամբողջ նմանեցան այս առաջին օրուան: Անոնք, եթէ փոխուեցաւ իսկ իրենց վերեւ կամարուած հորիզոնը, ինծի չշնչեցին միեւնոյն լուսաւոր գաղտնիքը կախարդաշող իրականութեան: Անոնք ծնունդ առին առաջին օրուան արեւէն եւ իրենց ուրախութիւնը սպասումի մը թախիծը չունեցաւ երբեք: Հազիւ տասը օր եղան հեւաշունչ կերպով նաւարկուած այդ օրերը, որոնց ընթացքին տրուեցաւ ինծի տեսնել Հայաստանի անկորնչելի գեղեցկութեամբ յիշատակարանները:

Տրդատայ տախտէն վերադարձիս, կառուցուած Քրիստոսէ առաջ 60 թուականին, կը մրմնջէի կարծես ինքնաբերաբար.

Կախարդանքով լեցուր աչքերդ
Կառոյցներէն անմահակերտ,
Ու թող հնչէ ձայնը պատգամ,
Երբ կը խօսի Հայոց արքան,
Ու դէպի քեզ կ'իջնէ տախտէն
Աղբօր մը պէս արեւադէմ:

Եթէ Հայոց Թագաւորը ճարտարապետներ եւ քանդակագործներ կանչած էր Հռոմէն, ներշնչած էր անոնց հայ ոգին, հայ հանճարը բնորոշող գիծերը: Տրդատայ տախտին հրաշագեղ խոյակներուն վրայ կը տեսնենք Հայոց այգիներու որթատունկի տերեւն ու ողկոյզը: Իսկ նրբատաշ քանդակները կարծես ասեղնագործուած են:

Գեղարդի վիմափոր տաճարները այցելեցինք արեւոտ օր մը: Ո՛չ թէ սքանչացումով կը լեցուի միայն դիտողին հոգին ի տես այս յիշատակարաններուն, այլ մարդ կը զգայ թէ անպարտելի զօրութիւն մը ներշնչած է այն ցեղը որ ծնունդ տուած է անոնց: Ստեղծական ոգին ինչքան մեծ եւ խորունկ պէտք է ըլլայ մեր նախահայրերուն մօտ, որ իրականացուցած են յաւերժական գաղափարի մը այս հոյակապ տեսիլքը: Բայց մեր ցեղը տուած է միշտ, դարերու ընթացքին, լուսաւոր եւ անժխտելի ապացոյցը թէ կրնայ շղթայել մահը եւ կեանքին ամենավճիտ աղբիւրները ժայթքեցնել տիեզերքին սրտէն:

Ինծի համար անմոռանալի պիտի մնան այն ժամերը զորս անցուցի Գառնիի մէջ: Գեղարդէն մեր վերադարձին մենք գտանք ճաշը արդէն պատրաստ ծառերու հովանիին տակ, իրիկուան մօտ: Հայաստանի ոսկեխունկ այգիներու գինին եւ քոնեակը:

Հայաստանի խաղողն ու դեղձը մեզի կը սպասէին խորտիկներու հետ: Ես վաղուց արդէն, իմ պատանութենէս ի վեր, չէի վայելած այսքան ջերմ քաղցրութիւն: Ոչ միայն ամէն ինչ համեղ էր, այլ մանաւանդ ձեռքերը, որոնք պատրաստած, յարդարած էին գեղջկական սեղանը, եղբայրական սրտագին կարօտով մը կը միանային իմ ձեռքերուս: Ոչինչ կը մնար անհաղորդ. ոչինչ կը մնար օտարի մէջ: Լուսաւոր եւ գեղեցիկ կամար մը կը հսկէր մեր վրայ, որպէսզի խօսքերը ուղղակի սրտէն բխէին, եւ մտածումները ոչ մէկ դարձուածքի հետեւէին արտայայտուելու համար: Սեղանին շուրջ են Հայոց աշխարհի բանաստեղծները: Ահա Սարմէնը, ահա Սողոմոն Տարօնցին, Հրաչեայ Յովհաննիսեանը, ահա միշտ խանդավառ Քոչարը, մեր ամենքին այնքան սիրելի, բիւրեղի պէս յղկուած Ստեփան Զօրեանը: Մենք կը գտնուինք հոն, ուր դարեր առաջ մեր Տրդատ Թագաւորը իր պալատականներով կուգար ամրան եղանակը անցընելու: Հեւաշունչ կ'ըլլամ կարծես, դիտելով բնութեան գեղեցկութիւնները, վերջալուսային գոյներն ու երանգները որոնք հետզհետէ վարդի, մանիշակի եւ մեղեսիկի կախարդանքներով կը պճնազարդեն լեռներու կողերն ու կատարները:

Վարը, ձորին մէջ, կը տիրէ այնպիսի խաղաղութիւն մը. որ պիտի ըսէիր թէ բազմաձայն ու մեծաշառաչ ժխորներով, զէն ու զրահի բախումներով ծանրաբեռն է կարծես. խաղաղութիւն մը դարերու յաւերժէն յայտնուած:

Սարմէնը կ'արտասանէ Արարատին ուղղուած իր մէկ ոտանաւորը: Հրաչեայ Քոչարը մեր թամադան է միշտ. համակ ուրախութիւն, իմացական հաղորդիչ ուրախութիւն՝ որուն հմայքը անջնջ պիտի մնայ յիշողութեանս մէջ: Մէկը միւսին կը յաջորդէ քաղցր, լուսաւոր եւ իմաստալից խօսքերով՝ բաժակ առաջարկելու ներկաներուն կենացը: Կը բարձրանայ երգը.

«Թող Հայոց գինին
«Միշտ անուշ լինի...

Կը հոսի «ոսկեվազ» գինին, Արարատի քոնեակը կը պսպղայ արեւին սրտէն կաթկթած արիւնի պէս, եւ խորտիկի նոր սպասարկութիւն կ'ըլլայ: Ի՛նչ համեղ է լաւաշ հացը: Բան մը կայ, անփոխարինելի բան մը զոր կարելի չէ գտնել օտար երկինքի տակ: Հայրենի հողէն ու քարէն կը բարձրանայ զգլխիչ թարմութիւն մը: Ծառերէն կ'անձրեւէ ոսկեշող լոյսը եւ յանկարծ լեռներուն կատարը կը բռնկի վարդահեղեղ կրակով մը, եւ մեր շուրջը կը յածին կարծես Տրդատի եւ իր աւագանիին վեհաշուք ստուերները: Իջեր է Հայոց Արքան իր տախտէն եւ եկեր կանգներ է մեր դիմացը: Զրահին տակ կարօտահար կուրծքը կ'ուռի կոհակի նման եւ աչքերուն մէջ անսահման տեսիլքի մը խորհուրդը կը պայծառանայ:

ԱՐՍԷՆ-ԵՐԿԱԹ

(Մնացեալը յաջորդով)

Շարժանկար

Քանի փառատօնէն վերջ կրցանք Փարիզի մէջ տեսնել գրեթէ այն բոլոր ժապաւէնները որոնք արժանացան միջազգային ատեանին գնահատութեան, իրենց բեմադրութեամբ, դերակատարներով կամ բովանդակութեամբ: Առաջին տեղը գրաւեց ֆրանսական ժապաւէն մը, La Bataille du Rail, *որ ամէնէն յաջողն էր իր տեսակի շարժանկարներուն մէջ: Դժուար է իրական դառն կեանքէ առնուած պատմութիւն մը ցոյց տալ՝ պահելով անոր ամբողջութիւնը եւ պարզութիւնը, առանց խաթարելու անոր բարոյական եւ մարդկային նպատակը:* La Symphonie Pastorale*ը, որ նոյնպէս մրցանակի արժանացաւ շնորհիւ տիկ.* Michèle Morgan*ի խաղին, արդէն ծանօթ է, իբրեւ Ժիտի կարեւոր մէկ գործը: Անհամբեր կը սպասէինք տեսնել զայն շարժանկարի պաստառին վրայ: Պատմել հիւսուածքը աւելորդ է, մանաւանդ գրական տեսակէտով: Կարելի է գործ մը մեռցնել երեք բառով, անկարելի ըլլալով տալ ոչ գրագէտին ըմբռնումը, ոչ հերոսներու հոգեկան եւ բարոյական կեանքը, տառապանքները: Շարժանկարի տեսակէտով որեւէ ժապաւէնի մէջ ամէնէն անկարեւոր մասը պատմութիւնն է (բայց ան տկար պէտք չէ ըլլայ փճացնելու համար ժապաւէնին ամբողջութիւնը): Կարեւորը այս գործին մէջ երէցին եւ կոյր երիտասարդուհիին դերերն են: Պ. Պլանշար, հակառակ իր*

մեծ տաղանդին, յաջողած չէր պատուելիի դերին մէջ. կարելի է ըսել որ իր ամէնէն տկար դերն է։ Կը զգաս թէ ճիգ կ'ընէ, ինքզինքը գերազանցելու համար. դերը կը խաղայ, բայց պատուելին չէր, ծանրացուցած էր զայն կեղծ լրջութեամբ մը՝ տխալ եւ հակակրելի պատկեր մը տալով Ժիտի հերոսին։ Կոյր աղջկան դերը շատ բնական եւ իր տաղանդին արժանավայել կերպով տարաւ տիկ. Միշէլ Մորկան։ Բեմադրութիւնը յաջող էր, թէեւ շատ վարժուած էինք Գ. Dellannoyի վերջին տկարութիւններուն, ահա ապացոյց մը որ կրնայ երբեմն միջակութենէն դուրս ելլել։

Ներկայացուած ֆրանսական ժապաւէններէն կան ուրիշ երեք շարժանկարներ, որոնք ցոյց տըրուեցան Քանի փառատօնին. La Belle et la Bête, Jean Cocteauի զոր վերապահութեամբ կարելի է ընդունիլ եւ ուրիշ երկու ժապաւէններ։ Գ. Cocteau կ'ուզէ բանաստեղծութիւնը կամ աւելի ճիշդը պատրանքը պահպանել. տեսակ մը փախուստ կը փորձէ առօրեայ տափակ իրականութենէն։ Իրաւունք ունի, բայց ամէն անգամ չի յաջողիր։ Բեմադրութիւնը եւ խաղը մէկ կողմ դնելով, մէկ բան շատ յաջող է, դիմայարդարումը, զոր կը պարտինք Գ. Առաքելեանի։ Ինչպէս նկատած է մի արդէն յաջող բառախաղով մը la Belle est bête, et la Bête est belle...

ԱՐՓԻԿ

Գիտական տեսութիւն

Դեր ծովակալ եւ ծանօթ բեւեռախոյզ Րիչըրտ Պըրտի հրամանին տակ, 4000 հոգիէ բաղկացած ամերիկեան արշաւախումբ մը վերջերս մեկնեցաւ Հարաւային բեւեռ, մասնակցութեամբ 8 նաւերու, օդանաւերու, մեծաքանակ պաշարով եւ գիտական ճոխ կազմածներով։

Արշաւախումբին նպատակն է փորձեր կատարել, հաստատելու համար կառք ու կազմածի եւ մարդոց դիմադրական ուժը բեւեռայիներկիրներու մէջ, պատրաստել աշխարհագրական քարտէսնե, եւ ուսումնասիրել տեղին օդերեւութաբանական պայմանները, մագնիսականութիւնը եւ բեւեռային նաւարկութիւնը ։

Քարտէսներու պատրաստութիւնը մանաւանդ դժուարին ու կնճռոտ աշխատանք մըն է, որովհետեւ հարաւային բեւեռի մաս կազմող հողամասին տարածութիւնը 15. միլիոն քառակուսի քիլոմեթր է, այսինքն՝ Միացեալ Նահանգներուն եւ Եւրոպայի միացեալ տարածութիւնը (մէջը չըլլալով Ռուսիան)։

Մինչեւ այսօր այդ ընդարձակ հողամասին մէկ տասներորդ մասը միայն խուզարկուած է։ Հոն օդին բարեխառնութիւնը շատ խիստ է, աշունին՝ միջին բարեխառնութիւնը 0 աստիճան է, իսկ ցուրտ եղանակին 67° զէրոյէն վար (սանթիկրատ)։ Հովին արագութիւնը երբեմն ժամական 160 քիլոմեթրի կը հասնի։

Հարաւային բեւեռի հողամասին միջին բարձրութիւնը 1800 մեթրէն աւելի է։ Ինչ ինչ գագաթներ 4000 մեթրէն աւելիբարձր են, բեւեռային բարձրաւանդակը 3000 մեթրի կը հասնի, իսկ սառուցապատ հողին թանձրութիւնը 300 մեթրի։

Երկրաբաններ կը կարծեն թէ հարաւային բեւեռի ներքնահողը մեծ քանակութեամբ զանազան հանքեր կը պարունակէ, մասնաւորապէս՝ իւրանիոմ ։

★ Շնչառութիւնը մեքենական գործողութիւն մըն է, որուն շնորհիւ դուրսի մաքուր օդը կը թափանցէ թոքերուն մէջ, միեւնոյն ատեն դուրս վանելով կազային ու ցնդական տարրերը որ կը գոյանան արեան մէջ։

Բնականոն շնչառութեան գործողութիւնը անկախ է մեր կամքէն. այս վերջինը կրնայ քանի մը երկվայրկեան սանձել այդ մեքենական շարժումը, սակայն կայ տեւական, խորունկ ու անհրաժեշտ պէտք մը՝ նորոգելու համար առանց դադարի թթուածինի պաշարը, որ անհրաժեշտ է գործարանային բոլոր հիւսուածներուն կենսական գործունէութեան համար ։

Բնականոն վիճակի մէջ, շնչառութեան կանոնաւոր կշռոյթը ինքնավար ու անգիտակից երեւոյթ մըն է, որ կը կատարուի առանց դժուարին ջանքի։ Մեր թոքերուն այս անդադրում հովահարութիւնը գործողութիւն մըն է, որուն չի միջամտեր մեր կամքը, որ երբեք չզբաղեցներ մեր միտքը եւ բաւական իմաստով չարդիլէր մեր քունը։

Շնչառութեան բուն նպատակը թոքերը հովահարել չէ, այլ զանոնք օգտագործել, հիւսուածներուն մէջ մտցնելու համար անհրաժեշտ թթուածինը, որ արեան միջոցաւ կը փոխադրուի բոլոր գործարաններուն մէջ։

Շնչառական կշռոյթը, մէկ վայրկեանի մէջ կատարուած շնչառութիւնը կը կանոնաւորէ երկումեքենականութիւններով, մէկը՝ ջղային, որ կը կառավարուի կեդրոնական ջղային դրութեամբ, միւսը՝ հիւթական (humoral), որ կախում ունի արեան քիմիական բաղադրութենէն։ Ջղային եւ թունաւոր պատճառները կը փոխեն արեան բաղադրութիւնը ։

Երբ շրջող արիւնը իր մէջ պարունակէ բնածխային կազի անկանոն քանակութիւն մը և թթուածինի անբաւարար քանակութիւն մը, ջղային կեդրոնէն անմիջական հրաման մը կ'արձակուի շնչառական կեդրոնին, արագացնելու համար շնչառութեան կշռոյթը։

Երբ պատահական կամ բուժական արգելք մը գոյութիւն ունենայ քիթին, ըմբանին, շնչափողին եւ ցնցուղներուն մէջ, եւ առով օդին ազատ թափանցումը դժուարանայ հասնելու համար թոքերուն, անկէ առաջ կուգան դժուարաշնչութիւն եւ ուրիշ թոքային հիւանդութիւններ ։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՃՈՒԽԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԵԱՆ համար, Ծնունդի եւ Կաղանդի գպրոցական արձակուրդները երկու օր առաջ պիտի սկսին։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ տրուած են հետեւեալ Հայերը (Պաշտօնաթերթ 8 Դեկտ. 1946).—

Մատիլեան Սեդրակ, կօշկ. ծնած 1909ին Ֆերմիհ, կինը՝ Գօյաճօղլու Մարիամ, ծնած 1914ին Գաֆրա, այժմ Փարիզ։ Մատիլեան Սենեքերիմ, բանուոր, ծնած 1907ին Թէռմ, կինը՝ Պօղքուրտեան Եսթեր, ծնած 1909ին Անգարա, այժմ Փարիզ։ Նազարէթեան Հրանտ, սափրիչ, ծնած 1909ին Ամասիա, կինը՝ Ճեվահիրճեան Արշալոյս, ծնած 1915ին Անգարա, այժմ Գանեօլէ։ Զօպանեան Յարութիւն, բանուոր, ծնած 1898ին Սթանօզ, կինը՝ Կռեան Մարիամ, ծնած 1909ին Սթանօզ, այժմ Իսի լէ Մուլինօ։ Թօսունեան Վահէ-Ժան, դոհարավաճառ, ծնած 1907ին, Պոլիս, կինը՝ Հարոնեան Հորթանս, ծնած 1915ին Անգարա, այժմ Փարիզ։ Եորղանճեան Ժօրժ, բանուոր, ծնած 1907ին Պիլէճիկ, կինը՝ Կատարինէ, ծնած 1920ին Պիլէճիկ, այժմ Գանէ։ Զարիֆնէլեան Ակոբ, կօշկակար, ծնած 1908ին, կինը՝ Տէմիրճեան Մառի, ծնած 1915ին Իզմիր, այժմ Քաշան։ Արէքեան Յովհաննէս, դերձակ, ծնած 1907ին Պարտիզակ, այժմ Փարիզ։ Պէքմէզեան Լեւոն, ելեկտրագէտ, ծնած 1906ին Մալաթիա, այժմ Սէնթ-Էթիէն։ Պօտուքեան Հրանտ, կօշկակար, ծնած 1909ին Գոնեա, այժմ Փարիզ։ Գարատայեան Արթիւռ, սափրիչ, ծնած 1915ին Սոնկուրլի, այժմ Սէնթ-Էթիէն։ Շահվէրտեան Թորգոմ, դերձակ, ծնած 1909ին Տիվրիկ, այժմ Փարիզ։ Ճէվահիրճեան Ալեքսանտրա-Աննա-Ռօզա, ծնած 1906ին Իզմիր, այժմ Ավինեօն։ Էլմասեան Ալպէր, մեքենագէտ, ծնած 1918ին Պոլիս, այժմ Փարիզ։ Գազազեան Համբիկ, պաշտօնեայ, ծնած 1903ին Պոլիս, այժմ Նանթ։ Գազանճեան Հայկ-Արամ, կօշկակար, ծնած 1912ին Էրզրում, այժմ Կռօլէ։ Քրքէճէլեան Րաֆֆի, ելեկտրագէտ, ծնած 1919ին Իզմիր, այժմ Գուռպըվուա ։ Գդիլեան Եռնէսթ-Օհաննէս, անուշավաճառ, ծնած 1907ին Տրապիզոն, այժմ Մարսէյլ։ Քիւրքճեան Ժիրայր, բանուոր, ծնած 1905ին Իզմիր, այժմ Փարիզ։ Մամասեան Գրիգոր, զինուոր, ծնած 1923ին Պոլիս, այժմ Լիոն։ Միքայէլեան Միքայէլ, կօշկակար, ծնած 1904ին Վառնա (Պուլկարիա), այժմ Մարսէյլ։ Միրիտճեան Արթիւռ, գործաւոր, ծնած 1926ին Պոլիս, այժմ Սավինիի սիւր Օռժ։ Նալպանտեան Օննիկ, բանուոր, ծնած 1906ին Կեսարիա, այժմ Մարսէյլ։ Փարաթեան Յարութիւն, սափրիչ, ծնած 1911ին Պիլէճիկ, այժմ Իսի լէ Մուլինօ։ Սարայտարեան Ժիրայր, դերձակ, ծնած 1908ին Կէյվէ, այժմ Պուա-Գոլոմպ։ Վարդանեան Ժոզէֆ, առեւտրական, ծնած 1908ին Պոլիս, այժմ Փարիզ։ Զատճեան Միհրան, ժամագործ, ծնած 1916ին Պաթում, այժմ Մարսէյլ ։ Պուրուշեան Բարսեղ, կօշկակար, ծնած Ատաբազար, այժմ Մարսէյլ, Աճէմեան Ժագ, բանուոր, ծնած 1908ին Պրուսա, զաւակը՝ Նորայր-Փասքալ, ծնած 1916ին Սէն-Շամոն, կինը՝ Զալըգեան Աղաւնի, ծնած 1909ին Պրուսա, այժմ Սէն-Շամոն։ Արսլանճեան Վահրիճ, առեւտրական, ծնած 1907ին Սունկուրլու, զաւակը՝ Գոլէթ-Սոնիա, ծնած 1939ին Սէնթ-Էթիէն, կինը՝ Աւետիքեան Վազգանուշ, ծնած 1908ին Ինէպօլի, այժմ Սէն-Շամոն։ Արսլանեան

(Շար.)

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Գ.

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

ԵՈԶԿԱՏԻ (ՊՈՂԱԶԼԵԱՆ) ՄԷՋ.—

Մօտաւորապէս վաթսուն զինեալ Հայեր, Պողազլեանի շրջանէն Զագմաք գիւղի վրայ յարձակում գործեցին։ Բազմաթիւ Հայեր ալ Անգարայի մօտիկ Եգնայի անտառներուն մէջ պահուըտած, ու մօտաւորապէս 300 հոգիէ բաղկացեալ զինեալ ուժեր ղրկած էին Զօլագ Ալի գիւղը, ուր եւս գետին գտած էր ապստամբական շարժումը։ Եոզկատի Քոմ - Գուլու գիւղէն երեք հարիւրէ աւելի հրոսակներ (հայդուկներ, ըսել կ'ուզէ, Ա. Ա.), այդ շրջաններու բոլոր գիւղերը կրակի տուած էին եւ Սեպտեմբեր 15ին, 1915 յարձակում գործած էին զինուորական, ոստիկան զօրաց եւ ոստիկանական մեր ուժերուն վրայ ։

Զաթըրքէպիր գիւղին մէջ, հարիւրի մօտ Հայեր, փողոցներու եւ տուներու մէջ կռուի թումբեր պատրաստած էին։ Օրերով կռիւ մղեցին այդ պատնէշներուն ետեւ ծածկուած։ Ի վերջոյ, հալկադրուեցան խոյս տալ դէպի Քըզըլքասըմ։

Բոլոր այս ապստամբական շարժումներուն ի տես, բանակը սկսաւ իրագործել աքսորի ծրագիրը, երկրի բոլոր անկիւններուն մէջ։ (Թալէաթ կը գործածէ «գաղթ» (քէհճիր) բառը։ Անշուշտ ըսել կ'ուզէ քոճագաղթ կամ աքսոր, Ա.)։

Աքսորի նախաձեռնութիւնը պատճառ դարձաւ որ կատարեալ ներքին պատերազմի մը գոյնը ստանան հայկական կռիւները։ Բուռն կռիւներ սկսան եւ Թուրքերու մէջ համոզում դարձաւ այլեւս աղփրողութիւնը, թէ Հայերու նպատակն է՝ Ռուսերու օժանդակութեան յենած, ոչնչացնել թուրք բնակչութիւնը։ Միաժամանակ, թուրք ժողովուրդի բնաջնջումը պիտի դիւրացնէր հաշուեյարդարը թուրք պետութեան։

Երբ աքսորը սկսաւԱնատոլուի զանազան նահանգներուն մէջ, Պոլսահայութեան մէջ ծայր տուաւ անօրինակ յուզում մը եւ Յեղափոխական բոլոր կմիտէները սկսան տենդագին գործունէութեան ։

Հայ Յեղափոխական Կազմակերպութիւններու կեդրոնական իշխանութիւնը, որ կը գտնուէր Պոլսոյ մէջ, բացառիկ կարեւորութիւններու տէր էր ։ Միաժամանակ, Պոլիս կեդրոնն էր զինուորական բոլոր գործողութիւններուն։

ՊՈԼՍԷՆ ԳՈՆԻԱ ԵՒ ԱՅԼՈՒՐ.—

Պլսոյ պաշարման վիճակի հրամանատարութիւնը, ամէն կարգի ապստամբական կամ դիմադրական շարժումի առաջքն առնելու համար մայրաքաղաքին մէջ, հրահանգ տուաւ ձերբակալել եւ Պոլսոյ սահմաններէն դուրս հանել բոլոր այն հայ ղեկավար դէմքերը, որոնք գործունէութիւնը կրնար ունէլ չափով ու ձեւով վտանգել Նեղուցներու ապահովութիւնը ։

Ոստիկանութեան Տնօրէնը անմիջապէս տեղեակ պահեց զիս այս որոշումին։ Ձերբակալելի հայ վտանգաւոր դէմքերու մէկ մասը Գովկասահայեր էին։ Բոլորը մէկանց՝ մէկ գիշերուան ընթացքին առնուեցան իրենց տուներէն եւ ղրկուեցան Գոնիա։

Հետագային տուուղուեցաւ, թէ այդ մարդիկը Գոնիա տանելու պարտականութիւն ունեցող ոստիկան զինուորներ սպաննած են հայկական ծելինները՝ երբ հրահանգ տրուած էր իրենց Անգարայի Պատերազմական Ատեանը առաջնորդել զանոնք, դատուելու համար։ Երբ հաստատուեցաւ, թէ յանցաւոր են ոստիկ. զինուորները, բոլորն ալ ծանր պատիժներու եւ նոյնիսկ մահուան դատապարտուեցան։ (Թուրք Արդարադատութեան այս գովելի շարժումներ իրողութիւն է (!) անշուշտ, ու մենք ալ կը ծափահարենք զիրենք..., Ա. Ա.)։

Վարդգէս (Վարդգէս ըսել կ'ուզէ, Ա. Ա.) Էֆէնտիին թելադրեցի բազմիցս, նոյնիսկ նիւթական օժանդակութիւն խոստացայ, որպէսզի թողու Պոլիսը եւ հեռանայ։ Իր կինը եւս տեղեակ է այս իրողութեան։ Եւ սակայն, Վարդգէս չուզեց հեռանալ։ Հետագային միայն տուուղուեցաւ, որ Պոլսոյ կուսակցական կազմակերպութեան մաս կը կազմէր։

Պատերազմական Ատեանի որոշումին վրայ, Տիարպէքիրի աքսորականները վերադարձան Պոլիս։ Միջամտեցի պատկան իշխանութեանց մօտ, որպէսզի աքսորի կարաւաններուն չխառնուին այլեւս անոնք։ Զինուորական իշխանութիւնները, սակայն, անզիջող մնացին, ու ճամբայ հանեցին զիրենք ։

Աւելի վերջ տեղեկացանք, թէ Ահմէտ եւ Հալիլ անունով երկու դատարկապորտներու յարձակման ենթարկուած ու սպաննուած են։ Պատերազմ. Ատեանը մահուան դատապարտեց յարձակման հեղինակները (Ու, անշուշտ, արդարութիւնը գտաւ իր տեղը..., Ա. Ա.)։

(16)

(Շար.)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՐ ԵՐԿԵՐ, բացառիկ թիւ, նուիրուած Խ. Հայաստանի 26րդ տարեդարձին ։ Պատկերազարդ. գին 20 Ֆրանք։ Ցպ. Ց. Թիւրապեան, Փարիզ ։

այս տրոհումը առաջարկեցի իմ կուսակցութեանս եւ ան հաւանութիւն յայտնեց միաձայն։ Այդ տրոհումը ուրիշ իմաստ չունի եթէ ոչ մեր ծառայելու կամքը եւ անսահման անձնուիրութիւնը Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ Ֆրանսական Հանրապետութեան»։

ԻՆՉ Կ'ԸՍԵՆ ՄԻՒՍՆԵՐԸ

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ համայնավար կուսակցութիւնը ահագին զիջումներ կատարեց, պահելով հանդերձ իր իրաւունքը՝ երեք գլխաւոր նախարարութիւններէն մէկն առանալու, (ազգ. պաշտպանութիւն), սակայն ձեռնարկը ձախողեցաւ, իբրեւ հետեւանք Ժողովրդական Շարժումի (M. R. P.) եւ ձախակողմեան խմբակցութեան մէկ հատուածին ընդդիմութեան։

Լէոն Պլում 48 ժամուան մէջ հինգ անգամ խորհրդակցած էր Թորէզի եւ Ժաք Տիւքլոյի հետ, ելք մը գտնելու համար։ Արդարեւ, Ժողովրդականները եւ արմատականները համաձայն չէին որ համայնավարի մը յանձնուի ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը։

Լէոն Պլում վստահ էր թէ Ազգ. Ժողովը հաւանութիւն պիտի յայտնէ իր կազմած կառավարութեան։ Մորիս Թորէզ կը յայտարարէր տեսակցութեան մը առթիւ.— «Մենք վճռած ենք ուժ տալ Լէոն Պլումի դահլիճին»։ Միւս Մորիսը, Շուման, նախագահ Ժողովրդական Շարժումի, ըսաւ.— «Իմ զգացումներս նպաստաւոր են կառավարութեան համար, շատ համակրալիր՝ մարդուն համար»։

Le Populaire, ընկերվարական պաշտօնաթերթը, կը փառաբանէ կուսակցութեան քաջութիւնը, այնքան ծանրակշիռ պարագաներու մէջ։

★ Նոր կառավարութեան գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ եռամսեայ նախահաշիւ մը քուէարկել եւ խիստ խնայողութիւններ կատարել։ Հաւանական չէ որ Պ. Լէոն Պլում մեծ փոփոխութիւններ կատարէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, հինգ շաբթուան ընթացքին։ Երբ Հանրապետութեան նախագահն ընտրուի յառաջիկայ յունուարին, կառավարութիւնը պիտի հրաժարի համաձայն սահմանադրութեան։ Լէոն Պլում կը յուսայ նոր եռանդ մը ներարկել ազգին, այս կարճատեւ պաշտօնավարութեան շրջանին։

Խռովութիւններ Ատրպատականի մէջ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը հրամայեց մայրաքաղաք ղրկել Ատրպատականի կուսակալը, Ճավիտ եւ նահանգային խորհուրդին նախագահը՝ Սապութարի։ Աքէշ թերթին Թաւրիզի թղթակիցը կը գրէ թէ կառավարական զօրքը գնդացիրի կրակ բացաւ, պաշտպանելու համար երեք դեմոկրատներ, երբ անոնք բանտ կը փոխադրուէին քաղաքապետարանէն։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ ամանք փորձեցին սպաննել երեք կալանաւորները։

Թէհրանի պատերազմական նախարարութիւնը ոչ կը հերքէ, ոչ ալ կը հաստատէ այն լուրերը թէ աւելի քան 100 ռուս դաշնակիցներ սպաննուած են Ատրպատականի մէջ, վերջին երեք օրերու ընթացքին, ռատիկաններու եւ զինուորներու կողմէ։ «Աթէշ» թերթը կը գրէ թէ Արտէպիլի մէջ քառասունէ աւելի դեմոկրատներ սպաննուած են, կառավարական զօրքին ժամանումէն առաջ։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, կառավարական զօրքը բռնած է երկու միլիոն րեալ (15.000 սթերլին) զոր դեմոկրատներուն վարիչը՝ Փէշավերի կը փորձէր միասին Ռուսիա տանիլ։ Իր կառքը ցեխին մէջ խրած ըլլալով, լքուած էր կէս ճամբան։

★ «Իւմանիթէ» կ'իմանայ թէ հարիւրաւոր քաղաքացիներ ձերբակալուած են Թաւրիզի մէջ, թէ կառավարական զօրքը գրաւած է Միանտապը, բայց ուրիշ բազմաթիւ քաղաքներ դեռ կը դիմադրեն։ Թիւտէհ կուսակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որով կ'ըսէ թէ պիտի չմասնակցի երեսփ. ընտրութեանց, «քանի որ ամէն ազատութիւն կաշկանդուած է»։

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքը յառաջ կը խաղայ դէպի կեդրոնական Քիւրտիստան։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ղազի Մուհամմէտ եւ ուրիշ քիւրտ ցեղապետներ անձնատուր եղած են կառավարական զօրքին, Միանդապի մէջ, Թաւրիզէն 70 քիլոմեթր դէպի հարաւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ պիտի հռչակէ քանի մը օրէն, համաձայն իր վարիչներէն Նէհրուի յայտարարութեան։ Վերջին պահուն հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ազգ. Ժողովը համաձայն չէր այդ յայտարարութեան ըլլայ առանց Իսլամներու մասնակցութեան։

ՉՈՐՍ ԺԱՄ ՍՈՒԳ պիտի պահուի այսօր, չորեքշաբթի, ամբողջ Յունաստանի մէջ, իբրեւ բողոք Միացեալ Ազգերուն դէմ «որ անտեսած է Յոյներու ազգային պահանջները»։ Ցոյցը կազմակերպած է Համահելլենական խորհուրդը, պատուիրելով դադրեցնել ամէն գործունէութիւն, նոյն իսկ հեռախօսն երթեւեկը ժամը 6էն 10։ Ամէն հա-

ղորդակցութիւն պիտի դադրի եւ քաղաքացիները տունը պիտի մնան, եկեղեցիներու զանգակները պիտի ղօղանջեն, դրօշները կէս պիտի պարզուին եւն.։ Զօր. Սմուց, Հարաւ. Ափրիկէի վարչապետը, որ Աթէնք հանդիպած էր, մեկնելէ առաջ յայտարարեց թէ «բրիտանական կայսրութիւնը երբեք պիտի չլքէ Յունաստանը»։

ԱՆՍՈՎՈՐ ՑՈՒՐՏ ՄԸ կը տիրէ ամբողջ Եւրոպայի մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ Գերմանիա, Անգլիա, Իտալիա եւ Ֆրանսա։ Փարիզի մէջ երէկ ջերմաչափը 10 կը ցուցնէր զերոյէն վար։ Գաւառի մէջ շատ աւելի խիստ է եւ տեղ-տեղ ձիւն կը տեղայ։ — Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդը որոշեց որ մարդ գլուխ 350 քիլօ ածուխ բաժնուի ժողովուրդին։

ՄԱՐՍԷՅԼԸ համայնավար քաղաքապետ մը պիտի ունենայ, առաջին անգամ ըլլալով։ Կիրակի օր տեղի ունեցան քաղաքապետական խորհուրդին ընտրութիւնները, հետեւեալ արդիւնքով,— 42 համայնավար, 17 ընկերվարական, 4 արմատական եւն.։ Այս ձախ հոսանքները ճակատ կազմեր էին Ժողովրդական Շարժումին դէմ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ զսպողական միջոցներ ձեռք առնելու շրջանը լրացած է, կ'ըսեն Մ. Նահանգներու պաշտօնական շրջանակներուն մէջ։ Այս իմաստով հրահանգներ տրուած են զինուորական իշխանութեանց, պատուիրելով որ զինուորները չատեն Գերմանները, այլ օգնեն վերաշինելու իրենց աւերեալ երկիրը։

Պ. Աշոտ Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Ժիրայր Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Յարութիւն Ֆրէնկեան, Տիկին Մկրտիչ Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Պենոն Տէյիրմէնճեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Մինասեան, Մսրեան, Փափազեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն արկածալի մահը

ՇԱՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

իրենց զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, եղբօրորդւոյն, զարմիկին եւ ազգականին, որ տեղի ունեցաւ, 14 Դեկտեմբեր, շաբաթ, իր բնակարանին մէջ, (28 rue Leconte de Lisle) 21 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի չորեքշաբթի 18 Դեկտ. ժամը 2.30ին, Փարիզի Հայոց եկեղեցին։ Մարմինը պիտի ամփոփուի Փէր լա Շէզի գերեզմանատունը, իր ընտանեկան դամբարանին մէջ։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութիւնը ցաւով կը տեղեկացնէ թէ հայրենակից ԽՈՐԷՆ ՓՈՍԹՕԵԱՆ որ ինքնաշարժի արկածով մը Փիթիէի հիւանդանոցը փոխադրուած էր, մեռած է գործողութեան պահուն, իր ետին ձգելով կինը եւ հինգ զաւակները

Տէր եւ Տիկին Լութվիկ Քաշըքճեանեան իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրով կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ զաւկին՝ վաղամեռիկ ԷԼՄԱՍ ՔԱՇԸՔՃԵՄԱՆԵԱՆԻ կսկծալի մահուան առթիւ (19 տարեկան)։

Մասնաւոր շնորհակալութիւն Սէօլէզցի երիտասարդ բժիշկ Պ. Լեւոն Ջատիկեանի որ անձնուիրաբար խնամեց զայն։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պանեէօ Քաչանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Bourg la Reineի salle Municipaleի մէջ, մեթրօ Ligne de Sceaux, եւ օթօպիւս 188 թիւը Փորթ Օրլէանէն առնել եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Ֆր. Հայ Կապոյտ Խաչի տօնածառ հանդէս, «Մանուկներու Օր»ուան առթիւ, 21 Դեկտեմբեր, շաբաթ երեկոյ, ընկեր Յակոբ Կօչկակարեանի կառատան մէջ։ Մանրամասնութիւններ տեղւոյն վրայ։

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, Պըրոցի Նորակառոյց սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին Sociétés Savantes, կը խօսի ընկեր ՊԵՏՐՈՍ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ։ Հայերէնի դասերը 8էն 9 նոյն օրը։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղին դասախօսական ժողովը այս չորեքշաբթի, սովորական հաւաքատեղին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտոսոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս ուրբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ.Յ.Դ. ՋԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Խրիմեան ըլպըոցը։

ԻՍԻԻ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»ի երեկոյթ-պարահանդէսը՝ այս շաբաթ, 21 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ազատ»ի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական բաժինը ղեկավարութեամբ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ։ Կը հովանաւորէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը։ Մուտքը 50 Ֆր.։

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի, 1 Յունուար ժամը 3էն կէս գիշեր, Expositionի սրահին մէջ։ Ցիտունէ աւելի մանուկներ բեմին վրայ, մեծ պատրաստութեամբ։ Կաղանդի ծառ եւ կաղանդ պապա։ Կը հրաւիրուին գաղութին բոլոր երախաները։ Եւրոպական պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ երեկոյթ-պարահանդէսը, 11 Յունուար շաբաթ երեկոյ, 7 rue Saulnier։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Գ. ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ, «ԵՓՐԱՏԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» կամ «Քղի եւ շրջակայ գաւառները» պատմութիւն-աշխարհագրութիւն գիրքը, որուն առաջին հատորը շուտով լոյս պիտի տեսնէ, այժմէն արձանագրուողներուն համար պիտի արժէ 200 ֆրանք, իսկ հասցէներուն.— Կրնան դիմել հետեւեալ հասցէներուն.— 200 ֆրանք, կրնան դիմել հեղինակին K. Tourikian, 133 Bld. de la Libération, Marseille. K. Antiguian, 29 rue Leon Bourgeois, Marseille. Kopian 46 Ch de Chateau Gombert,St.Jerôme,Marseille, T. Kilndjian, 36 Bld. Louis Fournier. La Rosiere. Marseille. G. Djerahian, 524 Chemin de Mazargue, St. Anne. Marseille.H. Papazian, 71 Ave. Montreuil Fontenay (Seine). M. Emirkahian, 28 rue du Levant, Vincennes (Seine). Գրքերու առաքման ծախքը գնողին վրայ է։ Հրատարակիչ մարմնի ներկայացուցիչ՝ Յ. Փափազեան։

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, 3ամս. 300, Ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Jeudi 19 Décembre 1946 Հինգշաբթի 19 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4883-Նոր շրջան թիւ 522 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր.

Արտակարգ խստութիւններ Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն Գշ. օրուան թուականով. — Կառավարութիւնը այսօր արգիլեց Բանուորներու եւ Գիւղացիներու ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Թուրք Ընկերվարական Կուսակցութիւնը։ Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ երկուքն ալ համայնավարներու ղեկավարութեան տակ էին։ Միեւնոյն ատեն անորոշ ժամանակով խափանուեցան ութ թերթեր Անգարայի եւ Պոլսոյ մէջ եւ արգիլուեցան համայնավարական քարոզութիւնները։

Վերոյիշեալ կուսակցութիւնները ջնջուեցան համաձայն պաշարման վիճակի օրէնքին, որ վերջերս երկարաձգուեցաւ վեց ամիս եւս եւ որ կը գործադրուի 1940էն ի վեր։ Թերթերու խափանումը անհրաժեշտ համարուած է «յանուն հանրային ապահովութեան»։ Կ՚ըսուի թէ բազմաթիւ փաստաթուղթեր բռնուած են։ Պաշարման վիճակը, որ կը գործադրուէր հիւսիսային արեւելեան նահանգներուն մէջ, տարածուեցաւ Պոլսոյ շրջանին եւ Թրակիոյ մէջ, մինչեւ պուլկարական եւ յունական սահմանագլուխները։ Լուծուած են նաեւ Սէնտիքաներու միութիւնը եւ բանուորական ակումբը։ Խափանուած թերթերու տպարանները փակուեցան։

Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարութեան այս գործողութիւնը փոքր մաքրագործում մըն է եւ կրնայ ազդարարութիւն մը կազմել «խռովարարական շարժումներու դէմ»։ Դիտելի է որ այս գործողութիւնը կը զուգադիպի Իրանի հակաքոլէկիւ ուժերուն աշխուժացման եւ ուրիշ դէպքերու։ Պոլսոյ մէջ կը կարծեն թէ Թուրքիա կ՚ուզէ օգտուիլ Խորհրդային Միութեան թուլացումէն որուն քանի մը նախանշանները նշմարուեցան Թուրքիոյ թէ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան մէջ։

Այս անակնկալ գործողութեան կարեւորութիւնը աւելի շեշտուեցաւ գիշուերական զեկոյցով մը՝ Անգարայի պաշտօնական մեքենէն, համայնավարական քարոզութիւնը եւ հրատարակութիւնները արգիլուած են պաշարման շրջանին մէջ։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ գինուոր. ատեան մը կը զբաղի այս հարցով եւ պիտի քննէ բոլոր բռնուած թուղթերը։ Զինուորական իշխանութիւնը ամէն իրաւասութիւն ունի խափանելու որ եւ է հրատարակութիւն որ վնասակար կը համարուի ապահովութեան կամ հանրային անդորրութեան համար։

ՀԱՑՆԵՐԷՆ ԹԵՐԹ ՄԸՆ ԱԼ ԽԱՓԱՆՈՒԱԾ

Այս խստութիւններէն քանի մը օր առաջ, վարչապետը, Րեճէպ Փէքէր հեռագրական կոչ մը ուղղած էր Պոլսոյ ուսանողներուն, յորդորելով հանդարտ կենալ եւ չկատարել այնպիսի ցոյցեր «որոնք ուրախութիւն պիտի պատճառեն միայն խռովարարներու»։

Անորոշ ժամանակով խափանուած թերթերն են Սէրթիսէ, Սէս, Կիւն, Ֆիկիր, Տասք պարբերականները եւ Նոր Օր լրագիրը։ Բոլորն ալ ամբաստանուած են թէ արգիլուած երկու քաղաքական կուսակցութեանց եւ անոնց ուղեկից հոսանքներու քարոզութեան կը ծառայէին։ Առաւօտ թերթ մը, Նարքէ, չորս ամիս դադարման դատապարտուեցաւ այն ամբաստանութեամբ թէ իր յօդուածներէն մին կը դրդէր քանդել երկրին քաղաքական եւ դատական կարգուսարքը։ Նոյնպէս չորս ամիս դադարման դատապարտուեցաւ «Պէօյիւք Տօղու» շաբաթաթերթը, որովհետեւ «իր յեղափոխական գաղափարները վնասակար կը համարուէին ապահովութեան համար»։

● Վերջին լուր մը համաձայն, Գշ. գիշեր ձերբակալուեցան Գիւղացիական եւ Ընկերվարական կուսակցութեանց ղեկավարներէն մօտ քառասուն հոգի, որոնց գլուխը կը գտնուին երկու վարիչները, Տօքթ. Շէֆիք եւ Խասան Աւնի։ Այս խստութեանց հետեւանքով կը խափանուին Թուրքիոյ բոլոր ձախակողմեան կազմակերպութիւնները եւ հրատարակութիւնները։

★ Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ անգլ. նաւատորմին մէկ Սելանիկ պիտի հասնի այսօր։ Մօտերս թերթական նաւատորմին մը եւս կը սպասուի Նոյնանահանգիստը։

ՓԱՐԻԶԻ ՓՈՒԱԶԱՆՆԵՐԸ իրար անցած են, եւ կ՚ըսեն թէ աւելի պաշարը հազիւ երկու շաբաթ կրնայ բաւել։ Սանր դժուարութիւններ կը սպասուին խնճոյքներին, նկատելով որ ամերիկեան ալիւր պիտի չգայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՐՎԻԼ ԵՒ ՍՈՐՎԵՑՆԵԼ

Գրքոյկ մը՝ «Ֆութպոլ», 46 մեծադիր էջ, մաքուր տպագրութեամբ եւ գծագրերով։

Կողքին վրայ՝ անծանօթ անուն մը, — «Թարգմանեց եւ ամփոփեց Աւետիս Սարգիսեան»։ Տպ. Երուսաղէմ, 1946։

Որքան ալ անծանօթ, այս պարոնը կրնայ ժողովրդական դէմք մը դառնալ նոր սերունդին մէջ, այս հատորիկով։

Ան մատչելի լեզուով մը կը բացատրէ գնդախաղի զանազան ձեւերն ու կանոնները։ Պատկերներ ալ զետեղուած է, նորահասներու եւ անվարժներու համար։

Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ պարոն ստանձնած է հայերէնի թարգմանել շարք մը անգլերէն բառեր, որոնք մինչեւ այսօր ալ բերնէ բերան կը շրջին, շնորհիւ մեր մարզական միութեանց անհոգութեան։

Տարիներ առաջ, բաւական յաջող փորձեր կատարուեցան Պոլսոյ մէջ։

Այդ օրերէն կը մնան, Ճշգրտկէտ (կօլ), վերջապահ, կիսապաշտ եւն. բառերը։

Ձեմ գիտեր, նոր գրքոյկին հեղինակը պարբերական է կը ճանչնայ թարգմանուածները, թէ բոլորովին նոր ձեռնարկ մըն է որ կը կատարէ։

Ամէն պարագայի մէջ, ճիշդ 39 անգլերէն մասնագիտական բառերու հայերէնը նշանակած է մեծ յաջողութեամբ։

Քանի մը նմոյշներ —

Goal-line = բերդագիծ, Half-way-line= կիսագիծ, offside — մեկուսի, penalty—հատուցում, linesman—սահմանապահ, goal-post — բերդի ձող եւայլն։

Դժուար է սորվիլ եւ գործածել այս բառերը գոնէ մարզական նկարագրութեանց մէջ, որպէսզի մեր թերթերն ալ մարզաշտերի չվերածուին, «հաֆ-թայմերով», «փասերով», «փենալթիներով» կամ «չամփիատային չեմփիոնատով» (Ս. Հայաստան)։

ՎԱՀԷ

Մարսէյլի համերգը անիելով

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 21.30ին Մարսէյլի անթերը հաղորդեց «Արմէնիա» երգչախումբին կիրակի օրուան համերգին գլխաւոր մասերը, ղեկավարութեամբ Պ. Վարդան Սարգսեանի։ Նախ լսուեցան երկու եկեղեցական երգեր, մէկը՝ պատարագի եղանակներէն որոնց մասին խօսնակը բացատրութիւններ կուտար։ Յետոյ հարցումներէն ուր գիտնականներ մեր պատասխանեցին, բացատրելով երգերը եւ տեղեկութիւններ տալով երգչախումբին կազմութեան մասին։

Երկրորդ բաժինը սկսաւ գութանիրգով (Զիգ տու. Բաշի) եւ յաջորդաբար լսեցինք հայաստանեան երգեր (Թագւորի մեր դուրս աբի, Լուսնակն ա. Առւշ) եւն։ Դժբախտաբար մեկարոյծ ալիքներ երբեմն կը խանգարէին եղանակներուն պայծառութիւնը։

Ինչպէս նախորդ անգամ, անթելի այս ձեռնարկն ալ յաջողուած էր Պ. Աշոտ Մալաքեան։ Կը սպասենք մեր թղթակցին նկարագրութեան՝ բուն համերգի մասին որ շատ յաջող անցած է։

Ցաւով էր նաեւ Փարիզի Հայկ. Երգչախումբին համերգը՝ կիրակի օր, ղեկավարութեամբ Պ. Արայ Պարթեւեանի։ Սալ Կավօն լեցուած էր ամբողջութեամբ։

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԻ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ կը սկսի, սաստիկ ցուրտին հետեւանքով։ Պաշտօնական զեկոյց մը կը ծանուցանէ թէ կացութիւնը աւելի դժուարացած է, ջուրերը սառած են, հոսանքի սպառումը աւելցած է եւն.։ Հետեւաբար, ելեկտրական հատատութիւնը, որ հիմակ կը վերահաստատուէր մասամբ կոխէլէն ամիջապէս վերջը, կրճատման ենթակայ շրջաններուն մէջ, Դշ. օրէն սկսեալ հոսանքը պիտի վերահաստատուի համաձայն հին օրերու ծրագրին մէջ նշանակուած ժամուն։ Եթէ սպառողները չպահպանեն գործածել, հոսանքին վերահաստատումը կրնայ ուշանալ մինչեւ ժամը 18 կամ 19։ ժամը 19.30էն վերջն ալ հոսանքի ընդհատումներ կրնան տեղի ունենալ, փոխն ի փոխ։

Ընկերվարական դահլիճը վստահութեան շահեցաւ 2ի դէմ 544 ձայնով

Լէոն Պլումի կազմած ընկերվարական դահլիճը Գշ. օր Ազգ. ժողովին ներկայանալով, կարգաց իր յայտարարութիւնը եւ վստահութեան շահեցաւ 2ի դէմ 544 ձայնով։ Ձեռնպահ մնացին 70 հոգի։ Դէմ քուէարկողներէն մէկը Լուի Մառէնն էր, միւսը՝ պահպանողական երեսփոխան մը։

Հինգերորդ առաժամեայ դահլիճն է այս որ կը կազմուի Թերդ հանրապետութեան մէջ, ազատագրութենէն իվեր։

Վարչապետը իր յայտարարութեան մէջ մանաւանդ շեշտեց թէ կառավարութեան գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ հաւասարակշռել նմնազոյց յատուկ ելմտացոյց մը եւ աշխատելու տնտեսութեան համար։ Նախորդ ելմտական նախարարին՝ Պ. Ռոպէր Շումանի հաշիւներուն համաձայն, առնուազն 190 միլիառ ֆրանք պէտք է խնայել ներկայ նախահաշիւէն որ կ՚անցնի 650 միլիառը։ Կը հաւաստեն թէ նոր ելմտական նախարարը, Անտրէ Ֆիլիփ, ընդհանրապէս պիտի հետեւի իր նախորդին պատրաստած խնայողական ծրագիրներուն։ Կարծողներ կան թէ աւելի խիստ կրճատումներ պիտի կատարէ զինուորական ելմտացոյցին մէջ։

Ելմտական նախարարութեան պաշտօնեաները գիշեր ցերեկ կ՚աշխատին, որպէս զի խնայողական նախահաշիւ մը կազմեն 1947ին առաջին երեք ամիսներուն համար։ Այս նախահաշիւը պէտք է քուէարկուի Դեկտեմբեր 23ի կէս գիշերին։ Ցաւ որդ օրը, երբ Հանրապետութեան Խորհուրդը ժողով գումարէ, Նոր Սահմանադրութիւնն ի զօրու կը դառնայ եւ եթէ նախահաշիւը քուէարկուած չըլլայ մինչեւ այն ատեն, հարկ պիտի ըլլայ երկու ժողովներուն քննութեան ենթարկել, ինչ որ կը նշանակէ քաշքշել մինչեւ փետրուար։

Լէոն Պլումի կառավարութիւնը կը յուսայ տեւել մինչեւ յունուարի երկրորդ կամ երրորդ շաբթը, — մինչեւ որ ընտրուի Հանրապետութեան նախագահը։ Այն ատեն նորընտիր նախագահին կ՚իյնայ մէկուն յանձնել Դ. Հանրապետութեան կառավարութեան կազմութիւնը։ Այդ առթիւ անշուշտ պիտի սկսին կուսակցական հակամարտութիւնները եւ եթէ համայնավարներն ու ժողովրդականները աւելի հաշտարար դիրք մը չբռնեն իրարու հանդէպ, նորէն անել մը պիտի բացուի։

Թերթերը կը գրեն թէ առլսաւ ինկաւ սեւ շուկային մէջ, շնորհիւ նոր դահլիճին շահած վստահութեան։ Այսպէս, Գշ. առաւօտ 350 ֆրանքի կը ծախէին, բայց մինչեւ կէսօր այնպիսի անկում մը կրեց որ տեւնուած չէր երբեք շաբաթէ ի վեր, ինչպէս կը գրէ «Նիւ Եորք Հէրըլտ»։ Կարծողներ կան թէ պիտի իջնէ մինչեւ 320ի, մինչդեռ 300էն 375ի բարձրացած էր երկու ամսուան ընթացքին (հարցը միշտ սեւ շուկայի մասին է, օրինական գինը կը մնայ 120)։

Վարչապետին յայտարարութիւնները

Լէոն Պլում կարդալով կառավարութեան յայտարարութիւնը, շեշտեց թէ իր գլխաւոր հոգը պիտի ըլլայ «տնտեսական օգնութիւն մը հասցնել երկրին ճիշդ այն պահուն ուր դժուարին կացութիւն մը կը սպառնայ վտանգաւոր դառնալ, երկարաձգուելով»։

— «Զոհողութիւններ պիտի պահանջուին երկրէն։ Մենք պատրաստ ենք իր առջեւ ստանձնելու նոր անհրաժեշտ պատասխանատուութիւնը, գիտնալով հանդերձ որ ժողովրդականութիւն պիտի չվայելենք անոնց։ Բայց պահանջուած զոհողութիւնները պիտի չանցնին անհրաժեշտէն անդին, ինչ որ կը նշանակէ խիստ խնայողութիւններ, ջնջում բոլոր մսխումներու եւ չաչալութեանց, խելացի գործածութիւն բոլոր նիւթական աղբիւրներու։ Այդ զոհողութիւնները պէտք է բաժնուին կատարեալ արդարութեամբ, ծանրօրէն զարնելով անոնք որ աւելորդ բաժին մը ունին, խնայելով անոնց որոնցմէ աշխատանքը ամէնէն տաժանելին է եւ ամէնէն ապերախտը։ Ուրեմն ամէն բանէ առաջ պիտի հետապնդուին խարդախութիւնը եւ տուրքերը ծածկելու խաղերը եւ պիտի հաւաքուին ապօրէն շահերը։ Այս նոր զոհողութեանց փոխարէն, կարողն ճիգ մը պիտի փորձուի, աշխատաւորներու նիւթական կեանքը դիւրացնելու եւ ապրուստի գինը կրճատելու համար։ Կարելի չէ մեծ զոհողութիւններ պահանջել ժողովուրդէ մը առանց մեծ յոյսեր ներշնչելու անոր։ Մենք կը հաւատանք, ինչպէս դուք բոլորդ, մեր երկրի ապագային։ Մենք համոզուած ենք թէ իր վերականգնումի եւ բարգաւաճման բոլոր նիւթական աղբիւրները կան ինքն իր մէջ։ Արդիացնելով իր մեքենական կազմը եւ աշխատանքի մեթոտները համաձայն պատրաստուած նոր ծրագրին, մեր երկիրը կրնայ եւ պարտի դալիք տարիներու ընթացքին հասնիլ արտադրական կարողութեան այնպիսի աստիճանի մը զոր տեսած չէ մինչեւ հիմա»։

Արտաքին քաղաքականութեան մասին ալ խօ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Պարզ ճաշեր կամ ընթրիքներ չէին անոնք որոնց մասնակից եղայ Հայաստանի մէջ։ Անոնք միջոցներ էին կարծես ստեղծելու երազային մթնոլորտի մը մէջէն հայրենի քաղցրութեամբ թաթաւուն աշխարհ մը։ Բաժակներուն մէջ Հայոց այգիներուն գինին չէր միայն որ կը շողշողար կախարդօրէն, այլ անգուշակելի կրակներու ջերմութենէն կազմուած ոսկին։

Այս էր պատճառը անշուշտ որ երկարատեւ ժամերը կը սահէին եւ մենք տակաւին յագեցած չէինք ըլլար, եւ գինովութիւնը աստուածային ուրախութիւնն էր սիրտերը արծարծող։

«Զուարթնոց»ը տեսայ, Թորամանեանի թանգարանը։

Աշունը ոսկեջրած էր արդէն այն գեղուղէշ նազելաշարժ բարտիները, որոնք Երեւանէն Էջմիածին տանող հիանալի ճամբան կ'եզերեն երկար շարքերով։ Աշնանային թախիծը չէր անշուշտ որ ծանրացաւ սրտիս մէջ, այլ Զուարթնոցի աւերակներէն տպաւորուեցայ ցաւատանջ զգացումով։

Մեր ցեղը ստեղծեր ու կերտեր է միշտ. ստեղծեր է անխոնջ դարերու ընթացքին եւ զարդարած է երկիրը իր հոգիէն բխած յաւերժութեամբ, իսկ թշնամին փորձեր է քանդել, խեղդել արեան մէջ մեր զօրութեան արեւին բոցը։ Այսօր հպարտութեամբ կը հռչակենք որ յաղթանակը մերն եղած։

Ուր որ երթանք, կը տեսնենք այս յաղթանակին ապացոյցը։

Քարէ գեղեցկութիւններէն յետոյ ահա մագաղաթները որոնք մեծ խնամքով թուագրուած եւ ցուցադրուած են Ձեռագիրներու թանգարանին մէջ։ Կարծես այստեղ են փոխադրուած իրենց անշէջ ծիածաններով Հայոց աշխարհի լեռներուն եւ դաշտերուն ծաղիկները։ Յուզում եւ սքանչացում կը զգայ միանգամայն մարդս՝ դիտելով այս մանրանկարներով պճնուած Աւետարանները որոնց վրայ կարծես հայ թագաւորներ ու թագուհիներ իրենց մատներուն խունկն են մոռցած։

Դուինի պեղումները կը շարունակուէին երբ այցելեցինք հոն։ Երեւան հանուած են արդէն եօթներորդ դարու Ս. Լուսաւորչի եկեղեցին եւ կաթողիկոսարանը։ Գեղեցիկ են յախճապակէ գոյգոյն սափորները եւ ամանները որոնք նրբացած քաղաքակրթութեան մը ցոլքը կուտան մեզի։

Դուինէն իջանք Արտաշատ գիւղը ուր առաւօտուն արդէն մտած էինք խաղողի այգիներուն մէջ։ Յիշեցի մանկութիւնս եւ կարծեցի թէ Ամասիան շատ հեռու չէր Արտաշատէն, քանի որ երկուքին ալ այգիները այնքան նման էին իրարու։

Արտաշատի մէջ ալ սեղան սարքած էին մեզի համար։ Մինչեւ վերջալոյսի խաղաղութիւնը մնացինք հոն։ Բայց սեղանէն առաջ մեզի շատ մանրամասն տեղեկութիւններ տուին կոլխոզի պատասխանատու պաշտօնեաները։ Խօսակցեցանք նաեւ Իրանէն հոն տեղաւորուած ներգաղթողներու հետ որոնք օրհնութեան խօսք ունէին սոսկ հայրենիքին համար։

Իսկ հայ թատրոնը մանաւանդ կը ներկայանէ, իր դերասաններու տաղանդով, իր բեմադրութեամբ եւ հագուստներու շքեղութեամբ, նախանձելի երեւոյթ մը։ Օփերայի թատրոնը լաւագոյններու շարքին կը պատկանի ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ, ոչ իբրեւ շէնք, այլ իբրեւ գեղարուեստ, իբրեւ կազմ։

Ուշադրութեան արժանի է մանաւանդ Լենինականի պետական Տրամաթիք թատրոնը ուր բախտը ունեցանք ներկայ գտնուելու Ն. Զարեանի «Արա Գեղեցիկ»ի՝ ներկայացման։ Թատերակը գրուած է բանաստեղծութեամբ։ Հայրենիքի, ընտանեկան, կնոջ, որդիական եւ մայրական սիրոյ մասին այնպիսի գեղեցիկ եւ ազնուաթռիչ խօսքեր կան հոն որ Ն. Զարեանը ստեղծած է իրապէս դասական երկ մը «Արա Գեղեցիկ»ով։

Ամէն արուեստ եւ մասնաւորապէս մատենագրութիւնը ամենահզօր ապացոյցն է ժողովուրդի մը յաւերժութեան։ Մշակութային բոլոր մարզերուն մէջ այսօր մենք կը ներկայացնենք նախանձելի երեւոյթ մը։ Հայ պետութիւնը անթուելի գոհողութիւններ կ'ընէ բարձր պահելու համար մեր ցեղին իմացական մակարդակը։ Լոյսերու մէջ է մեր երկիրը։ Լոյսին մէջէն է որ անիկա իրեն կը կանչէ իր հեռաւոր զաւակները։ Եւ անիկա առաջին դէպքն է որ տեղի կ'ունենայ Բագրատունեանց անկումէն ի վեր։ Տարագրած են մեզ յաճախ, քանդած, հրդեհած են մեր շինարարական հարստութիւնները, ցրուած ենք աշխարհի չորս ծագերուն եւ հակառակ ամէն տանջանքի, ամէն վտանգի մենք զարդարած ենք երկրագունդը մեր արիւնին ու քրտինքին հրաշալի խճանկարներովը։

Այսօր տարբեր է պատկերը։ Լուսաւորչի կանթեղը Արագածի կողերը չէ որ կը լուսաւորէ միայն, այլ բոլոր խաւարի մէջ մնացած հոգիները որոնք ընդոստ արթնցեր են ահա եւ կը տեսնեն գեղեցկավառ հորիզոնները։

Արեւ է ծագեր Արարատեան դաշտին վրայ։

Ծաղկեր է մեր Հայաստանը, մեր ամէնուն հայրենիքը։

Կանգնած է ան հպարտ եւ անյողդողդ՝ երկինքին դիմաց, մարդկութեան դիմաց, թշնամիին դիմաց, որովհետեւ գիտէ որ իր բանաստեղծները լոյսը կ'երգեն, սէրը եւ ճշմարտութիւնը կ'երգեն։ Որովհետեւ գիտէ որ իր քանդակագործները քարին եւ պղինձին մէջ կը մարմնացնեն յաւերժին խորհուրդը. որովհետեւ գիտէ մանաւանդ որ իր զաւակներուն կուրծքը անխորտակելի վահան է ոսոխին դէմ...

ԱՐՇԷՆ ԵՐԿԱԹ

Հայերէն կը սորվին լեռներու մէջ

Զբօսաշրջիկ Հայերու հետ ամառնային հաճելի եղանակ մը անցընելէ վերջ, ահա ձմեռը իր համատարած ու տխրագին սարսուռներով։ Տերեւաթափ ծառեր ու մռայլ պատկեր մը ամէն կողմ։ Դանդաղ եւ ակամայ շարժում մը սովորական կեանքին մէջ։ Տխուր է տեսարանը։

Առաւօտ մը ժամը 4ին քանի մը ընկերներով ճամբայ կ'ելլենք Digneէն, տանձի եւ խնձորի գնումներ ընելու։ Լուսնափայլ երկինքին տակ ինքնաշարժը կը սողայ պատելով ձիւներու թանձր խաւերը գիշերային ամայութեան մէջ։ Արշալոյսին կը հասնինք մեծ գիւղ մը, ուրկէ հազիւ կը նշմարուին արեւուն ոսկեփայլ եւ տկար ճառագայթները ձիւնազարդ լեռներու գագաթներուն վրայ։ Սառած եւ անօթի ենք։ Կը մտնենք գիւղին պանդոկը, բարձրաձայն եւ ուրախ աղաղակներով։ Յանկարծ տժգոյն երիտասարդ մը խոհանոցէն դուրս ելլելով, ապշահար ու ժպտադէմ մեզ կը դիտէ։

— Առտուն կանուխ այս ի՞նչ հրաշք. դուք Հա՞յ էք։

— Անշուշտ, կը ձայնէ ընկերներէն մին, քանի որ հայերէն կը խօսինք։

Անզուսպ ուրախութեամբ, ձեռքի տաք սեղմումներով կ'առաջնորդէ մեզ դէպի սրահ։ — Բոլորդ ալ սառեր էք, մօտեցէք ջերմոցին, որ լաւ մը տաքնաք։ — Անօթի ենք, կ'աղաղակէ ուրիշ մը։ Կէս ժամ վերջ Հայու կարօտով տանջուող երիտասարդը ճոխ նախաճաշ մը կը բերէ՝ տաք եւ առատ կաթ, երշիկ, կարագ, իւղոտ պանիր, անուշեղէն ու կարմրած հաց։ Անյագ ախորժակով ուտելէ վերջ այս բոլորը, կը հետաքրքրուինք իր կեանքով։ Լիոն կը բնակէր, կ'ըսէ, Փիզիքական ընդհանուր տկարութեան մը պատճառով ստիպուեցայ յուլիսին այս կողմերը գալ օդափոխութեան։ Նիւթապէս քայքայուած ըլլալով, կարելի չէր մէկ ամիսէն աւելի մնալ. բայց պանդոկապետը ազնիւ եւ գթասիրտ, վերջապէս հաւանեցաւ որ հոս մնամ, մասամբ օգնելով իրենց խոհանոցին գործերուն։ Իրենց անգնահատելի մարդասիրութենէն ազդուած, օրական 6-7 ժամ կ'աշխատիմ, որու փոխարէն՝ հակառակ յամառ մերժումիս, 3000 ֆրանք ալ ամսական կը վճարեն։ Շատ գոհ եմ վիճակէս, միայն թէ Հայերու կարօտէն կը տառապիմ։ Ձեր գալը մեծ սփոփանք եւ երջանկութիւն է ինծ համար։

Խօսակցութիւնը տաքցած էր երբ տեսանք որ ժամը 12 կը զարնէր։ Կը ստիպէ որ կէսօրին ալ ճաշենք։ Կարելի՞ բան էր այնքան առատօրէն ուտելէ վերջ դարձեալ սեղան նստիլ։ Մեկնումի պահուն — Զմոռնաք զիս ընկերներ, կը յարէ Պոլսեցի Արամը, որ անդադար եւ կարօտով կը նայէր կառքին ետեւէն։

Քանի մը գիւղեր անցնելէ վերջ, ամէն տեղ պտուղի փոքր գնումներ կատարելով եւ մանաւանդ Հայ փնտռելով, վերջապէս իրիկուան ժամը 4ին կը հասնինք գիւղակ մը, որ բարձրաբերձ լեռներու ստորոտը, անտառի դիրքի մը վրայ կը նմանի փոքր ամրոցի մը։ Քիչ անդին կը մխայ խնձորօղիի գործարանի մը ծխնելոյզը։ Շուները կը սկսին հաչել մեր գալուստը ողջունելով։ Ձմեռնային գեղեցկութիւններով խորհրդաւոր տեսարան մը կը պարզուի մեր առջեւ։ Արդեօք այստեղ ալ Հայ կա՞յ, կ'ըսէ ընկեր մը հեգնանքով։

Կը մտնենք գիւղին մէջ, նեղ-նեղ փողոցներ, աղբերու կոյտեր, ճմլուած խնձորներու դէզեր, ծուռ պատերու երկայնքին անձեւ ու նախնական տուներ։ Քանի մը քայլ անդին՝ աղբիւրի մը առջեւ կը նշմարենք երեք աղջնակներ հազիւ 6-7 տարեկան։ Ջուր խմելու փափաքով կը յառաջանանք դէպի աղբիւր։

— Փայլակ, կ'ըսէ քովի ընկերս, սա սեւուլիկ աղջիկներուն նայէ, ճիշդ Հայու կը նմանին, Փոքրագոյնը յանկարծ գլուխը բարձրացնելով, անուշիկ եւ անմեղ ժպիտով մը կը ձայնէ.— Այո՛, պարոն, Հայ եմ։ — Եկուր սա քաղցրիկ շրթներդ անգամ մը համբուրենք, ըսելով վրան կը նետուինք։ Կը խօսի այնքան քաղցրօրէն, մաքուր եւ տրամաբանօրէն, որ բոլորս ալ զարմանքով իրարու կը նայինք։ Փոքրիկը մանկական ջերմ խանդավառութեամբ մը կը ծանօթացնէ մեզ իր քոյրը եւ ֆրանսացի ընկերուհին։

— Անունդ ի՞նչ է։ = Պերճուհի, իսկ քոյրիկին՝ Արուսեակ։ — Ո՞վ սորվեցուց քեզի այդքան լաւ հայերէն խօսիլ։ = Մայրիկս։ Մատլէնն ալ մինչեւ հարիւր համրել, օրերուն անունները եւ ուրիշ շատ հայերէն բառեր գիտէ, մեր խօսածը կը հասկնայ, կ'ըսէ մատնանշելով օտար ընկերուհին որ կը սկսի հայերէն բառերով խօսիլ եւ համրել։ — Դպրոց կ'երթա՞ք այստեղ։ = Այո՛, պարոն, ասոնց դպրոցը կ'երթանք, բայց երբ մայրիկս շատ դրամ շահի եւ մեծ քաղաք բնակինք, հայկական վարժարան պիտի երթանք։

Արտասուքը կը խեղդէ մեզ տեսնելով թէ երկու փոքրիկները թշուառութեան մէջ հասակ նետած, ապագայի վարդագոյն յոյսերով օրօրուած հայ դպրոցը կ'երազեն։ — Ո՞ւր կը բնակիք, աղջիկս։ = Դիմացի պզտիկ տունը, եթէ կը հաճիք, երթանք։

Համբուրելէ վերջ իրենց ընկերուհին, կ'առաջնորդեն մեզ դէպի տուն։ Սուգերու մէջ անշուք սենեակ մը՝ որուն արժէքները կը գերազանցեն ոեւէ փարթամ ու շքեղ տուն։ Կը նմանի երկաթէ հասարակ վանդակի մը, որուն մէջ կ'ապրին թանկագին սոխակներ։ Հինցած կարասիներով կահաւորուած։ Պատերը զարդարուած հայ գրողներու լուսանկարներով։ Ազգային զինանշանին վերեւ գրուած է—«Եթէ հայերէն չխօսիք ճաշ չկայ»։ Վարի կողմը — «Սիրեցէք ձեր ազգը եւ հայրենիքը» եւ նման գոհար խօսքեր։ Մութը հետզհետէ թանձրանալուն ելեկտրակոճակը կը սեղմեմ, բայց չի վառիր։ — Խանգարուած է, պարոն, կ'ըսէ փոքրիկն Պերճուհին, որ իր քրոջմէն աւելի համարձակ եւ իր անունին պէս պերճախօս կ'երեւի։ = Խանգարուա՛ծ... այդ գեղեցիկ բառը ո՞վ սորվեցուց քեզի։ — Մայրիկս, կը շեշտէ. ան շատ նախանձախնդիր է հայերէն խօսելու։ = Նախանձախնդի՛ր... այդ ի՞նչ բառեր սորված ես, աղջիկս։ — Ես տակաւին շատ բաներ գիտեմ, երգել, կարդալ, արտասանել, դերասանութիւն։ Ապշահար այս անակնկալէն, կը ստիպենք զինքը որ երգէ։ Քնքոյշ փոքրիկները կը սկսին «Իբրեւ արծիւ»էն եւ իրարու ետեւէ՝ «Հայաստան երկիր դրախտավայր», «Մշակ բանուոր», «Կարօտել եմ շքեղ Երեւան», «Կռունկ»ը։ Կ'արտասանեն — «Դուն առաջին վանկ շրթունքիս, առաջին ձայն իմ հոգւոյս», «Շունն ու կատուն», «Գայլն ու գառնուկը» եւ այսպէս յաջորդաբար, երբ յանկարծ իրենց վշտահար մայրը սեւերու մէջ ներս կը մտնէ։ Փոքրիկները բարեկիրթ շարժուձեւերով մեզ կը ներկայացնեն։ Մեր ուրախութիւնը յայտնելէ վերջ, ջերմապէս կը շնորհաւորենք արժանաւոր Հայուհին եւ իր զաւակները, որոնք թէեւ հեռու հայկական շրջանակներէ, կղզիացած աննշան գիւղակի մը մէջ, բայց օժտուած են Հայու սրտով եւ զգացումով։ Դժբախտ Հայուհին՝ Տիկին Եւգինէ Աճէմեան հաստատուած է այդ գիւղակին մէջ 1943-ին, երբ պարենաւորման դժուարութեանց չկարենալով տոկալ, ստիպուեր է իր զաւակներուն եւ ամուսնոյն հետ լեռները քաշուիլ։ Տարաբախտ ամուսնոյն վերջին հրաժեշտէն ի վեր, դժնդակ պայմաններու մէջ մօտիկ գործարանը աշխատելով, իր արիւնը ցամքեցնելով, կը կերակրէ իր սրտի հատորները։ Ամէն իրիկուն ժամը 6—9 կերակուրներու պատրաստութեանց միջոցին եւ կիրակիները, իր փոքրիկ գոհարներուն կանոնաւորապէս հայերէն դասեր կ'աւանդէ, կը սորվեցնէ երգել եւ արտասանել։ Երբեմն յոգնած, գործէն ուժասպառ, քնատ, մանաւանդ դառն վիշտերու մէջ շղթայուած, բայց եւ այնպէս դասերը կը շարունակէ, մինչ անդին՝ մեծ քաղաքներու մէջ հայ մայրեր լեցուն քսակով կամ համեստ դիրքերու տէր, չեն հաճիր նոյնիսկ թեթեւ դիտողութիւն մը ուղղել իրենց զաւակներուն, որոնք շփացած եւ քմահաճ ձեւերով, առանց հայերէն բառ մը սորվելու, օտար լեզու կը խօսին ընտանեկան յարկին մէջ եւ ուրիշներու ներկայութեան։ Որո՞նց է յանցանքը — Անշուշտ ծնողներուն։ Մանուկ մը իր ազգային նախանձախնդրութեան եւ դաստիարակութեան նախաքայլը կ'առնէ իր ընտանեկան յարկէն եւ Հայ կը մեծնայ իր ծնողքին շուքին տակ։

Լեզուներէն ամէնէն քաղցրը, պաշտելին մայրենի լեզուն է եւ բանալին օտար լեզուներու։

Հայ մայրեր, օրինակ առէք դժբախտ, բայց պարտաճանաչ Հայուհիէն։

ԽՐ. ԳՈԶՈՒՆԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻ մը՝ Սեդրակ Աջապահեան, 17 տարեկան, որ Պուէնոս Այրէսի երկրորդական վարժարանը աւարտած էր, տիրելով սպաներէն լեզուին, ամենաբարձր նիշը շահած է սղագրութեան մէջ։ Յետոյ Արժանթինի Հանրապետութեան Երեսփ. Ժողովին սղագրութեան պաշտօնեայի մը համար բացուած քննութեան մասնակցելով, շատ մը թեկնածուներու մէջէն առաջնութիւնը շահած եւ պաշտօնական սղագրիչ դարձած է։

Պուէնոս Այրէսի մէջ կան եօթը վկայեալ հայ բժիշկներ, երեք ատամնաբոյժ, երեք դայեակ, մէկ ճարտարապետ։ Ունինք շատ մը ուսանողներ որոնք մասնագիտութեան կը հետեւին։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Վերջերս Ֆրէզնոյի (Քալիֆորնիա) մէջ լոյս տեսած է Միհրան Աժտէրեանի բանաստեղծական մէկ հատորը, անգլերէն լեզուով՝ «Պտուղ տերեւներու տակ» (Fruit under Leaves):

Հեղինակը բնիկ Մարզուանցի, յաճախած է ամերիկեան Անաթոլիա քոլէճը: Ծառնուածքով բանաստեղծ՝ ազդուած է մասնաւորաբար Դուրեանէ եւ Պէշիկթաշլեանէ, իր պատանեկութեան օրերուն: Նախակրթարանի աշակերտութեան ընթացքին իսկ ո՛չ միայն կ'արտադրէ քնարերգական դողդոջուն բանաստեղծութիւններ, այլեւ անոնց կը յօրինէ պատշաճ եղանակներ: Իր ցեղին ու անոր սքանչելի լեզուին հանդէպ զգացած սէրը այնքան կը բոցավառի, որ իր միջոցներով կը կազմէ ժողովրդական գրատուն մը, որմէ ձրի կ'օգտուէին Մարզուանի հայ ընթերցասէր տարրերը: Կը հրատարակէ «Այգաստղ» անունով թերթ մը, գլխաւոր նպատակ ունենալով զտել հայերէնը, անկէ վտարելով օտարամուտ խորթ տարրերը եւ թրքական անճոռնի բառերն ու ասութիւնները:

Թուրք կառավարութիւնը մշակութային այս երոյթին քաղաքական գոյն կուտայ եւ զինքը կը բանտարկէ: Բանտէն արձակուելէն վերջ, անշնչելի գտնելով մթնոլորտը, կը թափառի զանազան երկիրներ, Ամերիկա, Ֆրանսա, Սպանիա, Իտալիա, Եգիպտոս, ուր կը հետեւի դասախօսութիւններու:

Իր գրական տաղանդը առաջին անգամ յայտնուեցաւ Ս. Պարթեւեանի «Հասկ»ին մէջ լոյս տեսած «Հեւ ի հեւ» խորագրով ճամբու նօթերուն մէջ: Ունի շատ մը ուրիշ գրութիւններ, Պոլսոյ «Շանթ»ին, Եգիպտոսի «Ցուսաբեր»ին եւ «Արեւ»ին մէջ: Ապա յաջորդաբար լոյս տեսած են Հնւէնը, սիրային արձակներու հաւաքածոյ մը, «Վէրքեր»ը, հաւաքածոյ մը հայրենասիրական բանաստեղծութեանց. «Կեանքի ծուէններ», չափածոյ բանաստեղծութիւններ եւ վերջապէս «Պտուղ տերեւներու տակ» (անգլերէն), ինքնատիպ եւ թարմ պատկերներով:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆ — Կրթական Մարմնոյ դըպրոցական հանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի (15 Դեկտեմբեր) կէսօրէ վերջ Քաշանի քաղաքապետարանի սրահին մէջ, ղեկավարութեամբ ուսուցչուհի Օր. Բ. Տալեանի: Բացի տեղական հասարակութենէն, Փարիզէն ալ հայրենակիցներ եկած էին: Պ. Սեդրակ Գարակէօզեան բանալով հանդէսը, դպրոցը նմանցուց պարտէզի մը եւ շեշտեց թէ այժմ՝ շաբաթը մէկ անգամ դասաւանդութեամբ, Հայ է որ կը դարբնենք:

Աղջիկներէ կազմուած երգչախումբը, ուր կային վեց տարեկանէն մինչեւ 15 տարեկանը, երգեցին «Մարսէյյէզ»ը եւ «Ծաղկիր Ազատ իմ հայրենիք»ը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Յետոյ սկսաւ արտասանութիւններու բաժինը: Տղայ թէ աղջիկ իրար կը գերազանցէին, իրենց առոգանութեամբ: Երգչախումբը երգեց հայկական խմբական երգեր մեծ յաջողութեամբ: Հայկական տարազներով պարերը, ղեկավարութեամբ Տիկին Ս. Թորոսեանի, հասարակութեան բուռն ծափերը խլեցին:

Եղան նուէրներ դպրոցին, համագումար 31 հազար Ֆրանք: Մուտքէն ալ 5000 Ֆրանք գոյացաւ: Շատ գոհ էին ծնողներն ու դպրոցականները: Յարատեւութիւն եւ սրտանց յաջողութիւն կը մաղթենք դպրոցին:— Թղթակից

ՃԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԷՄԷՐԷԿՑԻ ՔԱՋ ՄԸ

ՎԻԷՆ (Ցառաջ).— Կէմէրէկցի Հրանդ Բարունակեան, քաջ զինուոր մը Նոյ. 30ին ամուսնացաւ Օր. Արաքսի Մարգարեանի հետ: Այս առթիւ շատ շնորհաւորական հեռագիրներ հասած էին, եւ Կէմէրէկի Հայր. Միութիւնն ալ ծաղկեփունջ մը նուիրեց, ջերմ գովեստներով: Հրանդ կամաւոր եղած է Ֆրանսական բանակին մէջ 1934էն ի վեր: Վերջին պատերազմին, երբ հարիւրապետը կը սպաննուի, անմիջապէս անոր տեղը անցնելով, քաջաբար կը կռուի Գերմաններուն դէմ: Յետոյ կը հաւաքէ իր մեռած ընկերներուն դիակները եւ կը թաղէ: Այս պարագան եւ ուրիշ քաջագործութիւններ ջերմապէս կը գնահատուին հրամանատարութեան կողմէ, որ Բարունակեանի կուտայ պատերազմական շքանշան (Արմաւենի), մասնաւոր յիշատակութիւն մը արձանագրելով պաշտօնաթերթին մէջ: Ֆրանսական թերթերն ալ գովեստներ կը հրատարակեն: Հայ զինուորը հինգ տարի գերի մնալէ վերջ, կը ստանայ աստիճանի բարձրացում, սերժան շէֆ էր, կը դառնայ ատժիւտան, յետոյ ատժիւտան - շէֆ: Տակաւին երկու տարի պիտի ծառայէ, 15 տարուան շրջանը լրացնելու համար:

Հարսանեկան խրախճանքի պահուն, առատաձեռն նուէրներ եղան Երիտ. Միութեան.— Հազար ֆրանք Կարապետ Մարգարեան, Մարտիրոս Տօնապետեան, Արմենակ Աբգարեան (Միութեան գանձապահը), Կիւլպէնկ Բարունակեան, Ղազարոս (Մարսէյլէն), Թորոս (Պելֆորէն), 500ական Ֆր., Արամ Գիւլխանեան 100 Ֆր.: Նուէրներ եղան նաեւ մեր Սահակ Մեսրոպ դպրոցին: Կէմէրէկցի Երուանդ Տէր-Եղիազարեան նուիրեց 3000 դպրոցին եւ խոստացաւ մէկ տարի շարունակ ամէն ամիս 500 Ֆրանք տրամադրել-հայրենակից Հրանդ Մարգարեանը (Մարսէյլէն) 500, Կիւլի Տօնապետեան 200 Ֆր.: Դպրոցին վարչութիւնը որ կը բաղկանայ երիտասարդներէ (Արամ Գիւլխանեան, Առաքել Ղարիպեան, Օր. Մարի Շաթավեան, Օր. Սաթենիկ Թորոսեան) այս առթիւ իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ բոլոր հայրենակիցներուն: «Դուք մեզ կրթեցիք, մենք ալ նոր սերունդը պիտի կրթենք, դպրոցին դուռները բաց են բոլորին առջեւ»:— Սահակ Անդրէաս

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ ստացած են հետեւեալ Հայերը (Պաշտօնաթերթ 8 Դեկտ. 1946).—

Գ.

Ասլանեան Կարապետ, բանուոր, ծնած 1906ին, կինը՝ Գոնչէեան Թագուհի, ծնած 1913ին Քէօթահիա, այժմ Ալֆորվիլ: Տէր Ղազարեան Յակոբ, բանուոր, ծնած 1910ին Խարբերդ, այժմ Մէյրէօյլ: Եղսա, ծնած 1910ին Խարբերդ, այժմ Մէյրէօյլ: Տէր Թորոսեան Իսկէնտէր, բանուոր, ծնած 1901ին Կեսարիա, կինը՝ Մաքսուտեան Սրբուհի, ծնած 1911ին, Քեսկին, այժմ Փարիզ: Էմմիեան Սեդրակ, բանուոր, ծնած 1906ին Պօզաղը, կինը Ավրոփալեան Զարուհի, ծնած 1907ին Պոլիս, այժմ Կուրպէվուա: Գափաֆեան Մանուկ, կօշկակար, ծնած 1905ին Պոլիս, զաւակը՝ Նէլլի՝ ծնած 1945ին Փարիզ, կինը՝ Սթամպուլեան Հերմինէ, ծնած 1912ին Պոլիս, այժմ Փարիզ: Խոսրովեան Գեղամ, դերձակ, ծնած 1905ին Էրզրում, կինը՝ Գասպարեան Աստղիկ, ծնած 1908ին Գոնեա, այժմ Նիս: Մկրտիչեան Գասպար, բանուոր, ծնած 1907ին Խարբերդ, կինը՝ Քիւրիսնկեան Եղիսաբէթ, ծնած 1910ին Խարբերդ, այժմ Կարտան: Բարունակեան Գարեգին, բանուոր, ծնած 1914ին Կեմերէկ, կինը՝ Միլքսէթեան Վիքթորին, ծնած Սվազ 1921ին, այժմ Վիէն: Փիրլաեան Մարտիկ, կօշկակար, ծնած 1909ին Իզմիր, կինը՝ Միքայէլեան Աննա, ծնած 1909ին Ատափազար, այժմ Մարսէյլ: Փոսպիքեան Ժօզէֆ, դերձակ, ծնած 1905ին Անգարա, կինը՝ Քարկաեան Էօժէնի-Ժանէթ, ծնած 1908ին Անգարա, այժմ Օպընա: Սամուրգաշեան Արթին, առեւտրական, ծնած 1906ին Սեբաստիա, կինը՝ Սենէքճեան Սոֆի, ծնած 1908ին Սեբաստիա, այժմ Շավիլ: Սինանեան Միսաք, սափրիչ, ծնած 1905ին Մարզուան, կինը՝ Թիւյսիւզեան Պերճուհի, ծնած 1907ին Մարզուան, այժմ Ալֆորվիլ: Թաշըեան Արշամ, սափրիչ, ծնած 1909 Վէզիր Քեօփրիւ, կինը՝ Թադէոսեան Սիրան, ծնած 1922ին Պոլիս, այժմ Անիէռ: Դաւիթեան Ցաւակ, բանուոր, ծնած 1915ին Հալէպ, կինը՝ Նիզամեան Էտուիկ, ծնած 1919ին Զարշամպա, այժմ Փիւժէ սիւր Առժան: Ջէօրէքճեան Սարգիս, բուսանկարիչ, ծնած 1907ին Ատանա, կինը՝ Սաֆարեան Վիքթորիա, ծնած 1911ին Մարաշ, այժմ Մարսէյլ: Թէնքերեան Պետրոս, մեքենավար, ծնած 1910ին Ատանա, կինը՝ Ջօրեան Շաղիկ, ծնած 1915ին Կիրասոն, այժմ Փարիզ: Վարդերեսեան Մաքս, գործակատար, ծնած 1889ին Պոլիս, կինը՝ Եփրեմեան Մանուշ, ծնած 1907ին Տիարպէքիր, այժմ Փարիզ: Քէչէճեան Սահակ, հարիւրապետ, ծնած 1912ին Ալեքսանտրէթ, զաւակը՝ Աղաւնի, ծնած 1945ին Դամասկոս, կինը՝ Տէր Յակոբեան Աղաւնի, ծնած 1914ին Իզմիր, այժմ Մարսէյլ:

ԱՆԳԼ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ անդամ Ն. Պրայթ՝ «Մանչեսթըր Կարտիըն»ի մէջ գրած յօդուածով մը, ջերմ տողերով կը նկարագրէ ներգաղթողներուն գտած սիրալիր ընդունելութիւնը Հայաստանի մէջ: «Հայաստանի կառավարութիւնը կը շեշտէ թէ, ամէնէն դժուարը բնակարան ճարելու խնդիրը պիտի ըլլայ»:

ԱՑՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ(*).—

Պաշտօնական փաստաթուղթերու եւ իրենց ընտրական շրջանակներէն վերադարձող երեսփոխաններու վկայութեանց համաձայն՝ ստուգուած է թէ կարգ մը անխելք ու անբարոյական մարդիկ (Թուրքեր), ուզած են անձնական շահախնդրութեամբ թէ քինախնդրական ոգիով գործել, ու դառնալ հեղինակ բազմաթիւ ոճիրներու: Ընդհանուր կուսակալներ եւ քաղաքապետներ, յանցանքը բռնցուցած կամ վերագրած են քիւրտ բնակչութեան: Երեսփոխաններու կողմէ տրուած վկայութիւնները, իրապէս փշաքաղիչ էին: Բազմաթիւ գիշերներ անքուն մնացի:

Քաղաքային իշխանութիւններուն հրահանգեցի՝ անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնել, վերջ տալու համար անոպայ մարդոց խժդժութիւններուն: Միւս կողմէ, խնդրեցի զին. իշխանութիւններէն՝ անմիջական կերպով զին. ուժեր ղրկել ուր որ պէտք է, պաշտպանելու համար քաղաքացի անմեղ բնակչութեան ինչքը, կեանքն ու պատիւը:

(*) Թալէաթի այս յուշագրութիւնները, առյս բաժինը մասնաւորապէս, կ'արժէ ուշադրութեամբ կարդալ, տեսնելու համար թէ ի՛նչ պերճիմաստ խոստովանութիւններ կան այս 15-20 տողերուն մէջ: Ինքը, Թալէաթ, երբ այս «խոստովանութիւնը» կ'ընէ, կարելի է նետուցնել, թէ ինչքա՞ն անիլի ախուր էր իրողութիւնը եւ որքա՞ն մեծ՝ ԹՈՒՐՔ ՈՃԻՐԸ: Ա.Ա.

Դիմեցի, վճռականօրէն, իրաւասու իշխանութիւններուն, եւ Վճարեկ Ատեանի, Պետական Խորհուրդի եւ Պատժական Ատեաններու նախագահներէն բաղկացած չորս քննիչ յանձնախումբեր ղրկեցի Անատոլու: Այս յանձնախումբերը, երկրի բազմաթիւ նահանգներուն մէջ կախակայեցին կուսակալներ եւ պետական պաշտօնեաներ:

Բոլոր այն փաստաթուղթերն ու վաւերաթուղթերը, որոնք թղթածրարներու մէջ ամփոփուեցան այդ շրջանին, այժմ կը մնան Բարձր. Դրան մէջ:

Ըլլայ բռնագաղթի, ըլլայ ապստամբական շարժումներու ընթացքին, Հայերը շատ մեծթուով զոհ տուին: Հարկ է խոստովանիլ այս պարագան:

(Ընթերցողը ուշադրութիւն կ'ընէ անշուշտ, որ Թալէաթ կը գործածէ «ԽՈՍՏՈՎԱՆԻԼ» բառը, անշուշտ հաստատելու համար թէ՝ բռնագաղթի եւ յեղափոխական շարժումներու շրջանին, Թուրքը ազամարդու ոգիով թէ միջոցներով չպայքարեցաւ Հայերու դէմ, այլ չնականօրէն ու դաւաճային նպատակներով գործեց, կոտորելով մէկ միլիոն անմեղներ, կիներ ու տղաք: Ինքը, Դահճապետը, լուռ կ'անցնի այստեղ այդ մանրամասնութեանց վրայէն, քիչ անդին տարբեր գոյներով պարզելու համար սակայն բոլոր փշաքաղիչ մանրամասնութիւնները: Ա.Ա.):

ՈՒՐ ԻԹԹԻՀԱՏ ՑԱՒ ԿԸ ԶԳԱՑ...

Պէտք է աւելցնել, սակայն, որ Արեւելեան Նահանգներու իսլամ բնակչութիւնն ալ մեր հայ հայրենակիցներուն պատճառաւ նոյնքան մեծ կորուստներու ենթարկուեցաւ:

Վանի, Պիթլիսի, Մուշի եւ Էրզրումի գրաւման ընթացքին, իսլամ ժողովուրդի տառապանքն ու զուլումը աննկարագրելի դարձան: Գործուած ոճիրները տեղի կ'ունենային այնքան վայրագ ու անմարդկային պայմաններու տակ, որ քաղաքային բնակչութիւնը կը նախընտրէր մերկ փախչիլ տուներէն ու դառնալ գաղթական: Նոյնինքն Ռուսերը կը հաստատեն այս պարագան:

Այս կերպով տառապող ու մեռնող միւսիւլման բնակչութեան թիւը կը յանգի 600.000ի:

Հայ կուսակցութիւնները կ'ուզեն իրենց դատին ի նպաստ ծառայեցնել բոլոր այս անցուդարձերը՝ Դէպքերու պատասխանատուութիւնը բեռնալ Օսմանեան կառավարութեան վրայ: Մինչդեռ, այդ բոլորը տեղի ունեցած են այն ձեւով, որով կը պարզուին այստեղ:

Իրողութեան մէջ զինուորական միջոց մըն էր միայն Հայերու գաղթը (աքսորը, Ա. Ա.): Կարգ մը անխիղճ ու անոպայ մարդոց պատճառաւ միայն՝ դարձաւ աղէտ մը: Նպատակս այդ բոլոր դէպքերու ազդեցութիւնը ծածկել չէ: Կ'ուզեմ ճշդել միայն, որ արդար չէ այդ անցուդարձերու պատասխանատուութիւնը վերագրել լոկ «Իթթիհատ Թէրաքքը»ին ու անոր կարգմը անդամներուն, որոնք ոչ իսկ կապ ունեցած են Հայերու գաղթին հետ:

Իթթիհատ Թէրաքքը կուսակցութեան անդամները շատ կը ցաւին Հայերու հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումին համար, ու պատմութիւնն իսկ վկայ է, թէ անոնք միշտ ըրին իրենց կարելին, արգիլք ըլլալու համար Կառավարութեան քայլին: Կարգ մը չարամիտներ՝ հրապարակեցին նոյնիսկ այն անհեթեթ միտքը, թէ Թուրքերը Գերմաններուն դրդումով է որ առին «Հայերը բնաջնջելու» քայլը: Այս կերպով, անոնք փորձեցին ամբաստանել նաեւ Գերմանիան: Դէպքերը ճիշդ հակառակը կը փաստեն, որովհետեւ գերման կառավարութիւնը այդ կարգի դէպքերու առթիւ, յաճախ յուշագիրներ յղեց Օսմանեան կառավարութեան, որպէսզի վերջ տրուի ցաւալի պատահարներուն: Այդ բոլոր վաւերաթուղթերը ցարդ ի պահ կը մնան Պապը Ալիի մէջ:

(17)

(Շար.)

սելով, Գ. Լէոն Պլում յայտարարեց թէ «Ֆրանսան այսօր դարձած է բոլոր աշխարհի մէջ ցրուած ժողովուրդներու ընդարձակ դաշնակցութեան մը կեդրոնը։ Մարդկային քաղաքակրթութեան ներկայ վիճակին մէջ, ոչ մէկ մեծ խնդիր կրնայ կատարելապէս լուծուիլ ազգային, մինչեւ անգամ կայսերական շրջանակի մէջ։ Աշխարհն ալ տաժանելի երկունքով մը անհուն Միութիւն մը դառնալու վրայ է, եւ պետութեանց, ժողովուրդներու, մարդոց յարաճուն համերաշխութեան մէջ կը կայանայ խաղաղութեան գերագոյն երաշխիքը։ Հետեւաբար մենք մեր ամբողջ եռանդով եւ հաւատքով պիտի աջակցինք պատերազմէն ծնած միջազգային կազմակերպութեանց որոնք միայն սկզբնաւորութիւն մըն են մեզի համար։ Մենք մեր դինակիցներուն, բարեկամներուն եւ միւս շահակից պետութեանց հետ պիտի փնտռենք ամէնէն ապահով միջոցները արգիլելու համար Գերմանիոյ եւ մասնաւորապէս Ռուրի եւ Հռենոսի մէջ պատերազմական ճարտարարուեստի մը վերակազմութիւնը, ճարելու մեր երկրին բաժին հատուցումները եւ ածուխը որ կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է։ Պիտի շարունակենք բանակցութիւնները, Սարի շրջանը տնտեսապէս Ֆրանսայի կապելու համար»։

Այս յայտարարութենէն վերջը, վարչապետը ուրիշ բացատրութիւններ ալ տուաւ, որոնք շատ լաւ տպաւորութիւն գործեցին։ Վիճաբանութեանց ատեն, աղի-լեղի խօսքեր փոխանակուեցան համայնավար եւ ժողովրդական ներկայացուցիչներուն միջեւ։

Միջազգային մամուլը ընդհանրապէս նպաստաւոր կ'արտայայտուի նոր դահլիճի մասին, ընդունելով հանդերձ որ կարճ պիտի տեւէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

400 ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐ ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԵՆ գերմանական գործերու վարչութեան գրասենեակէն եւ ծախուած են հատը 1500—2000 ֆրանքի։ Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան։

ՍԱՍՏԻԿ ՑՈՒՐՏԸ կը շարունակուի ամբողջ Եւրոպայի մէջ, մեծ աւերներ գործելով։ Փարիզի ցուրտէն կը դողայ երեք-չորս օրէ ի վեր (զերոյէն վար 10-12 աստիճան)։Թերթերը կը գրեն թէ ձիւն տեղացած է Նիսի եւ Քանի մէջ անգամ։ Սիպերիոյ մէջ ցուրտին աստիճանը՝ 68։ Պիրէնեան լեռներուն մէջ վարազներ եւ աղուէսներ ձիւնապատ լեռներէն քշուելով մօտակայ գիւղերը ապաստանած են։ Առջի օր ցուրտէն մէկը մեռաւ Փարիզի մէջ, ուրիշներ հիւանդանոց փոխադրուեցան։ Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ ցուրտը նոյն սաստկութեամբ պիտի շարունակուի ամբողջ շաբաթը։

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ կառավարական զօրքը Աստարա մտաւ (Կասպից ծովուն վրայ, ճիշդ հարաւը Սովետական Ատրբէջանի)։ Կը նշանակէ թէ Իրանի բանակը խորհրդային սահմանագլուխը հասած է։ Թաւրիզի անթելը կը ծանուցանէ թէ կարգ մը դեմոկրատ վարիչներ ձերբակալուած են։ Նոյն աղբիւրին համաձայն ձերբակալուած են նաեւ այն սպաները որոնք Ատրպատականի բանակին միացած էին անցեալ տարի, եւ Թուրքիա մտնել կ'ուզէին, բայց Թրքական իշխանութիւնները մերժեցին անցագիր տալ։Երեսփ. ընտրութիւնները նորէն յետաձգուեցան։

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Եւրոպայի Կեդր. վարչութիւնը կը հաղորդէ վերակազմութիւնը Փարիզի տեղական մասնաժողովին եւ ընտրութիւնը անոր դիւանին հետեւեալ կազմով.— Գ. Գ. Ա. Կէվրէկ (պատուոյ նախագահ), Ոսկերիչեան Մանուէլ (ատենապետ), Պէշաղեան Օննիկ (փոխ ատենապետ), Մոստիչեան Վահրամ (ատենադպիր), Անդրանիկեան Տօքթ. Վահէ (փոխ ատենադպիր), Պալըք֊ճեան Պետրոս (գանձապետ), Փամպուքճեան Պարէտ, Իւթիւճեան Երուանդ, Նալպանտեան Սահակ, Նախնիքեան Գեղամ, Պալեան Հրանտ, Պահրի Գրիգոր, եւ Քէպապճեան Խաչիկ (խորհրդականներ)։

Պ. Ա. Առաքելեան խորունկ ցաւով կը ծանուցանէ մահը 2 սիրելի եղբայրներուն ՍՏԵՓԱՆ եւ ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ, որոնցմէ Ստեփանը հայրենական պատերազմին հերոսաբար ինկած է պատւոյ դաշտի վրայ 1944ին, եւ քրոջը ՄԱԳԹԱՂԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ մահացած Կրասնոտարի մէջ։ Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցին, յետ պատարագի։ Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յարգողները։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կօշկակարներու սէնտիքան կազմակերպած է, Կաղանդի առթիւ նուէրի բաշխում, որ տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 29ին, կիրակի ցերեկէն վերջ ժամը 3ին, նոր Bourse de Travailի մէջ։ Բոլոր հայ կօշկակար արհեստաւորները, որոնք կը փափաքին նուէրներ ստանալ իրենց զաւակներուն համար մինչեւ 12 տարեկանը, թող դիմեն սէնտիքայի վարչութեան, 23 Bd. Charles-Nédelec։ Արձանագրութեան համար դիմել Պ.Սարգիս Վարպետեանի, հինգշաբթի օրերը ժամը 6էն 7, իսկ շաբաթ օրերը 5—7։

Գեղարուեստական երեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պանեէօ Քաչանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Bourg la Reineի salle Municipaleի մէջ, մեթրօ Ligne de Sceaux, եւ օթօպիւս 188 թիւը Փորթ Օրլէանէն առնել եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ։

Կը նախագահէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ։ Կ'երգեն Աստղիկ Առաքելեան եւ Մառլէն Աճէմեան։ Արտասանութիւններ։

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին։ Կը պարեն Նոր Սերունդի աղջիկները հայկական տարազով։ Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ, ֆրանսական ճաշ եւն.։ Տոմսերը ապահովել նախօրօք Պանեէօյի ընկերներէն։ Ջերմութիւնը ապահովուած է։

Ֆ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, տօնական օրերու առիթով, 10.000 (տասը հազար) ֆրանքի նուէր մը ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆՆԵՐԷ։

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՆԿԱՐԻՉ Քարզուի (Գ. Ջուլումեան) տարեկան նկարահանդէսը, որ բացուեցաւ Դեկտեմբեր 6ին, պիտի տեւէ մինչեւ Դեկտեմբեր 21. Ցուցադրուած են 46 նկարներ որոնց մասին գովեստով կը խօսին մասնագէտներ։ Galerie Drouant - David, 52 rue du Faubourg St. Honoré.

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Պ. Բ. Չիլճեան 500ական ֆր. կը նուիրէ Ֆ. Կ. Խաչին եւ Դպրոցասէրի, փոխան ծաղկեպսակի Օր. ՍԻՐՈՒՇԻ ԻՆՃԷԵԱՆի մահուան առթիւ։ Ստանալ «Յառաջ»էն։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԿԱՂԱՆԴԸՉԷՔ ՄԸ

ԱՐԱՄԱՆԻ, անդաստան ազգային եւ միջազգային մշակոյթի։ Խմբագրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Ա. հատոր (216 էջ) 100 ֆրանք, Բ. հատոր (256 էջ) 150 ֆր., Գ. հատոր (160 էջ) 100 ֆր.։ Երեքը միասին՝ 300 ֆրանք, մինչեւ Յունուար 31։ Սակաւաթիւ օրինակներ մնացած են «ՀԱՅԿԱՇԷՆ»ի Ա. եւ Բ. հատորներէն (երկուքը միասին 80 ֆր.)։

ԼԻԶԱ ԵՒ ԱՐՄԵՆԱԿ ՏԱՊԱՂԵԱՆՆԵՐ իրենց ջերմ շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր բարեկամներուն՝ որոնք բարեհաճեցան ներկայ գտնուիլ իրենց սիրելի մօր եւ հօրեղբօր հոգեհանգստեան սարողութեան՝ յարգելով անոնց անմոռանալի յիշատակը։

ՎԱԼԱՆՍ.— Ֆր. Հայ Կապոյտ Խաչի տօնածառ հանդէս, «Մանուկներու Օր»ուան առթիւ, 21 Դեկտեմբեր, շաբաթ երեկոյ, ընկեր Յակոբ Կօշկակարեանի կառատան մէջ։ Պիտի խօսի ՏԻԿԻՆ ՇԻՆԻԿՃԵԱՆ - ՓԱՓԱԶԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Անհրաժեշտ է կազմել պատերազմին հայ ժողովուրդի տուած զոհերուն ցանկը։ Էնվալիտի մէջ ուրիշ ազգերու յիշատակարաններուն կողքին պիտի կանգնի նաեւ հայ զոհերու յիշատակարանը, որու վրայ պիտի փորագրուին բոլոր ինկած եւ մեռած հայ զինուորներուն անունները։

Ներկայիս կը դիմենք բոլոր զոհերու ընտանիքներուն, բարեկամներուն եւ ծանօթներուն, խնդրելով որ օր առաջ բարեհաճին պատասխանել հետեւեալ հարցարանին եւ զայն ղրկել՝ Association des A. C. Arméniens, 31 rue St. Lazare, Paris (9) հասցէին.— Զոհին՝ 1. անունը, 2. մականունը, 3. Ծննդավայրը, 4. Ծննդեան թուականը, 5. Զօրամասը, 6. Մահուան տեղը, 7. Մահուան պատճառը, 8. Մահուան թուականը։ — Վարչութիւն Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան

ՄԱԼԱԹԻՈՅ Կրթ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Bar du Globe (7 Bd. d'Athènes)ի ժողովասրահը։ Օրակարգ. 1.— Ընդհանուր հաշուետուութիւն, 2.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին Sociétés Savantes, կը խօսի ընկեր ՊԵՏՐՈՍ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ։ Հայերէնի դասերը 8էն 9 նոյն օրը։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Հ. Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղը ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները այս ուրբաթ կէս օրէ վերջ, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ.Յ.Դ. ԶԱՒԱՐԵԱՆ կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Խրիմեան ղըպրոցը։

ԻՍԻԻ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»ի երեկոյթ-պարահանդէսը՝ այս շաբաթ, 21 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ազատ»ի սրահին մէջ։ Գեղարուեստական բաժինը ղեկավարութեամբ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի։ Կը հովանաւորէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը։ Մուտքը 50 ֆր.։

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, Սարսէլի ծանօթ հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղի պարանցիկ ցերեկոյթը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Այս ուրբաթ, ժամը 20.30ին Պիսէթրի մէջ, Պ. Յովհաննէսեանի սրահը 13 rue Curie, Պիսէթրը։ Կը հրաւիրուի Պիսէթրի, Ժանթիյի եւ յարակից շրջաններու հասարակութիւնը անխտիր։ Կը խօսի Դ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ։

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱ-ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Սէնթ Մարկրիթի(Մարսէյլ) մասնաճիւղի կողմէ ի պատիւ իր քոյր միութիւններուն, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Campagne Ripert, Bar de la Fraicheurի ներքնասրահը։

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damrémont - 18e

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 -- C. C. P. Paris 1678-63
Բաժ. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, Եր., Արտս. 10 Տոլ.

Vendredi 20 Décembre 1946 Ուրբաթ 20 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4884-Նոր շրջան թիւ 523 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՐ ՀՈՎԵՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Նորանշան հով մը՝ Թէհրանէն Անգարա ։ Գաղտնիք մը որուն լուսաբանութիւնը ժամանակի կը կարօտի ։

Արդարեւ, անակնկալ մըն էր Իրանի կեդր. կառավարութեան զինուորական գործողութիւնը Ատրպատականի դէմ, որ տեսակ մը ինքնավարութիւն կը վայելէր 1945 Դեկտեմբերէն ի վեր։ Այս առթիւ համաձայնութիւն մըն ալ գոյացած էր կեդր. կառավարութեան եւ ինքնավար շրջանին միջեւ, որ կը վայելէ հարեւան պետութեան՝ Խ. Միութեան համակրանքը։

Թէհրանի պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէր թէ զօրամասեր պիտի ղրկուին ամէն կողմ, ապահովելու համար երեսփ. ընտրութիւնները։

Խնդիրը այն է որ Ատրպատականի դէմ կատարուած գործողութիւնը համարուեցաւ կատարեալ «արշաւանք», տեղի տալով ոչ միայն ընդդիմադիրներու, այլեւ խորհրդային գեսպանին դիտողութեանց։ Իսկ միւս երկու մրցակիցները, Մեծն Բրիտանիա եւ Մ. Նահանգներ նախընտրեցին լռել, «ներքին խնդիր» համարելով անցուդարձը։ Լռութիւն մը որ շատ պերճախօս է։

Այսպէս կամ այնպէս, Ատրպատականը կորսնցուց իր ինքնավարութիւնը, եւ այժմ կեդր. կառավարութիւնն է որ պիտի վճռէ իր ճակատագիրը։ Եւան է որ պիտի վարէ երեսփ. ընտրութիւնները, նոր խորհրդարան մը կազմելու համար։

Ինչպէս կը հաստատեն օրուան լուրերը, Իրանեան բանակը հազիւ Թաւրիզ մտած, վլաւ Դեմոկրատներու հաստատած կարգուսարքը, եւ ձախակողմեան տարրերը դարձան անբաղձալի։ «Թիւտէհ» կուսակցութեան վարիչներէն շատեր ձերբակալուած են արդէն, ուրիշներ ալ փախած։ Վերջին լուրի մը համաձայն, դպրոցականներն անգամ ասպարէզ նետուած են, Ատրպատականի գաւառաբարբառով տպուած դասագիրքերը կտրտելու, պատռելու եւ կրակի տալու համար։

Այսքան խիստ վարուելով հանդերձ, Ղավամ Սալթանէի կառավարութիւնը կը զգուշանայ նոր դառնութիւններ պատճառել հարեւան պետութեան։ Ա՛յդ կ'ապացուցանէ իր վերջին յայտարարութիւնը, որուն համաձայն քարիւղի մենաշնորհներ պիտի տրուին Խ. Միութեան, հինգ նահանգներու մէջ ։

Իրանի կառավարութեան զինուորական գործողութենէն գրեթէ մէկ շաբաթ վերջը, Թուրքիոյ մէջ ալ նոյն տնօրինութիւնները՝ ձախակողմեան հոսանքներու դէմ։ Երկու ընկերվարական կուսակցութիւններ խափանուած իրենց ուխ թերթերով, ընդարձակում եւ երկարաձգում պաշարման վիճակի, խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ եւն.։

Այս առթիւ, թէ զինուորական իշխանութիւնը եւ թէ կառավարական թերթերը բացէ ի բաց կը յայտարարեն թէ խափանուած կուսակցութիւններն ու թերթերը կը գտնուէին համայնավարներու տիրապետութեան տակ ։

Կը թուի թէ այստեղ ալ որոշ դեր կատարած են արտաքին ներշնչումներ ։

Ձախակողմեան հոսանքներու դէմ ամբողջավարական ցոյց մը տեղի ունեցաւ անցեալ տարի, Դեկտ. 4ին, նախաձեռնութեամբ Թուրք ուսանողներու։ Այն ատեն Մոսկուա հրապարակաւ ուղղակի ամբաստանեց Անգարան, բայց կառավարութիւնը մեղքը ձգեց ուսանողներուն վրայ, նոյնիսկ պատիժ խոստանալով ։

Այս անգամ ինքն է որ արմատական միջոցներ ձեռք կ'առնէ, լուծելով, խափանելով, փակելով կազմակերպութիւն թէ քարոզութիւն։ Կը նշանակէ թէ կռնակը աւելի տաքցած է, կամ իսկապէս ծանր վտանգ մը կը սպառնար ներքին ապահովութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, այս նոր հովն ալ կապուած է միջազգային գաղտնիքներու հետ, որոնք անթափանցելի կը մնան հասարակ մահկանացուներու համար ։

Անգարա վերջերս աւելի պաղարիւն կ'երեւայ, Նեղուցներու եւ «արեւելեան նահանգներու» մասին դրուած պահանջներուն հանդէպ։ Թերեւս անոր համար որ, ինչպէս Փարիզի խորհրդաժողովին, նոյնպէս Միացեալ Ազգերու Նիւեորքի ընդհ. ժողովին մէջ, ոչ ոք ծուռ նայեցաւ իրեն։

Այս «գաղտնիքներ»ն ալ մէկ պարտականութիւն կը թելադրեն մեզի — Գործել անվհատ, մեր պահանջները հետապնդելով ամբողջութեամբ եւ համբերութեամբ։ Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՍԿ «ՎԵՀԱՓԱՌ»Ը...

Ընթերցուածս ի «Մշակ»է որ ի Քալիֆորնիա.

— « Անկէ վերջ մեր եկեղեցական անուանց յիշատակութեան առթիւ անոնց անուններուն առջեւ պիտի չդնենք Գերաշնորհ, Գերապատիւ, Հոգեշնորհ եւ Արժանապատիւ մակդիրները, զանոնք նկատելով անօգուտ եւ աւելորդ։ Որովհետեւ այդ մակդիրները համաձայն են աշխարհականի մը տրուած Մեծայարգ, Մեծապատիւ, Ազնուաշուք եւայլն մակդիրներուն»։ (4 Հոկտ.)։

Նո՞ր բարքի լոյս։ «Ազատամարտ»ի եւ «Ձակատամարտ»ի սերունդները շատոնց մէկդի դրած են այդ մակդիրները։ Եւ անոնց հետ՝ «փաշա»ն ու «էֆէնտի»ն։

Այն ատենէն որ, բարեպաշտներ կը գայթակղէին, երբ կ'ըսէինք — Պ. Պօղոս Նուպար կամ Պ. Գաբրիէլ Նորատունկեան։

Մեր պաշտօնակիցը այս կտրուկ որոշումը տալով հանդերձ, կէս ճամբան կը մնայ։

— Հայրապետին յիշատակութեան համար ընդունուած սովորութիւն է որ յիշատակուի ան որպէս Վեհափառ Հայրապետ կամ Ն. Ս. Օծութեան»։

Մենք այդ «Վեհափառ»ին վրայ եւս խաչ քաշած ենք եւ պիտի ուզէինք որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը իր մասնաւոր կոչմամբ մը արգիլէր անոր գործածութիւնը։

Ինչո՞ւ այսքան կտրուկ։

Վաղը կը բացատրեմ։ ՎԱՀԷ

Նոր գաղթը Եգիպտոսի մէջ

Le Monde կը գրէ թէ Եգիպտոսի Հայերուն ներգաղթի արձանագրութեանց պայմանաժամը լրացաւ Դեկտեմբեր 15ին։ Հայրենիք վերադառնալու համար դիմում կատարած են 13.000 Հայեր, այսինքն Եգիպտոսի հայ գաղութին գրեթէ երկու երրորդը ։

4ՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՋՈՀԵՐ ՄԵՌԱԾ ԵՆ Աուշվիցի դժոխքին մէջ, համաձայն Սթրազպուրկի համալսարանին ուսուցչապետներէն Ռոպէր Լէվիի, որ վկայութեան կանչուած էր Նիւրընպէրկի ամերիկեան դատարանին առջեւ։ Վկան գերութենէ ազատած, բայց նորէն ձերբակալուելով արգելափակուած էր Աուշվիցի մէջ 1943 Սեպտեմբերին, յետոյ փոխադրուած Պիրքընաու։ Իր պատմութեան համաձայն, այս վերջին արգելարանին մէջ կը գտնուէին կազարճակ սենեակներ եւ կիզարանները։ Օրական 4—600 հիւանդներ կը դարմանէր, եւ պարբերաբար իր քննածներէն 80—90 առ հարիւր զատուելով այլեւս չէին վերադառնար ։ 1943ի վերջը Գերմանները հարիւրի չափ լեհ երիտասարդներ առին տարին, բոլորն ալ քաջառողջ եւ 20—25 տարեկան։ Քանի մը օր վերջը անհոնլի այլուցքներ գոյացած էին խեղճերուն ազդրերուն վրայ, որովհետեւ Ք. ճառագայթներու ենթարկուած էին, ամլացնելու համար։ Լեհերէն զատ Ռուսեր եւ Ֆրանսացիներ ալ կային գոհերուն մէջ որոնք փորձերու կ'ենթարկուէին։ « Այս բոլոր մարդկային բեկորները կ'ոռնային գիշեր ցերեկ, մեռնելէ առաջ։ Այլեւս մարդու չէին նմաներ։Այսպէս մեռան 4ուկէս միլիոն մարդիկ միայն Աուշվիցի մէջ»։

ՑՈՒՐՏԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ նոյն սաստկութեամբ։ Ելեկտրական ընկերութիւնը կը գանգատի թէ երկուշաբթի օրը, երբ սկսաւ ցուրտը, հոսանքի սպառումը բարձրացած է 75 միլիոն քիլովաթ ժամի, կամ երեք միլիոն աւելի բաղդատելով նախորդ Բշ. օրուան հետ։ Միայն Փարիզի մէջ սպառումը աւելի եղած է 880.000 քիլովաթ ժամ։ Ահա թէ ինչո՛ւ կը վախցուի որ հոսանքը նորէն կրճատուի։ Բայց ի՞նչպէս պիտի տաքնան, քանի որ ածուխն ալ դժուար կը ճարուի...

ԻՏԱԼԻՈՅ վարչապետը ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղեց Նափոլիի բանուորներուն, որպէսզի դադրեցնեն գործադուլը, որ կը ջլատէ պարենաւորումը։ Բազմաթիւ խանութներ աւարի տրուած են Նափոլիի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Գործադուլը հետեւանք է ապրուստի սղութեան եւ հացի պակասին։

ԱՆԳԼԻՈՅ արհեստակցական Միութեանց Ազգ. Խորհուրդը որոշեց պահանջել կառավարութենէն որ անմիջապէս խզէ յարաբերութիւնները Սպանիոյ ներկայ կառավարութեան հետ։

ԴԱՀԼԻՃԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ

50,000 պետական պաշտօնեաներ պիտի ջնջուին

Ընկերվարական դահլիճը եռանդով գործի փարած է, դարման տանելու համար կացութեան մը որ հետզհետէ անտանելի կը դառնայ։ Դշ. օր Նախարարական խորհուրդը երկու անգամ նիստ գումարեց, նախագահութեամբ Պ. Լէոն Պլումի եւ անմիջապէս քուէարկեց երեք ստիպողական օրինագիծներ։ Առաջինը մինչեւ 1947 յուլիս 1 կ'երկարաձգէ բնակարաններու եւ առեւտրական հաստատութեանց վարձակալութեան ներկայ արժէքը։ Նոյն երկարաձգումը ագարակներու վարձակալութեան համար։ Ուրիշ օրինագծի մը համաձայն, բանուորներու կորսուած ժամերը պիտի վճարուին։ Կառավարութեան ոեւէ անդամ, քաղաքային կամ զինուորական պաշտօնատար պիտի չկրնայ մամուլի զրոյցներ սարքել, տեսակցութիւններ տալ կամ անթելով խօսիլ՝ առանց վարչապետին արտօնութեան։ Այս տնօրինութիւնը անհրաժեշտ համարուած է, ապահովելու համար նախարարական համերաշխութիւնը եւ վարչական կարգապահութիւնը որ լրջօրէն խանգարուած էր երկու տարիէ ի վեր։ Կառավարութիւնը կը յուսայ թէ այսուհետեւ կարելի պիտի ըլլայ պատասխանատուութիւն հաստատել նախ նախարարներուն եւ վարչապետին, յետոյ նախարարներու ենթակայ քաղաքային եւ զինուորական պաշտօնատարներու միջեւ։ Անշուշտ մամուլի ներկայացուցիչները պիտի կրնան դիմել նախարարութեանց, տեղեկութիւններ եւ լուսաբանութիւններ ստանալու համար, բայց ոեւէ նախարար պիտի չկրնայ իր անձնական կարծիքները յայտնել։

Այս կարգադրութեան ուրիշ մէկ պատճառն ալ այն է որ նոր դահլիճին մէջ տեղեկատու նախարարութիւն չկայ. (պարենաւորման վարչութիւնն ալ բաժնուած է երեք նախարարութեանց միջեւ)։

Նոր դահլիճին ամէնէն հիմնական գործը պիտի ըլլայ հաւասարակշռել ելմտացոյցը։ Դշ. օրուան երկրորդ նիստին մէջ, նախարարական խորհուրդը քննեց Ելմտական նախարարին օրինագիծները, որոնց գործադրութեամբ կարելի պիտի ըլլայ հաւասարակշռել 1947ի առաջին եռամսեակին նախահաշիւը։ Այդ օրինագիծները կը տրամադրեն ջնջել 50.000 պետական պաշտօններ, զեղչել նախարարական ծախքերը, աւելցնել կարգ մը տուրքեր, մասնաւորապէս սակարանական, ճարտարագործական եւ առեւտրական գործառնութեանց վրայ. եւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել, երեւան հաներու եւ պատժելու համար խարդախութիւնները։ Միեւնոյն ատեն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, փութացնելու համար ապօրէն շահերու գանձումը։ Պետական նպաստներէն պիտի պահուին միայն հացի, կաթի եւ ներածուած հանքածուխի համար սահմանուած գումարները։

Ցիսուն հազար վարչական պաշտօններու ջնջումով, պիտի արձակուին շատ մը առժամեայ պաշտօնեաներ որոնք առնուած են վերջին վեց տարիներու ընթացքին։ Զինուորական ծախքերը պիտի կրճատուին 50 առ հարիւր։ Այս տնօրինութիւններով եւ կարգ մը պետական նպաստներու ջնջումով կը յուսան հարիւր միլիառ ֆրանք խնայել։ Առժամեայ՝ պետական պաշտօնեաներու թիւր 209.000 էր 1941ին, իսկ այս տարի յունիսին բարձրացած էր 349.000ի։

Մինչ կառավարութիւնը կը ճգնի հաւասարակշռել պետական ելմտացոյցը եւ փրկել ֆրանքը, նոր ամպեր կը կուտակուին հորիզոնին վրայ։ Այսպէս, աշխատավարձքի յաւելման պահանջներ կը լսուին նորէն։ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը առաջին քայլ մը առած է արդէն, պահանջելով Յունուար 1էն վերահաստատել հաւաքական պայմանագիրները Արհեստակցական Միութեանց եւ գործատէրերու միջեւ։ Գործատէրերը կը մերժեն այս առաջարկը, ցորչափ պետութիւնը ինքն է որ առաւելագոյն գիներ կը սահմանէ ապրանքներու համար ։

Նախարարական ծախքերը կրճատելու համար, կառավարութիւնը պիտի որոշէ իւրաքանչիւր նախարարի աշխատակիցներուն, ինչպէս եւ տրամադրելի ինքնաշարժներուն թիւը։ Այս առթիւ թերթերը կը գրեն թէ նախորդ կառավարութեանց մէջ նախարարներ եղած են որոնք աւելի քան հարիւր պաշտօնեաներ ունեցած են իրենց տրամադրութեան տակ։ Այս գետնին վրայ մասնաւորապէս կը քննադատուէր արտադրութեանց նախարարը, Պ. Մարսէլ Փօլ (համայնավար)։

★ Կառավարութեան գլխաւոր հոգերէն մէկն ալ Հնդկաչինի խնդիրն է։ Կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, որոշուեցաւ օդանաւով Հնդկաչին ղրկել գաղթային նախարարը, Պ. Մութէ։ Վերջին լուրերու համաձայն, թշնամութիւնները վերսկսած են Սայկոնի մէջ, ուր 13 ֆրանսացի զինուորներ սպաննուած են։ Հանոյի փողոցներուն մէջ ալ կռիւներ կը մղուին տեղացիներու եւ ֆրանսացի զինուորներու միջեւ։ Առջի օր Սայկոնի խանութները փակուեցան, փողոցները ամայացան եւ ամէն գործունէութիւն դադրեցաւ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ

Դաշնակցութեան օրը եւ Հ. Օ. Խաչը

ՀԱԼԷՊ — Դեկտեմբերի կիրակին պատմական օր մը եղաւ Հալէպի, ու մասնաւորաբար Նոր-Գիւղի համար, ուր Զաւարեան Ակումբին մէջ, տեղի ունեցան զոյգ հմաազգային հանդիսութիւններ, — առաւօտուն՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան տօնակատարութիւնը եւ երեկոյեան՝ Հայ Օգնութեան Խաչի ընտանեկան խրախճանքը։

Երկու հանդէսներն ալ աւելի ըսկերական եւ ընտանեկան գոյն ունէին։ Հակառակ առոր, սակայն, հազարաւոր բազմութիւն խուժած էր սրահը, մասնաւորաբար այր երիտասարդութիւն։ Սրահը կը յորդէր, խճողուած էին նաեւ բակը եւ շրջակայ փողոցները։ Տուներու թէ պատշգամներու վրայ՝ մարդկային ողկոյզներ կախուած էին։

Հարկ եղաւ բարձրախօսներ զետեղել մօտակայ տուներու վրայ։ Այս կերպով, հազարաւոր ունկնդիրներ առիթ ունեցան հետեւելու բանախօսութեանց։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրուան հանդիսութիւններուն կը նախագահէր ընկ. Միհրան Հերարդեան, որ բացաւ հանդէսը, հետեւեալ խօսքերով. «Հաւաքուած ենք տօնելու Դաշնակցութեան Օրը, յիշելու մեր կուսակցութեան 56 տարիներու գործունէութիւնը, յարգելու յիշատակը հազարաւոր նահատակ գործիչներու, ապա նորոգելու մեր ուխտը։ Դաշնակցութիւնը հարազատ զաւակն է հայ ժողովուրդին. ծնած է անոր ծոցէն, ծառայելու համար զինք ծնող ժողովուրդին։ Արիւնով զինադրած է բոլոր ըրկանքներուն. զինած է մահուան, ժպտուն ու երջանիկ։ Հարց տրուեր գուցէ թէ ինչո՞ւ ամէն տարի կը տօնենք Դաշնակցութեան Օրը։ — Ընկերնե՛ր եւ բարեկամներ, քրիստոնեայ եկեղեցին ամէն Կիրակի կը կրկնէ քրիստոնէական դաւանանքը խտացնող Հաւատոյ Հանգանակը։ Ճիշդ այդ ձեւով, Դաշնակցական մարդը եւ Դաշնակցութիւնը պիտի կրկնեն ամէն տարի իրենց դաւանանքը, պիտի անդրադառնան տարիներու ընթացքին, ու պիտի նորոգեն հայ ժողովուրդին ծառայելու իրենց սրբազան Ուխտը»։

Բեմ բարձրացաւ ապա օրուան բանախօս ընկ. Կարօ Սասունի։ — «Հայ կուսակցութիւններու ծննունդը, հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ, կը համապատասխանէ Զէյթուն Օհանի չորս զաւակներու ծնունդին, — Ծնծղաւորիկ, Կաղ Փուռիկ, Ցռան Վարդօ եւ Սասունցի Դաւիթ։ Վերջինս, իր ծնընդեան օրն իսկ, ըստ աւանդութեան, փշրեց իր խանձարուրի կապանքները ու նետուեցաւ կեանքին։ Հազիւ ծնած, գործունէութեան ասպարէզ կը սպասէր իրեն։ Հ.Յ.Դ. ալ նոյն ձեւով մուտք գործեց հայկ. կեանքէն ներս, եւ յաջորդաբար կազմակերպեց Կուկունեան արշաւախումբը, ապա Պանք Օթոմանը, Խանասորը, Եըլտըզի ռմբակոծումն եւ հերոսական գործերու յաջորդական դրուագներ։ Անցնող 56 տարիներու ընթացքին, Հ.Յ.Դաշնակցութիւնը դարձած է կորիզը հայ կեանքի բոլոր շարժումներուն։ Առէ՛ք վերջին 60 տարիներու մեր պատմութիւնը, իր բազմազոյն երեսներով, ու ամէն տեղ պիտի գտնէք Հ.Յ.Դ.ի հզօր շունչը»։

Ընկ. Կ. Սասունի ընդլայնեց այս գաղափարը, դէպքեր, դէմքեր ու գործեր յիշելով, ու հասաւ մինչեւ մեր օրերը, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լծուած է, իր բոլոր կարելիութիւններով, Հայկ. Դատի լուծման։ Ընդգծելով թէ մեր նպատակը եղած է Ներգաղթը եւ Հայկ. Դատը, երբեւ դուզահեռ ու ամբողջացուցիչ աշխատանք միաժամանակ բանախօսը ձաղկեց անբարոյականներու պայքարը Հ.Յ.Դ. դէմ։ — «Դաշնակցութիւնը կռուած է Ցարերու եւ Սուլթաններու դէմ, եղբականացուցած. հետեւաբար պիտի չվնէ փողոց՝ կռուելու համար իր հակառակորդներուն դէմ»։

Երկրորդ բանախօսը, բանաստեղծ Արմէն Անոյշ, անդրադարձաւ Հ.Յ.Դ. մարտական դիմադրութեան, ու շեշտեց, թէ անոր 56 տարիներու կեանքը ամփոփուած է բռնութեան եւ ստրկութեան դէմ ծառանալու իր ձգտումին մէջ։ Հանդէսը փակեց կրկին օրուան նախագահը, ընկ. Մ. Հերարդեան, վերլուծելով ընկեր բառին իմաստը։ —«Մենք եղբայր եւ քոյր ենք բնական օրէնքով, իսկ ընկեր կը դառնանք գիտակցաբա՛ր, ինքնակամ, թելադրուած հասարակաց դատի մը ծառայելու պատրաստակամութենէ մը»։ Մեծ խանդավառութիւն ստեղծուեցաւ սրահին, բակին եւ շրջակայ փողոցներուն մէջ։ Ու հազարաւոր երիտասարդներ մեկնեցան վերանորոգուած, թարմացած իրենց գիտակից պարտականութեանց մէջ։

Նոյն հոծ բազմութիւնը խուժած էր նաեւ երեկոյեան հանդիսութեան։ Կը նախագահէր ընկ. Մ. Հերարդեան, որ համառօտակի պատկերացուց Հայ Օգնութեան Խաչի դերը Սուրիահայ եւ Սփիւռքի հայկեանքին մէջ, կրթական ու առողջապահական գետնի վրայ մասնաւորաբար։ Արծուիկներու կազմակերպութիւնը օրէ օր կ'ուռճանայ, նոր ճիւղաւորումներով կը տարածուի ամբողջ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ։ Եւ տարակոյս չկայ, թէ կրթական եւ առողջապահական գետնի վրայ Ս.Օ.Խաչի աշխատանքը բարերար դեր կը կատարէ՝ նոր սերունդը այլասերումէ փրկելու կենսական մտահոգութեան մէջ։ Բեմ հրաւիրեց ապա օրուան բանախօսը՝ Մինաս Թէօլէօլեան, որ պարզեց իմաստը «Սուրիահայ Օգնութեան Խաչ» բացատրութեան, առանձին վերլուծելով այդ կազմակերպութեան Հայութեան, Օգնութեան (կամ գթութեան) եւ Խաչի իմացումը։ Բանախօսը ընդգծեց մասնաւորաբար, թէ հայութեան համար զրկանքը յեռան մը եղած է միշտ՝ մեր ազգային դիմադրութիւնը չէզոքելու։ Ճնշումը՝ միշտ բազմապատկած է Հայը, տարածութիւն եւ խորութիւն տուած է անոր. զայն դարձուցած է շաղախ՝ մեր ազգային կառոյցը ամուր եւ անառիկ դարձնելու։

Երեկոյթը վերջ գտաւ «Յառաջ Նահատակներով»։

Մ.

Օտար լրագրողի մը հետ

Լիոնի մէջ հրատարակուող Ֆրանսական մեծ օրաթերթի մը երիտասարդ թղթակիցը, շատոնց ի վեր ծանօթ եւ մտերիմ էր ինծի։ Ան, նախապէս ցոյց կուտար թէ շատ չէր սիրեր Հայերը, սակայն ինձ հետ ունեցած իր յարաբերութիւններու ընթացքին, հետզհետէ սրբագրեց մեր ժողովուրդի հանդէպ կազմած իր սխալ կարծիքները եւ արթընցուց շատ ջերմ հետաքրքրութիւն մը։

Ամիսներ առաջ, իմ առաջարկով, ան հրաւիրուեցաւ Ֆուրվիէրի կաթողիկէին մէջ մատուցուած հայկ. պատարագի արարողութիւններուն, յետոյ, Ֆրանսայի համար մեռած տեղացի եւ հայ զինուորներու յիշատակին նուիրուած այդ պատարագի նախաձեռնութիւնը ստանձնող Հայ Մարտիկներու Միութիւնը զինք հրաւիրած էր նաեւ Դպրաց դասուն ի պատիւ տրուած թէյասեղանին։

Երկու օր վերջ, խանդավառ տրամադրութեամբ ինծի եկաւ, եւ ներս մտնելով ըսաւ.

— Այսօր պիտի օգնէք ինծի, ժամանակին ձեզ հանդէպ բերանացի կատարած սխալ արտայայտութիւններուս մեղքը քաւելու համար։ Օ՜, հիանալի, հիանալի տպաւորութիւններ ունեցայ։ Պէտք է յօդուածաշարք մը ստորագրեմ ձեզի ծուռ նայող մերիններուն աչքերը թխելու համար։

Ու ժամերով սեղանիս առջեւ նստած՝ աղազրեց շատ մը տեղեկութիւններ։ Միասին կատարեցինք կարգ մը թարգմանութիւններ, որոնք բոլորն ալ իր պայուսակը լեցուց, եւ մեկնումի առեն, խոստացաւ յօդուածաշարքը կարգի դնելէ վերջ, նախ բերել, կարդալ ինծի ու ապա յանձնել մամուլին։

Շաբաթներ անցան, ի զուր սպասեցի իր վերադարձին։ Հեռաձայնեցի թերթին խմբագրատունը եւ տեղեկացայ թէ, առայժմ կը բացակայի Փիզի-քական անհանգստութեան մը պատճառով։ Վտանգաւոր բան մը չանցաւ մտքէս։ Ընդհակառակն, կը յուսայի իր այցելութիւնը տեսնել մօտ ժամանակին ու լսել իր պատրաստած յօդուածաշարքին ընթերցումը։ Բայց ահա օր մը յանկարծ, իր աշխատած թերթին առաջին էջին վրայ տեսայ մահուան յայտարարութիւնը, լուսանկարին եւ կենսագրականին հետ։

Վերջերս թղթակցին սգաւոր ընտանիքին նոր այցելութիւն մը տալու առթիւ հանդիպեցայ Ֆրանսացի լրագրողի մը, որուն հետ ծանօթանալէ վերջ, ունեցանք լայն խօսակցութիւն մը։ Ամէնէն վերջը մեր խօսակցութեան կապը հասաւ Հայերուս ու մանաւանդ համայնավարներու վիճաբանութեան մը մէջ։ Զանց կ'առնեմ իմ հարցումներս ու պատասխաններս, եւ կը նօթագրեմ միայն օտար լրագրողին յարուցած այն կէտերը՝ որոնց առջեւ վարանումի նշաններ ցոյց տուի։

Ահա թէ ինչ պատմեց.

— Իմ բարեկամս՝ René Dastarag, 1929ին շատ գեղեցիկ գործ մը հրատարակեց Փորտոյի մէջ, Անահիտի Մատամին խորագրով, վիպային ձեւի տակ եւ Հայերուդ նպաստաւոր։ Որքա՞ն քաջալերեցիք զինքը։ Ես չեմ գիտեր, բայց անցեալ տարի հաստատեցի որ, դեռ անոր հայերէն թարգմանութիւնն իսկ չէ կատարուած։ Ասիկա կ'ըսեմ, ձեզի հասկցնելու, թէ ես բաւական մօտէն կը ճանչնամ Հայերդ։ Դուք սքանչելի ազգ մըն էք իբրեւ խանութպան եւ շինարար, բայց կը վարանիմ ըսել թէ մտաւորական մեծ ազգ մըն էք։ Ընդհանրապէս դուք չէք սիրեր գրականութիւնն ու գեղարուեստը։ Ձեր մտաւորականներուն մեծագոյն մասը ստիպուած է կա՛մ հրաժարիլ իր կոչումէն եւ կամ անօթի մնալ։ Եթէ պատահաբար մէկը յաջողութիւն գտնէ, ան ալ միւսնոյն խանութպանական ոգիով կը ձգտի շահագործել միւսները։ Այդ իսկ պատճառով, կը խորհիմ թէ ընդհանրապէս անյաջող կը մնաք ձեր ցեղի գեղեցիկ յատկութիւնները ուրիշներուն ծանօթացնելու, լուրջ եւ արդիւնաբեր ընկերութիւններ կազմելու։

Ուրիշ մէկ ակնարկիս առթիւ ըսաւ.

— Մարդ երբ իր ուզած կողմէն նայելու եւ տեսնելու ցանկութեան մէջ կըգտնուի, յաճախ սըխալ դատումներ կ'ընէ։ Ֆրանսան մշակոյթի երկիր մըն է։ Մտքի եւ արուեստի կարող ուժ ունեցող դէմքերը, ի՛նչ ցեղի ալ պատկանին, ամէնէն լաւագոյն գնահատանքը Ֆրանսացի ժողովուրդին մէջ կը գտնեն։ Ըսածս աւելի յստակ հաստատելու համար, ներեցէք, որ ներկայացնեմ պարագայ մը, թերեւս շատ ծանօթ ձեզի։ Ասիկա Վինար Տրոնեանի (Տովինար Տէր Պետրոսեան) պարագան է։ Այդ հայ աղջիկը մասնաւոր ուսում մը ստանալու բախտ չէ ունեցած, արուեստագիտական հմտութիւններու տաղանդ մը ըլլալէ հեռու է. ունեցածը իր արեւելեան ձայնի քնքշութիւնն է, որուն կը միացնէ ներդաշնակ երգելու իր եռանդն ու աշխուժութիւնը։ Այդքանով մենք զայն գնահատեցինք ու մեր Օփերային մէջ բարձրացուցինք մինչեւ «Լաքմէ»ի դերը խաղալու աստիճանին։ Չեմ կարծեր, թէ դուք ձեր այդ արուեստասէրը քաջալերելու համար գոնէ մեզի չափ բան մը ըրիք կամ կ'ուզէք ընել... Կը խոստանամ ուրիշ առիթով մը վերստին տեսակցիլ ու շարունակել մեր այս բարեկամական խօսակցութիւնը։ Ես ջերմօրէն կը փափաքիմ սերտել մեր երկրի մէջ ապրող օտար ժողովուրդներու ընտիր կողմերը։

Կ. Խ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ «ՅԱՌԱՋ»Ի

Ճշդումին ճշդումը

«Յառաջ»ի Նոյեմբերի 27ի համարին մէջ կարդացի Գ. Ջիթունիի ճշտումը «հով» բառի իմաստին, որպիսին ես համարում եմ սխալ եւ այսու կ'ուզենայի ճշտել իր այդ սխալ «ճշտումը»։

Գ. Ջիթունին կարծում է որ Աւ. Իսահակեանի «Հո՜վ արէք, սարեր ջան, հո՜վ արէք, իմ դարդին դարման արէք...» դարձուածքին մէջ հով բառը — այս դէպքում — պիտի հասկանալ ո՛չ թէ իբրեւ՝ քամի, հողմ, զեփիւռ, այլ իբրեւ՝ շուք, ստուեր, հովանի, ինչպէս «ունինք գրաբարով՝ հովասուն, ամպհովանի, հովանաւոր, հովանոց եւ այլն. որ ամենքն ալ շուքի, ստուերի հետ կապ ունին», ուրեմն, յայտագրին մէջ պիտի լինէր ո՛չ թէ «soufflez une brise», այլ «O! Montagnes! couvrez-moi de votre ombre», կամ միայն «Ombragez-moi»:

Վերջապէս, իբրեւ մի աւելի պարզ ու աւելորդ ապացոյց իր ճշտումին, Գ. Ջիթունին յենւում է նոյն երգի երկրորդ հատուածին վրայ՝ «Հով ծառի տակ, զով ծառի տակ, ի՛մ եարը»։ Եթէ Գ. Ջիթունին պատահմամբ մոռացած չլինէր իր հովակազմ բառերի շարքին մէջ բերելու եւս հովանալ (պաղիլ), այլուած սիրտս հովացաւ, հովհար (քամհար, քամի, պաղ, հով փչող, մեք փող հարուաք) բառերը, պիտի տեսնէր որ այդ բոլոր, ինչպէս եւ միւս հովակազմ բառերը իրենց խորքում ուղղակի կամ անուղղակի պահել ու պահում են անխախտ՝ քամի=հով=զով=պաղ—թարմ իմաստները կամ իմաստը ունեցող հով բառերը, որոնք ամէնքն էլ ոչ այլ ինչ են ուզում ասել, եթէ ոչ՝ ստուեր—հով—զով—պաղ տեղ, շուք—հով—զով—պաղ տեղ։ Եւ, անտարակոյս, Գ. Ջիթունին, իր մեկնութեան հիման վրայ, պիտի չկարողանար «սիրտս հովացաւ»ը փոխարինել՝ «սիրտս ստուեր դարձաւ», կամ թէ՝ «սիրտս շուքացաւ», քանի որ կը դառնար անիմաստ ու անհասկնալի։

Եթէ «հով ծառի տակ, զով ծառի տակ» ասելով Աւ. Իսահակեանը, իրօք որ կ'ուզէր ասել՝ ծառի շուքում, ծառի ստուերում եւ միայն այդ, ինչպէս որ ենթադրում է սխալմամբ Գ. Ջիթունին, նա, գէթ մի անգամ, միակերպ չլինելու համար, պիտի ասէր՝ ծառի շուքում, ծառի ստուերում կամ մի այլ կերպ այդ բառերից մէկը բնականօրէն պիտի մտցնէր իր անման այդ երգի մէջ։ Ո՞վ չգիտէ, որ հով ծառ կամ զով ծառ չի լինում, այլ ծառը հով, պաղ է տալիս, զով, պաղ է տալիս իր շուքում, իր ստուերում։ Ո՞վ է այրող ու տապող դաշտերից բարձրանում հով ու զով լեռները, սառնորակ աղբիւրները քովը, այնտեղ, այն պաղ ու ջինջ, զեփիւռահով, հովուզով օդի մէջ, ստուեր ու շուք որոնելու կամ ըղձալու համար. մարդիկ «սար» են գնում, «գետ» են գնում ո՛չ թէ հով-շուք, զով-ստուեր գտնելու համար, այլ հով զով պաղ օդ շնչելու, տապից թարմանալու, հովանալու համար։ Եւ սարերը միայն այդ կարող են տալ իրենց այցելողներին եւ երբեք սարերում աւելորդ շուքն ու ստուերը, մանաւանդ որ եկողներն էլ միայն այդ հով ու զովն են ուզում եւ երբեք շուքն ու ստուերը այդ հով ու զով սարերում։

Ա. ՎԱՉԵԱՆՑ

ԱԹԷՆՔԷՆ հասած լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին լեռներու մէջ, Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ. եւ կրակի տրուած է գիւղ մը, Օրթաքէօյ։ Թերթերը կ'ըսեն թէ 20 ըմբոստներ սպաննուած, շատեր ալ վիրաւորուած կամ գերի բռնուած են 14 ժամ ձիւներուն մէջ կռուելէ վերջ։

ՔԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾՈՎԻՆԱՐԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ.— Ի՜նչ զուարթալի զուգադիպու- թիւն. Սէնի ափերէն մինչեւ Ռոնի հովիտը, ու անկէ ալ մինչեւ Միջերկրական, նոյն օրը եւ նոյն ժամերուն, հայ երգը հնչեց դղրդագին, հայրե- նաշունչ, գեղջկական ու սիրային իր հոգեյոյզ լարերով։

Մինչ Փարիզ ու Մարսէյլ երկու համերգներով անմահ Վարդանին յիշատակը ոգեկոչեցին, Լիոն, անհատական երգահանդէսը կուտար ծիծեռնակ Հայուհիին՝ Ծովինար Տէր Պետրոսեանի. անուղ- ղակի պանծացում մըն ալ այս, քանի որ Կոմիտաս հոմանիշն է հայ երգին։

Գրեթէ բոլոր մեր հանդէսներու գեղարուես- տական մասերուն մէջ մենք լսած ենք հայ երգչու- հին, բայց հապճեպ։ Սալ Ռամօի մէջ իր սարքած երգահանդէսը առիթը ընծայեց մեզի զինք ունկն- դրելու իր յայտագրին ամբողջական հաջորդու- թեամբ, այսպէս երկու երկար ժամեր վայելելով իր դիւթական ձայնին քաղցրութիւնը։ Նոյնը չեն երգչախումբի մը երգահանդէսը եւ առանձին եր- գիչի մը երգահանդէսը։ Երգչախումբ մը, երբ մանաւանդ բազմաթիւ ըլլան իր անդամները, բե- մին վրայ կը ստեղծէ կէս թատերական հետաքր- քրութիւն մը եւս։ Հանդիսականը իր ուշադրու- թիւնը կ'ուղղէ մէկին կամ միւսին, այսպէս աչքը կը թեթեւցնէ ականջին «բեռը», մինչ, առանձին երգիչին ուղղուած աչքը չուտկելչտանայուկըմնայ միայն ունկնդրութիւնը, որմէ կը ծագի շատ ան- գամ անխուսափելի միօրինակութիւն մը։ Ծովի- նարի կիրակի օրուան յաղթանակը այն եղաւ որ փարատեց այդ միօրինակութիւնը։ Իր ընտրած եր- գերը, եղանակներու իրենց ճոխ փոփոխութեամբ, ու երգուած այնքան կորովի եւ զգայուն, խաղա- լիկ մը կը դառնային իր հագագին մէջ։ Ընտրեալ բազմութեան մէջ կային բաւական թիւով Ֆրան- սացի հանդիսականներ, որոնք հիացումով հետե- ւեցան իրենց քաղաքի երաժշտանոցի սպակաւորին երգերուն։ Օր. Տէր Պետրոսեան երգեց վեց հայե- րէն ու վեց Ֆրանսերէն երգեր, վերջինները՝ Օփե- րայի կտորներէն։

Ցանուէն անկողմնակալութեան պիտի ուզէի մատնանշել որ Ծովինար, հաւանաբար Օփերայի մէջ իր ստանձնած դերերուն բծախնդիր պատրաս- տութեան պատճառաւ, քիչ մը չեզոքած կ'երնէր հայ երգերուն բուն հայկական շունչէն։ Լքելով դասա- կանը, պէտք է հայ երգին համար զոհէ օփերայի կանոնները եւ իր ձայնին կառէջը եղանակէ՝ չափ տալ կարօտի, մելամաղձութեան եւ զգայնութեան ինքնատիպ դրոշմը ցոլացնող ռիթմը։ Այս փոքր դիտողութիւնը անշուշտ պիտի չվիրաւորէ իր դիւ- րազգածութիւնը։

Գեղամ Տէր Անդրէասեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ եւ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ (սեղա- նի գիրք մեծերի եւ փոքրերի համար), գրեց՝ Խուդիֆէր (Պետրոս Տէր Յովակիմեան։ Տպ. Թէհ- րան, 1946։ Գին 30 ռիալ։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ՍԷՎՐԱՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՎՐԱՆ.— Ֆր. Կապոյտ Խաչի Սէվրանի մաս- նաճիւղի հիմնադրութեան Ա. տարեդարձը տօնուե- ցաւ 8 Դեկտեմբերին, մեծ յաջողութեամբ Լիվրի- Կարկանի քաղաքապետարանի ընդարձակ սրահին մէջ։ Սէվրանէն, Փարիզէն, արուարձաններէն չորս հարիւրէ աւելի հայրենակիցներ եկած էին պատուել եւ քաջալերել մեր մասնաճիւղը որ շատ համեստ միջոցներով սկսաւ կազմուիլ մէկ տարի առաջ։

Հանդէսին բացումը կատարուեցաւ դպրոցա- կան աշակերտներու կողմէ, Ֆրանսական եւ ազգա- յին քայլերգներով, Պ. Բ. Հապէշեանի բացման խօսքէն վերջ, վարչութեան ատենադպրուհի Տիկ. Ա. Քէօսէեան պարզեց մէկ տարուան բարոյական եւ նիւթական գործունէութիւնը։ Յետոյ ներկա- յացուեցաւ Սուրէն Պարթեւեանի «Անմահ բոցը», որուն դերակատարներն էին բացի Բ. Հապէշեանէ, բոլորը տեղական ոյժեր, Տիկ. Մ. Քէօսէեան, Ա. Ղուկասեան, Օր. Ա. Գալայճեան, Պ. Պ. Վ. եւ Հ. Քէօսէեաններ, Ա. Անտօնեան, Օ. Աչգեան եւ Կ. Մանուկեան որոնք իրենց համեստ միջոցներով գո- հացուցին բոլոր ներկաները։ Այս յուզիչ ազգային ողբերգութենէն վերջ, ներկայացուեցաւ խիստ ծի- ծաղաշարժ զաւեշտ մը որուն կը մասնակցէին Օր. Պ. Պետրոսեան, Պ. Յ. եւ Հ. Քէօսէեաններ, Կ. Մանուկեան եւ Եսայեան։ Շավիլի մասնաճիւղէն մասնակցեցան հանդէսին Օր. Վ. Քէօսէեան եւ Պ. Խ. Մինասեան իրենց գեղեցիկ երգերով։

Հանդէսին երկրորդ մասը կը բաղկանար ազ- գային տարազներով հայկական պարերէ, ղեկավա- րութեամբ Տէր եւ Տիկին Ա. Կիլեանի։ Պարերէն վերջ ներկայացուեցաւ Պետրոս Դուրեանէ քաղ- ուած «Հայաստան» կենդանի պատկերը, տպաւո- րիչ բեմադրութեամբ, «Հայաստան»ը ներկայաց- ուած, Օր. Ա. Ոսկանեանէ «Ցոյցը»՝ Օր. Ա. Ձէրըկեանէ, իսկ «Սէրը» Օր. Ա. Խլօեանէ, որոնք շրջապատուած էին փոքրիկ հրեշտակներով եւ ծա- ղիկներով, իսկ ամբողջ կենդանի պատկերի տեւո- ղութեան բարձրախօսին առջեւ երգեց Օր. Ս. Մի- նասեան Կոմիտաս վարդապետի դաշնաւորած «Հա- յաստան»ը։

Թատերական բաժինէն վերջ սկսան եւրոպա- կան պարերը մինչեւ կէս գիշեր։ Ժողովուրդը մեկ- նեցաւ գոհ տպաւորութեամբ։ Ընդհ. մուտք գոյա- ցաւ 73.863 Ֆրանք։

Հանդէսին յաջողութեան առթիւ երկու թէյա- սեղաններ սարքուեցան մին 12 Դեկտեմբեր, հինգ- շաբթի երեկոյ բոլոր դերակատարներուն, իսկ միւսը 15 Դեկտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ընկե- րուհիներու միջեւ, որոնք ամէնքն ալ ջանք չէին խնայած հանդէսին յաջողութեան համար։ Այս եր- կու թէյասեղանները տեղի ունեցան մասնաճիւղի ատենապետուհի Տիկին Վ. Յովհաննէսեանի տան մէջ, որ միշտ սիրայօժար կը տրամադրուի մաս- նաճիւղին։ Պ. Մ. Խլօեան նոյնպէս օգտակար ե- ղած է միշտ միութեան իր ջերմ վերաբերումով։ Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հազար Ֆրանքի նուէր մը Պ. Պ. Պապիկեանէ, հան- դէսին յաջողութեան առթիւ։— Ներկայ մը

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ֆրանսաբնակ Հայերու Ներգաղթի Փարիզի Շրջ. կոմիտէն պատիւ ունի յայտարարելու Փարի- զի եւ արուարձաններու յարգելի հայ հասարակու- թեան թէ՝ ամբողջ Ֆրա. սայի մէջ, ներգաղթի ար- ձանագրութիւնները բացուած ըլլալով, փարիզեան շրջաններու ալ, ներգաղթել փափաքողներու արձանա- գրելու համար կարգ մը գրասենեակներ բացած է, ուր խումբ մը հայրենակիցներ, սիրայօժար կը կատարեն ներգաղթի արձանագրութիւնները։ Ան- հրաժեշտ է միասին բերել ինքնութեան թուղթը, 9 հատ լուսանկար (դիմացէն քաշուած) եւ 2 օրինակ համառօտ ինքնակենսագրութիւն։

Մէկ կողմէ՝ մեկնողներու թղթածրարները պատրաստելու եւ ժամանակին հարկ եղած ձեւա- կերպութիւններուն ենթարկելու համար, միւս կող- մէ՝ վերջին վայրկեանին խճողումներու եւ ան- տեղի ըոլ-ըսաւներու տեղի չտալու համար, Փարի- զի Շրջ. Կոմիտէն կը խնդրէ յարգելի հասարա- կութենէն, որ ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ, հերթով եւ կարգա- պահութեամբ դիմէ նշանակուած հասցէներուն.—

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ա. Ը. Մ.— Ամէն օր կէսօրէ ա- ռաջ եւ վերջ։ 9 Pl. de la Madeleine (8)։

ՔԱՏԷ.— Ամէն օր կէսօրէ առաջ եւ վերջ, 8 rue Maubeuge, Paris (9)։

14րդ թաղամաս.— Կիր. օրեր՝ ժամը 10-12.30 Պ.Լ. Կատարեանին՝ 171 Av. du Maine, Paris (14)։

Պէլվիլ.— Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18, կի- րակի օրերը ժամը 10—12, 7 rue Vaucouleurs։

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ.— Ալֆորվիլ՝ Բշ. Գշ. Դշ. եւ Եշ օրերը ժամը 19ին Պ. Պօղոս Մասխեանի, 11 Place de l'Eure. Գշ. եւ Դշ. ժամը 14—17 նաեւ Պ. Հրանտ Ցակոբեանի, 33 rue de Choisy, Կիրակիները ժամը 14—18 Ազգ. Տան մէջ։

Արժանթէօյ.— Կիրակի օրերը ժամը 14—17, հայկական դպրոց, 99 rue de la Tour Billy։

Առնուվիլ.— Կիրակի օրերը կէսօրէ վերջ՝ Պ. Ս. Նիկողոսեանի, 2bis, rue du Parc։

Պանեէօ - Քաշան.— Կիրակի օրերը ժամը 9էն 12 եւ 15—17, հայկ. դպրոց, 24 rue Haik Tbirian։

Պիւէթր ժանթիյի.— Ամէն երեկոյ ժամը 18էն 22, 1 rue Curie։

Շավիլ.— Կիրակի օրերը ժամը 9—11, հայկ. դպրոց, իսկ երեկոները՝ Պ. Արամ Տէրեանին՝ 13 rue Alfred Fournier եւ Տ. Տօղրամաճեանին՝ 6 Sente des Mouchets։

Իսի լէ Մուլինօ.— Կիրակի օրեր ժամը 9—12 եւ 14—18, 20bis rue de la Défense։

Սարսէլ.— Կիրակի օրերը ժամը 14—18 Պ. Քըրքպէշեանին, 42 rue Moulin à Vent։

Սեվրան.— Կիրակի օրերը ժամը 10—12 հայկ. դպրոց եւ Պ. Քէպապճեանի տունը՝ 42 rue Michelet։ Վերկալանի, Վիլ Փարիզիի, Օլնէյ սու Պուայի, Պլան Մէնիլի եւ Լիվրի Կարկանի յարգելի հայ հա- սարակութիւնը արձանագրուելու համար կրնայ դիմել՝ Փարիզի Հ. Ա. Ը. Մ.եան կեդրոնը, ինչ- պէս նաեւ Սեվրանի ներկայացուցիչին։

ԳԱՒԱՌ.— Պոռտօ՝ Կիրակի օրերը ժամը 15էն 17, Հ. Ա. Ը. Մ. դպրոցին մէջ՝ 74 rue du Loup։

Ի դիմաց Ներգաղթի Փարիզեան շրջանի՝ Շրջ. կոմիտէին։ Նախագահ՝ Կ. Ստեփանեան, քարտու- ղար՝ Սերովբէ Մխիթարեան։

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Եթէ անկողմնակալ դատարան մը հաստատ- ուի, պիտի կարենամ պնդել, առանց պաշտպանե- լու անշուշտ կատարուած ոճիրները,— թէ դէպ- քերու պատասխանատուները իրենք են,— Հայե- րը։ Lepsius իր գրքին մէջ կը գրէ, թէ կոմս...ի հետ իմ խօսակցութեանս ընթացքին՝ հետեւեալ նախադասութիւնը գործածած եմ.

— «Եթէ Գերմանիա մեր տեղը ըլլար, նոյն ձեւով պիտի շարժէր»։

Կ'աւելցնէ միաժամանակ, թէ այդ օրերուն Պելճիքացիներու բռնագաղթը չէր սկսած դեռ։

Ձեմ յիշեր այդ օրինակ խօսք մը ըսած ըլլալս։ Իսկ Պելճիքացիներու եւ Հայերու բռնագաղթերը բաղդատել իրարու հետ, զուգընթաց գծով, բոլո- րովին սխալ պիտի ըլլար։ Պելճիքա պատերազմիկ երկիր մըն էր, ու իր գիտնար թէ քաղաքացի հայ- րենակիցները իրաւունք ունէին պաշտպանելու ի- րենց հայրենիքը։ Գալով Հայերուն, անոնք Օսման- եան հպատակներ էին միայն։ Եթէ պէտք է Հայե- րուն հետ բաղդատել մէկը, անոնք Սիլեզիոյ Իր- լանտացիները(?) կրնան ըլլալ միայն։ Ասկէ զատ, կրնանք յիշել նաեւ Արեւելեան Փրուսիոյ Լեհերը, որոնք գերման նահանջի օրերուն կը սպաննէին զինուորները ու կը դիւրացնէին թշնամի ուժերու յառաջխաղացումը։ Դարձեալ կրնանք յիշել Իր- լանտացիներու յարձակումը բոլոր այն անգլիացի զինուորներուն վրայ, որոնք ճակատ կը մեկնէին Պատուէրու համար։

Ընդհանրապէս կը տիրէ այն համոզումը, թէ ջարդերու հեղինակները անպատիժ մնացած են։ Ճիշդ է թէ կարգ մը յանցապարտներ կրցած են խուսափիլ արդարութեան թաթէն, բայց անոնք ենթակայ եղած են ախտադին վիճակներու։ Ան- պատասխանատու՝ իրենց արարքներուն։ Գալով Օսմանեան կառավարութեան, պէտք է խոստովա- նիլ թէ կարգ մը Պատերազմ. Ատեաններ շարժած են անձնական նկատումներով։ Ատոր փոխարէն, սակայն, կառավարութիւնը տուած էր որոշում մը, որով պատասխանատու նկատուած կարգ մը դէմքեր՝ տեւական հետապնդումի և հսկողութեան առարկայ կը դառնային պատերազմէ վերջ։

Ես ցոյց տուի աւանիկ բաջութիւնը՝ խոստո- վանելու բոլոր այն դէպքերը ու վերաբերումները, որոնց առարկայ դարձան Հայերը՝ զաղթականու- թեան ընթացքին։ Պատմեցի բոլոր եղելութիւնն- երը այնպէս՝ ինչպէս տեղի ունեցան անոնք։ (Ստո- րագծումը իմս է, Ա.Ա.)։ Ճշմարտութիւնները արձանագրելու եւ Հայերու կողմէ Իսլամներու վրայ ի գործ դրուած զուլումները արդարօրէն խոստովանելու կարգը՝ մեր թշնամիներունն է հի- մա։ Բազմաթիւ հրատարակութիւններու մէջ, երբ խօսք եղած է տարագրութեան շուրջ, Հայերու կողմէ գործուած ոչ մէկ չարիք յիշատակուած է։ Այս իրողութենէն կրնանք երկու եզրակացութեան յանգիլ.— Կամ իրաւունք կը տրուի Հայերուն՝ որ- պէսզի անոնք սպաննեն Իսլամները (այսինքն ար- դար կը նկատեն Հայերու ընթացքը), եւ կամ կ'արդարացնեն կուսակցականներու կողմէ քաղա- քական շահերու նպատակով գործուած ոճիրները։

Զինադադարէն վերջ, Ժէօն Թուրքերու հան- դէպ իրենց վերաբերումն ու ընթացքը ցոյց տուաւ՝ թէ Համաձայնականները իրօք անկեղծ չէին մեզի հանդէպ։ Մալթայի մէջ՝ աքսորականի կեանք ապ- րող Թուրք դէմքերն չափեր, ոչ միայն Հայերու տարագրութեան դէմ քուէարկող, այլ նաեւ Հայե- րու տառապանքներուն առթիւ արցունք թափող մարդիկ էին։

Միւս կողմէ, Լոնտոնի թէ Փարիզի մէջ մեծ յարգանքով ընդունուեցաւ հայ «Զօրավար»..., որ հարիւր հազարաւոր Իսլամներու մէկ մասը իր ձեռքերով իսկ սպաննած էր։

Եթէ Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները իրա- պէս ներողամիտ աչքով չդիտէին հայկական խըժ- դժութիւնները, պիտի չհանդուրժէին արիւնոտ ձեռքերը սեղմելու արարքին ...

Այստեղ կ'աւարտի «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ» խո- րագրեալ Դ. գլուխը գրքին (էջ 43—77), ու կը սկսի Ե. գլուխը՝ «ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ» (էջ 79—118), որ... փաստական յաւելուածն է նախորդ գլուխին։

Կը թարգմանեմ նաեւ այդ բաժինը, մի՛շտ հա- ւատարիմ բնագրին։

Ա.Ա.

ԳԼՈՒԽ Ե.
ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՓԱՍՏԱԹՈՒՂԹԵՐ (*)

Էրզրումի եւ Երզնկայի շրջաններէն գաղթի օ- րերուն, Հայերու կողմէ Իսլամներու վրայ ի գործ դրուած չարչարանքներն ու գործուած ոճիրները լսենք իրենց բարեկամներուն ու զինակիցներուն բերնէն.

(*) Այս պաշտօնական փաստաթուղթերը արտա- գրուած են հատորէ մը, զոր կառավարութիւնը հրատարակած էր թուրքերէնով եւ ֆրանսերէնով։ Ֆրանս. տպագրութիւնը միայն ունէի, հետեւա- բար կը թարգմանեմ այդ հատորէն։ Հեղինակը

(16) (Շար.)

Թրքական «մաքրագործում»

Պոլսէն կը հեռագրեն Դշ. օրուան թուականով.
— Հալքի խորհրդարանական խմբակցութիւնը, որ ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը կազմէ, վեց ժամ նիստ գումարելով, հաւանութիւն յայտնեց կարգ մը ձախակողմեան կազմակերպութեանց եւ հրատարակութեանց դէմ ձեռք առնուած միջոցներուն: Շատ մը երեսփոխաններ խօսք առնելով, նպատակայարմար գտան պաշարման վիճակը եւ ջերմապէս գնահատեցին կառավարութեան տնօրինութիւնները:

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, զինուորական իշխանութեան հրամանով լուծուեցան Թուրք ընկերվարական եւ գիւղացիական կազմակերպութիւնները եւ խափանուեցան ութ թերթեր, որոնց մէկը (Նոր Օր) հայերէն: 1945 Դեկտեմբերին ալ թշնամական ցոյցեր կատարուեցան երկու ձախակողմեան թերթերու դէմ, որոնց տպարանները քանդուեցան, բայց այս անգամուան կառավարական տնօրինութիւնը աւելի նշանակալից է: Կառավարութիւնը համայնավարական կը նկատէ խափանուած կազմակերպութիւններն ու թերթերը:

★ Անգարայէն կը հեռագրեն թէ հետապնդումները եւ խուզարկութիւնները շարունակուեցան կարգ մը գաւառական քաղաքներու, մանաւանդ Իզմիրի, Զոնկուլտաքի եւ Գալըճէսիրի մէջ: Պոլսոյ մէջ ձերբակալուած 60 կասկածելիներէն 18ը արձակուեցան երաշխաւորութեամբ, 40ը պիտի դատուին: Կիսապաշտօնական «Ուլուս»ը խմբագրականով մը կը բացատրէ թէ կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ ուզեց պատժել այն տարրերը որ կասկածելի կը համարուին իբրեւ համակիր «խորհրդային համայնավարութեան»:

Կացութիւնը Ատրպատականի մէջ

ՔԱՐԻՒՂ ՊԻՏԻ ՏԱՆ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Թէհրանէն կը հեռագրեն Լոնտոնի թերթերուն.
— Կառավարութիւնը մօտերս պիտի քննէ Խ. Միութեան քարիւղի մենաշնորհներ տալու խնդիրը, ինչպէս յայտարարեց վարչապետը, Ղավամ Սալթանէ, աւելցնելով.— «Համաձայն խորհրդային կառավարութեան հետ կատարուած խօսակցութեանց առաջարկը պիտի ներկայացնենք խորհրդարանին: Մանրամասնութիւնները ճշդած չենք, բայց գլխաւոր խնդիրը վճռուած է եւ խորհրդարանին կը մնայ սահմանել պայմանները»:

Մենաշնորհները պիտի տրուին հիւսիսային Իրանի հինգ նահանգներուն մէջ,— Ատրպատական, Կիլան, Մազանդարան, Կորկան եւ Խորասանի մէկ մասը: Վարչապետին եւ խորհրդային դեսպանին միջեւ փոխանակուած նամակներուն համաձայն, քարիւղի հանքերը շահագործող ընկերութեան բաժնեթուղթերուն 49 առ հարիւրը պիտի ստանայ Իրանը, 51 առ հարիւրը Խ. Միութիւնը, 25 տարուան համար: Յաջորդ 25 տարիներուն բաժինները հաւասար պիտի ըլլան, 50—50:

Երեսփ. ընտրութեանց մասին ալ խօսելով, Ղավամ Սալթանէ ըսաւ թէ կը յուսայ գործողութիւնները սկսիլ կիրակի օր: Այս առթիւ բացատրեց թէ բուն ընտրութիւնները ամիսներ կրնան տեւել, քանի որ յանձնաժողովներ պիտի կազմուին եւ քուէարկութեան կարգադրութիւններ պիտի ըլլան, բայց կը յուսայ թէ ամէն բան պիտի վերջանայ երեք ամիսէն:

Վարչապետը յայտարարեց նաեւ թէ իր կազմած Դեմոկրատ կուսակցութիւնը կը զօրանայ ամէն օր, իսկ ձախակողմեան Թուտէհ կուսակցութիւնը «հետզհետէ կը տկարանայ: Ինչ կը վերաբերի Ատրպատականի դեմոկրատ կուսակցութեան, կարծեմ այդպիսի կազմակերպութիւն մը գոյութիւն չունի այլեւս: Իրանի դեմոկրատ կուսակցութիւնը անոր տեղը պիտի բռնէ շատ չանցած»:

Վերջին լուրերու համաձայն, կեդր. կառավարութիւնը պաշտօնեաներ պիտի ղրկէ Ատրպատական, վարելու համար այդ ընդարձակ շրջանը, քանի որ այժմ տապալած է անոր ինքնօրէն վարչութիւնը: Սպայակոյտին զեկոյցը կ'ըսէ թէ վերջին վեց կարեւոր քաղաքներն ալ գրաւուած են Ատրպատականի մէջ, եւ այժմ ամբողջովին կառավարական իշխանութեան տակ է նախկին ինքնօրէն նահանգը:

★ Թաւրիզէն կը հաղորդեն թէ Զօր. Հաշէմի պահակներ սահմանած է խորհրդային հիւպատոսարանին, հիւանդանոցին եւ օդային գիծերու պաշտպանութեան համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն ռազմանիւթի մթերանոց մը երեւան հանուած է հազարաւոր մեծ ու փոքր գնդացիրներով, դրահապատ կառքերով եւ ռումբերով: Դպրոցականները հրապարակաւ կ'այրեն դեմոկրատներու հրատարակած դասագիրքերը:

★ Համաշխարհային Արհեստակցական Միութեանց գործադիր կոմիտէն կը ծանուցանէ թէ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ներկայանալով Իրանի վարչապետին, պահանջեց ազատ արձակել ձերբակալուած բանուորները, ինչպէս եւ վերահաստատել արհեստակցական կազմակերպութեանց իրաւունքները: Կարգ մը բանուորներ սպաննուած

Գեղարուեստական երեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պանեէօ Քաշանի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Bourg la Reineի salle Municipaleի մէջ, մեթրօ Ligne de Sceaux, եւ օթօպիւս 188 թիւը Փորթ Օրլէանէն առնել եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ:

Կը նախագահէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ: Կ'երգեն Աստղիկ Առաքելեան եւ Մառլէն Աճէմեան: Արտասանութիւններ:

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին: Կը պարեն Նոր Սերունդի աղջիկները հայկական տարազով: Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ, ֆրանսական ճազ եւն.: Տոմսերը ապահովել նախօրօք Պանեէօյի ընկերներէն: Ջերմութիւնը ապահովուած է:

Հայագիտական կեդրոնի բացումը

Փարիզի Հայագիտական Ուսումնասիրութեանց կեդրոնի բացումը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի 23 Դեկտեմբեր, ժամը 15 Salle de Géographie, 184 Bld. St. Germain: Բացման խօսք՝ Հայերէն՝ Հ. Frederic Feyditի կողմէ (ընդհ. քարտուղար եւ վարիչ): Հայկական մշակոյթի մասին դասախօսութիւն ֆրանսերէն լեզուով, վեր. Հ. Louis Mariésի կողմէ, նախագահ, հայերէնի նախկին ուսուցիչ Institut Catholiqueի: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է: Մուտքը ազատ է:

ԼԱԹԱՔԻԱՅԷՆ Փարիզ ժամանող Պ. Պետրոս Զպուքճեանէ կը խնդրուի հասցէն տեղեկացնել Պ. Ե. Վանեսեանի 13 rue Darmoy, St. Etienne (Loire):

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Տիկին Հ. Նազաչեան Կաղանդի առթիւ վեց ամսուան «Յառաջ» կը նուիրէ իր ընկերուհիին՝ Տիկին Եսթեր Գալաֆեանի, Ամերիկա:

ՎԱԼԱՆՍ.— Ֆր. Հայ Կապոյտ Խաչի տօնածառ հանդէս, «Մանուկներու Օր»ուան առթիւ, 21 Դեկտեմբեր, շաբաթ երեկոյ, ընկեր Յակոբ Կօշկակարեանի կառատան մէջ: Պիտի խօսի ՏԻԿԻՆ ՇԻՆԻԿՃԵԱՆ - ՓԱՓԱԶԵԱՆ: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:

Մանուկներու Օրը

Կը տօնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի շրջ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերուն հետ միասին, Յունուար 2ին, հինգշաբթի օր ժամը 3.30-6, Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ, շաբաթ երեկոյ, 28 Դեկտ. ժամը 8էն մինչեւ լոյս, 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճազ եւ պիւֆէ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

ըլլալով, հատուցում պահանջուած է անոնց ընտանիքներուն համար: Եթէ գոհացում չտրուի, Միացեալ Ազգերուն պիտի դիմեն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԽՌՈՎՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ, Մ. Նահանգներու պատուիրակը առաջարկեց Ապահովութեան Խորհուրդին յանձնախումբ մը ղրկել, քններու համար կացութիւնը յունական սահմանագլուխին երկու կողմերը: Եուկոսլաւիոյ պատուիրակը երրորդ անգամ ըլլալով յայտարարեց թէ Յունաստանի ամբաստանութիւնները անարդար են եւ թէ վարչապետ Ցալտարիս Ապահովութեան Խորհուրդը կը զբաղեցնէ խախուտ խնդիրներով: Ամերիկեան պատուիրակը պնդեց որ քննիչ յանձնախումբը ճամբայ ելլէ յունուար 15էն առաջ: Անգլ. պատուիրակն ալ ձայնակցեցաւ, դիտել տալով թէ Պալքաններու կացութիւնը «շատ վտանգաւոր է»:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նոր վարչապետը, Նոքրաշի փաշա յայտարարեց թէ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան պիտի դիմէ, եթէ Անգլիա մերժէ ճանչնալ իրենց իրաւունքները Սուտանի վրայ: Անգլ. կառավարութիւնը վճռած է տեղի չտալ, Սուտանի ժողովուրդին ձգելով ընտրել իր ճակատագիրը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻԻ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»ի երեկոյթ-պարահանդէսը՝ այս շաբաթ, 21 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ազատ»ի սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժինը ղեկավարութեամբ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Կը հովանաւորէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը: Մուտքը 50 Ֆր.:

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, Սարսէլի ծանօթ հասցէին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՕՐ. ՍԹԷԼԼԱ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆի դասախօսութիւնը, Երաժշտութեան մասին, շարժապատկերով, այսօր, ուրբաթ, ժամը 20ին, Պէրլից Սքուլ, Պուլըվար թէ Իթալիէն (Փարամուն Սինէմային դէմը): Մուտքը ազատ է:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ թէյասեղանը՝ կիրակի 22 Դեկտ. կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Salle Saulnierի մէջ, 7 rue Saulnier, métro Cadet: Բոլոր հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղի պարանցիկ ցերեկոյթը՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—8: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱ-ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ Մարկրիթի(Մարսէյլ) մասնաճիւղի կողմէ ի պատիւ իր քոյր միութիւններուն, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Campagne Ripert, Bar de la Fraicheurի ներքնասրահը:

Պ. Ա. Առաքելեան խորունկ ցաւով կը ծանուցանէ մահը 2 սիրելի եղբայրներուն ՍՏԵՓԱՆ եւ ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆի, որոնցմէ Ստեփանը հայրենական պատերազմին հերոսաբար ինկած է պատւոյ դաշտի վրայ 1944ին, եւ քրոջը ՄԱԳԹԱՂԻՆԷ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆի մահացած Կրասնոտարի մէջ: Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի օր Փարիզի Հայոց եկեղեցին, յետ պատարագի: Կը հրաւիրուին իրենց յիշատակը յարգողները:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Կ. Սարաֆեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ յառաջիկայ կիրակի 22 Դեկտ.ին յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի նորոգ հանգուցեալ Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԱՖԵԱՆի հոգւոյն, Փարիզի Հայոց եկեղեցին մէջ: Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յարգողները:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճազ:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Samedi 21 Décembre 1946 Շաբաթ 21 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 4885. Նոր շրջան թիւ 524 — Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ — Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՑԱՆԴՈՒՑԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ

Բառին բուն իմաստով յանդգնութիւն մըն է որ կը փորձեն Ֆրանսայի ընկերվարականները, ստանձնելով կառավարութեան պատասխանատուութիւնը, չափազանց տագնապալի կացութեան մը մէջ :

Ֆրանսան երբեք այսպիսի ճգնաժամի մը մատնուած չէր ազատագրութենէն ի վեր: Երկու տարուան մէջ, հինգերորդ կառավարութիւնն է որ կը կազմուի, ճակատելու համար անհնարին դժուարութեանց դէմ :

Կ'ըսեն թէ միայն հինգ շաբթուան համար է որ այս ծանր բեռը պիտի կրէ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը :

Այդ իրողութիւնը ոչինչ կը պակսեցնէ գործին ծանրութենէն եւ նախաձեռնութեան յանդգնութենէն :

Մեր ընկերվարական բարեկամները իրենց դիմացն ունին ոչ միայն ահաւոր թնճուկ մը, քաղաքական, տնտեսական, նիւթական եւ ընկերային, այլ եւ երկու հակամարտ եւ աւելի զօրաւոր հոսանքներ: Եւ արտաքին ճակատ մը շատ պղտոր:

Իրենք երրորդ կուսակցութիւնն են Ազգ. Ժողովին մէջ, 101 երեսփոխաններով, մինչդեռ համայնավարները կը համրեն 169 հոգի (ուղեկիցներով՝ 182), իսկ ժողովրդականները՝ 163 (ուղեկիցներով՝ 172): Նոյեմբեր 24ի ընտրութեանց ատեն ընկերվարականները շահած էին միայն 2.963.300 քուէ (16.7 առ հարիւր), համայնավարները եւ իրենց ուղեկիցները՝ 5.350.490 (29.6 առ հարիւր), իսկ ժողովրդականները՝ 4.795.410 (26.6 առ հարիւր) :

Ինչպէս Լէոն Պլում ինքն ալ չեշտեց, իր ճառին մէջ, նորանշան բան մըն է որ կառավարութիւն մը Ազգ. Ժողովին կը ներկայանայ յանուն հոսանքի մը որ հազիւ հարիւր երեսփոխան ունի, այսինքն ժողովին մէկ վեցերորդը :

Արդ, այս հոսանքին գլխաւոր դէմքը 575 քուէ ստացաւ 583 քուէարկողներու վրայ, նոր կառավարութիւնը կազմելու համար. իսկ երբ Ազգ. Ժողովին ներկայացաւ դահլիճին ցանկով եւ աւանդական յայտարարութեամբ, վստահութիւն շահեցաւ 2ի դէմ 544 ձայնով:

Բնական օրէնքով համայնավարներուն կ'իյնար վարչապետութիւնը, բայց մերժուեցաւ Թորէզի թեկնածութիւնը: Յետոյ Ժողովրդական Շարժումը ներկայացուց իր թեկնածուն, Ժորժ Պիտօ, որ նոյնպէս ձախողեցաւ :

Այս երկու հոսանքները այնքան լարուած են իրարու դէմ, որ դժուար է նախատեսել թէ ի՛նչպէս պիտի կրնան գործակցիլ, յառաջիկային:

Ընտրական պայքարին ատեն, Ժողովրդական հռետորները կ'աւետէին թէ երբ յաջողին, դահլիճ մը պիտի կազմեն առանց Թորէզի: Համայնավարներն ալ, իրենց կարգին կը մաղթէին դահլիճ մը առանց M. R. P.ի:

Երբ վարչապետութիւնը Լէոն Պլումի յանձնուեցաւ, նորէն այս պահանջը դրին, բայց յետոյ զիջումներ կատարեցին, պայմանաւ որ իրենց յանձնուի երեք հիմնական նախարարութիւններէն մէկը (ներքին, պատերազմական, արտաքին) :

Թերթերը կը գրեն թէ ոչ միայն Լէոն Պլում, այլեւ Խտ. Էռիօ ընդունած էին այս պայմանը, բայց Ժողովրդական Շարժումը վճռապէս մերժեց, եւ նոր վարչապետին տքնաջան աշխատանքները ջուրն ինկան :

Այս ձախողանքէն վերջն էր որ Լէոն Պլում գլուխ հանեց իր յանդուգն ձեռնարկը,— կառավարութիւն մը՝ ամբողջովին ընկերվարական անդամներով :

Քաջ տրիբուն, Լէոն Պլում այս անգամ ալ յաջողեցաւ բոլորի սրտին խօսիլ, վկայութեան կանչելով անմահ Ժօռէսը, որ հետեւեալ ձեւով կը սահմանէր հանրապետութիւնը, քառասուն տարի առաջ.

— « Հանրապետութիւնը հաստատել՝ կը նշանակէ յայտարարել թէ միլիոնաւոր մարդիկ պիտի կրնան հաշտեցնել ազատութիւնը եւ օրէնքը, թէ պիտի գիտնան պայքարիլ առանց իրար բզկտելու, թէ իրենց պառակտումները պիտի չյանգին մինչեւ քաղաքացիական պատերազմի քրոնիկ մոլեգնութեան »:

Ջերմապէս պիտի մաղթէինք որ մեր ընկերվարական բարեկամները կարենային փառքով պսակել իրենց յանդուգն փորձը : Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ «ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ» ՉԵՆՔ

Չեմ գիտեր ո՛ր դարուն սկսած են «Վեհափառ» կոչել մեր կաթողիկոսները:

Կը թուի թէ մարդիկ ուզած են Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին վրայ կեդրոնացնել ամէն իշխանութիւն, մեր քաղաքական անկախութեան եւ թագաւորութեան կորուստէն վերջը:

Ինչ որ ալ ըլլայ, դարեր անցած են այդ օրերէն ի վեր: Մեր ժողովուրդն ալ, որ առաջ բանաւոր հօտ կը համարուէր, դարձած է չափահաս: Շատոնց բաժնուած են աշխարհական իշխանութիւնը եւ Եկեղեցին, 1860ի Սահմանադրութեամբ եւ աւելի առաջ: Իսկ այսօր ունինք մանրանկար հայրենիք մը, քաղաքական իշխանութեամբ:

Եթէ թագաւոր մը չէ նստած Երեւանի մէջ, այդ չի նշանակեր թէ թէ որբ ենք եւ «Ն.-Վեհափառութիւն» տիտղոսը կը պատկանի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին:

Իշխանութիւնը իշխանութիւն է, ինչպէս ալ կոչուի: Եւ անկախ՝ եկեղեցիէն:

Մնաց որ, Կիլիկիոյ կաթողիկոսն ալ «Վեհափառ» կը կոչեն:

Ո՞ւր տեսնուած է որ ժողովուրդ մը երկու «Վեհափառ»ներ կամ «Վեհափառութիւններ» ունենայ միեւնոյն ատեն: Մէկը հայրենիքին մէջ, միւսը դուրսը :

Մեր ժողովուրդը ի բնէ «պրոլետար» եւ «դեմոկրատ» ըլլալով, բնազդաբար կը խրտչի շողշողուն տիտղոսներէն:

Թուրքերն անգամ հասարակ «պայ»ի մը վերածեցին երբեմնի միւշիրը, փաշան, պէյը, էֆէնտին եւ մնացեալը:

Եկեղեցական տիտղո՞ս կը պակսի մեր կաթողիկոսներուն համար: ՎԱՀԷ

ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ՄԸ ԿՈՐՈՒՍՏԸ

Պրոֆ. Լանժըվէն, որ ատենէ մը ի վեր ծանր հիւանդ էր, մեռաւ չորեքշաբթի գիշեր: Այս մահով Ֆրանսան կը զրկուի մեծ գիտնականէ մը, որ համակրանք շահած էր ոչ միայն իր հմտութեամբ, այլեւ անձնուիրութեամբ: Ծնած էր 1872ին, Փարիզ, շատ խոնարհ ընտանիքի մէջ եւ ծանր զոհողութիւններ կրեց, ուսումը շարունակելու համար: Քսանըմէկ տարեկանին Վարժապետանոց մտնելով, առաջին հանդիսացաւ եւ անմիջապէս պաշտօնի կոչուեցաւ գիտութեանց համալսարանին մէջ: Յետոյ աստիճանաբար յառաջ գնաց, փայլուն յաջողութիւններով: 1909ին Փիէռ Քիւրիի յաջորդեց, իբրեւ տնօրէն բնագիտութեան եւ քիմիագիտութեան վարժարանին: Միեւնոյն ատեն կը շարունակէր իր պրպտումները: Ինքն էր որ երեւան հանեց «Ուլթրա-ձայնային ալիքները» եւ ուրիշ գիտական երեւոյթներ: 1934ին մտաւ Գիտութեանց Ակադեմիան: 1940ին նշանակուեցաւ տնօրէն գիտական հետազօտութեանց խմբակին: Գրաւման շրջանին մեծ տառապանքներ կրեց: Գերմանները աքսորեցին իր աղջիկը, հրացանի բռնեցին փեսան, Ժ. Սալոմոն: Ինքն ալ ձերբակալուեցաւ Կէսթափոյին կողմէ եւ բռնադատուեցաւ որոշ բնակավայրէ մը դուրս չելլելու: Լեռնականները (մաքիզար) յաջողեցան փրկել զինքը եւ Զուիցերիա փախցնել :

Հանգուցեալը անդամ էր համայնավար կուսակցութեան, ինչպէս եւ Հայկական Դատի Ֆրանսացի Բարեկամներու Կոմիտէին: Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, շաբաթ, ժամը 13.30ին: Ժամադրավայր՝ Քոլէժ տը Ֆրանս:

ՉԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ գեղագործ մը որ «սիւլֆաթ տը սուտ»ի տեղ «քլորաթ տը սուտ» ծախած էր յաճախորդներու, իբրեւ մաքրողական: Առաջին առթիւ մեռած էին հինգ հոգի: Երէկ երկու հոգի եւս մեռան :

ԻՏԱԼԱՑԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Մաթէոթթի սպաննուած էր 1925ին, Մուսոլինիի հրամանով: Մարդասպանը, Տիւմինի, ձերբակալուած ըլլալով, այժմ կը դատուի Հռոմի մէջ: Թերթերը շռնդալից մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն ոճիրին պատրաստութեան եւ գործադրութեան մասին:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ խորհրդաժողովին առթիւ, որ պիտի գումարուի 1947 Մարտին, թերթերը կը գրեն թէ պիտի հրաւիրուին նաեւ գերման մասնագէտներ: Օրակարգի գլխաւոր նիւթը գերմանական խնդիրն է:

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Ընկերվարական դահլիճը կը շարունակէ գիշերը ցերեկին խառնել, թեթեւցնելու համար երկրին բազմազան հոգերը: Ելմտական ծրագիրները պատրաստ են արդէն եւ Ազգ. Ժողովը վեց օր անընդհատ նիստ պիտի գումարէ, քննելու համար զանոնք: Ֆրանքի մասին նորէն զրոյցներ շրջած ըլլալով, ելմտական նախարարութիւնը հերքեց զանոնք: Այս առթիւ կ'արժէ յիշել թէ Ուաշինկթընի, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ հրատարակուած զեկոյցի մը համաձայն, Միջազգային Դրամներու հաստատութիւնը իր գործողութիւնները պիտի սկսի 1947 Մարտ 1ին, եւ հրատարակութեան տուած է իր ընդունած սակերը: Ֆրանքի սակը կը մնայ անփոփոխ: Ուրեմն, դրամի խնդիրը միայն ներքին հարց է եւ Ֆրանսայի կամքէն կախում ունի անոր նիւթական թէ բարոյական վիճակը: Ուրիշ խօսքով, անհրաժեշտ է վերջ տալ բարձրացումներուն եւ վերահաստատել ներքին վստահութիւնը :

Այդ փորձն է որ կը կատարէ կառավարութիւնը, միեւնոյն ատեն կարելի խնայողութիւնները եւ կրճատումները կատարելով :

★ Նոր նախարարները տեղաւորուած են արդէն եւ աշխատանքի բաժանումներ կատարած իրենց դիւաններուն մէջ: Տեղեկատու նախարարութիւնը ջնջուած ըլլալով, անոր վերաբերեալ գործերը յանձնուած են վարչապետութեան ընդհ. քարտուղարին, Պ. Ալպէռ Կազիէի: Ոչ ոք յանձն կ'առնէ պարենաւորման վարչութիւնը: Կ'ըսուի թէ կարելի չըլլալով յարգել տալ միսի, դետնախնձորի եւ ընդեղէնի մասին հաստատուած կանոնները, կառավարութիւնը կը խորհի ազատ ձգել կարգ մը ուտեստներու վաճառումը :

★ Հնդկաչինի տագնապին առթիւ, թերթերը կը գրեն թէ խնդիրը հետզհետէ գաղթային պատերազմի մը հանգամանքը կ'առնէ: Գաղթային նախարարը, Պ. Մութէ, որ Հնդկաչին պիտի երթայ, լայն քննութիւն մը պիտի կատարէ հինգ երկիրներու մէջ: Այս առթիւ օգնական զօրք ղրկելու հարց մըն ալ կը ծագի: Ընդհ. սպայակոյտը 10.000 կը հաշուէր անհրաժեշտ զօրքին թիւը, դեռ քանի մը օր առաջ: Կացութիւնը ծանրացած ըլլալով, այժմ կը խորհին 30.000 զինուոր ղրկել :

Նոր ձերբակալութիւններ Ատրպատականի մէջ

— Թաւրիզ - Մոսկուա կը յայտարարէ թէ «աւազակներ» հակախորհրդային տարրերու դրդումով յարձակած են ռուս քաղաքացիներու եւ Թաւրիզի խորհրդային հաստատութեանց վրայ: Անթէլը այս առթիւ կը յիշէ վարչապետ Ղավամ Սալթանէի եւ Ատրպատականի վարիչներուն միջեւ փոխանակուած հեռագիրները, որոնց համաձայն Թաւրիզ կը ծանուցանէր թէ որեւէ դիմադրութիւն պիտի չըլլայ կառավարական զօրքին դէմ: Վարչապետը յայտարարած էր թէ իր զինուորները պիտի յարգեն բարեկարգութիւնը եւ ազատութիւնը: Անթէլը դիտել կու տայ թէ՝ հակառակ այս հաւաստիքներուն, կառավարական զօրքը Թաւրիզ եւ ուրիշ կեդրոններ մտած ատեն, բիրտ հալածանք մը ծայր տուաւ Ատրպատականի դեմոկրատներուն դէմ: «Գնդ. Հաշէմի հրամանատարութեամբ, աւազակներ քանի մը օրէ ի վեր կը ձերբակալեն հարիւրաւոր մարդիկ եւ կը գնդակահարեն տեղն ու տեղը »:

Թուրքիոյ ներքին տագնապը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ հետապնդումները կը շարունակուին ձախակողմեան հոսանքներու դէմ: Կառավարութիւնը մօտերս օրինագիծ մը պիտի ներկայացնէ Խորհրդարանին, բանուորական կազմակերպութեանց մասին: Իր նպատակն է սենտիքաները ազատել քաղաքական կուսակցութեանց ազդեցութենէն :

★ Վերջերս յուզումնալից վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ, երկու դեմոկրատ (ընդդիմադիր) երեսփոխաններու մասին: Վեց ժամ վիճաբանելէ վերջ, մեծամասնութեամբ որոշուեցաւ ջնջել այդ երկու երեսփոխաններուն ընտրութիւնը: Մէկը, Ջէքի Րիզա, կը մեղադրուէր թէ խոյս տուած է անկախութեան պատերազմէն, միւսը՝ Ապտիւլրահման Մինիպ, կ'ամբաստանուէր թէ շահատուրքի կարեւոր մաքսանենգութիւն մը կատարած և կառավարութիւնը խաբած է եւն.:

Այս միջադէպին առթիւ, Թուրք թերթերը կը գրեն թէ դեմոկրատ երեսփոխանները պիտի քաշուին Ազգ. Ժողովէն: Կուսակցութեան ընդհ. ժողովը պիտի գումարուի տարեգլխուն եւ օրակարգի գլխաւոր խնդիրը պիտի ըլլայ այս հարցը: Միւս կողմէ ինքնաքննադատութեան հոսանք մը սկսած է Հալք կուսակցութեան մէջ, որ միեւնոյն ատեն կը սաստկացնէ իր պայքարը դեմոկրատներուն դէմ: Ընդդիմադիր թերթ մը կը գրէ— «Կառավարական կուսակցութիւնը, որ աւելի ...

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Թուրքական արդարութիւնը

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի)

Քանի մը ամիս առաջ կը հաղորդէի, թէ Անգարայի մէջ, 1945 Հոկտեմբերէն ի վեր տեղի կ'ունենայ մանուածապատ դատավարութիւն մը, եւ թէ, խաղեր կը սարքուին, զոհին եւ ոճրագործին տարարքը քօղարկելու համար։

«Թասվիր» թերթը միայն, «Հեռուէն» նայեցաւ ոճրին ներքին ծալքերուն, ընդգծելով թէ «ազգային ամօթ *մը ծածկուած է այս արիւնոտ խնջոյքին տակ, եւ թէ* «անհրաժեշտ է ճշդել ոճրին բնոյթը ու ոճրագործները, փրկելու համար թուրք արդարութեան պատիւը»։

Յիշողութիւնները թարմացնելու համար, տարազ գիծերով պարզենք ոճրին մանրամասնութիւնները։—16 Հոկտ. 1945ին, իր յարկաբաժնին մէջ կը սպաննուէր Անգարայի երիտասարդ ու անուանի բժիշկներէն մէկը, Նէշէթ Նաճի։ Ոճրագործը չի գտնուիր ամբողջ 24 ժամ։ Օր մը վերջ, ոստիկանական տեսչութեան կը ներկայանայ Բէշիր Մերճան անունով երիտասարդ մը, ու «կը խոստովանի» թէ ինք սպաննած է բժիշկը, որովհետեւ այս վերջինը «չէր ուզած զինք Թոքախտաբուժարան *ղրկել», հակառակ իր կրկնակի թախանձանքներուն, ու տրուած կրկնակի խոստումներու։*

*Բէշիր Մերճանի «խոստովանութեան» վրայ հիմնուած, Անգարայի Ոճրադատ Ատեանը գրեթէ վեց ամիս զբաղեցաւ ոճրին մանրամասնութիւնները ճշդելու աշխատանքով, ու, ի վերջոյ դատապարտեց զայն։ Որոշումը յղուեցաւ Վճռաբեկին, եւ մինչ կը սպասուէր վճռին գործադրութեան, բոլորովին անսպասելի արդիւնք տուաւ թղթածրարներու քննութիւնը։ Արդարեւ, Վճռաբեկը հարկ կը տեսնէր խոր
ացնել քննութիւնները, նկատելով որ «Բէշիր Մերճան իր զէնքը ճարած էր Հաշմէթ Օրպայէն (զաւակը Թուրք Սպայակոյտի նախագահ Զօրավար Քեազիմ Օրպայի, որ հրաժարեցաւ Վճռաբեկի որոշումէն վերջ)։ Վճռաբեկը կը յանդէր այն համոզումին, թէ Հաշմէթ Օրպայ պարզ «գործակից» մը չէ, այլ թերեւս բուն իսկ ոճրագործը։*

Ոճրին շուրջ հրատարակուած մանրամասնութիւններու ընթերցումէն, կը գոյանար, արդարեւ, բոլորովին տարբեր տպաւորութիւն՝ քան այն, զոր կը ներկայացնէր Անգարայի Ոճրադատ Ատեանը։ Այս տպաւորութիւնը շատ աւելի արմատացաւ, երբ Վճռաբեկը որոշեց վերսկսիլ *դատավարութիւնը,* այս անգամ Պոլսոյ Ծանր Պատիժներու Ատեանին առջեւ։

Բանից դուրս եկաւ, որ ոճրագործը Բէշիր Մերճանը չէ։ *Մեր հաստատ համոզման հետևութեամբ, ու բերնուց տրուած մանրամասնութիւններու վրայ հիմնուելով, մենք, խնդրոյ առարկայ մեր թղթակցութեան մէջ (Յառաջ, Օգոստոս 1946) կ'եզրակացնէինք՝ թէ* ոճրագործը պարզապէս Հաշմէթ Օրպայն է, *(առանձին, կամ այլ ընկերներով) եւ սակայն երբեք Բէշիր Մերճանը, որ, թերեւս, առնչութիւն ունեցած է միայն խնդրին ցուցական մանրամասնութեանց հետ։*

16 Նոյեմբեր 1946ի իր վճիռով, Պոլսոյ Ոճրադատ Ատեանը յանգած է, արդարեւ, նոյն համոզումին։ Տարբեր եզրակացութեան յանգելու հնարաւորութիւն ալ չունէր, որովհետեւ հրատարակուած եւ ծանօթ մանրամասնութիւններն աւելի քան հաստատելու՝ *թէ Հաշմէթ Օրպայն է ոճրագործը։ Անգարայի Դատախազութիւնը, Ոստիկ. Տեսչութիւնը եւ պաշտօնական այլ մարմիններ, ամէն ճիգ ի գործ դրին, զայթակղութիւնը ծածկելու համար, բայց չյաջողեցան։ Այսօր, փաստուած է Հաշմէթ Օրպայի ոճրագործութիւնը, ու ոճրագործը դատապարտուած է մահուան։*

Մշգենք անմիջապէս,— թէ արդարութիւնը ամէլի քան երբեք չէ կրցած գտնել, սակայն, իր տեղը։

Ահա թէ ինչո՛ւ։

Ա.— Երեւակայեցէք դատավճիռ մը, որ մահապատիժ սահմանելով հանդերձ ոճրագործին չի կրնար ճշդել՝ թէ ԻՆՉՈՒ ԳՈՐԾՈՒԱԾ Է ՈՃԻՐԸ։ *Արդարեւ, 16—11—1946ի մահապարտութեան որոշումը կը ճշդէ բառ առ բառ, թէ* «մարդասպանութիւնը գործուած է կանխամտածութեամբ, բայց կարելի չէ եղած ստուգել, թէ ինչո՞ւ Հաշմէթ Օրպայ սպաննած է Տօքթ. Նէշէթ Նաճին»։

Բ.—Դատարանը բազմաթիւ փաստեր եւ մանրամասնութիւններ ունի, ստուգելու համար թէ ինչ էր մարդասպանութեան պատճառը։ Այն օրերուն, երբ Անգարայի Ոճրադատ Ատեանին վճիռը կը բեկուէր, ու դատավարութիւնը կը փոխադրուէր Պոլսոյ, թերթերը կուտային հետեւեալ «շշուկները»։ 1) Հաշմէթ օտար դեսպանատան մը մէջ տեսնուած է կասկածելի կացութեան մը մէջ՝ Տօքթ. Նէշէթ Նաճիի կողմէ։ 2) Տօքթ. Նէշէթ Նաճի, որ օտար դեսպանատուններու բժիշկ մըն է, իր կասկածը պատմած է զանազաններու։ 3) Հաշմէթ Օրպայ Նամակով մը սպառնացած է բժիշկին, ու երբ տեսած է որ ան կը շարունակէ իր «դիտողը» փոխանցել [illegible], [illegible] է [illegible]

մանատան մէջ։

Այս ուղղութեամբ ոչ մէկ քննութիւն կամ հարցաքննում կատարուեցաւ։ *Վկաները եւս, հակառակ կողմնակի ճնշումներու (մամուլին կողմէ) ոչինչ ուզեցին ըսել։ Անգարայի կուսակալ Նեվզատ Թանտաղան, որ շատ բան գիտէր, անձնասպան եղաւ։ (Շատեր կ'ըսեն՝ սպաննուեցաւ)։*

Ինչո՞ւ այս թերացումը, կամ ճիգը, ՄԱՐԴԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌԸ «ՉԿԱՐԵՆԱԼ» ՍՏՈՒԳԵԼՈՒ։

Այս մասին ցարդ կատարած փնտռտուքներս յանգած են հետեւեալ ճշդումներուն.—

Ա.— Ոճիրը կապ ունի լրտեսական գործունէութեան մը հետ, որուն հեղինակներն են Սպայակոյտի Նախագահ Քեազիմ Օրպայի զաւակը Հաշմէթ Օրպայ եւ աւելի բարձրաստիճան անձի մը զաւակը՝ ուսանող։

Բ.— Ամբաստանեալները իրենց հայրերուն անձնական թղթածրարներէն քաղաքական եւ զինուորական թուղթեր կը տրամադրէին Անգարայի օտար դեսպանատան մը։ Տօքթ. Նէշէթ Նաճի, բախտաւոր օր մը զիրենք տեսած ըլլալով նոյն դեսպանատան մէջ, կասկածած ու խօսած է ծանօթներու։ Ու, ծանօթ մանրամասնութիւններու շարքը՝ յանգած է մարդասպանութեան։

Մասնաւոր աղբիւրներէ ձեռք բերուած այս մանրամասնութեանց մէջ, թերի կամ ձեւափոխուած տեղեկութիւններ կրնան գոյութիւն ունենալ։ Բայց ստոյգ է, թէ ոճիրը կապ ունի լրտեսական գործունէութեան հետ։

Թուրքիոյ ընդդիմադիր ճակատը տեղեակ է այս մանրամասնութիւններուն, բայց հարկադրուած է լռել, գէթ առայժմ։ *Քաղաքական ու ազգային մեծագոյն զայթակղութիւն է այս՝ որուն հրապարակումը կրնայ ծանրագոյն հետեւանքներ ունենալ։*

Շատ հաւանական է, որ Վճռաբեկը այժմ բեկէ նաեւ Հաշմէթ Օրպայի մահավճիռը, ու խնդիրը կապէն - փակեն ծանր բանտարկութեամբ։ *Թուրք Արդարութիւնը կը պատրաստուի այս խաղին։*

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Խորէն Սարգիսեան

ԽՄԲ.— Երևանի թերթերէն, մեր հայերէնով.—

Խորհրդահայ գրականութեան գրական-քննադատութեան ծանօթ դէմքերէն է Խորէն Սարգիս Սարգսեան։ Անոր մօտ կը ներդաշնակուին տեսութիւնն ու գործնականութիւնը, գիտական, կազմակերպական եւ մանկավարժ. յատկութիւնները։

Խ. Սարգսեան ծնած է 1891ին Շուշիի մէջ (Լեռնային Ղարաբաղ), աղքատ գիւղացիի զաւակ։ 1910ին կ'աւարտէ Բագուի միջնակարգ դպրոցը։ Բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած է Լենինկրատի մէջ։ 1917 Մայիսին կ'աւարտէ պատմա-փիլիսոփայական համալսարանի պատմական բաժինը, առաջին կարգի վկայականով։ Լենինկրատի մէջ, ուսանողական տարիներուն, միաժամանակ կը մասնակցի Արեւելեան համալսարանի դասախօսութիւններուն, ունկնդրելով ակադեմական Մառի եւ Ավախիշուելիի դասախօսութեանց։ Մառի մօտ կը սորվի գրաբար լեզուն։

1918ին զինքը կրկին կը տեսնենք Բագուի մէջ, այս անգամ իբրեւ ուսուցիչ, եւ տեղւոյն համալսարանին արեւելեան ճիւղի ուսանող, ուր կը սորվի ատրպէճաննեան եւ արաբական լեզուները։ 1931ին կը տեղափոխուի Երեւան, ուր կը ծաւալի իր գիտական, կազմակերպական, գրաքննադատական, մանկավարժական գործունէութիւնը։

Խ. Սարգսեան սկսած է գրել 1922ին։ Առաջին անգամ գրական ասպարէզ է իջած «Լ. Աթաբէգեանի պոէզիան» քննադատական յօդուածով։ Ցետագային բազմաթիւ յօդուածներ, ուսումնասիրութիւններ ու դասախօսութիւններ է նուիրած հայ դասական եւ ժամանակակից գրողներուն (Թաղիադեան, Մ. Նալբանդեան, Պերճ Պռօշեան, Ղ. Աղայեան, Յ. Թումանեան, Շանթ, Վ. Տէրեան, Զօրեան, Աւ. Իսահակեան եւն)։ Գրած է գրական յօդուածներ՝ «Լենինը եւ Պլեխանովը Կորքու մասին», «Լենինը եւ գրական պրոբլէմը», «Պրաւդայի գեղարուեստական խօսքը՝ Հայրենական պատերազմի օրերին»։

Իր ուսումնասիրութիւններուն, գրական, քննադատական յօդուածներուն եւ դասախօսութիւններուն մէջ ամէնուրեք փայլուն կ'երեւան այդ իր բազմակողմանի պատրաստականութիւնն ու բարձր մշակոյթը հայ, եւրոպական, ռուսական գրականութեան բնագաւառներուն մէջ ունեցած լայն գիտելիքները, գեղարուեստական երկի ըմբռնման նուրբ ճաշակը, գործօններ որոնք լայն հնարաւորութիւն կ'ընծայեն իրեն, արագօրէն եւ ճիշդ կերպով որոշելու գրական-գեղարուեստական բազմաթիւ հարցեր։

Բազմապիսի, բազմատիպ են Սարգսեանի կատարած աշխատանքները։ Պատրաստած է Պռօշեանի, Աղայեանի, Թումանեանի ստեղծագործութիւններուն բնագրերը եւ կազմած մեկնութիւններ։ Խմբագրած է եւ յառաջաբաններ գրած՝ բազմաթիւ գիրքերու եւ ժողովածուներու։ Անոր անմիջական հսկողութեամբ կը կատարուին Աբովեանի, Նալբանդեանի եւ Թումանեանի ակադեմական հրատարակութիւնները։ Ան եռանդուն կը մասնակցի խորհրդահայ գրականութեան պատմութեան ստեղծման բոլոր հանգրուաններուն եւ մարքսիզմ-լենինիզմի, Արփիանի գրականութեան, լեզուի եւ գիտութիւններուն։ Այժմ անիկա հայ գրականութեան պատմութեան վեցհատորեակի Ա. եւ Բ. հատորներու խմբագիրն է, Գ. հատորի հեղինակը եւ միւս հատորներու անմիջական ղեկավարը։

Խ. Սարգսեան նշանաւոր է առաւելապէս իր գիտական, կազմակերպական գործունէութեամբ։ Գրական Թանգարանի տնօրէն եղած ժամանակ՝ ութ տարիներու ընթացքին, հսկայական աշխատանք է կատարեր հայ դասականներու հարիւր հազարաւոր նուիրական ձեռագրերը, նամակները, գրագրութիւնները ձեռք բերելու եւ պահպանելու համար, կազմակերպելով կարգ մը արշաւանքներ։ Այսպէս ան մեծապէս հարստացուցած է Թանգարանի «արխիւ»ներուն ոսկի հաւաքածոն։

Հայրենական պատերազմի ծանր տարիներուն, Խ. Սարգսեան եղած է «Մ. Աբեղեան» գրականութեան Հաստատութեան տնօրէն։ Այդ ժամանակամիջոցին ան կրցաւ մշակել Հաստատութեան միասնական ծրագիրը։ Ան երբեք չանտեսեց գրական, տնտեսական եւ ուրիշ բազմատեսակ նիւթեր ու խնդիրներ։ Այդ տարիներուն Սարգսեան յաջողեցաւ Հաստատութեան համար ստեղծել հիմնական պաշտօնէութիւն մը, իր շուրջը համախմբելով աշխատանքի ընդունակ նոր ու թարմ ուժեր։

Դարձեալ այդ միջոցին, գրեց քննադատական ուշագրաւ յօդուածաշարք մը՝ նուիրուած պատերազմի ընթացքին ստեղծուած խորհրդահայ գրականութեան, բաղդատելով ռուս գրականութեան զարգացման հետ։ Այդ յօդուածները այժմ ամփոփուած են առանձին գիրքի մը մէջ։

Խ. Սարգսեան իր գիտական, կազմակերպական, գրական եւ մանկավարժական բազմամեայ անձնուէր աշխատանքով, կարեւոր ծառայութիւն է մատուցած խորհրդահայ գրականութեան, այսպէս ի յայտ բերելով իր նուիրումը հանդէպ հայրենի գրականութեան ու մշակոյթին։

ՅՈՎՀ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Ի՛նչպէս կը գործեն

ԽՄԲ.— Ստորեւ կ'ամփոփենք Սուրիահայ Օգնութեան Խաչի գործունէութեան տեղեկագիրը.—

Կազմակերպական.— *Վերջին երկու տարուան շրջանին, Օգն. Խաչը գտնուած է հակոտնեայ երկու կացութեանց առջեւ. Ա.— Սուրիոյ մէջ ստեղծուած քաղաքական կացութեան հետեւանքով, շրջանի փոքրաթիւ գաղութները ցրուած են եւ հոծ կեդրոններէն ալ բազմաթիւ տեղափոխութիւններ տեղի ունեցած են դէպի Լիբանան։ Բ.— Հակառակ այս կացութեան, քաղաքներու մասնաճիւղերը ստացած են նոր դիմումներ, գոցելով մեկնողներով գոյացած բացը։*

Բացի Օգն. Խաչի մասնաճիւղերէն, Արծուիկներու կազմակերպութիւնն ալ բոլոր այն վայրերուն մէջ ուր մասնաճիւղեր գոյութիւն ունին, արձանագրած է թուական յաւելում։

Պատերազմի դադարէն ի վեր, երկրին մէջ ստեղծուած տնտեսական տագնապալի կացութիւնը թէեւ որոշ կաշկանդումներու ենթարկած է մասնաճիւղին գործունէութիւնը, սակայն իւրաքանչիւր մասնաճիւղ ինք իր մէջ ներկայացուցած է կենսունակ եւ եռանդուն վիճակ։

Ծնողները գնահատելով Արծուիկներու ֆիզիքական եւ կարգապահական դաստիարակութեան յառաջդիմութիւնը, ինքնաբերաբար յանձնած են իրենց զաւակները Օգն. Խաչի խնամքին։

Արծուիկներու դաստիարակութեան ծրագիրը երկու մասով կ'իրագործուի, հոգեկան - նկարագրային եւ ֆիզիքական։ Ա.— Արծուիկներու խորհուրդի եւ վարիչներու կատարած դասախօսութիւններով, ընկերացած տնարարական ծանօթութեանց հետ։ Իսկ ֆիզիքականը կարելի եղած է իրականացնել Հ.Մ.Ը.Մ.ի ընձեռած օժանդակութեամբ։ Արծուիկներու արշաւներուն կ'ընկերանան երէց սկաուտներ՝ պաշտպանութեան համար, եւ վարժեցնելու բանակումի աշխատանքներուն։ Հանդիսութեանց թագն ու պսակը կազմողտողանցքը մեծ փայլ մը կը ստանայ Արծուիկներու մասնակցութեամբ։ 1500 Նորահաս պատանիներ զինուորական կարգապահութեամբ կը կատարեն տողանցքը, արցունքներ խլելով աչքերէ։

Կրթական.— *Պատերազմի հետեւանքով դպրոցներու պիւտճէն նուազած է։ Վարժարանները ցարդ յաջողած են իրենց պիւտճէները հաւասարակշռել Ազգ. Իշխանութեանց եւ այլ կազմակերպութեանց կրթական նպաստներով։ Եթէ չհաշուենք Բարեգործականի յատկացումները, որոնք կը տրուին անկախ Ազգ. Իշխանութիւններէն, Սուրիոյ շրջանին մէջ կը մնան միայն Ֆրանս. իշխանութեանց յատկացումը եւ Օգն. Խաչինը։ Բայց Սուրիոյ մէջ ստեղծուած կացութեամբ անցեալ դպրոցական տարեշրջանէն ի վեր Ֆրանսական [illegible] է [illegible]։ Ցեղային [illegible] -*

վարութիւնը ամէն առատաձեռն օժանդակու֊թեամբ մը փոխարինած է զայն, իւրաքանչիւր վարժարանի յատկացնելով նկատելի գումարներ, իբրեւ կրթական նպաստ:

Ասկէ զատ Պաշտօն. ժողովն ալ որոշած է իր եկամուտներուն 50%ը յատկացնել կրթական գործին:

Շրջ. Վարչութիւնը 944-45 դպրոցական շրջանին Հալէպի Թեմին ազգ. վարժարաններուն յատկացուցած է 3600 սուր. ոսկի, իսկ ներկայ 1945-46 տարեշրջանին՝ 5000 ս. ոսկի: Ասոնցմէ զատ օժանդակած է այլազան դպրոցներու, ինչպէս նաեւ հանդուցեալ Քաւէն Նէփէի հաստատութեան, որ զրկուած ըլլալով կեդրոնին, Ծանրմարքայի հետ յարաբերութենէ եւ Հայերու բարեկամ Դանիական Ընկերութեան նպաստներէն, դիմում կատարած է Շրջ. Վարչութեան, օժանդակութիւն խնդրելով: Ծանօթայս հաստատութիւնըորանխարդախ ծառայութիւն մատուցած է մեր ժողովուրդին քառորդ դարէ ի վեր, ստացած է 500 ս. ոսկիի յատկացում մը: Այս կերպով 944-945 տարեշրջանի 6367 ս. ոսկի: 945-946 տարեշրջանին յատկացումը կը հասնի 9000 ս. ոսկիի: Այսքանը Շրջ. Վարչութեան յատկացումն է, որ կը նշանակէ եղած մեծ մասամբ Ամերիկայէն ստացած գումարներուն շնորհիւ: Իսկ տակաւին մասնաճիւղերուն յատկացումը որ նոյնպէս պատկառելի գումար մը կը ներկայացնէ:

Հալէպ քաղաքի մասնաճիւղը կրթական հոգ չունենալով, 48 պատսպարեալներ պարունակող պատսպարանը, ինչպէս եւ կէսօրուան ճաշի հոգը այնքան ծանր բեռ մըն է այս մասնաճիւղին համար, որ ուրիշ օժանդակութիւններ ընելու հնարաւորութիւն չունի:

Մէյտանի, Քէսապի, Գարատուրանի, Լաթաքիայ Սուէտիոյ, Արաբ Փունարի, Դամասկոսի, Գամըշլիի, Հոմսի մասնաճիւղերը միասին յատկացուցած են 10.000 ս. ոսկիի չափ գումար մը, 1944-1945 եւ 1945-1946 տարեշրջաններուն:

Սուրիոյ Օգն. Խաչը դէպի հայ լեզուն սէր արթնցնելու համար կազմակերպած է մրցումներ:

Ասկէ զատ ուսուցիչ բանաստեղծ Արմէն Անուշի պատրաստել տուած է Հայոց Պատմութեան դասագիրք, երկու հատորով:

Առողջապահական.— Գամըշլիի շրջանը ճահճատենդի բոյն ըլլալով, Օգն. Խաչը քինինի իր պահեստէն հազարաւոր Քոմփրիմէներ եւ ամփուլներ ճարած է առաւելապէս չքաւոր հիւանդներուն:

Երկրորդ նկատելի հիւանդութիւնը որ մտահոգիչ ըլլալու աստիճան կը տարածուի Սուրիոյ մէջ, Թոքախտն է: Ասոր համար Ազգ. Բժշկական Մ. Մարմին եւ Բուժարանի Յանձնախումբին հետ համախորհուրդ փափաքած են բուժարանին ապահովել նոր սրահներ: Կատարուած նախահաշիւները ցոյց կուտան որ 100 հիւանդներ պարփակելու բաւարար սրահի մը լրիւ կառուցումը պիտի արժէ 10.000 տոլար եւ ահա Սուրիոյ Օգն. Խաչի նշանաբանը «Յաւելեալ սրահ մը Բուժարանին»:

Մէյտանի մասնաճիւղի աչքի դարմանատան մէջ անցեալ տարի դարմանուած են 500 աչքի հիւանդութենէ վարակուածներ:

Իսկ Դամասկոսի մասնաճիւղը յարաբերութիւն հաստատած է կառավարական եւայլ բարեսիրական հիմնարկութեանց հետ եւ իր յանձնարարութեամբ հայ հիւանդներ առանց այլեւայլի կ'ընդունուին հիւանդանոցներուն մէջ: Այս մասնաճիւղի գործունէութիւնը այնքան գնահատական եղանակով արձագանգ գտած է կառավարական շրջանակներու մօտ, որ անցեալ տարի առ ի քաջալերութիւն, Պաշտպանողական Սպասարկութիւնը քանի մը հալիր քիլօ ցորեն տրամադրած է վարչութեան, իսկ ներկայ տարեշրջանին 200 մեթր աժան գնով կերպաս, յատկացնելու համար արծուիկներու զգեստաւորման: Քէսապի շրջանին մէջ Տոքթ. Ինճէճիկեան նախախնամական դեր կը կատարէ շատ անգամ հոգալով դեղօրայքը:

Պատսպարան.— Այս հաստատութիւնը կը գտնուի Հալէպ քաղաքի մասնաճիւղի հսկողութեան տակ: Հոն կը պատսպարուին 48 պզտիկներ, ընդհանրապէս որբեր, տեսակ մը մանկարան: Մայրեր որ անգործութեան մատնուելով իրենց զաւակներուն հետ միասին անօթի պիտի մնային, պատսպարանի դոյութեան շնորհիւ աշխատելու հնարաւորութիւն կը ստանան, չնչին վճարումով մը պատսպարանին: Հաստատութիւնը դարձած է տեսակ մը ուխտատեղի զոր ժողովուրդը կը յիշէ ուրախ կամ տխուր առիթով: Նուիրատուութիւններ կարելի կը դարձնեն 48պզտիկներու պարենաւորումն ու խնամքը:

Կէսօրուան ճաշ կարօտ դպրոցականներու: 1944—45 դպրոցական տարեշրջանին մասնաճիւղի վարչութիւնը զեկուցում կը ստանայ Հայկազեան վարժարանէն որ հնուց իվեր շատ ուշիմ եւ ընդունակ ճանչցուած աշակերտներ աստիճանաբար կը կորսնցնեն իրենց այդ յատկութիւնը եւ Փիզիքապէս կը ծիւրին, անոնցմէ մէկը որ նուաղած է, խոստովանած է թէ 48 ժամէ ի վեր պատառ մը բան կերած չէ: Հալէպի վարչութիւնը անմիջապէս կը յղանայ աշակերտներուն օրական գէթ մէկ ճաշ տալու գաղափարը նման դպրոցականներուն: Ու այսօր պատսպարանի տղոց հետ միասին 52 չքաւոր դպրոցականներ ամէն կէս օր սնունդ կը ստանան:

ՍԱՐԷՆ ԶՈՐԵՆ

ԳԱՀՐԻ ՓԱՇԱ ԵՒ ԻՐ ԱՅԾԸ

Գաղափար մը տալու համար նոր սերունդին, հին օրերու անցածէն ու դարձածէն, պրպտենք պահ մը մեր յուշերը, նայինք ինչեր գրուած կան:

Իր կաշառակերութեամբը համբաւաւոր Գահրի փաշան, որ Պէտրխաններու քիւրտ ընտանիքէն եւ կարմիր սուլթանին Համիտի անձնապահ գունդին պետ տխրահռչակ Մուսա պէյի հօրեղբայրն էր, Պոլսոյ բազմացեղ թաղին՝ Բերայի կառավարիչ կ'ընտրուի:

Տարի մը հազիւ պաշտօնավարած, կեղծարարներու ընկերութեան մը մէջ մաս ու մաս ունենալը իմացուելով, պաշտօնանկ կ'ըլլայ եւ Գոնիա կ'աքսորուի ... իբրեւ կուսակալ:

Այս առթիւ փոքրամասնութեանցհոգեւոր պետերը, ըստ սովորութեան, կը փութան բարի գալուստ մաղթել փաշային: Նախ Յունաց մետրոպոլիտը կ'այցելէ:

Ընդունելութեան ձեւ բանի արարողութենէն վերջ, կաշառքի սորված փորձ կուսակալը, դէպի պատուհան կ'առաջնորդէ ու պարտէզը արածող այծը ցոյց տալով կը հարցնէ թէ ինչ կենդանի է: Մետրոպոլիտը այս պարզ ու անակնկալ հարցումին քմծիծաղով մը կը պատասխանէ «աղուոր, սիրուն այծ մըն է, փաշա..»:

Փաշան սրտնեղած ու քիչ մըն ալ բարկութեան ձեւերով՝

— Վա՛յ, Մետրոպոլիտ էֆէնտի, դուք այդքան բարձրէն կը նայիք ու պզտիկ կը տեսնէք ամէն բան, նոյնիսկ կուսակալին հօրթը, որուն համար կ'ըսէք թէ այծ մըն է: Քառասուներութ ժամուան մէջ պէտք է հազար ոսկի բերել որ այս անպատեհութիւնը գոցուի, եթէ չէք ուզեր որ աւելի ծանր պատիժի մը յանգի գործը:

Մեթրոպոլիտը, սահմռկած այս անակնկալ պատահարէն, հրաժեշտ կ'առնէ ու կը մեկնի, պէտք եղածը կատարելու համար:

Երկու օր վերջ երբ կարգը Հայոց Առաջնորդին կուգայ, արդէն իմացած ըլլալով փաշային խաղը, վստահ իր տալիք պատասխանին ապարանքը կը դիմէ ու ըստ սովորականին չափուած ձեւուած խօսուըրտուքէն վերջ, ան ալ իր կարգին կ'առաջնորդուի դէպի պատուհանը:

— Ըսէք տեսնեմ փափազ էֆէնտի, ի՞նչ կենդանի է սա վարը արածողը...:

Հայոց առաջնորդը՝ որպէսզի նոյն ծուղակը չիյնայ, ժպտելով կը պատասխանէ.— Կը շնորհաւորեմ փաշա, սքանչելի հօրթ մըն է ատ, սիրուն, պարարտ ...:

— Վա՜յ, կ'ըսէ փաշան, կեղծաւորութիւնն ալ չափ մը ունի, աչքիս գլխ անարգել է, պզտիկ այծը, փաշային պատկանելուն համար հօրթ է ըսել, ծաղրե՞լ կ'ուզէք կոր զիս: Շատ լաւ, քառասուներութ ժամուան մէջ հազար ոսկի պէտք է ճարէք եւ բերէք, եթէ այդքանով գոցուի խնդիրը, փառք տուէք ...:

Առաջնորդը շուարած կը մեկնի դրամը ճարելու համար:

Երբ կարգը կուգայ Հրէից խախամին, ան ալ իր կարգին իմացած ըլլալով Յոյն եւ Հայ ազգապետներուն վիճակած պատիժը, խորամանկութիւն մը կը խորհի:

— Է՛, Խախամ էֆէնտի, ըսէք տեսնեմ, դուք ի՞նչ անուն պիտի տաք սա վարը պարտէզը արածող անասունին:

Խախամ էֆէնտին ակնարկ մը նետելէ վերջ պատուհանէն, երկչոտ շեշտով մը կըպատասխանէ:

— Փաշա էֆէնտի, այդ կենդանին ոչ այծ է, եւ ոչ ալ հօրթ, այլ Աստուծոյ պատուհասն է եւ անունն ալ հազար ոսկի է:

Եւ ծոցէն տոպրակը հանելով կը յանձնէ:

Կաշառակերութեան նորանոր ձեւերու հնդինակ եւ Համիտի արբանեակ այս փաշան իր առաջին յաջողութիւնը գտած էր արդէն: Կաշառքը կաշառք էր, ի՞նչ կարեւորութիւն ունէր կենդանին, այծ էր թէ հօրթ էր, բաւական էր ոսկին զար գրպանը յորդէր:

ԼԻԼԱ

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

ԹՈՒՐՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՀԱՆԴԷՊ ԳՈՐԾՈՒԱԾ ԶՈՒԼՈՒՄՆԵՐԸ

Գնդապետ Թվերտոխլեպով հետեւեալ նօթերը կ'արձանագրէ Էրզրումի շրջանին մէջ Հայերու կողմէ Թուրքերու հանդէպ գործուած զուլումներու մասին.—Ռուսական Յեղափոխութեան թուականէն մինչեւ Էրզրումի ազատագրումը օսմանեան բանակի կողմէ (փետրուար 27, 1918).—

«Եւրոպա շատոնց ծանօթ էր Հայերու եւ Թուրքերու թշնամութեան: Եւ սակայն, ոչոք կ'ենթադրէր, որ այդ թշնամութիւնը կը յանգի ընդհանուր պատերազմի շրջանին սաստկութեան:

«Բոլորին ծանօթ է, որ Հայերը չէին հանդուրժեր Թուրքերուն ու միշտ զոհի դիրքին վրայ խաղալով իրենց դերը, ամբողջական աշխարհի կը ներշնչէին այն համոզումը՝ թէ իրենց կրօնին ու մշակոյթին պատճառաւ կ'ենթարկուէին ամենածանր հալածանքներու:

«Ռուսերը, որոնք բոլոր եւրոպական ազգերէն աւելի շփում ունեցած են Հայերուն հետ, բոլորովին տարբեր համոզում գոյացուցած են այս ժողովուրդի մշակոյթի թէ բարոյականի մասին: Անոնք ճանչցուած են որպէս անկուշտ, նիւթապաշտ եւ ի վնաս ուրիշներու ապրող ժողովուրդ մը: Ռուս գիւղացին ամբողջական Հայերու հոգիին թափանցած էր:

«Ռուս զինուորներու բերնէն բազմաթիւ անգամներ լսած եմ հետեւեալ խօսքերը.

— «Թուրքերը լաւ կարգադրեցին հաշիւը սա Հայերուն, բայց չյաջողեցան արմատապէս բնաջնջել զանոնք: Պէտք էր հունտն իսկ չորցնել անոնց, վերջին Հայն անգամ սպաննելով»:

«Զինուորական մարզի վրայ աւելի մխիթարական չէր Հայերու կացութիւնը: Ռուս բանակներու մէջ, հայկական զինուորը ամէնէն անփառունակ զինուորն էր: (Ինչպէս այժմ, Կարմիր Բանակի յաղթական զօրաբաժիններուն մէջ, մինչեւ Պերլին....: Զէ՞: Պիտի ուզէի վերօգրեալ զառանցանքները բաղդատել բնագրին հետ, բայց, դժբախտաբար, Թալէաթ կամ Ճահիտ չեն յիշեր աղբիւրին անունը կամ հրատարակութեան անունն ու թուականը: Աւելորդ կը նկատեմ անգամ մը եւս ճշդել՝ թէ բոլոր վկայութիւնները կը թարգմանեմ բառ առ բառ, պարզապէս հաւատարիմ մնալու համար թարգմանիչի դերիս, Ա. Ա.): Միշտ կը նախընտրեն ծառայել ճակատէն հեռու գծերու վրայ: Բանակէն փախչող դասալիքներու մեծամասնութիւնը կը կազմեն միշտ, ու յաճախադէպ է՝ որ վիրաւորեն իրենք զիրենք՝ կռուի գիծ չմեկնելու համար (Օ՜, աննդէական երեւակայութիւն... Ա. Ա.):

«Իմ անձնական տպաւորութիւններս, այս ժողովուրդէն, Էրզրումի գրաւումէն մինչեւ Թուրքերու կողմէ ազատագրումը (երկու տարի), շատ աւելի աննպաստ եղան՝ քան այն, զոր իմացած էի: Հայ ժողովուրդը, իրեն վերագրուած չարիքներէն շատ աւելի չարագործ ժողովուրդ մըն էր»:

1916ին, երբ ռուս բանակները գրաւեցին Էրզրումը, ոչ մէկ Հայու արտօնուած էր մտնել քաղաքին կամ արուարձաններուն: Մինչեւ այն օրը, ուր Առաջին, զօրաբանակի հրամանատարութիւնը (գրաւման ուժերու հրամանատարութիւնը) կը մնայ Զօր. Քալիտինի ձեռք, հայկական ոչ մէկ միութիւն պարտականութեան կոչուեցաւ Էրզրումի կամ շրջաններուն մէջ:

«Յեղափոխութեան պատճառաւ, երբ բոլոր այս կարգադրութիւնները տակնուվրայ դարձան, Հայերը խուժեցին Էրզրում ու շրջանները, ու սկսան թալանի եւ սպանութեան ոճիրներուն՝ գրեթէ բոլոր գիւղերուն մէջ: Ռուսերու գրաւման շրջանին, բոլոր այս զուլումները տեղի կ'ունենային մութին մէջ, գողունի:

«1917ին Հայ Յեղափոխական կուսակցութիւնը — որ առաւելապէս զինուորներէ կազմուած էր — զէնք փնտռելու պատրուակով ընդհանուր խուզարկութեան մը ձեռնարկեց: Այս փնտռտուքները ոչ մէկ օրինական հիմ ունէին եւ ոչ ալ օրինական ձեւ: Զարդ թալանի մը պատկերը կը պարզուէր ամենուրեք: Մեծ խստութիւն ցոյց կը տրուէր քաղաքացի բնակչութեան հանդէպ: Այս շրջանին, ամէնէն աւելի կատաղի գործիչները դարձած էին այն զինուորները, որոնք թշնամիին առջեւ ամէնէն աւելի վախկոտներ եղած էին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՃԻՐՆԵՐԸ.—

«Օր մը ձիով կ'անցնէի քաղաքի փողոցներէն, երբ տեսայ ռուս զինուորներու խումբ մը, որ կը գտնուէր Հայու մը հրամանին տակ ու բանտ կ'առաջնորդէր երկու Թուրք ծերունիներ:

«Հայ զինուորը սարսափելի զայրացած էր ու խարազանով մը վայրագօրէն կը հարուածէր խեղճերը: Ի զուր ջանացի համոզել զինք, որպէսզի աւելի մարդկային վերաբերում ունենան խեղճ եօթանասունամեաներուն հանդէպ: Խմբակի առաջնորդութիւնը կամ գլխաւորութիւնը ստանձնող Հայ զինուորը առաջ անցաւ ու՝ խարազանովս պառնալէ վերջ ինծի, բարկացոտ շեշտով մը յարեց.

(19) (Շար.)

ունի Ազգ. Ժողովին մէջ, վարժուեր է այլեւս ջղայնօրէն մերժել ընդդիմադիրներուն բոլոր առաջարկներն ու պահանջները, առանց նոյնիսկ քննութեան ենթարկելու զանոնք»: Ընդդիմադիր երեսփոխան մըն ալ կը յայտարարէ — «Պիտի փրկենք ազգը մասնաւոր խմբակի մը տիրապետութենէն» (կ'ակնարկէ Հայքին):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՍԷԼ ՔԱՇԷՆ Ազգ. Ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահ ընտրուեցաւ:

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ Լոնտոնի մէջ ալ կըրճատուեցաւ 10 առ հարիւր, եւ պիտի շարունակուի, ցորչափ տեւէ ներկայ ցուրտը: Ֆրանսայի մէջ սպառումը առջի օր հասած էր աննախընթաց քանակի մը, — 80 միլիոն քիլովաթ ժամ:

ՈՍԿիի ԵՒ ՕՏԱՐ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ առուծախի ամբաստանութեամբ, նոր ձերբակալութիւններ կատարուեցանՓարիզի մէջ:Մէկը կին մըն է որ ամիսը 10 միլիոն ֆրանքի գործառնութիւններ կը կատարէր Գահիրէի գործակալին հետ: Երկու միլիոն ֆր. գտնուեցաւ իր տանը մէջ: Մինչեւ հիմա 89 հոգի դրուած են հարցաքննիչ դատաւորին տրամադրութեան տակ, իսկ 12ը ձերբակալուած:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ մինչեւ հիմա միայն 375 ըմբոստներ որոշած են օգտուիլ ընդհ. ներումէն եւ անձնատուր եղած են Թեսալիոյ, Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ մէջ: Հաւանական է որ սաստիկ ցուրտէն, անօթութենէն եւ Թոքատապէն ազդուելով, բազմաթիւ ըմբոստներ անձնատուր ըլլան, ընդհ. ներման պայմանաժամէն առաջ (23 դեկտ.): Մելանիկէն օդանաւեր Թռան Մակեդոնիոյ լեռներու եւ Թռուցիկներ ցրուեցին, ծանուցանելով թէ ներման պայմանաժամը պիտի երկարաձգուի մինչեւ դեկտեմբեր 31:

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովը երկրորդ ընթերցումով քուէարկեց փոխադրութեան միջոցներու օրինագիծը:

« ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի, 1 Յունուար ժամը 3էն կէս գիշեր, Expositionի սրահին մէջ: Ցիսուէէ աւելի մանուկներ բեմին վրայ, մեծ պատրաստութեամբ: Կաղանդի ծառ եւ կաղանդ պապա: Կը հրաւիրուին գաղութին բոլոր երախաները: Եւրոպական պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

երեկոյթ - պարահանդէսը, 11 Յունուար շաբաթ երեկոյ, 7 rue Saulnier: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Անհրաժեշտ է կազմել պատերազմին հայ ժողովուրդի տուած զոհերուն ցանկը: Ինվալիտի մէջ ուրիշ ազգերու յիշատակարաններուն կողքին պիտի կանգնի նաեւ հայ զոհերու յիշատակարանը, որուն վրայ պիտի փորագրուին բոլոր ինկած եւ մեռած հայ զինուորներուն անունները:

Ներկայիս կը դիմենք բոլոր զոհերու ընտանիքներուն, բարեկամներուն եւ ծանօթներուն, խնդրելով որ օր առաջ բարեհաճին պատասխանել հետեւեալ հարցարանին եւ զայն ղրկել՝ Association des A. C. Arméniens, 31 rue St. Lazare, Paris (9) հասցէին.— Զոհին՝ 1. անունը, 2. մականունը, 3. Ծննդավայրը, 4. Ծննդեան թուականը, 5. Զօրամասը, 6. Մահուան տեղը, 7. Մահուան պատճառը, 8. Մահուան թուականը: — Վարչութիւն Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան

ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ՅԱԿՈԲ ՄՈԹԵԱՆ

Fabrique de Parfumerie et cosmetique

JAC-MOT

136 rue Boileau, Lyon France, Fondée en 1938, Eau de Cologne, parfums Crème - poudre, brillantine parfumée ou non.

Փափաքողներուն նմոյշներ եւ Catalogue կը ղրկուի:

Արտասահմանի համար ներկայացուցիչներ կ'ուզուին:

Գեղարուեստական երեկոյթ պարահանդէս

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Պանթէօ Քաջունի «Արծիւ» ենթակոմիտէի կողմէ, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ, Bourg la Reineի salle Municipaleի մէջ, մեթրօ Ligne de Sceaux, եւ օթօպիւս 188 թիւը Փորթ Օրլէանէն առնել եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ:

Կը նախագահէ ընկեր ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ: Կ'երգեն Աստղիկ Առաքելեան եւ Մարլէն Աճէմեան: Արտասանութիւններ:

Կը նուագէ Թառիստ Գարեգին: Կը պարեն Նոր Սերունդի աղջիկները հայկական տարազով: Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ, ֆրանսական ճազ եւն.: Տոմսերը ապահովել նախօրօք Պանթէօյի ընկերներէն: Ջերմութիւնը ապահովուած է:

Հայագիտական կեդրոնի բացումը

Փարիզի Հայագիտական Ուսումնասիրութեանց կեդրոնի բացումը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի 23 Դեկտեմբեր, ժամը 15 Salle de Géographie, 184 Bld. St. Germain: Բացման խօսք՝ Հայերէն՝ Պ. Frederic Feyditի կողմէ (ընդհ. քարտուղար եւ վարիչ): Հայկական մշակոյթի մասին դասախօսութիւն ֆրանսերէն լեզուով, վեր. Հ. Louis Marièsի կողմէ, նախագահ, հայերէնի նախկին ուսուցիչ Institut Catholiqueի: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է: Մուտքը ազատ է:

ԼԱԹԱՔԻԱՅԷՆ Փարիզ ժամանող Պ. Պետրոս Զպուքճեանէ կը խնդրուի հասցէն տեղեկացնել Պ. Ե. Վանեսեանի 13 rue Darmoy, St. Etienne (Loire):

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:

Մանուկներու Օրը

Կը տօնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Կեդ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերուն հետ միասին, Յունուար 2ին, հինգշաբթի օր ժամը 3.30-6, Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԷԼՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ, շաբաթ երեկոյ, 28 Դեկտ. ժամը 8էն մինչեւ լոյս, 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճազ եւ պիւֆէ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Ամանորեան պարահանդէսը

HOTEL CONTINENTALի շքեղ սրահներուն մէջ, Դեկտ. 21, շաբաթ գիշեր ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ Սուրիոյ եւ Լիբանանի նախկին haut commissaire et ambassdeur de France, Պ. HENRY PONSOT եւ նախագահութեամբ Պ. ՔԱՌԼՕ ՍԻՐԱՔԵԱՆի: Ընտիր նուագախումբ Fernand Bouillon իր ամբողջ կազմով եւ Costia՝ հունգարական հուշակաւոր խումբը: Այժմէն ապահովել սեղանները, դիմելով Պ. Նուպար Զարֆճեանի, 7, rue de Ponthieu, Ely. 23-66: Տոմսերու համար՝ Պ. Պարկիրճեանի 52, rue Lafayette, Tai. 55-88 եւ Պ. Վահէ Զիլինկիրեանի 24 rue Feydeau Cent. 48-51:

Ամերիկեան առնուրդ տեղի պիտի չունենայ:

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը իր առաջին երիտասարդական հանդիպումը (suprise partie) պիտի ունենայ 25 Դեկտեմբերին, ժամը 3ին 64 rue de Grenelle:

Պ. ՕՐԻՕ ՊԱՊԻԿԵԱՆ կը նուիրէ 500 ֆրանք Կ. Խաչին եւ 500 ֆրանք Ֆ. Կապոյտ Խաչին: Ստանալ «Յառաջ»էն:

ԱԿՆՑԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԱԶԱՏԵԱՆ, ծնեալ Ժամկոչեան (մօր անունը Էլմաս, հօր անունը՝ Յակոբ) կը փնտռէ հօրեղբայրը՝ Աղեքսանդր Ժամկոչեանը, որ 1926ին Մարսէյլէն անցած է Պելճիքա: Տեղեկացնել Տիկին Ազատեանի, Bld. de Valon, Impasse Deux (Borèle). St. Antoine, Marseille:

ՕԳՏԱԿԱՐ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔ ՄԸ

ԱՐԱՄԱՆԻ, անդաստան ազգային եւ միջազգային մշակոյթի: Խմբագրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ: Ա. հատոր (216 էջ) 100 ֆրանք, Բ. հատոր (256 էջ) 150 ֆր., Գ. հատոր (160 էջ) 100 ֆր.: Երեքը միասին՝ 300 ֆրանք, մինչեւ Յունուար 31: Սակաւաթիւ օրինակներ մնացած են «ՀԱՑԿԱՇԷՆ»ի Ա. եւ Բ. հատորներէն (երկուքը միասին 60 ֆր.):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻԻ «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ»ի երեկոյթ-պարահանդէսը՝ այս շաբաթ, 21 Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին «Ազատ»ի սրահին մէջ: Գեղարուեստական բաժինը ղեկավարութեամբ ընկեր ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆի: Կը հովանաւորէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Կեդր. վարչութիւնը: Մուտքը 50 ֆր.:

Հ. Յ. Դ. ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս կիրակի ժամը 3ին, Սարգսի ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՊՆԱԿ ՄԸ ԱՊՈՒՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Սանուհիներու Միութիւնը, միասնաբար «Մանուկներու Օր»ուան առթիւ հինգ հազար ֆրանք կը նուիրեն Պէյրութի «Պնակ մը ապուր» ձեռնարկին, «Յառաջ»ի միջոցով:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Մարսէյլէն Պ. Վահրամ Պապիկեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր աներհօր՝ Պ. Պարսամեանի, Վալանս:

Այրի Տիկին Եղիսաբեթ Փոստոյեան եւ իր հինգ զաւակները, Պ. Պ. Արշակ եւ Գրիգոր Գալուստեաններ կը ծանուցանեն արկածալի մահը, իրենց ամուսնոյն եւ քեռայրին,

Պ. ԽՈՐԷՆ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆի

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր, շաբաթ ժամը 2ին իրենց բնակարանին մէջ, 45 Bld. Massena, Paris (13): Թաղումը պիտի կատարուի Thiaisի գերեզմանատունը:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ թէյասեղանը՝ կիրակի 22 Դեկտ. կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին, Salle Saulnierի մէջ, 7 rue Saulnier, métro Cadet: Բոլոր հայրենակիցները սիրով կը հրաւիրուին:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՖՐԱՆՍԱ - ՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ Մարկրիթի(Մարսէյլ) մասնաճիւղի կողմէ ի պատիւ իր քոյր միութիւններուն, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Campagne Ripert, Bar de la Fraicheurի ներքնասրահը:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճազ:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13ᵉ)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, վեցամս. 500, եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Dimanche 22 Décembre 1946 Կիրակի 22 Դեկտեմբեր

ԺԲ. ՏԱՐԻ — 18ᵉ Année Nº 4886 - Նոր շրջան թիւ 525 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Կ'արժէ հրապարակաւ շնորհաւորել անոնք որ վերակազմած են Փարիզի Հայագիտական Կեդրոնը, նոր հիմերու վրայ։

Անցեալ կիրակի աշխատակից մը մանրամասնօրէն կը պարզէր նորակազմ ընկերութեան առաջադրութիւնները։ Վաղը, երկուշաբթի, տեղի պիտի ունենայ Կեդրոնին բացումը եւ այդ առթիւ լրացուցիչ տեղեկութիւններ պիտի ստանաք օրուան բանախօսներէն, երկուքն ալ Ֆրանսացի բարեկամներ։

«Ժամանա՞կն էր հիմա», պիտի ըսեն անոնք որ շատ սահմանափակ, տարտամ գաղափար ունին ժողովուրդներու տեւականութեան մասին։

Հարկ է յիշեցնել այդպիսիներուն, աշխարհի բոլոր լեզուներով.— Քաղաքական աղմուկները կուգան ու կ'անցնին։ Առօրեայ, յաճախ շահախընդիր համակրութիւնները կը հալին։ Անլուր հալածանքներու, աշխարհասասան ջարդերու պատմութիւններն անգամ կը մոռցուին։ Բայց, յաւիտեան կը տեւեն գիրն ու գրականութիւնը, արուեստը եւ գիտութիւնը։ Մէկ բառով՝ Մշակոյթը։

Հասարակ ճշմարտութիւն մըն է այս, ամէն երկրի մէջ։ Ո եւ է ժողովուրդի համար։ Իսկ տասնապատիկ աւելի ճշմարիտ՝ մեզի համար։

Շատ ալ չպարծենանք թէ Եւրոպան եւ Ամերիկան տարիներէ ի վեր կը խօսին մեր մասին։

Այո, կը խօսին, ընդհանրապէս անուշ, երբեմն ալ շատ լեղի։ Եւ պիտի խօսի անվերջ։ Ահա քանը-հինգ տարի է որ փռուած ենք աշխարհի բոլոր ափերուն վրայ։ Եւ դեռ տարիներով տասը-երիկում բարեւ պիտի տանք ամէնէն անծանօթ ժողովուրդներուն։

Կը խօսին, բայց չեն ճանչնար մեզ։ Աւելի ճիշդ՝ կը ճանչնան իբրեւ հալածական, ջարդուած ժողովուրդ մը, արժանի կարեկցութեան։

Շատերուն մէջ, պարզ մարդասիրական, քրիստոնէական զգացումն է որ կը խլրտի, երբ կը լսեն մեր անասելի տառապանքները։ Սակաւաթիւ են անոնք որ կ'ըմբռստանան քստմնելի անարդարութեան դէմ, քաղաքական գիտակցութեամբ։

Արդ, սովորական համակրանքը կամ քրիստոնէական կարեկցութիւնը չէն որ պիտի փրկեն մեզ, այլ մեր ներքին արժէքները։

Ի՞նչ կ'արժենք մենք՝ մարդկային պատմութեան, քաղաքակրթութեան բեմին վրայ։ Ի՞նչ բերք ընծայած ենք ազգային թէ միջազգային մշակոյթին։ Եթէ մեծ արժանիքներ ունեցած ենք անցեալին, այսօր ալ ընդունա՞կ ենք նոյն տաղանդով գործելու եթէ ոչ անցեալը գերազանցելու։

Այդ արժէքներն է որ պիտի ծանօթացնէ Փարիզի Հայագիտական Կեդրոնը, ինչպէս կ'ընէ ուրիշ նոր հաստատութիւն մը Ատլանտեանէն անդին, «Հայ - Ամերիկեան Մշակոյթի Միութիւն» անունով։

Ան պիտի հրատարակէ Ֆրանսերէն պարբերական մը — ինչպէս կ'ընէ միւսը՝ անգլերէն։ Պիտի սարքէ բանախօսութիւններ եւ դասախօսութիւններ։ Մէկ խօսքով՝ պիտի ծառայէ Հայկական Մշակոյթին։

Այս աշխատանքին ծանրութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ յիշել թէ ինչպէս քաղաքական ճակատին վրայ, նոյնպէս այս ասպարէզին մէջ չափազանց նօսրացած են մեր օտարբարեկամները։

Մատի վրայ կրնան համրուիլ անոնք որ քիչ-շատ ծանօթ են հայ ժողովուրդի պատմութեան, անոր մշակոյթին եւ այսօրուան վերելքին, սեփական հայրենիքով։ Նոյնիսկ մեր մէջ շատ է պակսած թիւը անոնց որ կը սիրեն սերտել, ուսումնասիրել, պաշար ամբարել եւ մշակել Հայագիտութեան անդաստանը։

Կը նշանակէ թէ պարտաւոր ենք ոչ միայն խրախուսել ամէն ձեռնարկ որ կը կատարուի այս ճակատին վրայ, այլեւ նոր ուժեր հասցնել։

Երբ տակաւին կան օտար երիտասարդներ որ հայերէն կը սորվին, մեր մշակոյթը սերտելու համար, մերինները ո՞ր օրուան կը սպասեն։

Հայաստանի մէջ, թանկագին ծառայութիւն մը կը մատուցանեն «բանասիրութեան թեկնածուները»։ Որքան ալ հեռու ըլլանք հայրենիքէն, մի-ջոցներ չեն պակսիր Արտասահմանի մէջ եւս, կը բաւէ որ մարդիկ վարժուին պրպտելու, քննելու, քրտնելու։

Գիտական պաշար, սկսելով Հայագիտութենէն։

Շ.

Շ ի ր ա կ ի ն

Շուրջս ցողաթուրմ դալար արտեր՝
Վաղուց կարօտած Մանթաշն է նորից,
Որտեղ երգերիս չինջ արձագանգն էր
Երբեմն լսւում խոր-խոր ձորերից։

Ջանգակ աղբիւրներն հազար ակերից.
Համերգ են ասում անոյշ կարկաչով,
Հաւքերն են գեղգեղ արձագանգ տալիս
Ջրի գլգլիւնին՝ վաղորդեան կանչով։

Ահա հայրենի երկինքը լազուր
Եւ Արագածը վեհ ու սպիտակ,
Կարօտս պահած նայում եմ անզուսպ
Ձգնաղ Շիրակին՝ փռուած ոտքիս տակ։

Եւ մէկիկ - մէկիկ ծնկած լանջերին
Հառիճ, Այրիվանք եւ Սուրբ Յովհաննէս —
Յաւերժ աղօթող վանքերը մեր հին
Կնդրուկ են խնկում դարերով այդպէս։

Մինչեւ Ախուրեան փռուել են անդ աստ
Գարնան ծիծաղով չէներն հնամեայ,
Ջերմ հիւրընկալող խրճիթները պարզ
Եւ հիւղերը դեռ Քսենոֆոնեան։

Շռայլութեան մէջ բոյր ու երանգի
Շիրակն է խայտում շքեղ ու շէնշող,
Զգում եմ տաքուկ հեւքը մեծ վաղքի,
Դէպի ապառնի լոյսերն յաւերժող։

Տեսնում եմ ծանօթ դաշտերը Նախշուն
Եւ ամբարները՝ Շարան կշտացնող,
Նորից պապերիս բոյրն եմ ըմբոշխնում —
Հարազատ են ինձ արտ, այտ ու ձոր։

Ողջո՛յն հայրենի երկիր իմ, Շիրա՛կ,
Քեզմով եմ ապրել՝ քեզնից միշտ հեռու,
Ինձ էլ գիրկդ առ, մայր իմ խանդակաթ —
Հերիք է հեծեմ այս խորթ ափերում։

ԳՈՐԵԱՆ

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒՆ

Ներգաղթի Կեդր. Կոմիտէն կը հաղորդէ.—

Կը խնդրենք ներգաղթի շրջանային եւ տեղական մեր բոլոր մարմիններէն, որ փութացնեն թիւ 2 շրջաբերականով տրուած ցուցմունքներու իրականացումը։ Պատրաստուած թղթածրարները, իրենց համապատասխան ցուցակներով, պէտք է անյապաղ ուղարկուին կեդրոնիս գրասենեակը։

Որ եւ է յապաղում կրնայ չափազանց մեծ բարդութիւններ ստեղծել մեր աշխատանքներուն մէջ եւ ծանր հետեւանքներ ունենալ ներգաղթողներու մեկնումի կարգին հետ կապուած խնդիրներուն վրայ։

ԽՄԲ.— Գաւառէն գիրուցան որբեր կը հարցնեն թէ ի՛նչպէս պիտի կրնան լրիւ թղթածրար կազմել, ճշդելով ծննդեան տարին, ամիսը եւ օրը, քանի որ ոեւէ թուղթ կամ արձանագրութիւն ունեցած չեն, ջարդերու շրջանին։

600 ՄԵՌԵԱԼ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ ?

Հակասական լուրեր կը շրջին Ատրպատականի կացութեան մասին։ Թրքական անթելին համաձայն, Իրանի կառավարութիւնը բողոքած է Խ. Միութեան, գանգատելով թէ ինքնավարութեան փախստական կուսակիցները ներս առնուած են։

Իսկ Մոսկուայի գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ ծանր դէպքեր պատահած են Ատրպատականի մէջ, կառավարական զօրքին ժամանումէն վերջը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, 600 հոգի սպաննուած, 300 հոգի ձերբակալուած են Թաւրիզի մէջ եւ խորհրդային հպատակներն անգամ կը հետապնդուին։

Ուրիշ հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ երեսփ. ընտրութիւնները պիտի սկսին Դեկտեմբեր 22ին, եթէ պատրաստութիւնները լրացած ըլլան։

★ Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ Շահը ինք իր ձեռքով նամակ մը գրած է վարչապետ Ղավամ Սալթանէի, պաշտօնապէս շնորհաւորելով զայն որ «բարեյաջող լուծում գտաւ Ատրպատականի եղերական խնդիրը»։

ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՄՈՒՄՋԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ազգ. Ժողովը Եշ. օր մէկ ժամուան մէջ քուէարկեց 1947ի քաղաքային ելմտացոյցին առաջին երեք ամիսներու ծախքերը, ինչ որ մեծ յաջողութիւն մը կը կազմէ ընկերվարական կառավարութեան համար։ Այդ վարկերուն գումարը կը հասնի 91 միլիառ ֆրանքի։ Այս առթիւ տեղի ունեցան զանազան հարցումներ, առանց սուր վիճաբանութեանց։

Նոյն օրը Համայնավար կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակցութիւնը զեկոյց մը կը հրատարակէր, ուր բողոքելէ վերջ յետադիմականներու զանազան ձեռնարկներուն դէմ, կը յայտարարէ,— «Համայնավար կուսակցութիւնը պիտի աջակցի այն ջանքերուն զոր կառավարութիւնը պիտի թափէ ի խնդիր ազգային շահուն եւ ժողովրդապետութեան փրկութեան»։ Յետոյ շօշափելով Հանրապետութեան Նախագահին ընտրութեան խնդիրը, «նորէն կը ձաղկէ յետադիմականներու խաղերը, որ կը ձգտին Հանրապետութեան Նախագահութիւնը յանձնել Սահմանադրութեան հակառակորդի մը եւ կազմել կառավարութիւն մը՝ հակառակ ընդհ. քուէարկութեան վճիռին»։ Վերջապէս համայնավար կուսակցութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր աշխատաւորները, համայնավար, ընկերվարական եւ կաթոլիկ, իրականացնել անհրաժեշտ միութիւնը, կազմելու համար կառավարութիւն մը՝ բանուորական եւ ժողովրդավար ուժերու միացումով։

★ Աշխատանքի նախարարը՝ Պ. Մայէր եւ վարչապետ Լէոն Պլում ունկնդրութեան ընդունեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան դիւանը, որ իրենց ներկայացուց հարկային բարենորոգման ծրագիր մը եւ խնդրեց վերահաստատել հաւաքական պայմանագիրներու դրութիւնը։ Լէոն Պլում, որ տասը տարի առաջ միեւնոյն սրահին մէջ զբաղած էր այս խնդիրներով, իր կատարեալ հաւանութիւնը յայտնեց հաւաքական պայմանագիրներու մասին եւ խոստացաւ գոհացում տալ բանուոր դասակարգին։ Յետոյ խօսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ նուազագոյն օրավարձքի ծրագրի մասին, որ 20 առ հարիւր յաւելում կը նախատեսէ պետական պաշտօնեաներուն համար։ Վարչապետը խոստացաւ ուսումնասիրել այս փափուկ խնդիրը, որ կրնայ դուռ բանալ նոր դժուարութեանց, ճիշդ այն պահուն երբ ելմտական նախարարը կը պահանջէ կրճատումներ եւ խնայողութիւններ կատարել, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար։

Վարչապետը լսեց նաեւ Հողագործական Դաշնակցութեան պատուիրակները, որոնք իր ուշադրութեան յանձնեցին կարգ մը ատիպողական խնդիրներ։ Նոյնպէս ունկնդրութեան ընդունեցաւ գործատէրերը որոնք խոստացան աջակցիլ, Նոր կառավարութեան գործը դիւրացնելու համար։

Կաղ մ'ըլլէ — գի՛ներու յաւելում

Ելմտական Նախարար Պ. Անտրէ Ֆիլիփ իր ծրագիրը պարզեց Ազգ. Ժողովի ելմտական յանձնաժողովին առջեւ։ Ապրուստի ներկայ գիներով, 1947ի քաղաքային եւ զինուորական ծախքերուն գումարը պիտի ըլլայ 660 միլիառ, իսկ մուտքը՝ 530 միլիառ։ Ուրեմն 130 միլիառ բաց, առանց հաշուելու պաշտօնեաներու նոր դասաւորումը, որ անշուշտ պիտի աւելցնէ բացը։ Իբրեւ առաջին քայլ, Նախարարը կը պահանջէ ջնջել 50.000 պաշտօններ՝ երկու ամիսէն եւ ուրիշ կրճատումներ կատարել, ինչպէս գրած էինք արդէն։

Նախարարը միեւնոյն ատեն հաղորդեց թէ կարգ մը գիներ պիտի աւելնան։ Այսպէս, ածխահանքերու շահագործումը վեց միլիառ ֆրանքի բաց մը ձգած է վերջին վեցամսեակին։ Հետեւաբար ածուխին գինը բարձրացնելով, թոնը պիտի ծախուի 1500 ֆրանքի։ Եթէ ներկայ գիները պահեն, ելեկտրականութեան բացը պիտի ըլլայ 12 միլիառ, կազին բացը՝ 4 միլիառ ֆրանք։ Ուրեմն պիտի աւելցնեն երկուքին ալ գինը, սպառումի որոշ քանակութենէ մը վեր։ Եթէ ներկայ գինը պահեն, մեթրոյին բացը պիտի ըլլայ 5 միլիառ, հետեւաբար տոմսակին գինը պիտի բարձրանայ 5 ֆրանքի։ Միեւնոյն պայմաններով, Թղթատարական Նախարարութեան բացը պիտի ըլլայ 8 միլիառ ֆրանք, ուրեմն նամակադրոշմին գինն ալ պիտի բարձրանայ 5 ֆրանքի։ Նոյն յաւելումը՝ հեռագրի եւ հեռաձայնի համար։ Պիտի աւելնան, վերջապէս, կառախումբերու գիները, թէ ճամբորդի եւ թէ ապրանքի համար։

★ Կառավարութեան պահանջին վրայ, Ազգ. Ժողովը պահ մը ընդհատելով ելմտացոյցի քննութիւնը, քուէարկեց երեք ստիպողական օրէնքներ, — երկարաձգում վարձակալութեան օրէնքի, հատուցում ճարտարարուեստի մէջ կորսուած ժամերու համար, վերաքննութիւն գիւղական վարձակալութեանց։ Ազգ. Ժողովը գիշերներն ալ նիստ կը գումարէ, ելմտացոյցին քուէարկութիւնը լրացնելու համար։

ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ ԽՆԴԻՐԸ հետզհետէ կը ծանրանայ։ Վերջին լուրերու համաձայն, տեղացիները կրակ բացած են Հանոյի մէջ։ Հինգ վայրկեան առաջ ելեկտրական հոսանքը եւ ջուրը կտրուած

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԸ

ԽՄԲ.— Կիլիկիոյ կաթողիկոսին կարգադրութեամբ, Հայկական Մշակոյթի Օր հռչակուած է Հոկտեմբեր ամիսը: Առաջին տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ Պէյրութի մէջ, Նոյ. 24ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի վարչութեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր Նիկոլ Աղբալեան: Ահաւասիկ իր ճառին ամփոփումը.—

Նախ պէտք է ըսեմ թէ հին է մեր մշակոյթը, շատ հին: Մեր անունը Ք. Ա. 6րդ դարէն կը յիշուի, բայց առաջ ենք մենք: Պատմական հետազօտութիւնը միշտ աւելի հեռուն կը տանէ մեր ծագումն ու մշակոյթը: Երեւանի մօտ Գառնի գետի բարձրադահ ափին կը գտնուի Գառնի ամրոցի եւ իր տաճարի գեղեցիկ աւերակը, որին ժողովուրդն ասում էՏրդատի Թախտ: Կը կարծէին թէ անոր կառուցողը մեր այն Տրդատն է, որ քրիստոնէութիւն ընդունեց չորրորդ դարի սկզբին: Երեւան եկաւ մի յունարէն արձանագրութիւն, ուր այդ Տրդատը կըսէ թէ «նորոգած» է տաճարը. ուրեմն շէնքն աւելի հին է: Ոմանք շէնքը վերագրեցին այն պարթեւ Տրդատին, որ կ'ապրէր Ներոնի ժամանակ: Բայց շէնքի ոճը հռոմէական չէ, այլ հելլէնիստական եւ ուրեմն շատ աւելի հին եւ հիմա կը կարծեն թէ Արտաշէսի օրերուն կառուցուած է այդ շէնքը, դուցէ Արտաշատի հետ միասին Ք. Ա. երկրորդ դարուն: Այսպէս հետազօտութիւնը աւելի խորերը կը տանէ մեր մշակոյթը: Ու նաեւ կը կարծէին թէ մեր ցեղական տունը յունականէն ընդօրինակուած յատակագիծ ունի, բայց երեւաց թէ յունական համարուած ձեւերը բնաբոյս են մեր հողի վրայ. շեղ տանիքներն ուրարտական են. այսինքն այն ժամանակէն, երբ յոյն չկար մեր կողմերը: Կոտայք, Շիրակ եւ այլուր մեծադանգուած ամրոցներ կան անկոփ քարերէ, որ անշաղախ դիզուած են իրար վրայ: Անոնք աւելի հին են քան ուրարտական մշակոյթը: Յետոյ կուգան կոփածոյ եւ տաշած քարերով կառուցուած ամրոցներ: Երբեմն այն կարծիքն ունէին թէ մեր շէնքերը դրսի ազդեցութիւն կրած են. հիմա կը կարծեն թէ բնաբոյս է մեր երկրի ճարտարապետութիւնը: Եւ իրաւունք ունին. կոփել ու տաշել հնարաւոր էր մետաղների գիւտէն յետոյ. մեր աշխարհը — Բարձր Հայք, Սպեր — կը համարուի մետաղահանութեան օրրան: Ինքնին պարզ է թէ մեր բնիկը ուրիշէն սովորելու հարկինակ չէր մետաղը քարի վրայ կիրարկելու համար: Մեր շուրջը — Միջագետք, Իրան — ցեխի մշակոյթ է, այսինքն հում կամ թրծած աղիւսի, որ տեղ տեղ ողորկ շպար ունի, իսկ մենք քարի մշակոյթին կը պատկանինք, առանց շպարի. այդ քարը կամ անկոփ է, կամ կոփած, կամ տաշած. եւ յետոյ՝ անշաղախ, կամ երկաթակապ կամ շաղախազօդ: Մեր աշխարհի հին բնիկները քարակոփ եղած են: Այս է պատճառը, որ մենք շատ յուշարձան ունինք, որ անյիշելի օրերէն կուգան մեզ եւ աւելի շատն ունինք հողի տակ: Պեղումները շատ բան կը պարզեն, բայց ոչ թէ մեր մշակոյթի հնութիւնը, որ անվիճելի է, այլ անոր բազմազանութիւնը, մեծ քանակութիւնը եւ գրաւած ընդարձակ տարածութիւնը: Այս գործին նիւթապէս կարող է եւ պէտք է նպաստէ դրսի հայութիւնը, հին մշակոյթի յայտնաբերումն ու պաշտպանութիւնը համարելով իր հայրենասիրութեան լաւագոյն ցուցանիշը, բայց այս օժանդակութիւնը այն ժամանակ, երբ ռուսական դրամը դրսի շուկաների մէջ արժէքաւորուի:

Այսպիսով մեր մշակոյթը շատ հին է եւ բնաբոյս. իր հնութիւնը պատկառանք է ազդում եւ իր բնածին հանգամանքը՝ հպարտութիւն: Քանի՜ տասնեակ դարեր ապրած եւ ստեղծագործած ենք իբր ազգ եւ ժողովուրդ եւ կանք ու կը նայինք դարերուն, երբ ազգեր, որոնց հետ ապրած ու որոնց դէմ ոգորած ենք — Ասորեստան, Բաբելոն — չքացած են առյաւէտ....:

Ընդարձակ է մշակոյթի գաղափարը. ան կ'ընդգրկէ ազգի մը բովանդակ կենցաղը, անոր նիստ ու կացը: Մեր նիստ ու կացը մասամբ նկարագրուած է, բայց չէ հետազօտուած համեմատական գիտաձեւով: Մշակոյթը կ'ընդգրկէ ազգի մը ոգեկան ստեղծագործութիւնը. այս մարզէն բաւական նիւթ ամբարուած է. առակներու, առածներու, զրոյցներու, հէքեաթներուեւ երգերու անբաւ պաշար, որ սակայնդեռ պէտք է լրացուի, որովհետեւ Մեծ Եղեռնը մեծապէս հարուածեց այս գործին՝ տեղահան ընելով եւ փճացնելով մեր ժողովուրդի մեծագոյն զանգուածը: Հայրենակցական միութիւններն այս ուղղութեամբ շատ ընելիք ունին, որ եւ կը կատարեն: Վեհափառը, որ հայ մշակոյթի մեծ հետազօտողներէն մին է, կը կարծեմ Անթիլիասի մէջ ազգագրական թանգարանի մը հիմքը դնելու է, ուր պէտք է հաւաքել հայ հին տարազի մնացորդներն իբր իր եւ նկար, ինչպէս նաեւ մեր հին ձեռագործները: Դարաւոր հմտութեան եւ ճաշակի մնացորդ են անոնք եւ եթէ հոգածութեամբ չհաւաքուին՝ կորսուած են առմիշտ:

Մեր մշակոյթը հին է, բայց իր հետազօտութեան աղբիւրը համեմատաբար նոր է. մեր գիրը գտնուած է 5րդ դարուն, իսկ գրականութիւնը միակողմանի է: Աշխարհիկ դասն անհաղորդ եղած է գրի բարիքին, վարիչ դասի կենցաղն ու ոգին մենք չենք տեսներ լիութեամբ: Մեր հնագոյն ձեռագիրը 9րդ դարէն է, հնագոյն եկեղեցին՝ 6րդ դարէն: Աւերն ու կողոպուտը անհետ ըրած են շատ բան: Հազիւ մէկ դար կայ, որ սկսած ենք գրի առնել մեր ռամկական կենցաղի բազմազան ժառանգութիւնը: Բայց դեռ հաւաքական աշխատանքներ չունինք մշակոյթի ամէն երեսներու մասին: Նայելով այդ դարաւոր ժառանգութեան վերէն՝ մենք կարող ենք ասել. ոչինչ մարդկային՝ օտար եղած է մեզ, բայց ամէն մարդկային մտածած, զգացած եւ կամեցած ենք մերովին, մեզ յատուկ կերպով: Մէկ է Յիսուս եւ իր ուսմունքը, բայց ուրոյն է Հայոց եկեղեցին: Օտար ուսմունքի այս հայացումը նոր երեւոյթ չէ. կրօնական էակ է Անահիտը՝ Իրանցու համար, բայց մինչդեռ այնտեղ նա մի կոյս է, մեզ համար Անահիտը մայրն է ամենայն զգաստութեանց: Մէկ է գրի գաղափարը — բայց ուրոյն է մեր գիրը: Մեր երաժշտութիւնը հին է եւ յատուկ է մեզ. իր հիմքը հասնում է մինչեւ Փռիւգական ձայնաշարը. տարբեր է մեր մանրանկարչութիւնը, ինքնուրոյն է մեր ճարտարապետութիւնն իբր յատակագիծ եւ կառուցում. ուրոյն է մեր լեզուն, կղզիացած, անընկեր, թէեւ հնդեւրոպական լեզուներուն ցեղակից: Ուրոյն կերպարանքունի հայ ընտանեկան կենցաղը. եւ վերջապէս ուրոյն են մեր Փռիւգիական տիպարն ու բարոյական նկարագիրը: Այսպիսով մեր մշակոյթը պատկառելի է իր հնութեամբ եւ արժէքաւոր իր ինքնութեամբ, իբր մի յատուկ լար մարդկութեան տաւիղի վրայ: Մեր մշակոյթի ուրոյն գծերն են, որ մեզ կը տարբերեն օտարէն եւ մեզ հայ կը պահեն: Մեր ազգայնութիւնը կառչած է ոչ թէ այն ամենին, որ մարդկային է մեր մշակոյթի մէջ, այլ ինչ որ ազգային է եւ ինքնատիպ: Այդ ուրոյնութիւնն է, որ պէտք է լաւ գիտակցինք. անոր մէջ է, որ պէտք է խորապէս ներանցենք. այն է, որ պէտք է խնամքով պահպանենք ու շահեցնենք եւ երբ առիթը ներկայանայ՝ պաշտպանենք մեր կեանքի գնով:

Որքան եւ ցանկալի լինէր, որ հայութիւնը ապրէր համախումբ իր հողի վրայ, բայց պայմանների բերումով մենք պէտք է ունենանք երկու հայութիւն — դուրսի եւ ներսի: Երկուսն ալ ենթակայ են մեծ ազդեցութեանց: Պէտք չէ խորշիլ ազդեցութենէ: Ազդեցութիւնը մակարդիչ է: Պէտք է մարսել ամէն ազդեցութիւն: Ոչ թէ կապկել, այլ համադրել: Բայց զօրաւորն է, որ կարող է համադրել. անզօրը հետեւորդ է միայն: Մեր հինները եղած են զօրաւոր եւ կրելով բազմազան ազդեցութիւններ, մնացած են ինքնատիպ: Մենք ամէն հնար ու հիմք ունինք զօրաւոր լինելու. պէտք է միայն որ ինքներս մեզ լաւ ճանաչենք:

Դրսի եւ ներսի հայութիւնը նոյն մշակոյթի ժառանգներն են եւ նոյն անցեալի զաւակները. պատմականօրէն լինելով ժառանգակից՝ գործնապէս եւ ներկայիս պէտքէ լինին գործակից եւ միանարար պահեն ու շահեցնեն հանուր ժառանգութիւնը: Հայրենիքի դերը պէտք է լինի պահել ու չեշտել իր ինքնութիւնը, Ռուսաց հզօր ազդեցութեան դէմ՝ կրելով բայց եւ մարսելով այն. դրսի Հայութեան պարտականութիւնն է նպաստել ներսի Հայութեան ինքնութեան չեշտումին՝ փոխանցելով ներս՝ արեւմտեան ազդեցութիւնները, որ կրած ու մարսած է ինք:

Թաթարական աւերիչ գերիշխանութենէն յետոյ միայն ա՛յս դարի սկզբին Հայաստանի Հանրապետութեան ստեղծումով Հայութեան մէկ մասը ունեցաւ հարազատ իշխանութիւն, որ հայ մշակոյթի քաջալերն է եւ պաշտպանը: Մեր մշակոյթի զարգացման առջեւ բաց են ապագայի ուղիները: Այս հանգամանքը պէտք է թափ հաղորդէ մեր ճիգերին՝ նոր աւիւնով ստեղծագործելու մշակութային բոլոր մարզերու վրայ, մեր ամէն ստեղծումի վրայ դնելով մեր ազգային դրոշմը: Մեծ ազգերն իրենց արտադրած իրերի վրայ դրոշմում են. «Շինուած այս ինչ երկրի մէջ»: Մեր ամէն ստեղծածի վրայ պէտք է կարդացուի. «Հայ ոգու կերտած»: Այս ստեղծումները պէտք է լինեն նոր, մարդկային եւ գերազանցապէս հայկական:

ՆԻԿՈԼ ԱՂԲԱԼԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՏԻՐԱՆԻ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ.— *Առաջին անգամը չէ որ Տիրան (Սիւտճեան) կուտայ նկարահանդէս մը Փարիզի մէջ: 1943ինը իր երկրորդն էր, երբ գերութենէ վերադարձին ցուցադրեց իր 54 նկարները* Librairie de la Chaussée d'Antin*ի սրահին մէջ: Իր այս նոր ցուցադրութեամբ (որ տեղի պիտի ունենայ* Galerie Bosc*ի մէջ,* 53, rue de la Boëtie *Դեկտ. 21էն մինչեւ Յունուար 6). Տիրան հասած է նոր հանգրուանի մը, իր անցեալի որոնումներուն մէջէն, ան գտած է իր ուղին: Ոճը ստացած է որոշ նկարագիր, ուր կերպարուեստը* (art plastique) *մեծ դեր կը խաղայ: Այս ցուցադրութիւնը ճոխացած է հոլանտական բնութենէն ներշնչուած նըկարներով:*

Գիրք մը զոր պէտք է գովել

Հայաստանի ջրային եւ առափնեայ բոյսերը *աշխատութիւնը տպուած է 1941ին, Երեւան: Հեղինակներն են Ալեքսանդր Արարատեան և Ռուզան Կարապետեան: Իրենց այս գործը, զոր կ'անուանեն* որոշիչ, *այսինքն բուսաճանաչական փորձ* (identification des plantes), *առաջինն է իր տեսակին մէջ՝ հայերէն լեզուով: Գտնել եւ ճշտել Հայաստանի բոյսերուն աշխարհագրական միջավայրը, հայերէն գրական անունը եւ ժողովրդական հոմանիշները՝ եթէ ունին, համապատասխան լատիներէնը, յետոյ նկարագրել նոյն այդ բոյսին կազմախօսութիւնը, կեանքը կամ սովորութիւնները, ինչպէս եւ օգտագործումը բժշկութեան կամ գիւղական տնտեսութեան մէջ:*

Փորձը նպատակ ունի նաեւ պատրաստել առձեռն բառգիրք մը ուսանողներու եւ գիւղատնտեսներու համար,— այդ պատճառով հեղինակները ոչ միայն սահմանափակած են գիրքին ծաւալը, «որովհետեւ որքան քիչ են տեսակները, այնքան հեշտ է որոշիչի օգտագործումը», այլ եւ խումբերու բաժնած են բոյսերը «վաղ գարնանը ծաղկող բոյսերը», «աշնանը ծաղկող բոյսերը», «դաշտերի մոլախոտերը», «ծառերը եւ թփերը որ, շնորհիւ իրենց փայտացող ցօղուններին՝ հեշտութեամբ տարբերւում են խոտաբոյսերից», ինչպէս եւ «Ջրաբոյսերը»:

Եւ առաջին փորձը տուած են Ջրաբոյսերով, թերեւս անոր համար որ «կ'օգնի մալարիայի դէմ ուղղուած պայքարի գծով աշխատողներին», ինչպէս ուսանողներուն եւ գիւղատնտեսներուն:

Իւրաքանչիւր բոյս ներկայացուած է ոչ միայն իր ճշգրիտ եւ գիտական նկարագրութեամբ, այլ եւ պատկերովը:

Գիրքին վերջը գիտական տարազներու բացատրական բառացոյց մը: Յետոյ՝ լատիներէնէ հայերէն բուսական բառացոյց մը: Յետոյ հայերէնէ ռուսերէն բուսական բառացոյց մը:

Արդ, իմ գնահատութիւնս կը հիմնուի այն խնամքին վրայ, զոր ցոյց կուտան երկու երիտասարդ հեղինակները հայերէն լեզուի մաքրութեան համար՝ գիրքը խմբագրելու ժամանակ, եւ հայերէն բուսաբանական բառերու ընտրութեան համար՝ լատիներէնին համազօրը տալու ժամանակ:

Ակադեմական աշխատանք մըն է այս, փոքր բայց իրապէս գովելի: Եթէ շարունակեն այս ձեւով, մենք եւս կ'ունենանք հայերէն բուսաբանական լեզու մը՝ *դուրս ելլելով այն խառնաշփոթ վիճակէն, ուր նետած են մեզ բառգիրքի մեր հեղինակները եւ գիւղական աւանդութեանց հաղորդիչները: Օրինակ, բառգիրքի մեր հեղինակներուն համար սովորական տարազ մըն է գրել «բոյս ինչ»՝ երբ հարկ կ'ըլլայ տունկ մը անուանել: Եւ յետոյ, Սալաձորցիէն մինչեւ Կամրկապցի, «Գովասանք ծաղկաց» գրելու նստող ամէն գիւղական բանաստեղծ այնքան քիչ գոյն կուտայ իր ծաղիկներուն, որ Ալիշանէն մինչեւ Նորայր Բիւզանդացի՝ բանասէրները կը վիճին տակաւին թէ ակնարկը ո՛ր ծաղկին է ուղղուած: Այդ է պատճառը, որ մեր արդի բանաստեղծներն ալ չեն ճանչնար բոյսերը, մուսաներուն այս բարեկամները, այնքան որ գոյնի ծիծաղելի սխալներ կ'ընեն կամ* wélleriste*ներու յատուկ վերագրումներ, բոյս մը ծաղկեցնելով այն եղանակին մէջ՝ երբ նոյն այդ բոյսը աւարտած կ'ըլլայ իր տարին:*

Լեզուի մաքրութեան եւ բուսական բառերու ճշգրտութեան մտահոգութիւնը, զոր ցոյց կուտան Արարատեան եւ Կարապետեան, գնահատութեամբ ողջունելէ ետքը, չեմ կրնար լռութեամբ անցնիլ կարգ մը փոքրիկ զանցառութիւններու վրայէն,— օրինակ, հեղինակները յաճախ գործածած են «ձուաձեւ» բառը, բայց այլեւս ինչ պէտք ունէին գործածելու «օվալ» օտար բառը: Ինչո՞ւ չգործածել կենսաբանութիւն բառը բիոլոգիա *օտար բառին տեղ: Ինչո՞ւ չգործածել պարուրաձեւ բառը* սպիրալաձև *խրտուիլակին տեղ: Գիտական տարազներու բառացոյցին մէջ՝* դիխոտոմիկ (dichotomique) *բառին դէմ կը դնեն երկբաժան, երկճեղ, իսկ* սեգմենտ (ségment) *բառին դէմ՝ հատուած,— բայց ինչո՞ւ բնագրին մէջ չգործածել երկբաժան եւ հատուած, չէ՞ որ հայերէն գեղեցիկ բառեր են եւ աւելի արտայայտիչ:*

Հակառակ նման թերութիւններուն եւ ստուերներուն, գործը արժանի է գնահատութեան եւ գովեստի: Ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ կարգ մը «մասնագէտ»ներու կամ «ինտելիգենտ»ներու նման՝ ձեզի հրամցնէին «Հայաստանի ռեսպուբլիկայում, ակվարիումային բոյսերի վեգետատիվ կեանքի մասին մի մոնոգրաֆիա»:

Այս փոքրիկ աշխատութիւնը, իր լուրջ խմբագրութեամբ եւ գիտական մտահոգութեամբ, ցոյց կուտայ թէ հեղինակներ ո՛րքան օտար կը մնան «ինտերնացիոնալ» զէվզէկութեան:

Լեզուին մաքրութեան եւ պայծառութեան մասին, ինչպէս եւ ցոյց տալու համար թէ հայերէն լեզուն ո՛րքան ընդունակ է ոչ միայն բանաստեղծութիւն հիւսելու, այլ եւ գիտութիւն թարգմանելու, յաջորդով՝ ճաշակ մը Արարատեանի եւ Կարապետեանի այս գործէն:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԳՈՒՑ՚Մ ԾԻՆԱԿ

Անցուկը մոռցուկ..

Եթէ չէք մոռցած: Գերմանիոյ կայսրը Վիլհէլմ, Հաճի Վիլհէլմ անունով, գլուխն ալ փէսով ծածկուած՝ Պոլիս այցելած է, կ'ըսուէր ժամանակին:

Դիւանագէտները, արտօնութիւն ունին բոլոր ձեւերով ծածկելու՝ իսլամական աշխարհը, աւելի շուտ Թուրքը սիրաշահելու, անկէ զիջումներ ստանալու եւ զայն զուարճացնելու համար: Դիւանագէտի բարեկենդան սարքելով:

Սակայն, աղա Թուրքը առանց վարձատրութեան չի ժպտիր իսկ: Պէտք է դրամ տալ եւրոպացի կեավուրը որպէսզի Թուրքը խնդայ, զուարճանայ՝ անոր միամտութիւններով:

Վիլհէլմին աշկերտը, Հիթլէրն ալ ապաւինած է իսլամական փաթթոցին:

Ան, Իրաքի ըմբոստ Րաշիտ-Ալիի մարդոց հետ Հիճազ ապաստանած է «ուխտաւոր Մուհամմէտ Հիթլէր» պիտակով ծածկուած: Րաշիտ-Ալին պայման դրած է անոր իսլամանալ... կը գրէր անցած տարի, 25 Հոկտեմբերին Գահիրէի «Բալաղ» թերթը: Արտագրուած տեղիս Ֆրանսերէն թերթէ մը:

Ես մինչեւ այսօր պահեցի այդ լուրը, Նիւրընպէրկի դատաւորները չվրդովելու համար: Բայց այսօր, երբ կրկին շշուկներ կան որ Գերմանիոյ «փրկիչ»ը ողջ է եւ իր դաշոյնը կը սրէ օտար երկրի մը մէջ,թշնամիներուն հաշիւը մաքրելով՝ երկրորդ անգամ գերմանական գաղթավայր մը դարձընելու համար, հրապարակ կը դնեմ վերի լուրը:

Հաւատալու – չհաւատալու ազատութիւնը ձեզի կը թողում: Ես կը հաւատամ այդ զրոյցին: Քրիստոսի մահէն վերջ, աշակերտները յաճախ հանդիպում կ'ունենային իրեն հետ եւ հրահանգ կը ստանային անկէ: Տարսոնցի Սօղոմն ալ հանդիպեցաւ Անոր, մահուընէ տարիներ ետքը եւ հաւատքի գալով Պօղոս դարձաւ: Այս բոլորը գրո՞ւյց են: Ո՛չ անշուշտ:

Ուրեմն, Հիթլէր, որ Նացիներուն առաջեալն է, քանի որ անոր անունով կ'երդնուն եւ կը բարեւեն իրար, եւ քանի որ ան ալ ունի իր կեռաթեւ խաչանիշը, ինչո՞ւ ողջ չըլլայ եւ չերեւայ իր հետեւորդնիլ ուն:

Ամէն պարագայի մէջ, «դէպքերը» ի նպաստ իրեն կ'աշխատին: Դաշնակիցները մէկ եւ միացեալ Գերմանիա կերտելու որոշում տուած են՝ «անցուկը մոռցուկ»ի օրէնքին համաձայն:

Առայժմ իբրեւ սկզբնաւորութիւն, Գերմանիայէն հարսնցուներ պիտի ներածուին Ամերիկա, ծախքն ալ ամերիկեան կառավարութեան ճիտը:

Ժամանակին հայ աղջիկներն ալ արժանացած էին Ամերիկա հարս երթալու բախտին, թէեւ բոլորովին տարբեր սակարկութիւնով:Անոնք ոչ միայն ճամբու ծախքը իրենք պիտի վճարէին, այլեւ երկար սակարկութիւններէ վերջ, ամիրայի մը հարստութեան հաւասար դրամ պիտի ապահովէին Միացեալ Նահանգներու կառավարութեան մօտ՝ Էլիզ-Այլէնտի քաւարանին չարչարանքներն ալ իբր յաւելուած...

Ա՛խ, եթէ Հայերս գիտնայինք ժողովուրդներ ջարդելու, արեան լոգարաններ սարքելու եւ փուռերու մէջ անմեղներ խորովելու արհեստները, մենք ալ մարդու կարգ կ'անցնէինք, մեր խաթրն ալ նկատի կ'առնուէր քաղաքակիրթ ազգերու, եւ մանաւանդ Զօրս Մեծերուն կողմէ:

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Վահան Յարութիւնեան

ԽՄԲ.— Մեր ողբացեալ բարեկամին մտերիմներէն Մ. Ներսէսեան (ատամնաբոյժ), որ տարիներով միասին ապրած է Քսանթիի մէջ, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ անոր վերջին տագնապներու մասին.—

Ինքնօգնութեան զաւակն էր ինքն ալ: Կանոնաւոր Նախակրթարան մը անգամ չէր աւարտած, եւ սակայն, իր մայրենի լեզուէն զատ՝ որով գրական գողտրիկ էջեր արտադրած է, խորապէս կը տիրապետէր նաեւ Ֆրանսերէնին եւ իր մեղուաբուծական գեղեցիկ յօդուածները Ֆրանսական հանդէսներու մէջ սիրով հիւրընկալուած եւ շնորհաւորութիւններու ալ արժանացած էին:

Թրքահայերու մէջ ինքն է որ առաջին գիտական մեղուաբոյծը եղած է: Իր ծննդավայրին՝ Մալկարայի մէջ է որ սկսած է գիտական ընթերցումներով խորապէս ուսումնասիրել մեղուներու կեանքը եւ ասիկա պարզապէս իր գեղապաշտ հոգիին յագուրդ տալու համար էր:

Երբ յունական մեղուաբուծական թերթերու մէջ թարգմանուեցան իր բազմաթիւ յօդուածները, անոնց շահեկան բովանդակութիւնը հելլէն կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւեց եւ իբր մասնագէտ մեղուաբոյծ՝ պաշտօնի կոչուեցաւ Քոմօթինիի մէջ եւ կազմակերպեց Թրակիոյ շրջանի մեղուաբուծութիւնը մինչեւ Պուլկարիոյ գրաւումը:

Իբրեւ գաղթական Յունաստան գալէ վերջ, իր կեանքը եղաւ տառապանքի երկար շարք մը:

Մալկարայի հայութեան յայտնի ընտանիքներէն էր: Տուն, տեղ, հարստութիւն լքած՝ կը նետուէր Յունաստան, գրեթէ փճացած վիճակի մէջ:

Քսանթիի մէջ հիմնեց նոր գործ մը: Սակայն, քանի մը տարի վերջ ձախողեցաւ եւ հարկադրուեցաւ հաշուեյարդարի ենթարկել ամէն ինչ: Երբ անդին ուրիշներ փոքր հատուցումներով կը կարգադրէին իրենց պարտքը,ինքը՝ ամենավերջին լէփթան անգամ վճարեց իր պահանջատէրերուն: Շատ պարկեշտ էր:

Ցեստոյ կորսնցուց իր միակ զաւակը, այն խելացի եւ խոստմնալից Պերճը, որ ներկայիս պիտի ըլլար իր ընտանիքին նեցուկը:(Կը թողու 90տարեկան մայր մը, նաեւ քոյրն ու կինը):

Այս հարուածը սոսկալի էր: Ուրիշ մէկը պիտի յուսահատէր, սակայն նոր կորովով գործի լծուեցաւ: 60 տարիքը անցուցած էր արդէն, երբ մեղուաբոյծ գիւղէ գիւղ կը թափառէր, կազմակերպելու համար իր սիրած գործը:

Պատերազմի տարիներուն ստիպուած եղաւ Փլգիքական ծանր աշխատանքի ենթարկել ինքզինքը: Թրակիոյ գրաւումը վերջ տուած էր իր պաշտօնին եւ ինք հարկադրաբար կրկնապատկեց իր սեփական մեղուանոցի աշխատանքները: Միակ ուրախութիւնը այն էր՝ որ հեծելանիւով կը կատարէր հեռաւոր գիւղերու իր ճամբորդութիւնը եւ օր մըն ալ Պուլկարները գրաւեցին զայն: Ստիպուած էր յաճախ ոտքով ճամբորդել: Ծայրայեղ յոգնութիւնը պատճառ եղաւ որ սրունքի ջղացաւով անկողին իյնայ: Կը պատմէին ինծի այն դժոխային անտանելի ցաւերը, որոնք ամիսներ տեւեցին եւ որոնց ուրիշ մէկը անկարելի էր, որ դիմանար: Կամքի մեծ ուժով տարաւ բոլորը, մեծ յոյս ունէր որ բոլորովին պիտի առողջանար եւ Հայաստան մեկնելով իր մասնագէտի հմտութիւնը պիտի նուիրէր հայրենիքին: Բայց, ահա ուրիշ բարդութիւններ ելան բոլորովին խախտելու իր Փիզիքականը եւ օր մըն ալ անխուսափելին կատարուեցաւ:

Իր միակ փափաքն էր իր մեծ եղբօր ամբողջական գործը հրատարակուած տեսնել:Նաեւ կ'ուզէր լայն չափով գրականութեան նուիրուիլ, սակայն, նիւթական հոգերը չէին թողուր որ մտամփոփումի ժամեր ունենար... Հայ մտաւորականի նոյն դժբախտ ճակատագիրը մեր գաղութներուն մէջ:

Ֆրանսացի հեղինակի մը մեղուաբուծական երկարաշունչ մէկ գործը հայացուցած է, որ սակայն կը մնայ ձեռագիր վիճակի մէջ: Իր գրական յօդուածները ցրուած են զանազան հայաթերթերու մէջ:

Ունէր թափանցող միտք մը եւ գիտէր խորանալ բոլոր խնդիրներու մէջ:

Քսանթիի եւ Քոմօթինիի Երիտասարդական Միութիւններուն շատ օգտակար եղած է իր չինիչ դասախօսութիւններով:

Խե՛ղճ Վահան, նախկին պատերազմի հայաջինջ սարսափներէն ճողոպրեցար դերմարդկային ճիգերով, երբ անդին եղերական պայմաններու մէջ կը խողխողուէին հայրդ եւ անմոռանալի եղբայրդ (Արտաշէս Յարութիւնեան):

Դո՛ւն որ մեր հաւաքոյթներուն մէջ՝ մագնիսական փորձերու առեն քու կամքդ կը պարտադրէիր ներկաներուն՝ ուզեցիր նաեւ յաղթել մահուան եւ երկու տարի անընդհատ մաքառեցար...:

Քու յիշատակդ միշտ թարմ պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ:

ՏՈՔԹ. Մ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ ռուսերէն անատեղծութիւններ, Տիկին Մարթա Դաւթեանի, հայերէն թարգմանութեամբ: Թէհրան, 1946:

FRUIT UNDER LEAVES (Պտուղ տերեւներու տակ): Գրեց Mihran H. Azhderian, (անգլերէն բանաստեղծութիւններ): Հասցէ 1806 Arthur Ave. Fresno, Cal. (U. S. A.):

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

— «Կը յանդգնի՞ք պաշտպանել մարդիկ, որոնք արեան մէջ խեղդեցին մեզ»: Ուրիշ Հայեր եւս հաւաքուեցան իր շուրջը եւ անշուշտ, իրաւունք տուին իրեն: Այդ օրերուն, ռուս զինուորներ իրենց սպաները կը ծեծէին ու կը սպաննէին նոյնիսկ: Կացութիւնը լուրջ էր: Բարեբախտաբար ճիշդ այդ վայրկեանին պահակ շրջող ռուս զինուորներու ուրիշ խմբակ մը միջամտեց ու բեմը փոխուեցաւ յանկարծ: Հայերը ապրտեցան ու ռուս զինուորները, առանց խստութեան, ծերունիները առին ու տարին:

«Ճակատներու վրայ գտնուող ռուս զինուորներու ցրուումը ճակտին նաեւ գտնուող կայսերգրումի շրջաններուն մէջ բնակած Հայերու գործունէութեան գետին ստեղծեց դարձեալ: Վտանգ կը սպառնար նորէն Թուրք գիւղացիին, որ պիտի ենթարկուէր անմարդկային վերաբերումի: Հայ ընտրանին ու ղեկավարութիւնը, ապահովութիւն կուտային թէ նոյն ապօրէն ընթացքի մէջ պիտի չգտնուէին Հայ զինուորները, թէ պիտի աշխատին, ընդհակառակն, որ Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ համաձայնութիւն մը գոյանայ: Իրօք ալ, այդ պատրանքը ստեղծուած էր ամէն կողմ: Ռուս զինուորներով լեցուած մզկիթները սկսան պարպուիլ եւ մաքրուիլ: Նոր զինուորները ցեկան բնակիլ այլեւս այդ աղօթատեղիներուն մէջ: Թուրք եւ հայ քաղաքացի բնակչութենէն կազմուած յանձնախումբեր գործի լծուեցան, յայտարարելով թէ անկախութեան դատարաններու պիտի յանձնուին բոլոր անոնք, որոնք բարբարոս կերպով կը վերաբերին Թուրքերու հանդէպ:

«Աւելի ուշ երեւան եկաւ, թէ բոլոր այս երեւոյթները լոկ խաբկանք և ռազմավարութիւն էին, եւ թէ չարիքը ուշ չէր դարձեալ: Քաղաքացիական կազմակերպութիւններու մէջ պարտականութիւն ստանձնող Թուրքերը, գիշերային պահակութենէ սկսան չգտնուիլ: Երբ հարցում կ'ուղղուէր անոնց ճակատագրի մասին, պատասխանը կ'ըլլար կատարեալ լռութիւն: Դաշտերու եւ արտերու մէջ աշխատելու գացող Թուրքեր եւս սկսան «կորսուիլ»: Անկախութեան ատեաններու անդամները, իրենց մորթէն վախնալով, չէին համարձակեր պատիժ սահմանել յանցապարտներուն:

«Թալանն ու ոճիրները սկսան բազմապատկուիլ: Յունուարի եւ Փետրուարի միջեւ, Էրզրումի ամէնէն աչնուական դէմքերէն Հաճի Պէքիր էֆէնտի սպաննուեցաւ իր տան մէջ: Ասոր վրայ, Զօր. Օտիշելիձէ հրաման տուաւ 3 օրուան ընթացքին գտնել ոճրագործը: Բոլոր փնտռտուքները ապարդիւն մնացին սակայն:

Հայկական ուժերու հրամանատարները, այդ ուժերուն մէջ տիրող բացարձակ անկարգապահութեան պատճառաւ, ընդհ. հրամանատարին կողմէ պատժուեցան:

Հրամանատարը դիմեց հայ երեւելիներուն եւ բացատրեց Հայերու կողմէ գործուած բոլոր վայրագութիւնները: Արդարեւ, ինչպէս կը թուէինք քիչ անդին, հայ հրոսակները վայրենիօրէն յարձակում կը գործէին իսլամ բնակչութեան վրայ եւ արտերը դրկուող Թուրքերը կը սպաննէին: Մինչդեռ, եթէ կ'ուզէին տիրող դիրք ստանալ քաղաքին մէջ, անհրաժեշտ էր որ արժանի ըլլային ատոր: Գործուած չարիքը այնքան մեծ էր, որ կ'արտատարէր Հայերուն անունը:

Հրամանատարը բացատրեց միաժամանակ, թէ պատերազմը տակաւին չէր վերջացած եւ Հաշտութեան Խորհրդաժողովը տակաւին այս հողամասերը լքած չէր Հայերուն: Անհրաժեշտ էր, ուրեմն, որ մինչ այդ ապացուցանեն իրենց օրինապահութիւնը եւ ուրիշներու իրաւունքներուն հանդէպ յարգանքը: Առանց այս բոլորին, ոչ ոք ազատութեան իրաւունք պիտի ուզէր տալ Հայերուն:

Հայկական գունդերու հրամանատարութիւնը դիտել տուաւ, թէ շատ սահմանափակ թիւով Հայերու կողմէ գործուած ոճիրները ոեւէ չափով չեն կրնար արատաւորել Հայերու պատիւը, և թէ որամարդող ոեւէ Հայ, այդ դէպքերը պիտի նկատէր Թուրքերու անհաշուելի ոճիրներուն դէմ մասնակի վրիժառութիւն մը: Այսու հանդերձ, աւելցուցին անոնք, ամէն ճիգ պիտի փորձուի առաջքն առնելու համար նման դէպքերու, եւ թէ շատ մօտ ժամանակէն կիրարկութեան պիտի դրուին կարգ մը միջոցառումներ՝ արդարութեան հիման վրայ պաշտպանելու համար բոլորին իրաւունքը:

Կրկնակի այս հաւաստիքներէն ու խոստումներէն վերջ, սակայն, իմացանք թէ Երզնկայի Թուրքերը՝ կը սպաննուին Հայերու կողմէ: Հրոսակներու գործը չէին այլեւս այս ջարդերը, որոնք կազմակերպուած էին քաղաքին բժիշկին եւ բանակին հետ կապ ունեցող մարդոց կողմէ: Այս կոտորածներու մասին ինչ որ տեսնէք հոս, պատմուած են նոյն ինքն Ընդհ. Հրամանատար Օտիշելիձէի կողմէ, իր բերնով իսկ: Ոճիրներու եւ ջարդերու հետեւանք Հայերու անունները ճշդիւ չգիտնալուս, պիտի չկարենամ իրենց անունները յիշել:

(20) (Շար.)

էին։ Նոյնպէս Հեռաձայնը չէր բաներ։ Կ՚ըսուի թէ 30.000 տեղացի զինուորներ կը համախմբուին Հանոյի շուրջը։ Քաղաքը մեկուսացուած է արդէն եւ ծանր դէպքերու կը սպասուի ։

Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, զօր. տը Լաթր Թասինյի ընդհ. հրամանատար պիտի նշանակուի Հնդկաչինի Ֆրանսական բանակին։ Թոնքինէն կը հեռագրեն թէ Ֆրանսական հանրապետութեան ներկայացուցիչը ծանրապէս վիրաւորուած է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՔԱՑՈՒԽԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՆ զալկ տալու համար, Ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց յաւելուածական ուտեստ բաժնել գերման հանքագործներուն եւ ժողովուրդին, ձմրան ընթացքին։ Միեւնոյն ատեն շատ մը մաքսային պաշտօնեաներ պիտի ղրկուին, որպէսզի հսկողութիւն կատարեն եւ ուտեստը Գերմանիա չփախցուի կամ սեւ շուկայով չծախուի ։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐԸ ԵՒ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին ամբողջ Իտալիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք ուտեստի նեղութեան եւ գիներու աղուութեան ։ Սեւ Ծնունդ մը պիտի անցընէ իտալացի ժողովուրդը։ Հարաւ. Իտալիոյ մէջ ամբողջ շըր-ջաններ ջլատման դատապարտուած են, գործադուլներու հետեւանքով։ Առջի օր նոր խռովութիւններ ծագեցան հիւսիսային Իտալիոյ մէջ։ Ֆիորենցայի մէջ կիները քարկոծեցին բաց շուկան եւ տապալեցին գիւղացիներուն ուտեստի կառքերը։ Կառավարութիւնը կոչ մը ուղղեց խանութպաններուն, որպէսզի դադրեցնեն գիներու յաւելումը ։

ՊՈԼՍՈՅ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ, Մաքսիմոս Ե. Ջղագարութեան մատնուած ըլլալով, Զուիցերիա պիտի երթայ Դեկտեմբեր 30ին։ Եթէ դարման չգտնէ, պիտի հրաժարի։ Տասներորդ դարէն ի վեր, երբ հերձուած տեղի ունեցաւ Հռոմի եկեղեցիին եւ Բիւզանդիոնի միջեւ, առաջին անգամ է որ Օրթոտոքս պատրիարք մը կը հեռանայ Պոլսոյ Աթոռէն ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ պրազիլեան դեսպանատան Բ. քարտուղարը ճաշարանէ մը դուրս հանուելով, փողոց նետուեցաւ եւ ձիւնակոյտի մը վրայ ինկաւ ուշաթափ։ Պրազիլիոյ դեսպանը խիստ բողոքագիր մը ուղղեց եւ եթէ գոհացում չստանայ, յարաբերութիւնները պիտի խզուին։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ դատավարութեան մասին հրատարակուած պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, մինչեւ հիմա 24.365 ամբաստանեալներ դատուած են Ֆրանսայի, Նորվեկիոյ, Անգլիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ։ Մահուան դատապարտուած են 1482 հոգի, բանտարկութեան՝ 16.413, իսկ 6520 հոգի անպարտ արձակուած են ։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ Ապահովութեան Խորհուրդը որոշեց քննիչ յանձնախումբ մը ղրկել Յունաստան, սահմանագլուխի դէպքերը քննելու համար, ինչպէս առաջարկած էր Մ. Նահանգներու պատուիրակը։ Խորհրդային առաջարկը մերժուեցաւ։ — Անգլիոյ արտաքին նախարարը Լոնտոն վերադառնալով, յայտարարեց թէ երբեք այսքան վստահ եղած չէր Միացեալ Ազգերու յաջողութեան մասին։ Բայց խոստովանեցաւ թէ մեծ փորձը պիտի կատարուի Մոսկուայի մէջ, յառաջիկայ մարտին, գերմանական հարցին քննութեան առթիւ։

ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԳԵՐԻՆԵՐՈՒՆ եւ քաղաքական բանտարկեալներուն ընդհ. ներում շնորհելու համար կոչ մը ուղղած էր Անգլիոյ կաթոլիկ պաշտօնաթերթը։ Այս կոչին ձայնակցեցան հռչակաւոր գրագէտը՝ Պէրնըրտ Շօ, երկու ծանօթ եկեղեցականներ եւ ուրիշ երեւելիներ ։

31 ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՆԵՐ երեւան հանուեցան Հիթլէրի եւ Եւա Պրաունի մտերմական կեանքի մասին, Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ։ Պատկերները գունաւոր են եւ կը ներկայացնեն զարմանազան զուարճութիւններ Պերխթէսկատէնի մէջ, մերկանդամ լոգանքներ աւազաններու մէջ կամ ջրվէժներու տակ, սիրատենչ պատոյտներ եւն.։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՓՐՈՒՍԻԱՆ Խ. Միութեան կցըւած ըլլալով, գերմանական անունները փոխուեցան եւ ընտրական շրջանակներ կազմուեցան հետեւեալ անուններով.— Կալինկրատ (Քէօնիկսպէրկ), Սովիէտսք (Թիլսիթ), Պրաւտինսք(Ֆրիտլանտ)։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ եամ կուսակցութեան Պիրէոնի մասնաճիւղը կոչ մը ուղղեց կղերին, երեսփոխաններուն եւ աշխատաւորներուն, թելադրելով որ «Հաշտութեան խաչակրութիւն մը» սկսին։ Աթէնքի համայնավար կիներու ընկերակցութիւնն ալ յուշագիր մը ուղղեց Դամասկինոս արք.ի, խնդրելով գլուխն անցնիլ հաշտութեան եւ ազգին փրկութեան խաչակրութեան մը ։

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆԵՐԳԱՂԹԸ փութացնելու համար, Նախագահ Թրումըն կը ծանուցանէ թէ շատ մը չոգենաւեր պիտի տրամադրուին։ Այդ տարագիրները, որոնց մէջ բազմաթիւ Հրեաներ կան, անցագիր ստացած են արդէն ։ Տրուած արտօնութեան շնորհիւ, այս տարի 39.000 տարագիրներ Մ. Նահանգներ գացած պիտի ըլլային, բայց երականին մէջ, մինչեւ 1946 հոկտ. 21 միայն 4767 հոգի գացած են [illegible] ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար ատենէ ի վեր։

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հայագիտական կեդրոնին բացումը

Փարիզի Հայագիտական Ուսումնասիրութեանց կեդրոնի բացումը տեղի կ՚ունենայ այս երկուշաբթի 23 Դեկտ. ժամը 15ին, Salle de Géographie, 184 Bld. St. Germain։ Բացման խօսք՝ Հայնրէն՝ Պ. Frederic Feyditի կողմէ (ընդհ. քարտուղար եւ վարիչ)։ Հայկական մշակոյթի մասին դասախօսութիւն Ֆրանսերէն լեզուով, վեր. Հ. Louis Mariès-ի կողմէ, նախագահ, հայերէնի նախկին ուսուցիչ Institut Catholiqueի։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է։ Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ճշմարտասէր ծիծաղներ անունով, ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆԻ նոր հատորը, որ Ատափազարի հայ ինքնատիպ կեանքէն, կենդանի եւ երգիծական պատմուածքներ կը պարունակէ։ Ամէն Ատափազարցի պէտք է օրինակ մը ունենայ այս գիրքէն։

200 էջ 150 ֆրանք։ Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն ։

Հ. Ե. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը իր առաջին երիտասարդական հանդիպումը (surprise Party) պիտի ունենայ 25 Դեկտեմբերին, ժամը 3ին 84 rue de Grenelle :

ԱԿՆՑԻ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻԱՄ ԱԶԱՏԵԱՆ, ծնեալ Ժամկոչեան (մօր անունը էլմաս, հօր անունը՝ Յակոբ) կը փնտռէ հօրեղբայրը՝ Աղեքսանդր Ժամկոչեանը, որ 1926ին Մարսէյլէն անցած է Պելճիքա։ Տեղեկացնել Տիկին Ազատեանի, Bld. de Valon, Impasse Deux (Borèle), St. Antoine, Marseille:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՕԳՏԱԿԱՐ ԿԱՂԱՆԴԻՉԷՔ ՄԸ

ԱՐԱՄԱՆԻ, անդաստան ազգային եւ միջազգային մշակոյթի։ Խմբագրեց՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ։ Ա. հատոր (216 էջ) 100 ֆրանք, Բ. հատոր (256 էջ) 150 Ֆր., Գ. հատոր (160 էջ) 100 Ֆր.։ Երեքը միասին՝ 300 ֆրանք, մինչեւ Յունուար 31։ Սակաւաթիւ օրինակներ մնացած են «ՀԱՅԿԱՇԷՆ»ի Ա. եւ Բ. հատորներէն (երկուքը միասին 80 Ֆր.)։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou ։

ՔՂԻԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընտանեկան երեկոյթը այս չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն 10, 20 rue Puits de Chavanne, նախկին Նաւազներու զօրանոցի (rue d'Aixի քով), առաջին յարկի սրահը ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, մասնակցութեամբ «Նոր Սերունդ»ի Ս. Լուի մասնաճիւղի եւ կարող ուժերու, հայկական եւ եւրոպական պարեր Ս. Չէօրէքճեանի նուագախումբի կողմէ, ճոխ պիւֆէ։ Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ԱՄՍԱԳՐԻ հաւաքածոյ մը, 1923-1940, ընդամէնը 189 գիրք, ծախու է 12.000 Ֆր.ի (100 տոլար)։ Դիմել «Յառաջ»ին կամ D. TCHITOUNY, 13 rue Caumartin, Paris (9):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՉԷՅԹՈՒՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Գ. ՏԷՕՎԼԷԹԻ, ՀԱՏՈՐ Բ., ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue [illegible] - 10e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C/ P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Mardi 24 Décembre 1946 Երեքշաբթի 24 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 4887– Նոր շրջան թիւ 526 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՆՈՅՆ ՄՈՒԹ ԽԱՂԵՐԸ

Երրորդ անգամ ըլլալով կը քրքրենք հարց մը, որ սերտ կապ ունի Միջին եւ Մօտաւոր Արեւելքի մեր գաղութներուն հետ։ Եւ նորէն անգլեւսաքսոն թերթերն են որ կը պարզեն անոր զանազան ծալքերը։

Այսպէս, ամերիկեան ծանօթ գործակալութիւնը, «Էսօշիէյթըտ Փրէս», կը պատմէ թէ Թուրքիա լրջօրէն գործի ձեռնարկած է, համաձայնութիւն մը կնքելու համար արաբական պետութեանց հետ։

Գործակալութիւնը այս մասին պրպտումներ կատարելով Լոնտոնի թրքական շրջանակներուն մէջ, այն եզրակացութեան յանգեր է թէ ծրագիրը կրնայ ձախողիլ, եթէ Սուրիա եւ միւս արաբական պետութիւնները պայման դնեն վերադարձնել Ալէքսանտրէթի սանճաքը (նոր անունով՝ Հաթայ)։ Անգարա բոլորովին փակուած կը նկատէ այս հարցը, մինչդեռ Սուրիոյ համար ոչ միայն արժանապատուութեան, այլեւ կենսական տարածութեան խնդիր մըն է Սանճաքին վերստացումը։

Գաղտնիք չէ թէ Թուրքերը ի՛նչպէս տիրացան անոր, օգտուելով Ֆրանսայի տկարութենէն եւ Անգլիոյ մեղսակցութենէն։ Իբրեւ թէ փոխադարձաբար պիտի օգնէին Դաշնակիցներուն, բայց լման չորս տարի անոնց քթին խնդացին, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ։

Այս թանկագին պատառը հանգիստ մարսած ըլլալով, Անգարա այլեւս չուզեր որ եւ է խօսք լսել այդ մասին։ Շատ շատ կը բարեհաճի դիւրութիւններ ընծայել հարեւան պետութեանց, օգտուելու համար Ալէքսանտրէթի նաւահանգիստէն։

Ուրեմն, եթէ այս խնդիրը մէկդի դնեն, ճամբան հարթուած պիտի ըլլայ Թուրքեւարաբական համաձայնութեան մը համար։

Թուրքերը այնքան կապուած են այս ծրագրին որ, վերջերս եռանդուն ճիգեր կը թափեն, գետին շահելու համար։ Դեռ նոր Անդրյորդանանէն վերադարձաւ արտաքին գործերու նախարարութեան ընդհ. քարտուղարը, Ճէմալ Երքին, որ միեւնոյն ատեն պաշտօն ստացած էր Անգարա հրաւիրելու Ապտուլլահ Թագաւորը։

Վերջին լուրերու համաձայն, Էմիր Ապտուլլահ ընդունած է հրաւէրը։ Թուրքերը այս առթիւ անոր բարեխօսութեան պիտի դիմեն, որպէսզի համոզէ Սուրիան եւ Արաբական Դաշնակցութիւնը, միանգամ ընդ միշտ հրաժարելու համար Սանճաքէն։

Ի՞նչ կը թելադրէ թրքական ծրագիրը։

Սերտ համաձայնութիւն եւ գործակցութիւն — ոչ թէ զինակցութիւն — հաստատել Թուրքիոյ, Սուրիոյ, Լիբանանի, Իրաքի, Անդրյորդանանի, Պաղեստինի, Սէուտի Արաբիոյ, Եգիպտոսի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ։

Ուրեմն ճակա՞տ Խ. Միութեան դէմ, ինչպէս պատերազմէն առաջ, երբ կը փորձէին պալքանեան խմբակցութիւն մը կազմել։

Ամերիկեան գործակալութեան քաղած տեղեկութեանց համաձայն, այս անգամուան ձեռնարկը Մոսկուայի դէմ ուղղուած չէ։

Ընդհակառակն, «Թուրքիա սիրով պիտի ողջունէ Խ. Միութեան մասնակցութիւնը Միջին Արեւելքի իսլամական ազգերու այս միութեան մէջ։ Միայն մէկ միլիոն թուրք զինուորներ դրօշի տակ պահելու տնտեսական ճնշումը բաւական է որ Թուրքիա մղուի իր բոլոր ճիգերը լարելու, որպէսզի Ռուսիա չհանգրգռուի այս հարցով»։

Կարելի՞ է հաւատալ թէ Մոսկուա պիտի ուզէր խրախուսել այսպիսի արկածախնդրութիւն մը։ Մանաւանդ որ, այդ իսլամական միութեան ետին կեցած է Մեծն Բրիտանիա։

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ Խ. Միութիւնը ուշադրութեամբ կը հետեւի անցուդարձին։

Գալով բուն շահակիցներուն, դեռ վերջերս հրատարակեր էինք ականաւոր արաբ գրագէտի մը, Թահա Հիւսէյնի մերկացումները՝ թրքական խաղերուն դէմ։ Եզրակացութիւնը.— «Մեր բարիքին համար իսկ, պէտք չէ դաշինք կնքել Թուրքերուն հետ»։ Եթէ հարկ ըլլայ, պիտի կնքեն «իբրեւ տէր, ոչ թէ իբրեւ ծառայ եւ հետեւակ»։

Եւ այս ձայնը կը հնչէր Եգիպտոսէն։

Յաջորդով՝ ակնարկ մը եւս, աւելի լուսաբանելու համար խնդիրը։

Ծ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

Խորագիր մը գողցայ «Յառաջ»էն, ոչ թէ անոր աշխատակցին գլխէն ելած «տաք կամ պաղ» դէպքի մը համար, այլ իսկապէս սա զարհուրելի պաղին առթիւ, որ մէկ շաբաթէ ի վեր ջլատեր է ամէն բան։

Պաղ էր արդէն բարոյական շրջապատը։ Պաղեր են բարեկամութիւնները։ Պաղեր են շատ մը մտերմութիւններ։ Պաղ են գործերը։ Բացի հանդէսներու «ջերմ», «տաքուկ», «խանդավառ» եւն. եւն. մթնոլորտէն, շատ բաներ պաղած են առենէ մը ի վեր։

Ասիկա չէր բաւեր, առ քեզի զերոյէն վար 10-12 աստիճան ցուրտ մը զոր ոչ մէկ հանդէսի ջերմութիւն կրնայ հալեցնել։

Ժամանակին սրտառուչ կոչեր կը հրատարակուէին, երբ այսպիսի ձմեռներ կը ծանրացնէին բազմանդամ եւ կարօտ ընտանիքներու վիճակը։ Հիմա սիրտերն ալ պաղած են եւ դրամը կուտան, օգնութիւնը կ՚ընեն երբ պարը կամ շամփանեան տաքցնէ զիրենք։

Մինչ ածուխի պայքարը կը շարունակուի միջազգային ճակատի վրայ, հազարաւոր ընտանիքներ զրկուած են անոր... սեւ երեսէն անգամ։

Տակաւին ի՛նչ տագնապներ այս չարաշուք պաղին երեսէն։ Երանի՜ անոնց ալ կարելի ըլլար դարման մը գտնել, եթէ ոչ շամփանեայով, գոնէ ժողովներու տաք վիճաբանութիւններով։ Պաշտօնական թէյասեղաններու սառնամանիքը, սակայն ի՞նչպէս տաքցնել տասը կամ տասնըհինգ հոգիով, հակառակ օրակարգի հարցերու հրատապ հանգամանքին։

Սառեր են ձեռքերը սա խեղճ բանուորին։ Մեքենան ըմբոստացեր է եւ հանգիստ նստած՝ չի շարժիր։

Ի՞նչպէս տաքցնել մէկն ու միւսը։ Խոստում մը մէկուն, երրորդին շիշ մը գինի եւ կաթիլ մը իւղ միւսին կը յաղթեն սառին։

Բայց ի՞նչպէս եւ ի՞նչով հալեցնել այն սառը որ քարի պէս նստած է «յառաջդիմական» միտքերու եւ սիրտերու մէջ։

ՍՕՍԻ

Տեղեկութիւններ Հայաստան գացողներու մասին

«Սովետական Հայաստան» ամսագրի 1946 Օգոստոս - Սեպտեմբերի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

Իրանէն Օգոստոս 1էն մինչեւ Սեպտ. 15 ներգաղթած են 2760 ընտանիք, բաղկացած 15.114 անձէ։ Պուլկարիայէն՝ 795 ընտանիք, 3211 անձ։ Ռումանիայէն՝ 517 ընտանիք, 1736 անձ։ Յունաստանէն՝ 815 ընտանիք, 2587 անձ։ Սուրիա-Լիբանանէն՝ 206 ընտանիք՝ 1029 անձ։ Ընդամէնը 7300 ընտանիք, 34.000 անձ։

Բոլոր ներգաղթողները տեղաւորուած են քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ իրենց համար յատկացուած բնակարաններուն մէջ։ Շատեր ուզելով իրենց սեփական բնակարաններն ունենալ, առած են հողեր եւ կառավարութեան նիւթական լայն օժանդակութեան շնորհիւ, ձեռնարկած են բնակարաններու կառուցման։

Այս ներգաղթողներէն անոնք որ աշխատանքի ընդունակ են, 14.300 հոգի, արդէն կ՚աշխատին Հայաստանի քաղաքներուն ու շրջաններուն մէջ, իբրեւ բանուոր, արհեստաւոր, ուսուցիչ, մտաւորական եւն.։

ԽՄԲ.— Ներգաղթը շարունակուեցաւ մինչեւ հոկտեմբեր, այնպէս որ վերի թիւերը պակասաւոր են։ Վերադարձողներուն թիւը շատոնց անցած է 50.000ը, ինչպէս հաղորդեց Մոսկուայի Փրավտան։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ դիմադրական ճակատին ներկայացուցիչներէն Զիֆ յայտարարեց թէ 20.000 մարզուած ռազմիկներ պատրաստ են կռուելու, յանուն ազատութեան։ Շատ չանցած 50.000ի պիտի բարձրանայ անոնց թիւը»։ Պ. Զիֆ հեղինակն է գրքի մը, «Պաղեստինի յափշտակումը», որ մեծ աղմուկ հանեց Մ. Նահանգներուն մէջ։

«ՆՈՌՄԱՆՏԻ», Ֆրանսայի ամէնէն շքեղ նաւը որ բազմաթիւ արկածներ անցուց պատերազմի շրջանին, եւ որուն շինութիւնը վեց տարի առած էր, պիտի քանդուի եօթը ամիսէն։ Արդիւնքը պիտի ըլլայ 40.000 թոն երկաթ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ազգ. Ժողովը հեւ ի հեւ կը քննէ ելմտական նախարարին ծրագիրը, որ խիստ խնայողութիւններ եւ կրճատումներ կը թելադրէ։ Նախարարը, Պ. Անտրէ Ֆիլիփ, այս առթիւ ազդարարեց թէ 50 հազար պետական պաշտօնեաներու արձակումը պարզապէս սկզբնաւորութիւն մըն է։ Պարենաւորման նախարարութիւնը ջնջուելով, կապուած է ազգ. տնտեսութեան նախարարութեան հետ, իսկ տեղեկատու նախարարութիւնը՝ վարչապետական դիւանին հետ։ Նախարարը այս առթիւ դիտել տուաւ թէ Ֆրանսան շատ ետ մնացած է ելմտական բարենորոգման տեսակէտով։

Բաւական տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան ծրագրին շուրջը, մանաւանդ որ անոր գործադրութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ գիներու յաւելման, ինչպէս գրած էինք կիրակի օր։ Ամէնէն տաք դիտողութիւնները ըրաւ համայնավար ներկայացուցիչը, Ժագ Տիւքլօ, միեւնոյն ատեն հարկային բարեկարգութեան ծրագիր մը ներկայացնելով։ Փաստերով հաստատեց թէ հազարաւոր պետական պաշտօնեաներ նպատակի չեն ծառայեր, թէ սրճարաններու մէջ հաստատուած ձայնագիրներու տուրքէն գանձուած է ... 57 ֆրանք եւն.։

Վիճաբանութեանց ընթացքին երեւան եկաւ որ չափէն աւելի քաղաքացիներ նոր գործեր, խանութներ բանալ եւ առեւտուր ընել կ՚ուզեն, բայց շատ քիչեր մտքէ կ՚անցընեն արհեստանոցներ կամ գործարաններ բանալ, օգտակար բաներ շինելու համար։

Ազգ. Ժողովը երէկ լրացուց 1947ի առաջին եռամսեակի նախահաշիւին քննութիւնը։ Այսօր, երեքշաբթի, պիտի կատարուի Հանրապետութեան Խորհուրդին բացումը։ Այս երրորդ ժողովը պիտի բաղկանայ 315 անդամներէ, բայց ընտրուած կամ նշանակուած են միայն 272ը։ Իր գումարումով կը սկսի Դ. Հանրապետութեան սահմանադրութեան գործադրութիւնը։ Պիտի նախագահէ երիցագոյն անդամը, Ժիւլ Կասէ, 81 տարեկան, արմատական անդամ հանգուցեալ Ծերակոյտին որուն վերջին նիստը տեղի ունեցաւ 1940 Մայիս 20ին։

Հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի յունուար 16ին, երկու ժողովներուն համագումար նիստին մէջ։

Արիւնալի կռիւներ Հնդկաչինի մէջ

Տեղական թերթերը վրդովիչ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Հնդկաչինի մասին, ուր բնիկները գլուխ վերցուցած՝ կը կռուին Ֆրանսական զօրքին դէմ (մեծ մասով Օտար Լեգէոնի զինուորներ)։ Գլխաւոր կռիւը կը մղուի Անամի Հանոյ քաղաքին մէջ։ Մայրաքաղաքին գլխաւոր պողոտաները անճանաչելի դարձած են պատնէշներով եւ խրամներով։ Վերջին հեռագիրներու համաձայն, հրացաններու եւ թնդանօթներու, ինչպէս եւ Ֆրանսական զրահապատ կառքերու ձայներ կը լսուին ամէն կողմ եւ երկինքը կարմրած է հրկիզեալ տուներու բոցերէն։ Ֆրանսական զօրքը մեծ կորուստներ կրելով յառաջ կը խաղայ երկու ճակատներու վրայ, բայց կորսնցուցած է պահակազօրք մը, ինչպէս կը հաղորդէ ընդհ. սպայակոյտը։ Նոյն զեկոյցին համաձայն Ֆրանսական զօրամաս մը խիզախելով տանիքներէն արձակուած կրակին դէմ, ետ առած է Հանոյի հիւանդանոցը։ Թուրանի մէջ Ֆրանսական պահակազօրքը յանկարծ յարձակում կրեց շաբաթ առտու։ Կատաղի կռիւներէ վերջ, որոնք ծանր կորուստներ պատճառեցին երկու կողմերուն ալ, Ֆրանսացիները կրցան պահել օդակայանը եւ մաքրել շրջակաները։

Հաղորդակցութիւնները խզուած են զանազան քաղաքներու միջեւ։ Անամի մայրաքաղաքին մէջ Ֆրանսական հպատակները թաքստոցներու մէջ ապաստանած են։ Յայտնի չէ թէ տեղացիները ո՛րքան զինուոր ունին։ Ֆրանսական կառավարութեան հետ կնքուած համաձայնութեամբ միայն տասը հազար կրնան ունենալ, բայց կը կարծուի թէ շատ աւելի է։

Հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ Ֆրանսացիները գրաւած են կառավարական շէնքը եւ թէ նախագահը փախած է։

Գաղթային նախարարը, Պ. Մութէ, օդանաւով պիտի մեկնէր շաբաթ օր, բայց թանձր մշուշի մը հետեւանքով ստիպուեցաւ կիրակի օր ճամբայ ելլել։ Ազգ. Ժողովին մէջ հարցումներ եղան Հնդկաչինի կացութեան մասին, բայց նախարարը խնդրեց երկու շաբաթ սպասել, որպէսզի կարենայ տեղին վրայ ուսումնասիրել ամէն բան։ Այս առթիւ յայտարարեց թէ ոչ Ֆրանսայի պատմական իրաւունքներէն պիտի հրաժարին, ոչ ալ բռնութեան պիտի դիմեն։ Նախարարը կ՚ուզէ Նանքին ալ հանդիպիլ, խորհրդակցելու համար Չինաստանի նախագահին՝ Չանկքայ Չէքի հետ։

Թերթերը հակասական կարծիքներ կը յայտնեն բուն կացութեան մասին։ Աջակողմեան մամուլը շատ ծանր կը ցուցնէ կացութիւնը, հաւ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ԱՒԱՐԱՌՈՒԹԻՒՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Թերեւս կ'անգիտանաք, թէ ամէն տարի, Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր ամիսներուն՝ Թուրքիոյ մեծափարթամ կուսակցութիւնը, «Հալք», պարտականութիւն կը նկատէ իր մասնաճիւղերուն մէջ սարքել «ընտանեկան» զրոյցներ: Ղեկավար եւ հօտ, կուգան քով քովի, իրենց սիրտը բանալու, մէկզմէկու բազկերակ շօշափելու եւ համարատուութիւնը կատարելու համար տարուան մը ընթացքին իրագործուած աշխատանքներուն:

Աւանդական նոյն սովորութեամբ, երկու յաջորդական համաժողովներ տեղի ունեցած են Էմին Էօնիւի եւ Աննավուտքէօյի (Վոսփոր) մէջ, ուր խատուտիկ բանախօսներ, պատասխանատու եւ անպատասխանատու, բուռն կերպով քննադատած են Կուսակցութիւնը՝ անոր տնավարի գործունէութեան պատճառով:

Շահեկան բաներ կ'ըսեն:

Պէշիկթաշէն ներկայացուցիչ մը, Իզզէթ Գայքան, խօսք առնելով Նոյեմբեր 17ի համագումարի ընթացքին, հետեւեալ տրտունջները ներկայացուցած է.

— «Երբեք չեմ կրնար հաւատալ, թէ օրուան իշխանութեան տէր կուսակցութիւնը անհատական օժանդակութիւններու պէտք ունենայ: Հալքի ոեւէ կուսակից, իր անհատական հարստութենէն աւելի պէտք է վստահի իր մտքի ուժին եւ բարոյական առաքինութիւններուն: Իրենց անձնական բարեկեցութիւնը ազդեցութեան միջոց ծառայեցնողներ՝ ո՛չ թէ օգուտ, այլ վնաս կը պատճառեն Կուսակցութեան: Իրենց համար փայլուն դիրք եւ աթոռ ապահովելէ վերջ Հալքի մէջ, այսպիսիները կթան կով կը դարձնեն ժողովուրդը եւ հանրային հաստատութիւնները: Ե՛ս ալ եթէ 500,000 ոսկի կարենամ իւրացնել պաշտօնիս կամ դիրքիս բերումով, ի վիճակի կը դառնամ քանի մը հազարը նուիրելու Կուսակցութեան, եւ խիղճս հանդարտեցնելու: Պէտք չէ երբեք մոռնալ, թէ հակառակորդ կուսակցութիւնը օրէ օր կ'ուռճանայ, եւ կրնայ պատահիլ՝ որ վաղը միւս օր, արշաւի լծուի մեր կողքին: Ահա թէ ինչո՛ւ, հարստութենէ աւելի՝ մտքի եւ կորովի պէտք ունինք»: (Թասվիր, 18 Նոյ. 1946):

Յայտնի է, թէ ո՛ւր ուղղուած է սլաքը: Ամբողջ քսան տարի, նախկին վարչապետ Սարաճօղլուէն եւ Ելմտական գործավար Ֆուատ Աղրալըէն մինչեւ մեր օրերու չնորհազուրկ Մենաշնորհներու Գործավարը՝ Սուաթ Հայրի Իւրկիւփլիւ, կեղեքեցին ժողովուրդը եւ հանրային հաստատութիւնները, իրենց գրպանները պարարտացնելու համար: Ու երեւակայեցէք, որ ասոնք գլխաւոր դէմքերն են: Միւսները նուազ ընչաքաղց չեն: Իւրաքանչիւրը ի'ր աթոռին վրայ, իր գոյնզգոյն արբանեակներով, հարստութիւն դիզելու հետամուտ է: Ամբողջ հինգ տարի, Սերթէլներու օրկանը, «Թան», քննիչ ակնարկութիւններով թէ հրապարակային մեղադրանքներով պահանջեց կառավարութենէն՝ հաշուետուութեան հրաւիրել հարիւրաւոր պաշտօնատարներ, հարցնելու համար թէ ուրկէ՞ ձեռք ձգեցին ներկայի իրենց փայլո՛ւն վիճակը՝ երբ յայտնի է թէ հօրենական ո՛չ մէկ ժառանգ ունէին, ու գործավարութեան իրենց պաշտօնը ձեռնտու չէր այսքան շողշողուն բարեկեցութեան տիրանալու: Անցեալ տարի, ու 1946ի սկիզբը, նախկին վարչապետ Սարաճօղլու, լրագրողներու հետ իր տեսակցութեան ընթացքին զգացուց քանիցս, թէ պետութիւնը միջոցներ կը խորհի «ճշդելու համար աղբիւրը զանազաններու հարստութեան», եւ սակայն ձայն ծպտուն չիմացանք մինչեւ այսօր: Վրայ հասան կուսակցական հակամարտութեանց յուզեալ օրերը, ու խնդիրը դարձաւ բարձի թողի:

Աւարառութիւնը կը շարունակուի, անշուշտ, այսօր եւս: Բայց վայրկեանը ձեռնտու չէ՝ կիրքեր հրահրելու: Դեմոկրատները տեղեակ են բոլոր մանրամասնութիւններուն, բայց անոնք եւս խոհեմութիւն կը նկատեն լռել առայժմ, սպասելով լաւագոյն օրերու: Ո՛չ ոք կը խորհի դարման մը գտնել համատարած թշուառութեան, որուն մատնուած է ժողովուրդը, մանաւանդ գիւղացի զանգուածը:

Էմինէօնիւի համագումարին մէջ, «հաւատաւոր» կուսակցական մը կը հալի այս դդայուն կէտին.

— Ես կը հաւատամ, թէ կուսակցութիւնը դաւանանք մըն է: Բայց ի՞նչ ցաւ՝ որ մեզի համար հասարակ զբաղում դարձած է այսօր: Ընդդիմադիրները կոռո՛վ կը դնեն իրենց աշխատանքներուն մէջ, մինչ մենք՝ կը տապլտկինք անտարբերութեան եւ խասիրական ճղճիմ պայքարներու մէջ: Երկրին կացութիւնը, իր բովանդակ խեղճութեամբ՝ մեր աչքերուն առջեւ է: Կարելի է շօշափել ցաւը: Շողշողուն բառերը չեն բաւեր փրկելու կացութիւնը: Կուսակցութիւնը ղեկավարողներ, իրենց անձնական շահերը միայն կը ներկայացնեն»: (Թասվիր, 20 Նոյմ. 1946):

Ահա՛ եւ երրորդ մը, որ կ'ամբողջացնէ ողբերգութեան շրջագիծը.

— «Գիւղացին քաղաք կը վազէ՝ խոփն ու արօրը ձգած: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, ո՛չ միայն գործիք չունինք տալու, այլեւ սրտնեղ կը հանդիսանանք, որ սատկին իր եզները՝ անօթութենէ: Ոչխարներու հօտի պէս՝ Իզմիր, Անգարա եւ Իսթանպուլ կը խուժեն: Մէկ կողմէ արտերը կը պարպուին աշխատող ձեռքերէ, միւս կողմէ քաղաքները կը խճողուին: Ու, տնտեսական եւ ընկերային ամբողջ կարգուսարք մը տակնուվրայ կ'ըլլայ: Ընկերնե՛ր, բանանք մեր աչքերը, ու չօրօրուինք շողշողուն նախադասութիւններով: Ժողովուրդը հարց կուտայ՝ թէ քանի՞ ղրուշի իջաւ հացին քիլօն: Գահավէժ կը սուրանք. ժամը 12ն է»: (Թասվիր, 18 Նոյմ. 1946):

Ի՞նչ բանի կը պարտինք ինքնադատապարտութեան այս շքեղ ցուցադրութիւնը: Կ'ենթադրենք, թէ վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին Կեդրոնը հրահանգած է զեղումներուն աչք խփել, ու թողուլ որ դառնացողները պարպուին: Այսքան թոյլատուութիւն, պիտի խափանէ այլ չարիքներ: Ատանայի ու Հաթայի (Իսքէնտէրուն) մէջ, խուռներամ Դեմոկրատներու կողմէ անցան, Իզմիրի մէջ եւս «Հալք»ը կը տատանի: Բազմութեամբ կը նաւեն դէպի հանդիպակաց եզերք, ուր մենատիրութեան քամին շատ աւելի մեղմ է....: Կառավարութեան կը մնայ, ուրեմն, անուարդելք թոյլ բանել, կեցնել սլաքը՝ «12ի վրայ»....

ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երիտասարդ գրողներ

(Քաղուած խորհրդային թերթերէն)

1941ի սկիզբները, երբ նոր էր տպուած իմ «Անահիտ» վէպը, որ 1936էն լոյս տեսած «Ջնջըրուած օրէնք» գրքի երկրորդ վերամշակուած հրատարակութիւնն էր, կը պատրաստուէի տպագրութեան յանձնել պատմուածքներու ժողովածոն: Սկսաւ Հայրենական մեծ պատերազմը, ընդհատելով գրական աշխատանքներս՝ մտայ կարմիր բանակի շարքերը եւ չորսուկէս տարուան ընթացքին կարգ մը ճակատամարտներու մասնակցեցայ, ուր ականատես եղայ շատ մը բաներու, հանդիպեցայ շատ ու շատ փորձութիւններու:

Այժմ վերադարձած եմ ստեղծագործ աշխատանքի: Հրատարակութեան եմ յանձնած «Հայր եւ Որդի» խորագրով վիպակներու, պատմուածքներու, աւանդավէպերու ժողովածոն: Ժողովածոյին մէջ զետեղուած երկերու նիւթը բազմազան է: Այդտեղ ամենաընդարձակ վիպակը կ'ընդգրկէ հայրենական պատերազմին մէկ շրջանը: Բազմաթիւ հայ ռազմիկներ կային մեր առանձին զօրամասերուն մէջ: Ահա այդ տեսակ ռազմիկի մը կեանքն է պատկերացուած այդ վիպակին մէջ: Հերոսը՝ Սուրէն Նահապետեան, հանդէս կուգայ իբրեւ հայ ժողովուրդի լաւագոյն աւանդներու արտայայտիչ: Ժողովածոյին մէջ կարեւոր մաս մը տրուած է աւանդավէպերու բաժինին: Ես մասնաւոր կարեւորութիւն կուտամ այդ բաժնին մէջ զետեղուած երկերուն, որովհետեւ, անոնք գաղափար կուտան, թէ ես ինչպէս կ'ըմբռնեմ ժողովրդական բանահիւսութիւնը եւ ինչպէս կը մշակեմ զայն: Պէտք է ըսեմ, որ բանահիւսութեան սովորական մշակումը զիս չի գոհացներ, ես առնելով միայն առանցքը, բոլորովին նոր գոյն ու կերպարանք կուտամ նիւթին: Այդպէս է իմ «Անմահ աղջիկը», որ այդ բաժնին ամենաընդարձակ գործն է:

Այդ երկերին մէջ զիս յափշտակողն էր մարդուն անսահման ձգտո՛ւմը՝ դէպի բարձրը, դէպի կատարեալը, դէպի ճշմարտութիւնը: Թէ որքան յաջողած եմ տալ բանահիւսութեան այդ ոգին, այդ մասին կը դատէ անաչառ ընթերցողը, երբ երկը հրապարակ ելլէ: Ես առանձին հաճոյքով եմ աշխատած այս ժողովածոյին վրայ, որովհետեւ անիկա ընթերցող հասարակութեան գաղափար կուտայ՝ ցարդ իմ ստեղծած փոքրածաւալ երկերու մասին:

Հայրենական պատերազմի բոցերուն մէջ ծնաւ իմ միւս երկի, նոր վէպի նիւթը: Ես այդ երկը անուաներ եմ «Արարատ»: Անոր առանձին դրուագները ուղեղիս մէջ սաղմնաւորուեցան պատերազմի առաջին իսկ օրերուն, երբ եղբայրներս, հարազատներս ու դրացի ընկերներս ճամբու կը դնէի դէպի ռազմաճակատ, վերջն ալ ես հետեւեցայ անոնց: Այդ վէպին էջերը գրած եմ խրամատներու, շոգեկառքերու մէջ, զինուորներուն հետ ճակատ գացած միջոցիս եւ կամ դաշտային հիւանդանոցներու մէջ:

Այդ բոլոր առանձին էջերը, տպաւորութիւնները սկսայ կարգի դնել 1945 Մայիս 9էն սկսեալ, երբ որոտացին յաղթանակի ողջոյնները: Այժմ բոլոր եռանդով նուիրուած եմ այդ վէպի աշխատանքներուն: Վէպը պիտի պատկերացնէ հայ մարտիկներու ռազմաճակատային կեանքը եւ թիկունքը աշխատողներուն գործերը: Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը, ինչպէս ամբողջ աշխարհի ժողովուրդներուն, նոյնպէս եւ հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ՝ աննախընթաց իրադարձութիւն էր: Շրջան մըն էր այդ, երբ մեր ժողովուրդի գոյութեան խնդիրը դրուած էր պատմութեան նժարին մէջ: Մարդոց հոգին լեցուն էր ծանր ու բարդ ապրումներով: Իմ նպատակս է տալ մեր ժողովուրդի այդ շրջանի կեանքի հիմնական պատկերը:

Եթէ երկու խօսքով ըսեմ «Արարատ» վէպի նիւթը, ան հայ ժողովուրդի բոլորանուէր մասնակցութիւնն է հայրենական մեծ պատերազմին, մնացածը ընթերցողը ինքը կ'իմանայ, երբ հրատարակուի վէպը, որ կը յուսամ տպագրութեան յանձնել, մինչեւ այս տարուան վերջը:

«Արարատ» վէպէն վերջ, նախնական ծրագրիս համաձայն, պիտի ձեռնարկեմ ուրիշ ընդարձակ վէպի մը, որուն նիւթերը շատոնց հաւաքուած՝ սկսած էի գրել պատերազմէն առաջ: Այդ վէպին նիւթը կ'ընդգրկէ հայ ժողովուրդի այն մեծ ողբերգութիւնը, որուն ան ենթարկուեցաւ 1914—18ի պատերազմի ընթացքին եւ անկէց վերջ շարունակուող տառապալից ժամանակաշրջանին՝ մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը: Այս ամէնը միշտ իմ ուշադրութեանս կեդրոնական առարկան է դարձած: Մեր սերունդը պարտական է մեր միլիոնաւոր անմեղ զոհերուն առջեւ, պարտական է հայ ժողովուրդի հերոսական զաւակներուն առջեւ, որոնք սրբազան նահատակներ եղան հայրենիքի ազատութեան սրբազան սեղանին: Եւ եթէ մեր սերունդը չտայ այդ բանը մեր ժողովուրդին, յետագայ սերունդներու գրողներուն համար շատ դժուար կ'ըլլայ, անոնք ստիպուած պիտի ըլլան ուսումնասիրել «արխիւ»ները, իսկ ինծի հասակակից գրական սերունդը եւ ես՝ անձամբ տեսած ենք այդ ողբերգութիւնը եւ շատ բան կրնանք վերարտադրել իբրեւ ականատես: Ես կ'ուզեմ այդ պարտքը հատուցանել իմ ժողովուրդին: Վէպը պիտի ըլլայ երկու հատոր եւ եթէ ուրիշ արգելիչ հանգամանքներ չպատահին, այս գործն ալ կ'աւարտեմ յառաջիկայ երկու, երեք տարիներու ընթացքին:

Առ այժմ այսքան, իմ յառաջիկայ գրական ստեղծագործական աշխատանքներուս մասին:

ՀՄԱՅԵԱԿ ՍԻՐԱՍ

Կոմիտասեան համերգ Մարսէյլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). — Դիւրին չեղաւ ճամբայ բանալ խուռներամ ժողովուրդին մէջէն որ եկած էր լեցնելու նախկին իտալական ընդարձակ թատրոնը, սրահին պարունակութեան կրկնապատիկ թիւով: Անգամ մը եւս հաստատուեցաւ թէ ժողովուրդը իսկապէս ծարաւի է մայրենի երգին եւ գիտէ գնահատել վաստակը բարեխիղճ ղեկավարներու: Երբ ղեկավար մը կրցած է վստահութիւն ներշնչել, ժողովուրդը միշտ խանդավառ է անոր անձին եւ թէ վարած խումբին հանդէպ: Ղեկավարի մը շնորհն ու ճարտարութիւնը ամենէն աւելի երեւան կուգան այն ատեն, երբ կը գտնուի տակաւին թերավարժ խումբի մը գլուխը: Այս եղաւ առաջին տպաւորութիւնս:

Ինչպէս միտքէս չանցնիր վէճի տակ դնել Սարգիսեանի ղեկավարութեան արժանիքը, նոյնպէս աւելորդ կը սեպեմ գովեստներ հիւսել: Եւ ինչ որ պիտի ըսեմ երգեցողութիւններուն մէջ մէկ երկու տեղ նշմարուած թուլացումներու մասին, որոնք գրեթէ աննշմար կամ անվնաս անցան, պէտք չէ համարել քննադատութիւն մը, նկատելով որ արդէն շատ բծախնդիր է ինքը եւ այդ թերիները չէին կրնար վրիպած ըլլալ իր աչքէն: Մեզի այնպէս թուեցաւ սակայն որ այդ ներելի թուլացումներէն ալ կրնար խուսափիլ, եթէ ուզէր միայն իր խումբին կարողութեան սահմանէն անդին չանցնիլ եւ կազմել աւելի դիւրամարս յայտագիր մը: Իր ինքնավստահութիւնը թոյլ տուած էր իրեն կազմել ճոխ ու փարթամ յայտագիր մը, գրեթէ ամբողջութեամբ բաղկացած խմբերգներէ, 3էն 6 ձայնով, երբեմն երկու սեռերը անջատաբար քառաձայն: Կը հասկնամ որ ուզած ըլլայ մէկ կողմէն իր անձնական վարպետին առաւելագոյն յարգանքը ընծայել, անոր ծննդեան 75երորդ տարելիցին առթիւ ու միւս կողմէն կշտացնող խնջոյք մը հրամցնել իր ունկնդիրներուն: Բայց պարզ է որ իր ծանօթ պահանջկոտութիւնը չէր կրնար լիովին գոհացում ստանալ նորափետուր խումբէ մը:

Այս եղաւ իմ երկրորդ տպաւորութիւնը:

Ֆրանսական ռատիօյի երգչախումբին ղեկավարը որ շատ ոգեւորուած կ'երեւայ մեր ժողովրդական երգերով եւ որ ներկայ եղեր է «Արմենիա»ի վերջին զոյգ փորձերուն, կ'ըսէր թէ շատ աւելի յաջող էր խումբը այդ փորձերուն մէջ, եւ համերգի պահուն նշմարուած volumeի տկարութիւնը կամ քանի մը անցքերու մէջ երեւան եկած հաւասարակշռութեան պակասը կը վերագրէր բեմին հսկայական տարածութեան, թատրոնի յատուկ իր կառուցուածքով աննպաստ՝ սկսնակ խումբի մը համար որ կ'երգէ առանց դոյզն նուագարանի օգնութեան: Արձանագրելով այս հեղինակաւոր կարծիքը, ըսենք թէ խումբը պատուով դուրս եկաւ ընդհանրապէս եւ բոլոր կտորներուն մէջ արժանացաւ խանդավառ ծափերու:

Կարեւոր տեղ մը տրուած էր եկեղեցական երաժշտութեան: Անտիպ կտորներ յաջողապէս կապուած իրարու միջանկեալ մեներգներու շղթայով: Երկարաշունչ ամբողջութեան մը տպաւորութիւնը

տուին առանք, Ինչպէս Ռոմբերգի « Գանձ »ը որ իրենց շարքը կը յանգէր Դաւթի սաղմոսերգութիւններէն, հոյակապ ու սասանեցող « Ալէլուիա »ին ։ Նոյնպէս Զբօրհնէքի տաղերը որոնք զուգուած էին պատարագէն քաղուած քանի մը կտորներու հետ, միշտ մեներգներով խառնուած ; Օր.Մ.Սիմոնեան արտագրաւ էր իր վիպական ձայնին մերկ ու վճիտ գեղեցկութիւնով ։

Երկիւղած լռութեան մէջ ունկնդրուած, ծանրաշուք եւ մեծավայելուչ հոգեւոր երգերու թողած խոր տպաւորութիւնը աստիճանաբար սկսաւ տաքնալ աշխարհիկ երգերու բերած թարմութիւնով, ոգեւորութիւնը հետզհետէ հասաւ իր գագաթնակէտին ։ Թոյլ անցան միայն աշխատանքի երգերը, որոնք մարզուելու ժամանակ չէին ունեցած ապահովաբար ։ Իսկ մնացեալ բոլոր կտորները կրկնուեցան բուռն ծափերով ։ Ցիշատակելի էին Տիկ. Զ. Մօրընօնի մեներգները, բաւական տաք եւ հնչեղ ձայնով եւ ժուժկալ արուեստով մը արտայայտուած, նոյնպէս Օր. Լ. Հացագործեան, հաճելի մեցցօ մը քիչ մը չէկնոտ, Օր. Ա. Սահակեան, նուրբ եւ ծաւալուն սօփրանօ մը, ինքնավստահ ինչպէս նաեւ Գ. Համբարձումեան, նոյնքան հաճելի պարիթօն մը ։ Իսկ Ֆրանսացի թէնօրը որուն վստահուած էր Կալերգի եւ «Լուսնակն անուշ»ի մեներգի բաժինը, չէր կրնար անշուշտ անոնց հայկական շունչը տալ մեզի, հակառակ իր մաքուր ձայնին ։ Ընդհականակն Ֆրանսացի թաւջութակահարը, Պ. Մ. Տիւք, որուն վիճակուած էր Կոմիտասի ծանօթ պարերու շարքը նուագել, դաշնակի ընկերակցութեամբ, շատ յաջող կերպով տուաւ զանոնք, Հայու մը չափ ճիշտ զգալով անոնց հոգին ։ Ապրեցուց զանոնք եւ արժանացաւ խանդավառ գնահատութեան ։

Գալով երգչախումբին որուն անդամներուն անձնուիրութեան չափը ամէն գովեստէ վեր է իրենց իսկ ընկալարին վկայութեամբ, կը բաղկանայ շուրջ 70 երգիչներէ ։ Վայելուչ էին իրենց արտաքինով ։ Իգական սեռը, երեք շարքի վրայ շնորհալի երիտասարդուհիներ, կը ներկայանար սպիտակ պլուզներով մութ գոյն շրջազգեստի վրայ ։ Տպաւորութիւնը սրտագրաւ էր եւ հազիւ վարագոյրը բացուած, ինքնին ստեղծուեցաւ փոխադարձ համակրանքի այն հոսանքը, բեմին ու սրահին միջեւ, որ անհրաժեշտ պայմաններէն մէկն է նպաստաւոր ու տաք մթնոլորտ մը չինելու ։ Այդ մթնոլորտը աւելի հանդիսաւոր դարձաւ, երբ Կաթող. պատուիրակը, Արտաւազդ արք. գագարի պահուն խօսք առաւ բեմէն եւ օրհնեց ժողովուրդն ու երգիչները ։

Կազմակերպական տեսակէտով վարիչ անդամները անփորձներ չեն, բայց կը խորհիմ թէ այս առաջին համերգը առիթ մը տուաւ անոնց վերագնահատելու իրենց փորձառութիւնը ։ Միեւնոյն ատեն ըլլալով երգիչներ, շատ էին յոգնած, երբ երեւցան բեմին վրայ ։ Ուրախալի է որ իրենց խոհական վարմունքով կրցան առաջքն առնել որ եւ է միջադէպի եւ կարգը պահպանել սրահէն ներս, ուր ժողովուրդն ալ պահեց օրինակելի լրջութիւն մը ։ Խոստմնալից է « Արմենիա »ն եւ արժանի ջերմ շնորհաւորութեան, իր վարիչին հետ ։

Ա. Ա.

ԴԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

ՆԻԿՈՍԻԱ (Յառաջ). — Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը հոկտեմբերի մէջ այցելեց Կիպրոս կղզին, եւ արժանացաւ ընդհանուր յարգանքի ։ Այցելեց Կիպրոսի բոլոր հայաբնակ քաղաքները ու իր հայկական խնամոնները տուաւ ժողովուրդին ։ Ցեղոյ հանգանակութեան մը ձեռնարկելով, ի նպաստ Անթիլիասին, կրցաւ հաւաքել ամբողջ Կիպրոսէն գրեթէ 2000 անգլ. ոսկի, որուն մէկ քառորդը՝ այսինքն 500 սթերլին նուիրեց հայրենասէր առեւտրական մտաւորական մը, թեմական վարչութեան անդամ՝ Պ. Օնիկ Շաքարեան ։

Մեկնելէն առաջ, կաթողիկոսը Նիկոսիոյ մէջ մատոյց հայրապետական պատարագ, ուր երկու մանաւոր երգչախումբեր փոխն ի փոխ բերին իրենց մասնակցութիւնը ։

Կաթողիկոսը Կիպրոսի թեմին առաջնորդ նշանակեց Ղեւոնդ Ծ. Վրդ. Ճէպէճեանը, ու մեկնեցաւ ընդհանուր խանդավառութեան մէջ ։

ԿԱՊՈՑ ՄԻ ՂՐԿԷՔ ՊՈԼԻՍ

«Հայրենիք»էն կը տեղեկանանք թէ Պոլիս ղըրկուած ընտանեկան ծրարները մաքսային վարչութեան կողմէ քննութեան կ'ենթարկուին ։ Այդ վարչութեան քիմիագէտը ծակած է բոլոր պահածոյի տուփերը քննելու համար պարունակութիւնը, եւ վերջն ալ կարմիր մոմով մը կնքած է, ծակերը գոցելու համար ։ Տուփերը օդ առած ըլլալով, պահածոները անգործածելի դարձած են ։ Բայց եւ այնպէս այդ աւրուած տուփերուն համար քսան ոսկի մաքս պահանջուած է ։

Նմանապէս պարզ հանդերձեղէնի համար քիլօին տասը ոսկի մաքս կը պահանջեն, որպէս մետաքսեղէն ։ Այս պայմաններու տակ լաւագոյն համարած են ետ վերադարձնել զանոնք ։ Նամակագիրը կը յանձնարարէ Ամերիկայի ծանօթներուն ծրար չղրկել Թուրքիա ։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐ. ՏԵՂԱՊԱՀ Ասլանեան արք. գըլուխն առեր կ'երթայ, իրեն նեցուկ ունենալով խումբ մը խամաճիկներ ։ Ան ինքնագլուխ տուրք մը հաստատած է գանչէլէրիա անունով, իւրաքանչիւր թաղ. խորհուրդի վրայ, հակառակ անոնց զանգատներուն ։ Տեղապահը յաջողած է սակայն կարգ մը միամիտներ համոզել եւ կոչքել որոշ գումարներ, որոնք հաւաքուած էին եկեղեցիներուն և դպրոցներուն յատկացուելու համար կաթիլ կաթիլ ։ Տեղապահը « գանչէլէրիա »ի անունով գանձած դրամներուն համար որ եւ է ընկալագիր չէ ուզած տալ, հակառակ բազմաթիւ դիմումներուն ։ Ան իւրաքանչիւր պատարագի համար 20—25 ոսկի ժամուց եւ այդքան ալ ինքնաշարժի վարձք կը պահանջէ ու կը ստանայ աղքատիկ թաղերէ ։

ՖՐԷԶՆՈՅԻ մեր վաղեմի ընկերներէն Աւետիս Թիւֆէնքճեան մեռած է նոյ. 18ին ։ Թաղումը կատարուած է նոյ. 21ին ։ Ողբացեալ ընկերը « Ասպարէզ »ի հիմնադիրներէն էր ։

ԱՑՆԹԱՊՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան Ամերիկայի Կեդր. վարչութիւնը, սրտագին կոչ մը ուղղելով իր հայրենակիցներուն եւ բոլոր մտմտահիւղերուն, կը թելադրէ ուժ տալ ներգաղթի հանգանակութեան գործին, վերջին պատղմ. ժողովին քուէարկուած քառասուն հազար տոլարը ամբողջացնելու համար ։ Այդ նպատակով Միութիւնը, որպէս կանխավճար, Բարեգործականի Ամերիկայի կեդրոնին յանձնած է տասը հազար տոլար ։

Մինչեւ հիմա Հալէպէն դէպի Հայաստան ներգաղթած են մօտ եօթը հարիւր Այնթապցիներ ։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Ս. ՂԱԶԱՐԻ վանքի տպարանէն հրապարակ ելած է 258 մեծադիր էջերով գեղեցիկ հատոր մը «Արարատ », որուն հեղինակն է Ճօզուէ Ֆակերածծի ։ Կողքը նկարուած է Հայաստանի գեղանկար գունաւոր նկարովը ։ Հատորը կը սկսի հեղինակին ուղղուած երկու իտալերէն նամակներով, մի Վենետիկի կարտինալ Փիացցայի կողմէ ։ Հեղինակը իտալերէն յառաջաբանի մը մէջ, գովքը կը հիւսէ Մխիթարեաններու վանքին գործունէութեան ։ Բուն նիւթը՝ «Արարատ», եռեքական տողով 57 տունէ բաղկացած երգ մըն է իտալերէն լեզուով, որուն կը յաջորդեն անոր թարգմանութիւնները քանեւութ լեզուներով ։ Բոլոր թարգմանութիւնները գրքին մէջ զետեղուած են իրենց սեփական տառերով ։

ՁԱՑՆԸ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՑԻՐՈՒՑԱՆ ՀԱՅԸ

ԱՎԷՅՐՈՆ, 16 Դեկտ. (Յառաջ). — Մեր գիւղին մէջ կան 16 հայ ընտանիքներ ։ Ազգային կեանքէ դրկուած ենք ։ Ոչ մէկ կազմակերպութիւն. ո՛չ կուսակցական, ոչ հայրենակցական, ոչ վերաշինաց ։ Իբրեւ հետեւանք հայերէն դասընթացքի չգոյութեան, նոր սերունդը մեծ մասով հայերէն բառ մը չի գիտեր եւ արձակուրդի օրերը ման կուգայ լեռ ու ձոր կամ փողոցները ։

Այրերն ամէնքն ալ գործաւոր են, մեծ մասն ալ ածխահանքը կ'աշխատի ։ Մէկ ընտանիք գուլպայի առեւտուրով կը զբաղի ։

Գաղութը կը բաղկանայ 64 անձերէ, որոնք ունին 20 մանչ եւ 16 աղջիկ զաւակներ ։

Ունինք նաեւ որբուհի մը, Օր. Խաչատուրեան, որ Ֆրանս. մայրանոց կը մնայ ։

Ներգաղթի հանգանակութեան համար որ եւ է ձեռնարկ չէ կատարուած, որովհետեւ դուրսէն ոչ մէկ ներկայացուցիչ է եկած այստեղ ։

Ա. Աւագեան

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ԵՐԿԵՐԻ, Ա. Ահարոնեանի, հատոր 4. ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ, ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԷՍՔԻԶՆԵՐ. Տպ. « Հայրենիք »ի, Պոսթըն, 1946 ։ Շքեղ տպագրութեամբ ։ Ամբողջ շարքը պիտի ըլլայ տասը հատոր ։

ԱՑՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

— Անգէն եւ ինքնապաշտպանութեան ամէն կարգի միջոցէ զուրկ ութ հարիւր Թուրքեր սպանուած էին ։ Հայերը մեծ փոսեր կամ հորեր փորած էին ու այդ փոսերուն մէջ իրարու վրայ կը թաղէին իրենց զոհերը, որոնք խեղդամահ կ'ըլլային կենդանիներու պէս ։ Դահիճի պաշտօն կատարող Հայերէն մէկը, դժբախտ զոհերը համրելով՝ խեղդուողներու փոսը նետելու համար նոր զոհեր կը պահանջէր հետեւեալ բառերով. «Եօթանասուն հոգի՞ միայն լեցուցինք փոսին մէջ. ուրեմն տասը հատ եւս կրնանք նետել. շարժեցէք» ։ Հրամանը կը կատարուէր, ու տասը հոգի եւս կը սպանուէին ։

Ոճրագործներէն մէկը, ութսուն հոգի փակելէ վերջ նոյն տան մէջ, մէկիկ մէկիկ կը սպաննէր բոլոր անոնք, որոնք կը փորձէին դուրս ելլել ։ Թակով մը կը հարուածէր զանոնք իրենց գլուխէն ու տեղնուտեղը կը սպաննէր ։ Հայերու կողմէ կազմակերպուած այս ջարդերէն վերջ, սպառազէն Հայերը սկսած են քաշուիլ դէպի Էրզրում ։

Քաշուող գունդերը Քիւրտերու յարձակումէն պաշտպանելու մտօք, ռուս սպայ մը քանի մը թընդանօթով կը հետեւի այդ ուժերուն, ու կը թելադրէ որ կռուին ։ Հայերը, որոնք աղամարդու նման կռուիլ չէին գիտեր, կ'ուզեն «վերջացնել» ռուս սպաներու գործը ու կրակի կուտան անոնց բնակարանը ։ Սպաները մեծ դժուարութեամբ կը փրկուին մահէ, բայց արդէն կորսնցուցած էին ամէն բան ։

ՀԱՅ ՀՐՈՍԱԿՆԵՐՈՒ ՋՈՒԼՈՒՄՆԵՐԸ

Երզնկայէն դէպի Էրզրում քաշուող բոլոր հայկան ուժերը, բնաջնջած էին բոլոր թուրք գիւղերը եւ թուրք բնակչութիւնը ։

Ռուս բանակի դէպի Էրզրում նահանջի ընթացքին՝ ընտրուած էին քիւրտ եւ քաղաքացի կառապաններ, որոնք բոլորովին անզէն էին ։

Էրզրումի մօտերը, մինչ ռուս սպաները եւ հրամանատարները կը քնանային, Հայերը կը ձեռնարկեն մաքրագործելու քիւրտ ու թուրք բոլոր կառապանները ։ Խեղճերու օգնութեան աղաղակներէն արթնցող Ռուսերը, երբ կը փորձեն միջամտել, Հայերու կողմէ մահուան սպառնալիքի դէմ յանդիման կը գտնուին ։ Ու, այս կերպով, ջարդը տեղի կ'ունենայ ամէն տմարդի ձեւերով ։

Թնդանօթները ենթասպայ Մեհտիվանի, Էրզրումի մէջ, թնդանօթաձիգ սպաներու տան մէջ, հետեւեալ դէպքին ականատես կ'ըլլայ ։

Հայ մը, քիւրտ կառապաններէն մէկը ճոկանի հարուածներով սպաննելէ վերջ, կ'ուզէ ու կը փորձէ ճոկանը խօթել սպաննուած Քիւրտին բերանէն ներս ։ Ջոհը, այնքան բուռն հարուած ստացած ու այնքան խորունկ ցաւ ունեցած էր, որ ակռաները սեղմած էր աքցանի մը պէս ։ Ու Հայը չէր յաջողեր ճոկանը անոր բերնէն ներս մտցնել ։ Կատաղութեան նոպայէ բռնուած ու այն կասկածով՝ թէ իր զոհը ողջ է տակաւին, ոճրագործը աքցանով կը հարուածէ իր զոհին անշունչ մարմինը ։

Նոյնինքն Օսիչելիձէ, հաղորդած է թէ Իլիճէ գիւղին չփախչող բոլոր Թուրքերը ջարդուած են Հայերու կողմէ, եւ զոհերու գլուխը կացիններով անջատուած է իրենց մարմինէն ։ Այդ դժբախտներու մեծագոյն մասը կը կազմէին փոքրիկ տղաքը(*) ։

Փետրուար 28ին, այսինքն այս ջարդերէն երեք շաբաթ վերջ, Իլիճէէն վերադարձող գնդապետ Կրիասնով, հետեւեալները պատմեց ինծի ․

« Մղկիթին 30—35 մէթր տարածութեամբ բակը, մէկուկէս մէթր բարձրութիւն մը ձեւացնող դիակներով լեցուած էր ։ Այդ զոհերուն մէջ ամէն տարիքէ այրեր, ծերունիներ, կիներ եւ փոքրիկներ կային ։ Կիներու մարմիններուն վրայ՝ հետքեր կային խոշտանգումներու, աղջիկներուն վըրայ աննկարագրելի վայրագութիւններ գործուած էին» ։ Գնդապետ Կրիասնով, բակ կանչած էր հայ գունդերու մօտ իբրեւ հեռաձայնային պաշտօնեայ ծառայող քանի մը հայ աղջիկներ, ու յուռ յանդիմանութեան ձեւով ցոյց տուած էր անոնց պարզուող պատկերը — «Կրնաք հպարտանալ ձեր ազգակիցներու այս... հերոսութիւնով», ըսած էր ան ։ Այս վերջիններ, սակայն, փոխանակ սարսափելու, սկսեր են հրճուանքով խնդալ ։ Կրիասնով նողկանք միայն զգացած էր ի տես անոնց առեւտրական ուրախութեան ։ Ու անզուսպ բարկութեան մէջ, պոռացեր էր անոնց երեսին թէ՝ «Հայերը, կիներն ալ մէջն ըլլալով բարբարոս ու վատ ժողովուրդ մըն են» ։ Երբ զինուորականի մը մազերն անգամ փշաքաղող այս վայրագութեանց առջեւ երիտասարդ աղջիկներ կը խնդան անմարդկային քրքիջներով, կրնաք երեւակայել, թէ ինչ եզրակացութեան կարելի է յանգիլ Հայերու ցեղային ոճրունակութեանց մասին ։

(21) (Շար.)

(*) Բնաւ պէտք չէ զարմանալ, որ Հայերուն կը վերագրուին գունագեղ այս պատմութիւնները ։ Քիչ վերջ, շատ աւելի աղիողորմ եղերերգներ պիտի կարդաք ։ Թուրքը գիտցած է իր պատմութիւնը ու սեփական ոճիրները «Հայերու» անունով ներկայացնել ։ Ա.Ա.

կցնելով թէ ի վերջոյ հարկ պիտի ըլլայ մինչեւ 250.000 զինուոր ղրկել, այդ հեռաւոր գաղթավայրը պահելու համար, իսկ ձախակողմեան թերթերը եւ մասնաւորապէս «Իւմանիթէ»ն աւելի լաւատես կ'երեւան ։

Անօթի երկրաշարժ Ճափոնի մէջ

1500 ՄԵՌԵԱԼ, 10.000 ՎԻՐԱՒՈՐ

Շաբաթ օր ահռելի երկրաշարժ մը տարտեց վեց կարեւոր քաղաքներ Ճափոնի հարաւային ափերուն վրայ ։ Ցնցումները շարունակուեցան կէս ժամուան ընդհատումներով, մինչեւ 14 ժամ ։ Միեւնոյն ատեն ծովային հսկայական ալիքներ խուժեցին ցամաքին վրայ, մինչեւ երեք - չորս մեթր բարձրութեամբ ։

Առաջին յուրերուն համաձայն, մեռած են աւելի քան 1500 հոգի, որոնց մէջ անգլիացի զինուորներ ալ կան ։ Վիրաւորներուն թիւը տասը հազարը կ'անցնի ։ Փլած են 2414 տուներ, իսկ 11.000 շէնքեր ալ ծանրապէս վնասուած ։ Քանի հազար բնակիչներ անպատսպար կը մնան ։ Շարժի շրջանին մէջ կը գտնուէր նաեւ Հիրոշիմա քաղաքը, որ քարուքանդ եղաւ առաջին հիւլէական ռումբէն ։ Ամէնէն ծանր ցնցումը կրեց Քոչի քաղաքը որ ունի 100.000 բնակիչ ։ Կը կարծուի թէ աւելի քան հազար հոգի մեռած են միայն քաղաքին մէջ ։ Տասներեք գործարաններ քանդուած են ։ Գիւղ մը ամբողջովին վառած է, իսկ ամբողջ շրջանը ջուրերու տակ թաղուած ։ Շատեր խեղդուեր են, իրենց տուները ալիքներէն քշուած ըլլալով ։ Ծառեր արմատախիլ եղած, նաւակներ ցամաք նետուած են ։

Մասնագէտներու կարծիքով, երկրաշարժը ամէնէն զօրաւորն էր, բայց հետեւանքը այնքան ալ ծանր չեղաւ, որովհետեւ ծովուն մէջ տեղի ունեցաւ ։

Ճափոնի ամէնէն մեծ աղէտը տեղի ունեցաւ 1923ին, երբ Թոքիոյի 3)5ը քանդուեցաւ երկրաշարժէն, 98.000 բնակիչներ մեռան եւ 103.000 հոգի վիրաւորուեցան ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ հիւլէական ուժի յանձնաժողովը 0ի դէմ 10 ձայնով քուէարկեց Մ. Նահանգներու ծրագիրը՝ հսկողութեան մասին ։ Խորհրդային պատուիրակը, Կրոմիքօ, յայտարարեց թէ կը քաշուի յանձնաժողովէն, երբ մերժուեցաւ իր առաջարկը, որ կը թելադրէր յետաձգել ամերիկեան ծրագիրը ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ պատերազմական նախարարութիւնը մասնաւոր հրահանգ մը ուղղեց բանակի եւ օդատորմիղի բոլոր սպաներուն, պատուիրելով որ չմտերմանան օտարներու հետ, իսկ եթէ մերձեցումը անխուսափելի դառնայ, հաղորդեն իրենց բոլոր խօսակցութիւնները ։ Կը կարծուի թէ հրամանը կը վերաբերի արեւմտեան պետութեանց հպատակներուն ։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ բռնուեցան երկու խորհրդային օդաչուներ եւ Սէրէզ փոխադրուեցան, քննութեան համար ։ Կալանաւորները կ'ըսեն թէ իրենց ուղղութիւնը կորսնցուցած էին, բայց յունական թերթերը կը պնդեն թէ խորհրդային սաւառնակը հետազօտութիւններ կը կատարէր մօտ երեք ժամէ ի վեր ։ Երեք զօրավարներ պիտի հարցաքննեն երկու օդաչուները ։— Փոխ վարչապետը, զօր. Կոնաթաս, հիւսիսային Յունաստան գնաց, կառավարութեան հեղինակութիւնը զօրացնելու համար ։— Զինուորական իշխանութիւնը կը հաղորդէ թէ առնուազն 40 ըմբոստներ սպաննուեցան գիրկընդխառն կռիւի մը մէջ, Թասիա լեռներուն մէջ ։

ԱԼԲԱՆԻԱ վերջնագիր մը ստացաւ անգլ. կառավարութենէն, որ հատուցում եւ ներողութիւն կը պահանջէ Քորֆուի նեղուցին մէջ վնասուած անգլիական մարտանաւերու համար ։ Պայմանաժամը վերջացաւ Բշ. կէս գիշերին ։ Թերթերը կ'ըսեն թէ Լոնտոն անմիջական գործողութեան պիտի ձեռնարկէ, եթէ գոհացուցիչ պատասխան չըստանայ ։

ՍԹԱԼԻՆԻ ծննդեան 67րդ տարեդարձին առթիւ, շնորհաւորական հեռագիրներ հասած են Մոսկուա, աշխարհի բոլոր մասերէն ։ Լէոն Պլում եւս հեռագիր մը ուղղեց, յանուն Ֆրանսայի, ջերմագին բարեմաղթութիւններով ։

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ, Համպուրկի մէջ, գերման դատարանի մը կողմէ, Տոքթ. Հէնձէքէ, որ ամբաստանուած էր թէ պատճառ եղած է 10—40.000 գերման խելագարներու սպանութեան, ուրիշ բժիշկներու եւ հիւանդապահներու հետ ։ Ուրիշ բժիշկ մը ցկեանս թիապարտութեան դատապարտուեցաւ, իսկ երկու հոգի ալ պարզ բանտարկութեան ։

ՍԹԱԼԻՆԿՐԱՏԻ մէկ երրորդը վերաշինուած է եւ ամբողջ ընտանիքներ նոր բնակարաններու մէջ կը տեղաւորուին օրական 40 ։ Մոսկուայէն կը հաղորդեն թէ մինչեւ հիմա շինուած են 600.000 քառ. մեթր տարածութեամբ տուներ եւ 1.000.300 ալ պիտի շինուին յառաջիկայ հինգ տարիներու ընթացքին ։ Արդէն գործածուած 600.000 քառ. մեթրը համազօր է 60.000 սենեակի ։

ՄԵԾ ԳԻՏՆԱԿԱՆ եւ յեղափոխական Փօլ Լանժըվէնի ազգ. յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ շաբաթ օր ։ Ներկայ էին կառավարութեան բոլոր անդամները եւ բազմաթիւ պաշտօնական ներկայացուցիչներ ։ Յանուն ֆրանսական գիտութեան դամբանական մը խօսեցաւ Պ. Ժոլիօ Քիւրի, յանուն համայնավար կուսակցութեան՝ Պ. Ժագ Տիւքլօ, իսկ կառավարութեան կողմէ՝ կրթական նախարարը, որ մասնաւորապէս շեշտեց— «Փօլ Լանժըվէն հաւասար յաջողութեամբ կատարեց իր գիտունի առաքելութիւնը, դաստիարակի պաշտօնը եւ մարդու պարտականութիւնը» ։ Զինուորական պատիւներէ վերջ դագաղը Քոլէժ տը Ֆրանսէն փոխադրուեցաւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատունը ։ «Իւմանիթէ» 100.000 կը հաշուէ յուղարկաւորներուն թիւը ։

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ դէպքերուն առթիւ, դիւանագիտական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Մոսկուա բողոքագիր մը պիտի ներկայացնէ, մանաւանդ որ թերթերը կը գրեն թէ յարձակումներ կատարուած են նաեւ խորհրդային հաստատութեանց վրայ ։

120 ԿՐԱՄ ՍԱՌԱԾ ՄԻՍ պիտի բաժնուի Դեկտեմբերի DD կտրոնով, 100 կրամ խոզեղէն DP կտրոնով ։— Յաւելուածական ծխախոտ պիտի չբաժնուի Ծնունդի առթիւ ։

ՄԱՏՐԻՏԻ անգլ. դեսպանը ետ կանչուեցաւ, համաձայն Միացեալ Ազգերու վերջին որոշման ։ Ուրիշ պետութիւններ ալ պիտի հետեւին այս օրինակին ։

ՄԵԹՐՈՅԻ շարաթական տոմսակը 15 ֆրանքէն 30ի պիտի բարձրանայ եւ այսուհետեւ պէտք է գործածուի ժամը 9էն առաջ, մեկնումի ատեն ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ «Տէսթուր» կուսակցութեան նախագահը, Հապիպ Պուրկիպա, որ Ամերիկա կը գտնուի, յայտարարեց ֆրանսական թերթի մը թղթակցին թէ հաւատարիմ կը մնայ համարաբական ծրագրին ։ «Մինչեւ 1945 Հոկտեմբեր մենք պատրաստ էինք համաձայնութիւն մը կնքելու Ֆրանսայի հետ, ռազմագիտական դիրքեր ապահովելով անոր ։ Մենք պէտք ունինք Ֆրանսայի օգնութեան, Ֆրանսան ալ պէտք ունի մեր հարստութեանց ։ Բայց կացութիւնը կը փոխուի ամէն օր եւ կը վախնամ որ այսուհետեւ չկարենանք բանակցիլ միեւնոյն հիմերով, եթէ ֆրանսական կառավարութիւնը շատ ուշ արթննայ ։ Արաբները հակառակ չեն Ֆրանսայի, իբրեւ ազգ. բայց մենք վերճռապէս կ'ընդդիմանանք Ֆրանսայի գաղթային տիրապետութեան եւ նուաստացումներուն եւ աւելի քան երբեք որոշած ենք թօթափել այդ լուծը » ։

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ բազմացած են Փարիզի մէջ եւ արդէն 59.417ի հասած են 1946ին (172 հոգի մեռած, 14.165 վիրաւոր եւն.) ։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ Ռուսերը 900.000 շիշ վոտկա պիտի ճարեն Գերմանիոյ խորհրդային շրջանին մէջ, իսկ Ֆրանսացիները 100.000 շիշ շամփանյը եւ 3000 հէքթոլիտր գինի՝ իրենց շրջանին համար ։

Պ. Աշոտ Ֆրէնկեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Ֆրէնկեան եւ զաւակները, Պ. Ժիրայր Ֆրէնկեան, ինչպէս նաեւ Ֆրէնկեան, Մըգըրեան, Փափազեան, Տէյիրմէնճեան եւ Մինասեան ընտանիքները, եւ բոլոր պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց սիրեցեալ զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝ վաղամեռիկ

ՇԱՀԱՆ Ա. ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ ։

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար ատենէ ի վեր ։

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ ։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը իր առաջին երիտասարդական հանդիպումը (surprise Party) պիտի ունենայ 25 Դեկտեմբերին, ժամը 3ին 84 rue de Grenelle ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊՕՄՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ 24 Դեկտ. ժամը 9էն մինչեւ լոյս, դպրոցի նորակառոյց սրահին մէջ ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, սիրուն անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ ։

ՊՈՌՏՕ.— Տէր եւ Տիկին Մ. Ցակոբեան եւ զաւակը խորունկ կսկիծով ցաւակցութիւն կը յայտնեն իրենց անմոռանալի հայրենակցին՝ Պ. ԽՈՐԷՆ ՓՕՍՏՕՅԵԱՆԻ դառնաղէտ եւ անակնկալ մահուան առթիւ ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ, շաբաթ երեկոյ, 28 Դեկտ. ժամը 8էն մինչեւ լոյս, 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ եւ պիւֆէ ։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է ։

Երգահանդէս

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

(Մարսէյլի Օփերայէն)

2 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ Սալ Կավոյի մէջ ։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել ։

Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ տօնին առթիւ՝ Դեկտեմբեր 25ին Դշ. օր տեղի պիտի ունենայ Ս. Պատարագ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Նիկոմիդիոյ վաստակաւոր առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի յիշատակին ։

ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ Կրթական Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է, Պ. Շահան Ֆրէնկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները.— Պ. Պ. Գամեր Պաղտասարեան, Վահէ Թօսունեան 2000ական, Մարտիկ Պէրպէրեան, Ռոտոլֆ Փափազեան, Գարլօ Սիրաքեան, Բիէռ Սագոեան, Հ. Աղապէկեան, Գառնիկ Պախթիարեան 1000ական ֆրանք, Զալըքեան եւ Եղ. Խըտըրեան միասին 1000 ֆրանք, Քերումեան եւ Միքայէլեան 100ական ֆրանք, Լեւոն Մօնթիառ 200 ֆրանք ։ (Կնիք)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ԱՐՄԵՆԻԱ երկսեռ երգչախումբը հաստատած է սոլֆէժի գործնական դասընթացք մը, Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ առաջնորդութեամբ, 26 Դեկտեմբեր, հինգշաբթի օրէն սկսեալ, իրիկուան ժամը 6.45ին, Salle Mazenodի մէջ ։ Դասերուն հետեւիլ փափաքողները կը հրաւիրուին արձանագրուիլ նոյն օրը, ժամը 6.15էն 6.45 ։

ՁԵՐ ԾՆՈՒՆԴԻ ԵՒ ԿԱՂԱՆԴԻ ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ ԿՐՆԱՔ ԱՆՑԸՆԵԼ

ՍԱՍՈՒՆԻ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

31 rue d'Alexandrie — Tél. GUT. 92-65

որ 24 եւ 31 Դեկտեմբեր գիշերներուն համար կազմակերպած է հաճելի ռէվէյոններ ճոխ ուտելիքներով եւ խմիչքներով ։

Ուշադրութիւն կօշկակարներուն

Ունինք կաշիի վաճառատուն Crepin եւ Tannerie ։ Ձեր բոլոր գնումներու համար դիմեցէք Յ. Գ. Փափազեան վաճառատունը, 223, r. Tolbiac, Paris (13) Tél. Gob. 64-54 ։ Բաց է ամէն օր ժամը 8—12 եւ 14—18. գոց է ուրբաթ եւ շաբաթ օրերը ։ Հաղորդակցութիւն՝ métro : Tolbiac, Place d'Italie, Glacière

ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՆ

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒԹԵԱՆ

Fabrique de Parfumerie et cosmetique JAC-MOT 136 rue Boileau, Lyon France, Fondée en 1938, Eau de Cologne, parfums Crème poudre, brillantine parfumée ou non.

Փափաքողներուն նմոյշներ եւ Catalogue կը ղրկուի ։ Արտասահմանի համար ներկայացուցիչներ կ'ուզուին ։

SALON GHAMBERIAN

Արագ եւ մաքուր սպասարկութիւն ժնէւ-ֆրիզապլ (տաք եւ պաղ) օնտիւլասիօն ներկ, տէքօլօրասիօն եւ միզ-ան-փլի ։

Այս կտրօնը ներկայացնող յաճախորդներուն հարիւրին 20 զեղչ

24, Place Hôtel de Poste, 24

Villeurbanne — Tél. 68-74 V.

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE
HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63
Տար. 1000, 6ամս. 500, 3ամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 ֆրլ.
Mercredi 25 Décembre 1946 Չորեքշաբթի 25 Դեկտ.

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année Nº 4888 Նոր շրջան թիւ 527 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

«ՀԱՆԳԻՍՏ ՁԳԵՑԷՔ ՄԵԶ»

Ուրեմն, Թուրքիա կը շարունակէ շոյել արաբական աշխարհը, միացեալ ճակատ հաստատելու համար հաւանական թշնամիներու դէմ։

Ի՞նչ կը խորհին Սուրիա եւ Լիբանան, այս շողշողուն ծրագրին հանդէպ, որ կը ձգտի համախմբել նախկին Օսմ. կայսրութենէն բաժնուած երկիրներն ու ժողովուրդները։

Ինչպէս Եգիպտոսի, նոյնպէս Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ պզտիկ թիւ մը չեն կազմեր չէզոքութեան կուսակիցները, Թրքական ծրագիրներուն հանդէպ։ Եւ յաճախ կը կարդանք իրենց մամուլին մէջ,— «Կը խնդրենք Թուրքերէն հանգիստ ձգել մեզ»։ Իսկ Ալէքսանտրէթի Սանճաքի խնդիրը միշտ ալ կ'արծարծուի։

Բայց եւ այնպէս, պէտք չէ խաբուիլ երեւոյթներէն։ Մանաւանդ Արեւելքի մէջ։

Սուրիա եւ Լիբանան վերջերս առեւտրական համաձայնութիւններ կնքեցին Թուրքիոյ հետ, եւ շատ գոհ կ'երեւան արդիւնքէն։ Նոյն սերտ կապերը Իրաքի եւ Անդրյորդանանի հետ։

Միւս կողմէ, Թուրքիա միշտ կառչած կը մնայ Սաատապատի դաշինքին, զոր ստորագրած են Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան։ Եւ այժմ կը փորձէ ապահովութեան նոր գօտիներ հաստատել իր անմիջական սահմաններուն վրայ, միշտ աչքի առջեւ ունենալով Խ. Միութեան պահանջները։

Նշանակալից պարագայ մը, այս առթիւ։

«Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, կիրակի օր կը ձաղկէր Թուրքիոյ «արաբասիրական տարօրինակ գործունէութիւնը»։ Եւ վերլուծելով ձախակողմեան տարրերու դէմ բացուած պայքարը — լուծում ընկերվարական կուսակցութեանց եւ խափանում ութ լրագիրներու — դիտել կու տար թէ «փորձեր կ'ըլլան այս վտանգաւոր գործունէութիւնը տարածելու մինչեւ հարեւան երկիրներ»։

Աւելորդ է բացատրել թէ Թրքական այս մութ խաղերուն մէջ ալ իրար կը խաչաձեւեն Խ. Միութեան եւ Մեծն Բրիտանիոյ ազդեցութեան պայքարները,— մրցակցութիւն քաղաքական եւ տնտեսական։

Թողո՛ւնք այդ «մեծ գաղտնիքները», եւ ամփոփուինք մեր հոգերուն վրայ։

Հայկական պատկառելի բազմութիւն մը կը շնչէ Միջին Արեւելքի այն երկիրներուն մէջ ուր Թրքական նոր խաղեր կը սարքուին։ Այդ բազմութեան հիմնական ուղեգիծն եղած է չխառնուիլ հիւրընկալ երկրի ներքին գործերուն։

Լման քսանըհինգ տարի, այդ համրանքը դարձաւ շինարար տարր մը իր բնակած երկիրներուն մէջ։ Եւ այսօր, երբ Հայաստան կը վերադառնայ մաս - մաս, իր ետին կը ձգէ անգնահատելի հարստութիւններ,— ամբողջ գիւղեր, արհեստներ եւ ճարտարագործութիւններ։

Անշուշտ զանգուած մը պիտի մնայ տակաւին, արաբական աշխարհին մէջ։ Այդ մնացողներուն ապահովութեան տարրական պայմանն է ոչ միայն արթուն կենալ, այլեւ արթուն պահել տեղացիները, հարեւան պետութեան խաղերուն դէմ։

Մեր արաբ կամ արաբախօս բարեկամները արդէն գտած են փրկարար բանաձեւը,— «Հանգիստ ձգեցէք մեզ»։

Մենք ալ կրնայինք նոյն բանաձեւը արժեցնել, եթէ փորձէին մոլորեցնել մեզ, այս փափուկ օրերուն ուր ամէն ինչ պղտոր է։

Երբեք տրամադրութիւն չունինք խրատներ տալու։ Կ'ուզէինք պարզապէս ուշադրութիւն հրաւիրել ներքին թէ արտաքին խաղերու վրայ։ Ճիշդ այն պահուն երբ խռովայոյզ վիճակ մը կը ներկայանէ Սուրիա-Լիբանանի հոծ գաղութը, իբրեւ հետեւանք թերխաշ մարզանքներու։

Ուշադրութիւն, մանաւանդ, այս եղանակին, երբ ներգաղթը առժամապէս դադրած է, եւ ցուրտը, անգործութիւնը, թշուառութիւնը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն ազգ. իշխանութեանց։

Չմոռնանք որ հարեւան երկրէն լրագրողներ, գործակալներ ճախարակի պէս կը բանին սահմաններուն վրայ։ Ոչ միայն ջուրերը պղտորելու, այլեւ ձուկ որսալու համար, ի վնաս իրենց երբեմնի «վաթանտաշներուն»։

Ամէն տեղ ալ, մեր հիմնական ուղղութիւնը պիտի ըլլայ ամրապնդել կապերը արաբ ժողովուրդին հետ, հարթելով ամէն թիւրիմացութիւն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԻԱԶՕ՞ՐՆ ԱԼ ՓՈՂՈՑ ԻՋԱՒ ...

Սուրիա - Լիբանանի ներգաղթի լիազօրը, Պ. Գառնիկ Նազարեան, վերադարձին իր տպաւորութիւնները հրատարակած է «Սովետական Հայաստան» ամսագրին մէջ (1946 Օգոստ.-Սեպտեմբեր)։

Գէշ - աղէկ նկարագրութիւններէ վերջ, Պ. լիազօրը հետեւեալ տողերը կը սահեցնէ.

— «Հայ հասարակութիւնը շատ խիստ եւ սուր վերաբերմունքով է պատասխանում ռէակցիոն տարրերի հակասովետական ելոյթներին։ Վերջերս Օշական անունով մի դաշնակ թափթփուկ, որն իրեն անուանում է հրապարակախօս, Դաշնակցական ամսագրում հանդէս եկաւ հակասովետական յօդուածով, որն ամբողջովին ուղղուած էր Սովետական Հայաստանի գրականութեան, գրական գործիչների դէմ։ Այդ յօդուածը զայրոյթ առաջացրեց հայկական ամբողջ գաղութում։ Ժողովներում եւ մամուլում Հայերը սիստեմատիկ եւ սուր ելոյթներ էին ունենում այդ ռէակցիոնէրի դէմ, անուանելով նրան էշական, դաւաճան եւ հայ ժողովրդի թշնամի։ Բազմաթիւ ժողովներում ընդունուեցին բողոքի բանաձեւեր ընդդէմ Օշականի զրպարտիչ ելոյթների, պահանջելով հեռացնել նրան հայկական դպրոցների դասատուի պաշտօնից»։

Ամբողջ պատմութիւնը այնքան պերճախօս է որ, աւելորդ կը սեպենք որ եւ է խորհրդածութիւն։

Օշական, էշական, «մի դաշնակ թափթփուկ»...

Շարունակեցէք, շարունակեցէք մինչեւ որ բառարանի բոլոր ածականները իրենց ամօթէն կարմրին։

ՎԱՀԷ

Ի՞նչպէս կը թրքանան

Պոլսոյ Սօն Փոսթա թերթին թղթակիցը հետեւեալ քնարեր հէքեաթը կը պատմէ Դեկտ. 10 թուականով, իբրեւ էրած սրտի մխիթարանք.—

«Թուրքեւսուրիական սահմանագլխին վրայ պտոյտի պահուն գիւղի մը հանդիպեցայ, տեսակցեցայ գիւղացիներուն հետ, որոնք ըսին.— Հիմա հազիւ 700 հոգի կայ գիւղին մէջ. նախապէս 4000 հոգի կար։ Հոս ապրող 3000 Հայերը կարաւան առ կարաւան Ռուսիա գացին։ Սակայն հոս մնացողները այլեւս հրաժարած են ներգաղթէն, որովհետեւ Ռուսիա գացողները գէշ նամակներով կը հաղորդեն թէ հոն ամէն ինչ գէշ է։ Այստեղի նման Սուրիոյ բոլոր Հայերն ալ այլեւս ետ կեցած են Ռուսիա երթալէ։

Գիւղին մէջ պտտած առենս հինգ տարեկան հայ տղեկ մը աղճատ Թուրքերէնով մը ըսաւ ինծի.
— Ես պոլշեւիկ եմ։

Բայց մայրը կը ջանար զայն տարհամոզել»։

ԱԼԲԱՆԻԱ պատասխանելով Անգլիոյ վերջնագրին, կը մերժէ հատուցում տալ վնասուած երեք մարտանաւերուն համար։ Անգլիա Միացեալ Ազգերու Ապահովութեան Խորհուրդին պիտի դիմէ։

ԻՐԱՆԻ Շահը ծանրապէս հիւանդացած է, 39.5 աստիճան ջերմութեամբ, ինչպէս կը հաղորդեն Թէհրանէն։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը լրտեսական ցանց մը երեւան հանեց, որ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր դրացի երկրի մը, Պուլկարիոյ զինուորական շարժումներու մասին։

ՍԱՐԻ ՇՐՋԱՆԸ տնտեսապէս Ֆրանսայի կապելու առաջին քայլը առնուած է արդէն, ինչպէս յայտարարեց զօր. Քէօնիկ, անձամբ Սարպրուքէն երթալով։ Հազար երկու հարիւր Ֆրանսացի պաշտօնեաներ մաքսային գօտի մը հաստատեցին Սարի շրջանին եւ Գերմանիոյ մնացեալ մասին միջեւ։ Այս կարգադրութիւնը զարմանք պատճառեց Մ. Նահանգներուն մէջ։ Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին փոխ-հրամանատարը, զօր. Քլէյ յայտարարեց թէ «Ֆրանսա բոլորովին միակողմանի գործողութիւն մը կատարած է, առանց դաշնակից վերստուգիչ յանձնաժողովին դիմելու»։ Թերթերը կը գրեն թէ Անգլիա համաձայն է եղած կարգադրութեան։

ԼԱՏԻՆԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ նամակատուները եւ կրպակները փակ ըլլալով, «Յառաջ»ի յաջորդ համարը լոյս կը տեսնէ ուրբաթ օր։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետը ծանր կը գտնէ կացութիւնը

Հնդկաչինի կռիւները իրական պատերազմի մը հանգամանքն առած են, համաձայն վերջին լուրերու։ Արդարեւ, կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, վարչապետը անհրաժեշտ գտաւ զեկուցում տալ Ազգ. ժողովին առջեւ, պահ մը ընդհատելով ելմտացոյցի վիճաբանութիւնները։ Ահաւասիկ իր յայտարարութեանց ամփոփումը.

— «Ուրբաթ օր յոյս կը յայտնէի թէ պիտի կրնամ ապահովիչ տեղեկութիւններ հաղորդել։ Ցաւախառ եղայ։ Կացութիւնը երկիւղալի չէ, պէտք է պաղարիւնով դիտել, բայց լուրջ է։ Ես ուզեցի անձամբ լսել բոլոր հեռագիրները։ Միւս կողմէ, Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը տեղեկատու մը հաստատած է։ Ահաւասիկ օրուան կացութիւնը.— Թոնքինի, Հանոյի մէջ ֆրանսական եւ չինական թաղերը ազատուած, երթեւեկը ապահովուած է։ Փասթէօրեան հիւանդանոցը ետ առնուած է։ Քաղաքին հարաւակողմը դիմադրութեան քանի մը կեդրոններ կը մնան։ Շատ մը քանդումներ կատարուած են Աննամցիներու կողմէ։ Վինի մէջ պահակազօրքը հարկադրուած է ընդունիլ Աննամի կառավարութեան վերջնագիրը։ Հիւէի մէջ Ֆրանսական թաղը մեր ձեռքն է, բայց քաղաքին ապահովութիւնը կատարեալ չէ։ Թուրանի մէջ օդակայանը մեր ձեռքը չէ տակաւին»։

Ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ հաղորդելէ վերջ, Պ. Լէոն Պլում յայտարարեց թէ անհրաժեշտ հրահանգները տրուած են «առանց տատանումի եւ յապաղումի»։ Զօր. Լըքլէռ չորեքշաբթի առտու ճամբայ կ'ելլէ դէպի Հնդկաչին, քննական պաշտօն մը կատարելու համար։ Ինչ ալ ըլլայ ձեռք առնուած միջոցներուն լայնութիւնը, կարելի չէ յուսալ անմիջական վերահաստատում կացութեան։ Դժուարութիւնները կրնան աւելնալ յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, բայց մենք յամառօրէն եւ յարատեւօրէն պիտի կրնանք սահմանափակել, յետոյ հարթել զանոնք։ Որեւէ բան չէր խնայուած վերահաստատելու համար համաձայնութիւնը տեղական իշխանութեանց հետ։ Մեր պարտականութիւնն է ամէն բան փորձել պահպանելու համար Ֆրանսացիներու կեանքը եւ շահերը, արիւնը մեր զաւակներուն, ինչպէս եւ ժողովուրդի մը որուն քաղաքական ազատութեան իրաւունքը ճանչցեր էինք քանի մը ամիս առաջ եւ որ պէտք է պահէ իր տեղը Ֆրանսայի դաշնակից ժողովուրդներու միութեան մէջ։ Մենք հարկադրուեցանք դիմադրաւել բռնութեան։ Այս տաժանելի պարագան երբեք պիտի չայլափոխէ մեր վարդապետութեան վարիչ սկզբունքները։ Այլեւս անցած է ժամանակը գաղթային հին դրութեան (ծափեր ձախէն)։ Մեր հանրապետական վարդապետութեան մէջ, գաղթային ստացուածքը իր նպատակին կը հասնի միայն այն ատեն երբ կը դադրի այն օրը ուր գաղթային ժողովուրդը կրնայ կառավարել ինքզինքը։ Այս տագնապը անցնելէ վերջ, մեր նպատակը պիտի մնայ միեւնոյնը,— ոչ մասնաւոր շահեր գոհացնել, ոչ ալ ետ առնել մեր յանձնառութիւնները, պէտք է հաստատել ազատ Վիէթնամ մը (Աննամ) Ֆրանսական Միութեան շրջանին մէջ։ Բայց, ամէն բանէ առաջ պէտք է վերահաստատել խաղաղութիւնը»։

Այս յայտարարութիւններէն վերջ բեմ բարձրացաւ պահպանողական երեսփոխան մը, Միւթէր, որուն մէկ որդին կը կռուի Հնդկաչինի մէջ։ Երեսփոխանը մատնանշելով «կարգ մը թերթերու զարշելի պայքարին», խնդրեց վերջ տալ։ Յետոյ պատմեց թէ Աննամցիները երկու տախտակներու մէջ դնելով սղոցեր են Ֆրանսացի սպայ մը։ Եւ եզրակացուց.— «Կը վստահինք ձեզի. ձեզի կը յանձնեմ զաւակս որ կը կռուի հոն»։ Ժողովին նախագահը կ'ուզէր փակել վիճաբանութիւնները, բայց երկու ընդդիմադիր երեսփոխաններ յայտարարեցին թէ հարցապնդումներ պիտի ուղղեն։ Ասոր վրայ վարչապետը անմիջապէս միջամտեց.

— «Ձեզի տուի ժողովին սպասած հաւաստիքները։ Ոչ իսկ մէկ ժամ կորսուած է եւ պիտի չկորսուի։ Երբ ծովակալ տ'Արժանլիէօն տեսայ, գրեթէ բառ առ բառ ըսի այն ինչ որ այս բեմէն եւ պատասխանեց թէ համամիտ է ինծի առաջին բառէն մինչեւ վերջինը։ Պիտի չըսենք որ եւ է բան, որ կատարուած իրողութեան առջեւ դնէ խորհրդարանը»։

★ Վերջին լուրերու համաձայն, պաշարման վիճակ յայտարարուած է Թոնքինի եւ հիւսիսային Աննամի մէջ։ Միեւնոյն ատեն ձայնասփիւռ կոչ մը ուղղուած է Աննամցիներուն, որպէսզի անձնատուր ըլլան։ «Ով որ կը բռնուի առանց համազգեստի եւ զէն ի ձեռին, պիտի գնդակահարուի։ Պիտի խուզարկուին այն տուները որ սպիտակ դրօշ չեն պարզեր։ Յարձակման պիտի ենթարկուի որեւէ տուն ուրկէ գնդակ կ'արձակուի Ֆրանսացիներու վրայ»։

Ֆրանսական ծանր հրետանին եւ օդանաւերը շարժման մէջ դրուած են Հնդկաչինի գլխաւոր կեդրոններուն մէջ։ Օդանաւերը կը փորձեն ոչնչացնել տեղացիներու թնդանօթները որոնք իրենց

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ելմտական Նախարարութեան հրատարակած հաշուեկշիռը քննած ատեն, դիտել տուած էինք մեր նախորդ յօդուածին մէջ ծախքերու շարունակական արտակարգ յաւելումը, որուն պատճառը Ֆրանքին արժեզուրկ եղած ըլլալը չէ միայն, այլ նաեւ Պետութեան պաշտօններուն բազմացումը եւ կատարուած շռայլութիւնները:

Հաշուեկշռին հասոյթներու կողմը աւելի մխիթարական չէ: Այս ալ հետեւանք է հարկային քաղաքականութեան: Քսան երեսուն տարիէ ի վեր հրատարակուեցան անհամար օրէնքներ տուրքերու յաւելման համար: Բայց, հասոյթները ակնկալուած չափով չբարձրացան: Անոնք ծառայեցին առաւելապէս ժողովուրդին առեւտրական գործերը խանգարելու:

Տուրքերը արդար կերպով ալ չբաշխուեցան: 1938էն ի վեր, ժողովուրդին կարգ մը դասակարգերը չափէն աւելի ծանրաբեռնուեցան, մինչ ուրիշ դասակարգեր նպաստաւորուեցան: Եւ ասիկա, ոչ թէ անոր համար որ կառավարութիւնը դիտմամբ այսպէս փափաքեցաւ ընել, այլ՝ տուրքերու հաստատման ձախորդ եղանակին պատճառով:

Հետեւեալ բաղդատական ցուցակը մեզի գաղափար մը կու տայ այս մասին:

	1938 միլիոն	1946 միլիոն
Թոշակներէ եւ օրավարձերէ	1215	29000
Առեւտր. եւ ճարտ. շահերէ	3100	22000
Ոչ-առեւտր. շահերէ	252	2000
Երկրագործական շահերէ	35	2000
Հողային տուրքեր	1318	3000
Արժեթուղթերէ	5799	9500
Ընդհ. գումար	11719	67500

Այս պատկերին մէջ աչքի զարնող երեք գլխաւոր անհաւասարութիւններ, չըսելու համար անարդարութիւններ կը տեսնուին, 1. Թոշակներէ եւ օրավարձերէ առնուած տուրքը 1938ի ընդհ. հասոյթներուն մօտ 10ուկէս առ հարիւրը կը կազմէր, 1946ին, 43 առ հարիւրի բարձրացած է այս համեմատութիւնը, մինչդեռ առեւտրական եւ ճարտարարուեստական տուրքերը՝ որոնք 1938ին 26ուկէս առ հարիւր կը ներկայացնէին ,1946ին կրած են բաղդատաբար չնչին յաւելում մը, հասած ըլլալով միայն 32,5 առ հարիւր համեմատութեան: Անարդարութիւնը շատ աւելի ակնբախ է երկրագործական ձեռնարկներէ առնուած տուրքերուն համար, որոնք 1938ի ընդհ. հասոյթներու 0,3 առ հարիւրին հաւասարած էին, մինչ 1946ին 3 առ հարիւր եղած են: 2,7 առ հարիւրի յաւելումը՝ որ ի նպաստ հողագործներուն է, ծիծաղելի համեմատութիւն մըն է, երբ նկատի առնենք թէ ի՛նչ հսկայ շահեր իրագործեցին երկրագործները այս վերջին տարիներուն մէջ:

Հաշուեկշիռը ինքն ալ կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի մէջ գործող երկու միլիոն երկրագործական ձեռնարկներէն 500.000ը միայն տուրք վճարած են: Միւս կողմէ, եկամուտներու տուրքը՝ որ ամէն հարկային դրութեան գլխաւոր հիմն է, Ֆրանսայի մէջ գանձուած բոլոր տուրքերուն 30 առ հարիւրը կազմած է միայն, մինչդեռ այս համեմատութիւնը 73 առ հարիւր է Միաց. Նահանգներու մէջ, եւ 51 առ հարիւր Անգլիոյ մէջ: Հասոյթի այս անբաւարարութեան գլխաւոր պատճառներն հարկատուներուն խարդախութիւնը, սքողութիւններն ու անոնց կողմէ գործ դրուած հնարիմաց վարպետութիւններն են, տուրքէ խուսափելու համար: Անոնք նշաններ են՝ որոնք ցոյց կու տան թէ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ եւրոպական շատ մը երկիրներու մէջ, ժողովուրդը հանրային պարտականութեան գիտակցութիւնը չունի: Այս կէտին մէջ, որքան հասարակութիւնը նոյնքան ալ Պետութիւնը պատասխանատու է, իր հարկային անկապակից քաղաքականութեանը համար, եւ հակակշռի անբաւարարութեան ու թերակատարումի պատճառով:

Պետական հասոյթներու եւ ծախքերու մասին հաշուեկշռին տուած տեղեկութիւնները համահաւաքելով կը ստանանք ելմտացոյցի հետեւեալ ամբողջական պատկերը, մինչեւ 7 Հոկտ. 1946.—

Ծախք	
Քաղաքային	412.981.880.377
Զինուորական	173.289.508.266
	586.271.388.643
Հասոյթ	372.552.492.000
Բաց	213.718.896.643

Եթէ սովորական ելմտացոյցի այս բացին վրայ աւելցնենք «յաւելեալ ելմտացոյց»երու բացը (70 միլիառ), գաղութական ելմտացոյցերունը (61 միլիառ) եւ Պետական Գանձին բեռը (152միլիառ), կ'ունենանք 869 միլիառի հսկայ գումար մը, զոր հայթայթելու հարկին տակ կը գտնուի կառավարութիւնը: Հսկայ գումար, անոր համար որ կը ներկայացնէ ազգային ամբողջ եկամուտին մօտաւորապէս կէսը, եթէ այս եկամուտը 2000 միլիառ հաշուենք:

Նորընտիր ընկերվարական դահլիճը հերոսական գործ մը ունի կատարելիք: Անկարելի չէ որ գլուխ հանէ այս գործը, եթէ բոլոր կուսակցութիւններն ալ անկեղծօրէն զօրավիգ ըլլան իրեն: Նախարարական Խորհուրդի առաջին նիստերուն մէջ դրուած որոշումներէն դատելով, կառավարութիւնը վճռական քայլեր պիտի առնէ այս ուղղութեամբ.— պաշտօնեաներու թիւը դեղչել, ծախքերը կրճատել, նպաստները ջնջել, տուրքերը աւելցնել եւ հարկային դրութիւնը բարեփոխել:

Մինչեւ հիմա պետութեան հետեւած ելմտական քաղաքականութեան մասին հանրային կարծիքը վրդովուած էր: Այս վրդովումը վերին աստիճան սաստկացած էր, եւ կրնար խուճապ յառաջ բերել, եթէ երկրին ելմտական վիճակին մասին գոյութիւն ունեցող անորոշութիւնը տեւէր: Կառավարութեան հրատարակած մէկին հաշուեկշիռը փարատեց վախերը: Այս տեսակէտով, անոր մատուցած ծառայութիւնը գնահատելի է: Հարկ է հիմա որ կառավարութիւն եւ հանրութիւն համանուագ ջանքերով ընդունին եւ անվերապահութեամբ գործադրեն ելմտական վիճակին մասին տրուելիք որոշումները, ի շահ երկրին ընդհանուր բարօրութեան, ուրկէ կախում ունի անհատին բարօրութիւնն ալ:

Ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը, Ֆրանքին, ինչպէս նաեւ գիներու, թոշակներու եւ օրավարձերու հաստատուն վիճակը հանրային բարեկեցութեան էական պայմաններն են, որոնց ամրացման պիտի ձգտի կառավարութեան հիմնական քաղաքականութիւնը, առանց կուսակցական կամ դասակարգային նկատումներու:

ՀՐ. Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Եւրոպայի ածխական վիճակը

Երկրի մը տնտեսութեան բարգաւաճման գլխաւոր ազդակը կը կազմէ իր ճարտարարուեստը, որուն յառաջդիմութեան համար անհրաժեշտ նիւթերն են՝ ածուխը, քարիւղը եւ ելեկտրական ուժը: Այս «ոսկի նիւթ»երու գլխաւոր արտադրիչներն ու սպառողները կը հանդիսանան Ամերիկա, Խ. Միութիւնը, Անգլիա եւ կարգ մը ուրիշ փոքր երկիրներ, որոնց արտադրութիւնները ուղղակի թէ անուղղակի կապուած են յիշեալ պետութիւններուն:

Քարիւղի ամենամեծ ընկերութիւններէն է «Իրաք Փէթրօլիըմ Գըմփնի»ն, որ կը շահագործէ Իրաքի ընդարձակ դաշտերն եւ կարգ մը ուրիշ հանքեր՝ Միջին Արեւելքի մէջ: Ընկերութեան արտադրութիւնները բաժնուած են չորս մեծ խումբերու միջեւ, որոնց իւրաքանչիւրը կը ստանայ արտադրութեան 23.75 առ հարիւրը (Անգլիա, Ֆրանսա, Մ. Նահանգներ, Հոլանտա), հինգերորդ բաժնետէրն է Գալուստ Կիւլպէնկեան, որ առանձին կը ստանայ հինգ առ հարիւրը: Մէկ տարուան ընթացքին ընկերութեան դրամագլուխը եռապատկուած է: Մինչեւ 1948 երկու նաւթուղիներ եւս պիտի հաստատուին, որոնց արտադրութիւնը պիտի հասնի 12 միլիոն թոնի: Կատարուած հաշիւներու համաձայն Միջին Արեւելքի նաւթահորերու արտադրութիւնը ամբողջ աշխարհի նաւթապահեստին քառասուն առ հարիւրը կը կազմեն: Ֆրանսա ներկայիս այս հորերէն կը ստանայ երեք միլիոն թոն:

Եւրոպայի մէջ ամէնէն շատ ածուխի նուազութենէ տառապող երկիրը Խ. Միութիւնն է այժմ: Տօնի աւազանը Ուկրանիոյ մէջ, որ Խ. երկրի ածուխի քանակութեան մէկ երրորդը կ'արտադրէր, պատերազմական քանդումներուն հետեւանքով 6.5 առ հարիւր նուազում մը կրած էր 1945ին: Թէեւ մեծ աշխատանք տարուած եւ որոշ չափով յաջողած են արտադրութիւնը աւելցնել, բայց դժուար թէ կարենան հնգամեայ ծրագրով նախատեսուած քանակին հասցնել զայն:

Արտադրութիւնը քաջալերելու համար հանքագործներուն կը տրուի օրական մէկ քիլօ հաց եւ ճարպեղէն կերակուր, որոշուած չափը լրացնելու պարագային երկու հարիւր կրամ յաւելուածական հաց:

Հետեւեալ թիւերը բաղդատական գաղափար մը կու տան գլխաւոր երկիրներու 1946ի արտադրական կարողութեանց մասին: Ածուխ.— Մ. Նահանգներ՝ 620 միլիոն թոն, Անգլիա՝ 200 միլիոն, Խ. Միութիւն՝ 230 միլիոն: Քարիւղ.— Մ. Նահանգներ՝ 220 միլիոն թոն, Խ. Ռուսիա՝ 30 միլիոն թոն: (Անգլիան քարիւղի արտադրութիւն չունի, ամբողջ դուրսէն կը ստանայ): Պողպատ.— Մ. Նահանգներ՝ 82 միլիոն թոն, Անգլիա՝ 14 միլիոն, Ռուսիա՝ 12 միլիոն: Ելեկտրականութիւն.— Մ. Նահանգներ՝ 230 միլիառ քիլովաթ, Անգլիա՝ 37 միլիառ, Խ. Ռուսիա՝ 75 միլիառ:

Ինչպէս կը տեսնուի Խ. Միութիւնը ետ մնացած է Մ. Նահանգներէն, նոյն իսկ Անգլիայէն, եթէ նկատի առնենք իր ընդարձակածաւալ տարածութիւնն ու բնակչութեան թիւը:

★ Շնորհիւ դաշնակից երկիրներու համաձայնութեան, Գերմանիա ածխական միօրինակ դրութեան մը վերածուեցաւ: Հեռագիրն ու հեռախօսը երկրին ամէն կողմը կը գործեն, Պերլինի դաշնակից յանձնախումբի հակակշռին տակ:

Աւստրիոյ պարէնի տագնապը միշտ նոյնն է: Գործարաններու բանուորները գործադուլ կը յայտարարեն, բողոքելով կիսաքաղցութեան դէմ եւ օրավարձքերու յաւելում կը պահանջեն: Միջին օրավարձքն է շաբաթական 25 շիլին (մօտ 625 Ֆր):

Ամերիկեան բանակը վերջերս քարիւղի տասներմէկ ընկերութիւններ Աւստրիոյ վերադարձուց: Մօտ ատենէն թերեւս վերադարձուին նաեւ Կէօրինկի գործարանները, որոնց բաժնետէրերուն մեծ մասը Գերմանացիներ էին: Սակայն մասնագէտներու կարծիքով այս միջոցները բաւարար չեն բարւոքելու համար երկրին տնտեսութիւնն ու անմիջական խնդիրները: Միակ դարմանը օր առաջ հեռացումն է զինուորական չորս բանակներուն, որոնք իր ելմտացոյցին մէկ երրորդը կը քամեն: Աւստրիա այդ ծախքերուն համար մինչեւ հիմակ վճարած է, աւելի քան քսան միլիոն ոսկի:

Ապրուստի յարաճուն սղութեան եւ օրավարձերու յաւելման համար բողոքի ցոյցեր եւ գործադուլներ տեղի կ'ունենան նաեւ Սպանիոյ մէջ, հակառակ կառավարութեան խիստ արգելքին: Պետութեան ելեւմտացոյցը մէկ միլիառ 160 միլիոնի բաց մը կը ներկայացնէ:

Պելժիան ալ առատ թղթադրամ հրապարակ հանելու վտանգին տակ կը գտնուի: Սակայն ճարտարարուեստի եւ ընկերութեանց վարիչները ծրագիր մը պատրաստած են, կանխելու համար այդ վտանգը: Ծրագիրը կը տրամադրէ.— Յաւելում արտադրութիւններու, գիներու ընդհանուր դեղչ, կրճատում ներածումներու եւն.: Այս երկիրն ալ կը տառապի ածուխի անբաւականութենէ: Ելեկտրականութիւնն ու ջերմութիւնը սեղմումներու ենթակուած են:

Պարէնի տագնապը կը ճնշէ նաեւ Հունգարիոյ վրայ. գիներու բարձրացումը ահռելի չափերու հասած է: Կառավարութիւնը ստիպուեցաւ օրէնք մը քուէարկել, «տնտեսական պատերազմի օրէնք» անունով: Օրէնքը ի մէջ այլոց մահապատիժ կը սահմանէ այնպիսիներուն դէմ, որոնք պատճառ կը դառնան անհրաժեշտ կենսանիւթերու գիներու յաւելումին:

Ընդհանրապէս, կը վախցուի նաեւ համաճարակներէ: Իսկ ձմեռը դեռ նոր սկսաւ ...

Ա. Հ.

ՏԱՔ ՈՒ ՊԱՂ

Մարդկային զգացումներ

Բրիտանական կայսրութեան աշխատաւորական կառավարութիւնը, իր վերջին նիստին մէջ, քուէարկած է բանաձեւ մը, որով կ'արտօնէ անգլիական ընտանիքներուն, Ծնունդեան տօնին առթիւ, գերման գերիներ հրաւիրել իրենց տունը:

Այդ սուրբ օրուան առթիւ գերիները պիտի կրնան ազատ համարձակ հրաւիրուած տունը երթալ եւ առանձին վերադառնալ պահականոց:

Ո՞վ ըսաւ թէ մարդասիրական զգացումներու արիւնը չորցած է մարդկային երակներուն մէջ:

Տարիներ շարունակ, իրար ռմբակոծեցին եւ ռմբակոծուեցան, մոխրացուցին եւ մոխրացան, եւ այժմ ամէն ատելութիւն եւ ոխակալութիւն մէկդի շպրտած, Նորին Վեհափառութեան կառավարութեան, մասնաւոր արտօնութեամբ, իրենց ընտանեկան յարկերուն մէջ հիւրասիրելու պատիւն կ'արժանացնեն երէկուան թշնամիները:

Սկզբնաւորութիւն մըն է այս, թերեւս նախափորձ մը: Այս ձեւով կը նախատեսուի աւելի մտերմիկ յարաբերութիւններու ծնունդը որ կ'առաջնորդեն դէպի որդեգրում, եղբայրասիրութիւն, եւն., եւն.:

Մարդասիրական զգացումներէ տարուած Անգլուհի մը չէ՞ր որ գերման գերիի մը հետ, իր հայրենիքը ետին ձգած, կ'ալեկոծէր եւ կ'ալեկոծուէր դէպի սիրեցեալին սահմանները, ծովերէն ալ անդին:

Միշտ մարդասիրական զգացումներով չէ՞ որ Ամերիկացիները արտօնեցին վերջ ի վերջոյ մտերմանալ Գերմանուհիներու հետ:

Հազարումէկ օրինակներ կարելի է թուել, եւ այս բոլորը յանուն համաշխարհային զգացումներուն:

Արիւն քրտինք մտած աշխարհի կառավարիչները կը ճգնին այդ զգացումները ստեղծել մարդկութեան մէջ, բայց աւա՜ղ, ապերախտ է մարդկութիւնը:

Երբ եղբայրասիրութիւնը, իրենց թշնամի զաւակներուն որդեգրումը այսքան յառաջ գացած են, ո՞ր օրուան կը սպասէ Հայաստանի կառավարութիւնը, որդեգրելու համար «Թրքական» Կարսը, Արտահանը եւ Սուրմալուն, իրենց բնակիչներով:

Ապացուցանենք համայն աշխարհին թէ մեր մէջ ալ զօրաւոր են մարդասիրական զգացումները:

ՄԵՂՈՒ

ՁԱՅՆԻՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Անցեալ երկուշաբթի իրիկուն Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն, Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի վարչութիւնը թէյասեղան մը կազմակերպած էին ի պատիւ ընկեր Գասպար Իփէքեանի։

Տաք մթնոլորտ մը կը տիրէր, ժամը 8էն 12, Salon Colbertի սրահին մէջ ուր ընկեր Ջիլճեանի ատենապետութեամբ տեղի ունեցան ճառեր, արտասանութիւններ, երգեր։

Թէյասեղանը բացուեցաւ «Յառաջ Նահատակք»ով։ Խօսք առին կարգով Պ. Տ. Փիլիպեան որ գովեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբրեւ «հայ ժողովուրդին թիկունքը» եւ շեշտեց թէ պէտք է մնայ իր ամբողջ ոգիով։ Պ. Եուվք Արմէն, ընկեր Իփէքեանի դպրոցական ընկերը, քանի մը յուզիչ յիշատակներ պատմեց։ Կապոյտ Խաչի կողմէ Տիկին Հազարեան յարգանքի խօսք ուղղեց եւ առաջարկեց որ Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի բոլոր մասնաճիւղերը միաւ․ալով ուսանող մը որդեգրեն Պէյրութի Հայ Ճեմարանէն։ Պ. Բեւլէկ Մելտոնեան խանդավառ խօսքեր ուղղեց, շեշտելով թէ կարելի չէ Դաշնակցութենէն զատել հայ ժողովուրդը։ Պ. Վարդան Սարգսեան, 'ծանօթ' ընկեր Իփէքեանի գրական ամբողջական գործին, գնահատեց անոր գրական արտադրութիւնները, թելադրեց որ հրատարակութեան յանձնէ անոնք։ Խօսեցան նաեւ Տիկին Քիլպիթճեան եւ ընկեր Թաղոյեան ջերմապէս ողջունելով օրուան հիւրը։

Վերջին խօսքն առաւ ընկեր Իփէքեան, որ շնորհակալութեան յայտնելէ վերջ, կը կնեց Դաշնակցութեան օրուան առթիւ արտասանուած խօսքերը։ Ներգաղթը պէտք է առանց խտրութեան։ Տարագիր ժողովուրդը պէտք է համախմբուի հայրենի հողերուն վրայ։ Կրնան նորէն խեղաթիւրել այս խօսքերը, ինչպէս գրած էին իր առաջին ճառին առթիւ, բայց ոչինչ։ Հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ թէ Դաշնակցութիւնը չի կրնար ազգային շահերուն դէմ գործել։ Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս կրնար հակառակ ըլլալ ներգաղթին,— վերադարձ դէպի այն հողերը որոնք մեր Ֆէտայիներուն արիւնով են թրծուած։

Գեղարուեստական բաժինին իրենց ախրայոժար մասնակցութիւնը բերին երգերով եւ արտասանութիւններով Տիկին Մ. Թերզիպաշեան, Օր. Սահակեան, Պ. Վաղարշակ Տ. Վարդանեան, ընկ. Սերժ Սարգիսեան, Օր. Մարի Գասպարեան, Օր. Պարոնեան, ընկեր Ներսէս, Պ. Զ. Գասեան (Վալանսէն) որ իրապէս յայտնութիւն մը եղաւ իր ձայնով, Քէնտիրեան, Գինոսեան եւն.։ Երեկոյթը փակուեցաւ խմբերգով մը.— Ա.

ՏԻՐՈՒՆԻ.— ԱՒ. ԹՓԷՆՔՃԵԱՆ

Ինչպէս հաղորդած էինք, Նոյեմբեր 18ին Ֆրէզնոյի մէջ (Քալիֆորնիա) մեռած է ընկեր Աւետիք Թփէնքճեան, 76 տարեկան։

Ողբացեալ ընկերը հիմնադիրն էր Ֆրէզնոյի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին եւ «Ասպարէզ» շաբաթաթերթին որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։

Ծնած է 1872ին, Թուրքիոյ Զարսանճաք գաւառի Բաշտաղակ գիւղը։ Զաւակն էր Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս եւ Զարդար Տէրտէրեաններու։ Փոքր հասակին մէջ կը կորսնցնէ իր ծնողքը եւ կը մեծնայ իր հօրեղբօր Գէորգ Տէրտէրեանի հոգատարութեան տակ։

Իր 15 տարեկան պատանի հասակին մէջ, իր եղբօր՝ հանգուցեալ տոքթ. Սարգիս Թփէնքճեանի հետ Ամերիկա կը գաղթէ 1889ի Մայիս ամսուն եւ կը հաստատուի Նիւ Եորքի մէջ ու գործ մըկը ճարէ մետաքսի գործարանի մը մէջ։ Ապա կը փոխադրուի Լին, Մէշուսէց, ուր կը պարապի զորգավաճառութեամբ։ Այստեղ՝ 1897, Օգոստոս 8ին կ'ամուսնանայ Օր. Աղնիւ Գալուստեանի հետ եւ կը կազմէ հայկական տիպար ընտանիք մը։ Այս միութիւնը կ'օրհնուի 9 զաւակներով, 6ը տղայ, իսկ երեքը աղջիկ։ Անոնցմէ 7ը կ'ապրին, իսկ երկուքը մեռած են։

Երկար տարիներ առաջ ամբողջ ընտանեօք կը փոխադրուի Քալիֆորնիա եւ կը հաստատուի Ֆրէզնոյի մէջ, ուր գլխաւորաբար կը պարապի այգեպանութեամբ։

Ողբացեալ ընկերոջ մէջ սկիզբէն ի վեր շատ զօրաւոր է եղած հայրենի ջիղը, Ամերիկա հասնելէն քիչ վերջ քանի մը ուրիշ համագիւղացիներու հետ կը հիմնէ Բաշտաղակի Կրթասիրաց Ընկերութիւնը, որ իր գոյութիւնը կը պահէ մինչեւ առաջին աշխարհամարտի բռնկումը։ Ան լայն մասնակցութիւն բերած է նաեւ իր ամբողջ կեանքին ընթացքին մշակութային եւ եկեղեցական շատ մը ձեռնարկութեանց մէջ։

Ընկեր Թփէնքճեանի հանրային գործունէութեան գլխաւոր դաշտը կազմած է, սակայն, կուսակցական ասպարէզը։ Երիտասարդ հասակին մէջ ան կը մտնէ Դաշնակցութեան շարքերուն մէջ եւ մինչեւ իր մահը մնաց հաւատաւոր, գործունեայ եւ զոհաբերող տիպար Դաշնակցական մը եւ հայրենասէր մը։

«Ասպարէզ» բացառիկ թիւ մը պիտի նուիրէ իր յիշատակին։

ԳԵՐՄԱՆ ՍՊԱՅԻ ՄԸ ԿԱՐԾԻՔԸ ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԱՍԻՆ

ՑԻՒՐԻԽ. — Major Franz Carl ENDRES, գերման բարձրաստիճան սպայ մը, 1919ին եկաւ եւ հաստատուեցաւ Զուիցերիա եւ չուզեց այլեւս գերման զինուորական գործերուն մէջ մտնել։ 1914—1918 իր Թուրքիոյ մէջ լսած եւ տեսածները օրը օրին գերման արտաքին եւ զինուորական նախարարութիւններուն հաղորդելէն վերջ, իր խօսքերուն կարեւորութիւն չէին տուած, ինքն ալ իր կարգին անոնց կարեւորութիւն չտալով զատուեցաւ գերման ազգէն եւ եղաւ Զուիցերիացի եւ ալ չվերադարձաւ իր հին երկիրը։ Իր Die Ruine des Orient. Türkische Städtebilder 1919 գիրքին « Erzerum » գլուխին մէջ մանրամասն կը խօսի Հայոց մասին 149—150 էջերուն վրայ Հայր Կոմիտասին մասին հետեւեալը կը գրէ.—

« Ինչպէս նաեւ հայկական երաժշտութիւնը ոչ միայն հետաքրքրական է, այլ եւ կը ներկայացնէ անհո՜ւն գեղեցկութիւն։ Կ. Պոլսոյ մէջ ինծ համար բախտաւորութիւն մըն էր հայկական երաժշտութեան վարպետի մը հետ երգել ու նուագել եւ այդ անձն էր աշնուահաճոյ, խելացի եւ մեծահանճար Հայր Կոմիտասը — ո՛վ գիտէ ինչ եղած է ան —։ Այդ առթիւ ես կրցայ զննական խոր հայեացք մը նետել մանաւանդ խիստ կատարելագործուած հայկական ձայնական երաժշտութեան վրայ. հոն կան իրական գանձեր՝ Եւրոպայի համար անծանօթ։ Բայց մեր հասարակութիւնը ստիպուած է այժմ թուրք զինուորական նուագախումբի մը խնդկատակօրէն խաթարած Վակներեան երաժշտութեամբ զբօսնուլ, եւ որովհետեւ Հայերը Թուրքերուն բարեկամները չեն — ըստ մեզի, անոնք չեն կարող նաեւ լաւ երաժշտութիւն ունենալ —։

« Շատ հաւանական է իմ թելադրութիւնս պարարտ հողի մը վրայ իյնայ, այն իմաստով որ անոնք կարենան անգամ մը հայկական եկեղեցական երաժշտութիւնը գերման եկեղեցիի մը կամ երաժշտասրահի մը մէջ գերման երաժշտասէրներուն ներկայացնել։ Այն ատեն գերման երգչախումբերը պիտի տեսնեն թէ Հայերը երգեցողութեան մէջ ի՜նչ վերջին աստիճանի խստապահանջութիւն ցոյց կուտան A. Capellaի։ Այս բանծիս վրայ կ'աւելցնեմ նաեւ ան որ ես աշխարհի ոչ մէկ երգչախումբի մը կողմէն ամենադժուարին բաները այնքա՜ն մաքուր եւ յստակ երգելը լսած եմ որքան լսեցի Հայր Կոմիտասի եւ իր երգչախումբին կողմէն »։

Օ. Գ.

ՆԿԱՐԻՉ ՏԻՐԱՆԻ (Սիստճեան) նկարահանդէսը, Galerie Bosc, 53 rue de la Boétie, Paris (8)? Ամէն օր ժամը 9—12եւ կէսօրէ վերջ ժամը 14էն 16ը, բացի կիրակի եւ Տօն օրերէ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ (Հայագիտական ուսումնաթերթ), 1940 թիւ 1—6, (Յունուար - Յունիս) 1941 թիւ 6, 1942 թիւ 1—6, 1942 թիւ 7—12 (Յուլիս Դեկտ.), 1943 թիւ 1—12 (Յունուար - Դեկտ.), 1944 թիւ 1—12 (Յունուար - Դեկտ.), բոլոր թիւերն ալ պատմական, բանասիրական բազմակողմանի բովանդակութեամբ։ Հասցէ.— Mechitaristengasse 4, Wien VII (Autriche)։

ԱՅՆՊԷՍ՝ ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԻՐԵՆՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱՅԻ ԱՆՏԻՊ ՆՕԹԵՐԷՆ)

Գնդապետ Կրիասովի խօսքերը մղած են ենթակա՛ նոր կեղծ տիպութիւն մը ցոյց տալու, ու յայտնած են՝ թէ ջղային խուզով մըն էլ պարկապէս իրենց ժպիտը։ Ոչ ոք խաբուած է, սակայն, անոնց այս արդարացումի կերպէն։

Ալաճայի հրամանատարութեան մէջ ծառայող հայ մը հետեւեալ հաստատումը ըրած է, Փետրուար 27ի խժդժութեանց մասին, տալով միակ վկայութիւն մը։ — «Հայերը անմարդկային վերաբերում կ'ունենային բնակչութեան հանդէպ։ Թուրք կին մը սպանելէ վերջ, անոր սիրտը հանեցին ու զամեցին պատին»։

ՄԵԾ ՋԱՐԴԸ.—

Էրզրումի մեծ ջարդը սկսաւ Փետրուար 7ին։ Հայ թնդանօթաձիգ ուժերը փողոցներու մէջ 270 հոգի ձերբակալած էին, մերկացուցած էին բոլորն ալ եւ բաղնիք մը առաջնորդելով, գործած էին ամենամեծ վայրագութիւնները։ Գերմարդկային ճիգերով, այս դժբախտներէն հարիւր հոգիի կեանքը միայն կարելի եղած է փրկել։ Միւսներն ալ, իբրեւ թէ զինուորներու կողմէ «պատուած» են։ Այս վատ նախաձեռնութիւններուն մէջ, թնդանօթաձիգ ուժերուն խառնուած էր նաեւ Քայսերական անուն հայ հետեւակազօրաց տանապետ մը։ («Կայսերական»(!) եւ... հա՛յ, Ա. Ա.)։ Նոյն օրը, փողոցներու մէջ սպաննուած էին բազմաթիւ Թուրքեր։ Փետրուար 12ին Հայերը՝ Էրզրումի կայարանին մէջ սպաննած էին անմեղ եւ անզէն տասը հոգիներ եւ փախուստը սպառնացած էին ռուս սպաներու, որոնք կ'ուզէին միջամտել եւ պաշտպանել խեղճերը։

Այս միջոցներուն բանտարկած էի Հայ մը, (յիշեցնենք՝ որ այս բոլորը պատմողը Օտիշելձէն է, Ա. Ա.), որ՝ առանց ոեւէ իրաւացի պատճառի, Թուրք մը սպաննած էր։

Ընդհ. հրամանատարը կ'ուզէր, որ յանցաւորը ենթարկուի Զին. Ատեանի վճիռին։ Հին օրէնքներու համաձայն, ոճրագործ ոեւէ զինուոր մահուան պէտք է դատապարտուէր։ Հայ սպայ մը այս ուղղութեամբ հետեւեալ տեղեկութիւնը կուտայ զինուորին.

— «Գործած ոճիրիդ համար պիտի կախեն քեզ»։

Հայ զինուորը բարկութեամբ ոտքի կ'ելլէ ու կը պոռայ.

— « Տեսնուած ու լսուա՞ծ բան է, որ Հայ մը սպաննուի Թուրքի մը համար»։

Հայերը Էրզրումի մէջ մոխիրի վերածեցին Թրքական շուկան։ Փետրուար 16ին կը բռնկեցնեն Թէփէ-Քէօյի այր, կին եւ տղայ, բոլոր Թուրքերը։ Երբ իմացայ, թէ նոյն օրը Էրզրում հասած է Անդրանիկ ու պարտականութիւն տրուած է լման վերահաստատել կարգն ու կանոնը Էրզրումի մէջ, դիմեցի իրեն, եւ խնդրեցի որ այդպէս սպառիչ անօրինէ ոճրի հեղինակներուն։ Զգաստահեցաւ, սակայն, որ խնդրանքներէս ոեւէ մէկը նկատի առնուի։

Անդրանիկ խոստացաւ վերահաստատել կարգկանոնը՝ թնդանօթաձիգ սպաներու ակումբին մէջ։ Եւ սակայն, Կովկասեան կառավարութեան կողմէ ղրկուած Տոքթ. Սովրիեւ (Զաւրիեւ?) թէ Անդրանիկ, չյաջողեցան կազմակերպել տրուած խոստումները։ Ազդեցութիւնն այն եղաւ միայն, որ քաղաքին մէջ մեղմացան ի գործ դրուած բռնութիւնները։ Հանդարտութիւն կը տիրէր բոլոր այն գիւղերուն մէջ, ուր բնակչութիւնը բնաջնջուած էր բոլորովին։

Երբ լուր հասաւ, թէ թրքական ուժերը մօտ են Իլիճէի, Էրզրումի մէջ վերսկսաւ Թուրքերու ձերբակալութիւնը։ Մանաւանդ Փետրուար 25 եւ 26ին, շատ աւելի խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան։ Փետրուարի 26էն 27 լուսցող գիշերը Հայերը յաջողեցան խաբել դարձեալ ռուս սպաները եւ նոր ջարդ մը կազմակերպել։ Բայց երբ տեղեկացան թէ թուրք զինուորները կը հասնին, ձգեցին ու փախան։ Այս ջարդը պատահական ջարդ մը չէր,— կանխամտածուած ու պատրաստուած էր։ Մինչեւ այդ օրը ձերբակալուած բոլոր Թուրքերը հաւաքեցին ու բոլորը մէկանց սպաննեցին։

Հայերը մասնաւոր հպարտութեամբ կը յիշէին, թէ այդ գիշեր կոտորուող Թուրքերու թիւը կը յանգէր 3000ի։ Քաղաքին պաշտպանութեան սահմանուած Հայերը այնքան քիչ էին, որ 1500 հոգիէ եւ երկու թնդանօթէ բաղկացեալ թրքական ուժերու առջեւէն սրբուեցան ու անհետացան յանկարծ։ Այսուհանդերձ, վաղօրէն սպաննուած Թուրքերու քանակը շատ մեծ թիւերու կը հասնէր։

Եթէ հայ վաշտի ու մտաւորական շրջանակները փափաքէին, ի վիճակի էին արգիլել հանդիսանալու բոլոր խժդժութիւններուն։ Ահա թէ ինչու, անկարելիութեան մը պիտի չըլլար եզրակացնել թէ՝ կազմակերպուած ջարդերուն մէջ մեծագոյն պատասխանատուութիւնը կ'իյնար անոնց վրայ։ Ժողովրդական լայն զանգուածները տարացի կերպով կը հպատակէին ղեկավարներու հրահանգներուն։ Իմ ուժերս, որոնք բոլորն ալ Հայերէ բաղկացած էին եւ ռուս սպաներու հրամանատարութեան տակ կը գտնուէին, երբեք եւ ոեւէ առեն չհամարձակեցան հրապարակային թալանի ձեռնարկել։ Ջարդերու գիշերը, հրամանիս ենթակայ հայ զօրաբաժինները ոեւէ փորձ չըրին սպաննելու նոյնիսկ քիւրտ ու թուրք ծիապաններ, որոնք անբաղդատելիօրէն մեծ բազմութիւն մը կը կազմէին։

Անշուշտ չեմ բսել թէ բոլոր հայ մեծամեծնե-

մը դեր ունեցան այս ահաւոր ոճիրներու մէջ: Ներհամ վկայել, ընդհակառակն, թէ շատ շատեր նղովք միայն կարդացին ոճրագործներու հասցէին: Բայց շատ շատեր ալ ոչ միայն հովանաւորեցին ջարդարարները, այլեւ քաջալերեցին զիրենք՝ իրենց վատ արարքներուն մէջ:

Ջարդերու կողմնակից մեծամասնութիւնը պատրաստած էր սեւ ցանկեր ու անոնց մէջ կ'արձանագրէր անունները բոլոր այն ազնիւ Հայերուն, որոնք կը թելադրէին վերջ տալ անմարդկային չարչարանքներուն եւ հաւաքական սպանութեանց: Կար դասակարգ մըն ալ, որ երեւութապէս դէմ էր ձեռք առնուած միջոցներուն, բայց յարգի տակէ ուժ կուտար ջարդերու կազմակերպիչներուն:

Բոլոր մեղադրանքներուն դէմ, Հայերը կը դիմէին ինքնարդարացման հետեւեալ խօսքերուն.— «Դուք Թուսեր էք ու չէք կրնար ըմբռնել Հայերու կաղափարաբանութիւնները»: Եւ կամ՝ «Թուրքերը ինչո՞վ աւելի մարդկային եղան Հայերու հանդէպ, մեր ըրածը վրիժառութիւն մըն է միայն»:

(Վերջ) ԱՐՄԷՆ ԱՄԱՏԵԱՆ

ձեռքը մնացած են 1945 Մարտ 9ի ճափոնական արշաւանքին օրերէն:

Քոչինչինի մէջ ալ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուեցան: Թուլոնէն ֆրանսական յածանաւ մը ճամբայ ելաւ դէպի Սայկոն, օգնական ուժերով: Հօ Շի Մին, Հնդկաչինի Հանրապետութեան Նախագահը յայտարարութիւն մը հրատարակեց որով կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի գաղթային մեթոտներն են որ տեղի տուին այս պատերազմին: «Անոնք ձերբակալութիւններ կը կատարեն եւ ահուսարսափ կը տարածեն հիւսիսային եւ հարաւային Հնդկաչինի մէջ, զրահապատ կառքեր կը գործածեն, ռումբեր կ'արձակեն կիներու եւ մանուկներու վրայ: Մենք կը նախընտրենք մեռնիլ քան թէ գերի մնալ: Կռիւը շատ երկար պիտի տեւէ, բայց մենք վստահ ենք թէ 20 միլիոն Վիէթ-Նամցիներ ի վերջոյ պիտի յաղթեն 100.000 յետադիմականներու: Սրբազան պարտականութիւն է պաշտպանել հայրենիքը»:

Տուրքը կը ծանրանայ

Ազգ. ժողովը հինգ օր անընդհատ, գիշեր ցերեկ նիստ գումարելով, վաւերացուց 1947ի առաջին եռամսեակին քաղաքային վարկերը, որոնց գումարը կը հասնի 91 միլիառ 368 միլիոն ֆր.ի: Միեւնոյն ատեն քուէարկեց զինուորական վարկերը, 41 միլիառ ֆրանք, առանց որ եւ է կրճատումի, ինչպէս նաեւ վերաշինութեան վարկերը, 35 միլիառ: Ելմտական նախարարը ջերմ կուսակից էր կրճատելու զինուորական վարկերը, բայց յետաձգեց զայնեան, նկատի առնելով Հնդկաչինի կացութիւնը:

Առ այժմ ելմտացոյցը հաւասարակշռուած կը համարուի, գոնէ յառաջիկայ երեք ամիսներու համար, շնորհիւ զանազան կրճատումներու, 50000 պաշտօնեաներու արձակման, երկու նախարարութեանց բարձման, եւ մանաւանդ տուրքերու ծանրացման:

Գաղափար մը տալու համար տուրքերու ծանրութեան մասին, մասնագէտ մը կը հաշուէ թէ ամուսնացած եւ երկու զաւակի տէր քաղաքացի մը, որ տարին 600.000 ֆրանք կը շահի, 1947ին պիտի վճարէ 116.600 ֆրանք տուրք, փոխան այս տարուան 57.000 ֆրանքին: Եթէ իր եկամուտը 900.000 ֆրանք է, պիտի վճարէ 201.600 ֆրանք, փոխան 147.600ի:

Քուէարկուած օրէնքով, եկամուտի տուրքի սակն է 60 առ հարիւր, որ պիտի գանձուի հետեւեալ ձեւով.— 20 առ հարիւր տուրքի ենթակայ համարել 40.000էն 200.000 ֆր. եկամուտի համար: Օրինակ, եթէ բոլոր զեղչերը հաշուելով, ձեր եկամուտն է 100.000 ֆրանք, տուրքի ենթակայ 60.000 ֆրանքը պիտի պեղչուի 20 առ հարիւրի, այսինքն 12 հազար ֆրանքի որուն վրայ պիտի վճարէք 60 առ հարիւր, այսինքն 7200 ֆրանք: 50 առ հարիւր 200 հազարէն 500 հազար ֆրանքի համար: Օրինակ, եթէ ձեր յայտարարած տուրքը 300 հազար ֆրանք է, 7200 ֆրանք պիտի վճարէք առաջին մասին, 30 հազար ֆրանք՝ երկրորդին համար, ուրեմն համագումար 37.200 ֆրանք: (ԽՄԲ.— Մեր տնտեսական բաժնի աշխատակիցը պիտի լուսաբանէ այս բոլոր խնդիրները):

Վերաքննուած են նաեւ գործառնութեանց տուրքերը եւ «Թոֆէ»ները, որոնց շնորհիւ կը յուսան 10—20 միլիառ ֆր. ճարել: Աւելցած են աւետրական ճամբորդներու ինքնութեան թուղթի տուրքերը (100 ֆրանք փոխանակ 20ի), 15—50 ուրիշ ամէն տեսակ տոմսերու համար: Կրկնաուրիշ ամէն ... սակարանի գործառնութեանց պատկուած են ... , որոնցմէ հասոյթ կը նախատեսուի 900 միլիոն ֆրանք: Մասնաւորներ ան թելի (ռատիօ) համար պիտի վճարեն 500 ֆր. փոխան 300ի եւն.:

Ազգ. ժողովը քուէարկեց նաեւ հաւաքական պայմանագիրներու օրէնքը, ինչպէս պահանջած էր Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը:

ԱՆԳԼԻՈՅ արտաքին նախարարը, Պէվին, Նիւ Եորքէն, վերադարձին ձայնասփիւռ ճառ մը խօսելով՝ լաւատեսութեան յայտնեց միջազգային կա-

Մանուկներու Օրը

Կը տօնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերուն հետ միասին, Յունուար 2ին, հինգշաբթի օր ժամը 3.30-6, Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Փարիզի մասնաճիւղին անդամական ժողովը՝ այս հինգշաբթի ժամը 9ին Sociétés Savantes սրահը: Հայերէնի դասէն վերջ:

ԱՆԻԷՌ ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը Պուա Քոլոմպի կայարանին դէմի սրճարանը, այս հինգշաբթի ժամը 8.30ին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼ – ՊՈՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ 27 Դեկտ. ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՍԷՆ ԺԸՆԻ ԼԱՎԱԼԷՆ Տիկին Մառի Ղազարեան հազար ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՍ ընթացքին հայրենակիցներուս, ընկերներուս եւ բարեկամներուս ինծ հանդէպ ցոյց տուած համակրանքին եւ գուրգուրանքին խորապէս զգածուած, բոլորին կը յայտնեմ իմ ջերմ շնորհակալութիւններս:

Երուանդ Յարութիւնեան

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԵՐԺԻՆ ԹԷՎԷՔԷԼԵԱՆ, Օր. Յասմիկ Թէվէքէլեան, Տիկին Ծնունդ Պետրոսեան, Օր. Ժաքլին Պետրոսեան եւ պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին Պ. ԻՍՐԱՅԷԼ ԹԷՎԷՔԷԼԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՀԱՆԴԷՍ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մանուկներու օրուան առթիւ

Կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէն, այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ: Պզտիկներու կողմէն կը ներկայացուի «Երեք Քաջերը» եւ «Միամոլը»: Գեղջկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ: Կաղանդ պապան, մասնաւոր ուտելիքներ պիտի բաշխէ բոլոր պզտիկներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Տէր եւ Տիկին Առաքել Թաթուլեան ցաւակցութիւն կը յայտնեն Փոստոյեան ընտանիքին Պ. ԽՈՐԷՆ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆի արկածալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի 500 ֆրանք կը նուիրեն Խանէ Սիմոնեանի եւ 250ական ֆրանք Կարմիր եւ Կապոյտ Խաչերուն: Սասնայ «Յառաջ»էն:

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԵՂԻՍԱԲԷԹ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆ եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որ անձամբ, նամակով, ծաղկեպսակով եւ հանրային հաստատութեանց նուիրատուութիւնով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ԽՈՐԷՆ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆի մահուան առթիւ:

ցութեան եւ Զօրս Մեծերու գործակցութեան մասին: «Շատ փորձութիւններու ենթակայ էր Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովը, բայց եւ այնպէս համբերութիւնը յաղթեց: Ես բացարձակապէս համոզուած եմ թէ համաձայնութիւնը հետզհետէ պիտի ընդարձակուի: «Մենք պէտք է այնպիսի քաղաքական պայմաններ ստեղծենք որ այլեւս պէտք չմնայ սպառազինութեանց, մարդկութիւնը պիտի ազատենք երկիւղէն եւ թոյլ պիտի տանք որ բոլոր ժողովուրդները օգտուին աշխարհի բնական հարստութիւններէն»: Յետոյ անցնելով գերմանական հարցին, որ պիտի քննուի Մոսկուայի մէջ, Մարտ 10ին, Պէվին յայտարարեց.— «Պէտք է զգուշանանք Եւրոպայի կեդրոնին մէջ հաստատել խոր-վիհայ մը ուր պիտի կծկուէր միջակ եւ ստվահար բանւորութիւն մը: Միեւնոյն ատեն պէտք չէ թոյլ տանք որ Գերմանիան սպառնալիք մը դառնայ Դաշնակիցներուն համար որոնք հարկադրուեցան երկու անգամ կռուիլ 25 տարուան մէջ»:

ՃԱՓՈՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ մասին հասած վերջին տեղեկութիւնները կ'ըսեն թէ մեռած են 1171 հոգի, վիրաւորուած՝ 1035, անպատսպար կմնան հարիւր հազար բնակիչներ: Քանդուած կամ վնասուած են 40 000 տուներ:

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ «մանր» Նացիներ ընդհ. ներում պիտի ստանան Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին մէջ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ուժգին ծանուցագիր մը ուղղեց Անգլիոյ, գանգատելով թէ չէ յարգած իր յանձնառութիւնները, հակառակ Եալթայի եւ Փոցտամի պայմանագիրներուն եւ թէ իրաւունք չունի ուրիշներուն միջամտելու իր պարտաւորութիւններուն:

ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐ ԿԱՆ որոնք պարտք ունին երկար ատենէ ի վեր:

Կը խնդրենք մասնաւոր նամակի չսպասել եւ հաշիւները փակել մինչեւ տարեգլուխ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ Երիտասարդաց Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը իր առաջին երիտասարդական հաւաքոյթը (surprise Party) պիտի ունենայ 25 Դեկտեմբերին, ժամը 3ին 84 rue de Grenelle:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ, շաբաթ երեկոյ, 28 Դեկտ. ժամը 8էն մինչեւ լոյս, 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy: Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ եւ պիւֆէ: Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է:

Ս. ՍՏԵՓԱՆՆՈՍԻ տօնին առթիւ՝ Դեկտեմբեր 25ին Դշ. օր տեղի պիտի ունենայ Ս. Պատարագ, Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն Նիկոմիդիոյ վաստակաւոր առաջնորդ Ստեփաննոս արք. Յովակիմեանի յիշատակին:

Այրի Տիկին Հայկանուշ Փուշիճեան եւ չորս զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գօնտրաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շմաւոնեան, Տէր եւ Տիկին Տինկճեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Անանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, եւ ազգականին՝

Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՓՈՒՇԻՃԵԱՆի

(75 տարեկան, Զերմուկցի)

որ մեռաւ Փարիզ Hôpital St. Antoine: Թաղումը պիտի կատարուի հինգշաբթի ժամը 9ին, եւ մարմինը պիտի փոխադրուի Thiaisի գերեզմանատունը:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս նկատել իբր այդ:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 —
R. C. Seine 376.286
Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
17, Rue Damesme — PARIS (13e)
Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Vendredi 27 Décembre 1946 Ուրբաթ 27 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4889. Նոր շրջանի թիւ 528 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՒՍ, ՏԺԳՈՅՆ...

Ահաւասիկ տարի մը եւս տժգոյն եւ միօրինակ։ Եթէ չհաշուենք մէկ-երկու կազդուրիչ պարագաներ եւ ժամանակակից պատմութեան ամենամեծ դէպքը,— Հայրենադարձ ։

Տժգոյն անոր համար որ, Հայկական Դատը մնաց անլոյծ։

Առաջին Մեծ Պատերազմի զինադադարէն ի վեր, ոչ մէկ ատեն այսքան ճիգ թափուած էր, արժեցնելու համար մեր պահանջները։ Թէեւ թեւերու բաժնուած, բայց եւ այնպէս համազգային էր շարժումը։

Աշխարհի ամէնէն հեռաւոր կէտին վրայ իսկ, չմնաց հայկական համրանք մը որ ձայն չբարձրացնէր յանուն տարրական արդարութեան։ Հեռագիրներ, ուղերձներ, յուշագիրներ, դրքոյկներ, ժողովներ ազգային թէ միջազգային,— լման մէկ տարի իրար հրմշտկեցին այս բոլորը։ Պահանջները ձեւակերպուեցան յաղթականներու լեզուներով։ Զարնուեցան բոլոր դուռները,— Մոսկուա, Լոնտոն, Ուաշինկթըն, Փարիզ։ Մինչեւ անգամ չինականը։ (Հինգերորդ Մեծ)։

Զանց չառնուեցաւ որ եւ է միջազգային ժողով, Սան Ֆրանչիսկոյէն մինչեւ Փարիզ եւ ապա Նիւ Եորք,— յիշելու համար միայն գլխաւորները։

Եւ սակայն, կը սպասենք տակաւին...

Ստիպուած ենք սպասել, մինչեւ որ մարդիկ յաջողին լուծել, քակել ուրիշ ահաւոր թնճուկներ։ Մինչեւ որ կարգը մեզի գայ ։

Ինչպէս ամենօրեայ կեանքի մէջ, քաղաքական-դիւանագիտական ճակատին վրայ եւս ժողովուրդները հարկադրուած են կարգի սպասել ։ Օրուան բառով՝ «պոչ կապել»։

Հարիւրապատիկ աւելի մեծ ժողովուրդներ մատնուած են նոյն անտանելի կացութեան,— սպասել եւ յուսալ ։

Սպասել եւ յուսալ ոչ թէ յօրանջելով, հառաչելով, բազկատարած աղօթելով կամ անէծքներ տեղալով, այլ գործելով անընդհատ եւ անվհատ։ Ցարատեւօրէն արծարծելով, տարածելով, հետապնդելով մեր արիւնազանգ եւ արդար Դատը։

1945 Մայիս 7ին է որ, Նիւ Եորքի մէջ կազմուած յանձնախումբ մը, Հայկ. Դատի Կոմիտէ — այն որ Դաշնակցական կը կոչուի — առաջին անգամ Սան Ֆրանչիսկոյի խորհրդաժողովին ներկայացուց կուռ յուշագիր մը։ Պահա՞նջը,— Ներկայ Հայաստանին կցել Թրքահայ հողերը, համաձայն Ուիլսընի գծած սահմաններուն։

Ուրիշներ աւելորդ, մինչեւ անգամ վնասակար կը գտնէին այս ձեռնարկը։ Բայց, ամիս մը չանցած, 1945 Յունիս 4ին իրենց կարգին կը զարնէին նոյն դուռները, նոյն պահանջները դնելով ։

Երկրորդ յուշագրին «առաւելութիւնն» այն էր որ կը փայլէր Թշուա՜ռ անգլերէնով եւ «հայրենասիրական» ելոյթով մը,— փաշական ներկայացնել Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, յիսուն ազգերու առջեւ ...

Նոյն օրերուն ուրիշ յուշագիր մը կ'ուղղուէր Հինգ Մեծերուն, Փարիզէն, նախաձեռնութեամբ Գաղթ. Խորհուրդի եւ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի նախագահներուն։

Մնացեալը գիտէք։ Քննացողները արթնցան։ Փարիզի մէջ ալ հապճեպով կազմուեցաւ Թրքահայ Դատի Յանձնաժողով մը։ Լոնտոնի մէջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը փութաց ղրկել երկու յուշագիրներ, յանուն կուսակցութեան։ Եւ շարժումը ծաւալեցաւ ամէն ուղղութեամբ։ Մինչեւ յետին գաղութը։

Այստեղ՝ մէկ տարուան աշխատանքին պատկերը չէ որ պիտի գծենք։ Ուզեցինք պարզապէս արձանագրել ամէնէն մխիթարական իրողութիւնը,— բոլոր ձայները միացած էին մէկ բանաձեւի վրայ։ Այն ինչ որ յիշեցինք արդէն ։

Անշուշտ միեւնոյն բանաձեւը պիտի մնայ ուղեցոյց՝ 1947ին ալ, բոլոր անոնց համար որ գործելու կամք եւ ուժ ունին։

Ինչ անակնկալներ ալ վերապահուած ըլլան, կէս ճամբան պիտի չմնանք։ Միացեալ ճակատ՝ բառոյապէս։ Միշտ պատրաստ՝ նիւթական տեսակէտով։ (Յիշեցնէ՞նք թէ Հայկ. Դատի անունով հաւաքուած բոլոր գումարները պէտք է մնան ԲԱՑԱՐՁԱԿԱՊԷՍ ԱՆՁԵՌՆՄԽԵԼԻ։ Ներելի չէ նոյնիսկ որ եւ է փոխառութիւն կամ վարկ՝ որեւէ անունով)։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՀԱՐՑՆԵՆ, ԲԱՑՑ ...

Բարեկամ, ընթերցող, դէմդ ելլողը կը հարցնէ — Ինչո՞ւ բան մը չգրուեցաւ թերթին մէջ Կոմիտաս վարդապետի ծննդեան 75ամեակին առթիւ տրուած համերգի մասին,— Ինչո՞ւ ասկէ առաջ ալ բան մը չգրեցիք Հայկանոյշ Թորոսեանին երգահանդէսին մասին։

Պիտի պատասխանես, պիտի բացատրես մէկին միւսին թէ դժուար է գտնել երաժշտական քննադատ մը որ ընդհանուր տպաւորութենէ զատ բան մը կարենար ըսել ։

Վերջը վերջը միօրինակ կը դառնայ քանի տարի նոյն բաները կրկնել այս կամ այն երգչուհիին, երգիչին, երգահանդէսին թողած տպաւորութեան, խլած ծափերուն, ստացած փունջերուն մասին։

Մէկը չեղաւ, «հասկցողներէն» որ իր ստորագրութեան տակ, անվերապահ երկու տող գրէր, գնահատական կամ քննադատական, ուր կարենայիր բուն արուեստին նուիրուած, լուրջ մտածում մը գտնել ։

Մի ըսէք թէ չունինք։ Ճիշդ է, քիչ են, բայց կան ջութակէ, դաշնակէ, երգէ կամ նուագախումբէ հասկցող, իրենց կարգին տրված եւ ճիշդն ու սխալը, դէշն ու աղէկը զանազանել գիտցողներ, սակայն, ամէնքն ալ կը վարանին իրենց գիտցածը գրի առնել եւ տակն ալ ստորագրել ։

Մանաւանդ հիմա մարդիկ առ հասարակ կը խուսափին, «դէշ մարդ չըլլալու» մտավախութեամբ։ «Ինչո՞ւս պէտքը» ի պատուի է առաւել քան երբեք ։

Ըստ իս բանի չի ծառայեր այդ «զգուշութիւնը», ոչ միայն կը տուժէ մեր մշակոյթը այդպիսի նկատումներէ, այլեւ կը տուժէ հանրային բարոյականը, որ մազի մը թելով կախուած է արդէն գաղթաշխարհի այսպէս կոչուած մտքի մշակներու մեծամասնութեան լամբակէն։ Մշակնե՜ր, — որոնք քաղաքականութիւն խաղալով խաղալով, սկսած են իրենց պուտ մը խելքին հետ ալ խաղալ։

ՍՕՍԻ

Աւելի ուշադրութիւն ներգաղթողներուն

ԽՄԲ.— «Սովետական Հայաստան»ի Նոյ. 17ի թիւէն կ'արտագրենք հետեւեալ տեղեկութիւնը, իրենց հայերէնով .—

« Հայաստանի Կ (բ) Պ. Կենտկոմը քննարկեց Երեւանի Քաղտրվետի գործկոմի Մեխանիկական գործարանում աշխատող արտասահմանից վերադարձած Հայերի աշխատանքային ու կենցաղային վիճակի վերաբերեալ յայտարարութիւնը ։

Պարզուեց որ գործարանի դիրեկտոր նամկ (բ) Պի անդամ Վ. Գիգորեանը անհրաժեշտ պայմաններ չի ստեղծել ժամանակների նորմալ աշխատանքի համար, չի ապահովել նոր իրեր թողարկող ցեխի ժամանակին կազմակերպումը որտեղ պէտք է աշխատէին վերադարձած Հայերը, ինչպէս նաեւ կոպիտ, անհոգի վերաբերմունք է ցուցաբերել նոր ժամանած բանուորների նկատմամբ։

Հայաստանի Կ (բ) Պ. Կենդկոմը աշխատանքից հանեց գործարանի դիրեկտոր ընկեր Վ. Գրիգորեանին եւ նրան նկատողութիւն յայտարարեց արտասահմանից վերադարձած Հայերին ամէն կերպ օգնութիւն ցոյց տալու վերաբերեալ պարտիայի ու կառավարութեան որոշումները չկատարելու համար ։

Հայաստանի Կ (բ) Պ. Կենդկոմը մի շարք կոնկրետ միջոցառումներ ձեռնարկեց գործարանում յայտաբերուած թերութիւնները վերացնելու համար »։

ՑՈՒՐՏԸ ՄԵՂՄԱՑԱՒ Փարիզի մէջ եւ կը կարծուի թէ աւելի պիտի մեղմանայ։ Ձմեռը նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուի դաւառի, մասնաւորապէս լեռնային շրջաններուն մէջ։ Կրընոպլէն կը հաղորդեն թէ գայլեր երեւցած են շրջակայ գիւղերու մէջ ։

ԻՐԱՆԻ կառավարութիւնը օրէնք մը հրատարակեց որով պարտաւորիչ կրթութիւն կը հաստատուի, 7 եւ 11 տարեկանէն սկսեալ ։

Չորրորդ Հանրապետութիւն սկսաւ Դեկ. 24ին

Երեքշաբթի օր, 24 Դեկտեմբեր տեղի ունեցաւ նորահաստատ Հանրապետութեան Խորհուրդին բացումը, Լիւքսէմպուրկի պալատին մէջ (նախկին Ծերակոյտ)։ Ասով կը սկսի Չորրորդ Հանրապետութեան Սահմանադրութեան գործադրութիւնը։ Ազգ. ժողովը եւ այս Խորհուրդը կը կազմեն Ֆրանսայի նոր խորհրդարանը ։

Նիստին կը նախագահէր Պ. Կաշէ, Օրանի ներկայացուցիչը, իբրեւ երիցագոյն անդամ (80 տարեկան է)։ Ըլլալով նախկին ծերակուտական, Պ. Կաշէ գնահատեց անոր կատարած դերը 65 տարուան ընթացքին, երեսփ. ժողովին հետ։ «Քանի քանի անգամներ, Գ. Հանրապետութեան ամէնէն ծանր տագնապներուն ատեն, ծերակոյտը գիտցաւ օգնութեան հասնիլ, փրկելու համար վտանգուած նաւը։ Դ. Հանրապետութեան Խորհուրդը ծուռ շարժած պիտի չըլլայ, եթէ յիշէ անցեալին դասերը։ Այս նոր ժողովը պէտք է օգտակար դեր կատարէ իր խորհուրդներուն եւ խորհրդածութեան հեղինակութիւնը բերելով Ազգ. ժողովին։ Խորհրդականի այդ դերը կը համապատասխանէ խորունկ եւ մարդկային պէտքի մը »։

Նախագահը օրինակներ յիշելով հին Աթէնքի պատմութենէն, երբ Դեմոսթենէս մը, Պերիկլէս մը այնքան փրկարար դեր կը կատարէին, եզրակացուց.— «Եթէ կ'ուզենք ոչ թէ դառնալ միայն ցոլացիկ հայելի մը, այլ իրապէս խորհրդածութեան ժողով մը, պարտինք յաճախ բարձրանալ, բանականութեան պայծառութեան, անոր գերիշխան անշահախնդրութեան,առժամապէս լռեցնելով մեր կուսակցական նախասիրութիւնները » ։

Վերջացնելէ առաջ, մեծարանք մը ուղղեց զօր. տը Կոլի եւ Դիմադրական ճակատի ռազմիկներուն, ապա Հնդկաչինի զինուորներուն։ Այս վերջին յայտարարութեան վրայ, աջակողմեան ժողովականները ոտքի ելան, նոյն հրաւէրը ուղղելով համայնավարներուն, որոնք պահ մը վարանելէ վերջ, կանգնեցան ։

★ Հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը պիտի կատարուի յունուար 16ին։ Ամէնէն հաւանական թեկնածուն կը համարուի Վէնսան Օրիոլ, Ազգ. ժողովին նախագահը (ընկերվարական, 62 տարեկան)։

Կռիւները կը շարունակուին Հնդկաչինի մէջ

Հինգ օր անընդհատ կռուելէ վերջ, Ֆրանսական հրասայլերը եւ զինուորները յաջողեցան վերջնապէս գրաւել Թոնքինի մայրաքաղաքը՝ Հանոյ։ Ֆրանսացի պահակները շէնքէ շէնք խոյացան, խորտակելու համար դիմադրութեան վերջին բոյները, մինչ հրասայլերը կը շրջէին ամայի փողոցներուն մէջ։ Հանոյի հարաւակողմը, Ֆրանսական զօրամասեր յառաջ կը խաղան դէպի Հիւէ, 300 մղոն հարաւ։ Հեռագիրը կ'ըսէ թէ Հնդկաչինի բանակին միացած Ճափոնցիներ անձնատուր կ'ըլլան, երբ ապստամբները կը նահանջեն։ Շատեր ալ սպաննուած են կռիւներու պահուն։ Կը կարծուի թէ ճափոնցի սպաներ օգնած են ամբոխները կազմակերպելու համար։ Ֆրանսական սպայակոյտին զեկոյցը կ'ըսէ թէ ապստամբները վարպետօրէն սարքուած ականներ եւ թակարդներ կը գործածէին։ Հանոյի հարաւակողմը, Նամ Տինի մէջ Ֆրանսացիները գրաւեցին քաղաքապետարանը, նամակատունը եւ ոստիկանատունը։ Մեծ հրդեհներ ծագեցան Աննամցիներու թաղերուն մէջ։

Զօր. Լըքլէռ Դշ. օր ճամբայ ելաւ դէպի Հնդկաչին։ Թերթերը կը գրեն թէ իրաւասութիւն ստացած է ուժգնօրէն գործելու։ Օգնական զօրք ճամբայ հանուած է հիւս. Ափրիկէէն, երկու վաշտ ալ օտար լեգէոնի զինուորներէն։

Ծովակալ տ'Արժանլիէօ, Հնդկաչինի Ֆրանսական մարզպանը, Ծնունդի առթիւ ճառ մը խօսեցաւ Սայկոնի մէջ, պարզելով Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը։ Ահաւասիկ հիմնական մասերը.— «Ֆրանս. կառավարութիւնը նախ եւ առաջ կ'ուզէ պատասխանատուութեան հրաւիրել Հանոյի կառավարութիւնը, բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ ազատօրէն կնքուած համաձայնութիւնները ուղղամտութեամբ գործադրելու համար։ Ֆրանսական կառավարութիւնը Հնդկաչինի ժողովուրդներու ներկայ վիճակին մէջ, տրամադիր չէ անոնց պայմանի եւ ամբողջական անկախութիւն շնորհելու »։

★ Պոնտոյի, Մուլէնի եւ Թուլուզի Հնդկաչինի գաղթականները ցոյցեր կատարեցին փողոցներու մէջ, պահանջելով անկախութիւն շնորհել, ետ կանչել ծովակալ տ'Արժանլիէօն եւ Ֆրանսական զօրքը։ Պոնտոյի ցոյցին կը մասնակցէին 1500 հոգի որոնք հրաւիրեցին նաւահանգիստի բանուորները զօրք եւ ռազմանիւթ չբեռցնել Հնդկաչինի համար ։

Սպայակոյտը կը հերքէ այն զրոյցները թէ 2300 Ֆրանսացիներ անձնատուր եղած են։— Հնդկաչինի Ֆրանսական զօրքին թիւը կը հաշուեն 82 հազար ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՄԷՆԻ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Միշդ քառասուն օր էր, որ Արմէն հիւսիսէն հարաւ՝ հարիւրաւոր քիլոմեթր ասատում մը ընելով, իր հայրենի գեղին՝ արեւին ու վճիտ օդին մօտաւորապէս նմանող անկիւն մը ինկած էր։

Ու օրերէ ի վեր կը թափառէր ան, արեգի ճամբաներուն ու դաշտերուն վրայ, հոգին խռովքով լեցուն ․․․։

Ժամերով կեցած այգիներու ու ճամբաներու եզերքը, կարօտով դիտած էր գեղական արդար, մաքուր ու յաւիտենական հողին աշխատանքները միամիտ, տաքուկ հոգիներով եւ տոհմիկ սովորութիւններով շինականներուն։

Երբ ինքը դէպի հարաւ եկաւ, արդէն այգեկութքը վերջացած էր գրեթէ։ Սակայն, քանի քանի անգամներ, այգեկութքէն ետքի աշխատանքները զմայլանքով դիտեց ու յուզումով վերյիշեց իրենց անցեալը ․․․։

Օր մը գնաց, կեցաւ ճակատը արեւին ու կրանակը ձիթենիի մը բունին՝ դիտեց որթատունկերու յարգուիլը, ուր տարէց երկու այգեպաններ անհաւատալի տոկունութեամբ, առանց իրենց մէջքերը շտկելու, շուրջ երկու հարիւր մեթր երկարութեամբ շարքը մէկ ծայրէ միւսը կը տանէին։

Ինքը կեցած ու կրթնած ձիթենիին, մտիկ տուած էր անոնց սուր մկրատներու արագ-արագ քըթքըթին, ջարդին, ինչպէս չերամները թթենու մատղաշ ու փափուկ տերեւներուն վրայ։

Արմէն, նոյնիսկ զրոյց ունեցած էր անոնց հետ։ Պատասխանած էր անոնց հարցումներուն, թէ՝ իրենք իրենց հայրենիքին մէջ, խաղող ուտելու առեն իրենց շրթունքները եւ մատները իրար կը փակչէին անոնց քաղցրութենէն։

Երկրորդ անգամ մը ուշադրութեամբ ու երկար դիտած էր ուրիշ աշխատանք մը, թէ՝ ինչպէս կը փետտէին ծերացած որթատունկերը։— Ձիակառք մը, երկու բարձր ու լայն-շրջանակ անիւներով, որուն լծակներէն դատ մնացեալ մասերը ամբողջութեամբ երկաթեղէն էին։ Մէկ կողքին վրայ «հողմաղացաձեւ» անիւ մը, բռնակներով։ Տակէն հաստ շղթայէ մը առկախ ժանիքաւոր երկու ճանկեր երկաթէ, որոնք որթին կոկորդը կը ճանկէին ու ամուր կը սեղմէին։ Եւ, ահա, հուժկու գեղջկուհին կը նետուէր հողմաղացաձեւ անիւին բռնակներուն վրայ, ուժեղ վար քաշելով ու դարձնելով անիւը։ Որթը քանի մը երկվայրկեանի մէջ արմատախիլ կ'ըլլար, ինչպէս բուռ մը խոտը եւ կամ թոյլ տունկ մը ձեռքով քաշուած հողէն։ Արմէն, երկար դիտեց ու մտածեց աշխատանքի դիւրութեան մասին․․․։

Երրորդ անգամ մը, անիկա դարձեալ հաճոյքով դիտած էր, թէ՝ ինչպէս կը հերկուէր այգին, ձի մը լծուած երկաթ ու թեթեւ արօրին։ Ան նոյնիսկ մօտեցած էր ու արօրը ձեռք առած, երիտասարդ լծվարին ըսելով․ «աշխատանքիդ լեզուէն կը հասկնամ, սակայն ձիուդ լեզուէն ոչ»․․․։ Ու վարժեցուցած էր երիտասարդ հերկուորը, որ ինքն ալ կրնար հերկել։

Չորրորդ անգամ մը մտած էր ձիթենեայ պարտէզները ու դիտած գեղջկուհիներու ձիթապտուղ քաղելը, ու դարձեալ զրոյց ունեցած անոնց հետ։

Ան նոյնիսկ, մէկէ աւելի անգամներ գնաց, բարձրացաւ մինչեւ հեռաւոր կաղնեթփուտ բլուրները, այցելեց հովիւներուն, ոչխարի, այծերու խումբերուն։

Մտերմաբար խօսեցաւ անոնց հետ։ Հարցուց թէ՝ ինչո՞ւ սրինգ չունէին։ Առանց սրինգի հովի՞ւ կ'ըլլար։ Պատմեց իրենց երկրի հովիւներու կեանքէն որ իրենն ալ եղած էր առեն մը․․․ ու հարցուց նաեւ թէ՝ ինչու փոխանակ խոշոր դամբռներու այդ պզտիկ շնիկները կը պահէին ու կը պտըտցնէին իրենց հետը ․․․։

Արմէն հովիւներէն բաժնուելէ ետք, քիչ անդին, հաստկէկ կաղնիի մը առած էր կռնակը ու նստած։

Նայեցաւ, դիտեց հորիզոնը ամբողջ՝ արեւելքէն արեւմուտք ու դէպի հարաւ։ Այգիներ, պարտէզներ, բանջարանոցներ ու թփուտ բլուրներ ու երբեմն ալ մայրիներր ցանցառ անտառներ, տուներ, տունե՛ր բռնած էին տարածութիւնը։

Տեղը արեգի էր ու արեւը դաղջ։ Կոպերը տաքցան ու խոնաւ սկսան։ Ակամայ, թարթիչները իրար եկան ու աչքերը խփուեցան։ Աչքերուն առջեւ կանանչ-կապոյտ շղարշներ փարատեցին, թօթուեցին, ու յանկարծ, Արմէն, ինքզինքը շատ հարազատ տեղ մը գտաւ․․․Աչքերը խուփ էին թէեւ, սակայն, ան այդպէս աւելի լաւ կը տեսնէր հիմա քան թէ բաց եղած առեն։ Անիկա անմիջապէս զգաց, որ հորիզոնը, ամբողջ տարածութիւնը քիչ առաջուանը չէր երբ աչքերը բաց էին։ Ան հիմակ կը գտնուէր իր այնքան կարօտցած ու տենչացած հայրենիքին մէջ, ու շատ բարձր լերան մը վրայ։ Սակայն, չէր կրնար որոշել, ճանչնալ, թէ՝ Մընձուրի՞ թէ Տաւրոսի գագաթներէն մէկուն վրայ էր այդ երջանիկ պահուն ։

Դարձեալ, երկար նայեցաւ, դիտեց հարազատ հորիզոնը։ Լեռնե՛ր, լեռնե՛ր հսկայ, երկար կըռնակներով ու ամանք անտառապատ։ Լեռնե՛ր, կոյտ կոյտ, դանդուած՝ դանդուածի վրայ դիզուած։ Հովիտներ՝ մէկը միւսին քղանցքին փարած, դարձդարձիկ։ Գետե՛ր՝ ամէն դի, ոլորապտոյտ կ'անցնէին, տեղ-տեղ երեւալով ու արեւին տակ փայլկլտալով արծաթի պէս ։

Կատարեալ լեռներու, հովիտներու ու գետերու օքանչելի աշխարհ մը։

Արմէն որքա՛ն ուրախ էր ու կը հրճուէր հոգիին խորունկէն ։

Թեւ մը ըրաւ ու բարձրացաւ այդ տեղէն, որպէս արծիւ մը ու իջաւ, այս անգամ Անտոքի գագաթը ։

Նայեցա՛ւ, նայեցա՛ւ մինչեւ որ աչքերը խոնաւցան ու արբազան Տարօնի Աշխարհը մշուշապատ դարձաւ աչուըներուն առջեւ․․․։ Թեթեւ ոստում մը ընելով բարձրացաւ ու գնաց կանգ առաւ, Աստղկայ փլփլկած ու հեթանոսաբոյր բերդին առջեւ, համբուրելով անոր հնամեայ քարերը, ծնկավար եկած ու երկիւղած ։

Շարունակեց ճամբան, Հանդիպեցաւ Վարագին։ ՆայեցաւԲզնունեացՄովուն ծիծղուն ու ծըփծըփուն։ Արմէնի սիրտը սկսաւ թրթռալ, թպրտալ կարօտեալի կուրծքին տակ։ Աչքերը բարձրացուց ու նետեց Նեմրութի, Բիւրակնի ու Սիփանայ սարերուն անհման։

Ինքզինքը այնքան թեթեւ կը զգար որ բազէի մը պէս սուրաց, կտրեց հեռաւոր տարածութիւնները մէկ ակնթարթի մէջ։ Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ՝ միայն քանի մը անգամ թեւ բացաւ ու ծալլեց եւ, ահա Հայոց Սրբազան լերան՝ Արարատի սպիտակ ու սառնապատ գագաթին վրայ Տապան շինեց ․․․։

Այնքա՛ն կարօտով, յուզումով ու մորմոքով երկար դիտեց չքնաղ Նայիրիին, Գեղարքունեաց լեռներուն ու պարերուն, իրենց անուշ ու կապուտակ ծովակին՝ երկինքի կտոր ։

Արագածի գագաթները աչուըներուն մէջ թաղուեցան, խեղդուեցան իրենց կանթեղներովը միասին։ Իրիկուն եղած էր։ Արեւը ի՞նչպէս՝ եւ ո՞ւրկէ դէպի մայրամուտ սահած էր՝ չէր կրցած զգալ։

Անզգալաբար գիշերը հասած ու մութը նստած էր ամէն կողմ։ Հիմակ, միայն իր առջեւ կ'երեւար յայն տարածութեամբ Աւան մը, իր բազմահազար ջահերովը վառ։ Արմէնի յիշողութիւնը ետ սահեցաւ ու ինկաւ մանկական աշխարհին մէջ։ Երեւցող Աւանը իր բազմահազար վառ ջահերովը իրեն յիշեցուց ու մտաբերել տուաւ իրենց գեղին Ծննդեան գիշերուան ժամը․․․, երբ ողջ գեղը իր մեծով ու պզտիկով հոն կ'ըլլային ու իրաքանչիւրին ձեռքը մէկական վառ մոմ՝ ու լոյսերու ծովի մը վերածած եկեղեցին։

Ճակատը դարձուց դէպի լուսաճաճանչ Աւանը։ Թեւերը բացաւ ու կանչեց թոքերուն ամբողջ ուժովը․

— Երեւա՜ն, Երեւա՜ն, դո՛ւն մեր ցեղին Նո՛ր Տապա՛ն․․․ ։

Ն․ ՇԻՆԱԿԱՆ

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ հակահրէական զգացումները Գերմանիոյ մէջ ոչ միայն չեն անհետացած կամ մեղմացած, այլ ընդհակառակն օրէ օր կը զօրանան։ Հրէաւէր համարուած Գերմանացիներ, մասնաւորաբար պետական պաշտօնեաներ, անստորագիր նամակներ կը ստանան, լեցուն մահուան սպառնալիքներով եւ անարգական բառերով։ Ասոնցմէ մէկն է Պերլինի ձայնասփիւռի կայանին վարիչը, որ Նացի վարչաձեւին կարգ մը մեղքերը թուելուն համար, ամէն օր կը ստանայ բազմաթիւ սպառնալից նամակներ, ուր կ'երեւան « Հրեայի ապառ լակոտ, դիակդ կտոր կտոր պիտի ընենք » եւ նման բառեր։

Այդ վարիչը կը պատմէ թէ գրողներ կան որոնց համաձայն Հիթլէր եթէ յաջողէր բնաջնջել Հրեաները, Գերմանիա պատերազմը պիտի չկորսնցնէր, եւ հարուստ ու երջանիկ պիտի ըլլար։ « Ան շատ մարդկային վերաբերում ցոյց տուաւ Հրեաներուն հանդէպ․ Նացի նոր վարչաձեւ մը Հիթլէրի չյաջողածը պիտի գործադրէ, բնաջնջելու համար հրէութիւնը »։ Նոյն աղբիւրին համաձայն Նացիականութիւնը արմատ ձգած է ժողովուրդին խաւերուն մէջ, երբեմն անգիտակցաբար, շնորհիւ տասներկու տարուան երկար քարոզութեանց։

Հրեաները կը գանգատին թէ գերման քաղաքապետական իշխանութիւնները լաւ վերաբերումցոյց չեն տար իրենց հանդէպ։ Հակառակ Նացիականութիւնը բառնալու օրէնքին, Պերլինի մէջ օրէնք մը չէ հրատարակուած տակաւին, որ վերադարձնէր Նացիներուն կողմէ բռնագրաւուած կամ գողցուած հրէական ստացուածքները։

Նացիականութենէն առաջ Պերլինի Հրեաներուն թիւը 186,000ի կը հասնէր․ անոնցմէ միայն չորս հազար վերադարձած են այսօր եւ ոչ մէկը կրցաւ իր տունը վերստանալ, յայտարարած է, Հրեայ հասարակութեան պետը։ Իր ըսածին համաձայն, Հրեաներն ալ սպառնալից նամակներ կը ստանան, ինչպէս նաեւ այն գերմանացի փաստաբանները, որոնք կը յանդգնին Հրեայի մը դատը պաշտպանել դատարանին մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայ ռազմիկներու

հերոսագործութիւնները

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ․— «Սովետական Հայաստան» ամսաթերթի Օգոստոս Սեպտեմբեր թիւէն․ մեր հայերէնով․

Ճափոնի դէմ մղուած վճռական ճակատամարտներու ժամանակ, հայ սպաներու եւ մարտիկներու կատարած սխրագործութիւնները, հայրենական պատերազմին փայլուն էջերէն մէկը կը կազմեն։ Այդ կռիւները վարող զօրավարներուն մէջ կային եօթը հայ զօրավարներ, որոնք յայտնի են ամբողջ Խ․ Միութեան ժողովուրդներուն։ Ասոնցմէ մէկն է Հեռաւոր Արեւելեան ռազմաճակատի հրետանիի հրամանատար, Խ․ Միութեան հերոս՝ զօր․ Միխայէլ Բարսեղովը, որ արդէն այդ համբաւին տիրացած էր 1939 — 40ին, Ֆինլանտայի կռիւներու ժամանակ։ Անոր հռչակը ալ աւելի տարածուեցաւ, մասնաւորաբար հայրենական պատերազմի ընթացքին, Մոսկուայի պաշտպանութեան ծանր կռիւներու օրերուն։ Բարսեղով պատուաւոր մասնակցութիւն ունեցաւ զօր․ Կուտերեանի հրասայլային բանակի ջախջախման գործին մէջ ։

Պատերազմի ամենածանր օրերուն, երբ Ճափոնցիները կըպատրաստուէին յարձակիլմերերկրի վրայ, զօր․ Բարսեղովը կը նշանակուի Հեռաւոր Արեւելեան ճակատի հրետանիի հրամանատար ։ Այնտեղ մեծ աշխատանք կը կատարէ կարմիր բանակի մարտունակութիւնը բարձրացնելու համար։ 1945 Օգոստոսին Մանչուրիայի եւ Քորէայի կռիւներուն կը յայտնաբերէ կոփուած հրամանատարի եւ ռազմագէտի փայլուն ընդունակութիւններ։ Կը վարձատրուի «Կուտուզովի» առաջին աստիճանի շքանշանով։

Հայ ժողովուրդը հպարտութեամբ կ'արտասանէ հրասայլային բանակի զին․ խորհուրդին անդամ զօրավար Հայկ Թումանեանի անունը։ Պատերազմի ամբողջ ընթացքին իր ռազմական տաղանդով, յայտնի դէմք մըն է ան։ Մասնակցած է Լէնինկրատի եւ Սթալինկրատի հերոսական պաշտպանութեան, իր կուրծքը զարդարուած է Լէնինի, «Սուվորովի» երկրորդ աստիճանի, «Կուտուզով»ի երկրորդ աստիճանի եւ «Կարմիր Դրօշ»ի շքանշաններով։ Առաջիններէն էր որ մտնելով Փորթ-Արթիւր, յաղթական դրօշը բարձրացուց քաղաքին եւ նաւահանգիստին վրայ ։

Հայ ժողովուրդի ուրիշ մէկ փառապանծ զաւակը զօր․ Անդրանիկ Ղազարեան, Խ․ Միութեան հերոս, որ ազատագրելով բազմաթիւ քաղաքներ ու հարիւրաւոր գիւղեր, Սթալինկրատէն հերոսական կռիւներով հասած է մինչեւ Քէօնիկսպերկ։ Անոր հրամանատարութեան տակ գործող զօրաբաժինը, 1945 Օգոստոս 9ին առտուն, առաջիններէն էր որ մտաւ Մանչուրիոյ սահմանը, անցաւ Ուսսուրի գետը եւ ճեղքեց Ճափոնցիներու խիստ ամրացած դիրքերը։ Կռուով հինգ հարիւր քիլոմեթր ճամբայ կտրած են եւ մասնակցած Միշան, Գիրին, Ցանցզի եւ Խարպին քաղաքներու գրաւման։

Թնդանօթային հրամանատար զօր․ Գէորգ Զայլալեան, որ զինուորական փայլուն գործողութիւններ է ղեկավարեր Արեւմտեան եւ Անդրկովկասեան ռազմադաշտերուն վրայ, վարձատրուածէ «Կարմիր Դրօշ»ի, հայրենական պատերազմի առաջին աստիճանի ու կարմիր աստղի շքանշաններով։

Ճափոնական ճակատին վրայ ցոյց տուած հմտութեան, քաջութեան եւ խիզախութեան համար Խ․ կառավարութիւնը զինքը վարձատրած էԿուտուզովի երկրորդ աստիճանի շքանշանով։

Զօր․ Տիմոֆէյ Տէոէօղլեան, անցնելով Ճափոնցիներու ամրացած գօտին, կը բարձրանայ Հինգանի մեծ լեռնագագաթը։ Անոր հեծելազօրքը կը գրաւէ Սոլուն, Վանեմար, Լինսի եւ ուրիշ քաղաքներ ։

Ճափոնական կռիւներուն նշանաւոր հանդիսացան նաեւ Անդրպայքեան ճակատի թողջապահական ծառայութեան պետ, զօր․ Աւետիք Բուրկազեան եւ արեւելեան երկրորդ ռազմաճակատի օդանաւային զօր․ Գրիգոր Տոյմաճեան ։

Արեւելքի կռիւներուն մասնակցած հայ հերոսներու մէջ կը գտնուին, բազմաթիւ գնդապետներ, փոխ-գնդապետներ, հազարապետներ, սպաներ եւ հարիւրաւոր մարտիկներ ։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին հրամանատարը ճառ մը խօսելով, բարեմաղթութիւններ ուղղեց գերման ժողովուրդին։ «Ջերմապէս կը մաղթեմ որ աշխարհի մէջ վերահաստատուի «ի մարդիկ հաճութիւն»։ Մենք, ամերիկեան գրաւման բանակի անդամներս եւ դուք, Գերմաններ, բոլորս ալ խաղաղութեան այս կամքը ունեցած ենք քրիստոնէական քաղաքակրթութեան սկիզբէն իսկ եւ կը կրկնենք զայն այս ժամանակաշրջանին »։

Նեղուցները բանալի Մօտ. Արեւելքի տնտեսութեան

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակից Հր. Ն. Թորոսեան հետեւեալ գրութիւնը հրատարակած է La Vie Françaiseի մէջ.—

Վոսփոր, Ոսկեղջիւր... մոգական անուններ, դիւթական բնավայր, հմայիչ դիրք: Պոլիս, հազարաւոր մզկիթներով՝ թագուհին Արեւելքի, բայց նաեւ եռուն նաւահանգիստը, ուր դարերէ ի վեր աշխարհի չորս կողմէն նաւեր, վաճառականներ ժամադրութիւն կուտան, փոխանակելու այլազան տեսակի արտադրութիւններ միջազգային մեծ շուկաներուն վրայ...

Մինչեւ իսկ Բարեյուսոյ հրուանդանին ծովային ճամբուն գիւտէն վերջ, Սուէզի ջրանցքին բացումէն վերջն ալ, Պոլիսը, երէկ Բիւզանդիոն, այսօր Իսթանպուլ, պահեց իր առանձնաշնորհները: Եւ պէտք եղաւ 1914ի պատերազմը, որպէսզի անոնք խնդրոյ առարկայ ըլլային:

Այն քանի մը հարիւր Ֆրանսացիները որոնք զօրաշարժի չէին ենթարկուած, եւ որոնք երիտասարդ Թուրքերու ճարպիկ եւ բացառիկ թոյլտուութեամբ, հակառակ իրենց պատերազմիկի հանգամանքին արտօնութիւն ունեցան Պոլիս մնալու առանց նեղութեան, մեզի հետ պէտք է յիշեն այս նաւահանգիստին այն ատենուան տխուր երեւոյթը:

Անկէ ի վեր Պոլիս չէ կրցած վերագտնել իր հին փառքը: Առեւտրական նոր հոսանքներուն, յետ-պատերազմեան հողային փոփոխութիւնները, քաղաքային պատերազմի հետեւանքով ռուսական առեւտուրին անհետացումը, Թուրքիոյ մայրաքաղաքին Անգարա փոխադրութիւնը, զայն տնտեսապէս ծիւրեցին:

Օսմանցիները 1356ին Տարտանէլը անցնելէ վերջ, Սուլթաններուն երազն էր Բիւզանդիոնը դրաւել: Երազ մը՝ զոր իրականացուց Մուհամմէտ Ֆաթիհ (յաղթողը) մէկ դար յետոյ: Անկէ վերջ Ռուսիան էր որ Պոլիսը անհրաժեշտ նկատեց իր ծաւալման համար: Մեծն Պետրոս Պալթիկ հասաւ», Մեծն Կատարինէ գրաւելով Օտեսան եւ Սեւաստապոլը, Սեւ Ծովու եւ Նեղուցներուն վրայ ելք մը բացաւ իրեն համար: Ահա այս թուականէն է որ կը սկսի անգլեւռուսական մրցակցութիւնը:

Ռուսական քաղաքականութիւնը ժամանակի պահանջին համաձայն փոխուած է, 1841ին ձեռք ձգեց Նեղուցներու փակումը, յուսալով որ կը հեռացնէ անգլեւֆրանսական սպառնալիքը: Զո՛ւր նախզգուշութիւն, զոր Ղրիմի պատերազմը ի դերեւ հանեց: Սեւ Ծովը չէզոք հռչակուեցաւ, Թուրքերուն արգիլուեցաւ հոն նաւատորմ պահել, բայց Թուրքիան յաջողեցաւ վերցնելու այս արգելքը Ֆրանսեւգերման պատերազմին (1871):

1914ին երբ Թուրքիան Կեդրոնական Եւրոպայի կայսրութեանց կողմը անցաւ, Նիքոլա Բ., համախորհուրդ Դաշնակիցներուն հետ, Նեղուցներուն եւ մինչեւ իսկ Պոլսոյ վրայ իր իրաւունքները ճանչցնել տուաւ: Ցայտնի է թէ ինչպէս այս համաձայնութիւնը մեռաւ, տառ մնաց ռուսական կայսրութեան քայքայումին հետեւանքով:

1923ին Նեղուցներուն հարցը վերստին արծարծուեցաւ Լոզանի խորհրդաժողովին մէջ: Բոլոր պատուիրակներն ալ բացի Չիչերինէ, համաձայն էին որ Նեղուցները բաց մնան: Ի վերջոյ անցքի ազատութիւնը ընդունուեցաւ, բայց Թուրքիոյ վեհապետական իրաւունքներուն սահմանափակումով միայն,— երկու գօտիները, մէկը Անատոլուի եզերքը, միւսը Ռումելիի եզերքը, ապազինուեցան, եւ արգիլուեցաւ Թուրքիոյ 12.000էն աւելի պահակազօրք պահել... Թուրքիա ակամայ համակերպուեցաւ այս կարգադրութեան: Բայց 1936ին իր ցանկութիւնները բացէ ի բաց յայտնեց ան: Մոնթրէօյի պայմանագրութիւնը (1936 Յուլիս 20) ընդունեց Նեղուցներուն մէջ նաւարկելու եւ անոնցմէ ազատօրէն անցնելու իրաւունքը, բացի պատերազմի պարագայէ, երբ այս իրաւունքին գործադրութիւնը սահմանափակուեցաւ: Քէմալական յաջողութիւն մըն էր այս քանի որ Թուրքիան կը վերստանար Նեղուցները ամրացնելու իր վեհապետական իրաւունքները:

Այսօր Խ. Միութիւնը Մոնթրէօյի դաշնագրին վերաքննութիւնը կը պահանջէ, իր նաւատորմին համար ազատ անցք ձեռք ունենալու դիտաւորութեամբ: Ան 1925ին կնքած Թուրքեւսովետական բարեկամութեան դաշինքը մերժեց վերանորոգել 1945 Մարտին: Ան կը պահանջէ հիմա որ Կարսը եւ Արտահանը իրեն վերադարձուին, եւ զինուորական խարիսխներ հաստատուին Նեղուցներու պաշտպանութեան համար, սովետեւթուրք գործակցութեամբ: Թուրքիոյ մէջ մեծ եղաւ զայրոյթը: Իսմէթ Ինէօնիւ յայտարարեց թէ պատրաստ է անհաւասար պատերազմի մը մէջ մտնել, քան թէ Խ. Միութեան պահանջներուն տեղի տալ:

Տասնեակ մը ծանուցագիրներ եւ յուշագիրներ փոխանակուեցան Անգարայի եւ Մոսկուայի միջեւ, Անգլեւսաքսոններու եւ Սովետներու միջեւ: Անգլեւսաքսոնները Թուրքերուն հետ կը մերժեն սովետական տեսակէտը, անոնք չեն ընդունիր որ Նեղուցներու կարգադրութիւնը միայն Սեւ Ծովեան պետութեանց պատկանի: Անոնց համար հարցը կը շահագրգռէ Մոնթրէօյի պայմանագիրն ստորագրող բոլոր պետութիւնները, պայմանագրութիւն՝ զոր միջազգային խորհրդաժողով մը միայն կրնայ վերաքննել:

Անկախ իրենց ռազմագիտական արժէքէն, Նեղուցները տնտեսական տեսակէտով ալ առաջնակարգ կարեւորութիւն ունին: Անոնց շնորհիւ է որ Պոլիսը կը բացուի թէ՛ Եգէականի եւ թէ Սեւ Ծովու վրայ: Բազմաթիւ երկիրներ (Ռուսիա, Ռումանիա, Պուլկարիա այս նաւահանգիստէն կախում ունին: Որոշ չափով Իրանն ալ, որուն հիւսիսային մասի երթեւեկը միշտ ալ Տրապիզոնէն եւ Էրզրումէն եղած է, կարաւաններու աւանդական ճամբայէն:

1939ին պուլկարական նաւահանգիստներէն մուտք եւ ելք ունեցած են 9311 նաւեր 1776600 թոն տարողութեամբ, ռումանական նաւահանգիստներէն 2392 նաւ (4574600 թոն), Սեւ Ծովու սովետական նաւահանգիստներէն 717 նաւ (1315800 թոն):

Արդ, այս նաւերուն մեծ մասը Նեղուցներէն կ'անցնի: 1938ին Տարտանէլէն անցած են, 9025 նաւեր ամէն ազգութենէ, 13.239.000 թոն տարողութեամբ, Վոսփորէն անցած են 15.041 նաւ 13.059.000 թոն տարողութեամբ:

Այս բոլորին մէջ Ռումանիոյ բաժինն է 339 նաւ (690.322 թոն), Պուլկարիայինը՝ 106 նաւ (154.900 թոն) եւ Ռուսիայինը 347 նաւ (760.000 թոն):

Անտարակոյս, այս թիւերը անկարեւոր են բաղդատմամբ նաւերու թիւին այն ազգերուն՝ որոնք Սեւ Ծովու եզերքը չեն գտնուիր (Անգլիան՝ 1259 նաւ 2.927.843 թոն տարողութեամբ), Իտալիան՝ 797 նաւ (1.556.728 թոն), Յունաստան 1322 նաւ (1.962.606 թոն): Բայց Ռուսիան որ ներկայիս գործնապէս կը հակակշռէ Դանուբեան պետութիւնները, կը յուսայ աւելցնել այս պետութեանց տնտեսական գործունէութիւնը իսկ այն ատեն միայն պիտի կրնայ այս նպատակին հասնիլ, երբ Նեղուցներուն հակակշռին մէջ գերակշիռ մասնակցութիւն ձեռք ձգէ:

Միայն Ռումանիոյ մասին խօսելով, 1945 Մայիս 8ի համաձայնութեամբ, որ կը նախատեսէ սովետ-ռումէն նաւարկութեան ընկերութեան մը կազմութիւնը, ռումանական կառավարութիւնը Սովետներուն թողած է նաւահանգիստներու վրայ — Քոնսթանցա, Պրայլա, Կալաց, եւ Ճուրճիվօ — ունեցած իր բացարձակ իրաւունքները, ինչպէս նաեւ արտօնած որ Ռումանիոյ մէջ հաստատուի Խ. Միութեան ծովային տոմարը (Registre maritime) Խ. Միութիւնը Տարտանէլը կը նկատէ անհրաժեշտ պայմանը իր գործելու ազատութեան: Փակուած արդէն Պալթիկի մէջ, ան չուզեր այլեւս բանտարկուիլ նաեւ Սեւ Ծովու մէջ:

ՀՐԱՆՏ Ն. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Գիտական աշխարհ

Ռուս գիտնական Բրօֆ. Փ. Իուքիրաքի հիւլէի անջատման նոր մեթոտ մը հնարած է, որուն մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

Այսուհանդերձ, ռուս գիտական շրջանակներու մէջ շատ կը խօսուի ծանր օդընկէցներու գոյութեան մասին: Խ. Ռուսիոյ Գիտութեանց Ակադեմիայի նախագահ Փրօֆ. Վավիլով ակնարկելով յիշեալ մեթոտին, կ'ըսէ թէ Փրօֆ. Իուքիրաքի զննութեան եւ ձեռք բերած արդիւնքին շնորհիւ, հիւլէներու տարանջատման հարցը բոլորովին նոր փուլի մը մէջ պիտի մտնէ:

Փրօֆ. Իուքիրաքի թէեւ անծանօթ է գիտական օտար շրջանակներուն, սակայն Խ. Միութեան բնագէտներուն մէջ առաջին տեղը կը գրաւէ եւ մասնագէտ է հիւլէական հարցերու:

★ Մահը գործարանաւոր էակներու կեանքի դադարումն է: Մահը սովորաբար մարմինի մէջ ընդհանուր է, կրնայ ըլլալ նաեւ մասնակի, երբ մարմինի մը որոշ մէկ մասին մէջ կեանքը դադրի գոյութիւն ունենալէ: Բնական մահը յառաջացած կեանքի սովորական վախճանն է, իսկ յանկարծադէպ մահը կրնայ կեանքի բոլոր շրջաններուն մէջ պատահիլ: Մահը կրնայ ըլլալ նաեւ երեւութական: Շնչահեղձութիւնը, քնափութիւնը, նուաղումը, ընդարմացումը, լուսնոտութիւնը եւ ուրիշ բազմաթիւ ջղային հիւանդութիւններ կրնան յաճախ կեղծել մահուան առաջ բերած երեւոյթները եւ ծնունդ տալ երեւութական մահերու:

Բազմաթիւ են երեւութական մահուան պատճառաւ ողջ թաղուած մարդոց դէպքերը: Տեղի անձկութեան պատճառով, տանք միայն քանի մը վաւերական օրինակներ.—

Կարոլոս Թ.ի արքունի պալատականներէն ազնուական Ֆրանսուա Սիվիլ իր պաշտօնական թուղթերուն մէջ կը ստորագրէր իր անունին կցելով հետեւեալ բառերը. «երեք անգամ մեռած, երեք անգամ թաղուած եւ երեք անգամ յարութիւն առած, շնորհիւն Աստուծոյ»:

Ուինսլօ անուն նշանաւոր բժիշկ մը երկու անգամ թաղուած է, երեւութական մահուան հետեւանքով:

Փէթրիկօ անունով զինեալ մարքիզ մը Նեաթի եւ Վաննի ճամբուն վրայ կիսամեռ վիճակի մը մէջ խորունկ քունով կը քնանար: Զայն մեռած կարծելով, պատգարակի մը վրայ կը դնեն եւ թաղելու համար 24 ժամ կը սպասեն: Օրինական պայմանաժամը աւարտելուն պէս, երբ մեռելաթաղերը կուգան զայն գերեզմանատուն տանելու համար, մարքիզը յանկարծ կ'արթննայ քունէն եւ կը հարցնէ թէ ի՞նչ կ'ուզեն իրմէ:

Նմանօրինակ պարագաներու մէջ անհրաժեշտ է գիտնալ թէ ո՞րոնք են իսկական մահուան նշանները:

Իրական մահուան պարագային շնչառութիւնը եւ սրտին բաբախումները կը դադրին, դէմքը մեռելի գոյն կ'առնէ, աչքին գունտը կը ծռի եւ անոր մակերեսին վրայ ճարպային հիւթ մը կը գոյանայ, մարմինը կը պաղի, մորթը կը կապուտնայ, մատները կը կարկամին, անդամները կը փայտանան, վերջապէս կը սկսի նեխումը:

Կասկածելի պարագաներու տակ, պէտք է ասեղ մը խօթել մեռեալ կարծուած ենթակային մորթին մէջ: Եթէ ասեղին պատճառած ծակը բաց մնայ, այնպէս ինչպէս պիտի ըլլար եթէ զայն կաշիի մը մէջ խօթէինք, այն ատեն մահը պէտք է իրական նկատել, իսկ եթէ ծակը գոցուի, կը նշանակէ թէ կեանքը տակաւին կը շարունակուի:

Բժիշկին համար մահը իրական է, երբ սիրտը այլեւս կը դադրի բաբախելէ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ ՆՈՑՆ ԳԻԾՈՎ

Գերմանիոյ խորհրդային շրջանի զինուորական իշխանութիւնը բոլոր գերման վարժարաններուն պարտադրած է պատմութեան դասին համար ուղղափառ մարքսեան վարդապետութեան ուսուցումը: Այսպէս իր շրջանին 17 միլիոն բնակչութեան երկու միլիոն ուսանողները պատմութիւնը պիտի սորվին այնպէս ինչպէս Խ. Միութեան մէջ:

Այդ դասագիրքերուն մէջ ըսուած է թէ՝ Քարլ Մարքսի եւ Էնկէլսի վարդապետութիւնը Խ. Միութեան մէջ «յառաջդիմական ժողովրդապետութեան գաղափարնակէտը կը հանդիսանայ»: Սակայն անցեալի ժողովրդապետական մեծ շարժումները թուած ատեն, բոլորովին զանց կ'առնեն յիշել ամերիկեան յեղափոխութիւնը: Ֆրանսական յեղափոխութեան ակնարկելով, կ'ընդունին թէ ան ջնջեց աւատապետական բռնակալ դրութիւնը, բայց լայն բացաւ «կատարեալ դրամատիրութեան ճամբան»:

Գերման երիտասարդութիւնը պիտի սորվի թէ ռուսական յեղափոխութիւնը «առաջին անգամ ըլլալով երկրին մէջ, ցոյց տուաւ ճամբան խաղաղութեան եւ ժողովրդավարութեան»: Թէ 1914-18ի պատերազմը աշխարհակալութեան կռիւ մըն էր, իսկ վերջին մեծ պատերազմը՝ կռիւ ֆաշականութեան դէմ, իբրեւ արդիւնք նացիական արշաւանքին՝ Խ. Միութեան դէմ:

Դարձեալ ըստ այդ դասագիրքերուն, Մ. Նահանգներն ու Անգլիա իսկական ժողովրդավար դարձան Խ. Միութեան կողքին կռուելով:

ԲԱՄՊԱԿԻ ԲԵՐՔԸ ԱՒԵԼՑԱԾ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Խ. Միութեան երկրագործական նախարարի տեղեկագրին համաձայն, երկրին բամպակի բերքը այս տարի քսան առ հարիւր աւելի եղած է: Ուզպէքիստանի, Տաճիկաստանի, Ազրպէյճանի, Թիւրքմէնիստանի եւ Վրաստանի բամպակի բերքը նախատեսուած ժամանակէն շատ կանուխ հաւաքուած է: Անցեալ տարուան բերքին հետ բաղդատելով, իւրաքանչիւր հեքթար 20 առ հարիւր աւելի արտադրած է: Պետական ծղարակները արդէն յանձնած են 401000 թոն բամպակ, ինչ որ կ'ընէ աւելի քան 1945 ամբողջ տարուան ընթացքին հաւաքուած բերքը: Այս պարագան կը հաստատէ որ Խ. Միութեան բամպակամշակութիւնը յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ կը գտնուի:

Սակայն տակաւին կը գտնուին կարգ մը շրջաններ, որոնք իրենց բերքը որոշ ժամկէտին չեն հաւաքած: Ետ մնացած են Քըրկըզ եւ Խազախ հանրապետութիւնները: Տեղեկագիրը կը հրահանգէ այս հանրապետութեանց կուսակցական կազմակերպութիւններու՝ ամէն միջոց գործադրել, ամբողջացնելու համար ծրագիրը:

Բամպակամշակութեան շրջանները պէտք է մեծ ճիգ ի գործ դնեն 1947ին, մշակումի արտերը բազմացնելու եւ հունձքը աւելցնելու համար: Գլխաւոր արտադրիչը՝ Ուզպէկիստան, յառաջիկայ տարի պարտի հասնիլ իր նախապատերազմեան արտադրութենէն աւելիին, բերքը պէտք է ըլլայ, հեքթարէն 7100 լիպրա, բաղդատելով 1940ի 1500 լիպրային հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ միջեւ վիզան պիտի ջնջուի յունուար 1էն սկսեալ, երկու պետութեանց հպատակներուն համար ։

ՍԱՐԻ ՇՐՋԱՆԸ տնտեսապէս Ֆրանսայի կապելու համար, մաքսային գօտի մը հաստատուած էր այդ շրջանին եւ Գերմանիոյ միջեւ։ Այս տնօրէնութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց Գերմանիոյ մէջ։ Միացեալ ընկերվարական կուսակցութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի ռուսական շրջանին մէջ եւ քրիստոնեայ ընկերվարականները հրապարակաւ կը բողոքեն այս կարգադրութեան դէմ, դիտել տալով թէ «Սարի շրջանին անդամատումը ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ Գերմանիոյ համար»։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վերջին ֆրանսական զինուորները մեկնեցան դեկտեմբեր 23ին, համաձայն կնքուած պայմանագրութեան ։

ՀԱՅՖԱՅԻ մէջ սպաննուեցաւ արաբ ցեղապետ մը, Էմիր Մուհամմէտ Զէյնաթի, որ ամբաստանուած էր թէ հող ծախած է Հրեաներուն ։

ԹԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ վարչապետին դիմելով, պահանջեցին առժամեայ փոխարինութիւն մը վճարել յունուարի վերջը, մինչեւ որ կարգադրուի իրենց թոշակի խնդիրը ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ յաջողած են գետինը ծակել մինչեւ 32 քիլոմեթր խորութեամբ։ մինչեւ հիմա ելեկտրական հոսանքով խորութիւնը հասած էր 16 քիլոմեթրի ։

800.000 «ՄԱՆՐ» ՆԱՑԻՆԵՐ ներում ստացան Գերմանիոյ ամերիկեան շրջանին սպարապետութեան հրամանով, լատինական Ծնունդի խթումին (24 Դեկտ.)։ Այս ներումէն պիտի օգտուին անոնք որ ամբաստանուած չեն ազգային - ընկերվարութեան եւ զինապաշտութեան օրէնքով, իբրեւ մեծ յանցաւորներ, կամ եթէ յանցաւոր են, իրենց եկամուտը 3600 մարքէն աւելի եղած չէ 1943ին եւ 1945ին։ Այս ընդհ. ներումէն առաջ, հաշիւ եղած էր թէ առ նուազն ութ տարի պիտի տեւէ նացիական ազդեցութենէ փրկելու աշխատանքը, միայն ամերիկեան շրջանին մէջ։ Նախապէս ալ Ամերիկացիները ներում շնորհած էին այն գերման երիտասարդներուն որոնք ծնած են 1919 Յունուար 1էն վերջը, եւ ծանր յանցանքներ չեն գործած, իբրեւ անդամ հիթլերական երիտասարդութեան։ Վերջին ընդհ. ներումով երկու միլիոնի կ՚իջնէ թիւը այն Գերմաններուն որ կրնան պատժուիլ, իբրեւ գործօն անդամներ հիթլերականկազմակերպութեանց։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԱՌԹԻՒ յուռետես ճառ մը խօսեցաւ Պիոս ԺԲ. պապը, բացորոշապէս հաւկցնելով թէ Եւրոպան կը գտնուի նոր պատերազմի ծանր վըտանգին առջեւ։ Շեշտեց թէ անհրաժեշտ է արդար եւ վերջնական խաղաղութիւն մը կնքել օր առաջ, «այլապէս Եւրոպայի ժողովուրդներուն տեւական խլրտումները, պատերազմէն վերջ ծագած յուսախաբութիւնը եւ դժգոհութիւնը կրնան տեղի տալ նոր ընդհարումներու բոցերուն»։ Խորապէս յուզուած, Պիոս ԺԲ. հրաւիրեց աշխարհի վարիչները «բառնալ միջազգային վտանգաւոր ձգտումները և վերջ տալ անստուգութեան ներկայ անհանդուրժելի վիճակին, վերջնական խաղաղութիւն հաստատելով պետութեանց միջեւ»։ Այս առթիւ բացատրեց թէ հաշտութեան դաշնագիրները պէտք է այնպէս մը խմբագրուին որ կարենի ըլլայ ի հարկին վերաքննել։ Յետոյ յիշելով Ատլանտեանի դաշինքը, որուն շնորհիւ բոլոր ժողովուրդները վերջապէս պիտի կրնային շնչել, հարցուց.— «Ի՞նչ մնացած է այդ ուխտէն, շուք մը, կեղծիք մը գրեթէ կեղծ փաստաթուղթ մը»։

ԱՓՐՈՒՍՏԻ «ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆԸ» գտնելու համար, Աշխատանքի Դաշնակցութեան տնտեսական յանձնախումբը լրացնելով իր քննութիւնները, առաջարկած է տարեկան 103.800 ֆր. նկատի առնելով երկրին տնտեսական կացութիւնը եւ արտադրութեան ներկայ վիճակը, Աշխատանքի Դաշնակցութեան դիւանը հաշուած է թ՚ըքան կարելի է կրճատել այս գումարը, առանց վտանգելու աշխատաւորներու առողջութիւնը եւ արտադրելու կարողութիւնը եւ հետեւեալ նախահաշիւը կազմած է (ամսական եւ մարդ գլուխ).— Սնունդ՝ 61.4 առ հարիւր 4500 ֆրանք, բնակարանի վարձք՝ 3-4 առ հարիւր, 250 ֆրանք, լոյս, ջերմութիւն եւն. 6.1 առ հարիւր — 450 ֆրանք, հագուստ՝ 10.1 առ հարիւր — 750 ֆրանք, ուրիշ ծախքեր՝ 19 առ հարիւր — 1400 ֆրանք, գումար 7350։ Հետեւաբար իբրեւ նուազագոյն գումար պիտի առաջարկէ տարեկան 84.000 ֆրանք, հիմնուելով 1946 Նոյեմբերի գիներուն վրայ։

ՍԻՈՆԱԿԱՆ 22ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ որ տեղի կ՚ունենար Պազէլի մէջ (Զուիցերիա), իր աշխատանքները վերջացուց պաշտօնէ արձակելով 30 տարուան ղեկավարը, Տոքթ. Ուայզման, հակառակ անոր գործօն ծառայութեան (ինք էր որ առաջնորդեց Պաղեստինի հրէական տան յայտարարութիւնը)։ Համագումարը միեւնոյն ատեն որոշեց ուժգնօրէն շարունակել պայքարը բրիտանական իշխանութեան դէմ, բայց արգիլել ահաբեկչական գործունէութիւնը ։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ընդունելու համար Անգլիոյ զօրավարի թօղատուրը, որ Թուրքիոյ մայրաքաղաքը պիտի հասնի յունուար 7ին։ Արքայական հիւրը կայարանէն պիտի ընդունուի նախագահ Իսմէթ Ինէօնիւի եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ։

ՍՈՒՐԻՈՅ կառավարութեան որոշումով, արգիլեալ գօտիներ հաստատուած են թուրքեւսուրիական եւ իրաքեւսուրիական սահմանագլուխներուն վրայ։ Որեւէ օտար հիւպատոսարան պիտի չկրնայ հաստատուիլ այդ շրջաններուն մէջ (Լաթաքիէ, Ճէզիրէ եւ Եփրատեան նահանգներ)։ Ամէն օտարական մասնաւոր արտօնութիւն մը պէտք է ստանայ, այս շրջանները այցելելու համար։

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ԿԱՂԱՆԴՉԷՔ.— Յունուար 2էն սկսեալ Փարիզի փապուղին (մեթրօ) միայն մէկ կարգ պիտի ունենայ, գինը՝ 5 ֆրանք, հաշմանդամներու համար՝ 2ուկէս։ Շաբաթական տոմսակը պիտի արժէ 35 ֆրանք փոխանակ 15ի։ Հանրակառքերու շաբաթական տոմսակներու տետրակը՝ 50 ֆրանք, հաշմանդամներու համար՝ 25 ֆր.։ Արուարձաններու երկաթուղիներու տոմսակները եւ բաժանորդագրութիւններն ալ նոյն յաւելումները պիտի կրեն։ Առ այժմ անփոփոխ պիտի մնան մեծ գիծերու ճամբորդի տոմսակները, իսկ ապրանքի փոխադրութեան գիները 15 առ հարիւր պիտի աւելնան յունուար 1էն սկսեալ ։

ԾՆՈՒՆԴԻ ՃԱՐԹՕՆՔԸ (Réveillon) տօնուեցաւ աւանդական շքեղութեամբ եւ շռայլութեամբ ։ Թերթերը կը գրեն թէ բան չէր փոխուած բացի գիներէն, — մարդ գլուխ հազարէն մինչեւ 15.000 ֆրանք, առանց հաշուելու գինիները։ Գիշերային բոյներու մէջ (քապարէ) սեղանները վարձուած էին մէկ շաբաթ առաջ։— Անգլիոյ թագաւորը Ծնունդի աւանդական ճառը խօսելով, յորդորեց արիաբար վերաշինել պատերազմէն քանդուած աշխարհը, «վերահաստատել քաղաքակրթութեան ոգին»։ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ քսան միլիոն Գերմաններ անօթութեամբ անցուցին Ծնունդը հարաւային Գերմանիոյ մէջ (Միւնիխ, Մանհայմ, Քարլսրուհէ, Մայնց, Քասէլ եւ Շթութկարտ. այս վերջին քաղաքին մէջ հայ տարագիրներ ալ կը գտնուին, մօտ 2000 հոգի)։ Ամերիկացիները հիւրասիրեցին իրենց գերման պաշտօնեաները։ Ամերիկայէն նուէրներ բերուած էին մանուկներու համար ։

ՍՕՖԻԱՅԻ ընդդիմադիր թերթերէն «Զմայէ» խափանուեցաւ, աննպաստ լուրեր եւ տեսութիւններ հրատարակած ըլլալով Խ. Միութեան եւ Եուկոսլաւիոյ մասին։

Մանուկներու Օրը

Կը տօնէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը իր բոլոր մասնաճիւղերուն հետ միասին, Յունուար 2ին, հինգշաբթի օր ժամը 3.30-6, Sociétés Savantesի մեծ սրահին մէջ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ - ՊՈՄՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սեբաստիա «Քրիստափոր» խումբի ընդհ. ժողովը, ուրբաթ 27 Դեկտ. ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերու ընկերները այս կիրակի, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Վալանսի Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ, Վալանսի բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, 27Դեկտ. երեկոյեան ժամը 8.30ին, Ա. Ահարոնեան ակումբը։ 11 Ave. Gambetta ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ այս շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Café Noaillesի ներքնասրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՀԱՆԴԷՍ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մանուկներու օրուան առթիւ

Կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէն, այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ։ Պզտիկներու կողմէն կը ներկայացուի «Երեք Քաջերը» եւ «Միամոլը»։ Գեղջկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ։ Կաղանդ պապան, մասնաւոր ուտելիքներ պիտի բաշխէ բոլոր պզտիկներուն ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Կարտանի մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ա. Առաքելեանէ 500 ֆրանք իր երիտասարդ զաւկի տարաբաղդ ՆՇԱՆԻ-ին մահուան տարելիցի առթիւ ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՍԷՆ ԱՆի սկաուտներու հանդէսը, պատուոյ նախագահութեամբ Արտաւազդ արք.ի, այս շաբաթ իրիկուն ժամը ճիշդ 7.30ին Սալոն Մագընոյի մէջ (88, ռիւ տ՚Օպաներ, Մարսէյլ)։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը խօսի՝ Մ. ԽՐԱԼԵԱՆ

Պ. Կարապետ Եոփգարտաշեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եոփգարտաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յ. Ուզունեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Անդրէասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկ. Գօտուքեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Հայրապետեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Տիգրանուհի Եոփգարտաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սանթուրճեան եւ զաւակները (Գրասլիա), Տէր եւ Տիկին Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիսեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Այրի Տիկին Քիւչէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Աճէմեան եւ զաւակները (Պէյրութ), Այրի Տիկին Սանթուրճեան (Պէյրութ) խորին կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց կնոջ, մօր, մեծմօր, զոքանչմօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՀԱՃԻ ՆԱԶԻԿ ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆԻ

(62 տարեկան, ծնեալ Սանթուրճեան, Գոնիա) որ մեռաւ իր բնակարանին մէջ, Ալֆորվիլ, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 6ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ վաղը, շաբաթ առաւօտեան ժամը 10.30ին, Ալֆորվիլի Հայոց եկեղեցին եւ մարմինը պիտի փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը։

Հաղորդակցութեան միջոցները.— Մեթրօ Charanton Ecoleէն առնել 103 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Place des Petits Ponts։

Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս նկատել իբրեւ այդ ։

Պարահանդէս Գաւաթային

Պարահանդէս (Ձարսկան) — Պարանդիկ ցերեկոյթ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12ԻՆ, ԺԱՄԸ 15—24, 137bis, rue Jean Jaurès, Maison Alfort։ Գեղարուեստական բաժին, զաւեշտ, անակնկալներ ։ Մատչելի պիւֆէ ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Métro Ecole Charanton, հանրակառք թիւ 81, իջնել վերջաւորութեան ։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

Տեղի կ՚ունենայ, շաբաթ երեկոյ, 28 Դեկտ. ժամը 8էն մինչեւ լոյս, 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ եւ պիւֆէ։ Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է ։

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie [illegible], 17 Rue [illegible] - 17

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, Ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Samedi 28 Décembre 1946 Շաբաթ 28 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4890-Նոր շրջանի թիւ 529 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ Գին՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԻՆ ՀԱՄՆ ՈՒ ՀՈՏԸ

Երկու պատմական դէպքեր, Հայկ. Դատ եւ Հայրենադարձ, նոր ոգի ներշնչեցին Արտասահմանի արմատախիլ եւ ցիրուցան բազմութեանց, 1947ի ընթացքին։

Այդ նոյն դէպքերը վարակեցին նաեւ Խ. Հայաստանի ժողովուրդը, որ լեզու ելաւ, իր կարգին արծարծելու համար հայկական պահանջները։

Տեղի ունեցան հրապարակային ժողովներ, Երեւանի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ։ Ծանօթ եւ անծանօթ գրողներ սկսան շօշափել այնպիսի հարցեր որոնց մօտենալն անգամ յանցանք էր, պատերազմէն առաջ։ Բարեգալուստի ուղերձներ հրատարակուեցան մայրաքաղաքի եւ Էջմիածնի թերթերուն մէջ։

Իսկ երբ առաջին կարաւանները Սեւ Ծովը ճեղքելով նետուեցան Կովկաս եւ յետոյ Երեւան, խսկապէս աննախընթաց էր խանդավառութիւնը։

Օտարներն անգամ ափ ի բերան մնացին։

Անգլիացի եպիսկոպոս մը չէ՞ր որ կը պատմէր, Լոնտոնի մէջ.

— «Կեանքիս մէջ երբեք պիտի չմոռնամ այն յուզիչ տեսարանը, որուն ականատես եղայ Երեւանի կայարանին մէջ։ Շոգեկառքը Պաթումէն առաջին ներգաղթողները բերած էր Երեւան։ Երբ քաղաքին կայարանը հասաւ, բոլոր ներգաղթողները, մեծ ու պզտիկ, իրենց վակոններէն դուրս ցատկեցին, յանկարծ ծունկի եկան եւ սկսան արտասուալի աչքերով համբուրել հայրենի հողը»։

Այսպիսի պատկերներ աւելի կը հուզեն ոչ միայն գացողներուն, այլեւ մնացեալ բազմութեանց երակներուն մէջ։

Եւ մենք տեսանք որ, ամէնէն թմրած գաղութն անգամ խլրտեցաւ։ Ամէն տեղ ալ բարոյական կորովը բարձրացաւ։ Հայրենասիրական աշխատանքի, վոհողութեան տենդ մը ճեղքեց վհատութեան, նահանջականութեան ամպերը։

Ի՞նչ խօսք որ տամնապատիկ աւելի կազդուրիչ պիտի ըլլար պատկերը, եթէ մոլեռանդ նորընծաներ չպղտորէին ջուրերը։

Ամէն պարագայի մէջ, երկու պատմական դէպքերը խոր հետքեր ձգեցին Հայկական Արտասահմանի կեանքին մէջ։

Հողի պահանջը եւ Ներգաղթը այլեւս դարձած են կենդանի նշանախօսք՝ տարագիր բազմութեանց, ինչպէս հայրենիքին համար։

Այլեւս մշուշապատ, անմատչելի տեսիլք մը չէ որ կը պարզուի մեր աչքերուն առջեւ, այլ իրականութիւն մը.—

Ափ մը հող ունինք անդին, ուր կը ծաղկի հայ ժողովուրդին ստեղծագործ հանճարը։ Իսկ անդին՝ անսահման եւ ամայի տարածութիւններ, որոնք նոյն շինարար բազուկներուն կը սպասեն։

Ո՞վ պիտի համարձակէր փարախներու բաժնել տարագիր բազմութիւնները՝ այս նուիրական ճակատին վրայ։

Այդ պայծառ գիտակցութիւնը բաւական է, որպէսզի գաղութները մնան միշտ խանդավառ եւ անսասան՝ իրենց հաւատքին մէջ։

Այս ընդհանուր տեսութենէն վերջ, այլեւս աւելորդ պիտի ըլլար խօսիլ իւրաքանչիւր գաղութի ներքին թէ արտաքին գործունէութեան մասին։

Երկու հիմնական խնդիրները, Հայրենադարձ եւ Հայկ. Դատ լուսաղբիւրներ են, ամէն մէկուն աշխատանքի ճամբան ցուցնելու համար։

Ճամբան գտնուած է արդէն։ Կը մնայ «ծաղկազարդել» զայն, դարձնել աւելի բանուկ, որպէսզի յետին համրանքն ալ իր բաժինը բերած ըլլայ պատմական Երկունքին։

Մենք դժգոհ չենք հայրենասիրութեան եւ զոհաբերութեան այն ճիգերէն որ կատարուեցան 1947ի ընթացքին։ Եւ գիտակցաբար կ'անտեսենք բոլոր դժնհիկ երոյթները, որպէսզի այս ժողովուրդի ոգին միշտ պայծառ մնայ, իր պարտականութեան ճամբուն վրայ։

Եթէ մաղթանքները որեւէ արժէք ունենային, պիտի ուզէինք որ մթնոլորտը աւելի պայծառանար 1947ին։ Մանաւանդ այս գաղութին մէջ ուր ներգաղթի առաջին կարաւանները պիտի կազմուէին գարնան կամ ամրան։

Ինչ ալ ըլլայ, բոլոր ներքին պառակտումներն ու չարախօսութիւնները ուրիշ բանի չեն ծառայեր, եթէ ոչ խնդացնել թշնամին, որ դարանակալ կը սպասէ մեր ճամբուն վրայ։ Այստեղ եւ ամէն տեղ։ ●

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

(Ամփոփուած Երեւանի թերթերէն)

ՑԱԽՃԱՊԱԿԻԻ գործարանին շինութիւններն աւարտած ըլլալով, առաջին յախճապակին արտադրուած է արդէն։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ հաստատած է արդիւնաբերութեան նախարարութիւն մը։ Նախարարն է Գուրգէն Արզումանեան։

ԵՂՋԵՐԱՒՈՐ ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐՈՒ 1946ի ծրագիրը կատարուած է յաջողութեամբ։ Այսպէս՝ խոշոր եղջիւրաւորներու աճումը եղած է 102 առ հարիւր, մանր եղջիւրաւորներունը՝ 115, ձիերունը՝ հարիւր առ հարիւր։ Գոմերը նորոգուած են եւ ամբարուած՝ անհրաժեշտ կերը։

ԱՐԱԳԱԾԻ ՇՐՋԱՆԻ ոչխարաբուծական աշխատաւորները, ծրագրով նախատեսուած 8100 ոչխարի դէմ, աւելցուցած են 8500 գլուխ։ 1440 կենդինար կաթի դէմ 2200 կենդինար։ Կաթնատուութիւնը կատարուած է 145.9 տոկոսով, Նախորդ տարուան ստացուածին կրկին անգամը։ 192 կենդինար բուրդ, նախատեսուածէն քսան կենդինար աւելի։ 941 «կարակուլի» մորթ, 41 աւելի։ 515 ոչխարէն ստացուած է 576 գառ։ Իւրաքանչիւր ոչխարէն՝ 48.5 լիթր կաթ, փոխան 36ի։ 3.14 քիլօ բուրդ՝ փոխան 2.2 քիլոյի եւն.։

ԲԱՄԲԱԿԻ մթերումը կատարուած է, մինչեւ 22 Նոյեմբեր, 68.42 առ հարիւր։ Առաջին կարգը կը գրաւէ Արտաշատի շրջանը, որուն արտադրութիւնը եղած է 88.85 առ հարիւր։

ՇԻՆԱՆԻՒԹԵՐՈՒ աշխատանքները բաւարար արդիւնք չեն տուած։ Այդ ճիւղին մէջ դեռ լուրջ թերութիւններ կան։ Հետեւանքը այն եղած է որ արդիւնաբերութեան նախարարութեան ձեռնարկները թերի մնացած են։ Թերակատար գործարաններէն են Արթիկ Տուֆը, Անի Պեմզան, Երեւանի եւ Կիրովականի աղիւսի եւ կղմինտրի գործարանները եւայլն։ Թերութիւններ եւ չուայլութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ առեւտրական հաստատութեանց աշխատանքներուն մէջ։ Անփութութեան հետեւանքով անընդեղէնի խանութներուն մէջ գտնուող ապրանքներուն զգալի մասը իր նպատակին չէ ծառայած։ Ապօրինի կերպով հացի տետրակներ բաշխուած են։ Նոյն գեղծումները Կիրովի փայտամշակման եւ գարեջուրի գործարաններուն մէջ։

ՆԵՐԳԱՂԹՈՂՆԵՐԷՆ շատեր գործի մտած են Ղափանի հանքերուն եւ «Կիրովի» հանածոներու զտման գործարանին մէջ, ուր կ'աշխատին մեծ խանդավառութեամբ։ Մատթէոս Բալաեանը հընգամեայ ծրագիրը իրագործած է 142.5 առ հարիւր։ Յովհաննէս Գրիգորեան՝ 130 առ հարիւր։ Լաւ գործ արտադրած են, նաեւ հիւսներ Մկրտիչ Սարգսեան եւ Միշա Հայրիկեան։

ԾԽԱԽՈՏԻ գործարանը կ'արտադրէ օրական չորս միլիոն գլանիկ (սիկառէթ)։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԵՏ մշակութային կապի հայկական ընկերութեան կից կազմուած են գրականութեան, ժողովրդական առողջապահութեան եւ արուեստի բաժիններ։ Ասոնց դերը պիտի ըլլայ, մշակութային կապ հաստատել արտասահմանի յառաջդիմական ընկերութիւններու համապատասխան բաժիններուն հետ։ Գրականութեան Յանձնախումբը կը կազմեն Ա. Իսահակեան, Դ. Դեմիրճեան. Ստ. Զօրեան, Ն. Զարեան, Գ. Սարեան, Գ. Աբով, Հ. Քոչար եւն.։ Նախագահն է Դ. Դեմիրճեան, փոխ նախագահը՝ Գ. Աբով եւ Ստ. Զօրեան, Առողջապահական յանձնախումբ.— Ա. Մելիք - Ադամեան, Ռ. Եոլեան, Գ. Ղեւոնդեան, Ա. Յակոբեան, Բ. Ֆանարճեան եւ ուրիշներ։ Նախագահ՝ Գ. Ղեւոնդեան, փոխ նախագահներ՝ Ա. Մելիք Ադամեան եւ Ռ. Եոլեան։ Արուեստի յանձնախումբ՝ Մ. Սարեան, Դանիէլեան, Գ. Ջանիբէկեան, Ա. Գուլակեան, Վ. Վաղարշեան, Բեկնազարեան, Ա. Սարգսեան, Ք. Քուչնարեան, եւն.։ Նախագահն է Հ. Դանիէլեան, փոխ նախագահներ՝ Գ. Ջանիբեկեան եւ Ա. Սարգսեան։

ՄԵԹՐՈՅԻ ԵՒ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԵՐՈՒ գիներուն նոր յաւելման առթիւ, թերթերը դիտել կուտան թէ բարձրացումը եղած է 150 առ հարիւր համեմատութեամբ, բաղդատելով 1919ի հետ։ 1900էն մինչեւ 1918 Ա. կարգի գինն էր 25 սանթիմ, Բ.ը՝ 15, երթուդարձը՝ 20։ Յետոյ 1919ին կարգով եղաւ 30, 20 եւ 25, 1924ին, 1926ին, 1937ին ալ բարձրանալով, դարձաւ 1.60, 1.10 եւ 1.35 եւն.։

ԿԱՏԱՂԻ ԿՌԻՒՆԵՐ ՀՆԴԿԱՉԻՆԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական սպայակոյտի վերջին զեկոյցին համաձայն, կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ։ Ֆրանսական զօրամասերը յառաջ կը խաղան աստիճանաբար, բայց թշնամին կը դիմադրէ ուժգնօրէն, զանազան կէտերու վրայ։ Այս միջոցին բուռն ճակատամարտ մը կը մղուի Պաք - Նինի մէջ։ Ֆրանսական հրամանատարութիւնը տէր է կացութեան։ Տեղացիները կառավարութեան կեդրոնը փոխադրած են Հատոնկ, Հանոյէն 10 քիլոմեթր դէպի հարաւ - արեւմուտք

Գաղթային նախարարը, Պ. Մութէ որ Սայկոն կը գտնուէր, ճամբայ ելած է դէպի Հանոյ, ուսումնասիրելու համար կացութիւնը Նախարարը հարկադրուած է Փարիզ վերադառնալ անյապաղ, ներկայ ըլլալու համար հանրապետութեան նախագահին ընտրութեան։

Քոչինչինի հանրապետութեան նախագահը կոչ մը ուղղեց ժողովուրդին, յորդորելով որ պահէ իր պաղարիւնը եւ թոյլ չտայ որ խաղաղութիւնը խանգարուի։

Սայկոնէն նաւ նստան 250 քաղաքացիներ, Ֆրանսա վերադառնալու համար։

★ Հնդկաչին ունի 740.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն եւ 24 միլիոն բնակիչ։ Ֆրանսացիներուն թիւն էր 22.000 որոնց 2000ը վերադարձած են ազատագրութենէն ի վեր։ Ֆրանսական զօրքին թիւը կը հաշուէն 80.000։ Առաջին անգամ Լուի ԺԴ.ի կառավարութիւնն էր որ հետաքրքրուեցաւ այս երկրամասով եւ իր զինակցութիւնը առաջարկեց Աննամի կայսեր (1662)։ Յետոյ, 1787ին, Աննամ Ֆրանսայի ձգեց Թուրանը։ 1862էն 1893 Ֆրանսացիները յաջորդաբար հաստատուեցան Քոչինչինի, Քամպոճի, Աննամի, Թոնքինի եւ Լաոսի մէջ։ 1887ին Հնդկաչինի կառավարութիւն մը կազմուեցաւ, Թոնքինը եւ Քոչինչինը դարձան գաղթավայրեր, իսկ Աննամը, Լաոսը եւ Քամպոճը՝ հովանաւորեալ երկիրներ։

1940 Յունիս 21ին, զօր. Քաթռու, Հնդկաչինի ընդհ. կառավարիչը ստիպուեցաւ ընդունիլ Ճափոնցիներուն վերջնագիրը։ Ճափոն յետոյ ուրիշ պահանջներ դրաւ, Թոնքին արշաւելով։ Դրացի Սիամը օգտուեցաւ պարագայէն, 70.000 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն կորզելու համար Հնդկաչինէն։ Զօր. Քաթռուի յաջորդը, ծովակալ Տէքու, համաձայնեցաւ Ճափոնցիներուն հետ, պահելով ֆրանսական վեհապետութեան սկզբունքը մինչեւ 1945 մարտ 9, երբ Ճափոնցիները նոր հարուած մը տալով ձեռք առին ամբողջ իշխանութիւնը։ 1945 Օգոստոս 25ին Աննամ հանրապետութիւն հռչակեց եւ կայսրը հրաժարեցաւ։ Հոկտ. 25ին ցամաք ելան Ֆրանսական առաջին զօրամասերը։ 1946 Մարտ 6ին ծովակալ տ'Արժանլիէօ եւ Հնդկաչինի նախագահը պայմանագիր մը կնքեցին։ Յունիս 10ին Ֆրանսա ճանչցաւ Քոչինչինի կառավարութիւնը։ Սեպտեմբերին նոր պայմանագիր մը կնքուեցաւ, նոյեմբերին Սիամ վերադարձուց իր գրաւած հողերը։ Դեկտեմբեր 1ին Ֆրանսական կառավարութիւնը բողոքեց կարգ մը դէպքերու դէմ։ Դեկտեմբեր 19ին վիրաւորուեցաւ Ֆրանսական ներկայացուցիչը, եւ կռիւները կը շարունակուին այդ օրէն ի վեր։

— Փ —

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ պարզ նամակներու գինը 3 ֆրանքէն պիտի բարձրանայ 5 ֆրանքի, նոյնպէս հեռաձայնը։ Հեռագրին մէկ բառը պիտի արժէ 3 ֆրանք (2 ֆրանք էր)։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամերիկեան շրջանին հրամանատարութիւնը ներում շնորհեց 800.000 «մանր» Նացիներու, ինչպէս գրած էինք։ Այս առթիւ, խորհրդային շրջանի հինգ երկիրներու եւ նահանգներու երեսփ. ժողովներուն քրիստոնեայ ռամկավար խմբակցութիւնները առաջարկեցին արձակել հիթլերական կուսակցութեան անդամ բոլոր երիտասարդները։ Բանաձեւը կ'ըսէ թէ ո եւ է երիտասարդ կամ երիտասարդուհի պէտք չէ յանցաւոր յայտարարուի, եթէ, 18 տարեկան ըլլալէ վերջ, անդամ եղած է ինքնակամ, անհատապէս, կամ հաւաքաբար արձանագրուելով։ Միւս կողմէ, ռուսական շրջանին բոլոր կուսակցութիւնները դիմած են խորհրդային զինուորական իշխանութեանց, խնդրելով բարեփոխել այն հրամանը որուն համաձայն արհեստից վարժարաններու 34.000 ուսանողներ եւ աշկերտներ պէտք է յանձնուին 1947 յունուար 1ին, մետաղագործութեան մէջ աշխատելու համար։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ փոխ - վարչապետը, զօր. Կոնաթաս, Աթէնք վերադարձաւ հինգ օրուան քննական պտոյտ մը կատարելով հիւսիսային նահանգներու մէջ։ Իր զեկուցման համաձայն, կացութիւնը զգալապէս բարուքած է։ Բայց եւ այնպէս զանազան ընդհարումներ պատահած են չորեքշաբթի օր, Սուֆլիի մէջ, Մարիցա գետին վրայ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ սահմանագլուխին միջեւ։ Սպաննուած են 50 ըմբոստներ, 7 ոստիկան զինուորներ եւ 3 զինուորներ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՐՄԷՆԻ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Ու այսպէս, Արմէն, կաղնիին կրթնած ու աչքերը փակ, վայրկեաններով թափառած էր իր եռացած ու քառորդ դարու կարօտովը մրրկած աշխահին մէջ։ Ու երբ աչքերը բացուեցան ինքնաբերաբար, արեւը բլուրին ետեւը դարձած էր ու արեգին՝ ծմակի վերածուած ։

Երբ աչքերը բացուեցան, դարձեալ նայեցաւ հորիզոնին, տարածութեանը։ Խորունկ տխրութիւն մը պատեց հոգին։

Քանի մը վայրկեան առաջ երբ աչուին խուփ էին, գիշեր էր ու մութ ամէն դի։ Մինակ ճակտին ուղղութեամբ՝ դէպի հիւսիս, գիշերուան խաւարին մէջ, լայն տարածութեամբ եւ լուսավառ Ա-ւան մը կը տեսնուէր ։

Այժմ լոյս էր, ցերեկ՝ ու արեւ կար տակաւին հեռաւոր բլուրներուն վրայ

Թախիծով լեցուած էր Արմէնի սիրտը։ Ոտքի ելաւ ու դեղեւկոտ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի դեղ ։

Իրիկունը մօտալուտ էր։ Քայլերը արագացուց արեւմարէն առաջ տուն հասնելու ։

Այդ միջոցին, Արմէն հանդիպեցաւ գեղացի, երկար պեխերով որսորդի մը, որ ողջ աղուէս մը բռնած՝ բերնին կապ զարկած ու ոտքերն ալ զոյգ զոյգ կապած՝ դեղ կը վերադառնար գոհ եւ ուրախ։

Արմէն մօտեցաւ այդ հպան - որսորդին ու բարեւէլէ ետք հարցուց, քիչ մը ուրախացած, աղուէսին գլուխն ու կռնակը շոյելով․

— Որսորդներուն հազուադէպ կը պատահի ողջ աղուէս բռնելը։ Բախտաւոր էք եղած դուք ։ Կ'երեւի վարպետ որսորդ մըն էք։ Ի՞նչպէս ողջ ձեռքդ անցաւ ։

— Թակարդ լարած էի։ Վիզէն բռնուած էր՝ թէեւ, բայց տակաւին ողջ էր երբ հասայ․․․ պատասխանած էր որսորդը հպարտութեամբ ։

— Լաւ գին ունի աղուէսին մուշտակը ։ Քանի մը հազար կը զարնէք, աւելցուցած էր Արմէն ։

— Այս իրիկուն իսկ կը քերթեմ ու գալ շաբաթ քաղաք կը տանիմ։ Թող այսուհետեւ ալ տիկնոջ մը կամ օրիորդի մը ուսերուն վրայ այդեկութք ընէ։ Աղուէսները մեծ վնաս կը հասցնեն այգիներուն, վերջացուցած էր որսորդը ծիծաղելով ։

Ու այսպէս, քանի մը վայրկեան միասին քալելէ ու զրոյց ընելէ ետք բաժնուած էին իրարմէ։

X

« Քաղաք », կրկնեց ու մտածեց Արմէն։ Օրերէ ի վեր միտքը դրած էր անգամ մը երթալ։

Աւելի քան քառասուն օր էր, որ հարաւի փեղեցիկ քաղաքներէն մէկուն մօտիկը՝ աւնկիւն մը ինկած էր ու տակաւին չէր կրցած այցելել անգամ մը ։

«Գալ շաբաթ օր ես ալ պիտի երթամ», վճռեց Արմէն ։

Սակայն, մտածեց իր օրուան վաստակի մասին։ Օրական միայն յիսուն Ֆրանք ունիմ սնունդիս համար։ Բացառիկ ծախք մը կրնա՞մ ընել՝ երթալ՝ քաղաքը պտտիլ անգամ մը։ Երթուդարձ քառասուն Ֆրանք։ Սկսաւ հաշուել Արմէն։ Շատ չատ տասը Ֆրանք ալ չնախատեսուած բացառիկ ծախք մը պիտի ըլլայ ու գումարը բարձրանայ՝ յիսունի։ Էհ, ուսերը վեր նետելով վճռած էր Արմէն։ Հինգ օր տասնական Ֆրանքի խնայողութիւնով մը բացը կը գոցուի ու ես ալ քաղաքը տեսած կ'ըլլամ »։

Յաջորդ շաբթու որոշումը գործադրեց։ Գեղէն անցնող մարդատար ինքնաշարժը նետուելով քաղաքին ճամբան ձեռք առաւ, միայն յիսուն Ֆր․ ծախք յատկացնելով այս բացառիկ «հաճոյք»ին համար ։

X

Շաբաթ՝ ճիշդ ժամը մէկուկէսն էր, երբ լայն ճամբու մը եզերքը՝ սօսիներու շարքի մը տակ վար իջաւ քաղաքին առջեւ ։

Երկինքը պայծառ էր ու արեգակը տաքուկ։ Արմէն, բաղդատութեան դրաւ հարաւի՝ Նոյեմբերեան արեւը՝ հիւսիսի մայիս - յունիսեան արեւին հետ ։

Անցաւ լայն հրապարակէ մը։ Անցորդները այնքան խիտ էին, ու սրճարաններուն առջեւ սեղաններուն բոլորտիքը ժողովուրդը իրարու վրայ դիզուածի երեւոյթ առած էր ։

Վառ ծխիկ մը շրթունքին, Արմէն անհոգ մէկու մը երեւոյթով, լայն ու երկար, հարուստ շէնքերով ու վաճառատուններով պողոտայի մը աջ մայթէն սկսաւ քալել, ձեռքերը գրպանը ու աչքերը՝ ամէն դի ։

Անցաւ բազմաթիւ վաճառատուններու առջեւէն ակնարկ մը նետելէ ետք՝ միայն։Անոնք լեցուն էին ամէն կարգի իրերով։

Բայց, բոլորն ալ կրակի գին ունէին ու իրեն համար բոլորովին անմատչելի ։

Հանդիպեցաւ նաեւ ու ակնարկ մըն ալ հոն նետեց՝ ապակիներէն ներս՝ հարուստ ճաշարանի մը ճոխ սեղաններուն։

Այնտեղ՝ բազմողները առանց բացառութեան կռնակը տաք, գրպանը ձայնաւոր յաճախորդներ ըլլալու էին։ Ուսերը թօթուելով անցաւ ինքնիրեն [illegible]

իւղոտ խորտիկներ ու ճոխ անուշեղէններ ուտել։ Ցանկութիւն չունիմ։ Ես, կէս օրուան ճաշս ըրած եմ արդէն մէկ ժամ առաջ ու փորս կուշտ է։ Կրնաք դուք բազմազան ճաշեր ընել ամէն անգամ ։ փո՛յթս։ Կէս օրուան իմ ճաշս հետեւեալն էր․— Մէկ շերեփ բանջարապուր, թեթեւ պնակ մը կարոս։ Մատ մը «թօմ» պանիր եւ, այս բոլորին հետ համեստ շերտ մը հաց։ Վրայէն ալ իբրեւ պտուղ՝ երկու ճենախնձոր»։

«Խնդիրը ճոխ ու այլազան ճաշելուն մէջ չէ ։ Խնդիրը աղքատ կամ հարուստ ըլլալուն մէջ ալ չէ։ Խնդիրը գոհունակութեան մէջ է։Կրնայ մարդ շատ հարուստ ըլլալ ու միշտ ալ ճոխ ուտել, ապրիլ։ Սակայն, միշտ ալ դժգոհ ըլլալ ու երբեք գոհունակութիւն չունենալ։ Ես իմ բախտէս, կեանքէս ու կերածէս գոհ եմ եղած միշտ ու գոհունակութիւնը երբեք ինձմէն չէ բաժնուած՝ սկզբունք դարձած ըլլալով։ Միայն մէկ դժգոհութիւն ունեցած եմ։ Այդ ալ՝ հայրենիքէս հեռու ըլլալս է»։

Արմէն , այսպէս խորհրդածելով ու բարձրիկ շէնքերն ու հարուստ վաճառանոցները, անցորդները դիտելով անցած էր քաղաքին նոր մասի այդ երկար ու լայն պողոտան ։

Յետոյ, մտաւ քաղաքին հին մասը։ Թէեւ այս մասին մէջ շէնքերը ճոխ ու բարձր չէին, ու փողոցներն ալ շուտ - շուտ դիկ-դակ ընող, բայց շատ կոկիկ եւ մաքուր կ'երեւէին ամէն կողմ։ Արմէն շատ սիրած էր կոկիկութիւնն ու պարզութիւնը ։ Ու աւելի երկար թափառեցաւ քաղաքին այս մասերուն մէջ։ Հին քաղաքամասը պարապատ կ'երեւար ու դարեր անցած էին անոր վրայէն ու կանգուն էր ան, տակաւին ցոյց տալով անցեալին կորովը ․․․ ։

Արմէն պարիսպին քանի մը դուռներէն ելք ու մուտք ըրաւ։ Դարձաւ, շրջեցաւ, երբեմն ալ կանգառնելով հնութիւններու առջեւ։ Բայց , միայն մէկ ակնարկ նետելէ ետք կ'անցնէր, մտածելով, «ես ոչ հնագէտ եմ, ոչ բանասէր եւ ոչ ալ գիտնական։ Ինչո՞ւս պէտք երկար - բարակ դիտելը։ Մանաւանդ որ օտար ալ են ու սրտիս չեն խօսիր։ Ես եկած եմ քաղաքը տեսնելու ու պտոյտ մը ընելու։ Ահա այսքան »։

Աւելի քան մէկուկէս ժամ էր որ կը թափառէր քաղաքին մէջ։

Արմէնի աչքերուն մէկ հատիկ գործարանի ծխնելոյզ չէր հանդիպած։ Յայտնի էր, որ այդ քաղաքին մէջ ճարտարարուեստ չկար ու բանուորական քաղաք մը չէր ․․․ ։

Յոգնած էր ու պարպուած ստամոքսը։ Աւելի քան երեք ժամ անցած էր իր թեթեւիկ ու համեստ կէսօրուան ճաշին վրայէն։ Արմէնի կերածը աւելի չէր կրնար դիմանալ։ Ժամը երեքը անցած էր երբ հասաւ հանրային պարտէզը՝ նոր քաղաքամասին մէջ։ Ինկաւ նստարանի մը վրայ, քիչ մը հանգստանալու համար ։

Ն․ ՇԻՆԱԿԱՆ

Լաւ թարգմանութեան էական պայմանները

Երբեք մարդկութիւնը ա՛յնքան թարգմանական գործերով զբաղած չէր որքան ներկայ դարուս ։ Միջազգային խանդավառութիւն բոլոր երկիրներու մէջ․ ամէն լեզուներով թարգմանութիւններ տեղատարափ կը թափին մատենադարաններու մէջ։ Նշա՞ն մըն է արդեօք թէ ազգերը ինքնաբաւութեան զգացումէն դուրս ելլելով, կը փափաքին հասկնալ, սորվիլ թէ ի՛նչ կ'ըսեն ու ի՛նչ կը զգան միւս ազգերը։ Մեծ ու քաղաքակիրթ ազգերն իսկ, չգոհանալով իրենց բարձր ու ընդարձակ ազգային մշակոյթով, կը փարին բաղդատական ուսումնասիրութեանց բոլոր ճիւղերուն։ Մենք ալ, իբրեւ փոքր ազգ, անհրաժեշտ պէտք ունինք օտար մշակոյթի թարգմանական աշխատութեանց ։

Արեւմուտքի մշակոյթին ազդեցութիւնը վտանգ չէ - պէտք չէ՛ ունենանք անոր դէմ արհամարհանք, անարդար ու անիմաստ։ Թարգմանութիւնները, հեռու բիւզանդական վէճեր յարուցանելէ, յոյժ կարեւոր, շինիչ եւ արդիւնաբեր են, պատրանքներ չսնուցանենք․ հայութիւնը՝ նման միւս ազգերու, պէտք ունի աշխարհի իմացական ակերէն ջուր լեցնելու իր ազգային սափորին մէջ։ Ինչո՞ւ օտարատեաց զգացումով լարուինք երբ մշակոյթի հարց է․ մեր շովինիզմը պէտք չէ մեզ կուրացնէ․ ափիոնով չթմրինք, չենք կրնար ուրանալ օտար մտքի չքեղութիւնները։ Հետեւաբար, այս խանդավառ շրջանին, գիտնանք պահել մեր պաշարը ու գործածել մեր դատողութիւնը, որդեգրել ինչ որ կը սատարէ մտքի զարգացման, հայ ազգին յառաջդիմութեան, իւրացնել օտար գանձերը, պահպանելով հայ հոգիին հարազատութիւնը եւ իր ինքնատիպ հանգամանքը, հակառակ պարագային, տուժողը մենք կ'ըլլանք։ Շատ բան ուսումնասիրելը, մատենադարաններ թափառիլը եւ աշխարհի իմաստուններուն գործերը պրպտելը եթէ իսկապէս աւելորդ են, փակենք ուրեմն դպրոցները, համալսարանները, մատենադարանները, թանգարանները եւ միայն ներշնչուինք կեանքէն ու իրականութենէն։ Ո՞ւր պիտի գտնուէր այսօր մարդկութիւնը եթէ այս ծուռ ճամբուն հետեւած ըլլար ։

Օտար մշակոյթ, միջազգային հարստութեանց թարգմանական աշխատութիւնները անհրաժեշտ են, միայն թէ թարգմանութիւնները պէտք է ըլլան լաւ ու յաջող։ Թարգմանիչը պէտք է համարձակ գործէ, «եթէ նոյնիսկ ազգային հաճարին հակառակ ըլլայ», պիտի աւելցնէր Կ․ Տ'Անունցիօ։

1.— Արեւի պէս պայծառ ճշմարտութիւն է ըսել թէ թարգմանութեան մը առաջին պայմանն է, լեզուագիտութիւնը։Թարգմանիչը երկու լեզուներն ալ լաւ գիտնալու է։ Ուրիշ լեզուներ ալ գիտնալը միանգամայն, մեծապէս կը ծառայէ թարգմանութեան։ Աւելին կայ, ինչպէս բանասիրական ու լեզուագիտ․ ուսումնասիրութեանց մէջ օգտակար ու մանաւանդ անհրաժեշտ է՛ լատիներէնը, որ թարգմանական աշխատութիւններն ալ լայնօրէն կը դիւրացնէ։

2.— Անհրաժեշտ է ընդհանուր զարգացումը։ Թարգմանութեանց մէջ պիտի հանդիպինք յաճախ այնպիսի բառերու, նախադասութիւններու, գաղափարներու, վարդապետութիւններու, անուններու, ամէն տեսակ նիւթերու եւ ամէն դարու հին թէ ժամանակակից,զորս հասկնալը անկարելի պիտի ըլլար, եթէ չունենայինք որոշ ծանօթութիւններ, ընդարձակ հմտութիւն,և սխալ պիտի թարգմանէինք, եթէ մէջբերումներու, ակնարկութեանց տեղեակ չըլլայինք, որոնք անխուսափելիօրէն պիտի ստեղծեն շփոթութիւն եւ տեղի պիտի տան թիւրիմացութեանց։

3.— Ա՛լ աւելի կարեւոր է նաեւ եւ մանաւանդ տեղեակ ըլլալ այն գիտութեան ու գեղարուեստին զոր կը թարգմանենք մէկ լեզուէն միւսը։ Բացատրեմ օրինակով մը։ Վերջերս, «Droit international»ի փրօֆէսէօր, թարգմանուած էր «Միջազգային իրաւունքի» ուսուցիչ։ Թարգմանիչը թէ՛ հայագէտ է թէ՛ Ֆրանսագէտ, բայց droitի գիտութիւն չունենալուն, սխալ թարգմանած է, ինչ որ բնական է։ Պէտք էր ըսել «Միջազգային իրաւաբանութեան» ուսուցիչ։ Ֆրանսերէն droit բառը շատ աւելի խորունկ ու փիլիսոփայական իմաստ ունի, քան միւս լեզուներուն բառերը․Անգլիացիները կ'ըսեն «International law», որ բոլորովին նոյնը չէ, lawին Ֆրանսերէն համապատասխան բառը loi է, օրէնք, եւ ո՛չ իրաւագիտութիւն։ Իրաւաբանութիւն եւ օրէնսգիտութիւն նոյն բաները չեն, գրեթէ բոլոր հին ու նոր փիլիսոփաները զբաղած են իրաւաբանութեամբ,բայց ո՛չ օրէնսգիտութեամբ։ Հռովմայեցիք ալ իրաւաբանութեան կ'ըսեն jus, եւ օրէնքին «lex»։ Այդ պատճառաւ զանազան ազգերու ներկայացուցիչները երբ կը հրաւիրուին միջազգային քաղաքական ժողովի մը, իրարու երկիրներու օրէնքներուն յաճախ տեղեակ չեն, բայց բոլորն ալ իրաւաբաններ են (մերինը միշտ բացառութիւն կը կազմէ), իրար լաւ կը հասկնան, մանաւոր մտայնութիւն մը կայ եւ այդ ըմբռնելու համար անպայման իրաւաբանական հնոցէն պէտք է անցնիլ։

Հակառակ քիչ թէ շատ լեզուագէտ ըլլալուս , պիտի չհամարձակէի թարգմանել մաթեմաթիքական, քիմիագիտական, բնագիտական, բուսաբանական երկասիրութիւն մը․ պիտի մերժէի, ոչ թէ թեքնիք բառերուն դժուարութեան պատճառաւ զորս կարելի է գտնել ու ի հարկին յարմարցնել, այլ՝ պարզապէս այդ գիտութեանց ծանօթութիւնս տարրական ըլլալուն համար։

4.— Երբեմն բառերուն բառական իմաստը պէտք է թողուլ եւ նախադասութեան իմաստը հասկնալ․ բառական թարգմանութեան տեղ ազատ թարգմանութիւն պէտք է ընել։ Ճշգրիտ իմաստը տալու ենք, հոգ չէ թէ ուրիշ բառերով։ Ատենէ մը ի վեր նշանաւոր դարձած գերմաներէն «քլուկ» բառը շատ նշանակութիւններ ունի։ Ցարդ եղած «Ֆաուսթ»ի թարգմանութիւնները ընդհանուր առումով յաջող չեն։ Այդ նախադասութիւնը ոճ մըն է եւ որպէսզի ըմբռնումի սխալին մէջ չիյնանք, պարզ բառական թարգմանութեամբ պէտք չէ արտայայտուինք։ Հետեւաբար գերմաներէն «Ունտ պին զօ քլուկ ալս վի ցուֆօր» նախադասութիւնը պէտք է թարգմանել ֆրանսերէն լեզուով․ — «Je ne suis pas plus avancé»։ Այս է բուն իմաստը։

5.— Ի լրումն ամէնեցուն, ամբողջ թարգմանութեան ընթացքին միշտ աչքի առջեւ ունենալու ենք հեղինակը։ Քիչ մըն ալ կենսագրութիւն օգտակար է։Ուստի,բառերուն կառչելէ առաջ, պէտք է թափանցենք հեղինակին մտքին ու ոգիին։ Գալով դարձեալ վերոյիշեալ օրինակին, իրականութիւնը սա՛ է որ հակառակ իր ամբարած բոլոր գիտութեանց պաշարին զոր կը յիշէ, չկարողանալով խորը թափանցել բնութեան գաղտնիքին, խելակորոյս՝ անհուն տիեզերքին մշտնջենական առեղծուածին առջեւ, ամէն բանի ունայնութեան գիտակցութեամբը, երջանկութեան ուղին գտնելու ապարդիւն ճիգին մէջ յուսահատ՝ հոգեկան տառապանքի մէջ եղերական ճիչ մըն է որ կ'արձակէ կէօթէ ի խորոց սրտի եւ վերիվերոյ ըսել կ'ուզէ, ազատ թարգմանութեամբ․— «Ի՞նչ բանի կը ծառայեն այս բոլորը, քանի որ ե՛ս, հէք արարած՝ ուր որ էի, դարձեալ հոն եմ, քայլ մը յառաջ չեմ գացած»։ Այս է հեղինակին ոգին։

Ահաւասի՛կ, ասոնք են, ըստ իս, հարազատ, չքնաղ եւ մանաւանդ յաջող թարգմանութեանց էական պայմանները։

Ա․ ՍԱԼՄԱՍԼԵԱՆ

Ցուշեր անցեալէն

Ամէն անգամ երբ տարեկան տօն մը կը մօտենայ, սիրտս կը սկսի արիւնոտիլ մեր անցեալի վառ յուշերով։ Հայը աւանդապաշտ ժողովուրդ է եղած միշտ, որեւէ տօն սրբութիւն մըն էր մեր նախնիքներուն համար, սկսած հեթանոսական օրերէն։ Առաջինի ժողովուրդ, հակառակ անոր որ դարեր շարունակ բազմատեսակ չարչարանքներ էր կրած, չարիքի մասին գաղափար չէ ունեցած։ Կ'ապրէր խաղաղ վիճակի մէջ իր շինարար աշխատանքով։ Տարուան այս եղանակին, երբ հանդիսաւոր տօները կը սկսէին, ուր հայ շինականը այլեւս դադրած կ'ըլլար դաշտային աշխատանքէն, մեծ եռ ու զեռ մը կը տիրէր գիւղերու եւ քաղաքներու մէջ։ Նոր Տարին եւ Ծնունդը մեծ ուրախութեան օրեր էին ամէնուն համար, մեծէն մինչեւ պզտիկը շարժման մէջ էին։ Մեր հեզ եւ աղաւնիի նման անմեղունակ աղջիկները կը պատրաստէին իրենց հեհեզաճկուն պարերը մասնաւոր հագուստներով։ Հարս ու փեսայ կը պատրաստուէին հանդիսաւոր այցելութիւններ տալու իրենց ծնողքներուն, կնքահայրը եւ կնքամայրը, աւանդական նուէրներով բեռնաւորուած այցելութեան կ'երթային իրենց սանիկներուն, փոխադարձաբար սանիկները՝ իրենց կնքահօր։

Տանտիկինը շաբաթներ առաջ պատրաստութիւններ կը տեսնէր իր հիւրերը ընդունելու։ Տունին փոքրիկները գիշերները անքուն կ'անցընէին, անհամբեր սպասելով Կաղանդի աւանդական արարողութեանց։ Բոլորն ալ գիտէին որ իրենք զանազան նուէրներ պիտի ստանան իրենց ծնողներէն ու մօտաւոր ազգականներէն։

Կաղանդի առաջին իրիկունը տանտիկինը կը պատրաստէր այդ օրուան պատշած աւանդական կերակուրները, մանաւանդ եօթը տեսակէ շինուած (խորուն) գնդիկը, նոր մրգեղէններ ու ուրիշ բազմաթիւ ուտելիքներ։ Երբ մութը կոխէր, գոտեկախը կը սկսէր տափարակ տանիքներու կլորակ երդիքներէն վար։ Այդ գօտիներուն ծայրերէն կապուած կ'ըլլային բաւական մեծկակ տոպրակներ, իբրեւ Աւետիսի նշան։ Տանտիկինը խնդումերես, մը ուրախութեամբ, սիրով կը լեցնէր կախուած տոպրակներուն մէջ զանազան մրգեղէններ, ընկոյզ, չամիչ, թուզ, եւն։ Կէս գիշերին ամէն մարդ կը քաշուէր իր տունը, տան մեծը հաւաքելով իր տան անդամները։ Կաղանդի օրուան համար մասնաւոր պատրաստուած հացերով եւ խարկուած հատիկներով, կը հաւաքուէին գիւղի աղբիւրին առջեւը։ Հոն էին բոլոր գիւղացիները․ հակառակ եղանակի խստութեան։ Հոն էին գիւղին քահանան, վարդապետը։ Ամէն մէկը բաղձանք մը ունէր յառաջիկայ տարուան համար։ Կը լուացուէին Նոր Տարուան Ջուրով, կը թրջէին հացերը, խարկուած հատիկները կը թափէին աղբիւրին շուրջը, դողահարները կը լողնային Նոր Տարուան Ջուրով, իբրեւ բուժում իրենց հիւանդութեանց։ Թափուած հատիկներով ու թրջուած հացերով կազանդած կ'ըլլային աղբիւրը, որպէսզի աւելի առատ հոսի Ջուրը յառաջիկայ տարուան ընթացքին։

Հողագործները եօթը տեսակ հատեղէններ իրար խառնելով կը կաղանդէին նաեւ իրենց ախոռին կենդանիները, եւ այսպէս բազմաթիւ աւանդութիւններ կը կատարէին այդ օրը։ Ո՞վ կը մտածէր չարիքի մասին։ Գիւղացին այլեւս հոգ չունէր․ տարուան եղանակին համեմատ իր տքնաջան աշխատանքով ապահոված էր ապրուստը։

Ձմեռը հանգստի եւ ուրախութեան եղանակ մըն էր։ Այսօր երազ են դարձած այդ գեղեցիկ օրերը։ Տարագիր ենք, զրկուած ափ մը հողէ, պատառ մը տունէ, միշտ մտահոգ օրուան ապրուստի մասին։ Ո՛չ Ծնունդը, ո՛չ Նոր Տարին կամ Զատիկը չեն ուրախացներ մեզ։ Քար ու քանդ են մեր երբեմնի գիւղերն ու քաղաքները։ Խոպան են մեր ծաղկաւէտ դաշտերը։ Վայրի գազաններն ու բուերն են բոյն դրած հոն։ Դարաւոր ու ոխերիմ թշնամի Թուրքն է անցած այդ բոլորին վրայէն։ Անթաղ են մեր բիւրաւոր նահատակներու ոսկորները։ Առանց մեր սեփական հողին ու հայրենիքին, ո՛չ Ծնունդը կ'ուրախացնէ մեզ, ոչ ալ Նոր Տարին։ Մենք կ'ուրախանանք այն ժամանակ, երբ դարձեալ կը հաւաքուինք մեր հայրենի հողերուն վրայ, ու կը շինենք մեր քանդուած քաղաքներն ու գիւղերու Հայու շինարար բազուկով։

Պ․ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՍՏՈՐԻԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Բարեգործութիւնը քրիստոնէութեան հիմնական սկզբունքներից մէկն է, եւ մարդկային գերագոյն առաքինութիւնը։

Մեր խնկելի նախնիք այս առաքինութիւնը դարդացրել եւ անուցել են իրենց մէջ քրիստոնէութեան առաջին դարերից։ Բարեգործութեան հիմնադիրը Հայաստանում եւ աւազագոյն ներկայացուցիչն եղած է մեր մէջ մեր հայրապետներից Ներսէս Մեծը։

Այս մարդասէր Հայրապետի ուղին բռնեցին մեր պապերն ու հայրերը։ Խաչերը հանդիսացան այն նշանաբանը, որուն շուրջն իրենց ազգային ու համրային գործունէութիւնը կեդրոնացրին մարդասէր, ազնիւ հոգիները։ Կարմիր խաչ, Կապոյտ խաչ, Կարմիր ճաղաճակաձ խաչ եւայլն — բոլոր կարօտեալներուն եւ անոքներուն օգնելու, սատարելու նպատակով ... Սրբազան, գովելի նպատակ՝ որն իրենց ամուր ձեռքերի մէջ են պահում պատուով եւ հպարտութեամբ մեր առաքինի մայրերն ու համեստափայլ օրիորդները Սփիւռքի հայութեան բոլոր անկիւններում եւ ծայրերում ...

Այսօր, շաբաթ իրիկուն, այդպիսի խաչերից մէկի, Պանեկօ Քաշանի Կապոյտ Խաչի երեկոյթն է տեղի ունենալու, եւ հայ հասարակութիւնն իր սրբազան պարտքը պիտի համարէ ներկայ գտնուիլ եւ կենդանի մասնակցութեամբ խրախուսել մեր տիկնանց այդ ձեռնարկը։

Այդ ընկերութիւնն անցեալին մէջ ունեցած է շատ սաներ եւ սանուհիներ դպրոցներուն մէջ։ Պատերազմի ընթացքում օգնած է հայ գերիներուն թէ նիւթապէս եւ թէ բարոյական միջոցներով։ Իսկ ներկայիս նրա խնամքի տակ են Պրեվանի հիւանդանոցին հայ հիւանդները, բոլորն ալ անոք եւ անօգնական։ Մօտաւորապէս մէկ տարի առաջ այդ հիւանդանոցի հայ հիւանդներից մէկը — համարեա երիտասարդ հասակում իր մահկանացուն կնքեց, եւ ես այնտեղ անձամբ լսեցի, հայ հիւանդներն անխնամ վիճակի մէջ էին գտնւում։ Այդ հիւանդանոցում կան նաեւ ռուս հիւանդներ, եւ մինչդեռ Ռուսներին խնամող եւ այցելող բարի հոգիներ կային, հայ հիւանդները միանգամայն անտէրունջ վիճակի մէջ էին, եւ մէկը չկար, որ նրանց նպաստներով, ուտելիքով եւ բարոյապէս մխիթարութիւն պատճառէր։ Պանեկօ Քաշանի Կապոյտ Խաչի ընկերութեան կանանցից ոմանք մասնակցում էին հայ երիտասարդի յուղարկաւորութեանը ե որոշեցին հետաքրքրուիլ հայ հիւանդների վիճակով, եւ ահա այդ օրից նրանք իրենց խնամքի ներքոյ առին Պրեվանի հիւանդանոցի հայ հիւանդները։ Երկու շաբաթը մի անգամ այցելում են Խաչուհիներն այդ հիւանդներին, որովհետեւ նոքա զուրկ են յաւ անունդից՝ տանում են նրանց ամէն կարգի անդեղէն...Քրիստոնէական եւ մարդասիրական մի բարի, սուրբ գործ, որ պատիւ է բերում նրանց — այդ տիկիններուն, եւ մանաւանդ հայ նուիրատու բարի, քրիստոնեայ անձերուն ...

Օրհնեալ լինի հայ ժողովուրդը։ Նա միշտ բարի եւ վեհանձն է հանդիսացած ոչ միայն դէպի իր արենակիցը, հարազատը, այլեւ դէպի օտարը մինչեւ անգամ իր թշնամին... Թող այդ բարութեան եւ վեհանձնութեան ոգին միշտ ապրի եւ ջերմացնէ նաեւ մեր նոր սերունդի ներկայացուցիչներին սրտերը, որպէսզի նրանք եւս իբրեւ աւանդ այդ բարի, առաքինի յատկութիւնը ժառանգութիւն թողնեն միւս սերունդներուն։

Խրախուսենք եւ շարունակենք նոյն ուղղութեամբ եւ նոյն ոգով։

Առաքէլ Աւ. Քհնյ. Սիմէոնեանց

ՖՐԱՆՍԻ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ»

ՎԱԼԱՆՍ (Ցառաջ). — Ֆր. Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղի վարչութիւնը կազմակերպած էր «Մանուկներու Օրը» որ տեղի ունեցաւ 21 Դեկտ. շաբաթ երեկոյ, ընկ. Ց. Կօշկակարեանի կառատան մէջ։ Ինչպէս ամէն տարի եւ ամէն տեղ, Վալանսի Խաչուհիները այս տարի եւս ջանք չէին խնայած մեր փոքրիկները ուրախացնելու համար։ Ժամը 8.30ին սրահը արդէն լեցուած էր եւ հեռուհեռէ հեռաւոր շրջաններէ, հակառակ սաստիկ ցուրտին, հայրենակիցներ կուգային լսելու Կապ. Խաչի խօսքը եւ տեսնելու համար անոր մայրական գուրգուրանքը մեր մատաղ սերունդին հանդէպ։

Կ. Խաչի ատենապետուհի Տիկին Կօշկակարեանի բացման խօսքէն վերջ, Կ. Խաչի Սանուհիները թնդացուցին իրենց քայլերգը։ Տիկինը ցաւ յայտնեց որ Տէսինէն Տիկ. Մ. Փափազեան հեռագրով իմացուցած է թէ պիտի չկրնայ գալ մեր հանդէսին խօսելու։ Այս առթիւ համառօտակի ներկայացուց Վալանսի Կ. Խաչի մէկ տարուան գործունէութիւնը։ Հարիւր տասը հազար ֆրանքի մուտք ունեցած են, որուն իննսուն հազարը ծախսած են կրթական գործի, աղքատի, հիւանդի, գերիներու, հիւանդանոցներու եւն.։

Գեղարուեստական բաժինը շատ ճոխ էր։ Խաչուհիները իրենց Սաներով եւ հայկական տարազներով խումբ առ խումբ, զանազան երգերով եւ պարերով ինչպէս եւ արտասանութիւններով կ'ուրախացնէին ներկաները։

Հանդէսին առաջին մասը լրացաւ։ Ժողովուրդը սկսաւ կեր ու խումին որ նոյնպէս առատ էր։ 15 վայրկեան դադարէ վերջ, սկսաւ երկրորդ մասը։ Տիկին Կօշկակարեան կրկին բեմին վրայ․ այս անգամ խօսքը տուաւ Կ. Խաչի քարտուղարուհի Տիկին Պ. Մաղաքեանի որ գրաւոր գեղեցիկ ճառով մը վեր հանեց հայ կնոջ պարտականութիւնը հանդէպ մեր բազմաչարչար ժողովուրդի դժբախտ բեկորներուն։ Կ. Խաչը նոր կազմակերպութիւն մը է․ ան երկար տարիներ աշխատած է եւ տակաւին պիտի աշխատի աւելի զօրեղնդուած, մինչեւ իր նպատակի իրագործումը, ցորչափ մեր փոքրիկները կը մնան հայրենիքէն դուրս, Կ. Խաչը ստանձնած է անոնց հայեցի դաստիարակման պարտականութիւնը։ Մենք բամբասանքով չենք զբաղեր։ Ուրիշները ինչ որ կ'ուզեն թող ընեն, մենք գիտակցաբար եւ հայրենասիրութեամբ կը ծառայենք բոլոր դժբախտներուն անխտիր։ Եւ կոչ ըրաւ որ տիկիններ եւ օրիորդներ միանան Կ. Խաչին, աւելի փայլուն կատարելու համարմերպարտականութիւնը հանդէպ մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն որոնք վաղը հայրենիք պիտի երթան (ծափեր)։

Ցետոյ ընկ. Ց. Տէր Սարգիսեան յանուն Կ. Խաչի, առաջարկեց նիւթապէս քաջալերել Միութիւնը։ Հինգ վայրկեան ժամանակ սահմանուած էր եւ 15.000 Ֆրանքի բարձրացաւ գումարը։ Ընկերը շնորհակալութիւն յայտնելով փակեց նուիրատուութիւնը։

Ժամը 11ը անցած է, երբ սրահ մտաւ Տիկին Փափազեան (Տէսինէն)։ Հակառակ իր տկարութեան, չէր կրցած մերժել իր քոյրերուն հրաւէրը, եւ ներողութիւն խնդրեց ուշանալուն համար։ Տիկինը ճառ մը խօսելով, պատմեց Կ. Խաչի հաստատման պարագաները Պոլսոյ մէջ.— «Այո՛, Կ. Խաչը կազմուեցաւ այս պարագաներու տակ, փորձեց իր կարելին։ Եթէ այսօր ունինք հայրենիք մը, այդ կը պարտինք Անդրանիկներու, Մուրատներու, Արամներու, Սերոբներու եւ այսպէս յայտնի եւ անյայտ բազմահազար հայրենասէրներու։ Իսկ այսօր Կ. Խաչը ունի ուրիշ աշխատանք մը.— Հայրենիքէն դուրս ապրող նոր սերունդին տալ ուսում եւ կրթութիւն, պատրաստել լաւ քաղաքացիներ այսօրուան եւ վաղուան մեծ Հայաստանի համար»։

Սրահին մէջ հաւաքուած բոլոր մանուկները նուէրներ ստացան, իրենց ուրախութեան աղմուկէն ներկաներն ալ կ'ոգեւորուէին։ Կ'արժէ շնորհաւորել մեր քոյրերը որոնք մեծ զոհողութեամբ կազմակերպած էին սոյն հանդէսը։ Մասնաւոր շնորհակալութիւն Պ.Պ. հայր եւ որդի Պալթայեանի, որ փոքրիկներու պարի համար կտորներ նուիրած էին Կ.Խաչին, նոյնպէս ընկ. Ց. Կօշկակարեանի որ կառատունը ձրի տրամադրած էր։ Մէկ խօսքով շնորհակալութիւն բոլոր անոնց որ կը քաջալերեն Կ. Խաչը։

Ներկայ մը

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.—Համաքղեցիական Միութեան ընտանեկան երեկոյթը տեղի ունեցաւ Դեկտ. 14ին։ Սրահը լեցուած էր Քղեցիներով։ Շատ չեն անոնք, յիսնեակ մը բանուոր եւ արհեստաւոր ընտանիքներ, մեծ մասով բազմանդամ, մինչեւ եօթ զաւակներու ծնողներ՝ ծանրաբեռնուած ընտանեկան շատ մը հոգերով։ Փոխն ի փոխ, անէքդոտներ, արտասանութիւններ եւ երգեր իրարու կը յաջորդեն։ Հաճելի էր տեսնել հոս հասակ նետածներ երիտասարդ-երիտասարդուհիներուն շուրջպարերը, իրական Քղեցիներու չափ ճկուն եւ վայելուչ։ Եւ որքա՛ն ոգեւորիչ էին անոնց բերաններէն լսուած երգերը. — «Լեռները լեռները, պաղ պաղ ջուրերը,— Առնեմ սիրած եարս ելլեմ լեռները»։

Քոմիտէի խօսակցութիւններով կ'առաջարկուի Ներգաղթի ի նպաստ հանգանակութեան ձեռնարկել։ Խօսք կը տրուի Համաքղեցիականի քարտուղարին, որ ամփոփ գծերով կը ներկայացնէ Միութեան գործունէութիւնը, թուելով «Նոր Քղի»ի հիմնարկման, «Սասունցի Դաւիթ» հրասայլերու (11.000 տոլար) եւ կարգ մը կարօտ հայրենակիցներու նիւթական օժանդակութիւնները, եւ Ամերիկայի մէջ մեծ հանգանակութեան մը ձեռնարկելու մտադրութիւնը։ Հաճոյքով կը յայտնէ նոյնպէս Քղիի Հայր. քոյր Միութեան Ներգաղթի բերած օժանդակութիւնը, 7.500 տոլար։ Զոհողութեամբ եւ գործունէութեամբ երկու Միութիւններուն ալ հետապնդած նպատակները գտնելով նոյնանման եւ պատուաբեր բոլոր Քղեցիներուն, անոնց անջատ գործունէութիւնը կը նկատէ աւելորդ, ու կը մաղթէ որ, 1947 տարին ըլլայ Քղեցիներու համագործակցութեան եւ միացումին տարի։

Մինչ այդ Համաքղեցիականի Մարսէյլի մասնաճիւղը արագ խորհրդակցութեամբ մը կը յայտնէ իր մասնակցութեան չափը, 20,000 Ֆր., գրեթէ իր ունեցածը ամբողջութեամբ։ Ոգեւորութիւնը անսահման է. քառորդ ժամուան մէջ 74.000ի կը բարձրանայ գումարը։ Կը մասնակցին բոլորը անխտիր. բանուոր, արհեստաւոր, բարեկեցիկ եւ աղքատ, անգամ երեխաներ իրենց գանձանակներու խնայողութեամբ Մօնփէլիէի ներկայացուցիչ, պ. Վահրամ Ալօեան, 1000 Ֆրանքի մասնակցութեամբ կը յայտնէ թէ, այնտեղի Քղեցիները նոյնպէս Նոր Տարուան առթիւ նման հաւաքոյթով իրենց օժանդակութիւնը պիտի հասցնեն Համաքղեցիականի կեդրոնին։ Կարդացուեցաւ հայրենակից Սարգիս Վարդանեանի նամակը, Փարիզէն, որ միացման մաղթանքներով կը յայտնէր, թէ Փարիզի Քղեցիները կը սպասեն Մարսէյլի օժանդակութեան արդիւնքին։ Լուռ էին Սէնթ Էթիէն եւ ուրիշ շրջաններու հայրենակիցները, որոնցմէ կը սպասուէին համանման կարգադրութիւններ։

Խօսք առին կարգ մը քոյր Միութիւններու ներկայացուցիչներ, որոնք յաջողութեան եւ շնորհաւորութեան մաղթանքներով դրուատեցին Համաքղեց. Միութեան գործունէութիւնը.— Քղեցի

ԹԱՆՁՐ ՄՇՈՒՇԻ մը հետեւանքով, երեք չի - նաւկան օդանաւեր վար իյնալով ջախջախուեցան Շանկայի շրջանին մէջ, իսկ չորրորդ մը անհետացաւ: Կը կարծուի թէ 62 հոգի մեռած են այս արկածներուն հետեւանքով ։

ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎԸ հետզհետէ կը ցամքի, ինչպէս կը հաւաստեն խորհրդային գիտնականներ: Իբրեւ հետեւանք ջուրերու քաշուելուն, 700 տարուան բերդ մը երեւան հանուած է Մոսկուայի գիտութեանց Ակադեմիային կարգ մը անդամներուն կողմէ որոնք կ'ուսումնասիրեն ծովուն ցամքիլը ։ Պրոֆ. Ապրով կը յայտարարէ թէ Կասպիցծովուն մակերեսը 168 սանթիմեթր իջած է 1932էն 1942: Հոն ուր առպահով կ'երեւար նաւարկութիւնը, այժմ վտանգաւոր խութեր կ'երեւան: Ջուրերու ցամքիլը կը վերագրուի բարձր չոգիացման: Բագուէն ոչ շատ հեռու, կղզի մը կայ որ դեռ վերջերս թողուած էր ջուրերուն տակ: Այժմ հոն կ'երեւան 1235ին շինուած բերդի մը աւերակները: Գիտնականները այս իրողութենէն կ'եզրակացնեն թէ 600—700 տարի առաջ, ծովուն մակերեսը շատ աւելի ցած էր քան այսօր ։

ՔԱՆԱՏԱՅԻ կառավարութիւնը դիւրութիւններ պիտի ընծայէ, Եւրոպայէն գաղող գաղթականներու համար: Յունուար 1ին գրասենեակներ պիտի բացուին Փարիզի, Պրիւսէլի եւ Լահէի մէջ: Աւելորդ է ըսել թէ անցագիր պիտի տրուի անոնց որ կրնան ապացուցանել թէ ազգականներ ունին Քանատայի մէջ եւ բեռ պիտի չըլլան հանրութեան վրայ: Առաջին առթիւ պիտի ընդունուին 4000 լեհ ռազմիկներ կամ փախստականներ ։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ թերթերը կը գրեն թէ Նոր-Փաշականներու յարաճուն գործունէութիւնը մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ ոստիկանութեան: Ամէնէն վրդվիչ երեւոյթը այն է որ, կ'ըսէ Հռոմի ոստիկանապետը, այս գործունէութիւնը բարոյապէս եւ նիւթապէս կըքաջալերեն օտար հոսանքներ: Մասնաւոր մարզիկ թռուցիկներ կը ցրուեն մութ սինեմաներու մէջ, պատերը կը փակցնեն գիշերը ծան.: Այս գործունէութիւնը ամէնէն աւելի աչքի կը զարնէ հարաւային Իտալիոյ մէջ: Ֆաշականութեան օրրանը, Միլան չատ կը յոգնեցնէ ոստիկանութիւնը որ կը կարծէ թէ նոր կազմակերպութիւնը հազար անդամներ ունի միայն այդ քաղաքին մէջ:

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ձերբակալուեցաւ խորհրդաւոր կոմսուհի մը, Մարգա տ'Անտուրէն, որ արկածալի կեանք մը ունեցած է Մօտաւոր Արեւելքի մէջ ։ Թերթերը կը գրեն թէ արաբ ցեղապետի մը հետ ամուսնացած, յետոյ զայն սպաննել տալով կախաղանի դատապարտուած, սակայն փախած է: Ուրիշ ոճիրներ ալ կը վերագրուին: Այժմ Փարիզ փոխադրուած է եւ պիտի դատուի նախ. իբրեւ լրտես ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ առթիւ, որ պիտի գումարուի Մարտ 10ին, գերման ժողովուրդը կը յուսայ թէ Դաշնակիցները պիտի վերահաստատեն Գերմանիոյ քաղաքական եւ տնտեսական միութիւնը, ջնջելով շրջանային բաժանումը: Այս յոյսը բացորոշապէս կ'երեւայ գերման թերթերու հրատարակութիւններէն: Մինչեւ անգամ հաւատացողներ կան թէ կարելի պիտի ըլլայ սրբագրել Գերմանիոյ արեւելեան սահմանները որոնք առժամեայ կը համարուին: Ականաւոր հրապարակագիր մը կը գրէ իր ընկերվարական թերթին մէջ.— «Երբ մարտ 10ին Դաշնակիցները ժողով գումարեն Մոսկուայի մէջ, գերմանական հարցը քննելու համար, ամբողջ գերման ժողովուրդին աղօթքները եւ իղձերը պիտի ընկերանան իրենց: Աչքի առջեւ բերէք մեր միլիոնաւոր փախստականներուն թըշուառութիւնը: Ճար մը գտէք որ անոնք կարենան աշխատիլ մեզի եւ Եւրոպայի համար: Արեւելքի մէջ գծեցէք այն սահմանագլուխը որ պիտի նպաստէ Եւրոպայի խաղաղեցման »:

Երգահանդէս

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆԻ

(Մարսէյլի Օփերայէն)

2 Փետրուար, կիրակի կէսօրէ վերջ Սալ Կավոյի մէջ: Կը խնդրուի չխաչաձեւել ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ճշմարտասէր ծիծաղներ անունով, ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆԻ նոր հատորը, որ Ատափազարի հայ ինքնատիպ կեանքէն, կենդանի եւ երգիծական պատմուածքներ կը պարունակէ: Ամէն Ատափազարցի պէտք է օրինակ մը ունենայ այս գիրքէն:

200 էջ 150 ֆրանք: Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46 , Rue Richer, Paris (9), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն ։

ԻՐԱՒԱԳԷՏ

Պ. ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

կը յայտարարէ որ ըստ առաջնոյն կ'ընդունի իր յարգելի յաճախորդները ամէն օր ժամը 9էն 10 եւ 6էն 7, իր Cabinetին մէջ, **21 rue Pierre Sémard Paris (9) (anciennement Rue Baudin, métro Cadet** կամ Poissonière) և կամ ժամադրութեամբ :Tél.Tru. 29-39 (Բացի շաբաթ կէսօրէ վերջ եւ կիրակի օրերէն)։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՊԱՆԵՅՕ ՔԱՇԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ

Տարեկան պարահանդէսը

Տեղի կ'ունենայ , շաբաթ երեկոյ , 28 Դեկտ. ժամը 8էն մինչեւ լոյս , 51 rue de Clichy, métro Trinité — Pl. Clichy : Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ եւ պիւֆէ : Սրահին ջերմութիւնը ապահովուած է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերու ընկերները այս կիրակի, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ — Սէնթ Անթի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ «Քեռի» խումբի դասախօսութիւնը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին: Դասախօս՝ ընկեր Ստեփան Միրզոյեան: Նիւթը՝ Յեղափոխութիւն եւ ռամկավարութիւն ։

ՄԱԼԱԹԻՈՅ ԿՐԹԱՍԻՐԱՑԻ ՎԱԼԱՆՍԻ մասնաճիւղին ճոխ թէյասեղանը, գեղարուեստական յայտագրով, այս կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Հայ երիտասարդներու սրահին մէջ, rue Bayard, կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

ՀԱՆԴԷՍ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մանուկներու օրուան առթիւ

Կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէն, այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ: Պզտիկներու կողմէն կը ներկայացուի «Երեք Քաջերը» եւ «Ծիածանը»: Գեղջկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ: Կաղանդ պապան, մասնաւոր ուտելիքներ պիտի բաշխէ բոլոր պզտիկներուն ։

ՅԱՌԱՋի միջոցաւ փնտռուած Ալեքսանդր Ժամկոչեանի մասին Պրիւքսէլէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ երեք տարիէ ի վեր մեռած է նոյն քաղաքին մէջ ։

ԾՆՈՒՆԴԻ ԾԱՌ — Հ. Բ. Ընդհ. Միութիւնը, Կամիր Խաչը ու Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութիւնը միասնաբար կազմակերպած են տօնածառ մը, դպրոցական բախտաւորկ մանուկներուն համար, այս երկուշաբթի, ժամը 3—5, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին վերի սրահը ։

Հ. Կ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Լիլայի մասնաճիւղի 15 Դեկտեմբերի խարքած ղինեսեղանէն գոյացաւ 32401 ֆրանք զուտ շահ, ի նպաստ Ներգաղթի Ֆոնտին:

ՔԱՐԶՈՒԻ նկարահանդէսը Galerie Drouant - David, 52 rue du Faubourg Saint. Honoré, Paris: Բաց է մինչեւ Դեկտեմբեր 28 :

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Մարսէյլի Շրջ. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր շրջաններէն անմիջապէս փակել ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑի հաշիւները եւ վերադարձնել չսպառածները կեդր. հասցէին. Tzerikiantz Bantoucht, 13 rue des Dominicaines Marseille ։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեյօ Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է տօնական օրերու առթիւ Պ. Հրաչ Սարգիսեանէ գեղեցիկ ժամացոյց մը շըմինէի վրայ դրուելիք, Տիկին Մերանկիւլեանէ հազար ֆրանք, Տիկին Խանչերեանէ 500 ֆրանք, Տիկին Զրուանդեանէ 500 ֆրանք, իսկ Տիկին Տէր Սիմոնեան 300 ֆրանք կը նուիրէ ԽՈՐԷՆ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի ։

Հանդէս տօնածառ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղի կողմէ, մասնակցութեամբ Ազգ. վարժարանի կրթական մարմնին, 29 Դեկտ. կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ : Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:

Պարանցիկ ցերեկոյթ

Կազմակերպուած Ֆր. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղին կողմէ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12ԻՆ, ԺԱՄԸ 15—24, 137bis, rue Jean Jaurès, Maison Alfort: Գեղարուեստական բաժին, զաւեշտ, անակնկալներ : Մատչելի պիւֆէ ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ.— Métro Ecole Charanton, հանրակառք թիւ 81, իջնել վերջատութեան :

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ կը տօնէ «ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ»Ը

12 Յունուար, Կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին, Սալ Ֆրանսուա Քօփէի սրահը, 8 rue Victorien Sardou ։

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6ամս. 500, Եռամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Dimanche 29 Décembre 1946 Կիրակի 29 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4891-Նոր շրջան թիւ 530 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 Ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ԳՈՆԷ ԱՅՍ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

— « Դրսի եւ ներսի հայութիւնը նոյն մշակոյթի ժառանգորդներն են եւ նոյն անցեալի զաւակները. պատմականօրէն լինելով ժառանգակից՝ գործնապէս եւ ներկայիս պէտք է լինին գործակից եւ միասնաբար պահեն ու շահեցնեն ժառանգութիւնը: Հայրենիքի դերը պէտք է լինի պահել ու շեշտել իր ինքնութիւնը ռուսաց հզօր ազդեցութեան դէմ, կրելով բայց եւ մարսելով զայն. դրսի հայութեան պարտականութիւնն է՝ նպաստել ներսի հայութեան ինքնութեան շեշտումին, փոխանցելով ներս արեւմտեան ազդեցութիւնները, որ կրած ու մարսած է ինք »:

Այս խօսքերը կ'արտասանէր մեր բազմավաստակ ընկերը, Նիկոլ Աղբալեան, երբ Մշակոյթի Օրը կը տօնէին Պէյրութի մէջ, Նոյեմբեր 24ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի :

Երեկոյթին ներկայ էր նաեւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսը, Գարեգին արք. Յովսէփեան, որուն կարգադրութեամբ Մշակոյթի Օր հաչակուած է Հոկտեմբեր ամիսը: (Մենք դեռ 1928—29ին հռչակած էինք զայն, Փարիզի մէջ, եւ ամէն տարի խանդավառութեամբ տօնուեց վերջ, հետզհետէ դարձաւ տեսակ մը յիշատակ):

Ո՛րքան վրդովիչ թիւրիմացութիւններ ինքնին պիտի փարատէին, եթէ կարենայինք իրար հասկնալ, այս ճակատին վրայ :

Այո, գոնէ այս ճակատին վրայ :

Դժբախտաբար Հայկական Արտասահմանի փարախներու, մտուրներու բաժնուած է նաեւ այս տարրական հարցին մէջ :

Օրինակ, ի՞նչ է մեր միտքը, երբ, տարիներէ ի վեր ամբողջ ուժգնօրէն կը պայքարինք Երեւանի լեզուական այլանդակութեանց դէմ:

Շատ պարզ, — « Միասնաբար պահել եւ շահեցնել ժառանգութիւնը»: Ծանօթացնել, արժեցնել, տարածել մեր դարաւոր մշակոյթը: Օգնել որ «Ներսի հայութիւնն» ալ բան մը աւելի սորվի:

Ո՞վ պիտի համարձակէր ժխտել մեր այս տարրական իրաւունքը ճիշդ այն պահուն, երբ Հայաստանի լրագրական եւ քաղաքական լեզուն դարձեր է ոչ միայն անհանդուրժելի, այլեւ անճանաչելի:

Մենք տարիներէ ի վեր է որ կը թարգմանենք այդ խառնիճաղանճը: Յաճախ աւելի դժուար քան ֆրանսերէն կամ անգլերէն նախադասութիւն մը:

Ինչո՞ւ այս աւելորդ չարչարանքը, երբ ժողովուրդին երկու հատուածները իրար կը խառնուին շնորհիւ ներգաղթի :

Ինչո՞ւ թոյլ չեն տար որ լեզուն զարգանայ իր բնական ընթացքով: Իր հարազատ աղբիւրներով: Իր սեփական գանձարանով :

Ինչո՞ւ օգնութեան չեն կանչեր Հայկական Արտասահմանը, իր անսպառ եւ յարաճուն կարողութիւններով: Իր բառերով ու բառարաններով որոնք լոյս պիտի ցանէին իրենց վրայ :

Զարիքը չարիք ըլլալէ չի դադրիր, եթէ փոխան թէ կարգ մը Դաշնակցականներ ալ օտար բառեր կը գործածէին:

Մենք այդ մեղքն ալ չենք ծածկած:

Բայց, թող բարեհաճին բաղդատել այն ինչ որ պատահարար տեղի կ'ունենար, եւ այն ահաւոր *խաչելութիւնը որ կը կատարուի* գիտակցաբար , պետական բոլոր միջոցներով:

Ինքնութեան, ինքնապաշտպանութեան պայքար մըն ալ այս: Ինչո՞ւ կը բաժնուին ճակատէն:

Հայրենիքը ինչո՞վ կը տուժէ, երբ կը մատնանշենք չարիքը:

Ինչո՞ւ քաղաքական - կուսակցական նկատումներ փնտռել այսքան տարրական պարտականութեան մը մէջ :

Լեզուն վարչական կարգադրութիւն չէ, որպէսզի անոր բարեփոխման սպասէք ժամանակի ընթացքին :

Աւերը օրէ օր կը սկսի: Դպրոցէն, Կոլխոզէն, ժուռնալէն (ինչպէս կ'ըսեն):

Տղան կամ բանուորը այսօր պիտի սորվին — պիտի մոռնան հարազատը — եւ վաղը անդարմանելի պիտի դառնայ խաթարումը:

Ո՞ր գերագոյն բարիքին համար :

Եթէ արտասահմանի տարագիր բազմութիւնները դատապարտուած են լուծուելու, օր առաջ առէք, իւրացուցէք, մարսեցէք անոնց մտաւոր հարստութիւնները, անոնց հասուն եւ հասուն, ճոխ եւ ճկուն լեզուն —ծիրանը— եւ լեցուցէք հայրենի գանձարանը:

Շ.

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Հայրենիք

… Ախ, ամէն անգամ ,
Երբ հայրենիքի մասին եմ խօսում ,
Իմ միտն է գալիս առուն մեր դրան ,
Որ մանկութեանս հէքեաթն է ասում .
Իմ միտն է գալիս բարդիս մենաւոր ,
Եւ արագիլը՝ վրան զարնան ձիւն ,
Եւ բլրի շուրթին գերեզմանն իմ հօր՝
Որպէս քարացած անէծք աստծուն …
Եւ մեր խրճիթը բարդու տակ մենակ ,
Ուր անուշ ծուխով օճախն էր վառւում ,
Եւ օրօրոցս՝ այն սուրբ ծխի տակ ,
Որ այնպէս քաղցր մայրս էր օրօրում .
Եւ Արագածն է իմ միտը գալիս ,
Հեզ ու նազելի, մօրս պէս վսեմ ,
Եւ այն աղաւնիք, որ կարծես՝ բախտիս
Աստղն էին՝ երկինք ելած որոնում .
Մէկ էլ մեր դռնից իր սկիզբն առած
Այն սուրբ ճամբէն է միշտ միտքս գալիս .
Որ մի օր մանուկ ձեռքիցս բռնած
Ինձ տարաւ դէպի գիրքն երազներիս ,
Տարաւ դէպի վեր՝ բարձունքը խօսքի ,
Դէպի ծիր կաթին, դէպի ծիածան ,
Դէպի Կրեմլի աստղերը ոսկի ,
Որ տես՝ բախտիս աստղերը դարձան :

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի համագումարը

ԶՈՐՍ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ ԲՈՂՈՔԵԼՈՎ

ԽՄԲ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պատգմ. ժողովին գումարման առթիւ ստացած ենք հետեւեալ յայտարարութիւնը.—

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆր. Շրջ. Պատգամաւորական ժողովը բացուեցաւ 26 Դեկտեմբեր 1946, հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10ին, Միւթիւալիթէի Ց. *սրահին մէջ:*

Ցանուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ժողովը բացուած յայտարարեց Առժամեայ Կեդրոնական վարչութեան նախագահը՝ Գ. Գ. Շահինեան որ ողջունեց բոլոր մասնաճիւղերու պատգամաւորները : Յետոյ, տեղի ունեցան լիազօրագրերու ստուգման գործողութիւնները :

Այդ պահուն Մարսէյլի, Վիէնի, Լիոն - Տէսինի, Փոն տը Շէրիւի Հ. Մ. Ը. Մ.ի հին մասնաճիւղերու պատգամաւորները տեսնելով որ Նորաբոյս Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղեր ապօրինաբար կը մասնակցին եւ Պատգմ. ժողովը քաղաքական գոյն կը ստանայ , առաջարկեցին.

1. Որ պատգամաւորական ժողովին մասնակցին մի միայն հին եւ օրինաւոր Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղեր.— 2. Նոր Հ. Մ. Ը. Մ.ական եղածներ եւ կամ ուրիշ հայ մարզական միութեանց ներկայացուցիչները մասնակցին խորհրդակցական ձայնով:

Երբ այս օրինաւոր առաջարկները անլսելի մնացին, վերոյիշեալ մասնաճիւղերու 9 պատգամաւորներս (15 ձայնով) հեռացանք ժողովէն , բոլոր պատասխանատուութիւնը ձգելով Առժամ. Կեդր. վարչութեան վրայ :

Փարիզ, 27 Դեկտ. 1946

Ի դիմաց բողոքողներու լիազօր Հ. Կ. Վ. Տէր - մոյեան, Գ. Փիլիկեան

Անդրանիկի յուշարձանին համար

Երէկ բարեկամի մը միջոցաւ ստացանք 15.300 *ֆրանք, որ ժամանակին հաւաքուած է եղեր Թէհրանի մէջ, Անդրանիկի յուշարձանին շինութեան համար:*

Կը խնդրենք Շիրիմի Շինութեան Յանձնախումբէն ստանալ համապատասխան ընկալագրով:

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, երկու տեղ տարեթիւը տպուած է 1947*, փոխանակ* 1946*ի :*

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ անգլիացի զօր. Քլէյթըն, Ինթէլիճընսի ներկայացուցիչը , քննական պտոյտ մը կը կատարէ Լիբանանի մէջ:

Ջախջախում կը հալածուին Թուրքիոյ մէջ

ԽՄԲ.— Ինչպէս գրած էինք, թրքական կառավարութիւնը անցեալ շաբթու լուծեց կարգ մը ձախակողմեան կազմակերպութիւններ, խափանելով անոնց թերթերը եւ ձերբակալելով 45 հոգի: Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Պաշարման վիճակի հրամանատարութեան պաշտօնական զեկոյցը.

— Հրամանատարութիւնս որ պաշտօն եւ պատասխանատուութիւն ունի ամրապնդելու ընդհ. ապահովութիւնը պաշարման վիճակի գօտիներուն մէջ, պէտք տեսաւ հետեւեալ կարգադրութիւնները ընելու իր հրամանատարութեան ենթակայ վայրերուն մէջ :

1.— Հաստատուած է թէ «Թիւրքիյէ Սօսիալիսթ Էմէքչի» ,եւ «Թէօյլիւ Փարթիսի» կուսակցութիւնները քողարկուած ձեւով մը հիմնուած են դատապարտեալ համայնավարներու եւ կամ անհատապէս համայնավար գաղափարի տէր մարդոց կողմէ, եւ կը ջանան երկրին մէջ ընկերային դասակարգի մը տիրապետութիւնը հաստատել միւսներուն վրայ, խանգարել երկրին տնտեսական եւ ընկերային իրաւակարգը : Հետեւաբար կը փակուին այդ կուսակցութիւնները իրենց կեդրոններով եւ մասնաճիւղերով , ինչպէս կը փակուին այն սէնտիքաները որոնք այդ կուսակցութիւններէն եւ կամ անոնց ղեկավարներէն հրահանգ ստանալով հիմնուած են, եւ կը գործեն ու կը ղեկավարուին անոնց նպատակներուն համաձայն :

Կը փակուին «Իսթանպուլ Իշճի Սէնտիքալարը» Միութիւնը եւ «Իսթանպուլ Իշճի Քլիւպի»ն:

2.— Փակուած են հետեւեալ թերթերը եւ հանդէսները, որոնք այս կուսակցութիւններուն գաղափարները կը տարածէին.— Սէնտիքա, Սէս, Նոր Օր, Կիւն, Եըղըն եւ Տօրթ *:Փակուած են նաեւ անոնց տպարանները :*

3.— Զօրս ամսուան համար փակուած է նաեւ Եարըն *թերթը իր տպարանով : Ինչպէս շեշտած էր 9 Դեկտ. 1946ի իր թիւով, քարոզութիւններ կը կատարէր խանգարելու համար երկրին քաղաքական եւ իրաւական կանոնները :*

4.— Զօրս ամսուան համար իր տպարանով միասին գոցուած է նաեւ «Պիւյիւք Տօղու» պարբերաթերթը, որ յետադիմական հրատարակութիւններով վնասակար կը հանդիսանար :

5.— Պաշարման վիճակի ենթակայ բոլոր վայրերուն մէջ, արգիլուած է մուտքը բոլոր համայնավարական հրատարակութիւններուն, արգիլուած է նաեւ զանոնք տպել ու ծախել :

«Ճիւմհուրիյէթ» կը տեղեկանայ թէ ձերբակալուած են բազմաթիւ ծանօթ համայնավարներ, ինչպէս Էսատ Ադիլ եւ Շէֆիք Հիւսնիւ, որոնք ղեկավարներն էին փակուած կուսակցութիւններուն: Խուզարկութիւններ կատարուեցան այդ կուսակցութեանց կեդրոններուն մէջ եւ գտնուեցան շատ մը կարեւոր փաստաթուղթեր:Պաշարման վիճակի դատական իշխանութիւնը ձեռնարկած է դէպքին քննութեան եւ փաստաթուղթերն ալ առանձնապէս կը քննուին :

Հնդկաչինի կռիւները

Վերջին լուրերու համաձայն Ֆրանսացիները գետին կը շահին բոլոր ճակատներուն վրայ: Գաղթային Նախարարը Պ. Մութէ լաւատես կ'երեւայ : Ըմբոստները յամառօրէն կը դիմադրեն Հանոյի բնիկ թաղերուն մէջ: Եւրոպական թաղը եւ օդակայանը ամբողջովին մաքրուած են: Աննամի մէջ Ֆրանսացիներու յառաջխաղացութիւնը կը դանդաղի դլխաւորաբար անոր համար որ ֆրանսական հրամանատարութիւնը կ'ուզէ խուսափիլ նիւթական վնասներէ, կարելի եղածին չափ: Քաղաքին հիւսիսակողմը, Աննամցիներու թաղը բոլորովին պաշարուած է : Ուտելիքը պակաս ըլլալով կը կարծուի թէ ըմբոստները պիտի չկրնան դիմանալ: Սպայակոյտին զեկոյցը կ'ըսէ թէ շատ մը Ճափոնցիներ կ'օգնեն ապստամբներուն :

Հակասական լուրեր կը շրջին զինուորական ուժերու մասին: Կարգ մը թերթեր ֆրանսական զօրքին թիւը կը հաշուեն 35.000*, ուրիշներ* 75000*, իսկ Հնդկաչինի բանակը՝* 80.000 *հոգի:*

Գաղթային նախարարը հագիւ Սայկոն հասած, յայտարարեց, հացկերոյթի մը պահուն .— «Ես եկած եմ իբրեւ պատգամաբեր խաղաղութեան, թիւրիմացութիւնները փարատելու եւ համաձայնութիւնը դիւրացնելու համար, առանց սակայն տեղի տալու կարգ մը յաւակնութեանց: Տեղի ունեցած բոլոր յարձակումներէն վերջը, կարելի չէ խօսիլ ազատ համաձայնութեան մասին: Կը յուսանք թէ պիտի յաղթենք բոլոր դժուարութիւններուն, որովհետեւ ժողովուրդը պիտի հասկնայ թէ Ֆրանսայի շահերը պաշտպանած ատեն Հնդկաչինի բնակչութեանց շահերն է որ կը պաշտպանենք»:

★ *«Իլ տը Ֆրանս», Ֆրանսայի ամենամեծ շոգենաւը, Թուլոնէն ճամբայ պիտի ելլէ* 9000 *զինուորներով :*

★ *Մ. Նահանգներու եւ Զինաստանի հիւպատոսները կը հաստատեն բնիկներու կողմէ գործուած վայրագութիւնները: Անոնք ֆրանսական*

(Լուրերու շարունակութիւնը հորդ. Դ. էջ)

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Խօսքը առեւտրական սնանկութեան մասին չէ։

Խօսքը գրական սնանկութեան մասին է. այսինքն՝ աւելի ծանր, աւելի աղէտալի սնանկութեան մը, քան առեւտրական կամ տնտեսական որեւէ սնանկութիւն։

Առեւտուրի աշխարհին մէջ՝ դժուար չէ լուծումը։ Կը բանաք քննութիւն մը. կը հաշուէք, կը չափէք ու կը ձեւէք. յետոյ կը փակէք տոմարները ձեր խանութին կամ ձեռնարկին եւ կը կրէք հետեւանքները, ըստ օրէնի։ Կը վճարէք բացը կա՛մ դրամով կամ ձեր պատիւով։ Ի՛նչ կերպով ալ վճարէք սակայն, աղէտը կը հարուածէ միայն մէկ հոգի կամ քանի մը հոգի, սահմանափակ շրջանակ մը, կարճ ժամանակաշրջանի մը համար, որմէ ետք, խանգարուած գործերը կը շտկուին եւ պղտորած ջուրերը կը յստականան։ Կեանքը կը շարունակէ իր ընթացքը։

Բարոյական գետնի վրայ, մտքի կամ գրականութեան կալուածէն ներս, այսպէս չէ պարագան։ Աւերը կը հարուածէ ո՛չ միայն անմիջական շահագրգռուողները, այլեւ բոլոր ժամանակակիցները մօտաւոր թէ հեռաւոր։

Աւելին՝ ոչ միայն ժամանակակիցները այլեւ անոնք որ պիտի գան դեռ ։

Չենք ուզեր խնդիրը ողբերգականութեան տանիլ։

Այս խորհրդածութեան մղուեցանք, կարդալով Հայաստանի «Սովետ. Գրողներու Բ. Համագումար»էն վերադարձող սփիւռքի «պատգամաւոր»ներու զեկոյցները, յայտարարութիւնները եւ տպաւորութիւնները։

Ըսելիք չունինք բոլորի մասին, ոչ ալ եղած յայտարարութիւններուն։ Մարդիկ իրաւունք ունին իրենց զգացած կամ ուզած կերպով տպաւորութիւն պատմելու, գնահատութիւնը ձգելով ընթերցողին կամ լսողին։

Մեզ կը հետաքրքրեն մասնաւորաբար ա՛յն զեկոյցները, զորս ըրած են այս «պատգամաւոր»ները Համագումարին մէջ, յանուն գաղութահայութեան, ինքնակոչ կերպով «պատգամաւոր» բառը փակցնելով իրենց ճակտին. բռնագրաւելով գրեթէ, քանի որ իրենք ոչ ոքի կողմէ «պատգամաւոր» ընտրուած կամ ղրկուած են։

Ծանօթ է թէ 8—10 հոգի են ընդամէնը այս «պատգամաւոր»ները, որոնք իրենց զեկոյցները բացած են ողջունելով նախ ներկաները, Սովէտ Հայաստանը, Լենին Սթալինի գաղափարաբանութիւնը եւ Սթալինը, իբրեւ «աշխարհի մեծագոյն իմաստունն ու ուսուցիչը», ծածկելով Խ. Միութեան Առաջնորդին անունը մինչեւ այժմ չլսուած ու պերճաշուք տիտղոսներով։ Չենք գիտեր թէ ո՛րչա՛փ հաճելի պիտի ըլլային այս խայտաճամուկ եւ պսպղուն տիտղոսները ժողովրդավար յայտարարուած երկրի մը Վարիչին համար, բայց մեզ կը թուի՝ թէ յարգանքի պարզ ու զուսպ երկու բառը, գրական հաւաքոյթի մը մէջ, միշտ աւելի կ'արժէ, քան նման լորձնաշութն ու անմիտ փառաբանութիւնները, որոնք հին ու տխուր ումակութիւններէ վերջամնացութիւններ են պարզապէս։ Արձագանգներ՝ որոնք Սպարապետի փառքին վրայ ոչինչ կ'աւելցնեն, բայց կը վկայեն «պատգամաւոր»ներու թուլթակ հոգիներու արժէքը ։

Պիտի չխիչէինք այս պարագան, իրենց պերճախօսութեան մէջ ազատ ձգելով զիրենք, եթէ նոյն այդ անհակակշիռ, նոյն այդ տխուր ու գետնատարած հոգիով մօտեցած չըլլային անոնք Սփիւռքի գրականութեան, և, առհասարակ, մտաւոր շարժումին։ Սփիւռքի պարոն «պատուիրակ»ները Հայաստան հրաւիրուեցան անշուշտ, ոչ միայն իրազեկ դառնալու համար հայրենիքի գրական վերելքին, այլ իրազեկ դարձնելու համար Հայաստանի գրողները՝ արտասահմանի գրական շարժումին ու գրական նուաճումներուն։ Կրնանք ըսել, արտասահմանի «պատգամաւոր»ներուն պարտքն էր աւելի՝ երկրո՛րդ պարագան, քան առաջինը, որովհետեւ արտասահմանը ունի բաւականաչափ ծանօթութիւն Հայաստանի գրականութեան ու մշակոյթի մասին, բայց Հայաստան հազիւ լուր ունի Սփիւռքի մասին։ Արտասահմանի ոչ միայն գրական շրջանակները, այլեւ ժողովրդական շրջանակները, պատանիներէն սկսած, տեղեակ են Հայաստանի բանաստեղծներու եւ այլ գրողներու գործերուն, հին ու նոր, բայց յայտնի է, թէ Հայաստանի գրական շրջանակներն իսկ հազիւ ծանօթ են Սփիւռքի ամենաաչքառու գրողներու գործերուն։ Վկայ՝ Համագումարի զեկուցաբեր՝ Եղ. Թոփչեանի խեղճ տեսութիւնը, արտասահմանի գրականութեան մասին...

Սփիւռքի ներկայացուցիչները — մէկ-երկու բացառութեամբ — թերացած են իրենց այս կենսական գործին մէջ, որ կրնար առաջնութիւն մը դառնալ, մինչ դարձած է կատարեալ արկածախնդրութիւն։ Անոնք ոչ միայն կարծիք չունին կամ չեն ունեցած Հայաստանի գրողներու եւ գրականութեան մասին, ոչ միայն բերանաբաց հիացումով վաւերացուցած են ինչ որ գրուած է ու կարդացուած, այլեւ վարկաբեկած են արտասահմանի գրականութիւնը, զայն ներկայացնելով աղքատ, անսկզբունքային», հայ հոգիէն «անհաղորդ», դէպի «ապաստան եւ անկում» դիմող։ Այս «պատգամաւոր»ներուն ամէնէն տխուրներէն մէկը, այն վկայութիւնը կուտայ, թէ Ֆրանսահայ գրականութիւնը եղած է «խորթ հայ հոգեբանութեան ու արուեստին» ։ Եւ իբր «արդիւնք» ունեցեր ենք «հանելուկային լեզվով բանաստեղծություն, կամ երկարապատում և անթափանցելի դատողություններով ծանրաբեռնված արձակ բառակույտ»։

Յետոյ, իբր վկայութիւն դեռ Սփիւռքի գրականութեան դժբախտութեան, այն՝ թէ «Շահան Շահնուրի արժէքավոր վէպը՝ Նահանջը առանց երգի, 75 գնորդ միայն գտավ և անծանոթ մնաց միւս գաղութներու ընթերցող զանգվածին։ Նույնը կարելի է ըսել Լասի և ուրիշներու համար»։ («Ժողովուրդ» 13 Նոյ.)։

Կրնանք ըսել թէ հասարակ, գռեհիկ սուտ մըն է ըսուածը, որովհետեւ կրնանք վկայել, որ մի՛այն Եգիպտոսի մէջ այդ թիւէն շատ աւելի սպառում ունեցած է ակնարկուած գիրքը։

Նոյն «պատգամաւորը», երեւոյթը իբր թէ բացատրելու համար, ցաւ յայտներ է՝ որ «Սփիւռքի գրողի չար բախտն ոչ մէկ լուրջ քննադատութիւն, իր դերին մեծութեանը գիտակից քննադատական ճիւղին պատրաստուած ոչ մէկ քննադատ — պակաս մը որ արդեն միշտ տկար կողմն էր Արեւմտահայ գրականութեան»։

Կրնա՞նք երեւակայել որ շուրջ կէս դար գրիչ շարժող մէկն է այս տողերուն հեղինակը, մէկը՝ որուն գրականութիւնը թշուառութի՛ւնը ունեցած է անտեսուելու արդարօրէն, իբրեւ հասարակ տեղիք. մէկը՝ որ մասալը վէպին հետ շփոթած է, ոտանաւորը՝ քերթուածին ու շաղփաղփանքը՝ քննադատութեան հետ։

Մէկը՝ քանի մը «պատգամաւոր»ներէն, որոնցմէ ոմանք գրող իսկ չեն, ըլլալով հասարակ լրագրող. կամ եթէ բանաստեղծ են, շահագործելու համար միայն ժողովրդական հէքեաթները եւ կամ առօրեայ նշանախօսքերը...

Տխուր զեկուցումներ եւ անբարեխիղճ պատգամաւորներ, որոնք չեն իսկ փորձած Սփիւռքը ներկայացնել, ինչպէս որ արժանի էր ան։

Անոնք չեն տեսած կամ չեն ուզած տեսնել Ֆրանսայի մէջ իսկ՝ իրենց նուաճումներուն մէջ՝ Շահնուրը, Նարդունին, Զարդարեանը, Գէչիկթաշեանը, Ահարոնը, Զօպանեանը, եւ ողբացեալ Սեմային եւ Լասին հետ՝ նաեւ Շուշանեանը, Օհան Կարօն, Վահրամ Թաթուլը, բոլորն ալ աշխոյժ, կենսալից ու հայադրոշմ իրենց գրականութեամբ։ Չեն տեսած կամ չեն ուզած տեսնել քննադատներէն՝ բազմավաստակ Օշականն ու Զօպանեանը, Նարդունին, Բ. Թաշեանը, Ծառուկեանը։ Չեն տեսած դեռ Համաստեղը, Զարեանը, Վ. Հայկը, Նուրիկեանը, Արամ Հայկազը եւ ուրիշներ։Չեն յիշած իսկ Շանթն ու Աղբալեանը, որոնց ներկայութիւնը ցնծութեամբ պիտի ողջունուէր Հայաստանի մէջ։ Չեն տեսած դեռ ուրիշներու կարգին՝ մտքի ու մշակոյթի, գրական ու բանասիրական այն հսկայ ճիգը, որ կը թափուի Երուսաղէմէն Վիեննա ու Վենետիկ։ Այս բոլորը անտեսած են դիտակցօրէն, բայց լաւապէս սերտած... Արեւելքի բարքերը եւ երկրպագութեան ձեւերը։

Ներկայացած են դժբախտ հոգիով ու մտքով եւ ներկայացուցած են Սփիւռքը թշուառ՝ իր գրականութեամբ ու մշակոյթով. այնքան թշուառ, որ Հայաստանի Սովետ Գրողներու Բ. Համագումարի պատասխանատու քարտուղարը՝ Հմայեակ Սիրաս, կարեկցական խօսք ըրած է եւ յայտարարած. «Մենք հաւատացած ենք, որ արտասահմանեան հայ գրողները տեղւոյն վրայ (Հայաստանի մէջ «Ց».) տեսնելով ու հաղորդակից լինելով, թէ ինչպէս հայ ժողովուրդը մայր հայրենիքում լծուած է իր ստեղծագործական աշխատանքին, աւելի բեղմնաւոր կը դարձնեն իրենց ստեղծագործութիւնները»։

Օ՜հ, սիրելի Սիրաս, ի՜նչ բառերով պիտի ողջունէինք արտասահմանի հայ գրողները, եթէ անոնք հարազատ պատկերը ըլլային արտասահմանի գրականութեան, որ աղքատ ազգական մը չէ եւ կը բխի հայ ժողովուրդի տառապանքէն, անոր երազներէն եւ մանաւա՛նդ ազատաշունչ հոգիէն։

Ի՜նչ դժբախտութիւն, որ այսպէ՛ս կազմակերպուեցաւ Համագումարը, եւ ի՜նչ ողբերգութիւն, որ այդպէս ներկայացուեցաւ Սփիւռքը՝ իր գրական նուաճումներուն մէջ։

Բախտաւորութիւն է Սփիւռքի համար, որ Հայրենիքէն գիր ու շունչ կը հասնի. ի՜նչ բախտաւորութիւն պիտի ըլլար Հայրենիքին համար, եթէ Սփիւռքէն Հայրենիք հասնի տարագիր հայութեան հոգին, իր բազմերանգ ճոխութեամբ, իր մեծաշուք հարստութեամբ,— իր գիրով ու գրականութեամբ, իր արուեստով, իր մշակուած լեզուով։

Ի՞նչ օգուտ կրնայ ըլլալ Հայաստանի համար, եթէ Սփիւռքի արհեստաւորը, մեքենագործը, մասնագէտը, ճարտարապետը Հայաստան երթան, հրաժարելով իրենց ունեցածէն ու գիտցածէն ։

Կրնայ օգուտ ունենալ Հայաստան, եթէ մեր գրողներն ու մտաւորները հայրենիք երթան, հրաժարելով ամէն բանէ, ուրանալով ամէն բան. — լեզուին հետ գրականութիւնը, արուեստին հետ բարոյականը։

Չյուսահատինք սակայն։

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՕՐԵՐԷՆ

Աս ո՞ւն համար է...

Սէրը ծաղիկ մըն է։ Ծաղիկը կը նմանի ամէն բանով։ Ծաղիկները կ'աճին ու կը մեռնին կեանքին պէս։ Կը ժպտին արեւին, շատեր կը խամրին անկէ։ Կը տխրին, կը փտին անձրեւէն, ուրիշներ կը փթթին, յագեցնելով իրենց պապակը։ Թաղարի մէջ աճողներ կան՝ որոնք կը սնանին անբաւարարելի նիւթերով, եւ անոնք լաւագոյնները կը համարուին։ Ոտնակոխուածնե՛ր ալ որո՛նք միշտ կ'ոչնչանան, եւ նմաններ կը յաւերժացնեն անոնց կենսալից գոյութիւնը։ Դեռ քնարեր-թռչնաւորներ։ Խոր անտառի մթութեան մէջ ծնած ծաղիկներ չկա՞ն, որոնք իրար փնտռելով ազատուն ցօղունները կ'արձակեն, ու լուսնի շեղքին տակ կ'իյնան, ինչպէս՝ տատրակը խոհարարի մը անութին տակ կ'անշնչանայ առանց կաթիլ մը արիւն կորսնցնելու՝ ի խնդիր պարպտութեան։

Այսպէս է սէրը եւ այսպէս Լիլան, երբ զգաց թէ բան մը կ'արթննայ մտքին մէջ, ու կը տարածուի երակ առ երակ, արեան մէջ, դուրս պոռթկալով ինչպէս ճաթած ծորակէ մը։

Լիլան երբ իր հաշմանդամ մայրը խնամելէ դադրեցաւ, նոր յենարանի մը միտքն ալ արթնցաւ, ու այս երկու միտքերը աչքերուն մէջ՝ Մեթրոյի մէկ անկիւնը Ելիայի գիրկը ինկաւ։

Երջանիկ էին անոնք, ամուսինը թեթեւ-թեթեւ կ'աշխատէր, ու Լիլան քէֆ կը պատրաստէր ամէն շաբաթ իրիկուն։ Տան վարձքը գզրոցին մէջ միշտ պատրաստ է, ինչպէս գինիին շիշը սեղանին վրայ։ Ելիան գոհ էր մանաւանդ՝ երբ Լիլան չէր գիրնար երբեք։ Կեանքը որքան հե՛շտ էր։ Վարդի չորս թերթի չափ պտուտուն կտաւով հագուստը, կը բաւէր Լիլային. ու շագանակի գոյն մազերուն կարմիր ժապաւէնը արեւին մէջ պարիկի կը փոխէր զինքը։

Ու յանկարծ անծանօթ հսկայ մը ձեռքը երկնցուց, ու իր ափին մէջ սեղմեց զայն։ Շիլ աչքերով նայեցաւ Ելիան հսկայի ճակտին, ու հեգելով կարդաց կրակէ գիրերը.— Հայ-րե-նիք։

Ո՞վ է այս բռնակալը. զօրանոցին մէջ ու ճակատը շատ բաներ սորվեցուցին անոր մասին, մոռցնելով նոյնիսկ Լիլայի համեղ քէֆը։ Լիլան սակայն կորսնցուց իր երկրորդ յենարանը, եւ տան վարձքը չկրցաւ ժամանակին վճարել. նոյն իսկ սրունքները մերկ քալեց, ու պտուտուն կտաւը կարճցաւ։

Միամիտ ու մինակո՜ւկ Լիլա՛։

Երեք անգամ գործ փոխեց. մերկ սրունքներուն կմիխթի հետքերը շատցան։ Ու ճիշդ առենին անծանօթ հսկան թուղթ մը ղրկեց իրեն, եւ տան վարձքը ջնջուեցաւ։ Նոր ապաւէն մը ունէր հիմա, աներեւոյթ ու ամենակարող։

Նստաւ տանը պատուհանին առջեւ կտոր մը երկինքի տակ. ու հանգիստ սրտով նորոգեց, իր մէկ հատիկ զոյգ գուլպան՝ նարգիսի մը պէս ժպտելով ինքն իրեն, կոտրած հայելիին մէջ։ Ինչպէս չէր մտածած մինչեւ հիմա, ինչպէս չէր մտածած։

Համբուրե՛մ քեզ, Լիլա՛, այսպէ՞ս ալ շնորհք։ Երկու քայլ ալ չկար իր աշխատած տեղը։Ապակիէ փեղկին առջեւ օրնիբուն գուլպայ կը նորոգէր Լիլան՝ գոհունակ ժպիտը երեսին։ Անցորդնե՛ր, անցորդնե՛ր, կը զգար որ զինքը կը դիտեն, բայց այլեւս անհանգիստ չէր, ու գլխիկոր, կորաքամակ, մօմէ արձանի մը պէս անշարժ՝ անհասանուած փախած կուտեր կը լեցնէր՝ երկու բարակ մատներովը, անշարժ արագութեամբ։ Անցորդներէն ոչ ոք կրցաւ տեսնել անոր աչքերուն փայլը։

Պարզ ու սահուն օրե՛ր։

Երբ Ելիան ճանչցաւ՝ մօրմէն նշոյլ մը յիշատակ իսկ չէր մնացեր մտքին մէջ, ու սիրտը այլեւս կուրծքին տակ չէր։ Հազիւ քանի մը ամիս, եւ ահա Ելիան ալ հալած ու կորսուած էր խոր լճակի մը յատակին, որ իր ակամայ արցունքներէն կազմուած էր։

Վարդագոյն երազներով այս աղջիկը՝ ինքն իրեն սիրահարուած էր հիմա։ Թիթեռնիկ մը. տունէն գործի, գործէն տուն։ Ամիսներ անցան, եւ ահա օր մըն ալ՝ անծանօթ գրերով ու օրինակ պահարան մը ստացաւ։

Ելիան էր, գերութեան սթալակէն ուտելիք կ'ուզէր իրմէն, ու քիչ մըն ալ ծխախոտ։

Իրիկունը, սեղանին վրայ աչքերն ու ապուրը իրարու նայելով պաղեցան, ու կիսաբաց բերնով քնացաւ։ Առտուն երկու բթամատով երբ աչքերը բացաւ, մեծ հարցական մը ինկաւ դիմացի պատին վրայ, ու շրջանակ առ շրջանակ լուսաւորեց իր սենեակը։

Ուրեմն հայրենիքը Ելիան ուրիշ երկիր ղրկե-

Սփիւռքը պատուով ու հարստութեամբ կրնայ ներկայանալ իր հայրենիքին, հակառակ իր «պատգամաւոր»ներուն նկուն կեցուածքին։

Ոչ միայն հարստութեամբ, այլեւ փառքով, իրաւ ու արժանավայել՝ Հայոց պատմութեան։

Սփիւռքը պատգամաւոր չունեցաւ Երեւանի Գրողներու Համագումարին մէջ։

Ո՛չ, ունեցաւ, բայց սնանկ կամ սնանկութեան թեկնածուներ։

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

յու համա՞ր խելք ի՞րմէն։ Ի՞նչ կը նշանակէր երկար ամիսներու լռութենէ վերջ ա՛յս․ որմէ՞ն հառկնար այս բոլորը։ Ու կեանքին մէջ մէկ անգամ ըլլալով յիշեց մօրը պատմութիւնը հօրը մասին, այսինքն այն մարդը, որ զինք ստեղծեր էր, ու չտեսած ինկած էր սահմանին վրայ։ Նորէն երջանիկ զգաց որ էլիան ողջ է, հեռու է ու անօթի, բայց ո՛ղջ է։

Ցիչեց մօրը արցունքները, եւ կուրծքին տակ չարժուած մը սկսաւ թեւաւորուիլ, ոսկրոտ մատներով ուզեց բռնել թռչունը, եւ տեսա՛ւ սրտին վերադարձը իր վանդակին մէջ։ Այլեւս մինակ չէր քուն կամ արթուն, նոր թռչունին հետ կը խօսէր։

Ի՞նչ ըրաւ էլիան իրեն, ի՞նչ․ ինչո՞ւ այսքան համբերութիւն։ Դեռ կը սիրէ՞ զինք արդեօք, ուրեմն ինչո՞ւ չի վերադառնար․ ինչո՞ւ, ինչո՞ւ։

Ահաւոր, դաժան իրականութիւնը՝ տուաւ պատասխանը, այս բոլոր ինչուներուն, երբ՝ օր մը թշնամիին ձիերը թրխելով ծեծեցին իր թաղի պաղոտաները, եւ դրօսանքի պարտէզը ճակնդեղ ու շողգամ մշակելը օրէնք դարձաւ, զոյնզգոյն ծաղիկներու տեղ։ Փլաւ շատրուանը եւ յատակի տիղմին վրայ աշխարհի նոր քարտէսը գծուեցաւ, լպրծուն ու թնճուկ։ Այլեւս քաղցին առաջին անգամ միայն հասկցաւ որ՝ նոյն աղբով կ՛աճին ծաղիկն ու շողգամը։

Երբ յաղթական թշնամին եկաւ՝ Լիլան աւելի կծկուեցաւ ինքն իր մէջ, ու չորցած թիթեռնիկի մը պէս փակաւ պատին, անհամար գնդասեղներ կուրծքին։ Ոչ լո՛յս, ոչ կրա՛կ, ո՛չ ալ նոյնիսկ՝ առատ չոր հաց։ Ջուրը խնայեցէք, գրեցին օրուան խայտաբղէտ թերթերը, երբ գետը անայլայլ քաղաքը կր ճեղքէր ու կ՛անցնէր ինչպէս միշտ։

Հաղարաւոր պոչեր բռնեց Լիլան, ու ամիսը երկու անգամ ուտելիք ու հագուստ ղրկեց։ Էլիան հետըհետէ պահանջկոտ կը դառնար։

«Ախ, Լիլա՛, եփած քըէփներդ յիշելով մաղերս ճերմկեցան», կը գրէր ան, ու Լիլան ․․քըէփ ալ ղրկեց ու առատ ծխախոտ։

Ամիսները տարիներ դարձան, թշնամին ինչպէս եկաւ, անանկ ալ փախաւ։

Սրտհատնում օրեր։

Նորութիւն էր հիմա «մեր սիրելի բացակաները» հոլովել, երբ դասալիքներ կ՛անուանէին զանոնք։ Շատ բան չէր հասկնար սակայն վաղաթառամ ծաղիկ-Լիլան։ Անխօս ու անցնո՛ղ կապտորակ աչքերը, համբուրեմ Լիլա՛, փնչպէս ալ դուար կարմիր խաչի կարճ ճամբան։ Ցնծութեան օրեր հասան, իրը․ նոր հարսանիք ու նոր պսակ․ ան ի՞նչ էր որ, երկու վկայ, չորս շիշ գինի, առանց փողի պսա՞կ կ՛ըլլայ, ու քանի մը ամսուան փեսա՛յ։

Էլիան երբ որ գայ․․․ Ու ահա «հեռագիր-նամակը», ճեպընթաց ինչպէս չորցած տերեւ մը կը դառնէր միւսներէն, ու հովին առջեւ առագաստ կը բանայ, սեղանին վրայ է։ Լիլան թեւ առեր իր թռչունին հետ պար կուգայ։

Դուռ դրացի իրենց մեղքը կ՛ուզեն քաւել։ Մսավաճառը կտոր մը միս «կը ճարէ» մուխ գնով, գինեպանը շիշ մը կարմիր ջուր, քսան անգամ սուղ գնով կը շնորհէ։ Ամէնքն ալ գոհողութիւններ! կ՛ընեն, իրենց թաղի «սիրելի բացական», Էլիան կուգայ, ու խղճի բոլոր վաճառորդ փերեզակները կ՛ուզեն քաւել իրենց մեղքերը» Էլիայի սեղանին պատրաստութեան համար։

Ծաղկեվաճառը լքուած պարտէզներէն, ջարդուած փունջ մը լիլա կը ծախէ «խիստ աժան» գնով, մէկ ճիւղ ալ աւելի։

Ո՛վ չի ճանչնար Լիլան, այդ սրբակեաց բացառութիւնը։

Գոյներու խառնութեամբ հապա զոյգ մը մոմ ծախած է անոր, իր գողցածներէն։ Մեր ժամանակին ծախելը շնորհել ըսել է, եւ ի՛նչ գիներով, աժա՛ն աժա՛ն․․․։

Լիլան անհիւթացած է․ ոչ մէկ թերութիւն սենեակին մէջ։ Վերջին անգամ կ՛աղաչէ յամառ ճանճի մը, որ զինք մինակ թողու, ու սեւ վարագոյրը արագօրէն կ՛իջնէ աղուարար տուլիչի աղմուկով։

Լիլան հագած է իր նոր շրջազգեստը, կարմիր ժապաւէնը չագանակէ մազերուն մէջ, որուն շուքը ինկեր է իր դալուկ շրթներուն վրայ։ Սիրուն է Լիլան խնայուած ազուսրութեամբ։ Պար է բռներ կլոր սեղանին շուրջը։ Ծաղիկին հետ կը համբուրուի, եւ անոր հետ կը նոյնանայ յանկարծ։ Ամէն ինչ պատրաստ է, նոյնիսկ քըէփը զոր այնքան կը սիրէր Էլիան։ Ճիշդ ու ճիշդ հարսանիքի սեղան, ու կը սպասէ իր փեսին, աւետիս-հեռագիրին ալ ծաղկեփունջէն կախ։

Խե՛նդ Լիլա՛․

Ո՞վ է ան որ ներս կը սողոսկի, որ իր ծխածան աչքերուն մէջ է՛երկարէ տասը նիզակներով ձեռքերը։ Ո՞վ է այս թիապարտը, աչքերը լայն բացած, մահուան անհուն ճերմակով։ Իրեն կը մօտենայ, քայլերը հաչուուած, բիրտ, անձայն, տատանումով, ու ինք որ կը սպասէր Էլիային, իր միակ Էլիային։ — Էլիաս, կը պոռայ․ ազնուութեան կանչի պէս։

Հազարաւոր ջրվէժներ կը խափանեն իր աղաղակը, փոթորիկներ կը պայթին ու իր ճիչը կը խառնուի կը քունուի անոնց մէջ։ Դժոխային եղանակներ, բազմազան ճաչեր կը լեցուին սենեակը։

Ափսո՛ս, խեղճ Լիլա։ Էլիան կերպարանափոխուած է թիապարտի մը։

— Էլիա, իմ սէրս։

Քայլ մը միայն կը բաժնէ զիրենք․ բայց ան շատ հեռու կը կարծէ ինքզինք, փշաթելերով սթալակին մէջն է դեռ կարծես։

Ականջին մէջ պիծակի պարսեր կան, ծեծ, անարգանք, տաժանակիր աշխատանք, նուաստութիւն, տով, հիւանդութիւն, եւ անհամար մեռելներու հանգոյց։ Լքուած քաղաքակրթութենէն, լքուած ու մոռցուած, նոյնիսկ իր Լիլայէն, ու հիմա ալ շղթայակապ, անկարող քայլ մը յառաջանալու անմեղ Լիլային։ Դեռ կը մտրակեն զինք անգթօրէն, ինք որ նշոյլ մը կարեկցութեան կարօտ մնաց տարիներով, այժմ «ազատած» են զինք, բայց ինչո՞ւ չեն քանդեր բազմազան շղթաները, որոնց ցանցին մէջ կաշկանդած, ու կերպարանափոխ ըրած են զինքը։

Ոչ ոք կը ճանչնայ զինքը, ոչ իսկ իր Լիլան։ Ահա իր առջեւն է ան, հագուած ու զարդարուած, փափուկ ու գեղադէմ, կեղծ ու ննդաւոր։ Ան ինչո՞ւ իրեն պէս չէ եւ չէր սպասեր իր անակնկալ երեւալուն, այնպէս չէ՞․․․ — Աս որո՞ւն համար է, բող, կը պոռթկայ յանկարծ Էլիան ու կը խոյանայ իր ամբողջ ծանրութեամբ Լիլայի կոկորդին, ու գոհունակ դաժանութիւնով մը երբ դուրս կը խոյանայ, զինք մնուցանող երկու խոշոր կոշտ գիրեր դեռ կը հետապնդեն կռնակէն։

Խորհուրդի սեղանը շրջուած է, քըէփները անտէր՝ թափուած գինիին հետ վէճի են բռնուեր, ու ծաղիկներու ճիւղերը ինկած են Լիլայի կարմիր ժապաւէնին վրայ, ու խառնուելով պտղոտուն կտաւէ հագուստին ածու են կազմեր։

Դուրսը․ բայց ո՞ւր է հոս, աւելի դաժան քան հեռաւոր փշաթելերը։ Էլիան փողոցէ փողոց կը թափառի, եւ կարօտը կը զգայ գերութեան։ Ահա շուրջը, բայց եւ այնպէս նոյն մարդիկն են, հին օրերու պէս եւ աւելի ուրախ ու գոհունակ։ Ահա մսավաճառը գիրցած ու փքացած։ Ազնուադարմ Տիկին մը լողացող տիկի պէս իր շան հետ, գնումի կ՛երթայ, զրկուածներու միսերը անոր երբեք չեն մերժուիր, օրէնք է։ Կ՛անցնի կլափի ծալքերով մրգավաճառին առջեւէն։Կը դիտէ նպարածախն ու իր կինը որոնց երեսներէն կարագի սուղ կաթիլներ կը ծորան։ Այս պզտիկ մանրավաճառները, խղճի մնանկները, ամէնքը կը ճանչնան զինքը, նոր օրերը կը մօտենան եւ նոր կլիմայի օդ կը փնտռեն, ամէն մէկը իրական գովասանք մը ունի Լիլայի հասցէին, ու ամէն գովասանք սուրին մը կ՛ըլլայ, Էլիայի սրտին մէջ։ Անոնք մասնաւոր նկատումով Էլիայի «ընդունելութեան սեղանին» համար տըրուած «նուէրները» կը յիշեցնեն, բաժակ առ բաժակ թունաւորելով Էլիայի բզկտուած սիրտը։

Դէպի տուն կը փոթորկի կերպարանափոխուած կիսամերկ Էլիան, ու նոր կը տեսնէ, իր ժամանումը աւետող «հեռագիր-նամակը» ինկած, ճիշդ Լիլայի սրտին վրայ։

Ան է, Էլիան, օրն ի բուն կատղած, կը դառնայ բռնաշապիկին մէջ, յիմարանոցի մութ նկուղէն։

— Աս որո՞ւն համար է, որո՞ւն․․․։

ԽՈՍՐՈՎ ՎՇՏՈՒՆԻ

ՎՈՒՏՄ ՈՒՑԱՂ

Հայուն Կաղանդը

Ամէն ժամանակաշրջան իր կրօնքը ունի եւ ոգիտ ունենայ։։ Մարդիկ, տիտլի ըսել չեն գիտեր։ Կրօնքէ կրօնք կը ցատկուեն։ Այսօր քրիստոնէութիւն, վաղը մարքսականութիւն, միւս օր․․

Բայց կրօնքները, իրենց հետ կը քաշեն կը բերեն իրենց սուրբերու կարաւանը, իրենց տօները, որ կը պարտադրուին հետեւորդներուն, իբրեւ սըրբազան գործ։

Ամրան տօները բարով են եկեր, բայց՛ սա ցուրտ-ձմեռուան հանդիպողները, քիչ մը անհամ են։ Չէ՞ք կարծեր։

Տարեգլուխ է։ Քրիստոսի ծննդեան տարեդարձը։ Ուրախութի՛ւն մեծ՝ բոլոր մանուկներուն, իսկ տխրութիւն հայրիկներուն։ Կաղանդի ծառ կ՛ուզեն։ Խաղալիկ կ՛ուզեն։Մրգեղէն կ՛ուզեն։ Կ՛ուզեն ու կ՛ուզեն․․․

Հապա՛ սա միւսները։ Նշանած, նախկին սիրուհիներ, պաշտօնական կնիկը եւ անոր անպաշտօն փոխանորդուհին։ Այս բոլորը պէտք է գոհացնել։ Սա ցուրտին-հովին, խանութներու առջեւ դողալէն-դողդղալէն հերթի սպասել, պոչ բռնել։

Սովորութիւն է։ Եթէ չես ուզեր ընկերութենէն կապէ խզել, պատիւդ բարձր պահել, հայրական կամ սիրողի իրաւունքդ ոտքի տակ չտալ, պէտք է կաշառել բոլորը։ Աջ-ձախ բաժնել նուէր ու մաղթանք։ Ժպիտ եւ ձեռքի սեղմում։ «Սիրտդ տխուր, երեսդ ժպիտ»։ Այսպէս կը պահանջէ ընկերական, հանրային օրէնքը։ Մարդկութեան գըլխուն մեծ բռնակալը, փաշիստը․․․ Աստուած իսկ կը վախնայ «հանրային կարծիքէն»։

«Այսպէս կը պահանջէ ընկերութեան օրէնքը, սովորութիւնը» որ ըսին, ամէն ջաղացք կը լռէ։

Օգտակար են տօները։ Լաւ է ուրախանալ, զուարճանալ, պարել-ցատքել։ Բայց գոնէ ամրան եղանակին հրաժէշին անոնք։ Երեւին շնորհարաշխութեան շրջանին։

Հզիդ սիրեմ, Լուսաւորիչ հայրիկ, ի՞նչ կ՛ըլլար, գոնէ սա Կաղանդն ու Ծնունդը տաք օրերուն մէջ նշանակէիր, ինչպէս ըրած ես Վարդավառը՝ ի պատիւ մեր Նաւասարդեան տօներուն։

Ո՛րքա՛ն իմաստուն եղած են մեր նախնիքը, որ իրենց ստեղծած աստուածները կը պատուէին գարնան բողբոջին կամ ամրան պտղաբերին։ Ձմեռ ու հարուստ եղանակին։ Իբրեւ մարդ մարդոց վիճակէն կը հասկնային անոնք։

Հրէածին մենակեաց Եհովան եկաւ, դաժան եւ ըրջաղէմ, ամէն ինչ տակնուվրայ ըրաւ։ Մարեց զուարթութիւնը դէմքերէն։ Իր որդին, Քրիստոսն ալ հետեւեցաւ իր հօրը։ Աշխարհ եկաւ անյարմար եղանակի մը մէջ, Մեծ Պահքի սեւ վարագոյրն ալ հետը։ Թերեւս քրիստոնեայ հայրապետները ա՛յսպէս որոշեցին։ Ասոնք ածուխի, կազի խնդիր չունենալէ զատ, կնիկ եւ երախաներ կաղընտերու մտահոգութիւնն ալ չունէին։ Գոնէ մեղքնային նորածին աղքատիկ Յիսուսին, որ մսուրի մէջ ծնաւ եւ մանաւանդ չքաւոր երախաներուն, որոնք ներկուած փայտէ խաղալիկի մը սիրոյն կը տոկան շատ մը զրկանքներու։

Սիրուելիք բան չեն ձմրան տօները։ Ի՞նչ լաւ են Զատիկն ու Վարդավառը։Բնութիւնն իսկ քրիստոնեայ կը դառնայ այդ տօներուն՝ ծիծղուն ու խայտուն՝ մասնակցելով մարդոց ուրախութեան։

Ուրախութեան օրեր էին, թէեւ, մեզի համար Կաղանդն ու Ծնունդը։ Մեր քաղաքը, խաղալիկի սովորութիւն չկար։ Եթէ պէտք ըլլար, մենք կը հնարէինք, կը շինէինք մեր խաղալիկները։

Հիմըկուան տղաքը, ամէն ինչ պատրաստ կը գտնեն։ Աժեմ-չաժեմ խաղալիկներն ալ իրենց քթին չեն տանիր։

Կաղանդին մենք ունէինք սառմոքսը պատուող նիւթեր միայն։ Մրգեղէն, խմորեղէն կամ անուշեղէն։ Խաղալիկի դրա՞մ կը տրուէր։

Մեր ամենամեծ հաճոյքն էր ժամ երթալ Կաղանդի եւ Ծնունդի գիշերները, մեր իսկ շինած գունաւոր թուղթի լապտերները վառելով։ Ձիւնը կճռտացնելով մեր նոր կօշիկներուն տակ։ Հոն չապիկ հագնիլ, մոմ բռնել եւ կամ երգել։

Մանաւանդ Ծնունդ գիշերին, մոմեղինօք լուսազարդեալ, «Խորհուրդ մեծ» եւ «Քրիստոս ծնաւ»ը երգելէն՝ երկինքի հրեշտակներն իսկ նախանձ կը բերէինք։

Ո՛չ սինէմա ունէինք ո՛չ սիւրփրիզ-փարթի։ Մեվլեվի տէրվիշներու պէս, մինչեւ լոյս, փոչեպատ սրահներու մէջ խեւօրէն դառնալէ վերջ, հետեւեալ առտուն, լեկած լոլիկի պէս հանրակառքին մէջ քնանալով տուն չէինք վերադառնար․․․

Պարզ եւ երջանիկ էր մեր կեանքը։ Ընտանեկան եւ հայ էր մեր «շնորհաւոր Նոր Տարի եւ Ս․ Ծնունդ»ը։

Կ․ ՊԵՏՈՒՇ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայրենասէր ուսուցչութիւնը

(Ամփոփուած խորհրդային թերթերէ)

Հայ ուսուցիչը իր ժողովուրդի հարազատ զաւակն է։ Ան իր ուժերը ի սպաս է դրած յանուն ժողովուրդի զարգացման։ Իր գիտցածը սորվեցուցեր է սրտանց, համակուած հայրենասիրութեան վեհ գաղափարներով, ձգտեր է դաստիարակել մեր մանուկ սերունդը նոյն ոգիով եւ զգացումով։ Անցեալին մէջ չունենալով հանդերձ ինքնուրոյն պետականութիւն եւ երկար դարեր տառապելով օտար պետութիւններու լուծին տակ, հայ ժողովուրդը միշտ պահեր ու զարգացուցեր է իր դրականութիւնն ու մշակոյթը։

Հայ մտաւորականութիւնը՝ գործունէութեան միակ ասպարէզ ունեցած է դպրոցը, ուր հանդիսացեր է ո՛չ թէ իբրեւ պարզ դասատու կամ պաշտօնեայ, այլեւ տոգորուած է վեհ գաղափարներով եւ ունկնդրելով բարոյական պարտքի իր ներքին ձայնին, նուիրուած է մատաղ սերունդի կրթութեան գործին։ Հայ գործիչներու մեծ մասը մանկավարժական աշխատանքով է սկսած իր գործունէութիւնը, համբաւ շահած է կրթական ասպարէզին մէջ, ինչպէս — Ալամդարեան, Խ․ Աբովեան, Ստ․ Նազարեան, Ռ․ Պատկանեան, Գ․ Շանջեան, Գ․ Պռօշեան, Ղ․ Աղայեան, Ս․ Պալասանեան, Մ․ Մամուրեան, Գ․ Բարխուդարեան եւն․։ Այս գործիչները կրած են մեծ դժուարութիւններ, նոյնիսկ զրկանքներ, սակայն անոնք անտրտունջ տարած են բոլոր դառնութիւնները։ Անոնք մոռցած անձնական երջանկութիւնը,մէկ կողմ թողած բարեկեցիկ կեանքի մտահոգութիւնը, ամբողջովին ապրեր են հայ հանրային կեանքով, մեր երիտասարդութեան յառաջդիմութեան հեռանկարներով։

Այդ ուսուցչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, ծանր զոհողութիւններով գործեր է խուլ ու մութ գիւղական վայրերուն մէջ, ներկայացնելով ազբուստի նուազագոյն պահանջներ, որոնք շատ յաճախ գոհացում չեն ստացած։ Ան միշտ կախուած է եղեր դպրոցական հոգաբարձութենէն, կամ զանազան ազաներէն, որոնք օգտուելով ու

սուցչի նիւթական խեղճութենէն եւ իրաւազուրկ վիճակէն, զայն քմահաճոյքի կամ արհամարհանքի առարկայ են դարձուցած:

Այսպէս էր հայ ուսուցիչը Հայաստանի մէջ, մինչեւ խորհրդային կարգերու հաստատումը: Դարաւոր ճնշումներէն, ստրկութենէն վերջ հայ ուսուցչութիւնը զգաց հարազատ պետականութեան արժէքը, ժողովրդականութեան ոգին: Եւ լեցուած իր ազատագրուած ժողովուրդինպաստարկելու, խորհրդային հայրենիքի բարգաւաճման զարկ տալու վճռականութեամբ, անիկա ընդարձակեց իր մշակութային - կրթական գործունէութիւնը:

Հին ուսուցիչներու կողքին ·սկսան երեւնալ նորերը: Ցարական վարչաձեւը խորհրդային նոր բաստեղծ իշխանութեան թողուց շատ տխուր ժառանգութիւն մը,— բազմալեզու բնակչութեան անգրագիտութիւնը: Եւ միայն երկու տասնամեակի ընթացքին, շնորհիւ մեր պետութեան նիւթական օժանդակութեան եւ կազմակերպական լայն ձեռնարկներուն, շնորհիւ նաեւ մեր հայրենասէր ուսուցչութեան անձնուրաց ջանքերուն, Հայաստան դարձաւ համատարած գրագիտութեան երկիր:

Պատերազմի ընթացքին, մեր ազատասէր ժողովուրդի հետ միասին, ուսուցչութիւնը հայրենասիրական մեծ խանդավառութեամբ դիմեց խորհ· հայրենիքի պաշտպանութեան գործին. ամբողջ կրթական աշխատանքը կատարուեցաւ հայրենասիրութեան դաստիարակման և հայրենիքի պաշտպանութեան նշանաբանքերով: Բազմաթիւ ուսուցիչներ գիրքն ու գրիչը փոխարինեցին մարտական զէնքով եւ կռուի ճակատ մեկնելով, խիզախաբար պաշտպանեցին մայր հայրենիքի ազատութիւնը, անկախութիւնն ու պատիւը:

Ռազմադաշտերուն վրայ իրենց քաջագործութիւններով նշանաւոր հանդիսացան եւ շքանշաններու արժանացան ուսուցիչներ Իսահակեան, Աւագեան, Խաչատրեան, Ամատունի, Թունեան, Ցարութիւնեան, Մալաբեան եւ ուրիշներ. եղան ուսուցիչներ որոնք կռուի դաշտին վրայ ինկան քաջաբար:

Նոյն շրջանին ուսուցչութիւնն ու աշակերտութիւնը թիկունքի աշխատանքներու մէջ ալ կարեւոր գործեր կատարեցին, հաստատեցին պատնէշներ, թաքստոցներ, հակօդային եւ հակահրասայլի կազմակերպութիւններ եւն: Անոնք նիւթական ու բարոյական բոլոր միջոցներով օգնեցին կարմիր բանակին, զանազան նուիրատուութիւններով: Էջմիածնի շրջանի «Միկոյեան» միջնակարգ դպրոցի ուսուցիչներու նախաձեռնութեամբ գոյացաւ կէս միլիոն րուբլի, յատկացուելու համար հրասայլերու շինութեան: Սպիտակի շրջանի ուսուցիչներն ու աշակերտները, իրենց միջոցներով հերոսական Լենինկրատի վերականգնումին համար, նուիրեցին աւելի քան 100.000 րուբլի: Տուին տաք հագուստներ, նուէրներ, ռազմաճակատ ղրկեցին ծրարներ, եւն.:

"ՌՈՒՇԱՏԻՍ"

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր խումբերու ընկերները այս կիրակի, ժամը 3ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէնթ Անթի Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդ «Քեռի» խումբի դասախօսութիւնը՝ այս երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8ին: Դասախօս՝ ընկեր Ստեփան Միրզոյեան: Նիւթը՝ Յեղափոխութիւն եւ ռամկավարութիւն:

Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ Մարսէյլի Շրջ. վարչութիւնը կը խնդրէ բոլոր շրջաններէն անմիջապէս փակել ԴՈՑԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑի հաշիւները եւ վերադարձնել չսպառածները կեդր. հասցէին. Tzerikiantz Bantoucht, 13 rue des Dominicaines Marseille:

բանակատեղին երթալով իրենց զայրոյթը յայտնեցին այս առթիւ:

★ Արտակարգ վիճակ յայտարարուեցաւ Սայկոնի մէջ: Զինուորական արձակուրդները եւ դէպի հայրենիք փոխադրութիւնները դադրեցան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԷՆՔԻ հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ որոշ ծրագրի մը համաձայն, զինեալ հրոսախումբերը պիտի հեռանան, Միացեալ Ազգերու քննիչ յանձնաժողովին ժամանումէն առաջ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, Տրամայի զինուորական հրամանատարը յայտներ է պուլկարական իշխանութեանց թէ ի հարկին մինչեւ սահմանագլուխ պիտի հետապնդէ ըմբոստները: Դեռ ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ թագաւորը Ցալտարիսի փոխարէն վարչապետ պիտի նշանակէ նախկին խնամակալը, Դամասկինոս արք., որպէսզի խառն դահլիճ մը կազմէ, ինչպէս կը պահանջեն Անգլիացիները: Մէկ խօսքով շփոթ կացութիւն:

ՍԱՐԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԽՆԴԻՐԸ կը զբաղեցնէ Ամերիկան, որ կը գանգատի թէ Ֆրանսա միակողմանի քայլ մը առած է, մաքսային պատնէշ հաստատելով այդ շրջանին եւ Գերմանիոյ միջեւ: Միեւնոյն ատեն Ամերիկացիները բացատրութիւն պահանջած են այն լուրերու մասին որոնց համաձայն Ֆրանսացիները իրենց գրաւման միւս շրջաններուն մէջ գործարաններ քանդելով Սար փոխադրած են:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ կը հեռագրեն թէ տասը արաբ հարուստներ փախած են Պաղեստինէն, օգտուելով Ծնունդի տօներէն, իբրեւ հետեւանք էմիր Մուհամմէտ Ջէնաթիի սպանութեան: Այս վերջինը ամբաստանուած էր թէ հազարաւոր արտավար հող ծախած է Հրեաներուն: Նախապէս ալ երկու մահափորձ կատարուած էր իրեն դէմ: Փախստականները ապաստանած են Թուրքիա, Կիպրոս եւ Յունաստան:

ԾՆՈՒՆԴԻ ՋԱՐԹՕՆՔԻՆ առթիւ, կառավարութիւնը 500 գաղտնի ոստիկաններ նշանակած էր, որպէսզի պտտին Փարիզի գիշերային ակումբները, մանաւանդ 100 նշանաւոր քապարէներ եւ ճաշարաններ, կերուխումի նուիրուած ունեւորներու ցանկը պատրաստելու եւ տուրքերու վճարման ատեն նկատի առնելու համար: Այս հետապնդումները կատարուեցան առանց ազդարարութեան: Պաշտօնեաները ներս մտնելով խնջոյքեան թուղթերը հարցուցին եւ արձանագրեցին բոլորին անունները ու հասցէները: Նոյն ձեւով հետապնդումներ պիտի կատարուին տարբեր առպարէզներու մէջ:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 216 հոգի մեռած են Ծնունդի օրը, Մ. Նահանգներու զանազան մասերուն մէջ, իբրեւ հետեւանք ինքնաշարժի արկածներու եւն.: Շատ մը ծանր վիրաւորներ յուսահատական վիճակ ունին. այնպէս որ մեռեալներու թիւը կրնայ 300ի հասնիլ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ դատական նախարարը լրացուց քաղաքային օրինագրքին վերաքննութիւնը: Նոր օրէնքին համաձայն, միայն քաղաքային ամուսնութիւնը օրինական պիտի համարուի այսուհետեւ:

300 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ.Ի հարիւրնոց կեղծ թղթադրամներ հրապարակ հանուած էին եւ կը ծախուէին հատը 35—40 ֆրանքի, Մոնթմարթրի զանազան սրճարաններուն մէջ: Կեղծարարներէն մէկը, Ռիթօն, 400.000 ֆրանքի թղթադրամ ծախած էր գործարանատէրի մը, որ հատը 36 ֆր.էն գնելով, բանուորներուն օրականը վճարած էր Դեկտ. 15ին: Ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել Ռիթօնը, քանի մը մեղսակիցներու հետ: Աղջկան մը բնակարանին մէջ գտնուեցաւ չորս միլիոն ֆր.ի կեղծ թղթադրամ:

ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ա. Ը. Մ.— Ամէն օր կէսօրէ առաջ եւ վերջ: 9 Pl. de la Madeleine (8):

ՔԱՏԷ.— Ամէն օր կէսօրէ առաջ եւ վերջ, 8 rue Maubeuge, Paris (9):

14րդ թաղամաս.— Կիր. օրեր՝ ժամը 10-12.30 Պ. Լ. Կատարեանին՝ 171 Av. du Maine, Paris (14):

Պէլվիլ.— Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18, կիրակի օրերը ժամը 10—12, 7 rue Vaucouleurs:

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ.— Ալֆորվիլ՝ Բշ. Գշ. Դշ. եւ Եշ օրերը ժամը 19ին Պ. Պօղոս Մասիսեանի, 11 Place de l'Eure. Գշ. եւ Դշ. ժամը 14—17 նաեւ Պ. Հրանտ Յակոբեանի, 33 rue de Choisy, Կիրակիները ժամը 14—18 Ազգ. Տան մէջ:

Արժանթէօյ.— Կիրակի օրերը ժամը 14—17, հայկական դպրոց, 99 rue de la Tour Billy:

Առնուվիլ.— Կիրակի օրերը կէսօրէ վերջ՝ Պ. Ս. Նիկողոսեանի, 2bis, rue du Parc:

Պանթէօ - Քաշան.— Կիրակի օրերը ժամը 9էն 12 եւ 15—17, հայկ. դպրոց, 24 rue Haik Tbirian:

Պլսէքր ժանթիյի.— Ամէն երեկոյ ժամը 18էն 22, 1 rue Curie:

Շավիլ.— Կիրակի օրերը ժամը 9—11, հայկ. դպրոց, իսկ երեկոները՝ Պ. Արամ Տէրեանին՝ 13 rue Alfred Fournier եւ Տ. Տօղրամաճեանին՝ 6 Sente des Mouchets:

Իսի լէ Մուլինօ.— Կիրակի օրեր ժամը 9—12 եւ 14—18, 20bis rue de la Défense:

Սարսէլ.— Կիրակի օրերը ժամը 14—18 Պ. Քըրքպէչեանին, 42 rue Moulin à Vent:

Սեվրան.— Կիրակի օրերը ժամը 10—12 հայկ. դպրոց եւ Պ. Քէպապճեանի տունը՝ 42 rue Michelet: Վերկալանի, Վիլ Փարիզիի, Օլնէյ սու Պուայի, Պլան Մէնիլի եւ Լիվրի Կարկանի յարգելի հայ հասարակութիւնը արձանագրուելու համար կրնայ դիմել՝ Փարիզի Հ. Ա. Ը. Մ.եան կեդրոնը, ինչպէս եւ Սեվրանի ենթակոմիտէին:

ԳԱՒԱՌ.— Լիոն՝ Կիրակի օրերը ժամը 15էն 17, Հ. Ա. Ը. Մ. դպրոցին մէջ՝ 74 rue du Loup:

ՀԱՆԴԷՍ ՏՕՆԱԾԱՌ

Մանուկներու օրուան առթիւ

Կազմակերպուած Ֆր. Հ. Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի կողմէն, այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Սէրքըլ Կաթոլիկի սրահին մէջ: Պզտիկներու կողմէն կը ներկայացուի «Երեք Քաջերը» եւ «Միամոլը»: Գեղջկական պարեր, երգեր եւ արտասանութիւններ: Կաղանդ պապան, մանաւոր ուտելիքներ պիտի բաշխէ բոլոր պզտիկներուն:

Le Gérant : L. KRIKORIAN

Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme – 13e

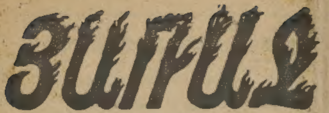

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH — Fondé en 1925 — R. C. Seine 376.286

Directeur-Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

17, Rue Damesme — PARIS (13e)

Tél.: GOB. 15-70 — C. C. P. Paris 1678-63

Տար. 1000, 6 ամս. 500, 3 ամս. 300, ֆր., Արտաս. 10 Տոլ.

Mardi 31 Décembre 1946 Երեքշաբթի 31 Դեկտեմբեր

ԺԸ. ՏԱՐԻ — 18e Année N° 4892 — Նոր շրջան թիւ 531 Խմբագիր՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ՝ 4 ֆր.

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Քաղաքական տեսակէտով ալ մասյլ թուական մը պիտի կազմէ 1946ը: Ոչ թէ անոր համար որ արիւնալի դէպքեր պատահեցան, այլ իր պալրած երեւոյթներով :

Ինչքան ժողովներ, ճառեր, բանաձեւեր, գտնելու համար վերջնական խաղաղութեան ճամբաները: Ինչքան անուշբերան հաւաստիքներ, յետոյ աղի-լեղի խօսքեր՝ մեծ զինակիցներուն միջեւ:

Ամէնէն աննշան հարցերուն մէջ անգամ, երեւան կուգար երեք - չորս Զօրերու հակամարտութիւնը: Տնտեսական, քաղաքական թէ վարդապետական:

Առաջին ճեղքերը Լոնտոնի մէջ բացուած էին արդէն, 1945 Սեպտեմբերին, երբ չորս արտաքին նախարարները կը խորհրդակցէին հինգպարտուած պետութեանց դաշնագիրներու մասին:

Աւելի պերճախօս պատկերներ պարզուեցան Փարիզի մէջ, Զորսերու Խորհուրդին գումարման առթիւ, (1946 Մայիս եւ Յունիս): Յարաբերութիւնները այնքան լարուած էին որ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը քիչ մնաց պիտի ձգէր հեռանար: Ի վերջոյ կարելի եղաւ միջին բանաձեւ մը գտնել եւ որոշել հաշտութեան խորհրդաժողովին գումարման թուականը, — 29 Յուլիս:

Հրաւիրուած էին 21 ազգեր, քննելու համար Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Ռումանիոյ, Պուլկարիոյ եւ Ֆինլանտայի հաշտութեան դաշնագիրները, ուրիշ խօսքով, 85 միլիոն ժողովուրդի ճակատագիրը: Նորէն եւ նորէն բուռն վէճեր, թէ ատենավարութեան, քուէարկութեան եւ ուրիշ ձեւակերպութեանց, եւ թէ օրակարգի խնդիրներու մասին:

Մինչ ալ երեւան կուգար միեւնոյն տխուր իրականութիւնը, — արեւելքը արեւմուտքի դէմ եւ փոխադարձաբար: Այս անգամ Խ. Միութիւնն էր որ կը ներկայացնէր Արեւելքը, իր ուղեկիցներով, Ուկրայնա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Եուկոսլաւիա: Իսկ ոչ-ժողովականներէն՝ Ռումանիա, Պուլկարիա եւն.:

Ուրիշ վէճեր, փոխադարձ կիրքեր ալ պարզուեցան, երբ կը լսուէին հինգ պարտեալ պետութեանց ներկայացուցիչները: Փոքրերը նոյնքան լարուած էին իրարու դէմ, որքան մեծերը:

Ամէն պարագայի մէջ, դաշնագիրները պատրաստ էին արդէն, եւ բոլոր տեսակէտները, տրտունջները, աղաչանքները լսելէ վերջ, խորհրդաժողովը Զորս Մեծերուն յանձնեց անոնց վերջնական քննութիւնը:

Այս ձեւակերպութիւնն ալ կատարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ, զուգընթաց՝ Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին հետ (Հոկտ. Նոյ.):

Շատ աւելի կարեւոր էր այս վերջին ժողովը, եւ մթնոլորտը յաճախ պղտորեցաւ արտասահմանի մէջ եղած օտար զինուորներու, սպառազինութեանց կրճատման եւն. հարցերու առթիւ: Եւ նորէն չարը խափանուեցաւ միջին բանաձեւերով:

Տարուան ամէնէն ողբալի դէպքն եղաւ Գերմանիոյ պատերազմի ոճրագործներու դատավճիռը, — աննախընթաց պարագայ մը՝ ազգերու պատմութեան մէջ: Կախաղանի դատապարտուեցան 11 երեւելիներ, որոնց գլխաւորը՝ Կէօրինկ, յաջողած էր անձնասպան ըլլալ: Եթէ իրաւագիտութեան այս նոր սկզբունքը հաստատուած ըլլար 1914—18ին...

Ուրիշ հիմնական խնդիր մը, որ քանիցս արծարծուեցաւ առանց վերջնական ելքի մը յանգելու, — Խ. Միութեան պահանջները Նեղուցներու մասին:

Մոսկուա մէջտեղ դրած է երկու նոր տեսակէտներ — 1. Վոսփորի եւ Տարտանէլի պաշտպանութիւնը կատարել Թուրքիոյ հետ միասին — 2. Նոր կարգուսարքին պէտք է մասնակցին միայն Սեւ ծովեան պետութիւնները:

Թուրքիա մերժած է այս երկու տեսակէտները եւ ուրիշ պահանջներ, կռնակը տուած Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներուն, որոնք նոյնքան հակառակ են ռուսական առաջարկներուն:

Աւելորդ է ըսել թէ այս հարցին հետ կապուած է Կարս-Արտահանի խնդիրը, որու մասին խօսք չկայ Խ. Միութեան վերջին ծանուցագիրներուն մէջ:

Անցնող տարուան ընթացքին, Ֆրանսա տաժանելի երկունքէ մը վերջ ունեցաւ իր Նոր Սահմանադրութիւնը, որով հիմը կը դրուի Զորրորդ Հանրապետութեան:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՋՐՈՅՑ»ՆԵՐԸ

Շատցան, ամրան ճանճերուն պէս բզզացին: Զմրան կաղամբներուն նման անհամ ու անբովանդակ:

«Զրոյց»՝ ամէնուն կողմէ ամէնուն հետ ամէն մարզի մէջ: Ու սարքողները՝ նպարավաճառը բժիշկին, կօշկակարը երաժշտագէտին, բեռնակիրը երկրաչափին հետ:

Ամէնէն դիւրամատչելի գրելակերպը՝ Աղքատ Ղազարոսներուն համար, որ կրնան դէմինը խօսեցնելէ աւելի, իրենք խօսիլ եւ խօսիլ տալ իրենց վրայ: Շատ անգամ ալ պարտկել իրենց մերկութիւնը, ուրիշին լաթերով:

Խորագրին կնքահայրութիւնը «Յառաջ»ինն է, իսկ կապկողները՝ ուրիշին հաւկիթին վրայ նստող թխսահաւեր:

Ի՞նչ կ'ըսէք, զրուցասէր ճուտիկներ, խմբագրապետի մը խորագիրը իւրացնել, անոր տակը փռուիլ, լայնքին ու երկայնքին, համազօ՞ր չէ հասարակ բանագողութեան: Նոյնպէս Նարդունիին «Գիրք մը զոր...»ը առնել ու ուրիշ կտոր մը կարկտել, նման չէ՞ ուրիշին նախատիպին վրայ գրականութիւն փորձելու...:

Բայց ո՞վ է լսողը...: Ջաղացքը իր ջախջախն է կորուսեր ու ամօթը՝ իր կարմիրը խակական...:

ՋԳԱՑՆԻԿ

Ներգաղթի հանգանակութիւնը

Ներգաղթի Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովէն ստացած ենք հետեւեալ պաշտօնական յայտարարութիւնը, Դեկտ. 27 թուականով —

— Ներգաղթի Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովը իր այսօրուան լիագումար նիստին մէջ նկատի ունենալով ժողովուրդին խանդավառ տրամադրութիւնները ի նպաստ Ներգաղթի հանգանակութեան, եւ ընդ առաջ երթալով ներկայացուած խնդրանքներուն, որոշեց, անփոփոխ պահելով հանդերձ իր առաջին պաշտօնական յայտարարութեան բոլոր տրամադրութիւնները, իրաւասութիւն տալ նաեւ բոլոր հայրենանուէր կազմակերպութիւններուն, (հայրենակցական, արհեստակցական եւայլն) կատարելու հանգանակութիւն իրենց շրջանակներուն մէջ, նախապէս դիմելով Փարիզի Ներգաղթի Կեդր. Յանձնաժողովին, Բարեգործականի կեդրոնատեղին, 11 Սքուար Ալպոնի, Փարիզ (16), ստանալու համար լիազօրագիր, պաշտօնական ցանկեր եւ ի հարկին հրահանգներ:

Գաւառներու Միութիւններ պարտին իրենց վաւերացումը ձեռք բերել իրենց պատկանած Շրջանային Հանգանակիչ Յանձնախումբին միջոցաւ:

Կը խնդրուի կեդրոն ղրկուած գումարներուն հետ ղրկել նաեւ նուիրատուներուն լիակատար ցանկերը:

Կեդր. Յանձնաժողովս կը սիրէ յուսալ թէ Ֆրանսահայ Միութիւններ պիտի փութան սոյն հայրենասիրական ձեռնարկին վեհութեան համապատասխան եռանդով եւ նախանձախնդրութեամբ բերել իրենց դրական մասնակցութիւնը հանգանակութեան կատարեալ յաջողութեան:

Ի դիմաց Ներգաղթի Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովի՝ ատենապետ՝ Ն. Պարկիրեան, ատենադպիր՝ Վ. Խամէրեան, գանձապետ՝ Վահէ Ֆրէնկեան:

★ Հ. Բ. Ը. Միութեան դիւանէն կը հաղորդեն — Ներգաղթի Հանգանակութեան Կեդր. Յանձնաժողովը գնահատալիր շնորհակալութեամբ ստացած եւ Պանք Մօրկան փոխադրած է 200.000 ֆրանքի նոր գումար մը ի նպաստ Ներգաղթի, հանգանակուած Իսի լէ Մուլինոյի հայ գաղութին մէջ, որով 700000ի բարձրացաւ նոյն շրջանի հանգանակութիւնը որ կը շարունակուի սկզբնական թափով:

ՓԱՐԻԶ - ՆԻՒ ԵՈՐՔ օդանաւը ջարդուփշուր եղաւ Իրլանտայի մէջ, շաբաթ առտու: Քսաներեք ուղեւորներէն 13ը մեռան, միւս բոլորը ծանրապէս վիրաւորուեցան: Զոհերէն մէկը փարիզեան ծանօթ հրատարակիչ մըն է, Ֆ. Սալմպէռ, մէկը՝ հռչակաւոր Տրէյֆիւսի թոռն:

ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆ ԱԼ կարգ մը տուրքեր աւելցուց, հաւասարակշռելու համար իր ելմտացոյցը, — Կ'ըսուի թէ ծխախոտի գիներն ալ պիտի աւելնան:

Հնդկաչինի կռիւները պիտի դադրի՞ն

Սայկոնէն կը հեռագրեն թէ հարաւային Հնդկաչինի գաղութի կազմակերպութիւնը հրահանգած է դադրեցնել կռիւը, չխանգարելու համար Ֆրանսայի գաղթային նախարարին՝ Պ. Մուըթէի գործը: Խազմիկներուն յանձնարարուած է պահել իրենց դիրքերը, բայց թշնամական գործողութիւններ չկատարել: Ուրիշ աղբիւրներէ ալ կը հաղորդեն թէ ձեռնարկներ կը կատարուին, զինադադար կնքելու համար: Կարգ մը թերթեր, որոնք Սայկոնի մէջ կը հրատարակուին անհամերէն, շաբաթ օր մասնաւոր խմբագրականներով կը թելադրէին վերադառնալ Հոկտ. 31ի կացութեան եւ կ'առաջարկէին որ Պ. Մուըթէ առժամեայ համաձայնութիւն մը կնքէ, Փարիզ վերադառնալէ առաջ: Նոյն աղբիւրին համաձայն Հնդկաչինի անթելը հաշտարար լեզու մը գործածել սկսած է:

Զօր. Լըքլէռ Սայկոն հասաւ շաբաթ օր եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց, կացութիւնը քննելու համար: Մինչ այս մինչ այն, ֆրանսական զօրամասերը կը շարունակեն յառաջ խաղալ Թոնքինի մէջ: Ֆրանսական ծրագիրն է միացնել բոլոր զինուորական կայանները եւ լեռնարանները, ընդհանուր յարձակողականի ձեռնարկելէ առաջ, մինչեւ որ բաւարար օդնական ուժ հասնի: Միեւնոյն ատեն կը շարունակուի Հանոյի շրջանին մաքրագործումը: Ուտելիքի նեղութիւն կը տիրէ քաղաքին մէջ: Կարգ մը շրջաններու մէջ Ֆրանսացիները կարեւոր յաջողութիւններ շահեցան շնորհիւ բնիկներու աջակցութեան: Պաք Նինի ամրոցը ետ առնուեցաւ, ուրիշ վայրերու մէջ ալ յարձակումները ետ մղուեցան: Փարիզ հասած պաշտօնական հեռագիրներ կ'ըսեն թէ բնիկները Դեկտ. 21էն վայրենօրէն ջարդած են 29 քաղաքացիներ, որոնց 11ը կիներ: Կ'ըսուի թէ Հնդկաչինի ֆրանսական ուժը այժմ կը հասնի 100000ի, մէջն ըլլալով նաւազներ: Թշնամի զօրքին թիւն ալ նոյնքան կը հաշուեն, մարզուած՝ աւելի շատ հրոսակային կռիւներու քան իրական պատերազմի համար: Ֆրանսացիները կը շարունակեն օդնական զօրք ղրկել, ի հարկին փութացնելու համար ընդհ. յարձակողականը: Երկու մեծ փոխադրանաւեր ճամբան են արդէն: Օդանաւային ուժն ալ մեծապէս պիտի աւելնայ:

Զօր. Տը Կոլ թեկնածու չէ

Հանրապետութեան նախագահի ընտրութեան առթիւ ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով, Զօր. Տը Կոլ յայտարարեց թէ ինք թեկնածու չէ: Ահաւասիկ իր խօսքերը.

— «Ըմբռնելով իմ պարտականութիւնս Ֆրանսայի հանդէպ եւ ի յարգանս Հանրապետութեան, ես ժամանակին յայտնեցի թէ իմ կարծիքով՝ այլամերժ կարգուսարքը կուսակցութեանց այնպէս ինչպէս որ են, մեր ժողովուրդին մէջ այնպէս ինչպէս որ է, չի կրնար լուծել այն շատ ծանրակշիռ խնդիրները, ներքին, կայսերական, արտաքին որոնցմէ կախում ունի նոյնիսկ մեր կեանքը: Հետեւաբար, ես խղճով չեմ հաւատար թէ պիտի կրնամ լաւ ծառայել երկրին յաւակնելով դառնալ երաշխաւորը Սահմանադրութեան մը որ կը նուիրագործէ այդ կարգուսարքը եւ անկարողութեան մէջ նախագահել պետութեան անկարողութեան: Ընդհակառակն, իմ համոզումն այն է թէ այն մարդիկը որ Ֆրանսական Հանրապետութիւնը պիտի առաջնորդեն դէպի փրկութիւն եւ վերանորոգում՝ կրնան յաջողիլ միայն այն ատեն երբ մեր ազգ. հաստատութիւնները յաղթելով մեր պառակտումներուն, պետութիւնը կը կազմակերպեն ի սպաս հասարակաց շահուն»:

Այս երրորդ անգամն է որ զօր. Տը Կոլ հրապարակաւ կ'արտայայտուի Նոր Սահմանադրութեան մասին: Հոկտ. 9ին, ազգ. Սահմանադրութեան ժողովրդական քուէարկութենէն չորս օր առաջ, կ'ազդարարէր թէ առաջարկուած սահմանադրութիւնը կրնայ առաջնորդել «անկարողութեան, յետոյ անիշխանութեան եւ վերջապէս դիկտատորութեան»: Նոյեմբեր 1ին, երեսփ. ընտրութիւններէն մէկ շաբաթ առաջ, կը հրաւիրէր ազգը քուէ տալ այնպիսի ներկայացուցիչներու որոնք յանձն կ'առնեն վերաքննել Հոկտ. 13ին քուէարկուած Սահմանադրութիւնը: Եւ ահաւասիկ երրորդը:

Իր հրաժարումով, Դ. Հանրապետութեան նախագահին ընտրութեան խնդիրը կը մնայ նոյն անստուգութեան մէջ: Առ այժմ կան միայն երկու թեկնածուներ, — Պ. Վէնսան Օրիոլ (ընկերվարական) եւ Պ. Էռիօ (արմատական): Խորհրդարանին մէջ, ոչ մէկ կուսակցութիւն, նոյնիսկ 2 կուսակցութիւններ միանալով չեն կրնար ապահովել 451 քուէներու մեծամասնութիւնը, որ անհրաժեշտ է նախագահին ընտրութեան համար: Ընկերվարական - համայնավար ճակատը ունի մօտ 422 քուէ (երկու ժողովներով), Ժողովրդական Շարժումը (M. R. P.) իր ուղեկիցներով 360, արմատական կուսակցութիւնը իր հետեւորդներով 103:

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ նոր նահանգապետ նշանակուեցաւ Ալի Մանսուր էլ Միլք, որ Իրանի վարչապետ էր երբ Դաշնակիցները այդ երկիրը մտան 1941ին:

Քրտական շարժումները

Վերջերս Թեհրանի մէջ լոյս տեսաւ գրքոյկ մը, «Քիւրտիստան եւ քիւրտ յեղափոխական շարժումները» խորագրով: Հեղինակը՝ փնդասկետ Ապտ-իւլ-Ազիզ Եա Միւլքի, որդին է հանգուցեալ քիւրտ Մուսթաֆա փաշայի, որ Իթթիհատականները դատող պատերազմական ատեանին նախագահն էր Պոլսոյ մէջ, առաջին զինադադարի ընթացքին: Եղած է Իրաքի դեսպանատան ընդհ. քարտուղար՝ Թեհրանի մէջ:

Դժբախտաբար անխնամ է տպագրութիւնը, լեզուն՝ խրթին, արաբական տառերով: Համբերութեամբ կը թղթատեմ, կարեւորն ու պիտանին քաղելու եւ հրամցնելու համար «Յառաջ»ի ընթերցողներուն:

Գիրքը պիտի բաղկանայ երկու հատորէ: Մեր տրամադրութեան տակ գտնուածը առաջին հատորն է, հետեւեալ բաժանումներով.—

Ա.— Քիւրտը, իր անցեալը, հայրենիքը եւ ցեղային սահմանները.

Բ.— Քիւրտեւհայ բնակչութեանց թիւը: Քիւրտեւհայ բարեկամութիւն:

Գ.— Իսլամի երեւումէն մինչեւ երկրորդ համաշխարհային պատերազմ տեղի ունեցած քրտական ապստամբութիւնները:

Այս վերջին գլուխը ունի բազմաթիւ ստորաբաժանումներ, որոնց վրայ կ'աւելնան Սեւրի դաշնագրին Քիւրտիստանի վերաբերեալ յօդուածները, եւ կոչ մը՝ հեղինակին կողմէ՝ «իր քիւրտ եղբայրներուն»:

Երկրորդ հատորը պէտք է բովանդակէ քրտական շարժումները Իրանի եւ Իրաքի մէջ: Շէյխ Մահմուտի եւ Պարզանի ապստամբութիւնները եւ անոնց պատճառները: Իրաքի զինուորական շարժումները: Քիւրտ քաղաքականութեան վարիչները Միջագետքի մէջ, եւ ընդհ. տեղեկութիւններ քիւրտ ցեղախումբերու (աշիրէթ) մասին:

Նախաբանը հետեւեալ ձեւով կը պարզէ հրատարակութեան նպատակը,—

«Ազգերը եւ համայն մարդկութիւնը գերութեան լուծէն ազատելու ձգտող «Երեք Մեծերը» պիտի ուզե՞ն արդեօք քիւրտ ժողովուրդին ցաւերով ալ հետաքրքրուիլ, եւ դարման մը փնտռել: Կուտակուած ցաւերուն իբրեւ հետեւանք, զանազան ժամանակաշրջաններու ընթացքին պայթած ապստամբութիւններուն համառօտ պատմութիւնը գրելով, եւ այս առթիւ հայեւքիւրտ բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը շահագրգռուողներուն նկատառման յանձնելով, կ'ուզեմ ճշմարտութեան մը ծառայել»:

Հեղինակին յայտարարութեան համաձայն, գիրքը մօտերս լոյս պիտի տեսնէ բազմաթիւ լեզուներով:

Այն պահուն, երբ աշխարհի հզօրները ժողովուրդներու ճակատագիրը՝ կը տնօրինեն, Ազիզ պէյ կ'աշխատի քրտական հարցը ներկայացնել համաշխարհային կարծիքին, եւ նպաստաւոր գետին պատրաստել այդ դատին լուծման համար:

Ուշագրաւ է որ հեղինակը անհրաժեշտ կը գտնէ հայեւքիւրտ բարեկամութիւնը, եւ այս«ճշմարտութիւն»ը բազմաթիւ առիթներով կը կրկնէ իր երկասիրութեան ընթացքին:

Քիւրտին ծագումը.— Հեղինակը կը ճգնի աշխարհին չափ հին ցուցնել իր ցեղին ծագումը: Եւ ըստ աւանդական պատմութեան, Ջրհեղեղով կը սկսի եւ Նոյի տապանէն դուրս կուգայ: «Ջրհեղեղէն վերջ կազմուած մարդկային խմբաւորումներու շարքին կը պատկանի նաեւ արիական ծագումով Քիւրտը, որ պատմութեան խաւարակուռ շրջաններէն սկսեալ, մինչեւ այսօր, իրեն բնակավայր ընտրած է Քիւրտիստան կոչուած հողամասը: Անկէ վերջ, ո՛չ ցեղերու տարերային դաղթը, ո՛չ զինք պաշարող հզօր պետութեանց յարձակումները, ո՛չ ասորական, քաղդէական, բիւզանդական եւ արաբական արշաւանքները, եւ ո՛չ ալ աշխարհը հուրի եւ սուրի մատնող մոնկոլեան հոսանքները կրցած են այս ժողովուրդըվանել իր հողէն, ուր պատմութիւնը գետեղած է զինք վեց հազար տարիէ ի վեր»:

Եւ որպէսզի տարակուսանքը երկար կանգ չառնէ այս թիւին վրայ, անմիջապէս կ'աւելցնէ. — «Այսուհանդերձ ո՛չ մէկ արեւելագէտ կրցած է երեք հազար տարիէն պակաս ցոյց տալ անոր գոյութիւնը»:

Այս հաստատումին կը յաջորդէ շարքը վկայութեանց: Պատմագիր Ցիրտուսին կը յիշատակէ Քիւրտերու պարսկական ծագումը: Քսենեֆոնի արշաւանքի ընթացքին Քիւրտերը արդէն գործի վրայ են.— կիրճերու վրայ իշխող բարձունքներէն ժայռեր կ'արձակեն նահանջող բանակին վրայ: Մակեդոնացի Մեծն Աղեքսանդրին կ'օժանդակեն վեց հազարնոց բանակով մը: Եւ տակաւին մէջբերումներ եւ վկայութիւններ գերման, աւստրիացի, ռուս, անգլիացի եւ Ֆրանսացի գիտուններէ, հաստատելու համար թէ՝ Քիւրտը աշխարհի հնագոյն ժողովուրդներէն մէկն է, ռազմունակ, աշխոյժ եւ ընդունակ: Իրեն վերապահուած «սարսափելի բարբարոս եւ վայրենի» բնորոշները իրականութեան անհամապատասխան առասպելներ են, թէ ան ազատ եւ անկախ կեանքը սիրող տղամարդ մըն է: «Արեւելքի մէջ ո՛չ մէկ ժողովուրդ այնքան արժանի է անկախութեան, որքան Քիւրտը»:

Աշխարհի ամենահին քաղաքակրթութիւններէն Բաբելոնը հիմնայատակ կործանող ամեհի բանակները: առաւելապէս Քիւրտերէ կը բաղկանային:Ասորեստանի հողերուն վրայ դարերով պատերազմ եւ պայքար մղելով, Քիւրտը աստիճանաբար այդ ցեղը լուծած եւ եղած է անոր ներկայացուցիչը: «Հետեւաբար ոգիութեան եւ տկարամտութեան պէտք է վերագրել արաբական (Իրաքի) կարգ մը տարրերու այն պնդումը թէ՝ Քիւրտերը կը ձերին Հարրէթ-ի-Խալիտի շառաւիղէն: Նոյնքան եւ աւելի անհեթեթ են Թուրքերու բռնադատեալ ձեռնարկները մեզ Թուրանական մկրտելու: Այս բոլորը կը ձգտին մեր ցեղային գոյութիւնը վերցնել եւ իրենց մէջ լուծել: Պատմութիւնը կը վկայէ թէ մեր նախահայրերն էին Մարերը, իբրեւ մայրաքաղաք ունենալով Եկբատանը: Քիւրտը ցեղային նմանութիւններ ունեցած է պատմական Պարսկաստանի Պահլաւուններուն հետ, եւ Աւղաններու հետ գրեթէ միեւնոյն ցեղը կը կազմեն»:

Այսուհանդերձ Ազիզ պէյ անուղղակի կը հաստատէ թէ՝ իր երկարատեւ գոյութեան ընթացքին, «աշխարհին կարգ մը արդարադատ վեհապետներ պարգեւած ըլլալով հանդերձ», Քիւրտը չէ կրցած ոչ ազգ. միութիւն եւ ոչ ալ պետականութիւն ստեղծել: Պատմականօրէն իւրայատուկ առանձնայատկութիւններ ունենալով հանդերձ, չէ կրցած ո՛չ քաղաքականապէս, ո՛չ տնտեսապէս եւ ոչ ալ ընկերային տեսակէտով զարգանալ, այլ մեծ մասով մնացած է հաւատարիմ աշիրէթական կեանքին, Պատճա՞ռ: Երկաթուղիներու, ճամբաներու, ուսման, արդարութեան եւ տնտեսութեան բացակայութիւնը: Նաեւ յոռի վարչութիւն: Այլապէս, «ամէն անգամ որ շրջապատի պայմանները փոխուած են, Քիւրտը դարձած է չափազանց գործունեայ տարր մը, եւ ընդունակ յառաջդիմութեան: Ասոր ապացոյց կարելի է ցոյց տալ քառորդ դար առաջ Թուրքիայէն Միացեալ Նահանգները գաղթած հազարաւոր քիւրտ աշխատաւորութիւնը:

«Պարագան նոյնն է նաեւ մտաւորականութեան համար, որ Եգիպտոսին, Թուրքիոյ, Պարսկաստանին եւ Իրաքին տուած է հզօր արքաներ, մեծանուն նախարարներ, բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ արժէքաւոր գրագէտներ»:

Ազիզ պէյ շատ կը տառապի իր պատկանած ժողովուրդին ոգիութեան եւ յետամնացութեան համար, եւ բազմաթիւ առիթներով կը շեշտէ ազգ. ընդհ. զարթօնքի եւ ուսման անհրաժեշտութիւնը: Կարծէք մտավախութիւն ունի որ իր ցեղին քաղաքական դատը համակրանք չգտնէ աշխարհի կարծիքին առջեւ, իբրեւ մշակոյթի ցած մակարդակի վրայ գտնուող տարր, եւ հետեւաբար՝ անարժան ազատ եւ անկախ պետականութեան: Արդարեւ, գրքի ընթերցման պահուն, չէք կրնար հանդիպել Քիւրտին անցեալ մշակութային եւ պատմական արժէքի մասին մէկ հատիկ փաստի:

Այս բացակայութիւնը, անտարակոյս, շատ բան կը պակսեցնէ քարոզչական նպատակով գրուած գրքի մը արժէքէն:

«Քիւրտը ոգիութեան մէջ մնաց, որովհետեւ իր Ֆիզիքական գոյութեան պահպանումէն զատ ուրիշ բանի մասին չկրցաւ մտածել», կը յարէ հեղինակը, անշուշտ քիչ մը թերահաւատութեամբ: Ցետոյ, «օգէտներու կողմէ կառավարուող իր երկիրը տնտեսական, քաղաքական եւ վարչական դժբախտ վիճակի մը մատնուեցաւ: Քիւրտը մոռցուեցաւ աշխարհէն, եւ կամ խեղդուեցաւ Թուրքերու կողմէ խողխողուած Հայերուն արեան մէջ: Իր անգթութիւնները ծածկելու մտքով, մեզ Եւրոպայի հանրային կարծիքին ներկայացուց, իբրեւ նմանը չտեսնուած արեան ծարաւի ոճրագործ ցեղ մը: Ահա այս է պատճառը որ Քիւրտիստանէն բարձրացած ամէն մէկ կանչ կամ օգնութեան աղաղակ, տարբեր արձագանգ գտած է Եւրոպայի մէջ»:

Ինչքան դառն եւ արիւնոտ խորհրդածութեանց կը մղեն մեզ այս բոլորը: Սակայն անցնինք:

Հ. ՎՌԱՄ

ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ մետրոպոլիտը Կրիկորիյ արք. այցելած է Գահիրէի Ազգ. առաջնորդարանը եւ եկեղեցին, ուր տեղի ունեցած է գոհաբանական աղօթք: Առաջնորդարանի սրահին մէջ կատարուած ընդունելութեան միջոցին, ռուս մետրոպոլիտը կարճ ճառով մը շեշտած է երկու ժողովուրդներուն բարեկամական զգացումները: Սամրրէ արք. ալ նոյնիմաստ յայտարարութիւններ ըրած է:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Ներգաղթի Կեդր. Կոմիտէին նախագահ Սամրրէ արք. պաշտօնական յայտարարութեամբ մը կը հաղորդէ թէ՝ Գահիրէի եւ Աղեքսանդրիոյ ներգաղթի արձանագրութիւնները վերջնապէս փակուած են Դեկտ. 15ին: Ներգաղթը Եգիպտոսէն պիտի սկսի 1947ի գարնան:

ԱՐՄԷՆԻ ԹԱՓԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Այսպէս, կռնակը տուած արեւին, Արմէն կը դիտէր երջանիկ բազմութիւնը, որ եկած ու լեցուած էր հոն՝ խիստ դաղջ արեւին տակ:

Կիներ խիտ ու շարք - շարք բռնած էին նստարանները ու կը շաչփաղփէին անդադրում: Հարուցի ծիծաղկոտ աղջիկները բոյլ - բոյլ, խօսելով խնդալով՝ թեւանցիկ կը դառնային պարտէզին շուրջը: Մանուկները՝ ուրախ, զուարթ, աղաւնիներուն խառնուած էին ու կեր նետելով կը հրճուէին, անոնց ետեւէն վազվզելով ու զանոնք բռնելու փորձեր ընելով:

Տեսարանը հաճելի էր: Արմէն, գամուած իր տեղը՝ կը դիտէր շուրջը: «Եթէ հացագործ մը գտնեմ ու երկու «լոնկէ» գնեմ,— մտածեց: Ջէ՞ որ տասը Ֆրանք ալ չնախատեսուած ծախք մը քաշէարկած էր:

Դուրս ելաւ հանրային պարտէզէն: Կտրեց, անցաւ քանի մը փողոցներ: Ըրաւ շրջաններ ու վերջապէս գտաւ հացագործի խանութ մը: Սակայն, փակ էր դժբախտաբար: Դիտեց ապակեփեղկերէն ներս՝ ճերմակ հացերն ու լոնկէները: Ժամը երեքն էր արդէն: «Ինչո՞ւ չեն բացած, խոհեցաւ ինքնիրեն: Ջէ՞ որ իմ նախկին բնակավայրիս հացագործները կէս օրէն ետք ժամը երեքին բաց կ'ըլլային արդէն:

Դարձեալ գնաց ու բազմեցաւ պարտէզին նստարաններէն մէկուն վրայ: Նայեցաւ շուրջը: Մտիկ ըրաւ կիներու զրոյցը, աղջիկներու խնդուքը: Դիտեց պարտէզին մէջ սարքի մը բերնէն վար՝ քարէ գուռին մէջ գլգլալով փչնող յստակ աղբիւրը ....:

Կէս ժամ ետք նորէն գնաց ու զարկաւ հացագործին դուռը: Դարձեալ փակ էր: Երրորդ անգամ մըն ալ հանդիպեցաւ: Տակաւին չէր բացուած ու ժամը հինգին կը մօտիկնար: Մեկնելու կէս ժամ մնացած էր: Իր հարցումին պատասխանած էին թէ՝ ժամը հինգէն առաջ չի բացուիր:

Ցոյսը կտրած՝ «լոնկէ»ներէն, ճամբուն վրայ, մտաւ պտղավաճառի մը խանութը, դուրսէն խոշոր ու կէս մասերը կարմրուն խնձորներ տեսնելով: «Տասը Ֆրանքը հոս կը պարպեցնեմ ու խնձոր մը կ'առնեմ» որոշեց, ու խանութէն ներս սահեցաւ:

— Կրնա՞մ խնձոր մը գնել, օրիորդ:

— Ընտրեցէք, որն որ կ'ուզէք, պարոն:

Ընտրեց հատ մը՝ միջակներէն ու ձեռքովը տեղաւորեց կշիռին վրայ:

— Տասնըեօթը Ֆրանք,— յայտարարեց սիրուն աղջիկը:

— Եօթը Ֆրանք եւս աւելցաւ բացս, բարձր ու մեկուսի խօսեցաւ Արմէն, խնձորը վերցնելով կշիռքին վրայէն: Եւ ցնծաց խնձորին գինը: Օրիորդը շնորհակալութեամբ ու բուռ մը ծիծաղով ընդունեց:

Արմէն աճապարեց ու հասաւ պարտէզ:

Ճամբան՝ քանի մը երկվայրկեանի մէջ կլլած էր կարմրուն խնձորը, բայց տարբերութիւն մը չէր գտած պարպուած, անօթութենէն բողոքող ստամոքսին մէջ:

Հոն՝ հանրային պարտէզին մէջ, սպիտակ գոգնոցով աղջիկ մը շագանակ կը խորովէր ու կը ծախէր: Աչքերը սուզուեցան մինչեւ հոն: Ստամոքսը ձայնեց ներսէն ու զինքը հրեց՝ շագանակ ծախող օրիորդին կողմը:

Գրպանն ու ստամոքսը բանավէճի մէջ էին տակաւին, երբ Արմէն քսան Ֆրանքնոց մը երկընցուց աղջկան ու շագանակի պզտիկ ծրարներէն հատ մը վերցուց:

Բացաւ անհամբեր: Համրեց: Ճիշտ տասը հատ էին: Արմէն ճիչ մը արձակեց աղջկան երեսին ու խօսեցաւ ժպտալից.

— Ա՛հ, օրիորդ, այս ծրարին մէջ միայն տասը հատ շագանակ կայ...: Արդեօք սխալած չէ՞ք:

— Ո՛չ, պարոն, բոլոր ծրարներն ալ միեւնոյն չափով են: Սո՞ւղ է տասը շագանակը քսան Ֆրանքի,— պատասխանեց օրիորդը, աչքերով, դէմքով, շրթունքներով ու դէմքին մնացեալ բոլոր մասերովը փունջ - փունջ ծիծաղ ցանելով Արմէնի երեսին:

Արմէն գլուխը կախեց ու հեռացաւ մինչեւ «Սադաղբիւր»ին մօտի նստարանները ու բազմեցաւ մէկուն վրայ:

Ցոհունակութեամբ ճաշակեց խորոված շագանակները ու «կուց-կուց» ըմպեր գլգլան վճիտ աղբիւրէն:

Քսանըհինգ վայրկեանէն մեկնելու ժամն էր:

Տասնըհինգ վայրկեանէն կրնար ոտքով կտրել պարտէզէն մինչեւ կայարանին հեռաւորութիւնը:

Ծխիկ մը վառեց ու ճամբան ձեռք առաւ հիւսիսային դուռնէն դուրս նետուելով:

Բայց, ահա, կրկին ճերմակ գոգնոցով աղջիկ մը ձեռնակառքի մը վրայ կը վաճառէր՝ Ցուկա, պիսատ, շաքարեղէն ու լոնկէներ...:

— Ա՛յ, թշուառական, մրմռաց Արմէն ինքն իրմէ ելած, ինչ կ'ըլլար որ քանի մը բոպէ առաջ հանդիպէիր...:

Գո՞հ էր թէ՝ դժգոհ այս հանդիպումէն հա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեք նշանաւոր խաչեր

ԽՄԲ.— «Սովետ. Հայաստան» ամսաթերթի Օգոստոս-Սեպտեմբեր թիւէն, մեր հայերէնով.—

Փոխ - գնդապետ Նելսոն Ստեփանեան ծնած է 1913ին Ղարաբաղի Շուշի քաղաքը: Մէկ տարեկանին կը տեղափոխուի Երեւան: 1927ին աւարտելով Երեւանի «Մաքսիմ Կորքի» դպրոցը, Նելսոն կը մտնէ Բաքուի հետեւակային վարժարանը: 1932ին կը ղրկուի Բաթայսկ՝ օդանաւորդային վարժարանը, զոր կ'աւարտէ: Շատ մը պատասխանատու պաշտօններ կը վարէ օդանաւային դպրոցներու մէջ եւ Թուրքի մէջ մեծ համբաւ ձեռք կըբերէ:

Հայրենական պատերազմի առաջին օրէն իսկ, Ստեփանեան իբրեւ գրոհային օդաչու, զօրաւոր հարուածներ կը հասցնէ գերման ֆաշական զօրքերուն՝ Օտեսայի եւ Լենինկրատի մէջ: Մասնակցած է Կովկասի, Խրիմի, Պալթիկի ազատագրման համար մղուած ճակատամարտներուն: Հարիւրապետութենէ կը բարձրանայ փոխ-գնդապետի աստիճանին եւ կը նշանակուի գրոհային օդագունդի հրամանատար: Իր գունդը կը կատարէ 1454 մարտական թռիչք եւ նշանաւոր կը հանդիսանայ մասնաւորապէս Թէոդոսիայի, Սեւաստապոլի եւ Վիպորկի կռիւներուն մէջ: Վարձատրուեցաւ «Կարմիր Դրօշ» շքանշանով եւ ստացաւ Խ. Միութեան հերոսի կոչում:

1941 Յունիսէն մինչեւ 1944 Օգոստոս, Ստեփանեան խորտակած է մէկ ականաբարձ, երկու պահականաւ, մէկ ականորս, հինգ փոխադրանաւ. ոչնչացուցած է աւելի քան 5.000 գերման զինուոր ու սպայ, ութ հրասայլ, 600 ինքնաշարժ, 40 երկաթուղիի կառք, մէկ շոգեշարժ մեքենայ, 149 տարբեր չափի թնդանօթներ, 139 գնդացիրի կէտ, 4 «անգարան»; 27 «Եունքըր 88» օդանաւ, յառաջ բերած է 150 հրդեհներ զանազան դիրքերու վրայ:

ՍՍՌՄ Գերագոյն Սովետի նախագահութիւնը 1945 Մարտ 6ի հրամանագրով անոր կը շնորհէ Խ. Միութեան կրկնակի հերոսի կոչում:

Պալթիկի ազատագրութեան օրերուն Քէօնիկսպէրկի վրայ յաղթական գրոհներուն, անիկա ինկաւ օդային կռուի ընթացքին:

Նաւատորմի ծովակալ Իսակով՝ Ստեփանեանի մասին կը գրէ. «Այդ երեւելի մարդու մասին շատ գրքեր կարելի է գրել եւ պէտք է գրել. այնքան շատ ուսանելի բան կապուած է անոր փառաւոր անուան հետ»:

Փոխ-գնդապետ Գեղէոն Միհայելեան ծնած է 1907ին Նոր Բայազէտի մէջ: Ուսումը ստացած է Երեւանի հայկ. զինուորական վարժարանին մէջ:

Հայրենական պատերազմի սկիզբէն գունդի գլուխն անցած կը մեկնի ռազմաճակատ եւ կը մասնակցի Սեւաստոպոլիսի կռիւներուն: 1942ին կը ղրկուի Մոսկուայի զին. ակադեմիան: 1943ին կատարելագործելով իր ռազմական գիտելիքները կը վերադառնայ ճակատ եւ կը մասնակցի Տոնի ազատագրման կռիւներուն, յետոյ միշտ կռուելով կը հասնի Տնիեփեր: Հրահանգ կը ստանայ գիշերը անցնիլ Տնիեփերի արեւմտեան ափը ու այնտեղ դիրք բռնել:

Միքայէլեան գետը կ'անցնի առանձին. հաղորդակցութիւն կը հաստատէ արձակազէններուն հետ եւ թշնամիին ուժգին կրակին տակ, ձկնորսի նաւակով մը՝ ամբողջ գունդը կը փոխադրէ ձախ ափը: Թշնամին ուշքի գալով, մեծ ուժեր կը ղրկէ գետին անցնիլը կանխելու համար. հայ քաջերը, արհամարհելով դժուարին պայմանները, Միքայէլեանի ղեկավարութեամբ, յամառ դիմադրութեամբ ետ կը մղեն թշնամիին բոլոր գրոհներն ու կը պահեն դիրքը:

1943 Սեպտեմբերին ինքն ու իր եօթը մարտիկները կ'արժանանան Խորհ. Միութեան հերոսի կոչման, իբրեւ Տնիեփերն անցնող առաջին քաջեր:

Փոխ-գնդապետ Ղուկաս Մադոյեան ծնած է 1906ին Կաղզուանի Քերս գիւղին մէջ: Պատերազմի առաջին օրէն կը մեկնի ռազմադաշտ եւ իր գումարտակով կը մասնակցի Ուկրանիոյ, ապա Ստալինկրատի պաշտպանութեան կռիւներուն: 1943 Փետրուարին Հիւսիսային Կովկասի համար մղուած ծանր կռիւներու օրերուն, Մադոյեան հրաման կը ստանայ գրաւել Ռոստովի կայարանը: Հակառակ ամենադժուար պայմաններուն, մեծ յաջողութեամբ կը կատարէ հրամանը: Վեց օր ու գիշեր հրդեհի ու ծուխի մէջ, թշնամի հրասայլերուն, հրետանիին եւ օդանաւերու բացարձակ գերազանց ուժերու դիմադրելով, ետ կը մղէ հարիւրէ աւելի թշնամի կատաղի յարձակումները. կ'ոչնչացնէ երեք հարիւր գերման զինուոր ու սպայ, հրասայլեր, մեքենաներ եւ ուժեղ կերպով իր ձեռքին մէջ կը պահէ Ռոստովի կայարանը, մինչեւ մեր զինուորներու հասնիլը:

Վարձատրուած է Խ. Միութեան հերոսի կոչումով:

ՆՈՐ ՀՈՍԱՆՔ ՄԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Եգիպտոսի նորակազմ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը տասնըմէկ կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը մշակած է, որ կը կարծուի թէ յառաջիկայ քանի տարիներու ընթացքին, վճռական դեր պիտի կատարէ Եգիպտոսի քաղաքական կեանքին մէջ:

Ծրագիրը կը նախատեսէ պարտաւորիչ զինուորական ծառայութիւն բոլոր Եգիպտացիներուն համար, բարելաւում ժողովուրդի կենցաղին՝ հասնելու համար երկրին կատարեալ քաղաքական ու տնտեսական ազատութեան, ընկերային հաւասարութեան, ստեղծել նպաստաւոր պայմաններն աշխատաւոր դասակարգին համար, պետական հողերը բաժնել հողագուրկներու եւ ստեղծել ընկերային ապահովութիւն եւն.:

Այս ծրագրին գործադրութեան համար նորակազմ կուսակցութիւնը ընտրած է «Գերագոյն Խորհուրդ» մը, բաղկացած յիսունը չորս անդամներէ, որոնց մէջ կը գտնուին քսան ձեռային աշխատաւորներ, քսան մտաւորականներ եւ տասնեւչորս շրջաններէն մէյմէկ ներկայացուցիչ:

Կուսակցութեան գլխաւոր վարիչն է, փաստաբան Ապտիւլրահման էլ Գիալի, նախորդ կառավարութեան ելմտական նախարարը: Հարուստ կալուածատէր մը արդիական գաղափարներով, որ խորապէս ուսումնասիրած է Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը եւ ջերմ պաշտպանն է ազգայնացման ծրագրին: Թէեւ առայժմ խորհրդարանին մէջ իրենց թիւր 11 է, հինգ ներկայացուցիչ երեսփ. ժողովին եւ վեց ծերակոյտին մէջ, բայց էլ Գիալի կը կը հաւատայ թէ՝ շատ մը աշխատաւորներ փոխանակ Վաֆտի՝ Աշխատաւորական կուսակցութեան պիտի քուէարկեն:

Նոր կուսակցութեան մղիչ ուժը կը հանդիսանայ Նապի, Ապպաս Հալիմ, Ֆարուք Թագաւորին հօրեղբայրը: Անոր ջանքերուն շնորհիւ էր որ, Եգիպտոսի արհեստակցական ընկերակցութիւնները ճանչցուեցան 1942ին, առաջին անգամ ըլլալով:

Արտաքին խնդիրներուն մէջ կուսակցութիւնը կանգնած է հետեւեալ դիրքին վրայ,— «Նեղոսի հովիտին միութիւնը երկու ժողովուրդներու հաւասարակաց շահերու հիման վրայ», այսինքն Եգիպտոսի եւ Սուտանի եւ միջազգային ճանաչումը Արաբական Դաշնակցութեան: Բացի պարտաւորիչ զինուորագրութենէ, պաշտպանութեան ծրագիրը կը նախատեսէ՝ բարելաւել բանակին եւ ոստիկանական սպասարկութիւնները, «ստեղծելու համար ուրիշ ազգերու յարգանք պարտադրող զօրաւոր բանակ մը»: Ծրագրած են նաեւ, պայքար անգրագիտութեան դէմ, նախնական ուսուցումը պարտադրիչ դարձնելով բոլորին, ուժ տալ ռազմման աշխատանքներուն եւ օգտագործում անապատի երկրագործական աղբիւրներուն, պետութեան ծախսերու խիստ կրճատում. ստեղծել աշխատանքի եւ քարողութեան նախարարութիւններ, քաջալերել Արհեստակցական ընկերութիւնները եւ պարտաւորիչ արձանագրութիւն աշխատաւորութեան՝ սէնտիքաներուն մէջ:

Կուսակցութեան անդամագրուելու համար «Թեկնածուն պէտք է վայելէ քաղաքային եւ քաղաքական կատարեալ ազատութիւն» եւ հաւանի աշխատիլ ծրագրին պարտադրած սկզբունքներուն համաձայն:

— Մտեցէ՛ք, մտեցէք, բարեկամներ: Պարոններ, տիկիններ եւ օրիորդներ, մտեցէ՛ք, ի՞նչ խաղեր, հրաշալի խաղեր պիտի տեսնէք: Պիտի զարմանաք, տեսնելով թէ ինչպէս սա յախճապակեայ պնակները՝ սա՛ ճպոտիս ծայրին ափիս մէջ, տնկուած՝ կզակիս ու ճակտիս վրայ պիտի դառնան հոլի մը հանգոյն:

Կը պոռպռար, կը կանչուըռտէր փայլուն գանկով աճպարար մը հրապարակին վրայ յաճախորդ հաւաքելով:

Արմէն, հետաքրքրութեանը գոհացում տալու համար ինքն ալ մտեցաւ ու մտաւ բազմութեան շարքին մէջ, քանի որ դեռ ինքնաշարժը ատեն ունէր մեկնելու:

Աճպարարը արագ-արագ կը կատարէր խաղերը: Նախ՝ ափին մէջ, փայտիկին ծայրին վրայ. դարձնելով պնակը, յետոյ, կզակին՝ եւ քթին ու ճակտին վրայ:

Արմէն կեցած էր ու յափշտակութեամբ կը դիտէր արագ դարձող պնակը...:

Աւելի արագ դարձողը իր աչքերուն առջեւի պնա՞կն էր, թէ գանկին մէջ այդ օրուան «հաճոյք»ին համար ծախսուած ֆրանքները որոնք գլխուն մէջ սրընթաց դառնալով կուզային եւ կէտի մը վրայ տակէ տակ շարուելով ութսունը չորս գումարը ցոյց կուտային:

Քանի մը րոպէի մէջ խաղերը վերջացան:

Աճպարարը պնակը ձեռքը կարգով դիմեց բազմութեան, խնդրելով իր կատարած «հրաշալի» խաղերուն վարձատրութիւնը:

Բազմութիւնը մէկ ակնթարթի մէջ ցրուեցաւ, պնակը դէպի իրենց երկննալուն պէս: Հազիւ քանի մը հոգի՝ հեռուէն մէկական թեթեւ ֆրանքներ նետած էին:

Ու երբ պնակը Արմէնի առջեւ կանգ առաւ, դայրացած՝ մարդուն երեսին ճչաց ան.

— Գնա՛ բանդ, բարեկամ: Ես արդէն ութսուներչորս ֆրանք բաց ունիմ այսօր: Այդ գումարին վրայ չեմ կրնար նոյնիսկ մէկ սու աւելցնել:

Կռնակը դարձուց. քայլերն ուղղեց դէպի ինքնաշարժը, որ կը կանչէր արդէն այդ միջոցին իր մարած ձայնովը, մեկնելուն հինգ ու կէս վայրկեանը հասած ըլլալով:

Ծ. ՇԻՆԱԿԱՆ

Ո՞րն է նա զացող, որն է մնացող

— Բարեւ, Պ. Ամբակում, բաւական ատեն է քեզ տեսած չունինք...:

— Անկէ վերջ շատ կը տեսնուինք, գործս եղաւ, Ֆրանսացի դարձայ, չկարդացի՞ր Ցառագին մէջ, ինծի պէս հարիւրներով...:

— Ըսելու, ըլլալու չէիր, մանաւանդ հիմա որ ամէնուն աչքը դէպի Հայրենիք սեւեռած է:

— Իրաւունք ունիս, բարեկամս, բայց ի՞նչ օգուտ, Հանրիէթը շատ ստիպեց, լոլոզեց, համոզեց, ես ալ տեղի տուի...:

— Շատ լաւ, հիմա Ներգաղթի մասին ի՞նչ կը խորհիս, քիչ մը դժուարաւ պիտի կրնաս մէջէն ելլել...:

— Հա՛, մոռցայ ըսելու, Փարիզէն յիսուն քիլոմէթր հեռու, պզտիկ փավիյոն մը առի, կահաւորեցի, կոկիկ պարտէզ մը ունի, պիտի մշակեմ, ա՛լ բանջարեղէնի դժուարութիւն չունիս, ես պէտք եղածը կը ղրկեմ...:

Այս կարճ խօսակցութիւնը կը յուսամ թէ բաւական համոզիչ գաղափար մը պիտի կրնայ տալ, մեր գաղութին 50, 70%ին վրայ թէ ի՛նչ կը խորհին սա երկու կարեւորագոյն պարտականութիւններուն վրայ՝ «Հայը հայ պահել եւ Ներգաղթ»:

Դուք գերաշնորհ եկեղեցականներ, դուք հայ հովիւները, ձեր կարողութեան չափով, ձեր ուղածի չափ քարոզեցէք, համոզեցէք, խրատեցէք եւ պարտադրեցէք որպէսզի Հայը հայ մնայ ու պահէ իր ազգութիւնը, տոհմիկ սովորութիւնները եւ ինքն իր մէջ բազմանայ նոյնացեղ ամուսնութիւններով եւն.:

Եւ դուք պատուարժան խմբագիրներ, պարտականութեանը մէջ անթերի զինուորի մը պէս գրիչ ի ձեռին յառաջ նետուեցէք ձեր խմբագրական սիւնակներով համոզելու համար հայ ժողովուրդը, որ պահէ իր տոհմիկ ազգութիւնը, պահէ իր նուիրական Հայ անունը եւ կարելին ընէ չիյնելու համար իր բոյնը իր ազգակիցովը, իր լեզուակիցովը եւ իր սրտակիցովը եւ երբեք չմնայ աչքին խաբկական ու ժամանակաւոր շլացումներուն եւ խաբեպատիր զգացումներուն:

Դուք կոյր մարդկութեան լուսատու փոծիլ.թէօններ, ձեր պատշաճ գրութիւններով լուսաւորեցէք խաւարեալ մտքերը մեր գաղութին որպէսզի տեսնեն Հայաստանի երկնակամարին վրայ փայլփլող հայրենի աստղը եւ պատրաստուին Բեթղեհէմի հովիւներուն պէս, երթալ ողջունել Նորածին Հայրենիքը՝ Հայաստանը:

Բայց որո՞նց համար կը գրուին այս տողերը:

Վաղը հպատակութեան փոխանցման շղթային թերեւս հարիւր օղակ եւս պիտի աւելնայ եւ արուարձաններուն մէջ Հայ տուները շարան շարան պիտի տնկուին, քանի որ առածը կ'ըսէ՝ կոյրը ճրագն ինչ ընէ, խենդը խրատն ինչ ընէ ...:

Բայց եւ այնպէս լրագրութիւնը իր պարտականութիւնը պէտք է կատարէ առանց վարանումի:

Լուսահոգի Օրմանեան պատրիարք իրաւամբ կ'ըսէր բարեկամներուն.— «Լրագիրներուն մէջ գրուածներուն կարեւորութիւնը եւ ազդեցութիւնը քսանըչորս ժամը չանցնիր, յետոյ կը մոռցուի..»:

Սակայն եւ այնպէս, սխալը մասնաւոր ընել, ուղիղը ցոյց տալը կրօնաբեմէն տրուած քարոզներէն աւելի, թերթերու մէջ երեւցած ու անոնց աշխարհական քարոզներն են որոնք քիչ մը կրնան դարձի բերել մեր կարգ մը «անառակ որդիները»:

Իրաւ է թէ Փարիզը հրապուրիչ է, իր իդական սեռը աւելի մարդու մօտ, արուարձանները շատ դեղեցիկ են եւ գիւղերը բնակելի, բայց երբ քրիստոնեայ, պէտք է հետեւինք պսակի արարողութեան պահուն կրկնուած խրատին, քիչ մը բարեփոխելով, որ կ'ըսէ, «Թողցես օտար կողակից քոյ եւ օտար տուն ու հող, եւ երթիցես զհետ Ներգաղթողաց»:

ԼԻԼԱ

Յ. Գ.— Այս նիւթին վրայ մասնաւոր յօդուած մը յառաջիկային: Կը խնդրուի չխաչաձեւել ???:

Դէպի Ուրալ եւ Սիպերիա

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Դեկտ. 28 թուականով.— «Փրավտա», Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, խմբագրականով մը կը հասկցնէ թէ բազմաթիւ ռուս աշխատաւորներ, մանաւանդ՝ բարձր մասնագէտներ եւրոպական Ռուսիայէն պիտի փոխադրուին դէպի Ուրալի, Սիպերիոյ եւ Ծայր. Արեւելքի ճարտարարուեստական շրջանները: Պաշտօնաթերթը կը հրատարակէ կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէին վերջին մէկ որոշումը, որ կը ջատագովէ այս միջոցը, բարելաւելու համար բանւորութեան օգտագործումը Խ. Միութեան մէջ: Անկէ զատ, Կեդր. Կոմիտէն դիտել կուտայ թէ շատ մը պարագաներու մէջ պատկաննախարարութեանց բարձր պաշտօնատարները նկատի չեն առած ճարտարարուեստութեան նոր խնդիրները եւ թոյլ տուած են որ անկանոն բաշխում կատարուի մասնագէտ պաշտօնէութեան մէջ: «Բազմաթիւ մասնագէտներ կը գործածուին Խ. Միութեան կեդրոնին մէջ, մինչդեռ մասնագէտներ կը պակսին Ուրալի եւ Սիպերիոյ մէջ»:

Եզրակացնելով, «Փրավտա» կ'ըսէ թէ անձնական - ընտանեկան պարագաներ պէտք չէ նկատի առնել, երբ աշխատաւորներ պիտի բաշխուին եւ տեղափոխուին այն վայրերը ուր անհրաժեշտ են, հնգամեայ ծրագրին գործադրութիւնը յառաջ տանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԱԶԳԵՐՈՒ Ապահովութեան Խորհուրդին խորհրդային պատուիրակը, Կրոմիքօ Դեկտեմբեր 27 թուակիր նամակով մը առաջարկեց անմիջապէս յանձնաժողով մը կազմել, որպէսզի սպառազինութեանց կրճատման ծրագիր մը պատրաստէ երեք ամիսէն:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ նախագահը, Ճէմալ Հիւսէյնի, որ Գահիրէ գացած էր մասնաւոր առաքելութեամբ, Երուսաղէմ վերադառնալով, յայտարարեց.—«Պաղեստինի խնդիրը չի կրնար լուծուիլ ժողովներով, խորհրդակցութիւններով կամ բանաձեւերով, այլ կազմակերպուած ճիգերով եւ գերագոյն զոհողութեամբ: Մեր ազգային շարժումը այսուհետեւ պիտի հիմնուի գործքի վրայ ուր ամէն Արաբ իր տեղը պէտք է գրաւէ: Մենք երկու թշնամիներ ունինք,— աշխարհակալութիւն եւ սիոնական արշաւանք: Մէկ թշնամին մեր առջեւն է, միւսը մեր ետեւը: Ցիսուն միլիոն Արաբներ ի սփիւռս աշխարհի, մեր կռնակն են բարոյապէս, իսկ նիւթապէս մեր պահանջն է անմիջական գործ: Այսօր ամէն Արաբ պէտք է ինքզինքը նկատէ զինուոր մը առաջին գծին վրայ: Կացութիւնը այնպիսի կէտի մը հասած է որ այլեւս անտանելի է»:

ՍՈՒՐԻՈՅ ՕԴԱՏՈՐՄԻՂԻՆ հիմը դրուեցաւ շաբաթ օր, երբ խումբ մը օդանաւեր սաւառնեցան Դամասկոսի վրայ, ղեկավարութեամբ առաջին օդաչուին: Դրամ հաւաքուած է, 20 օդանաւեր գնելու համար, մեծ մասով անգլիական: Արարողութեան միջոցին նախագահ Շիւքրի Քուաթլի ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ իրենք հանրապետական վարչաձեւն ընտրած են, իբրեւ յարմարագոյնը Սուրիացիներուն համար: Դէմ են Մեծն Սուրիոյ ծրագրին, որ կը տրամադրէ միացեալութիւն հաստատել Անդրյորդանանի հետ:— Նոր դահլիճը կազմեց Ճէմիլ Մէրտամ պէյ:

200 ԿՐԱՄ ԽՈԶԻ ՄԻՍ պիտի բաժնուի Դեկտ. 30էն Յունուար 5, յունուարի DE կտրոնով:— Դեկտեմբեր 31էն սկսեալ 500 կրամ մանրուած ոլոռ (փուա քասէ) եւ 500 կրամ ռսպ Հոկտ.ի DF կտրոնով: Գին՝ 56 ֆրանք ոսպը, 38 ֆր. միւսը:

ՊԵՏՐՈՍ ՍԻՍԼԵԱՆ անուն Հայ մը, 45 տարեկան, մեռած գտնուեցաւ ուրբաթ առտու, Օփերային առջեւ: Ներկայացուցիչն էր Universal Films ընկերութեան, որուն վարիչը, Տէքոմարէ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Պ. Սիսլեան բծախնդիր մարդ մըն էր, շատ յարգուած՝ ամբողջ պաշտօնէութեան կողմէ: Սակայն երեք շաբաթէ ի վեր թեթեւապէս մթագնած էր, կ'ըսէր թէ հիւանդ է»: Յաճախ կը ճամբորդէր եւ վերջին անգամ Պելճիա եւ Իտալիա գացած էր: Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ ինքնաշարժի մը տակ մնացած է: Ուրիշներ կը կարծեն թէ Կոանտ Օթէլի Ե. յարկի 806 սենեակէն վար նետուած եւ անձնասպան եղած է եւ կամ դաւադիրներ վար նետած են զինքը: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ՍԹԱԼԻՆԻ հրաւէրին պատասխանելով, մարէշալ Մոնթկոմըրի, Անգլիոյ սպարապետը, Մոսկուա պիտի երթայ մօտերս, ծանօթանալու համար կարմիր բանակի կեանքին հետ:

ՊԱԼ ԹԱՊԱՌԷՆ, Փարիզի հռչակաւոր պարասրահը փակուեցաւ ոստիկանական վերատեսուչին հրամանով: Թերթերը կը գրեն թէ մասնաւոր ոստիկաններ գացած էին քննութիւն կատարելու, բայց սրահին տնօրէնը ճամբած էր, դիտել տալով թէ չի կրնար դադրեցնել ներկայացումները, հարցաքննելու համար հարիւրաւոր տեղացի եւ օտար հիւրեր:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ նախագահ ընտրուեցաւ նախկին նախարար մը, Շանփըթիէ տը Ռիպ, անդամ Ժողովրդական Շարժումի, 124 ձայնով: Երեք անգամ քուէարկութիւն կատարուեցաւ: Իր մրցակիցն էր Պ. Ժոռժ Մառան, համայնավար, որ շահեցաւ 119 ձայն եւ որուն քուէ տուած էին նաեւ ընկերվարականները: Այս պաշտօնն ալ պիտի տեւէ մինչեւ հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը:

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հրէական գաղտնի կազմակերպութիւնը, Իրկուն Զվայ Լէումի (Ազգ. զինուորական կազմ.) մասնաւոր թռուցիկներով ազդարարեց թէ ահաբեկումները պիտի շարունակուին, «մինչեւ որ անգլիացի հարստահարիչները անհետանան մեր հայրենիքէն»: Միւս գաղտնի կոմիտէն, Սթէրն, 200 ահաբեկիչներ եւ 5000 հետեւորդներ ունի, համաձայն ոստիկանութեան տեղեկութեանց: Իրկուն Զվայի անդամները կը հաշուեն 12—15.000, 3000 գործօն ահաբեկիչներով:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէսինէն Տիկին Եղսանուշ Պառաւեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Նիզ Պուրնուէթեանի, Ամերիկա:

Մարսէյլէն Պ. Կարապետ Աճէմեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր հօրեղբօր՝ Պ. Վահան Կարապետեանի, Ամերիկա:

Մարսէյլէն Տիկին Սաթենիկ Թութէլեան Նոր Տարուան առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր հօրեղբօր՝ Պ. Մելքոն Նաւարեանի, Ամերիկա:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Տէսինի Վասպուրականցիները իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն հայրենակից Մկրտիչ Մանուկին (Խանիկեան, Ս. Մօրիս) իր կնոջ ՍՐԲՈՒՀԻին մահուան առթիւ (չոգեկառքի տակ մնացած) եւ փոխան ծաղկեպսակի հազար ֆրանք կը նուիրեն Ս. Մօրիսի հայկական դպրոցին: Նոյն նպատակով հազար ֆր. կը նուիրէ Պ. Արմենակ Հիւսեան (Մարսէյլէն): Ստանալ Վ. Հիւսեանէն (Տէսին):

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Լուի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ Յունուար 3ին, ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ շրջանի դերձակներու արտէլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ անդամները, Հայաստան մեկնումի նախօրեակին, կատարուած նախապատրաստական աշխատանքներու շուրջ հիմնական որոշումներ տալու համար, այս կիրակի, ժամը 2.30ին Մանուշեան ակումբի մէջ, 8 rue Maubeuge, métro Cadet: Սոյն շատ կարեւոր ժողովին տրուած որոշումներէն վերջ, վարչութիւնը որեւէ պատասխանատուութիւն չստանձներ բացականրու հանդէպ:

« ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ» ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Կապոյտ Խաչի, 1 Յունուար ժամը 3էն կէս գիշեր, Expositionի սրահին մէջ: Ցիսունէ աւելի մանուկներ բեմին վրայ, մեծ պատրաստութեամբ: Կաղանդի ծառ եւ կաղանդպապա: Կը հրաւիրուին գաղութին բոլոր երախաները: Եւրոպական պար, հաճելի անակնկալներ, ճոխ պիւֆէ: Մուտքը ազատ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐՈՒՆ

ԱՐՄԵՆԻԱ երկսեռ երգչախումբը հաստատած է սօլֆէժի գործնական դասընթացք մը, Պ. Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆի առաջնորդութեամբ, 26 Դեկտեմբեր, հինգշաբթի օրէն սկսեալ, իրիկուան ժամը 6.45ին, Salle Mazenodի մէջ: Դասերուն հետեւիլ փափաքողները կը հրաւիրուին արձանագրուիլ նոյն օրը, ժամը 6.15էն 6.45:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ երեկոյթ - պարահանդէսը, 11 Յունուար շաբաթ երեկոյ, 7 rue Saulnier: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ճշմարտասէր ծիծաղներ անունով, ՎԱՐԴԱՆ ԵՂԻՇԷԵԱՆԻ նոր հատորը, որ Ատափազարի հայ ինքնատիպ կեանքէն, կենդանի եւ երգիծական պատմուածքներ կը պարունակէ: Ամէն Ատափազարցի պէտք է օրինակ մը ունենայ այս գիրքէն:

200 էջ 150 ֆրանք: Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 46, Rue Richer, Paris (9), ինչպէս նաեւ բոլոր գրավաճառներուն:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
Գ. ՑԷՕՎԼԷԹԻ, ՀԱՏՈՐ Բ., ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

ՏԻԿԻՆ ՊԱՅԾԱՌ ՏԱԿԱՌԵԱՆ հազար ֆրանք կը նուիրէ Ֆր. Կապոյտ Խաչի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղին, հիւանդներու համար, ԽՈՐԷՆ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

Le Gérant : L. KRIKORIAN
Imprimerie DER-AGOPIAN, 17 Rue Damesme - 13e